

ISSN : 2697-4029 (Print)

ISSN : 2773-9791 (Online)



มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

วารสารการบริหารปกครอง

GOVERNANCE JOURNAL

ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2564)
Volume 10 No. 1 (January - June 2021)



สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์



วารสารการบริหารปกครอง

Governance Journal

ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2564)

Volume 10 No. 1 (January - June 2021)

ISSN : 2697 - 4029 (Print)

ISSN : 2773 - 9791 (Online)

.....

เจ้าของวารสาร

Published by

สาขารัฐประศาสนศาสตร์

Program of Public Administration

คณะศิลปศาสตร์

Faculty of Liberal Arts

มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Kalasin University

เลขที่ 13 หมู่ 14 ตำบลสงเปลือย

13 Moo 14, Song Pluae Sub-district

อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์

Namon District, Kalasin Province

รหัสไปรษณีย์ 46230

Postal Code 46230

โทรศัพท์ : 043 – 602056

Office Telephone : 043 - 602056

โทรสาร : 043 – 602056

Office Fax : 043 - 602056

E-mail : psl_journal@ksu.ac.th

Submit paper: <https://www.tci-thaijo.org/index.php/gjournal-ksu/index>

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ	Editorial Advisors
รศ. จิระพันธ์ ห้วยแสน	Assoc. Prof. Jirapun Huaisan
รศ. ดร. สุพรรณ สุตสนธิ์	Assoc. Prof. Dr. Suphan Sodsoon
ผศ. ดร.วิษุทธ จันทะรี	Assist. Prof. Dr. Vichayut juntaree
ผศ.ดร.คมสันท์ ขจรปัญญาไพศาล	Assist.Prof. Dr.Komsan Khajornpanyapaisan
ผศ. ศศิกร สุรมณี	Assist.Prof. Sasikorn Suramanee
ผศ. พัฒนา พึ่งพันธุ์	Assist.Prof. Pattana Pongpun

กองบรรณาธิการ	
Editorial Board	
ศ.ดร. ศุภชัย ยาวะประภาษ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Prof. Dr. Supachai Yavaprabhas	Chulalongkorn University
ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Prof. Dr. Boontun Dokthaisong	Mahachulalongkornrajavidyalaya University
ศ.ดร. อัญชา ณ ระนอง	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
Prof. Dr. Anchana NaRanong	National Institute of Development Administration
ศ.ดร.สมเกียรติ วันทะนะ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Prof. Dr. Somkiat Wantana	Kasetsart University
ศ.พรชัย สุนทรพันธุ์	มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
Prof. Pornchai Sunthornpun	Kasem Bundit University
รศ.ดร.วัลลภ รัษฎัตรานนท์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Assoc.Prof. Dr. Wanlop Rathachatranon	Kasetsart University
รศ.ดร.โกวิท วงศ์สุรวัฒน์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Assoc. Prof. Dr. Kovit Wongsurawat	Kasetsart University
รศ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Assoc. Prof. Dr. Prapart Pintobtang	Chulalongkorn University

รศ.ดร. สมบูรณ์ ศิริสรธริรัญ	มหาวิทยาลัยมหิดล
Assoc. Prof. Dr. Somboon Sirisunhirun	Mahidol University
รศ.ดร. สุกัญญา เอ็มอิมธรรม	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Assoc. Prof. Dr. Sukanya Aimimtham	Khonkaen University
รศ.ดร. ปิยากร หวังมหพร	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
Assoc. Prof. Dr. Piyakorn Whangmahaporn	Sripatum University
รศ.ดร.ปาริชา มารี เคน	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assoc. Prof. Dr. Paricha Mari Chain	Kalasin University
ผศ. ดร.พิมพลีจิต แก้วหานาม	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assist. Prof. Dr. Phimlikit Kaewhanam	Kalasin University
ผศ. สิริ ندا กมลเขต	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assist. Prof. Sirinada Kamolkhet	Kalasin University
ผศ. ดร. จริยา อินทนิล	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assist. Prof. Dr. Jariya Intanil	Kalasin University
ผศ. ดร. อาริยา ป้องศิริ	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assist. Prof. Dr. Ariya Pongsiri	Kalasin University
อ. ดร. นพพล อัครชาติ	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
Lect. Dr. Noppon Akahat	Sukhothai Thammathirat Open University

บรรณาธิการบริหาร**Editor Chief**

รศ. ดร. กตัญญู แก้วหานาม	มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
Assoc. Prof. Dr.Kathanyoo Kaewhanam	Kalasin University

กำหนดการเผยแพร่**Published Date**

ปีละ 2 ฉบับ	2 volumes in a year
ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน)	Volume 1 (January – June)
ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม)	Volume 2 (July – December)

ข้อตกลงทั่วไป

General Agreement

วารสารการบริหารปกครองเป็นวารสารวิชาการที่ครอบคลุมสาขารัฐประศาสนศาสตร์ สาขารัฐศาสตร์ สาขานโยบายสาธารณะ สาขาการบริหารจัดการกิจการระหว่างประเทศ รวมทั้งสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์อื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการบริหารปกครองสาธารณะ โดยยินดีรับบทความจากนักวิชาการและนักวิจัยทั้งชาวไทยและต่างประเทศเพื่อนำเสนอในรูปแบบบทความวิชาการ และบทความวิจัย โดยเป็นสิ่งพิมพ์เผยแพร่ผลงานที่มีกำหนดเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ ในเดือนมิถุนายน และเดือนธันวาคม ซึ่งบทความที่ลงตีพิมพ์ทุกเรื่องได้รับการตรวจทางวิชาการโดยผู้ประเมินอิสระ (Peer review) และข้อคิดเห็นใดๆ ของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสารการบริหารปกครองเล่มนี้เป็นของผู้เขียนบทความ คณะผู้จัดทำวารสารไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยหรือรับผิดชอบต่อความคิดเห็นของผู้เขียนบทความดังกล่าวแต่ประการใด และกองบรรณาธิการวารสารการบริหารปกครอง ไม่สงวนสิทธิ์คัดลอกเนื้อหาหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของเนื้อหาในบทความต่างๆ แต่ให้อ้างอิงที่มาของข้อความที่นำไปกล่าวอ้างในที่ต่างๆ อย่างถูกต้องเหมาะสมตามหลักวิชาการ

Governance Journal is published by program of public administration under the authorization of Kalasin University to serve the interests of both Thai and international scholars and researchers. The aim is to publish high quality research papers in various areas of public administration, public policy, government, global & state governance and other social sciences involve with the governance, such as social and development studies, humanities, education and economics. Contributions to the journal can be made as either a research article or a review article. The journal is published as a periodical, with two issues annually in June and December. Before the paper manuscript is published by the journal, peer reviewers have to review for checking in qualities of paper, and is distributed both within Thailand and overseas. Governance Journal is produced and hosted by Elsevier on behalf of Kalasin University.

บทบรรณาธิการ

Editorial

วารสารการบริหารปกครอง (Governance Journal) ปีที่ 10 ฉบับที่ 1

ฉบับนี้ดำเนินการจัดทำขึ้นในช่วงที่ประเทศไทยได้มีการเปิดใช้อาคารรัฐสภาอย่างเต็มรูปแบบ เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2564 หลังจากใช้เวลาก่อสร้างนานกว่า 8 ปีเศษ ซึ่งถือเป็นอาคารรัฐสภาที่ใหญ่ที่สุดในโลกอีกด้วย โดยจุดเด่นของอาคาร คือ เรื่องยอดทองคำที่เป็นสัญลักษณ์ของเขาพระสุเมรุในคติความเชื่อทางศาสนาตามหลัก “ไตรภูมิ” อันเป็นรากฐานของสังคมไทยที่สะท้อนถึงการประกอบคุณงามความดี ทำให้เป็นสถานที่ที่ “ใครทำดีได้ดี ใครทำชั่วได้ชั่ว” นั้นเอง ดังนั้นเพื่อเป็นการร่วมเฉลิมฉลองในวาระดังกล่าว กองบรรณาธิการฯ จึงได้นำรัฐสภาที่ชื่อว่า “สปปายะสภาสถาน” มาเป็นปกฉบับนี้

สำหรับเนื้อหาวารสารฉบับนี้ มีความเข้มข้นและหลากหลาย ทั้งเชิงเนื้อหาและคุณภาพ ที่ได้นำมาประกอบเป็นเรื่องราวตามการจัดเรียงขึ้นทั้ง 21 บทความ ดังต่อไปนี้ บทความแรก เป็นบทความวิจัย เรื่อง การเปรียบเทียบบทบาททางการเมืองของกองทัพไทยและกองทัพอินโดนีเซียตั้งแต่ พ.ศ. 2535 – 2563 (A Comparative Study on the Military's Political Roles of Thai and Indonesian Armed Forces during B.E. 2535 – 2560) ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ วันวิจิต บุญปรง และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อีรพงษ์ บัวหล้า ซึ่งเป็นผลงานส่วนหนึ่งในดุชนิพนธ์ของหลักสูตรปริญญาเอก คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา บทความที่ 2 เป็นบทความวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้บริบทการกระจายอำนาจในยุครัฐบาลของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (พ.ศ. 2557 - 2562) (The Relations Between State and Local Government under the Context of Decentralization

during The National Council for Peace and Order (2014 - 2019)) ของ อาจารย์ปฐวี โชติอนันต์ จากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี บทความที่ 3 เป็นบทความวิจัย เรื่อง หลักการทางกฎหมายของประเทศไทยในการคุ้มครองสิทธิเด็กจากการถูกลั่นแกล้งรังแกทางสื่อออนไลน์ (Principle of Thai law for Protecting the Rights of Children from Cyber Bullying) ของอาจารย์ฟ้าใส สามารถ จากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ และ อาจารย์ศุภณิธิ ทองรวีวงศ์ จากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต บทความที่ 4 เป็นบทความวิจัย เรื่อง แนวทางการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ (Guidelines on Enhancing Desirable Characteristics of Secondary School Student Leaders in Surin Province) ของคุณภริส ภูมิประเทศและคุณตรีชฎา สุขเกษม จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ บทความที่ 5 เป็นบทความวิจัย เรื่องมาตรการทางกฎหมายในการจัดเก็บภาษีคริปโตเคอร์เรนซีในประเทศไทย (Legal Measures for Collecting Cryptocurrencies Taxation in Thailand) ของคุณสมพัฒน์ มีมานัส และอาจารย์เสถียรภาพ นาหลวง จากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ บทความที่ 6 เป็นบทความวิจัยเรื่อง รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 24 (A model of Using Learning Resources in School and Locality for Educational Management and for the Fevelopment of Students' Quality in Kanchanapisek Wittayalai Kalasin School under the Secondary Educational Service Area Office 24) ของอาจารย์ทวีภรณ์ วรชิน ผู้อำนวยการโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ บทความที่ 7 เป็นบทความวิจัยเรื่อง การบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์การของบุคลากรสถาบันอุดมศึกษาไทย (Human Resource Management Influencing

Organizational Commitment of Personnel of Thai Higher Education Institutions) ของคุณประภาส ศิริภาพ อาจารย์สุขุมพงศ์ ขาญนวงศ์ คุณเฉลียว วิฑูรย์ ปรกรณ์ คุณวีระ ลาดหนองขุ่น และคุณจวีร์ภรณ์ เมฆินไกรลาศ จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย บทความที่ 8 เป็นบทความภาษาวิจัย เรื่อง A Model of Cultural Tourism Routes and Management Plans in Surin Province (รูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและแผนการจัดการในจังหวัดสุรินทร์) ของคุณประสุตา เจริญสุข และอาจารย์ เค็น เทย์เลอร์ จากหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว (หลักสูตรนานาชาติ) มหาวิทยาลัยศิลปากร บทความที่ 9 เป็นบทความวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน: เรียนรู้จากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านโพนแพง ตำบลดินจี่ อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ (The Management of Community Enterprise Group: Learning from Saving Community Enterprise Group for Production of Ban Phon Phaeng, Din Chi, Kham Muang, Kalasin) ของคุณวิระชัย ชันดี และผู้ช่วยศาสตราจารย์สิรินดา กมลเขต จากสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ บทความที่ 10 เป็นบทความวิจัย เรื่อง เงื่อนไขที่ทำให้ผู้หญิงถูกเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในตำบลร่องคำ อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ (Conditions for Women to Be Selected as an Assistant of the Village Headman in Rongkham district, Kalasin province) ของคุณทิฆัมพร แสนแจ็กและ รองศาสตราจารย์ ดร. ญัฐกานต์ อัครพงศ์พิศักดิ์ จากวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม บทความที่ 11 เป็นบทความวิจัย เรื่อง คำท้าทายบทบาทของศาลเพื่อแสวงหาความจริงในคดีแพ่ง (Challenges and the Court's Roles for Fact-Finding in Civil Cases) ของอาจารย์ภริณา พุทธิรัตน์ จากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง บทความที่ 12 เป็นบทความวิจัย เรื่อง การรณรงค์ทางการเมืองบนโลกออนไลน์เพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านอำนาจ: กรณีศึกษาเฟซบุ๊กเพจ “ล้านชื่อต้านล้างผิด” “THE METTAD”

วารสารการบริหารปกครอง (Governance Journal)

ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2564)

และ “ลุงตู่ตูน” ในช่วงการเลือกตั้ง 2562 (Online Political Campaign to Support the Transition of Power: A Case Study of the Facebook Pages “Anti-Amnesty”, “THE METTAD”, and “Super Lungtoo” in 2019 General Election) ของคุณทัตเทพ ตีสุคนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ จากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บทความที่ 13 เป็นบทความวิจัย เรื่อง บทบาทของเทคโนโลยีต่อความสัมพันธ์ทางชนชั้นในสังคมไทยศึกษากรณีแกร็บแท็กซี่ (Roles of Technology on Class relations in Thailand: A Case Study of Grab Taxi) ของคุณธนวิชัย ถาวร และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ จากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บทความที่ 14 เป็นบทความวิจัย เรื่อง พัฒนาการนโยบายไฟป่าและหมอกควัน: กรณีศึกษา นโยบายไฟป่าและหมอกควัน จ.เชียงใหม่ (The Evolution of Wildfire and Haze Policies: A Case study of Wildfire and Haze Policies in Chiang Mai) ของคุณมัทนา ปัญญาคำและผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ จากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บทความที่ 15 เป็นบทความวิจัย เรื่อง การสร้างความปรองดองสมานฉันท์หลังการเลือกตั้ง กรณีศึกษาการเลือกผู้ใหญ่บ้านพื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ (Creating Reconciliation after the Election: A Case Study of the Election of Village Headmen in Stuk District, Buriram Province) ของคุณศักดิ์ดา ชาวกล้า และรองศาสตราจารย์ ดร. อลงกรณ์ อรรคแสง จากวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม บทความที่ 16 เป็นบทความวิจัย เรื่อง การพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของเรือนจำอำเภอยะบาดาล จังหวัดลพบุรี (The Development Towards A High Performance Organization of Chaibadan District Prison, Lopburi Province) ของคุณธนกิจ ยงยุทธ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พนมพัทธ์ สมิตานนท์ และอาจารย์ ดร. นพพล อัคราต จากแขนงวิชาบริหารรัฐกิจ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช บทความที่ 17 เป็นบทความวิจัย เรื่อง พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทาง

การเมืองในกรุงเทพมหานคร (Evolution of the Use of Space for Political Rallies in Bangkok) ของคุณวรวัฒน์ ลากอานวยเจริญและผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บทความที่ 18 เป็นบทความวิจัย เรื่อง ผลกระทบของโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ (ไทยนิยม ยั่งยืน) ต่อกลไกการให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษา: อำเภอเมืองขอนแก่น (The Impact of Life Improvement and Grassroots Economic Development Program (Thai Niyom Yung Yuen Program) on Local Government Service Delivery: The Case of Khon Kaen District) ของคุณจุฑาวรรณ ลาจันทร์ และอาจารย์ ดร. ศิริศักดิ์ เหล่าจันทร์ จากวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น บทความที่ 19 เป็นบทความวิจัย เรื่อง ลักษณะอำนาจนิยมในกิจกรรมการรับน้องของสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสาน (The Dictatorial Authoritarianism in Getting Younger Activities of Political Science Disciplines at a University in the Isan Region) ของคุณจิรพงศ์ มหาพจน์และรองศาสตราจารย์ ดร. อลงกรณ์ วรรคแสง จากวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม บทความที่ 20 เป็นบทความวิจัย เรื่อง บทบาทขององค์กรประชาสังคมต่อการพัฒนาพื้นที่ในจังหวัดตรัง (The Role of Civil Society Organizations in Area Development for Trang Province) ของคุณจิรนนท์ จันทร์คง คุณพิมพ์ตะวัน งามเจริญกุล คุณภาณุพงศ์ อ่อนมาก คุณสาวิตรี ทองกอบคุณธนฤต โจ้จางาบ อาจารย์ฮาซันอักริม ดงนะเต็ง และอาจารย์อุสมาน หวังสนิ จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และบทความที่ 21 เป็นบทความปริทรรศน์หนังสือ เรื่อง “ประชาธิปไตย: หลากความหมาย หลายรูปแบบ” (Democracy: Meanings and Forms) โดยศาสตราจารย์ ดร. กิตติศักดิ์ เจิมสิทธิประเสริฐ ศาสตราจารย์สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ โรงเรียนธุรกิจฮวงโห มหาวิทยาลัยเศรษฐศาสตร์และนิติศาสตร์แห่งเหอหนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน

วารสารการบริหารปกครอง (Governance Journal)

ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2564)

และ ศาสตราจารย์วิจัยคุณ คณะสังคมและรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
เชียงใหม่ ประเทศอินโดนีเซีย

จากบทความวิจัย และบทความปริทัศน์หนังสือ มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวม 21 บทความในฉบับนี้ ที่มาจากนักวิจัยและนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความหลากหลายสังกัดในสถาบันการศึกษาต่างๆ ทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค ซึ่งบทความทั้งหมดล้วนผ่านการกลั่นกรองและพิจารณาจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewers) ที่ช่วยแนะนำและให้แง่คิดมุมมองต่างๆ ต่อผู้เขียนบทความจนมีความเชื่อมั่น และสามารถนำเสนอผลงานต่อผู้อ่านผ่านเนื้อหาในวารสารฉบับนี้ และด้วยความตั้งใจและอุทิศของกองบรรณาธิการฯ ทุกท่านที่ได้ทุ่มเทและเอาใจใส่เอาใจกับการทำงานจนสามารถจัดทำวารสารฉบับนี้สำเร็จขึ้นอีกครั้ง

ในนามกองบรรณาธิการวารสารการบริหารปกครอง มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ขอขอบพระคุณคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ที่ให้การสนับสนุนส่งเสริมการจัดทำวารสารการบริหารปกครองอย่างต่อเนื่องด้วยดีเสมอมา และขอขอบพระคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่สละเวลาในการกลั่นกรองและพิจารณาบทความ รวมทั้งผู้สนับสนุนบทความทุกท่านที่ส่งบทความเพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งในวารสารฉบับนี้

ขอขอบคุณ

รองศาสตราจารย์ ดร.กตัญญู แก้วหานาม

บรรณาธิการบริหาร

สารบัญ
Contents

หน้า

บทบรรณาธิการ	
กัตัญญู แก้วหานาม	
การเปรียบเทียบบทบาททางการเมืองของกองทัพไทยและ กองทัพอินโดนีเซียตั้งแต่ พ.ศ. 2535 – 2563	1 - 40
วันวิชาติ บุญโปร่ง และธีรพงษ์ บัวหล้า	
ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้บริบท การกระจายอำนาจในยุครัฐบาลของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (พ.ศ. 2557 - 2562)	41- 76
ปฐวี โชติอนันต์	
หลักการทางกฎหมายของประเทศไทยในการคุ้มครองสิทธิเด็ก จากการถูกลั่นแกล้งรังแกทางสื่อออนไลน์	77 - 100
ฟ้าใส สามารถ และคณาธิป ทองรวีวงศ์	
แนวทางการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์	101 - 128
ภุริส ภูมิประเทศ และตรีชฎา สุขเกษม	
มาตรการทางกฎหมายในการจัดเก็บภาษีคริปโทเคอร์เรนซี ในประเทศไทย	129 - 162
สมพัฒน์ มีมานัส และ เสถียรภาพ นาหลวง	
รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษก วิทยาลัยกาฬสินธุ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24	163 - 195
ทวีภรณ์ วรชิน	

สารบัญ

Contents

หน้า

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กร ของบุคลากรสถาบันอุดมศึกษาไทย	196 - 220
ประภาส ศิริภาพ, สุขุมพงศ์ ชาญนวงศ์, เฉลียว วิฑูรปกรณ์, วีระ ลาดหนองขุน และจวีร์ภรณ์ เมฆินไกรลาส	
A Model of Cultural Tourism Routes and Management Plans in Surin Province	221 - 247
ประสุตา เจริญสุข และ เค็น เทย์เลอร์	
การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน: เรียนรู้จากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโป่งแดง ตำบลดินจี่ อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์	248 - 273
วิระชัย ชันดี และสิรินดา กมลเขต	
เงื่อนไขที่ทำให้ผู้หญิงถูกเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในตำบลร่องคำ อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์	274 - 309
ทิฆัมพร แสนแจ็กและ ณัฐกานต์ อัครพงศ์พิศักดิ์	
คำท้าทายบทบาทของศาลเพื่อแสวงหาความจริงในคดีแพ่ง	310 - 336
ภริณา พุทธิรัตน์	
การณรงค์ทางการเมืองบนโลกออนไลน์เพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนผ่าน อำนาจ: กรณีศึกษาเฟซบุ๊กเพจ“ล้านชื่อต้านล้างผิด” “THE METTAD” และ “ลุงตุ๋น” ในช่วงการเลือกตั้ง	337 - 367
ทัตเทพ ตีสุคนธ์ และ พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์	

Contents

บทบาทของเทคโนโลยีต่อความสัมพันธ์ทางชนชั้นในสังคมไทย 368 - 406
 ศึกษากรณีแกร็บแท็กซี่

พัฒนาการนโยบายไฟฟ้าและหมอกควัน: กรณีศึกษานโยบายไฟฟ้า 407 - 446
และหมอกควัน จ.เชียงใหม่

การสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์หลังการเลือกตั้ง 447 - 473

กรณีศึกษาการเลือกผู้ใหญ่บ้านพื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

การพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์การสมรรถนะสูงของเรือนจำ
อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี 474 - 497

พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง 498 - 522
ในกรุงเทพมหานคร

ผลกระทบของโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อน 523 - 550

เศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ (ไทยนิยม ยั่งยืน) ต่อกลไกการจัดทำ

บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กรณีศึกษา: อำเภอเมืองขอนแก่น

จุฑาวรรณ ลาจันทร์ และศิริศักดิ์ เหล่าจันทร์

สารบัญ	
Contents	
	หน้า
ลักษณะอำนาจนิยมในกิจกรรมการรับน้องของสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสาน	551 - 571
จิรพงศ์ มหาพจน์ และอลงกรณ์ อรรคแสง	
บทบาทขององค์กรประชาสังคมต่อการพัฒนาพื้นที่ในจังหวัดตรัง	572 - 597
จิรนนท์ จันทรคง, พิมพ์ตะวัน งามเจริญกุล, ภาณุพงศ์ อ่อนมาก, สาวิตรี ทองกอบ, ธนกฤต โจ้จาบ, ฮาซันอักริม ดงนะเต็ง และอุสมาน หวังสนิ	
บทความปริทรรศน์หนังสือ	598 - 605
เรื่อง “ประชาธิปไตย: หลากความหมาย หลายรูปแบบ”	
กิตติศักดิ์ เจริมสิทธิประเสริฐ	
คำแนะนำการเตรียมต้นฉบับ	606

บทความที่ : 1
Article :



การเปรียบเทียบบทบาททางการเมืองของกองทัพไทยและกองทัพ

อินโดนีเซียตั้งแต่ พ.ศ. 2535 - 2563*

**A Comparative Study on the Military's Political Roles
of Thai and Indonesian Armed Forces during
B.E. 2535 – 2560**

[(Received: November 17, 2020; Revised: January 29, 2021; Accepted: January 29, 2021)]

วันวิชิต บุญโปร่ง และ อีรพงษ์ บัวหล้า****

Wanwichit Boonprong and Theeraphong Buala****

*ส่วนหนึ่งในดัชนีพิมพ์ เรื่องการเปรียบเทียบบทบาททางการเมืองของกองทัพไทยกับกองทัพอินโดนีเซีย

**คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา [Faculty of Political Science & Law, Burapha University]; Corresponding author e-mail: wanwichit@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยชิ้นนี้ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการบทบาททางการเมือง และปัจจัยต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาททางการเมืองของกองทัพไทยและกองทัพอินโดนีเซีย ตั้งแต่ พ.ศ.2535-2563 ด้วยวิธีการสัมภาษณ์อดีตรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศของทั้งสองประเทศ ผลการศึกษาเปรียบเทียบ พบว่า พัฒนาการบทบาททางการเมืองของกองทัพทั้งสองประเทศ ตลอดเกือบสามทศวรรษมาจากความแตกต่างรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ ทัศนคติทางสังคมที่มีต่อกองทัพ และความสัมพันธ์ของกองทัพกับประชาชนมีผลต่อการกำหนดท่าทีการตัดสินใจทางการเมือง สิ่งที่เห็นเป็นรูปธรรมของพัฒนาการบทบาททางการเมืองของกองทัพไทยคือต้นทุนทางสังคมสูงกว่าฝ่ายการเมืองถือเป็นข้ออ้างความชอบธรรมทางการเมืองเพื่อถ่วงดุลอำนาจทางการเมือง และมีแนวโน้มให้กองทัพไทยยังรักษาสถานะบทบาททางการเมืองไว้ได้จนถึงปัจจุบัน ในขณะที่กองทัพอินโดนีเซีย หลังยุคประธานาธิบดีซูฮาร์โต ได้ถูกปรับลดอำนาจบทบาททางการเมืองแบบค่อยเป็นค่อยไป การเมืองภาคประชาชนได้ปฏิเสธการกลับไปสู่บรรยากาศกองทัพนำการเมืองเหมือนในอดีต มีผลบังคับให้กองทัพอินโดนีเซียเร่งเดินหน้าปฏิรูปองค์กรตัวเองอย่างต่อเนื่องตามหลักการของกองทัพอาชีพ สำหรับปัจจัยต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาททางการเมืองของกองทัพไทยและกองทัพอินโดนีเซีย ตั้งแต่ พ.ศ.2535-2563 ได้แก่ 3 ปัจจัยสำคัญ คือ (1). บทบาททางการเมืองในรัฐธรรมนูญ (2).บทบาททางการเมืองในมิติด้านความมั่นคง และ(3).บทบาททางการเมืองในภาคประชาชน ซึ่งได้เอื้ออำนวยให้กองทัพไทยปรับตัวเองได้อย่างกลมกลืนกับการรักษาสถานะบทบาททางการเมืองของตนเองต่อไปได้อย่างเข้มแข็ง ในทางตรงข้ามบทบาททางการเมืองของกองทัพอินโดนีเซีย ได้ถูกจำกัดบทบาทให้เหลือเพียงหน้าที่การรักษาดินแดนและความมั่นคงของชาติ โดยไม่หวนคืนกลับมาใช้อำนาจทางการเมืองอีกต่อไป

คำสำคัญ: บทบาททางการเมือง; กองทัพ; การเปรียบเทียบ

Abstract

The objectives of this study are to compare the development in the political roles of Thai and Indonesian armed forces as well as to examine factors influencing changes in the political roles during B.E. 2535 to 2560. Data were collected through in-dept interviews with the former Ministers of Foreign Affairs of both countries. The results showed that the development in the political roles of Thai and Indonesian armed forces during the specified period of time was different since both countries had distinct historical roots, social perspectives towards the armed forces, and relationship between the armed forces and people. The Royal Thai Armed Forces tended to have higher social capital than the political sector and it was used to maintain the balance of power as well as the armed forces' political roles. On the other hand, considering the Indonesian National Armed Forces, after Suharto's presidency ended, people had denied the military dictatorship. The political roles of the armed forces were, therefore, gradually reduced. As a result, the military needed to transform itself using the principle of professionalism. Furthermore, it was found that there are three factors influencing the changes in the political roles of Thai and Indonesian armed forces including (1) the political roles in the constitution, (2) the political roles in terms of the national stability, and (3) the political roles of the people. In Thailand, these three factors were likely to facilitate the armed forces and help it to be able to strongly maintain the political roles. Nevertheless, in Indonesia, the political roles of the armed forces had been limited. The armed forces did not have the

political power and was responsible for maintaining the national sovereignty and stability only.

Keywords: Political Roles; Armed Forces; Comparison

บทนำ

ภายหลังการสิ้นสุดยุคสงครามโลกครั้งที่สอง เห็นได้ชัดว่าอิทธิพล Pax Americana ของสหรัฐอเมริกา หรือการจัดระเบียบสันติภาพโลกใหม่ภายใต้อิทธิพลแสนยานุภาพทางทหารและเศรษฐกิจ ได้สถาปนาอำนาจของตัวเอง โดยผลักดันนโยบายการพัฒนาไปยังประเทศกำลังพัฒนาให้ยอมรับทุนนิยมแบบอเมริกัน ผ่านรูปแบบองค์กรสถาบันทางการเจรจาของประเทศอย่างกองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลก (ไพลิน กิตติเสรีชัย, 2557: 22) ควบคู่กับกระแสการขยายตัวชูแนวคิดประชาธิปไตยไปทั่วโลก

ในยุคสมัยหนึ่ง สหรัฐอเมริกาเคยให้การสนับสนุนทั้งงบประมาณ การฝึกอบรม อาวุธยุทโธปกรณ์แก่บรรดาชาติที่ปกครองแบบระบอบเผด็จการทางทหารในภูมิภาคต่างๆทั่วโลก อาทิ ในภูมิภาคกลุ่มประเทศละตินอเมริกา และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อคานอำนาจอิทธิพลของภัยคอมมิวนิสต์ ต่อมาเมื่อสิ้นสุดยุคสงครามเย็น เมล็ดพันธุ์ประชาธิปไตยที่ถูกหว่านลงไปเริ่มเติบโตอย่างมั่นคง สหรัฐอเมริกาจึงได้ปรับเปลี่ยนนโยบายและท่าทีต่อสัมพันธ์ภาพกับบรรดาผู้นำชาติเผด็จการทางทหารแบบมีระยะห่างมากขึ้นและเพิ่มเงื่อนไขในการให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ ตลอดจนการรื้อคืบพื้นที่หมู่ประเทศ ที่เคยปกครองภายใต้ลัทธิคอมมิวนิสต์มาก่อน เช่น กลุ่มประเทศยุโรปตะวันออก และชาติที่ประกาศขอแยกตัวเป็นอิสระออกจากสหภาพโซเวียตเดิมนั้น ได้เปลี่ยนผ่านระบอบปกครองของประเทศตนเองไปสู่ได้รณรงค์ประชาธิปไตย การเรียกร้องการเลือกตั้งและกดดันขอเปิดพื้นที่สิทธิเสรีภาพ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจึงกลายเป็นส่วนสำคัญที่ผู้นำทางการเมืองเหล่านี้ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ กลายเป็นเงื่อนไขใหม่เชิงบังคับให้บรรดาผู้นำชาติเผด็จการทหารต้องยอมรับการปรับเปลี่ยนบทบาททางการเมืองของตนเอง

ดังนั้นเมื่อบริบทภูมิรัฐศาสตร์การเมืองโลกได้เปลี่ยนโฉมหน้าไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะประเทศที่มีพื้นที่ใหญ่ที่สุดและ

ประชากรมากที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างเช่น อินโดนีเซียคือชาติที่มีกองทัพคอยควบคุมและชี้นำทางการเมืองที่เข้มแข็งที่สุด เป็นตัวอย่างของการลัทธิรุนแรงปะทุการเรียกร้องและโยยหาประชาธิปไตยอย่างมีัดันตั้งตัว แม้ว่าอินโดนีเซียเคยเป็นพันธมิตรที่มีความใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกามาก่อน ในฐานะผู้สนับสนุนให้อินโดนีเซียมีรัฐบาลเผด็จการทางทหารเพื่อต้านทานอิทธิพลของ คอมมิวนิสต์ ที่กำลังใช้ทฤษฎีโดมิโนเข้ามาเผยแพร่อุดมการณ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งตามข้อมูลประวัติศาสตร์ อินโดนีเซียเคยมีประสบการณ์อยู่ภายใต้การปกครองของชาติเจ้าอาณานิคม กองทัพจึงถูกกำหนดให้เป็นเสาหลักของสังคม การเมือง และเมื่อภายหลังประเทศเหล่านั้นได้รับเอกราชแล้ว กองทัพอินโดนีเซียยังคงรักษาอิทธิพลมรดกจากชาติอาณานิคมที่เคยวางรากฐานการปกครองทิ้งไว้ให้ จึงนำไปสู่การประยุกต์ใช้เพื่อรักษาอำนาจของกองทัพกับการปกครองประเทศในเวลาต่อมา (Huser,2012:9)

ภายหลังได้รับเอกราชจากประเทศเนเธอร์แลนด์ ในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2488 กองทัพอินโดนีเซีย คือตัวละครหลักในทางการเมือง ในฐานะเป็นพันธมิตรสำคัญในการรักษาความมั่นคงภายในรัฐ เพื่อการกล่อมเกลาบ่มเพาะอุดมการณ์ของรัฐให้แก่ประชาชน และเพิ่มบทบาทเป็นทวีคูณเมื่อมีการรัฐประหารในปี พ.ศ.2509 เพื่อปราบปรามอิทธิพลลัทธิคอมมิวนิสต์ที่เริ่มเข้ามาสู่เข้ามาทำลายความมั่นคง และนำประเทศเข้าสู่ยุค ระบียบ ใหม่ (new order regime) ภายใต้การนำของพลเอก ซูฮาร์โต เป็นเหตุให้กองทัพมีอิทธิพลในรูปแบบ Dwifungsi (Dual Function) หรือเรียกว่า “ทวีบทบาท” คือกำหนดหน้าที่และบทบาทให้กับเจ้าหน้าที่กองทัพ สามารถเข้าไปแทรกแซงและควบคุมกิจกรรมด้านการเมือง ได้แก่ ปกครองประเทศ การบังคับใช้กฎหมาย และด้านสังคม ในการรักษาความเรียบร้อยภายในรัฐจากระดับชาติสู่ระดับท้องถิ่น มีผลให้กองทัพขยายเครือข่ายแผ่อิทธิพล อำนาจกว่า 3 ทศวรรษ (Blair,2013:114-117) ซึ่งกองทัพอินโดนีเซียได้ปลูกถ่ายฝังหมุดทางความคิดให้กับ

ประชาชนในฐานะ “วีรบุรุษปลดแอกของชาติ” เพื่อใช้เป็นกุศโลบายในการรักษา ความสงบเรียบร้อย ภายในประเทศอย่างแยบยลโดยปราศจากการต่อต้านจากประชาชน

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์วิกฤติค่าเงินในภูมิภาคเอเชีย ในปี พ.ศ.2540-41 ได้ส่งกระทบเป็นลูกโซ่ลูกกลม ทั้งภูมิภาค มีผลให้ระบอบการปกครองเผด็จการแบบอำนาจนิยมของประธานาธิบดี Suharto และกองทัพที่ คอยสนับสนุนมาตลอดต้องสั่นคลอน ประกอบการเติบโตของชนชั้นกลางที่มีการศึกษา และการเคลื่อนไหวของ การเมืองภาคประชาสังคมมากขึ้น เรียกร้องประชาธิปไตยและการกระจายอำนาจการปกครอง (Lane,2019:128-129) นอกจากนี้ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างทางฐานะระหว่างคนรวยและคนจนมีมากขึ้น ตลอดจนปัญหาของการทุจริตคอร์รัปชันในแวดวงราชการที่ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง เป็นปฏิกริยาเร่งปลุกเร้าให้เกิดจลาจลประท้วงใหญ่ทั่วกรุงจาการ์ตา และกระจายตามหัวเมืองใหญ่ต่างๆทั่วอินโดนีเซีย เกิดการรวมตัวชุมนุมของประชาชนและนักศึกษานำไปสู่เหตุการณ์การปะทะกันระหว่างกองทัพกับประชาชนทำให้เกิดการสูญเสียนองเลือด ซึ่งในความเป็นจริงจะพบว่าปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเคลื่อนไหวที่เข้มแข็งของขบวนการนักศึกษานอกเหนือจากการเติบโตของชนชั้นกลางแล้ว ก็คือความแตกแยกภายในของผู้นำกองทัพด้วยกันในการจัดสรรผลประโยชน์ทางอำนาจที่ไม่ลงตัวจนก่อความรู้สึกไม่เป็นธรรมระหว่างผู้นำกองทัพกับรัฐบาล (อรอนงค์ ทิพย์พิมล, 2546:104-110) ถือเป็นสัญญาณฟางเส้นสุดท้ายให้ผู้นำกองทัพจำเป็นยุติการหนุนหลังรัฐบาลซูฮาร์โต ซึ่งในที่สุด ประธานาธิบดีซูฮาร์โต ตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดี หลังจากที่นั่งบริหารประเทศมากกว่า 3 ทศวรรษ

ยิ่งไปกว่านั้นภายหลังจากการล่มสลายรัฐบาลซูฮาร์โตเริ่มเปิดเผย การทุจริตคอร์รัปชัน การได้รับสิทธิประโยชน์ทางการเมืองและธุรกิจของบรรดาเจ้าหน้าที่ระดับสูงของกองทัพ การสูญเสียดินแดนและข้อกล่าวหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนใน ติมอร์ตะวันออกและกองกำลังต่างชาติเข้ามาแทรกแซง ทำให้กองทัพอินโดนีเซียรู้สึกสูญเสีย

เกียรติภูมิของตนเอง และถูกลดทอนความเชื่อมั่นจากสาธารณชน (Patunru, Pengestu & Basri, 2018:39) ส่งผลให้กองทัพยอมรับการลดบทบาททางการเมือง และฟื้นฟูศรัทธาจากประชาชน ด้วยการปฏิรูปกองทัพ ดังนั้นสิ่งแรกที่ได้รับการยินยอมจากกองทัพ ก็คือการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ในปี พ.ศ.2542 ว่าด้วยการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีได้ไม่เกิน 2 วาระ สมัยละ 5 ปี รวมถึงการปรับลดจำนวนตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากกองทัพด้วยวิธีการแต่งตั้ง จนถึงการยกเลิกการเข้าสู่ตำแหน่งดังกล่าวแบบอัตโนมัติในเวลาต่อมา (Butt and Lindsey, 2012:21-22) ซึ่งแนวทางการปฏิรูปกองทัพที่ประสบความสำเร็จมาจากการขับเคลื่อนของพลเอกชูชีโล บัมบัง ยูโดโนโน ซึ่งต่อมากลายเป็นประธานาธิบดีที่มาจากการเลือกตั้งทั้งสองวาระ ตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันของอินโดนีเซียซึ่งตลอดระยะเวลาที่มากกว่าสองทศวรรษหลังจากกองทัพอินโดนีเซียค่อยๆ ลดอิทธิพลบทบาททางการเมืองของตนเองไปแบบค่อยเป็นค่อยไป ทำให้กองทัพอินโดนีเซียมีภาพลักษณ์เป็นที่ยอมรับแก่ประชาชนมากขึ้นตามลำดับ

ในขณะที่ประเทศไทย บทบาททางการเมืองของกองทัพล้วนมีบทบาทและสีล้นในทางการเมืองไม่น้อยกว่ากองทัพอินโดนีเซีย แล้วยังมีกลยุทธ์การปรับตัวตามสภาพแวดล้อมบริบททางการเมืองได้กลมกลืนแนบเนียนกว่า นับตั้งแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ระบอบประชาธิปไตย ในปี พ.ศ.2475 เป็นต้นมา ซึ่งตลอดระยะเวลาเกือบ 9 ทศวรรษ ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่แสดงปรากฏถึงจำนวนการทำรัฐประหารมีทั้งหมด 13 ครั้ง การพยายามก่อการกบฏ 11 ครั้ง และการเกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยพลังของประชาชน จำนวน 2 ครั้ง (พิชิต รัชตพิบูลภพ, 2559:101) โดยเฉพาะภายหลังเหตุการณ์การนองเลือดในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2535 ส่งผลให้กองทัพสูญเสียได้สูญเสียความชอบธรรมเป็นอย่างมาก จนหลายๆ ฝ่ายไปจนถึงนักวิเคราะห์สถานการณ์การเมืองไทยต่างมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า กองทัพไทยคงไม่กลับเข้ามามีอิทธิพลและบทบาทชี้้นำทางการเมืองใดๆ ได้อีกต่อไป

แล้ว กอปรกับการมีรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน พ.ศ.2540 และ พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้น ได้ปฏิเสธการรับตำแหน่งวุฒิสมาชิกที่มาจาก การแต่งตั้ง เพื่อยืนยันการทำหน้าที่ทหารอาชีพเพียงอย่างเดียว ส่งผลให้สาธารณะชนส่วนใหญ่เชื่ออย่างสนิทใจว่ากองทัพได้ยอมรับการนำของรัฐบาลพลเรือนมากขึ้น (Boonprong,2000:55-56)

แต่สิ่งที่คาดไม่ถึงถึงในทางการเมืองไทย คือการที่บรรดาพรรคการเมืองเริ่ม จัดตั้งมวลชนเพื่อเป็นฐานการรองรับการขับเคลื่อนทางการเมือง การใช้อำนาจทางการเมืองที่เกินขอบเขตนำไปสู่การเรียกร้องความรับผิดชอบและการตรวจสอบ นักการเมืองการเมือง กลายเป็นการเผชิญหน้าและความขัดแย้งระหว่างประชาชนด้วยกัน กระบวนการเคลื่อนไหวการเมืองภาคประชาชนเริ่มมีส่วนร่วมมากขึ้น นอกจากนี้สำนักทางการเมืองของชนชั้นกลางมีอิทธิพลต่อทางการเมืองไทย มีความรู้สึกในทางพลังบวกต่อกองทัพมากกว่าความไว้วางใจที่ต่อนักการเมือง ด้วยสถานการณ์ทางการเมืองมีแนวโน้มเป็นสุญญากาศ กลายเป็นช่องสบโอกาสให้กองทัพ หวนคืนเข้ามาทำรัฐประหาร ถึง 2 ครั้งในปี พ.ศ.2549 และ 2557 โดยไม่มีเสียงต่อต้านจากชนชั้นกลาง และกลายเป็นพลังแห่งความชอบธรรมให้กองทัพเข้ามากระชับพื้นที่ จัดระเบียบความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ (สุรชาติ บำรุงสุข,2558:117) หากแต่ วัฒนธรรมทางการเมืองไทยได้เปิดพื้นที่อำนาจขอบข่ายให้กองทัพสามารถเข้ามามี บทบาททางการเมืองไทยได้ โดยเฉพาะการทำรัฐประหาร ซึ่งลักษณะพิเศษของ สังคมไทยคือการที่ตนเองรู้สึกเชื่อมโยงแนวคิดชาตินิยม การนับถือศาสนาและการ จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเรื่องที่ถูกลูกฝังมาอย่างช้านาน แม้ในเวลา ต่อมาจะมีแนวคิดใหม่ๆเข้ามาหลังไหลในสังคมคนรุ่นใหม่ อาทิ ความคิดเสรีนิยม ประชาธิปไตย ทุนนิยม วัตถุนิยม ซึ่งแนวคิดเหล่านี้ต้องไม่กระทบต่อแนวคิดสถาบัน หลักทั้งสามของชาติ อันได้แก่ ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ดังนั้นวัฒนธรรม การเมืองไทย จึงมุ่งเน้นความเป็น ปฏิบัตินิยม เน้นถึงความเป็นไปได้ สังคมไทยจึง

ไม่มีลักษณะไปในทางสุดโต่งทั้งฝ่ายซ้าย หรือ ขวา แม้ว่าบางช่วงเวลาพยายามจะมีการชูความคิดสุดโต่ง แต่ในบั้นปลายมักจะไม่ได้รับการตอบสนองเท่าที่ควร (สุจิต บุญบงการ, 2562:186-187)

ตามทัศนคติของประชาชนส่วนใหญ่จึงมีความเชื่อเสมอว่ากองทัพมีหน้าที่และความใกล้ชิดในการรักษา 3 เสาหลักอันถือเป็นศีลธรรมอันดีของชาติ ประกอบกับการที่กองทัพต้องเจอโจทย์ท้าทายใหม่ๆเพื่อรับมือ ในช่วงรอบสองทศวรรษที่ผ่านมา มิใช่การเผชิญหน้ากับภัยสู้รบศึกสงครามเหมือนในอดีตอีกต่อไป หากแต่เป็นภัยที่แฝงเข้ามาในรูปแบบการก่อการร้าย แรงงานต่างด้าวที่ลักลอบเข้ามาอย่างผิดกฎหมาย ปัญหายาเสพติดทางธรรมชาติ มีผลให้กองทัพถูกร้องขอในการทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการคลี่คลายปัญหา เนื่องจากมีความพร้อมกับการรับมือกับปัญหาได้มากกว่าหน่วยงานอื่นๆ ซึ่งบทบาทดังกล่าวได้สร้างความนิยมและรู้สึกพึงพอใจจากสังคม มาด้วยดีมาตลอด

ดังนั้นเมื่อศึกษาถึงแนวคิดบทบาททางการเมืองของกองทัพ ที่มีความพยายามปฏิรูปกองทัพเข้าสู่ความเป็นทหารอาชีพ ที่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตย โดยนักรัฐศาสตร์สมัยใหม่ เสนอรูปแบบ ความสัมพันธ์พลเรือน-ทหารแบบเป็นหุ้นส่วน (Civil-Military Partnership) (Siddiq, 2017:43-45) คือความสัมพันธ์ที่ต่างฝ่ายให้เกียรติยอมรับบทบาทภารกิจหน้าที่รับผิดชอบต่อกัน มักปรากฏความสัมพันธ์รูปแบบนี้ในหมู่ประเทศที่มีความเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ซึ่งกองทัพยอมรับอาณัติของรัฐบาลพลเรือน ในฐานะความเป็นทหารอาชีพ เช่นสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ตัวอย่างเช่น ภายหลังสิ้นสุดสงครามเย็น หน่วยงานภาครัฐของสหรัฐได้ลดขนาดองค์กรตัวเอง กองทัพได้ปรับเปลี่ยนบทบาทไปพอสมควร อาทิ นายทหารที่เกษียณอายุจากราชการเข้าไปมีหน้าที่เป็นที่ปรึกษา หน่วยงานด้านความมั่นคงทั้งในและนอกประเทศ พลเรือน-ทหารทำงานกันใกล้ชิดมากขึ้น โดยเฉพาะภัยคุกคามใหม่หรือ ภัยก่อการร้ายที่เกิดขึ้นภายในประเทศ กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่พลเรือนไม่สามารถปฏิเสธความเชี่ยวชาญจาก

กองทัพในการเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายพลเรือน สำหรับข้อเสนอและแนวคิดของ Surachart Bamrungsook (2006:22-26) นักวิชาการด้านความมั่นคงของไทย ได้อธิบายทฤษฎีการควบคุมกองทัพของพลเรือน นั้น มีการนำเสนอแนวคิดเรื่องธรรมาภิบาล ได้สร้างความตื่นตัวต่อกลุ่มประเทศพัฒนาดำเนินงานด้วยความโปร่งใสส่งผลให้กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาต้องปรับตัวตามไปด้วย โดยเฉพาะอยู่ในช่วงระยะเปลี่ยนผ่านทางการเมืองสู่ความเป็นวิถีแห่งระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น ย่อมเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับระบอบประชาธิปไตยให้มีความมั่นคงมากขึ้น นอกจากนี้รัฐชาติ ยังได้แบ่งองค์ประกอบหลักของธรรมาภิบาล ออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมของภาคสังคมประชาชนในมิติการพัฒนา และด้านบทบาทหน้าที่ของรัฐในการบริหารและการให้บริการ ซึ่งในส่วนนี้สามารถแบ่งจำแนกออกได้เป็น 5 ข้อ ได้แก่ (1). ความชอบธรรมการบริหารบ้านเมืองของรัฐบาล (2).การยอมรับให้เกิดกระบวนการตรวจสอบได้ (3). การปกป้องและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้เป็นไปตามหลักสากล (4).การกระจายอำนาจการบริหารบ้านเมือง (5). การควบคุมกองทัพโดยพลเรือน ถือเป็นเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ต้องหาตัวแปรหรือมีเงื่อนไขสำคัญ ที่ทำให้กองทัพสามารถยอมรับกติกาภายใต้การนำของรัฐบาลพลเรือน และยอมยุติบทบาทหรือลดพื้นที่อิทธิพลทางการเมืองลง

อย่างไรก็ตามมีนักวิชาการพยายามช่วยอธิบายความชอบธรรมบทบาททางการเมืองกองทัพในการเข้ามามีการจัดการความไม่เรียบร้อยของวิกฤติทางการเมืองภายในประเทศ ดังเช่นแนวคิดของ Ozan O.Varol เสนอทฤษฎี “รัฐประหารเพื่อประชาธิปไตย” (Democratic Coup d'état) ซึ่งได้จำแนกคุณสมบัติการเข้าข่ายในการทำรัฐประหารไว้ 7 ประการ ได้แก่ (1).รัฐบาลที่มีรูปแบบปกครองโดยเผด็จการ (2).ต้องได้รับการสนับสนุนและยินยอมจากประชาชนในการทำรัฐประหาร (3).รัฐบาลเผด็จการไม่สนใจคำเรียกร้องกดดันจากประชาชนในการลงจากอำนาจ (4).กองทัพมีต้นทุนทางสังคมสูงจนเป็นที่น่าไว้วางใจในสังคมประเทศนั้นๆ (5).มีเป้าหมายเพื่อโค่น

ล้มรัฐบาลเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จ (6).เข้ามาจัดการเลือกตั้งให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ยุติธรรม ภายใต้เงื่อนไขเวลาอันสั้น และ (7). คณะรัฐประหารต้องรับผิดชอบการถ่ายโอนอำนาจตามระบอบประชาธิปไตย ภายใต้รัฐธรรมนูญ ซึ่งได้มาผู้นำประเทศที่มาจากการเลือกตั้งและเป็นที่ยอมรับจากในและนอกประเทศ (2012:300) ปัจจุบันแม้ว่าเข้าสู่ยุคศวรรษที่ 21 แนวโน้มบทบาททางการเมืองของกองทัพทั้งสองชาติจะสวนทางกันอย่างสิ้นเชิง แม้ว่าประวัติศาสตร์ทางการเมืองและการทหารเคยมีอิทธิพลในการสร้างความมั่นคงของชาติ และการรักษาอำนาจของตนเองไว้ค่อนข้างอย่างมั่นคง การปรับตัวกับบริบทของสังคมที่มีและพลันหรือพล้งดัน ล้วนมีผลต่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ของกองทัพทั้งสองชาติในการวางตำแหน่งบทบาทตนเองในเวทีทางการเมืองตามความเหมาะสม ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถรับรู้และแยกแยะถึงบริบททางสังคมและปัจจัยทางการเมืองภายในประเทศ ตลอดจนเป็นแนวทงเสนอแนะการถอดบทเรียนบทบาททางการเมืองของกองทัพไทยและอินโดนีเซีย ในห้วงเวลาปัจจุบันและในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการบทบาททางการเมืองของกองทัพไทยและกองทัพอินโดนีเซีย ตั้งแต่ พ.ศ.2535-2563
2. ศึกษาเปรียบเทียบถึงปัจจัยต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาททางการเมืองของกองทัพไทยและกองทัพอินโดนีเซีย ตั้งแต่ พ.ศ.2535-2563

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ เป็นการวิจัยรูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์ (มีการสัมภาษณ์ 1 ครั้ง) มีจำนวน 2 ท่าน ประกอบไปด้วย

1. อติตรัฐมนตรีนีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอินโดนีเซีย

2. อติตรัฐมนตรีนีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์ด้วยการตั้งคำถามปลายเปิดโดยใช้วิธีการจดบันทึกเสียง การ บันทึกเสียงในขณะสัมภาษณ์ โดยได้รับความยินยอมจากผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งสองท่าน ประกอบด้วยประเด็น คำถาม 1 ประเด็นหลัก ได้แก่ การเปรียบเทียบบทบาททางการเมืองของกองทัพอินโดนีเซียและกองทัพไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2535-2560

เหตุผลสำคัญที่ผู้วิจัยพิจารณาเลือกเวลาการศึกษาในปี พ.ศ. 2535 อันเนื่องมาจากเหตุการณ์นอง เลือดทางการเมือง เป็นจุดเริ่มต้นของสังคมไทยเริ่มตั้งคำถามต่อความเหมาะสมต่อบทบาททางการเมืองของ กองทัพไทย ซึ่งจะปรับตัวต่อไปอย่างไรและเหตุใดยังคงมีพื้นที่โลดแล่น ในพื้นที่ทางการเมืองได้จนถึงปัจจุบัน ในขณะที่รัฐบาลเผด็จการและกองทัพอินโดนีเซียในอีก 6 ปีต่อมาก็ถูกกระแสความท้าทายให้ลงจากอำนาจและต้องการเปิดประเทศให้เป็นประชาธิปไตย มูลเหตุใดคือจุดเปลี่ยนให้กองทัพอินโดนีเซียปรับบทบาทตนเอง ขึ้นมาใหม่และไม่มีท่าทีกลับมาสู่ยุทธจักรการเมืองอีก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงพิจารณาถึงการเลือกสัมภาษณ์อดีต รัฐมนตรีนีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของทั้งสองประเทศ เนื่องมาจาก ทั้งสองท่านเคยมี ประสบการณ์ในยุคที่เปลี่ยนผ่านความผันผวนทางการเมืองในประเทศตัวเอง อีกทั้งภาพลักษณ์ความน่าเชื่อถือจากบรรดาทูตานุทูตต่างประเทศ ถือเป็นผู้ทำหน้าที่กระบอกเสียงสำคัญของรัฐบาลในยามที่ถูกสังคมโลกตั้ง คำถามต่อประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกองทัพและการเมืองและความสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงภูมิรัฐศาสตร์ ทางการเมืองได้ดีกว่าแหล่งข้อมูลที่มาจากนายทหารระดับสูงของกองทัพ ซึ่งไม่อาจให้ข้อมูลในลักษณะแบบเปิดเผยอย่าง ตรงไปตรงมาได้ ในกรณีนี้อดีตรัฐมนตรีต่างประเทศทั้งสองท่านจึงถูกพิจารณาแล้วว่าเป็นผู้มีความเหมาะสม ย่อมมองเห็นภาพรวมบทบาททางการเมืองของ

กองทัพในลักษณะการเปรียบเทียบได้เด่นชัดขึ้น ในฐานะผู้เคยร่วมงานกับเครือข่ายระดับสูงของผู้นำเหล่าทัพมาอย่างยาวนาน

ผลการวิจัย

1. เปรียบเทียบพัฒนาการบทบาททางการเมืองของกองทัพไทยและกองทัพอินโดนีเซีย ตั้งแต่ พ.ศ.2535- 2563

เพื่อให้เห็นพัฒนาการในการเปรียบเทียบบทบาททางการเมืองของกองทัพทั้งสองประเทศ ข้อมูลการอ้างอิงเกี่ยวกับกองทัพไทย ผู้วิจัยเรียบเรียงข้อมูลการสัมภาษณ์จากอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยและอินโดนีเซีย ในส่วนข้อมูลเพิ่มเติมของกองทัพอินโดนีเซียนั้น ผู้วิจัยได้อ้างอิงถึงที่มาบางส่วนของ Onanong Thippimol (2020 : online) ในการย้อนดูบทบาททางการเมืองของกองทัพอินโดนีเซียในห้วงตลอดสามทศวรรษได้พยายามปฏิรูปกองทัพเข้าสู่ความเป็นทหารอาชีพ ซึ่งปรากฏเป็นตารางเปรียบเทียบบทบาททางการเมือง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1: เปรียบเทียบพัฒนาการบทบาททางการเมืองระหว่างกองทัพไทย กับกองทัพอินโดนีเซีย พ.ศ.2535-2563

ปี	กองทัพไทย	กองทัพอินโดนีเซีย
2535	มีการโยกย้ายตำแหน่งระดับ ผบ.เหล่าทัพ เพื่อรับผิดชอบต่อเหตุการณ์การปราบปรามผู้ชุมนุมทางการเมืองในเดือนพฤษภาคม	
2536		พลเอก Try Sutrisno เกษียณจากผู้บัญชาการทหารสูงสุด (ผบ.สส.) เข้ารับตำแหน่งรองประธานาธิบดี รัฐบาลประธานาธิบดีซูฮาร์โต ถือเป็นอดีตนายทหารที่มีตำแหน่งทางการเมืองสูงสุด

ปี	กองทัพไทย	กองทัพอินโดนีเซีย
		นับตั้งแต่พลเอกซูฮาร์โต ทำรัฐประหารและ รับตำแหน่งประธานาธิบดีในปี พ.ศ.2509
2538	ฝ่ายการเมืองย้ายสลับตำแหน่งระดับสูง ของ ผบ.เหล่าทัพ อาทิ (1) รองผู้ บัญชาการทหารบก เป็นปลัดกระทรวง กลาโหม (2).เสนาธิการทหาร เป็น ผู้ บัญชาการทหารบก (3) รอง ปลัดกระทรวงกลาโหม เป็น ผู้บัญชาการ ทหารสูงสุด (ผบ.สส.)	
2540	(1).กองทัพบกแก้ไขคำขวัญเพิ่มเติมคำ ว่า “ประชาชน” ท้ายประโยคว่า “เพื่อ ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และประชาชน (2).เปลี่ยนแปลงชื่อนามหน่วยทหารเพื่อ เพิ่มมิติความใกล้ชิดกับประชาชน ลด ภาพหลักด้านมิติความมั่นคง ได้แก่ กอง อำนวยการกลางรักษาความปลอดภัย แห่งชาติ (กรป.กลาง) เปลี่ยนเป็น หน่วย บัญชาการทหารพัฒนา	
2541	(1). นายชวน หลีกภัย เป็นรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงกลาโหม ที่มาจากพลเรือนพล เอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษ กองทัพบก เป็น ผู้บัญชาการทหารบก ถือเป็นการแหกธรรมเนียมการแต่งตั้ง ของทัพที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน เนื่องจาก ไม่เคยมีอดีตผู้บัญชาการทหารบก มา จากตำแหน่งประจำ	(1). เดือนมีนาคม ประธานาธิบดีซูฮาร์โต ได้รับการเสนอชื่อเป็นประธานาธิบดีสมัยที่ 7 ด้วยคะแนนเป็นเอกฉันท์ (2).ประธานาธิบดีซูฮาร์โต ถูกกองทัพกดดัน ให้ลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดี อัน เนื่องมาจากการจลาจลนองเลือด ภายในประเทศ ที่เรียกร้องการปฏิรูป การเมือง วิกฤตเศรษฐกิจค่าเงินรูเปียส

ปี	กองทัพไทย	กองทัพอินโดนีเซีย
2542	(2). พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ลาออกจากตำแหน่งวุฒิสมาชิก ที่มาจากการแต่งตั้ง ยุบกองพลรบพิเศษที่ 2 เพื่อลดบทบาทความหวาดระแวงของประเทศเพื่อนบ้าน และดำเนินการรัดเข็มขัดด้านงบประมาณกลาโหม อัน มาจากวิกฤติเศรษฐกิจค่าเงินบาท	(1). การแยกหน่วยงานตำรวจออกจาก ABRI (กองทัพสาธารณรัฐอินโดนีเซีย) โดยหน่วยงานตำรวจจะเป็นอิสระ ไม่ขึ้นตรงกับ ABRI อีกต่อไป (2).การกำหนดชื่อหน่วยงาน สัญลักษณ์ และตรา เครื่องหมายของราชการกองทัพจากการเรียกว่า ABRI เป็น TNI (Indonesian National Military: กองทัพแห่งชาติอินโดนีเซีย) (3).การลดจำนวนสัดส่วนตัวแทนจากกองทัพในสภา ผู้แทนประชาชนจาก 75 คน เหลือ 38 และสภา ผู้แทนประชาชนส่วนภูมิภาค เหลือ 10% จาก จำนวนที่นั่งทั้งหมด (ปรับลดสัดส่วนที่นั่งแบบค่อยเป็นค่อยไป) (4). กองทัพประกาศวางตัวเป็นกลางทางการเมือง (5). นาย Juwono Sudarsono คือพลเรือนรายแรกในรอบกว่า 30 ปี ที่เข้ามาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
2543	วุฒิสมาชิก มาจากการเลือกตั้งทั้งหมดสิ้นสุด วุฒิสมาชิกสายกองทัพที่มาจากการแต่งตั้ง	(1).กองทัพประกาศยุติบทบาทหน้าที่ทางการเมือง “ทวีบทบาท” (Dual-Functions) ไม่เข้าไปข้องเกี่ยวกับการเมืองภาคปฏิบัติ

ปี	กองทัพไทย	กองทัพอินโดนีเซีย
		(2).ยกเลิกตำแหน่งระดับรอง ผบ.สส. กองทัพอินโดนีเซีย ให้ผู้บัญชาการเหล่าทัพ หมุนเวียนสับเปลี่ยนขึ้นสู่ตำแหน่งผู้ บัญชาการทหารสูงสุดได้ เป็นการปรับลด อำนาจและอิทธิพลของกองทัพกลงไป
2544	นายทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรัก ไทย ชนะการเลือกตั้ง เป็นนายกรัฐมนตรี	(1).ลดบทบาทหน้าที่ทางการเมือง ปรับปรุง หลักสูตรแบบเรียนภายในสถาบันการศึกษา ของกองทัพ เน้นเนื้อหาด้านสิทธิมนุษยชน และ ประชาธิปไตยมากขึ้น (2).ยกเลิกหน่วยงานทหารทำหน้าที่ ประสานด้านยุทธศาสตร์แห่งชาติจาก ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค
2545	(1).นายทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี สั่งยุบศูนย์ อำนวยการบริหารจังหวัด ชายแดนใต้ (ศอ.บต.) เพื่อลดอำนาจและ บทบาทของกองทัพ ส่งผลต่อปัญหา ความมั่นคงในพื้นที่ชายแดนใต้ในเวลา ต่อมา (2). ย้ายพล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ผบ.ทบ. เป็น ผบ.สส.	
2546	มีคำสั่งย้าย พล.อ.สมศักดิ์ อุดตะนันท์ ผบ.ทบ. เป็น ผบ.สส. และแต่งตั้ง พล.อ. ชัยสิทธิ์ ชินวัตร ญาติผู้พี่ของ นายกรัฐมนตรี ขึ้นเป็น ผบ.ทบ. แทน ท่ามกลางเสียงวิพากษ์วิจารณ์ของสังคม	
2547	(1).รัฐบาลออกคำสั่งจัดตั้ง กอง อำนวยการเสริมสร้างสันติสุข จังหวัด	(1).กองทัพประกาศวางตัวเป็นกลางในการ เลือกตั้ง และออกคำสั่งห้ามนายทหารมิให้

ปี	กองทัพไทย	กองทัพอินโดนีเซีย
	ชายแดนภาคใต้ (กอ.สสส.จชต.) ให้อำนาจกองทัพเข้าจัดระเบียบเพื่อแก้ไข ปัญหาความรุนแรงในพื้นที่ (2). ฝ่ายการเมืองแต่งตั้ง พล.อ.ประวิตร วงศ์สุวรรณ ขึ้นเป็น ผบ.ทบ.แทน พล.อ. ชัยสิทธิ์ ชินวัตร ที่ขยับไปเป็น ผบ.สส.	ดำรงตำแหน่งที่เป็นทางการและไม่เป็น ทางการของรัฐ และไม่ใช่ของรัฐ ที่ไม่ เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของกองทัพ (2). ยกเลิกสัดส่วนที่นั่งในสภาประชาชน ของทหารและตำรวจ โดยกำหนดให้เร็ว กว่าเดิมที่เคยตั้งไว้จนถึงปี 2551 (3). ย้ายการพิจารณาคดีของกำลังพลของ กองทัพจากศาลทหาร ให้อยู่ภายใต้ศาลสูง พลเรือน
2548	ทักษิณ ชินวัตร ชนะการเลือกตั้งเป็น นายกรัฐมนตรีสมัยที่ 2 และแต่งตั้ง พล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน เป็น ผบ.ทบ. เพื่อให้แก้ปัญหาความมั่นคงในจังหวัด ชายแดนใต้	กองทัพประกาศเจราจายุติสงครามกับกลุ่ม อาเจห์เสรี และยินยอมให้มีรูปแบบการ ปกครองพิเศษบนจังหวัดอาเจห์ได้
2549	(1). กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อ ประชาธิปไตย ออกมาชุมนุมต่อต้าน รัฐบาลทักษิณชินวัตร รัฐบาล นายทักษิณ ชินวัตร ยกเลิก รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 และฟื้นฟู อำนาจการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ (ศอ.บต.) ขึ้นมาอีกครั้ง (2). พล.อ.สนธิ บุญยรัตกลิน ผบ.ทบ. ทำ การรัฐประหาร รัฐบาล นายทักษิณ ชิน วัตร	(1). ยกเลิกธุรกิจของทหาร การโดยต้อง ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในปี 2551 (2). กำหนดว่าเจ้าหน้าที่กองทัพต้อง เกษียณก่อนหรือลาออกจากราชการจึงจะ สามารถลงเลือกตั้งท้องถิ่นได้
2551	(1). รัฐบาลพล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ออก พรบ. กลาโหม การแต่งตั้งโยกย้าย นายทหารระดับสูง เพื่อป้องกันการ	มีการออกกฎหมายให้รัฐบาลเข้าควบคุม ธุรกิจของทหารทั้งหมด

ปี	กองทัพไทย	กองทัพอินโดนีเซีย
	แทรกแซงจากฝ่ายการเมือง และตั้ง กอง อำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 (ส่วนหน้า) ขึ้น ที่จ.ยะลา (2). พล.อ.อนุพงษ์ เผ่าจินดา ผบ.ทบ.มี บทบาทอย่างสูงให้พรคการเมืองต่างๆ ร่วมสนับสนุนการจัดตั้งรัฐบาลนายอภิ สิทธิ์ เวชชาชีวะ ในพื้นที่กรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์	
2553	กองทัพมีบทบาทในการแก้ไขสถานการณ์ ฉุกเฉินต่อการสลายการชุมนุมกลุ่มคน เสื้อแดง ใจกลางกรุงเทพมหานคร	
2556	นายสุเทพ เทือกสุบรรณ นำมวลชน ออกมาประท้วงต่อต้านรัฐบาลนางสาวยิ่ง ลักษณ์ ชินวัตร เรื่องการนิรโทษกรรม ทางการเมือง และเรียกร้องให้กองทัพ ออกมายึดอำนาจ	
2557	พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการ ทหารบก ทำการรัฐประหาร เป็นหัวหน้า คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)และ นายกรัฐมนตรีในเวลาถัดมา (พ.ศ.2557- 2562)	ประธานาธิบดี โจโก วิโดโด ประกาศแผน ยุทธศาสตร์ชาติให้อินโดนีเซียเป็น ศูนย์กลางการเดินเรือโลก (Indonesia's Global Maritime Fulcrum) โด ย มอบหมายให้หน้าที่หลักเป็นฝ่ายกองทัพ เข้าดำเนินการ
2558		ประธานาธิบดีโจโก วิโดโด ยกเลิกธรรม เนียมการแต่งตั้ง ผบ.สส. ตามระบบ หมุนเวียนไปตามเหล่าทัพ โดยแต่งตั้ง ผบ. สส.คนใหม่มาจากกองทัพบก ต่อจาก ผบ. สส. คนเก่าที่มาจากกองทัพบก แทนที่จะ

ปี	กองทัพไทย	กองทัพอินโดนีเซีย
		เป็นโศกนาฏจากกองทัพอากาศ เพื่อเป็นการ พิสูจน์การใช้อำนาจประธานาธิบดีที่มาจาก การเลือกตั้งเหนือกองทัพ (Parameswaran, Online)
2559	รัฐบาลแต่งตั้งคณะผู้แทนพิเศษรัฐบาล ซึ่งเกือบทั้งหมดมาจากนายทหาร ระดับสูงของกองทัพ ทำหน้าที่ติดตาม และให้คำแนะนำแก่หน่วยงานราชการใน จังหวัดชายแดนใต้ และเพิ่มบทบาทของ กองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายใน ให้มีมิติหลากหลายมากขึ้น	พล.อ. Gatot Nurmantyo ผบ.สส. เสนอ แนวคิดสงครามตัวแทน (Proxy War) ว่า ด้วยภัยคุกคามภายนอก ทำให้เป็นที่โจษจัน อย่างรุนแรงว่า กองทัพต้องการฟื้นฟู “ทวี ปบพาท” เหมือนยุคระเบียบใหม่ ของ รัฐบาลซูฮาร์โต
2562	(1). รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560 กำหนดให้วุฒิสมาชิกมาจากการแต่งตั้ง ทั้งหมด โดยแยกเป็นสัดส่วน ผบ.เหล่า ทัพ+ตำรวจ ตามตำแหน่ง 6 ที่นั่ง และ วุฒิสมาชิกมีสิทธิ์เลือกนายกรัฐมนตรี ร่วมกับสภาผู้แทนราษฎร (2). ภายหลังการเลือกตั้งวันที่ 22 มีนาคม พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้รับการ เสนอชื่อเป็น นายกรัฐมนตรี ด้วยคะแนน เสียงท่วมท้น	
2563		รัฐสภายอมรับข้อเสนอจากกองทัพ ต่อ รับรองการฟื้นฟูตำแหน่งรอง ผบ.สส. หลังจากสิ้นสุดยุคระเบียบใหม่

จากตารางที่ 1 ทำให้เห็นพัฒนาการบทบาททางการเมืองและกองทัพไทย และกองทัพอินโดนีเซีย ตลอด ระยะเวลาเกือบสามทศวรรษ แม้จุดเริ่มต้นของ ระยะเวลาการศึกษาทั้งฝ่ายไทยและอินโดนีเซีย ต่างปกคลุมด้วยการขึ้นำทางการเมือง ของกองทัพด้วยความเข้มแข็ง แต่เมื่อต่างฝ่ายพบจุดเปลี่ยนทางการเมืองที่เริ่มมาจากการการจลาจลทางการเมืองและการต่อต้านเผด็จการทางทหารในห้วงเวลาที่ใกล้เคียงไม่ ห่างกันมากนัก แต่ผลลัพธ์ที่กองทัพทั้งสองประเทศต้องเผชิญ มีลักษณะค่อนข้าง แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง กองทัพไทยแม้ว่า ช่วงหนึ่งถูกบังคับให้จำกัดบทบาทเป็น ระยะเวลาช่วงหนึ่งทั้งเหตุการณ์พฤษภาคม พ.ศ.2535 และรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 ส่งผลให้องค์กรที่มีคความมั่นคงในระดับสูงเริ่มสั่นคลอนภายหลังการเข้าสู่ ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ นายทักษิณ ชินวัตร ซึ่งในช่วงที่อยู่ในอำนาจนั้น ทักษิณได้ แทรกแซงการแต่งตั้งโยกย้าย ตำแหน่ง ผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งถือว่าไทยถูกเป็น ตำแหน่งที่มีอำนาจมากที่สุด โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ.2545-2547 มีการเปลี่ยนตัวผู้ บัญชาการทหารบกถึง 3 คนในรอบ 3 ปี เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าการ รัฐประหารจะไม่ เกิดขึ้นมาได้อีก อาทิการลดบทบาทและการกิจของกองทัพในการรักษาความสงบ เรียบร้อยในจังหวัดชายแดนใต้ แล้วให้ตำรวจซึ่งได้รับความไว้วางใจจากฝ่ายการเมืองสูง กว่าเข้ามาทำหน้าที่แทน ซึ่งให้ช่วงเวลาดังกล่าวจะพบว่าฝ่ายการเมืองมีความพยายาม จะเข้ามาจัดระเบียบกองทัพให้สยบอยู่ภายใต้การขึ้นำของฝ่ายการเมือง อย่างไรก็ตาม การรวมตัวของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ได้ชุมนุมประท้วงเพื่อขับไล่ รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ที่มีเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนและการทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งใน ขณะนั้นกองทัพเริ่มกลับเข้ามามีบทบาทการเข้าไปแก้ปัญหาดังจังหวัดชายแดนใต้ลงหน้า ไร่แล้ว ทำให้กองทัพเริ่มตั้งตัวและสะสมทุนภาพลักษณ์ไว้อย่างต่อเนื่อง ความขัดแย้ง ทางการเมืองระหว่างกลุ่มการเมืองเสื้อสี ที่ฐานเสียงสนับสนุนจากพรรคการเมืองได้ กลายเป็นความขัดแย้งที่ไม่สามารถหาทางออกได้ บรรยากาศที่เริ่มเข้มข้นเกลียวนาไปสู่ ความรุนแรงเผชิญหน้ากันหลายครั้ง และเป็นใบเบิกทางให้กองทัพ คือผู้เข้ามามีบทบาท

ยุติความขัดแย้งทางการเมืองไทย ด้วยวิธีการทำรัฐประหารถึง 2 ครั้ง ถือเป็นการกลับมาสถาปนาอำนาจบทบาททางการเมืองของกองทัพอีกครั้ง

ในขณะที่อินโดนีเซีย เจอสถานการณ์ที่ไม่เคยคาดการณ์มาก่อนคือ การรวมตัวของมวลชนที่กล้าเผชิญหน้ากับอำนาจกองทัพในการประท้วงต่อต้านให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ ทั้งๆที่ก่อนหน้านี้ไม่กี่เดือน ซูฮาร์โตได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดีต่อไปเป็นสมัยที่ 7 มันแสดงถึงความแข็งแกร่งที่กองทัพกับซูฮาร์โตยังประสานผลประโยชน์ต่อไป แต่ผลกระทบวิกฤติเศรษฐกิจเอเชียที่ลุกลามเข้ามาในอินโดนีเซีย การจลาจลที่ใช้ความรุนแรงไม่มีท่าทียุติลง จนกระทั่งประธานาธิบดีซูฮาร์โตได้ตัดสินใจลาออก ซึ่งในเวลาต่อมาไม่นานกองทัพกลายเป็นจำเลยทางการเมือง ที่ถูกระแสวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงให้ปฏิรูปตนเองอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะการถูกลดบทบาททางการเมืองภายในประเทศแบบมีนัยยะสำคัญ อาทิ ตำแหน่งหน้าที่ในสถาบันนิติบัญญัติ การผ่าตัดหน่วยงานอย่างองค์กรตำรวจออกจากการขึ้นตรงต่อกองทัพ รวมถึงการสร้างระบบธรรมาภิบาลการแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารระดับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดให้เป็นรูปแบบการหมุนเวียนตามเหล่าทัพบก-เรือ-อากาศ เพื่อจำกัดการครอบครองอิทธิพลในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ที่มักขึ้นมาจากผู้บัญชาการทหารบก หลังจากนั้นไม่นาน กาซันสู่อำนาจของนายโจโก วิโดโด ได้พยายามใช้อำนาจประธานาธิบดีในการแต่งตั้งโยกย้ายผู้บัญชาการเหล่าทัพด้วยตนเอง โดยไม่มีการต้านทานใดๆจากผู้นำกองทัพ คือการฉีกขนบธรรมเนียมที่กองทัพสร้างไว้นับตั้งแต่สิ้นสุดยุคระเบียบใหม่ ย่อมแสดงให้เห็นความชอบธรรมและยอมรับการตัดสินใจของรัฐบาลพลเรือนมีเหนือกองทัพ เมื่อเปรียบเทียบกับสังคมไทยที่ยังคงทัศนคติอันดีต่อกองทัพและยอมให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการเมือง แต่ในมุมมองของประชาชนอินโดนีเซียนั้นตรงกันข้าม แม้ว่าบางช่วงเวลาแห่งความอลหม่านของการเมืองภายในประเทศ หรือภัยคุกคามการก่อการร้าย สังคมอินโดนีเซียปล่อยบทบาทการแก้ไขปัญหาลงเป็นหน้าที่ของรัฐบาล โดยกองทัพทำหน้าที่เป็นฝ่ายปฏิบัติการและ

ให้คำปรึกษากิจการด้านความมั่นคงเท่านั้น กองทัพอินโดนีเซียได้ปรับรูปแบบโฉมใหม่กับภารกิจที่ได้รับมอบหมายในมิติด้านความมั่นคงที่ต้องการคงบทบาทอิทธิพลของตนไว้ในสถานะของผู้พิทักษ์ปกป้องประเทศ เช่นภารกิจป้องกันภัยคุกคามจากภายนอก การก่อการร้าย หรือเฝ้าระวังเส้นทางน่านน้ำทางทะเลที่อาจเป็นประเด็นพิพาทระหว่างประเทศเป็นการสร้างความไว้วางใจในวิชาชีพของตนเองอย่างเหมาะสม เป็นต้น

2.เปรียบเทียบถึงปัจจัยต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาททางการเมืองของกองทัพไทยและกองทัพอินโดนีเซีย พ.ศ.2535-2563

จากมุมมองและข้อมูลการสัมภาษณ์จากอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของทั้งสองประเทศ ผู้วิจัยสามารถประมวลออกมาประเด็นเปรียบเทียบได้ 3 ด้าน คือบทบาททางการเมืองในรัฐธรรมนูญ บทบาททางการเมืองในมิติด้านความมั่นคง และบทบาททางการเมืองกับด้านภาคประชาชน เป็นตารางสรุป สอดคล้องกับวัตถุดิบที่มีดังนี้

ตารางที่ 2. การเปรียบเทียบบทบาททางการเมืองกองทัพไทยและกองทัพอินโดนีเซีย

ประเด็นการเปรียบเทียบ	อดีตรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศไทย	อดีตรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศอินโดนีเซีย
1.บทบาททางการเมืองในรัฐธรรมนูญ	(1). หลังช่วงเหตุการณ์พฤษภาคม 2535 นายทหารระดับสูงของกองทัพยังมีบทบาทในตำแหน่งวุฒิสมาชิกจนถึงปี พ.ศ.2543 รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540,2550 วางบทบาทให้กองทัพเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศ (2).รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2560 เพิ่มอำนาจและบทบาทของกองทัพมากขึ้น อาทิ การเพิ่มประสิทธิภาพ	(1).ก่อนการลงจากอำนาจของประธานาธิบดีซูฮาร์โต รัฐธรรมนูญกำหนดให้นายทหารระดับสูงสามารถนั่งตำแหน่งสมาชิกรัฐสภาที่มาจากการแต่งตั้งพร้อมกับตำแหน่งในราชการได้ (2). พ.ศ.2542 ประธานาธิบดีฮาบีบี นำแนวคิดกระบวนทัศน์ใหม่ (New Paradigm) เพื่อให้ประเทศเข้าสู่ยุคเปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นประชาธิปไตย นำไปสู่

ประเด็นการเปรียบเทียบ	อดีตรัฐธรรมนูญประเทศไทย ต่างประเทศไทย	อดีตรัฐธรรมนูญประเทศไทย ต่างประเทศอินโดนีเซีย
	งานด้านข่าวกรอง อีกทั้งอดีต นายทหาร-ตำรวจจำนวน 104 คนจากจำนวนทั้งสิ้น 250 คน คิดเป็นร้อยละ 41.6 ที่ได้รับ การแต่งตั้งเป็นวุฒิสมาชิก เพื่อบทบาทอำนาจให้ วุฒิสมาชิกสามารถเลือก นายกรัฐมนตรีได้ (3). แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-79) ทำให้กองทัพมี อิทธิพลในการขึ้นำทางการเมือง ได้ ส่งผลให้สถาบันพรรค การเมืองมีความอ่อนแอ	การแก้ไขรัฐธรรมนูญอีก 4 ครั้ง ในปี พ.ศ.2542,2543,2544 และ 2545 มีผลให้อิทธิพลของกองทัพ ถูกปรับลดลงทั้งการใช้อำนาจ ในทางกฎหมายและทางการเมือง (3).ทหารในประจำการทุกคนไม่มี สิทธิ์ใช้สิทธิ์เลือกตั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น แต่มอบ บทบาทให้เป็นวางตัวกลางใน ฐานะผู้ช่วยจัดการอำนวยความสะดวก การเลือกตั้ง (4). ยุติบทบาทพรรค Golkar ซึ่ง เป็นพรรคเครือข่ายกองทัพ มี นายทหารเป็นสมาชิกพรรค และ ยกเลิกการคุมกำเนิดพรรค การเมือง เพื่อให้เกิดการแข่งขัน อย่างเป็นธรรม
2.บทบาททางการเมือง ในมิติด้านความมั่นคง	(1). มีความผันผวนทาง การเมืองตลอดเวลา การปรับ บทบาทด้านความมั่นคงใน ฐานะผู้ช่วยตำรวจ ในแง่รัฐบาล มอบหมายให้ภารกิจแก้ไข ปัญหาจังหวัดชายแดนใต้ ในช่วงรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร พ.ศ.2544-2547 รวมถึงการถูก ฝ่ายการเมือง แทรกแซงการ	(1).ยุติการทำหน้าที่ ‘ทวีบทบาท’ ใน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเมือง และกิจกรรมของประชาชน ทั้งหมด มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อลดอำนาจและอิทธิพลของ กองทัพแบบค่อยเป็นค่อยไป อาทิ การที่ กองทัพไปมีตำแหน่ง ข้าราชการพลเรือน หรือการควบ ตำแหน่งนักการเมืองท้องถิ่น-

ประเด็นการเปรียบเทียบ	อดีตรัฐมนตรีกระทรวงการ ต่างประเทศไทย	อดีตรัฐมนตรีกระทรวงการ ต่างประเทศอินโดนีเซีย
	แต่งตั้งโยกย้ายนายทหารระดับสูง แต่ ภายหลังการสิ้นสุดอำนาจของรัฐบาลทักษิณ กองทัพเข้ามาเป็นแกนนำหลัก ในการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนใต้จนถึงปัจจุบัน (2).ภายหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2557 กองทัพได้ รับงบประมาณในการจัดซื้ออาวุธเพิ่มขึ้นเกือบทุกปี อาทิ การจัดซื้อเรือดำน้ำ รถถัง ยานเกราะ (3).กองอำนวยการรักษาความมั่นคง ภายใน (กอ.รมน.) ทำหน้าที่ สองบทบาท ไม่แตกต่างกับ ใน สมัย ยุ ค อ ตี ต ประธานาธิบดีซูฮาร์โต ที่ให้อำนาจทหารมีหน้าที่ติดตามสอดแนมความเคลื่อนไหวทาง การเมืองกับ ประชาชน นอกเหนือภารกิจด้านความมั่นคง (4).นับตั้งแต่รัฐประหารปีพ.ศ. 2557 เป็นต้นมาตำแหน่งเลขาธิการความมั่นคงแห่งชาติและอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ มา	ระดับชาติกับตำแหน่งทางทหาร ไม่สามารถกระทำได้ หรือการยุบตำแหน่งบริหารสำหรับเจ้าหน้าที่ทหารระดับภูมิภาค-ท้องถิ่น ไม่มีอีกต่อไป (2).ภายหลังการสูญเสียดินแดนติมอร์ตะวันออกจากการทำประชามติโดยชาวติมอร์ตะวันออก ถือเป็นช่วงเวลาอัปยศของกองทัพอินโดนีเซีย กองทัพอินโดนีเซียได้เรียนรู้และถอดบทเรียนจากประเทศมุสลิม ที่กองทัพวางบทบาททางการเมืองของตนเองได้อย่างเหมาะสม เช่น ตุรกีและอียิปต์ – การตัดสินใจเข้าร่วมส่งกองกำลังรักษาสันติภาพของ องค์ การสหประชาชาติ เพื่อปรับปรุงภาพลักษณ์ให้เป็นที่ยอมรับในสายตานานาชาติให้ดีขึ้น ในด้านสิทธิมนุษยชน (3).กองทัพอินโดนีเซีย ตระหนักถึงภัยทางธรรมชาติจากมหาอุทกภัยสินามิที่เกาะอาเจห์ จนนำไปสู่การเจรจาสันติภาพ

ประเด็นการเปรียบเทียบ	อดีตรัฐมนตรีกระทรวงการ ต่างประเทศไทย	อดีตรัฐมนตรีกระทรวงการ ต่างประเทศอินโดนีเซีย
	จากนายทหารระดับสูงของ กองทัพ	(4).กองทัพรักษารากิจอันท้าทาย ในช่วยผลักดันให้อินโดนีเซียก้าว สู่เป็นศูนย์กลางการเดินเรือของ โลก ตาม แนว คิ ด ข อ ง ประธานาธิบดีโจโก วิโดโด (5).กองทัพอินโดนีเซียยกระดับ การพัฒนาคุณภาพอุตสาหกรรม ป้องกันประเทศเพื่อส่งออกไปยัง ตลาดค้าอาวุธต่างประเทศมาก ขึ้น เพื่อลดค่าใช้จ่ายจาก งบประมาณส่วนกลาง
3.บทบาททางการเมือง ในภาคประชาชน	(1).ภายหลังเหตุการณ์นอง เลือดในเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2535 ประชาชนเรียกร้องการ ปฏิรูปทางการเมืองและ รัฐธรรมนูญ จนได้มา รัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ.2540 แต่ไม่ได้อภิปรายเรื่องการปฏิรูป กองทัพอย่างจริงจัง ในขณะที่ กองทัพได้ปรับปรุงงานด้าน กิจการพลเรือนผ่านสื่อโทรทัศน์ และวิทยุในเครือของกองทัพ ด้านแก้ไขความยากจน และ โครงการพระราชดำริ เพื่อเพิ่ม ภาพลักษณ์ให้ประชาชนรู้สึก ไว้วางใจมากขึ้น	(1). ความเข้มแข็งของการ การเมืองภาคประชาชนและ ขบวนการนักศึกษาที่สามารถ กดดันให้รัฐบาลเผด็จการลงจาก อำนาจจนเป็นผลสำเร็จ (2). มีการเลือกตั้งหลังยุคระเบียบ ใหม่ มีพรรคการเมืองเกิดขึ้นใหม่ ถึง 48 พรรค ซึ่งภาคประชาชน เรียกร้องให้กองทัพวางตัวเป็น กลางทางการเมือง และ ตรวจสอบการใช้อำนาจของ กองทัพให้มีความโปร่งใสมากขึ้น (3). กองทัพยอมรับการถูก วิพากษ์วิจารณ์ในที่สาธารณะ ได้มากขึ้น ตัวอย่างเช่น การที่

ประเด็นการเปรียบเทียบ	อดีตรัฐมนตรีกระทรวงการ ต่างประเทศไทย	อดีตรัฐมนตรีกระทรวงการ ต่างประเทศอินโดนีเซีย
	(2). ทศนคติของชนชั้นกลางมีความคิดเป็นอนุรักษนิยม และรู้สึกไว้วางใจสถาบันกองทัพมากกว่านักการเมือง หากบ้านเมืองตกในสภาพวิกฤติทางการเมือง มักเรียกร้องให้ผู้นำกองทัพออกมาทำรัฐประหารอยู่' เองๆ ดังเช่น การรัฐประหาร ในปี พ.ศ.2549 และ พ.ศ.2557 เป็นต้น	อดีตผู้บัญชาการทหารสูงสุดท่านหนึ่งสวมใส่นาฬิกาข้อมือทำให้อายุขัยของลูกหลานไม่เหมาะสม (4). ชนชั้นกลางส่วนใหญ่มีแนวคิดปฏิเสธ “ระเบียบใหม่” หรือแนวคิดเผด็จการ ไม่ยินยอมให้กำลังพลของกองทัพมีสิทธิประโยชน์ในทางการเมือง อาทิ การเลือกตั้ง หากจะเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง ต้องลาออกจาก
	(3). การที่กองทัพมีอำนาจในการเมืองที่ยาวนานขึ้น เป็นปัจจัยสำคัญของการเติบโตของขบวนการประชาธิปไตย ที่มองว่ากองทัพคืออุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย	อาชีพทหาร และไม่สามารถกลับรับราชการได้อีกต่อไป ดังกรณีบุตรชายของอดีตประธานาธิบดีอินโดนีเซีย ลาออกจากกองทัพเพื่ออาสาสมัครเลือกตั้งผู้ว่าการกรุงจาการ์ตา
	(4). บทบาทที่โดดเด่นในการให้ความช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ด้านสาธารณสุข กับประชาชนเป็นภาพลักษณ์เชิงบวก	(5). กองทัพแจ้งความดำเนินคดีกับนักวิชาการที่ร้องเพลงล้อเลียนที่มีเนื้อหา เสียดสี กองทัพเนื่องจากกองทัพมีสถานะเป็น
	(5). การก่อตัวของขบวนการนักเรียนและนักศึกษาออกมาชุมนุมต่อต้านรัฐบาล ที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันเอื้อประโยชน์รัฐบาลและกองทัพมีบทบาททางการเมือง	สถาบันทางการเมืองและเป็นกลางที่ผู้ใดจะล่วงละเมิดมิได้ (6). กองทัพได้ปรับภารกิจใหม่ในฐานะ ผู้เข้าไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางธรรมชาติ และ

ประเด็นการเปรียบเทียบ	อดีตรัฐมนตรีกระทรวงการ ต่างประเทศไทย	อดีตรัฐมนตรีกระทรวงการ ต่างประเทศอินโดนีเซีย
		ได้รับการตอบรับจากประชาชน เป็นอย่างดี

จากตารางที่ 2 ในประเด็นเปรียบเทียบการมีบทบาททางการเมืองในรัฐธรรมนูญ อดีตรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศของไทย รัฐธรรมนูญทั้งสามฉบับ 'ไม่ได้มีวิธีการควบคุมอำนาจกองทัพแต่อย่างใด แต่วางหน้าที่และบทบาทของกองทัพในฐานะผู้ช่วยรัฐบาลในการบริหารประเทศ ให้สูงขึ้นตามลำดับทุกครั้งที่มีการรัฐประหารเกิดขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2560 ออกแบบกติกาและวางเงื่อนไขให้กองทัพมีอำนาจอยู่ในผู้กุมบังเหียนทิศทางการเมืองไทยในระยะยาว ในขณะที่ถ้อยคำอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอินโดนีเซียระบุถึงการแก้ไขรัฐธรรมนูญ คือปัจจัยหลักที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาททางการเมืองของ กองทัพอินโดนีเซีย ให้อยู่ใต้บทบาททางการเมือง ไม่ให้เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการเมืองอีกต่อไป หรือการใช้อำนาจผ่านรัฐธรรมนูญให้กองทัพมีอำนาจเหมือนในอดีตจะไม่มีทางเกิดขึ้นอีก เริ่มต้นด้วยการยกเลิกตำแหน่ง สมาชิกสภาของกองทัพที่มาจากการแต่งตั้ง และการไม่ให้กำลังพลในกองทัพมีสิทธิในการเลือกตั้ง ดังนั้นเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เจ้าหน้าที่กองทัพมีตำแหน่งในกองทัพพร้อมกับการมีตำแหน่งทางการเมืองเหมือนในอดีต จะกระทำมิได้ ซึ่งหากกำลังพลประสงค์อาสาสมัครลงเลือกตั้งทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ต้องแสดงความจำนงลาออกจากอาชีพเดิมเสียก่อน ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบเรื่องประเด็นบทบาททางการเมืองของกองทัพ ในรัฐธรรมนูญ ชี้ให้เห็นว่า กองทัพไทยสามารถใช้รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมในการ ขับเคลื่อนและบงการระบบทางการเมืองได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสวนทางกับกองทัพอินโดนีเซียที่ถูก

รัฐธรรมนูญกำหนดบทบาททางการเมือง ให้เหลือเพียงภารกิจด้านความมั่นคง การป้องกันประเทศเท่านั้น

สำหรับกองทัพไทยบทบาททางการเมืองในมิติด้านความมั่นคง จากตารางของข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า แม้ว่ากองทัพไทยจะได้รับผลกระทบจากอำนาจของฝ่ายการเมือง ในการเข้ามาจัดระเบียบหัวแถวของผู้นำเหล่าทัพ ตลอดจน การลิดรอนอำนาจในการบริหารการนำภารกิจด้านความมั่นคง เพื่อความเสถียรภาพทางการเมือง ในสมัยรัฐบาล ทักษิณ ชินวัตร ดังที่ปรากฏไปแล้วนั้น ท้ายที่สุดหน่วยงานกองทัพได้แสดงถึงประสิทธิภาพความเชี่ยวชาญในการรักษาความมั่นคงที่เหนือกว่าหน่วยงานรัฐอื่นๆ จึงได้รับมอบหมายความรับผิดชอบในการจัดการปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้ ภายหลังการรัฐประหาร ในปี พ.ศ.2557 อำนาจและบทบาททางการเมือง 'โดยกระด้างกระเดื่อง' ตามลำดับ ทั้งการเพิ่มงบประมาณด้านกลาโหม ในการจัดซื้ออาวุธ การให้อำนาจแก่กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) ในการตรวจสอบ ประเมินแนวโน้มสถานการณ์ทางการเมือง รวมถึงการป้องกันภัยคุกคามด้านความมั่นคงภายในประเทศซึ่งในแง่การตีความภารกิจของ กอ.รมน. นั้น ถือได้ว่ามีขอบข่ายบทบาทภารกิจที่กว้างขวางมากขึ้นกว่าเดิม

ในทางตรงข้าม กองทัพอินโดนีเซียนั้น ต่อบทบาททางการเมืองในมิติด้านความมั่นคงนอกจากถูกหั่น และตัดตอนไม่ให้เข้าไปชี้นำอำนาจทางการเมืองเหมือนในบทบาท “ทวิบทบาท” ที่เคยทรงอำนาจเหมือนอดีตแล้ว ยังถูกสถานการณ์กดดันภายในประเทศรุนแรงถาโถม ซึ่งเต็มไปด้วยปัญหาที่หนักหน่วงทั้งการสูญเสีย ดินแดนติมอร์ตะวันออก หรือการเจรจาหยุดยิงกับกองกำลังอาเจห์เสรี ที่ถูกสังคมค่อนข้างว่าหากไม่มีภัยพิบัติ สึนามิ ความสามารถในการปราบปรามหรือควบคุมความไม่สงบในจังหวัดอาเจห์คงไม่มีวันยุติได้ ดังนั้นทางรอดเดียว เพื่อฟื้นฟูเกียรติภูมิของกองทัพอินโดนีเซีย จึงเหลือเส้นทางการทำให้กองทัพเป็นกองทัพทหารอาชีพเท่านั้น ไม่เพียงแต่ปฏิบัติตามหน้าที่และบทบาทเฉพาะการป้องกันอธิปไตยของชาติเท่านั้น

กองทัพอินโดนีเซียได้ปฎิบัติวิธีสมัยใหม่ในการเป็นส่วนหนึ่งของการช่วยรักษาสันติภาพของโลก เช่นการส่งกำลังทหารเข้าไปปฏิบัติการ ภารกิจช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมในดินแดนที่ยังมีการสู้รบสงครามกลางเมือง ตามมติกรอบขององค์การสหประชาชาติ ที่ใช้วิธีการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี

เมื่อเปรียบเทียบกับกองทัพไทยแล้ว บทบาททางการเมืองในด้านมิติความมั่นคงของกองทัพอินโดนีเซียในปัจจุบัน แทบไม่มีส่วนร่วมใดๆกับบทบาททางการเมืองภายในประเทศนับตั้งแต่สิ้นสุดการลงอำนาจของรัฐบาลซูฮาร์โต ในขณะที่กองทัพไทยมีความโดดเด่นความชำนาญและประสบการณ์ตลอดจนการตัดสินใจ ต่อการควบคุมบังคับการนโยบายด้านความมั่นคง ด้วยเหตุผลที่อ้างถึงปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ และความแตกแยกทางความคิดของประชาชนภายในประเทศที่ถือเป็นความรับผิดชอบสูงสุด ที่ทำให้กองทัพมีความจำเป็นจะต้องทำหน้าที่ดังกล่าวในพื้นที่ต่อไป

สำหรับประเด็นที่สาม ได้แก่บทบาททางการเมืองของกองทัพในภาคประชาชน ภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2535 กองทัพไทยได้เร่งการปรับปรุงบทบาทภาพลักษณ์ของตนเองในด้านการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการช่วยเหลือแก้ไขความยากจนด้วยการน้อมนำโครงการพระราชดำริไปต่อยอดในการพัฒนา การเข้าไปพื้นที่ประสบเหตุสาธารณภัยได้รวดเร็วกว่าหน่วยงานอื่นๆ สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องดังกล่าวนี กลายเป็นที่ยอมรับจากสังคมที่มีต่อกองทัพได้อย่างรวดเร็ว ประกอบกับในช่วงเวลาวิกฤติเศรษฐกิจเอเชีย ในปี พ.ศ.2540 เป็นข้อเสนอเชิงบังคับให้ระบบการเมืองไทยต้องเกิดระบบธรรมาภิบาลที่ตรวจสอบและโปร่งใส ส่งผลต่อการเติบโตทางความคิดทางการเมืองไปในกลุ่มภาคประชาชนมีความเข้มแข็งแบบก้าวกระโดด โดยเฉพาะความผิดหวังต่อระบบการตรวจสอบ และช่องโหว่ทางกฎหมายที่เอื้อประโยชน์ให้กับฝ่ายการเมืองจากชนชั้นกลาง กลายเป็นความขัดแย้งทางการเมืองรูปแบบใหม่กับภาคประชาชนพยายามในฝ่ายสนับสนุนและเห็นต่าง

รัฐบาล และนำไปสู่การใช้มาตรการความรุนแรงต่อกัน และปฏิเสธข้อเสนอการแก้ปัญหาต่อกัน ดังนั้นเมื่อวิกฤติทางการเมืองที่เกิดขึ้นไม่มีที่ท่าจะหาทางรวมขอมกันได้ จึงจบลงด้วยการรัฐประหารทั้งสองครั้ง คือในปี พ.ศ.2547 และ พ.ศ.2557 และจัดตั้งรัฐบาลโดยผู้นำกองทัพขึ้นมาบริหารประเทศ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการเมืองไทยยังไม่ได้รับการแก้ไขให้ตรงจุด แต่เพราะพลังอนุรักษ์นิยมและชนชั้นกลางยังให้การหนุนหลังกองทัพอย่างหนักแน่น และพอใจให้กองทัพไทยมีอิทธิพลทางการเมืองเช่นนี้ต่อไป

ซึ่งเมื่อพิจารณาไปยังบทบาททางการเมืองในภาคประชาชนของกองทัพ อินโดนีเซียอดีตรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศอินโดนีเซีย ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ ขบวนการต่อสู้ของประชาชนและนักศึกษา ซึ่งประสบการณ์การต่อสู้กับระบอบเผด็จการที่บ่มเพาะมายาวนานและความขมขื่นที่อยู่ภายใต้การปกครองเผด็จการมากกว่าสาม ทศวรรษ ได้เพิ่มพื้นที่การมีส่วนร่วมทางการเมืองการตรวจสอบทางการเมืองอย่าง เข้มขัน ได้กลายเป็นเมล็ดพันธุ์ประชาธิปไตยให้อินโดนีเซียเริ่มผลิเบ่งบาน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในเมืองภาคประชาชนทำให้กองทัพอินโดนีเซีย ได้กำหนดบทบาทตัวเองมี ระยะห่างจากการเมืองอย่างชัดเจนภายหลัง การเปลี่ยนผ่านยุคสมัยสู่ความเป็นทหาร อาชีพจึงกลายเป็นพื้นที่เดียวที่ทำให้กองทัพได้รับการเคารพยกย่อง ดังกรณีของ นายทหาร ซึ่งเป็นบุตรชายอดีตประธานาธิบดีซูฮาร์โต ได้ลาออกจากอาชีพทหารเพื่อ ลงสมัครรับเลือกตั้งผู้ว่าการกรุงจาการ์ตา แม้จะไม่ประสบความสำเร็จในการเลือกตั้ง นายทหารรายดังกล่าวมิได้ประสพความสำเร็จความประสงค์ขอลับรับราชการทหารอีกต่อไป หรือการทำหน้าที่ในการวางตัวเป็นกลางในการประสานงานการจัดการเลือกตั้งให้เต็ม ไปด้วยความเรียบร้อย หรือบทบาทในฐานะผู้ช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบและความเสียหายจากภัยธรรมชาติ แสดงให้เห็นมิติบทบาทที่ปรากฏขึ้นภายหลังยุคระเบียบ ใหม่ กองทัพอินโดนีเซียได้รับการนับถือมากขึ้นตามลำดับ

หากเปรียบเทียบกันในระดับบทบาททางการเมืองในภาคประชาชน ความรู้สึกของประชาชนทั้งสองประเทศที่มีต่อกองทัพแตกต่างกัน ประชาชนไทยส่วน

ใหญ่ยังพอใจกับบทบาททางการเมืองของกองทัพในมิติการช่วยการพัฒนาประเทศและ กองทัพจับอารมณ์ความรู้สึกของผู้คนได้ ดังนั้นการโหมประชาสัมพันธ์ด้านกิจการพลเรือนส่งผลให้ความน่าเชื่อถือของกองทัพดีขึ้นมาโดยตลอด จึงไม่ถูกตั้งคำถามและข้อสงสัยจากสังคม หากกองทัพสามารถแทรกแซงใช้อำนาจทางการเมืองโดยที่ผู้คนส่วนใหญ่ไม่รู้สึกระคายตะขงใจในการทำรัฐประหาร ถึงแม้ว่าจะมีมวลชนบางกลุ่มที่ไม่พอใจบทบาททางการเมืองของกองทัพ ด้วยการออกมาทำกิจกรรมทางการเมืองต่อต้านบทบาทของกองทัพออกมาเป็นระยะ แต่ในภาพรวมกองทัพยังคงควบคุมสถานการณ์ทั่วไปไว้ได้ ในทางตรงข้ามความรู้สึกนึกคิดของสังคมอินโดนีเซีย ประารถนาให้กองทัพอินโดนีเซียอยู่ในสถานะที่ถูกตรวจสอบได้ และไม่ให้มีบทบาทใดๆในการขึ้นนำหรือเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องทางการเมืองนอกเหนือจากภารกิจการรักษาอธิปไตยของชาติเท่านั้น ด้วยบทบาทที่เปลี่ยนแปลงภายหลังยุคระเบียบใหม่ ภาพลักษณ์ในสายตาประชาชนพอใจและไม่รู้สึกหวาดระแวงว่ากองทัพจะหวนกลับมามีบทบาททางการเมืองในลักษณะขึ้นนำประชาชนได้อีกในอนาคต

อภิปรายผลการวิจัย

กล่าวโดยสรุป บทบาททางการเมืองของกองทัพไทยและกองทัพอินโดนีเซีย ตั้งแต่ พ.ศ.253-2563 เมื่อ เปรียบเทียบกันนั้นพบว่า กองทัพทั้งสองประเทศพบกับความผันผวนทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากปัจจัยทาง การเมือง และเศรษฐกิจภายในประเทศของตนเอง และบริบทสังคมโลกที่มีแนวโน้มเปลี่ยนโฉมใหม่ไปสู่ยุคที่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ หลักการความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งในกรณีของกองทัพไทยแสดงให้เห็นว่าได้ปรับตัวอยู่ในกระแสประชาธิปไตยโดยที่ตนเองไม่ได้สูญเสียอำนาจบทบาททางการเมืองใดๆ ภายหลังที่ฝ่ายการเมืองไม่ได้พิสูจน์ให้ประชาชนรู้สึกเป็นที่พึ่งพาและฝากความหวังได้ จึงเป็นเงื่อนไขให้กองทัพเข้ามาสถาปนาบทบาททางการเมืองของตนเองให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

ตามข้อเสนอแนวคิดความสัมพันธ์พลเรือน-ทหาร แบบหุ้นส่วนของ Ayesha Siddiqi ปรากฏว่า บทบาททางการเมืองของกองทัพทั้งชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีผลให้ทุกรัฐบาลจำเป็นต้องพึ่งพาทหารในฐานะหุ้นส่วนหลัก ซึ่งประสบการณ์ภารกิจด้านการรักษาความมั่นคงอย่างโซโคโซน แต่ในช่วงหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา ความสัมพันธ์ที่มีต่อรัฐบาลพลเรือนของทั้งสองประเทศมีการวางบทบาทที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน คือกองทัพอินโดนีเซีย ยอมรับอำนาจการตัดสินใจนโยบายด้านความมั่นคง ตนเองมีหน้าที่เพียงรับสนองนโยบายนไปปฏิบัติหรือให้คำปรึกษาแก่ประธานาธิบดีเท่านั้น แต่ในขณะที่กองทัพไทย ทำหน้าที่เกินหุ้นส่วน หมายถึงการมีบทบาทชั้นนำและกดดันให้รัฐบาลดำเนินงานตามที่ตนเองวางกรอบไว้ให้

สำหรับแนวคิดการสร้างระบบธรรมาภิบาลและความโปร่งใสของ Surachart Bamrungsook กองทัพอินโดนีเซียหลังยุคประธานาธิบดีซูฮาร์โต ได้ตอบโจทย์ค่อนข้างสอดคล้องตามแนวคิดของ Surachart ไว้อย่างน่าสนใจ ในเส้นทางสู่ความเป็นทหารอาชีพ พบว่า สถานการณ์ ภายในประเทศที่มาจากการพังทลายทางเศรษฐกิจได้ส่งผลกระทบเป็นวงกว้าง ความกดดันของประชาชนที่สิ้นสุดความอดทนต่อการแก้ปัญหาของรัฐบาลในเวลานั้น บีบบังคับให้กองทัพยอมจำนน ไม่สามารถหลีกเลี่ยงหน้ต่อการปฏิรูปการเมืองในองค์ของตนเองได้อีกต่อไป เมื่อเข้าสู่กระบวนการปฏิรูปกองทัพ เพื่อยอมรับภารกิจการพิทักษ์ป้องกันชาติ และหันหลังให้กับการมีส่วนได้ส่วนเสียในทางการเมือง ทำให้กองทัพอินโดนีเซียได้รับการยกย่องอย่างโดดเด่น ในการยอมรับการนำของรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้ง ให้สิทธิ์ขาดการตัดสินใจในนโยบายการบริหารประเทศ โดยกองทัพทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและนำคำสั่งลงไปปฏิบัติอย่าง เคร่งครัด เป็นที่น่าสนใจว่า โจทย์ความท้าทายที่สังคมเฝ้าจับตามองด้วยความสงสัยว่า สัมพันธภาพระหว่างกองทัพกับรัฐบาลพลเรือนจะราบรื่นเป็นเช่นนี้ตลอดไปหรือไม่ หากอินโดนีเซียเผชิญปัญหาวิกฤติขั้นรุนแรง เหมือนการจลาจลในปี พ.ศ.2541 กองทัพอินโดนีเซียจะวางตัวอย่างไร หรือจะเลือกใช้แทรกแซงอำนาจเพื่อยุติความวุ่นวายทางการเมือง เหมือน

ประเทศกำลังพัฒนาที่เลือกเป็นวิธีแก้ปัญหาในขั้นตอนสุดท้ายหรือไม่ ในขณะที่กองทัพไทยแม้จะไม่ได้ดำเนินการเหมือนกองทัพอินโดนีเซีย แต่กองทัพไทยภายหลังการรัฐประหารครั้งหลังสุด คือในปี พ.ศ.2557 ได้พยายามดัดแปลงการสร้างความชอบธรรมให้ประชาชนยอมรับการบริหารบ้านเมือง โดยการถอดเครื่องแบบผู้นำกองทัพ เข้ามาเป็นผู้นำรัฐบาลภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ.2562 มาจากรัฐธรรมนูญที่ฝ่ายคณะรัฐประหารได้สร้างข้อกฎหมายที่ได้เปรียบให้เข้ามามีอำนาจต่อไป ในแง่เปิดพื้นที่ให้มีกระบวนการตรวจสอบอันโปร่งใสดังเช่นแนวคิดของ Surachart กองทัพไทยยังห่างไกลในแง่การยอมรับการถูกตรวจสอบจากสังคมอย่างเข้มข้น ทำได้เพียงแต่การลดกระแสความไม่สบายใจของสังคมให้มีการตรวจสอบเป็นบางกรณีที่สังคมเรียกร้องเท่านั้น

ในขณะที่บทบาททางการเมืองของกองทัพไทย สัมพันธ์สอดคล้องตามข้อเสนอของ Ozan O.Varol ที่มองเรื่องการทำรัฐประหารเพื่อประชาธิปไตยจะสอดคล้องเฉพาะการรัฐประหารในปี พ.ศ.2549 อันเนื่องมาจากรัฐบาลในขณะนั้นหมดความชอบธรรมในการบริหารประเทศ ฉันทามติจากประชาชนส่วนใหญ่ให้เข้ามาจัดการปัญหาทางการเมืองที่ไม่มีทางออกจึงเป็นที่ยอมรับได้ ซึ่งคณะรัฐประหารฯ ชุดดังกล่าวอยู่ในอำนาจไม่นานนัก และดำเนินการจัดการเลือกตั้งและการถ่ายโอนอำนาจให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตรงตามทฤษฎีของ Varol ทุกประการ แต่การรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 ทำให้ข้อเสนอของ Varol อาจผิดเพี้ยนไปเพราะผู้นำกองทัพได้อาศัยรัฐธรรมนูญที่ออกแบบกติกาให้สามารถอยู่ในอำนาจทางการเมืองได้ต่อไป แม้การบริหารจะดำเนินมากกว่าครึ่งทศวรรษ แต่เชื่อไม่ลงความไม่พอใจที่ผู้นำกองทัพจำแลงแปลงกายตนเองเข้าสู่อำนาจภายใต้กติการัฐธรรมนูญ เริ่มที่ไศสยภัยของความสัมพันธ์และปฏิเสธรายอยู่ในอำนาจมากขึ้น การทำรัฐประหารเพื่อประชาธิปไตยหากกองทัพมีผลประโยชน์ทับซ้อน จะกลายเป็นคำถามถึงความชอบธรรมของกองทัพ สาเหตุถึงความจำเป็นและการดำรงอยู่ต่อบทบาททางการเมืองต่อการดำรงอยู่ของกองทัพต่อไป อย่างไม่จบสิ้น ในทางตรงข้ามกองทัพอินโดนีเซีย มิได้เข้ามาทำหน้าที่รัฐประหารเพื่อประชาธิปไตย

ตามนิยามของ Varol แต่กลับกลายเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากรัฐบาลเผด็จการเสียเอง แต่ภายหลังการสิ้นสุดอำนาจรัฐบาลเผด็จการในปี พ.ศ.2542 กองทัพอินโดนีเซียถูกบังคับให้ “จำศีล” หรือปลีกตัวเองออกจากการเมือง และมีสถานะช่วยส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยในประเทศให้มีเสถียรภาพจนเป็นที่ชื่นชมในสายตาของนานาชาติ

เมื่อพิจารณาจากพัฒนาการบทบาททางการเมือง และปัจจัยที่เปลี่ยนแปลง บทบาททางการเมืองของกองทัพอินโดนีเซียและ กองทัพไทย ตั้งแต่ พ.ศ.2535-2563 ตามมุมมองของอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ท ต่างเข้าใจบริบทความสัมพันธ์ทางการเมืองภายในประเทศ และระหว่างทั้งสองประเทศเป็นอย่างดี ว่ามีหลายสาเหตุปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างของรัฐธรรมนูญที่มอบหมายให้กองทัพมีบทบาททางการเมืองที่ไม่เหมือนกัน บทบาทด้านความมั่นคงที่ยังคงสถานะวิชาชีพให้กองทัพยังทรงอิทธิพลในด้านดังกล่าว หรือแม้แต่ปัจจัยด้านการเมืองในภาคประชาชน มีผลให้กองทัพทั้งสองประเทศประเมินบทบาทตนเองในทางการแสดงออกทางการเมือง อันเนื่องมาจากรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ของทั้งสองประเทศ ซึ่งกองทัพไทยมีสำนึกความผูกพันต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ในขณะที่กองทัพอินโดนีเซียถือกำเนิดมาจากการเป็นผู้ปลดแอกภายหลังได้รับเอกราชจากชาติเจ้าอาณานิคม ย่อมมีนิยามความหมายที่แตกต่างกันเพื่อกำหนดบทบาททางการเมืองของตัวเองในการรักษาความสงบสุขเรียบร้อยภายในประเทศ

ในขณะพัฒนาการทางการเมืองของกองทัพไทยและกองทัพอินโดนีเซีย ในมุมมองของอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของทั้งสองประเทศ ต่างพยายามชี้ให้เห็นการเลือกทางเดินของกองทัพประเทศทั้งสองได้เป็นอย่างดี กองทัพอินโดนีเซียได้ฉีกบทบาทออกจากการเมืองของตนเองแบบไม่หวนกลับสู่อำนาจเหมือนอดีตอีกต่อไป และกำลังสนุกต่อบทบาทในปัจจุบันในการสร้างความมั่นคงเป็นปึกแผ่นตามวิถีทหารอาชีพ ในขณะที่อีกด้านหนึ่ง กองทัพไทยพาตัวเองไปอยู่ในวังวนความผันผวนทางการเมือง ด้วยการดึงตัวเองไปอยู่ในวัฏจักรอำนาจทางการเมืองดังเช่น

ประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทยที่มักดึงกองทัพไปเกี่ยวข้องกับการเมืองไทย การวางบทบาททางการเมืองโดยมีรัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือที่คอยประคับประคองพื้นที่ความชอบธรรมทางการเมืองของตนเองไว้อย่างเหนียวแน่นต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ในอนาคตกองทัพไทยควรถอดบทเรียนความสำเร็จ หรือข้อจำกัดของกรณีศึกษาของกองทัพอินโดนีเซียมาศึกษา หากมีข้อเสนอเป็นนโยบายจากภาคประชาสังคม ควรเปิดพื้นที่ให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมเสนอแนะทางการพัฒนากองทัพสู่ความเป็นทหารอาชีพที่ข้องเกี่ยวกับการเมือง ตามครรลองของระบอบประชาธิปไตย

ข้อเสนอในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำวิจัยเปรียบเทียบพัฒนาการของกองทัพในชาติสมาชิกอาเซียนเชิงเปรียบเทียบ ที่มีบริบททางสังคมที่แตกต่างและใกล้เคียงกัน ต่อมุมมองการยกระดับสู่ความเป็นทหารอาชีพ
2. ควรศึกษาการพัฒนาบทบาทของกองทัพสู่ความเป็นกองทัพอาชีพ ภายใต้กติกาของระบอบ ประชาธิปไตย โดยศึกษาจากประเทศต้นแบบ ไปจนถึงประเทศที่มีความคิดปฏิกิริยาป้องกันตนอย่างแข็งขันแห่งความสำเร็จของกองทัพอาชีพ

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณแหล่งข้อมูล ผู้ให้สัมภาษณ์ทั้ง 2 ท่าน ซึ่งผู้วิจัยถือว่าโอกาสเข้าถึงตัวผู้ให้สัมภาษณ์ได้ ค่อนข้างยากมาก หากไม่ได้รับโอกาสจาก ผศ.ดร.อนันต์ อนันตนาธร สำหรับการประสานงานด้วยสายสัมพันธ์ที่มีในอินโดนีเซียมาอย่างยาวนาน ผศ.ดร.ธีรพงษ์ บัวหล้า อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านเป็นอาจารย์ของผู้วิจัยเอง สุดท้ายขอขอบคุณกำลังใจที่ยิ่งใหญ่จาก คุณเพ็ญมาศ อดิศักดิ์ ผู้ประคับประคองและผลักดันให้ผู้วิจัยมุ่งมั่นทำบทความวิจัยนี้จนจบ

เอกสารอ้างอิง

- พิชิต รัชตพิบูลภพ. (2559). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหาร. **วารสารสถาบันพระปกเกล้า**. ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน. 101.
- ไพลิน กิตติเสรีชัย. (2557). มหาอำนาจอาหาร. **วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**. 40 (2).21.
- สุจิต บุญบงการ. (2562). ทหารกับการพัฒนาการเมืองไทย. **โครงการจัดพิมพ์คบไฟ**. 186-187.
- สุรชาติ บำรุงสุข. (2558). **เสนานิธิปไตย: รัฐประหารกับการเมืองไทย**. สำนักพิมพ์มติชน. 117.
- อรอนงค์ ทิพย์พิมล. (2020). **ย้อนหลังการปฏิรูปกองทัพ อินโดนีเซียนำกองทัพออกจากเมืองอย่างไร**. (ออนไลน์) สืบค้นจาก <https://www.the101.world/evolution-of-indonesian-army/> (เข้าถึงเมื่อ 2 December 2020)
- อรอนงค์ ทิพย์พิมล. (2546). **บทบาทขบวนการนักศึกษาอินโดนีเซียกับการสิ้นสุดอำนาจของประธานาธิบดีซูฮาร์โต**. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Bamrungsuk, S. (2006). Thailand's Civil-Military Relations. **Journal of Securities Project**. (9). 22-26.
- Blair, D. (2013). **Military Engagement: Influencing Armed Forces Worldwide to Support Democratic Transition**. Brookings Institution Press. Washington, D.C. 114-117.
- Boonprong, W. (2000). **The Thai Military Since 1957: The Transition to Democracy and the Emerging of the Professional Soldier**.

(Dissertation). Master of International Studies in the Department of Politics, The University of Adelaide. Australia.

Butt, S. and Lindsey, T. (2012). **The Constitution of Indonesia: A Contextual Analysis**. Hart Publishing Ltd. 21-22.

Haripin, M., Priamarizki, A., Marzuki, K., I. (2021). **The Army and Ideology in Indonesia: From Dwifungsi to Bela Negara**. Routledge. Taylor & Francis Group.

Huser, C., H. (2002). **Argentine Civil-Military Relations: From Alfonsín to Menem**. National University Press. Washington, D.C.9.

Lane, M. (2019). **Continuity and Change after Indonesia's Reforms: Contributions to an Ongoing Assessment**. ISEAS Publish. Singapore. 128-129.

McDonald, H. (2015). **Demokrasi: Indonesia in the 21st Century**. Palgrave Macmillan. U.S.A. 67-70.

Parameswaran, P. (2015). **Who will be Indonesia's Next Military Chief?**. (Online). Retrieved from <https://thediplomat.com/2015/06/who-will-be-indonesias-next-military-chief/> (Accessed 2 December 2020).

Patunru, A., A. Pangestu, M., Basri, M., C. (2018). **Indonesia in the New World: Globalisation, Nationalism and Sovereignty**. ISEAS Publishing. Singapore. 39.

Siddiq, A. (2017). **Military Inc. inside Pakistan's Military Economy**. (Second Edition). Penguin Books. 43-45.

- Thippimol, A. (2020). **ย้อนหลังการปฏิรูปกองทัพ อินโดนีเซียนำกองทัพออกจากการเมืองอย่างไร.** (Online) Retrieved from <https://www.the101.world/evolution-of-indonesian-army/> (Accessed 2 December 2020)
- Varol, O., O. (2012). **The Military as the Guardian of Constitutional Democracy.** 50 *Columbia Journal of Transnational Law* (forthcoming). Lewis & Clark School. 300.

Translated Thai References

- Bamrungsuk, S. (2015). **Militocracy: Military Coup and Thai Politics.** Matichon. 117.
- Bunbongkarn Suchit. (2019). **Thai Political Development: The Role of Military.** Kobfai Publishing Project. 186-187.
- Kittiserichai, P. (2014). **Food Superpower.** *Journal of Social Science and Humanities.* Vol.5, No.2.
- Ratchatapibhunphob. P. (2016). **Soldiers' Political Participation.** *King Prajadhipok's Journal.* Vol.14. No.1. 101.
- Thippimol, O. (2020). **Look Back on the Path of Military Reform: How Does Indonesia get its Soldiers out of Politics?.** (Online) Retrieved from <https://www.the101.world/evolution-of-indonesian-army/> (Accessed 2 December 2020)
- Thippimol O. (2003). **The Role of Indonesia Student Movement and the Fall of Soeharto.** (Master of Arts). Bangkok: Thammasat University.

บทความที่ : 2

Article :



**ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ภายใต้บริบทการกระจายอำนาจในยุครัฐบาลของ
คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (พ.ศ. 2557 - 2562)**

**The Relations Between State and Local Government
under the Context of Decentralization during The
National Council for Peace and Order (2014 - 2019)**

[Received: April 6, 2021; Revised: April 27, 2021; Accepted: April 28, 2021]

ปฐวี โชติอนันต์*

Patawee Chotanan*

*คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี [Faculty of Political Science,
Ubon Ratchathani University];

Corresponding author e-mail: c.patawee@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยมุ่งนำเสนอถึงประเด็น ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้บริบทการกระจายอำนาจในยุครัฐบาลของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (พ.ศ.2557-2562) โดยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อวิเคราะห์การเข้าควบคุม แทรกแซง และการขยายอำนาจลงสู่การปกครองท้องถิ่นของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ภายใต้บริบทของประเทศไทยที่มีการกระจายอำนาจ และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้บริบทการกระจายอำนาจภายใต้ยุครัฐบาลของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) พ.ศ.2557-พ.ศ.2562 โดยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ภายหลังจากรัฐประหารใน พ.ศ.2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้ทำให้การปกครองท้องถิ่นกลายเป็นรัฐราชการ แทรกแซงและควบคุมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการใช้ระบบบริหารและนโยบายใหม่เพื่อควบคุมผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นผ่านสิ่งที่เรียกว่า นโยบายประชารัฐและการบริหารส่วนภูมิภาค คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้รวมศูนย์อำนาจและควบคุมท้องถิ่นโดยการใช้นโยบายสวัสดิการ เช่น นโยบายประชารัฐ โครงการประชารัฐรักสามัคคี และโครงการการพัฒนาหมู่บ้านเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจท้องถิ่น งานวิจัยชิ้นนี้พบว่า รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติใช้นโยบายเหล่านี้โดยไม่ผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นต้องพึ่งอำนาจและทรัพยากรของคณะรัฐบาลรักษาความสงบแห่งชาติ

คำสำคัญ: รัฐ; ท้องถิ่น; การกระจายอำนาจ; คณะรักษาความสงบแห่งชาติ

Abstract

The Qualitative research's article aims to present an issue of the relations between state and local government under the context of decentralization during The National Council for Peace and Order (2014-2019) The objectives of this research are to analyze how, in the context of decentralization, the National Council for Peace and Order (NCPO) increasingly tried to control, intervene, and expand its power to local government and to study the relationship between state and local government as well as decentralization under the National Council for Peace and Order (NCPO) from 2014 to 2019 The research reveals that after the 2014 Thai coup, the NCPO increasingly bureaucratized, intervened and controlled local governments by implementing new management systems and policies to control local executives and constituents and through the so called Pracha- Rath Policy and regional administration. The NCPO centralized power and controlled over local governments by using welfare policies such as the Pracha- Rath Policy on a Pracharathraksamakhi Projects and the project on village development to help drive local economies. The paper finds that the government used these policies to bypass local governments and to make local people more dependent on the NCPO's power and resources.

Keywords: State; Local Government; Decentralization; National Council for Peace and Order

บทนำ

ในรอบกว่า 20 ปี ภายหลังจากที่ประเทศไทยได้มีรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ที่บัญญัติเรื่องการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 เพื่อสร้างกลไกให้เกิดการถ่ายโอนอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ส่วนท้องถิ่น (วุฒิสารตันไชย, 2547; ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์, 2562, น. 45-127) ประกอบกับบริบทโลกที่หันมาเชิดชูสิทธิมนุษยชนและคุณค่าของระบอบประชาธิปไตย (Huntington, 1993; Fukuyama, 2006)

นักวิชาการเชื่อว่าการกระจายอำนาจที่เกิดขึ้นในประเทศไทยจะช่วยจัดปัญหาคอร์รัปชัน ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการท้องถิ่นและเสริมสร้างประชาธิปไตยในท้องถิ่นให้เข้มแข็ง รวมถึงการป้องกันการเกิดรัฐประหารซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังในสังคมการเมืองไทยนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย พ.ศ.2475 เนื่องจากอำนาจถูกกระจายออกจากส่วนกลางไปสู่สถาบันการเมือง และประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารประเทศและตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2548; อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2557; World Bank, 2008)

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยกลับเกิดการรัฐประหารถึง 2 ครั้ง ติดต่อกัน ใน พ.ศ.2549 และ พ.ศ.2557 ผลที่ตามมาคือ มีคำถามจำนวนมากต่อการเมืองไทยว่าเกิดอะไรขึ้นในประเทศแห่งนี้ โดยเฉพาะการรัฐประหารในครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2557 พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรัฐประหารได้ทำการยึดอำนาจจากรัฐบาลของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น และได้ตั้งรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ในการปกครองประเทศ เนื่องจากการรัฐประหารครั้งนี้ คณะรัฐประหารดำรงอยู่ในอำนาจยาวนานถึง 6 ปี ซึ่งต่างจากการรัฐประหารใน พ.ศ. 2549 ที่ผู้นำรัฐประหารอยู่ภายในอำนาจประมาณ 1 ปีเท่านั้น

ในช่วงก่อนการรัฐประหาร พ.ศ.2557 นายสุเทพ เทือกสุบรรณได้ก่อตั้ง คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่ สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขซึ่งทำการประท้วงรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ในเรื่อง พรบ.นิรโทษกรรมและเรียกร้องให้ทหารออกมายืนข้างประชาชน (สำนักข่าวอิศรา, 2557; หทัยกาญจน์ ตรีสุวรรณ, 2560) กลุ่มดังกล่าวได้มีการจุด กระแสเรื่องการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น ประเด็นการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัด โดยตรงถูกนำมาเป็นข้อเสนอและข้อเรียกร้องสำคัญในการปฏิรูปทางการเมืองไทยเพื่อ แก้ไขปัญหาการคอร์รัปชันและการบริหารงานของระบบราชการที่ล่าช้าไม่ทันต่อการ เปลี่ยนแปลง (ประชาไท, 2560)

อย่างไรก็ตาม ภายหลังการรัฐประหาร ในวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ.2557 พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้นำรัฐประหารได้มีการออกคำสั่งจำนวนมากในการ แทรกแซงและควบคุมการบริหารงานท้องถิ่น มีการออกคำสั่งคณะรักษาความสงบ แห่งชาติ สั่งให้มีการยุติบทาบทของนักการเมืองท้องถิ่น การแต่งตั้งข้าราชการประจำลง ไปทำงานในองค์กรปกครองท้องถิ่น และการให้ผู้นำท้องถิ่นอยู่ในวาระต่อโดยไม่ให้มีการ เลือกตั้ง ส่วนทางด้านเศรษฐกิจได้มีการจัดทำโครงการนโยบายประชารัฐเพื่อพัฒนา เศรษฐกิจในท้องถิ่นเพื่อนำพาประเทศไปสู่ไทยแลนด์ 4.0 และการดำเนินตาม ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ 20 ปี ที่รัฐสร้างขึ้น

จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์สำคัญในการศึกษา ภายใต้อำนาจที่มีบริบทของการกระจายอำนาจมากกว่า 20 ปี คณะรักษาความสงบ แห่งชาติมีการเข้าควบคุมแทรกแซงการปกครองท้องถิ่นอย่างไร และการเข้าควบคุม และแทรกแซงดังกล่าวส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ การปกครองท้องถิ่นและการ กระจายอำนาจในช่วงรัฐบาลรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) อย่างไร ทั้งนี้การทำความเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าวจะช่วยให้เข้าใจเรื่องของสภาพการดำรงอยู่ของการ

ปกครองท้องถิ่น และการสร้างความเข้มแข็งของระบอบเผด็จการผ่านการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ท้องถิ่น และอำนาจที่กระจายตัวอยู่ในท้องถิ่น

บททวนวรรณกรรม

การศึกษาเรื่องเผด็จการและรัฐราชการ

เผด็จการนั้นมีหลายรูปแบบ รูปแบบเผด็จการมีความแตกต่างกันออกไปตามเกณฑ์ที่กำหนด เผด็จการมีลักษณะที่อิงคนคนเดียว เผด็จการแบบกลุ่มทหาร เผด็จการแบบพรรคการเมือง หรือการแบ่งตามความเข้มข้นของการใช้อำนาจจากน้อยไปสู่มาก อย่างเช่น เผด็จการแบบเบ็ดเสร็จที่ควบคุมถึงอุดมการณ์ทางการเมืองของประชาชน หรือเผด็จการแบบธรรมดาที่ใช้กำลังในการบังคับ กดขี่สังคม (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2561: น. 30-32)

ลักษณะของเผด็จการในยุคสมัยใหม่ยังมีความเปลี่ยนแปลงไป ทั้งในรูปแบบผสม ในลักษณะของเผด็จการที่มาจากทางเลือกตั้ง เผด็จการที่เปิดให้มีการแข่งขันเหมือนในระบอบประชาธิปไตยแต่ในความเป็นจริงไม่ได้เปิดให้มีการแข่งขัน หรือสร้างแรงจูงใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เนื่องจากกติกาถูกผูกขาดและกำหนดให้ผู้มีอำนาจชนะเสมอเมื่อมีการแข่งขัน (เพ็ญอ้าง, 2561: 30-32)

ลักษณะเผด็จการในสังคมสมัยใหม่ยังมีลักษณะอำนาจนิยมของข้าราชการ ในประเทศไทยเราจะเห็นได้จากงานของ Fred W. Riggs (1966) ที่อธิบายถึงลักษณะสังคมไทยในช่วงของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ว่ามีลักษณะอำมาตยาธิปไตย กล่าวคือ ข้าราชการประจำมีอำนาจอย่างมากในการบริหารงานประเทศ ส่วนภาคประชาชนนั้นอ่อนแออย่างมากในการคานอำนาจกับระบบราชการ ในเวลาต่อมามีวิทยานิพนธ์ 2 เล่มได้นำแนวคิดรัฐราชการมาอธิบายสภาพสังคมการเมืองและสังคมไทยในสมัย คสช. วิทยานิพนธ์เล่มแรกคือเรื่อง รัฐราชการไทยภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ได้นำแนวคิดดังกล่าวมาอธิบายสังคมไทยในช่วงรัฐบาลประยุทธ์ ว่าเป็นการกลับมาของรัฐ

ราชการ (Bureaucratic Polity) ที่ข้าราชการมีอำนาจมากในการบริหารงานประเทศ ผ่านการร่วมมือกับชนชั้นทางด้านธุรกิจ (ชนบรรม อุทองมาก, 2560) ส่วนวิทยานิพนธ์อีกเล่มหนึ่ง เรื่องพลวัตและการปรับตัวของรัฐบาลราชการไทย: กรณีศึกษาเปรียบเทียบรัฐบาลราชการสมัยสุโขทัยและรัฐบาลราชการสมัย คสช. สิ่งที่ค้นพบเพิ่มเติมคือ รัฐบาลราชการในยุค คสช. นอกจากข้าราชการจะมีอำนาจเพิ่มมากขึ้นเหมือนดังในสมัยสุโขทัย ณะรัตน เป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว ยังมีการแต่งตั้งคณะกรรมการจำนวนมากเพื่อรองรับข้าราชการและนักธุรกิจที่มีความสัมพันธ์กับคสช. เพื่อออกกฎหมายและกำหนดนโยบาย (ชัชฎา กำลังแพทย์, 2561)

Kongkirati and Kanchoochat (2018) ได้เขียนบทความชื่อ The Prayuth Regime: Embedded Military and Hierarchical Capitalism in Thailand โดยเรียกสภาพการเมืองไทยในช่วงดังกล่าวว่าระบอบประยุทธ์ (Prayuth's Regime) เนื่องจากระบอบดังกล่าวมีความพยายามที่จะทำให้สถาบันการเมืองต่าง ๆ ถูกปกครองโดยทหาร เช่น สภา คณะรัฐมนตรี และรัฐวิสาหกิจ รวมถึงความพยายามทำให้ระบบราชการอ่อนแอผ่านการแทรกแซงต่าง ๆ และสร้างความร่วมมือกับกลุ่มธุรกิจในการดำเนินนโยบายประชารัฐมากกว่าจะใช้เพียงระบบราชการเหมือนเมื่อก่อน ในส่วนของการปกครองท้องถิ่น ธีรยุทธ วิทิตานนท์ (2561: น. 268-320) ได้ชี้ให้เห็นว่า คสช.เข้ามาแทรกแซงการปกครองท้องถิ่นอย่างมากโดยเฉพาะในเรื่องของอำนาจการบริหารงานท้องถิ่น และทำให้ท้องถิ่นกลายเป็นรัฐบาล

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ (อ้างแล้ว.2561: 31-32) ได้เสนอว่า มิงงานวิชาการอีกชุดหนึ่งที่อธิบายลักษณะระบอบเผด็จการคือ งานของ Gulliermo O-Donnell ที่พยายามอธิบายว่า เผด็จการแบบราชการนั้นคือตัวแบบที่แสดงให้เห็นว่าวิกฤตทางด้านเศรษฐกิจเป็นเงื่อนไขสำคัญที่รัฐต้องใช้อำนาจเบ็ดเสร็จในการเปลี่ยนแปลงทิศทางเศรษฐกิจ สิ่งสำคัญที่เราต้องพิจารณา คือ ใครเป็นจักรกลหรือพันธมิตรของใครในการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า งานวิชาการที่ศึกษาเรื่องเผด็จการกับรัฐราชการ โดยเฉพาะในรัฐไทยภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ.2557 นั้นพยายามจะตอบคำถามที่ว่า ระบอบเผด็จการมีลักษณะอย่างไร อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษาสิ่งที่เรียกว่าระบอบ (Regime) เราคงต้องตั้งคำถามต่อไปอีกว่า ระบอบเผด็จการนั้นทำงานอย่างไรในรัฐไทย ภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ.2557

ทฤษฎีและแนวคิดในการวิจัย

ระบอบเผด็จการกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคม

แนวคิดเรื่องระบอบเผด็จการ มีข้อสมมติฐานหลักคือ ระบอบเผด็จการนั้น ไม่ใช่แค่ผู้นำเผด็จการจะใช้อำนาจในการปราบปรามและกดขี่ประชาชนเพียงอย่างเดียว แต่สิ่งที่สำคัญคือ ระบอบเผด็จการมีความพยายามที่สร้างระบบการเมือง (System) ขึ้นมาใหม่ ผ่านการแทรกแซงราชการ เศรษฐกิจ และวิถีชีวิตประจำวันของคนในสังคม เพื่อให้เข้ากับระบอบเผด็จการ และที่สำคัญคือเพื่อสร้างความชอบธรรม (Legitimacy) ให้กับการคงอยู่ของระบอบดังกล่าวให้สามารถดำเนินต่อไป (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2561; Natasha M.Ezrow and Erica Frantz, 2011: 54-78; Cladio Sopranzetti, 2017) พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ (2561: 37-42) เสนอว่า มี 4 ประเด็นที่ควรนำมาพิจารณาในการทำ ความเข้าใจระบอบเผด็จการ คือ

หนึ่ง สถาบันการเมืองต่าง ๆ ในสังคมที่ดูเหมือนว่าจะทำงานเพื่อช่วยส่งเสริม การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยม เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ ประชาสังคม พรรค การเมือง การเลือกตั้ง หรือการปกครองท้องถิ่น แต่เมื่อมีการเปลี่ยนเป็นการปกครอง แบบเผด็จการ สถาบันเหล่านี้ทำงานอย่างไรในฐานะที่ถูกกำหนดกฎเกณฑ์ว่าเชื่อมโยง กับประชาธิปไตย การทำงานของสถาบันเหล่านี้ช่วยให้รัฐบาลเผด็จการสามารถควบคุม คนในประเทศผ่านการให้คนยอมทำตามกฎหมายที่เผด็จการออกมา และไม่ให้คนลุกขึ้น ต่อต้านซึ่งเป็นภารกิจสำคัญของเผด็จการ

สอง การสร้างภูมิทัศน์ทางการเมืองของเผด็จการ สิ่งที่เผด็จการต้องทำคือ การแทรกแซงสถาบันการเมืองต่าง ๆ ทั้งในระดับประเทศ เช่น ศาล พรรคการเมือง รัฐธรรมนูญ หรือในระดับท้องถิ่น คือการแทรกแซงการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือการจัดการกับภาคประชาสังคมในการนำเอามาเป็นพวกผ่านการหยิбыื่นผลประโยชน์ให้ นอกจากนี้มีการออกข้อกฎหมาย การลดหรือเพิ่มหน่วยงานใหม่ๆ ในระดับท้องถิ่นเพื่อควบคุมการตัดสินใจของท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้ง และที่สำคัญคือการสร้างพันธมิตรกับคนที่อยู่ระดับบนและระดับล่างเพื่อให้ระบอบเผด็จการสามารถคงอยู่ต่อไปได้

สาม การควบคุมสังคมของเผด็จการ เผด็จการไม่ได้สร้างสถาบันที่เป็นประชาธิปไตยแต่มีความพยายามที่จะถ่ายโอนอำนาจในการควบคุม กล่าวคือ การสร้างผลงานระดับย่อยในการส่งเสริมเสรีภาพเพื่อให้คนยอมรับ แต่อีกด้านหนึ่งมีการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ตั้งแต่ นโยบาย คำสั่ง ข้อมูลข่าว งบประมาณ ภาษาที่ถูกผูกขาดเอาไว้ในการควบคุมประชาชนผ่านสถาบันการเมืองต่าง ๆ เช่น ศาล ทหาร พรรคการเมือง การเลือกตั้ง และการปกครองท้องถิ่น

สี่ ระบอบเผด็จการมีวัตถุประสงค์ที่จะเปลี่ยนสังคมและดึงประชาชนให้เข้ามาเป็นพวก ผ่านการปราบปราม การครอบงำทางอุดมการณ์ การหยิбыื่นผลประโยชน์ที่ไม่มีทางเลือก อย่างไรก็ตาม ในระบอบเผด็จการยังมีพื้นที่ให้ประชาชนได้มีการต่อรองขัดขืน และเรียกร้องต่อรัฐบาลเผด็จการเป็นบางเรื่อง เนื่องจากเผด็จการไม่สามารถที่จะควบคุมทุกเรื่องได้

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีการเก็บข้อมูลจาก 2 แหล่ง กล่าวคือ

การเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร ได้แก่ คำสั่งทางกฎหมาย บทความวิชาการ หนังสือวิชาการ และข่าวในหนังสือพิมพ์

การเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผลกระทบที่เกิดจากการแทรกแซงการบริหารงานของท้องถิ่นของเทศบาลนครอุบลราชธานี ภายหลังจากการรัฐประหาร พ.ศ.2557 ข้อมูลที่เก็บได้นั้นจะนำมาใช้ในการวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามในการวิจัยในครั้งนี้

การคัดเลือกผู้เข้าร่วมวิจัย (Subject selection and allocation) ประกอบด้วย 1.ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องการเมืองไทยและการปกครองท้องถิ่น 4 ท่าน 2. ผู้ที่ดำรงตำแหน่งบริหารในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 4 ท่าน

ผลการศึกษา

การแทรกแซง ควบคุมและขยายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (พ.ศ.2557-2562) มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ท้องถิ่นถูกทำให้กลายเป็นรัฐราชการผ่านการแทรกแซง ควบคุมและขยายอำนาจรัฐลงสู่ท้องถิ่น

ภายหลังจากการรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่นำโดยพล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้มีการออกคำสั่งเพื่อควบคุม แทรกแซง และขยายอำนาจรัฐส่วนกลางเข้ามามีการบริหารงานท้องถิ่นดังต่อไปนี้

ประการแรก สิ่งที่ คสช.ทำกับท้องถิ่นคือ การใช้กฎหมายมาตรา 44 ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ.2557* สั่งให้ผู้บริหารท้องถิ่นหยุดปฏิบัติหน้าที่และให้ข้าราชการส่วนภูมิภาคเข้ามาบริหารจัดการท้องถิ่นแทน การกระทำดังกล่าวของคณะรักษาความสงบแห่งชาติมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ ต้องการควบคุมผู้นำท้องถิ่น ไม่ให้ต่อต้านการยึดอำนาจ และต้องการเปลี่ยนการปกครองท้องถิ่นให้กลับไปเป็นเหมือนก่อนที่จะมีการกระจายอำนาจ พ.ศ.2540 โดยที่องค์กรปกครองท้องถิ่นมีข้าราชการประจำเป็นผู้บริหาร (ณัฐกร วิทิตานนท์, 2561: น. 268-320)

ประการที่สอง เนื่องจากสภาพการณ์ของการปกครองท้องถิ่นไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากนับตั้งแต่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ที่มีการบัญญัติในเรื่องของการกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น ส่งผลให้ผู้นำท้องถิ่นที่ถูกสั่งให้หยุดพักการปฏิบัติงานนั้นเกิดความไม่พอใจและมีกระแสไม่พอใจคำสั่งดังกล่าวของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ผลที่ตามมาคือ หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้มีการเปลี่ยนแปลงคำสั่งใหม่ให้ผู้บริหารท้องถิ่นกลับเข้าปฏิบัติงานได้ตามเดิม ส่วนผู้บริหารท้องถิ่นคนใดที่ครบวาระในการดำรงตำแหน่งให้ปฏิบัติงานต่อไปโดยไม่จัดให้มีการเลือกตั้ง (iLaw, 2559)

ประการที่สาม การออกกฎหมายเพื่อควบคุมและลดอำนาจท้องถิ่น หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้มีการออกกฎหมายเพื่อควบคุมและลดอำนาจท้องถิ่นผ่านการแต่งตั้งคณะกรรมการการปกครองท้องถิ่น คณะกรรมการดังกล่าวมีสมาชิกทั้งหมด 13 คน ประกอบด้วย ข้าราชการทหารระดับนายพล 9 คน ข้าราชการพลเรือน 2 คน และอาจารย์มหาวิทยาลัย 2 คน องค์ประกอบของคณะทำงานสะท้อน

* มาตรา 44 ให้อำนาจอย่างมากกับหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติในการตัดสินใจออกคำสั่งในการจัดระเบียบสังคม ความมั่นคง เศรษฐกิจ การเมือง และระบบราชการโดยเฉพาะการโยกย้าย แต่งตั้ง และระงับการทำงานของราชการ

ให้เห็นว่า ผู้มีอำนาจในการพิจารณากฎหมายส่วนใหญ่ยังคงเป็นข้าราชการส่วนกลาง โดยปราศจากการมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นต่างๆ (คณะกรรมการธิการการปกครองท้องถิ่น สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

จากการประชุมทั้งหมด 61 ครั้ง นับตั้งแต่วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561 - วันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2562 เรื่องที่มีการนำเข้าสู่ประชุมคือ การพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม การกระจายอำนาจและการถ่ายโอนภารกิจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถึง 36 ครั้ง นอกจากนั้นเป็นเรื่องของการพิจารณาข้อบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปกครองท้องถิ่น (คณะกรรมการธิการการปกครองท้องถิ่น, ม.ป.ป.)

เมื่อพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองท้องถิ่นที่ถูกแก้ไขและถูกบัญญัติขึ้นมาใหม่พบว่า กฎหมายที่ถูกบัญญัติขึ้นมาใหม่ ช่วง พ.ศ.2558-2562 มีทั้งสิ้น 12 ฉบับ 7 ฉบับเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการเงินและการใช้จ่ายเงินของท้องถิ่น 1 ฉบับเป็นเรื่องของระเบียบการจอตผล 1 ฉบับเป็นเรื่องของการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่น อีก 3 ฉบับเป็นเรื่องของอำนาจในการบริหารท้องถิ่นที่ถูกจำกัดมากขึ้น (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น.2562; นักเรียนกฎหมาย.2563) ส่วนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นที่ถูกแก้ไข ช่วง พ.ศ.2558-2562 มีทั้งหมด 8 ฉบับ ทั้ง 8 ฉบับเป็นการปรับเปลี่ยนข้อกฎหมายในเรื่องของการบริหารงานท้องถิ่นในเชิงการจัดทำเอกสารและระเบียบการคลังในการเบิกจ่าย (คณะกรรมการธิการการปกครองท้องถิ่น สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

จากที่กล่าวมา จะพบว่าทั้งกฎหมายที่ถูกบัญญัติขึ้นใหม่และกฎหมายที่ถูกแก้ไขใหม่ไม่มีเรื่องของการลดอำนาจของราชการส่วนภูมิภาคและเพิ่มอำนาจให้การบริหารจัดการท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น แต่กลับออกกฎหมายที่เพิ่มอำนาจให้กับรัฐส่วนกลางในการควบคุมการบริหารงานท้องถิ่น มากกว่านั้น แม้แต่กฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2560 ที่มาจากคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ (กรธ.) ที่ถูกแต่งตั้งโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ในหมวดการปกครองท้องถิ่น อำนาจและ

ความมีอิสระขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการท้องถิ่นถูกลดลงไปอย่างมาก กล่าวคือ กฎหมายได้กำหนดในวรรคหนึ่ง “ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการบริหาร การจัดทำบริการสาธารณะ การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา การเงินและการคลัง” ซึ่งต่างจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 และ พ.ศ.2550 ที่ให้ความอิสระในการกำหนดนโยบาย การบริหารงานบุคคล และอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ (iLaw, 2559)

ประการที่สี่ การขยายอำนาจของรัฐส่วนกลางเข้าควบคุมการใช้จ่ายงบประมาณของท้องถิ่น

หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ออกประกาศที่ 104/2557 ให้อำนาจกับผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอในการเข้ามาควบคุมการใช้จ่ายเงินของท้องถิ่นซึ่งเป็นการทำหน้าที่แทนสภาท้องถิ่นที่มีหน้าที่ในการตรวจสอบการใช้จ่ายเงินของฝ่ายบริหาร นอกจากนี้หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติยังได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาความเหมาะสมการจัดสรรเงินอุดหนุนให้ อบท. ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2558 โดยกรมการทั้งหมดเป็นข้าราชการส่วนภูมิภาคทั้งสิ้น*

* คณะกรรมการประกอบด้วย 1) เสนาธิการทหาร เป็นประธานกรรมการ 2) รองเสนาธิการทหาร เป็นรองประธานกรรมการ 3) ผู้บัญชาการหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา เป็นรองประธานกรรมการ 4) อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น เป็นกรรมการ 5) ผู้อำนวยการสำนักจัดทำงบประมาณด้านความมั่นคง สำนักงบประมาณ เป็นกรรมการ 6) ผู้อำนวยการสำนักกฎหมาย กรมบัญชีกลาง เป็นกรรมการ 7) หัวหน้าสำนักงานคณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นกรรมการ และ 8) ปลัดบัญชีทหาร เป็นกรรมการและเลขานุการ ในการทำหน้าที่พิจารณาเงินอุดหนุนท้องถิ่น (iLaw, 2559)

ตารางที่ 1: ตารางสัดส่วนเงินอุดหนุน : เงินอุดหนุนทั่วไปตามอำนาจหน้าที่ เงิน
อุดหนุนทั่วไปตามวัตถุประสงค์ อุดหนุนเฉพาะกิจระหว่างปี พ.ศ.2552-2563

ตารางสัดส่วนเงินอุดหนุน : เงินอุดหนุนทั่วไปตามอำนาจหน้าที่ เงินอุดหนุนทั่วไปตามวัตถุประสงค์ อุดหนุนเฉพาะกิจระหว่างปี พ.ศ.2552-2563								
ปี	จำนวนเงินอุดหนุนทั้งหมด	เงินอุดหนุนทั่วไป					เงินอุดหนุนเฉพาะกิจ	ร้อยละ
		เงินอุดหนุนทั่วไปตามอำนาจหน้าที่	ร้อยละ	เงินอุดหนุนทั่วไปตามวัตถุประสงค์	ร้อยละ	รวม		
2552	134584.42	57233.6	42.5	46866.19	34.8	104099.79	30484.63	22.65
2553	125363.03	29062.62	23.1	45209.11	36	74271.73	51091.3	39.24
2554	164332.87	52062.62	31.6	27966.38	17	80029	84303.87	51.3
2555	205192.08	55768.89	27.1	29926.11	14.5	85695	119497.08	58.23
2556	219519.74	61635.16	28.1	42809.69	19.5	104444.85	115074.89	52.42
2557	236088.77	61635.16	24.3	65332.35	25.7	126967.51	109121.26	46.22
2558	240604.45	58030.87	22.5	151703.88	58.8	209734.75	30869.70	12.83
2559	237154.02	47618.46	18.4	156078.41	60.4	203696.87	33457.15	14.1
2560	222586.68	49355.04	20.7	157997.58	66.5	207352.62	15234.06	6.84
2561	237800.55	50945.51	23.4	165890.06	76.6	216835.57	20964.98	8.8
2562	252307.79	50022.10	22.1	176010.98	77.9	226033.08	26274.71	10
2563	204487.24	47858.95	29.3	115485.67	70.7	163344.62	41142.62	20

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
(B.E.2552-2563)

จากตารางสัดส่วนเงินอุดหนุน: เงินอุดหนุนทั่วไปตามอำนาจหน้าที่ เงินอุดหนุนทั่วไป ตามวัตถุประสงค์ อุดหนุนเฉพาะกิจระหว่างปี พ.ศ.2552-2563 พบว่ารัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติพยายามที่จะแก้ไขปัญหาเรื่องเงินอุดหนุนท้องถิ่น โดยเฉพาะในหมวดเงินอุดหนุนเฉพาะกิจที่มีจำนวนมากและมีขั้นตอนและความยุ่งยากในการเบิกจ่าย ใน พ.ศ.2558 มีการตัดลดงบประมาณเงินอุดหนุนเฉพาะกิจลง และเพิ่มเงินอุดหนุนทั่วไปในด้านของเงินอุดหนุนตามวัตถุประสงค์ อย่างไรก็ตาม เงินอุดหนุนตามวัตถุประสงค์นั้น คือเงินที่ท้องถิ่นต้องใช้จ่ายตามภารกิจที่รัฐส่วนกลางเป็นผู้กำหนด แต่มีเงื่อนไขในการเบิกจ่ายที่มีข้อจำกัดน้อยกว่าเงินอุดหนุนเฉพาะกิจ

การย้ายเงินจากหมวดเงินอุดหนุนพิเศษมาเป็นเงินอุดหนุนทั่วไปตามวัตถุประสงค์นั้นดูเหมือนว่าจะช่วยแก้ไขปัญหาในเรื่องการคอร์รัปชันเชิงนโยบายที่เกิดจากรัฐบาลก่อนหน้านี้มีการนำนโยบายของตนเองมาฝากให้กับท้องถิ่นและใช้เงินของท้องถิ่น และการแก้ไขปัญหาเรื่องเทคนิคการใช้เงินของท้องถิ่น (บรรเจิด สิงคะเนติและดารุณี พุ่มแก้ว, 2560: น. 4-24) เมื่อเงินถูกย้ายหมวดในการใช้จ่าย ภาระหน้าที่ที่เคยถูกบรรจุไว้ในหมวดเงินเฉพาะกิจถูกย้ายมาอยู่ในหมวดเงินอุดหนุนวัตถุประสงค์ด้วย อย่างไรก็ตาม เงินอุดหนุนท้องถิ่นในช่วงรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติปกครองประเทศนั้นไม่ได้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญ และบางปีถูกลดลงด้วย เช่น พ.ศ.2558 2,240,604.45 ล้านบาท พ.ศ.2559 ลดลงเหลือ 237,154.02 ล้านบาท พ.ศ.2560 ลดลงเหลือ 222,586.68 ล้านบาท เพิ่มขึ้นใน พ.ศ.2561 และ พ.ศ.2562 จำนวน 237,800.55 ล้านบาท และ 252,307.79 ล้านบาท ตามลำดับ

มากกว่านั้นเงินหมวดอุดหนุนทั่วไปที่เพิ่มขึ้นแทนที่จะเพิ่มในส่วนของเงินอุดหนุนทั่วไปตามอำนาจหน้าที่ เพื่อให้ผู้บริหารท้องถิ่นมีอิสระในการใช้เงินในการบริหารงาน แต่กลับไปเพิ่มในส่วนของเงินอุดหนุนทั่วไปตามวัตถุประสงค์ซึ่งภารกิจการทำงานส่วนใหญ่เป็นงานประจำที่ถูกถ่ายโอนมาจากส่วนภูมิภาค เช่น การแจกเงินอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) การแจกเบี้ยยังชีพ เบี้ยผู้สูงอายุ เป็นต้น

2. การจัดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับผู้บริหารท้องถิ่นและประชาชนในท้องถิ่นใหม่

ความพยายามของผู้นำ คสช.ในการเข้าถึงและสร้างความสัมพันธ์ใหม่กับนักการเมืองท้องถิ่นได้มีขึ้นผ่านการสร้างวาทกรรมในเรื่องของการขจัดคอร์รัปชัน ปัญหาคอร์รัปชันเป็นอีกหนึ่งเหตุผลสำคัญในการยึดอำนาจในครั้งนี้ หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติได้มีการใช้มาตรา 44 สั่งให้นักการเมืองท้องถิ่นบางคนที่ถูกกล่าวหาว่าคอร์รัปชันหยุดปฏิบัติหน้าที่เพื่อรอการสืบสวนสอบสวน มากกว่านั้นคือมีการสั่งให้ยกเลิกการจัดเลือกตั้งท้องถิ่นกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ผู้บริหารครบวาระการ

ทำงาน คำสั่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดการจัดความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างรัฐ ผู้นำท้องถิ่นและประชาชนในท้องถิ่น

2.1 การหยุดปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารท้องถิ่น

ตารางที่ 2: ตารางจำนวนผู้บริหารท้องถิ่นถูกมาตรา 44 ให้หยุดปฏิบัติหน้าที่แบ่งตามประเภทองค์กร ตำแหน่ง และภูมิภาค

จำนวนผู้บริหารท้องถิ่นถูกมาตรา 44 ให้หยุดปฏิบัติหน้าที่ แบ่งตามประเภทองค์กร ตำแหน่ง และภูมิภาค									
ประเภทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ตำแหน่ง			ภูมิภาค					รวม
	นายก	รองนายก	ประธานสภา	เหนือ	กลาง	ตะวันออก	ใต้	ตะวันออกเฉียงเหนือ	
องค์กรบริหารส่วนจังหวัด	15	1		2	5	0	2	7	16
เทศบาล	63	1	1	13	15	10	10	17	65
องค์การบริหารส่วนตำบล	103	3	3	7	32	3	6	61	109
รวม	181	5	4	22	52	13	18	85	190

ที่มา: ประกาศคำสั่งคณะกรรมการกฤษฎีกาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 16/2558-39/2560

ในช่วงเวลา 6 ปี มีผู้บริหารท้องถิ่น 190 คน* ถูกคำสั่งมาตรา 44 ให้หยุดการปฏิบัติหน้าที่ มีนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดถูกมาตรา 44 ให้หยุดปฏิบัติงาน 15 คน และรองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 คน รวมทั้ง 16 คน มีนายกเทศมนตรีที่ถูกมาตรา 44 ให้หยุดปฏิบัติงาน ทั้งหมด 63 คน รองนายกเทศมนตรี 1 คน และประธานสภาฯ 1 คน และมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลถูกมาตรา 44 ให้หยุดปฏิบัติงาน ทั้งหมด 103 คน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน และประธานสภาฯ 3 คน

* จำนวนผู้บริหารท้องถิ่นที่ถูกมาตรา 44 ให้หยุดการปฏิบัติงานยังไม่ได้นับรวม ผู้ว่าราชการจังหวัดกรุงเทพมหานคร และนายกเทศบาลเมืองพัทยา ถ้ารวมผู้ว่าราชการจังหวัดกรุงเทพมหานคร กับนายกเทศบาลเมืองพัทยาจะมีผู้บริหารท้องถิ่นถูกให้หยุดปฏิบัติหน้าที่ 192 คน

ภายหลังจากนั้น หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้มีการใช้มาตรา 44 อีกครั้งหนึ่งในการให้ผู้บริหารท้องถิ่นบางคนกลับเข้าสู่ตำแหน่งเดิม การกระทำดังกล่าวเป็นความพยายามของหัวหน้าคณะคสช. ในการดึงนักการเมืองท้องถิ่นบางคนให้เข้ามาอยู่กับทางฝั่งของตนโดยการใช้ข้อหาที่เกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชัน และการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ต่างๆ เป็นสิ่งจูงใจให้ย้ายข้างทางการเมืองเพื่อมาสนับสนุนพรรคการเมืองที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติตั้งขึ้นมาภายหลังเพื่อเตรียมพร้อมเข้าสู่การเลือกตั้งและการเปลี่ยนเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตย

นักการเมืองท้องถิ่นบางท่านที่เคยสังกัดหรือเป็นผู้สนับสนุนพรรคเพื่อไทยได้มีการย้ายไปเข้ากับพรรคพลังประชารัฐที่เป็นพรรคที่สืบทอดอำนาจจากคสช. เช่น นายสธิพร นาคสุข นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดยโสธร ถูกให้ออกจากตำแหน่งเพื่อรอการสอบสวน และได้รับการคืนตำแหน่งเมื่อปี พ.ศ.2561 สิ่งที่พบคือ นายสธิพร นาคสุข นั้นได้สนับสนุนผู้สมัคร ส.ส.พรรคพลังประชารัฐ ในจังหวัดยโสธร นางมลัยรัก ทองผา นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดมุกดาหาร ถูกให้ออกจากตำแหน่งเพื่อรอการสอบสวน หลังจากได้รับการคืนตำแหน่ง พบว่านายวิระพงษ์ ทองผา พี่ชายสามีของนางมลัยรัก ทองผา ได้เป็นว่าที่ผู้สมัคร ส.ส.พรรคพลังประชารัฐ จังหวัดมุกดาหาร และนายชัยมงคล ไชยรบ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสกลนคร ถูกให้ออกจากตำแหน่งเพื่อรอการสอบสวน หลังจากได้รับการคืนตำแหน่งพบว่า นายชัยมงคล ไชยรบ ได้ดำรงตำแหน่งประธานกลุ่มยุทธศาสตร์การเลือกตั้งของพรรคพลังประชารัฐ 4 จังหวัด คือ สกลนคร นครพนม มุกดาหาร และบึงกาฬ และร่วมมือกับว่าที่ผู้สมัคร ส.ส.พรรคพลังประชารัฐ ที่จังหวัดสกลนคร และนครพนม เป็นต้น (Ilaw, 2562)

2.2 การปกครองท้องถิ่นที่การเลือกตั้งผู้บริหารถูกยกเลิก

สำหรับผู้บริหารท้องถิ่นที่ยังคงอยู่ในตำแหน่งและไม่ถูก ม.44 ให้หยุดการปฏิบัติงาน หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มีคำสั่งให้ผู้บริหารท้องถิ่นสามารถทำงานต่อไปได้ แต่ไม่ให้มีการจัดการเลือกตั้งท้องถิ่นเมื่อครบวาระ คำสั่งเหล่านี้

ส่งผลให้ประชาธิปไตยในท้องถิ่นต้องหยุดชะงักเนื่องจากประชาชนไม่สามารถที่จะตรวจสอบและเลือกผู้บริหารท้องถิ่นได้ตามกลไกของระบอบประชาธิปไตย และผู้บริหารท้องถิ่นบางแห่งไม่ทำงานเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่เพราะอำนาจในการให้คุณให้โทษสำหรับเขาไม่ได้ถูกผูกติดกับประชาชนในพื้นที่เหมือนในช่วงก่อนการรัฐประหาร แต่พวกเขกลับมีความสัมพันธ์ในเชิงผลประโยชน์ร่วมกับกับผู้นำคณะรัฐประหารแทน

ศ.ดร.ธนศร เจริญเมือง ได้ให้ข้อมูลกับผู้วิจัยว่า “นักการเมืองท้องถิ่นบางคนในเชียงใหม่ ภายหลังการรัฐประหาร มีชื่ออยู่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะนายกฯ แต่ตัวนั้นไปทำธุรกิจอยู่กรุงเทพฯ ไม่มาให้ประชาชนเห็นหน้า ไม่มีนโยบายอะไรใหม่ๆ เพราะเขาไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อประชาชน ที่สำคัญคือผู้นำท้องถิ่นกลายเป็นข้าราชการเต็มตัวเพราะพึ่งคำสั่งจากส่วนกลาง และรับเงินเดือนละเดือนๆ ง่ายๆ อย่าให้มีปัญหาอะไรเกิดขึ้นก็พอ รัฐบาลนี้ทำให้ท้องถิ่นกลายเป็นส่วนหนึ่งของราชการ” (สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2563)

นอกจากนี้ สภาท้องถิ่นกับผู้บริหารท้องถิ่นไม่ยอมมีปัญหาระหว่างกันเพราะถ้ามีปัญหาอาจจะถูกมาตรา 44 ทั้งนายกและสภาท้องถิ่นให้หยุดพักการทำงาน ดังนั้น ทั้ง 2 ฝ่ายจึงต้องร่วมมือกัน ทำงานในลักษณะงานประจำและงานที่ส่วนกลางมอบหมายมา การตรวจสอบของฝ่ายสภาที่มีต่อผู้บริหารลดลงเพราะไม่อยากให้เกิดความขัดแย้งและถูกเพ่งเล็งจากหัวหน้าคณะรัฐประหาร เหมือนดังคำให้สัมภาษณ์ ของนายอนวัช โชควรกุล นายกเทศมนตรีตำบลพยุหะภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม “ในช่วงที่มีการรัฐประหาร สิ่งที่เราพบคือ ฝ่ายบริหารกับฝ่ายสภาไม่ค่อยทะเลาะกัน ช่วยกันทำงาน เพราะถ้ามีปัญหาอาจจะถูกให้ออกจากตำแหน่งได้ทั้งคู่ จึงต้องร่วมมือกันทำงาน” (สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2564)

3. การบริหารงานท้องถิ่นที่ไม่มีการปกครองท้องถิ่นผ่านนโยบายพรรค และเครือข่ายราชการส่วนภูมิภาค

นอกจากรัฐจะเข้ามาควบคุมและแทรกแซงกิจการท้องถิ่น และความพยายามสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) กับผู้นำท้องถิ่นแล้ว สิ่งสำคัญคือ ความพยายามของรัฐบาลในการเปลี่ยนแปลงประชาชนในท้องถิ่นให้ต้องพึ่งพิงการพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่นผ่านนโยบายพรรค และเครือข่ายราชการส่วนภูมิภาค แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

นโยบายพรรครัฐถือว่าได้ว่าเป็นนโยบายทางเศรษฐกิจที่สำคัญของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) นโยบายดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ การพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานรากเพื่อการพัฒนาประเทศ และความพยายามแทนที่สิ่งที่เรียกว่า นโยบายประชานิยมซึ่งถูกกล่าวหาเป็นเครื่องมือของนักการเมืองในการมอมเมาประชาชน มากกว่าที่จะส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ ร่วมกับภาครัฐ และเอกชน เพื่อนำพาประเทศไทยให้มีการพัฒนาแบบมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน และเป็นไปตามยุทธศาสตร์แห่งชาติ 20 ปี

การที่จะทำให้คำว่า พรรครัฐซึ่งเป็นวาทกรรมซึ่งถูกผลิตขึ้นมาใหม่ภายหลังการรัฐประหารได้รับการยอมรับจากประชาชนตามที่พล.อ. ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้มีการกล่าวในงาน สานฝันพรรครัฐเพื่อเศรษฐกิจฐานราก เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ.2558 ที่ศูนย์ประชุมอิมแพคเมืองทองธานี ว่าจะเดินหน้าขับเคลื่อนยุทธศาสตร์พรรครัฐแทนประชานิยม รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้มีการดำเนินนโยบายพรรครัฐผ่านโครงการพรรครัฐรักสามัคคี และการจัดทำโครงการยกระดับศักยภาพหมู่บ้านเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากตามนโยบายพรรครัฐ เพื่อส่งเสริมการสร้างรายได้และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในแต่ละจังหวัด (ประชาชาติธุรกิจ, 2561)

ในโครงการประชารัฐรักสามัคคี รัฐบาลได้มีการจัดตั้งบริษัทประชารัฐรักสามัคคี ซึ่งเป็นความร่วมมือกันระหว่างธุรกิจเอกชนรายใหญ่ 12 แห่งของประเทศ หน่วยงานด้านการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาชน เพื่อส่งเสริมการสร้างรายได้และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในแต่ละจังหวัด รัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติมอบหมายให้แต่ละกระทรวงร่วมมือกับกลุ่มธุรกิจใหญ่ในการลงไปจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนในแต่ละจังหวัดโดยมีภาคธุรกิจเป็นผู้นำ นอกจากนี้มีการคัดเลือกจังหวัดที่จะเข้าร่วมกับโครงการและเป็นโมเดลต้นแบบในการพัฒนา เช่น จังหวัดภูเก็ต เพชรบุรี อุดรธานี เชียงใหม่ และบุรีรัมย์ ได้มีการตั้งบริษัทประชารัฐรักสามัคคี โดยมี นายธำปณ สิริวัฒนภักดี กรรมการผู้อำนวยการใหญ่ บริษัท ไทยเบฟเวอเรจ และหัวหน้าทีมภาคเอกชน เป็นคณะทำงานพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ (สยามรัฐ, 2559)

การเกิดขึ้นของประชารัฐรักสามัคคี ในแต่ละจังหวัดจะต้องมีผู้เริ่มก่อการอย่างน้อย 3 คน บริษัทต้องจัดให้มีการจองซื้อหุ้นทั้งหมด และควรวหาผู้ถือหุ้นจากหลายๆ ภาคส่วน (5 ภาค) รัฐ เอกชน วิชาการ ประชาสังคม และประชาชน มีกรรมการบริษัท 5-10 คน มาจากจากภาคเอกชน วิชาการ ประชาสังคม และประชาชน มีการเรียกประชุมบริษัทและการจดบันทึก สุดท้ายคือ บริษัทต้องทำการขึ้นทะเบียนพาณิชย์กับทางจังหวัด

ส่วนโครงการยกระดับศักยภาพหมู่บ้านเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากตามนโยบายประชารัฐ รัฐบาลมีฐานคิดคือ การต้องการกระจายเงินลงไปสู่แต่ละหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนในแต่ละหมู่บ้านนำเงินส่วนนี้ไปใช้ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ส่งเสริมความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในระดับรากหญ้า ตามมติของคณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2559 ให้รัฐจัดสรรเงินงบประมาณใน พ.ศ.2560 ให้แต่ละหมู่บ้านไม่เกิน 250,000 บาท จำนวน 74,655 หมู่บ้าน รวมวงเงิน 18,663.75 ล้านบาท เมื่อโครงการสิ้นสุดลง มี

โครงการเกิดขึ้นทั้ง 82,335 โครงการ มีการเบิกจ่ายเงิน 18,663.75 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 99.98 (ธนบัตร ศรีสวัสดิ์, 2562: น. 1)

อย่างไรก็ตาม โครงการที่รัฐส่งลงมาในท้องถิ่นในชื่อที่เรียกว่าประชารัฐทั้งสองโครงการนั้นสะท้อนให้เห็นว่ารัฐมีรูปแบบการเข้าถึงประชาชนในท้องถิ่น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแรก รัฐนั้นเชื่อมต่อกับประชาชนผ่านการสร้างเครือข่ายพันธมิตรกับกลุ่มธุรกิจในการนิคมของบริษัทประชารัฐรักสามัคคี เพื่อที่จะส่งเสริมธุรกิจในพื้นที่ แต่สิ่งที่เกิดขึ้น คือ การที่รัฐให้บริษัทใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นนั้นเป็นการส่งเสริมให้ทุนใหญ่ครอบงำธุรกิจและเศรษฐกิจในท้องถิ่นและปิดโอกาสธุรกิจที่มีขนาดเล็กจะสามารถเติบโตได้ถ้าธุรกิจเหล่านั้นไม่ตรงตามเงื่อนไขและข้อกำหนดของบริษัทใหญ่ที่เข้ามามีส่วนร่วมกำหนดแนวทางในการดำเนินธุรกิจในแต่ละจังหวัด ในอีกด้านหนึ่งธุรกิจที่เข้าร่วมจะกลายเป็นเหมือนหน่วยย่อยของธุรกิจใหญ่ ที่ต้องรับแนวทางการดำเนินงานจากบริษัทใหญ่มาทำ จึงทำให้เศรษฐกิจในท้องถิ่นกลายเป็นลักษณะที่ Kongkirati and Kanchoochatl (2018: pp. 298-301) เรียกว่า ทุนนิยมแบบช่วงชั้น (hierarchical capitalism)

ส่วนรูปแบบที่สอง รัฐได้มีการเข้าถึงประชาชนผ่านหน่วยราชการส่วนภูมิภาคผ่านโครงการยกระดับศักยภาพหมู่บ้านเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากตามนโยบายประชารัฐ รัฐได้ใช้กลไกกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งในทางประวัติศาสตร์การเมืองไทยเป็นกลไกของรัฐรวมศูนย์อำนาจที่แต่งตั้งคนเพื่อควบคุมคนและเก็บภาษีจากท้องที่ต่างๆ ส่งให้กับส่วนกลาง สถาบันกำนันและผู้ใหญ่บ้านอยู่ภายใต้การควบคุมของอำเภอและจังหวัดซึ่งเป็นหน่วยงานของส่วนภูมิภาค (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2546)

ถึงแม้ว่าโครงการดังกล่าวจะเปิดให้ประชาชนแต่ละหมู่บ้านสามารถประชุมกันเพื่อลงความเห็นว่าการนำเงินที่รับมอบให้แต่ละหมู่บ้านไปใช้ทำอะไร ซึ่งดูเหมือนเป็นการเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนและสนับสนุนให้เกิดประชาธิปไตยในท้องถิ่น แต่สิ่งที่พบคือ รัฐได้มีการวางเงื่อนไขให้ประชาชนแต่ละหมู่บ้านสามารถนำเงินไปใช้ได้

เพียงผ่านโครงการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน หรือการดำเนินกิจการสาธารณประโยชน์ของหมู่บ้านที่เกี่ยวกับการพัฒนาและส่งเสริมการประกอบอาชีพ การผลิตและการตลาดเพื่อเสริมสร้างรายได้ให้กับประชาชนในหมู่บ้าน การพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุและผู้พิการ ตามที่รัฐกำหนดเท่านั้น

การเข้าถึงประชาชนในท้องถิ่นทางด้านเศรษฐกิจทั้งสองรูปแบบของรัฐนั้น สิ่งที่พบคือรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้นำงานที่เป็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปทำแทนในนามนโยบายประชารัฐ โดยเฉพาะงานด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการสร้างรายได้ให้คนในท้องถิ่น ส่งผลให้การทำงานมีความทับซ้อนกัน มากกว่านั้นรัฐบาลได้มีการนำงบประมาณและกำลังคนของท้องถิ่นมาช่วยในการดำเนินงานในโครงการต่างๆของประชารัฐในรูปแบบของหนังสือขอความร่วมมือที่ถูกส่งมาจากส่วนกลาง เช่น โครงการตลาดประชารัฐ และการทำนุบำรุงวัดในประชารัฐ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. 2560, 2561)

เมื่อพิจารณาทั้ง 2 โครงการในนโยบายประชารัฐ แทบไม่แตกต่างจากนโยบายประชานิยมที่ถูกเรียกว่าระบอบทักษิณ คือการจัดโครงการนำเงินจากส่วนกลางมาให้ประชาชนในท้องถิ่นโดยไม่ผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นสถาบันที่มีตัวแทนของประชาชนที่มาจากการเลือกตั้งเป็นผู้บริหาร แต่ที่ต่างกันคือ โครงการของนโยบายประชารัฐนั้น รัฐกลับรวมศูนย์อำนาจทางเศรษฐกิจในท้องถิ่นเข้ามาบริหารร่วมกับกลุ่มเอกชนที่รัฐเลือกเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่อแบ่งปันผลประโยชน์และใช้กลไกของกระทรวงมหาดไทยคือ กำนันและผู้ใหญ่บ้านซึ่งขึ้นต่อนายอำเภอและผู้ว่าราชการจังหวัดในการดำเนินโครงการ

อภิปรายผลการศึกษา

ผลจากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้บริบทการกระจายอำนาจในยุครัฐบาลของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (พ.ศ.

2557-2562) พบว่า ภายหลังจากรัฐประหาร พ.ศ.2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ออกคำสั่งให้ผู้บริหารท้องถิ่นหยุดการปฏิบัติงานและให้ข้าราชการเข้าทำงานแทนในช่วงแรก ภายหลังมีการให้ผู้บริหารท้องถิ่นกลับเข้าทำงาน การกระทำดังกล่าวของหัวหน้ารักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) สะท้อนเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นว่ารัฐมีความพยายามทำให้ท้องถิ่นกลายเป็นรัฐราชการ กล่าวคือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถูกควบคุมและแทรกแซงจากรัฐ มากกว่านั้น นักการเมืองท้องถิ่นได้แปลงสภาพเป็นเหมือนข้าราชการของรัฐ ไม่มีความยึดโยงกับประชาชนอีกต่อไป เพราะคณะรัฐประหารสั่งห้ามมีการเลือกตั้งท้องถิ่น และต้องฟังคำสั่งของรัฐในการปฏิบัติงานเพื่อไม่ให้ถูกคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติให้หยุดปฏิบัติงาน หรือถูกฟ้องร้องคดีในเวลาต่อมา

นอกจากนี้ การที่ไม่มีการเลือกตั้งท้องถิ่นส่งผลให้การกระจายอำนาจและการพัฒนาประชาธิปไตยในท้องถิ่นขาดหายไปในช่วงของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เพราะประชาชนไม่สามารถตรวจสอบผู้นำท้องถิ่นผ่านการเลือกตั้งได้ถึงแม้ว่าคณะรัฐบาลจะมีการตั้งคณะกรรมการเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นซึ่งศึกษาเรื่องการกระจายอำนาจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานท้องถิ่น แต่กฎหมายที่ออกมาส่วนใหญ่เป็นการแก้ไขหรือเพิ่มเติมระเบียบเล็กน้อยที่ไม่ส่งผลให้เกิดการกระจายอำนาจในภาพรวม หรือการย้ายเงินงบประมาณจากเงินอุดหนุนฉุกเฉินมาเป็นเงินอุดหนุนตามวัตถุประสงค์เพื่อให้ท้องถิ่นเบิกใช้จ่ายเงินได้ง่ายขึ้น แต่การใช้เงินดังกล่าวเป็นการใช้เงินตามที่รัฐกำหนดภาระงานมาให้เรียบร้อยแล้ว มากกว่าที่จะเพิ่มในส่วนเงินอุดหนุนตามอำนาจหน้าที่ซึ่งผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการบริหารเงินดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ ธนบรรณ อุ่ทองมาก (2560) และชัชฎา กำลังแพทย์ (2561) ว่า ภายหลังจากการรัฐประหาร พ.ศ.2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติมีความพยายามที่จะสร้างให้ระบบราชการมีความเข้มแข็งผ่านการแต่งตั้งข้าราชการจำนวนมากให้ดำรงตำแหน่งสำคัญ และสอดคล้องกับ

ข้อเสนอของณัฐกร วิทิตานนท์ (2561: น. 268-320) ที่ว่า ท้องถิ่นถูกทำให้เป็นกลายรัฐราชการ และทำให้การกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นหยุดชะงัก

ขณะที่งานทั้งสามชิ้นที่ได้กล่าวไปข้างต้น วนเวียนอยู่กับเรื่องของการเปลี่ยนแปลงในระบบโครงสร้างการบริหารงานของประเทศและการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางเพื่อสร้างรัฐราชการให้เข้มแข็ง จากผลการศึกษาพบว่า คณะรักษาความสงบแห่งชาติไม่ได้เพียงต้องการสร้างให้รัฐราชการมีความเข้มแข็งเท่านั้น แต่มีความพยายามที่สร้างระบอบการเมืองที่มีความชอบธรรมให้กับการดำรงอยู่ของคณะรักษาความสงบแห่งชาติโดยการเปลี่ยนแปลงระบอบเศรษฐกิจของประเทศผ่านนโยบายและโครงการประชารัฐ เหมือนดังที่ Kongkirati and Kanchoochat (2018) เสนอว่า ระบอบประยุทธ์ ได้สร้างระบอบทุนนิยมแบบช่วงชั้น (hierarchical capitalism) ผู้ประกอบกิจการในท้องถิ่นท้องฟ้ารัฐและนายทุนที่เข้าร่วมกับรัฐ และทำตามกรอบกติกาที่รัฐตั้งขึ้นโดยไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสนใจนี้ค้นพบเพิ่มเติมคือ การเข้าถึงประชาชนในท้องถิ่นและการสร้างระบอบการเมืองใหม่ของรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ รัฐบาลไม่เพียงเข้าแทรกแซง ควบคุมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและนักการเมืองท้องถิ่น รวมถึงไม่ให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีอำนาจในการบริหารงานท้องถิ่นเท่านั้น แต่รัฐบาลได้ใช้อำนาจทางการบริหารและงบประมาณที่รวมศูนย์อำนาจสร้างนโยบายเพื่อเข้าถึงประชาชนในท้องถิ่น และทำหน้าที่แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับพิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ (2561) ที่ว่า รัฐบาลเผด็จการไม่ใช่เพียงใช้อำนาจกดขี่คนเท่านั้น แต่พยายามเข้ามาเปลี่ยนคนในประเทศให้เข้ากับระบอบเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับระบอบเผด็จการนั้นคงอยู่ต่อไปได้

สรุปผลการศึกษา

ภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ.2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (พ.ศ. 2557-2562) มีการแทรกแซงท้องถิ่น ดังต่อไปนี้ 1.ท้องถิ่นถูกทำให้กลายเป็นรัฐราชการ ผ่านการแทรกแซง ควบคุมและขยายอำนาจรัฐลงสู่ท้องถิ่น 2.การจัดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับผู้บริหารท้องถิ่นและประชาชนในท้องถิ่นใหม่ 3.การบริหารงานท้องถิ่นที่ไม่มีการปกครองท้องถิ่นผ่านนโยบายประชารัฐและเครือข่ายราชการส่วนภูมิภาค

การแทรกแซง ควบคุม และขยายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นของรัฐบาลรักษาความสงบแห่งชาติได้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้บริบทการกระจายอำนาจในช่วงเวลาดังกล่าว กล่าวคือ การกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่นต้องหยุดชะงักลง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจที่จำกัดสามารถทำได้แต่เพียงงานพื้นฐานที่รัฐมอบหมายให้และการปกครองท้องถิ่นซึ่งผู้บริหารท้องถิ่นควรมีความสัมพันธ์กับประชาชนผ่านการเลือกตั้งถูกตัดขาดลงทำให้การปกครองท้องถิ่นมีความอ่อนแอ การทำงานของผู้บริหารท้องถิ่นไม่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน และประชาชนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นเหมือนที่ผ่านมา เพราะการปกครองท้องถิ่นถูกเปลี่ยนให้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐราชการ รวมถึงผู้บริหารท้องถิ่นบางคนมีการย้ายข้างทางการเมืองมาสนับสนุนพรรคการเมืองที่รัฐบาลตั้งขึ้นเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเลือกตั้ง ที่สำคัญรัฐบาลคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้สร้างทางเลือกที่ไม่มีทางเลือกให้กับประชาชนในท้องถิ่นผ่านนโยบายประชานิยมโน้ตโครงการประชารัฐรักสามัคคี และการจัดทำโครงการยกระดับศักยภาพหมู่บ้านเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากตามนโยบายประชารัฐ เพื่อใช้เป็นช่องทางในการเข้าถึงประชาชนในการพัฒนาเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อเปลี่ยนให้ประชาชนในท้องถิ่นต้องพึ่งพิงอำนาจและนโยบายของรัฐบาล คณะรักษาความสงบแห่งชาติในฐานะผู้อุปถัมภ์รายใหม่ของท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ 2 ข้อ เพื่อให้การกระจายอำนาจของประเทศไทยมีผลสัมฤทธิ์ การปกครองท้องถิ่นและประชาธิปไตยในท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง

1. ผู้วิจัยเสนอให้รัฐส่วนกลางกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินการกิจการสาธารณะที่เกี่ยวกับท้องถิ่นมากกว่าที่รัฐจะสร้างนโยบายและงานที่ทับซ้อนกับท้องถิ่น

2. ผู้วิจัยเสนอให้รัฐส่วนกลางลดบทบาทในการแทรกแซงกิจการท้องถิ่นทั้งในเรื่องอำนาจในการบริหาร งบประมาณ และบุคลากรเพื่อให้ท้องถิ่นมีอิสระในการบริหารและเป็นสถาบันในการสร้างประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2562). กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและข้อหารือเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตาม

กฎหมาย ประจำปี 2562 กองกฎหมายและระเบียบท้องถิ่น. (ออนไลน์)

สืบค้นจาก

http://www.dla.go.th/upload/ebook/column/2019/12/2282_6119.pdf เข้าถึง เมื่อ 3 เมษายน 2564.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2560). โครงการตลาดประชารัฐท้องถิ่นสุขใจ.

(ออนไลน์) สืบค้นจาก [http://](http://www.dla.go.th/upload/document/type2/2017/11/19043_1_1510030228415.pdf)

www.dla.go.th/upload/document/type2/2017/11/19043_1_1510030228415.pdf เข้าถึงเมื่อ 3 เมษายน 2564.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2561). โครงการประชารัฐสร้างสุข: พัฒนาวัดด้วย

แนวทาง 5 ส. ที่ทุกคนมีส่วนร่วม. (ออนไลน์) สืบค้นจาก

http://www.dla.go.th/upload/document/type2/2019/1/21095_1_

1547450189081.pdf?time=1547459905598 เข้าถึงเมื่อ 3 เมษายน 2564.

คณะกรรมการการปกครองท้องถิ่น สถาบันบัญญัติแห่งชาติ. (ม.ม.ป.). รายงาน
พิจารณาการศึกษากระบวนการบริหารงาน ระบบบริหารงบประมาณ ระบบ
บริหารงานส่วนบุคคลท้องถิ่นและระบบการจัดการขององค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น. (ออนไลน์) สืบค้นจาก

https://www.senate.go.th/document/Ext10281/10281492_0002.PDF เข้าถึงเมื่อ 3 เมษายน 2564.

คณะกรรมการการปกครองท้องถิ่น. (ม.ม.ป.). กำหนดการประชุม. (ออนไลน์) สืบค้น
จาก

<https://www.senate.go.th/view/25/%E0%B8%81%E0%B8%B3%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B8%94%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%8A%E0%B8%B8%E0%B8%A1/TH-TH?cid=986&ctype=1> เข้าถึงเมื่อ 3
เมษายน 2564.

ชัยฎา กำลังแพทย์. (2561). พลวัตและการปรับตัวของรัฐบาลราชการไทย: กรณีศึกษา
เปรียบเทียบรัฐบาลการสมัยสุโขทัยและรัฐบาลการสมัย คสช. (วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, การปกครอง.
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณัฐกร วิทิตานนท์. (2561). การปกครองท้องถิ่นไทยภายใต้ระบอบ คสช. ใน
ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน (บ.ก.), ตุลาการธิปไตยและการ
รัฐประหาร, (น. 269-320). กทม: บริษัทเฟิร์สออฟเซท (1993) จำกัด.

ธนบรรณ อุทองมาก (2560). รัฐบาลราชการไทยหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2557.
(วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะรัฐศาสตร์,

การปกครอง. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนบัตร ศรีสวัสดิ์. (2563). ความสำเร็จในการบริหารโครงการเพื่อยกระดับศักยภาพหมู่บ้านตามนโยบายประชารัฐ, **วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม**, 7(1), 248-260.

ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2548). **รัฐศาสตร์ที่ยังมีลมหายใจ : แนวคิดประชาธิปไตย, การเมืองไทย และแผ่นดินแม่**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: พินิจ.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2546). **บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และการปกครองท้องถิ่น**. รายงานวิจัยเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

นักเรียนกฎหมาย. (2563). **รวมกฎหมายใช้สอบ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น 2563** (225 อัตรา). (ออนไลน์) สืบค้นจาก <https://www.นักเรียนกฎหมาย.com/2020/10/2563-225.html> เข้าถึงเมื่อ 3 เมษายน 2564.

บรรเจิด สิงคะเนติ และดารุณี พุ่มแก้ว. (2560). องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นไทยในมิติปัญหาทางการเมือง. **วารสารรัฐประศาสนศาสตร์**, 15(2), 3-24.

ปฐวี โชติอนันต์. (2561). เหตุผล ความสำเร็จ และยุทธวิธีการผนวกเมืองอุบลราชธานี ให้กลายเป็นจังหวัดหนึ่งของสยาม (ในช่วง 2425-2476). **วารสารการบริหารการปกครอง**, 7(2), 214-355.

ประชาชาติธุรกิจ. (2561). ประชาธิปไตย-ไทยนิยม เหลี่ยมคูการเมือง “บิ๊กตู่”. (ออนไลน์) สืบค้นจาก <https://www.prachachat.net/politics/news-1120602561> เข้าถึงเมื่อ 5 เมษายน 2564.

ประเทศไทย. ปรี๊ดตด!: 4 ขวบ กปปส. 6 เรื่องปฏิรูปก่อนเลือกตั้งถึงไหนแล้ว. (ออนไลน์) สืบค้นจาก <https://prachatai.com/journal/2017/11/74369> 2560 เข้าถึงเมื่อ 5 เมษายน 2564.

วุฒิสภา ตันไชย. (2547). การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่น:ความก้าวหน้า

หลังรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ศุภสวัสดิ์ ชีวาลัย. (2562). พลวัตการกระจายอำนาจในประเทศไทย จาก พ.ศ.

2535-2561. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

สยามรัฐ. (2559). “ไทยเบฟ” สานพลัง ขับเคลื่อนประชารัฐ. (ออนไลน์) สืบค้นจาก

<https://siamrath.co.th/n/3917> เข้าถึงเมื่อ 5 เมษายน 2564.

สำนักข่าวอิสรา. “ก้านันสุเทพ” เรียกร้อง “3 ผบ.เหล่าทัพ” นำทหารป้องกันผู้ชุมนุม”.

สืบค้นจาก https://www.isranews.org/isranews-news/26838-ss_26838.html เข้าถึงเมื่อ 5 เมษายน 2564.

หทัยกาญจน์ ตรีสุวรรณ. “มีอบนทวิต” กับ 4 เรื่องหลังฉาก กปปส. (ออนไลน์) สืบค้น

จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-41804763> 2560 เข้าถึงเมื่อ 5 เมษายน 2564.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2557). แปรถิ่น เปลี่ยนฐาน : สร้างการปกครองท้องถิ่นให้

เป็นรากฐานของประชาธิปไตย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ilaw. (2559). มาตรา 44 กับอำนาจถอดถอน แต่งตั้ง โยกย้าย ะงับการทำงาน

ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ. (ออนไลน์) สืบค้นจาก

<https://www.ilaw.or.th/node/4254> เข้าถึงเมื่อ 3 มีนาคม 2564.

ilaw. (2559). สรุปร่างรัฐธรรมนูญ: กระจายอำนาจถอยหลัง บางท้องถิ่นไม่ต้อง

เลือกตั้ง และลดการมีส่วนร่วมประชาชน. (ออนไลน์) สืบค้นจาก

<https://ilaw.or.th/node/4212> เข้าถึงเมื่อ 3 มีนาคม 2564.

ilaw. (2562). เลือกตั้ง 62: เปิดรายชื่อ 13 นักการเมืองท้องถิ่นพ้นตรวจสอบทุจริต

หันหลังประชารัฐ. (ออนไลน์) สืบค้นจาก

<https://www.ilaw.or.th/node/5116>. เข้าถึงเมื่อ 3 มีนาคม 2564.

สัมภาษณ์

ธนศวรร์ เจริญเมือง. ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการปกครองท้องถิ่น. สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2563

อนวัช โชควรรกุล. นายกเทศมนตรีตำบลพัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. สัมภาษณ์ 7 มกราคม 2564

ภาษาอังกฤษ

Sopranzetti, C. (2016). Thailand's Relapse: The Implications of the May 2014 Coup. **The Journal of Asian Studies**, 75(2), 229-361.

Sopranzetti, C. (2017). The tightening authoritarian grip on Thailand. **Current History**, 116 (791), 230-234.

Fukuyama, F. (2006). **The end of history and the last man**. New York: The Free Press.

Riggs, F. (1966). **Thailand: the modernization of a bureaucratic polity**. Honolulu: East-West Centre.

Ezrow, N and Frantz, E. (2011). **Dictators and Dictatorships: Understanding Authoritarian Regimes and Their Leaders**. New York: The continuum International Publishing Group.

Huntington, S. (1993). **The third wave: democratization in the late twentieth century**. London: University of Oklahoma Press.

Charoenmuang, T. (2006). **Thailand: A late decentralizing country**. Chiang Mai: Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Mai University.

World Bank. (2008). **Decentralization in Client Countries: An Evaluation of World Bank Support, 1990-2007**. Independent Evaluation Group, Washington, DC.

Translated Thai References

Department of Local Administration. (2019). **Laws Relating to the Practice of Local Government Organizations and Discussion on Legal Practice Year 2019**, Local Law and Order Division. (Online) Retrieved from http://www.dla.go.th/upload/ebook/column/2019/12/2282_6119.pdf (Accessed when 3 April 22, 2021)

Department of Local Administration. (2017). **Pracharat's happy local market project happy**. (Online) Retrieved from http://www.dla.go.th/upload/document/type2/2017/11/19043_1_1510030228415.pdf (Accessed when 3 April 22, 2021)

Department of Local Administration. (2018). **Pracharath's Building Happiness Project: Developing the Temple with the 5S Methods with All Participates**. (Online) Retrieved from http://www.dla.go.th/upload/document/type2/2019/1/21095_1_1547450189081.pdf?time=1547459905598 (Accessed when 3 April 22, 2021)

Local Government Commission National Legislative Assembly. (n.d.). **A report to consider the study of management system Budget management system Local personal administration system**

and local administrative organization management system.

(Online) Retrieved from

https://www.senate.go.th/document/Ext10281/10281492_0002.P

DF (Accessed when 3 April 22, 2021)

Local Government Commission National Legislative Assembly. (n.d.). **A**

meeting schedule. (Online) Retrieved from

<https://www.senate.go.th/view/25/%E0%B8%81%E0%B8%B3%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B8%94%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%8A%E0%B8%B8%E0%B8%A1/TH-TH?cid=986&ctype=1>

(Accessed when 3 April 22, 2021)

Kumlungpat, C. (2018). **The dynamics and adaptation of Thai**

bureaucratic polity: Comparative case bureaucratic polity

Sarit Thanarat period polity and bureaucratic polity in

National Council For Peace And Order, A Thesis of Master of

Political Science, Thammasart University.

Vititanon, N. (2018). **Local government under NCPO's regime. In**

Lawyer Center for Human Rights (Ed.). Judiciary, patriarchy,

and coup d'état, (Pp.269-320). Bangkok: Of State company

limited (1993).

Authongmak, T. (2017). **Thai Bureaucratic Polity after the 2014 Coup**

d'état. (A Thesis of Master's Degree). Chulalongkorn University.

Faculty of Political Science, Government. Chulalongkorn

University.

- Srisawat, T. (2020). The success of the project management to raise the village potential in accordance with the Pracharat's policy. **A journal of Management Science Nakhon Pathom Rajabhat**, 7(1), 248-260.
- Charoenmuang. T (2005). **Political science that still breathes: the concept of democracy, Thai politics, and mother land.** (Edition2). Bangkok: Philab.
- Mektrairat N. (2003). **Roles and duties of the village headman and the Governing area.** A research report submitted to the Office of the Council of State.
- Law student. (2020). **Total laws used for the exam Department of Local Administration 2020 (225 rates).** (Online) Retrieved from <https://www.นักรียนกฎหมาย.com/2020/10/2563-225.html> (Accessed when 3 April 22, 2021)
- Singkaneti, B. and Phumkaew. D. (2017). Thai local government organization in the dimension of fiscal problems. **A journal of Public Administration**. 15(2), 3-24.
- Chotanan, P. (2018). The Reasons, the success, and the strategies of Siam in Annexing Ubon Ratchatani during 1882-1993. **Governance Journal**, 7 (2), 214-355.
- Prachachart. (2018). **Pracharat-Thai Populism Leamkhukanmuang “Big Tu”.** (Online) Retrieved from <https://www.prachachat.net/politics/news-112060-2561> (Accessed when 5 April 2021)

- Prachatai. (2017). **Preed!: 4 Years PDRC. 6 Reformation Issues before Elections.** (Online) Retrieved from <https://prachatai.com/journal/2017/11/74369> 2560 (Accessed when 5 April 2021)
- Tanchai, W. (2004). **Decentralization and Local Government: A Progress after the Constitution 1997.** Bangkok: King Prajadhipok's Institute.
- Chatchawal, S. (2019). **The dynamics of decentralization in Thailand from 1992 - 2018.** Bangkok: King Prajadhipok's Institute.
- Siamrat. (2016). **“Thai Bev” Uphold the power to drive Pracharat.** (Online) Retrieved from <https://siamrath.co.th/n/3917> (Accessed when 5 April 2021)
- Isra news. (2014). **“A subdistrict headman Suthep” Requirement “3 Royal Thai Armed Forces ” leading the soldiers to protect the protesters.** (Online) Retrieved from https://www.isranews.org/isranews-news/26838-ss_26838.html (Accessed when 5 April 2021)
- Trisuwan, H. **“Whistle Mob’ with 4 stories Behind the PDRC’s scene.** (Online) Retrieved from <https://www.bbc.com/thai/thailand-41804763> 2560 (Accessed when 5 April 2021)
- Laothamatas, L. (2014). **Change the base: Build local government as**

the foundation of democracy. (Edition 2). Bangkok: Thammasat University Publishing.

Ilaw. (2016). **Section 44 with the power to remove, appoint, transfer, suspend the work of government officials.** (Online) Retrieved from <https://www.ilaw.or.th/node/4254> (Accessed when 3 March 2021)

Ilaw. (2016). **A summary of the constitutional draft: decentralized backward Some localities do not have to elect. And reduce public participation.** (Online) Retrieved from <https://ilaw.or.th/node/4212> (Accessed when 3 March 2021)

Ilaw. (2019). **Election 62: The list of 13 local politicians released from the investigation of corruption turned to support the power of the civil state.** (Online) Retrieved from <https://www.ilaw.or.th/node/5116>. (Accessed when 3 March 2021)

Interview

Chokworakul, A. Phayakaphum Phisai Mayor, Mahasarakham Province. Interviewed, January 7 January 2021.

Chalearnmuang, T. Local Government Specialist. Interviewed, 8 December 2020.

บทความที่ : 3
Article :



หลักการทางกฎหมายของประเทศไทย
ในการคุ้มครองสิทธิเด็กจากการถูกลั่นแกล้งรังแก
ทางสื่อออนไลน์

Principle of Thai law for Protecting the Rights of
Children from Cyber Bullying

[Received: May 24, 2021; Revised: May 30, 2021; Accepted: June 2, 2021]

ฟ้าใส สามารถ*และคณาธิป ทองรวีวงศ์**

Phasai Samart* and Kanathip Thongraweewong**

*คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ [Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Rattanakosin]

Corresponding author e-mail: phasai.s@rmutr.ac.th

**คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต [Faculty of Law, Kasembundit University]; Email: kanathip@yahoo.com

บทคัดย่อ

ในประเทศไทยนั้น เด็กเป็นอีกกลุ่มบุคคลที่มีการฆ่าตัวตาย โดยปัจจัยของการฆ่าตัวตายนั้กเกิดจากปัญหาในเรื่องการเรียน ปัญหาเรื่องความรัก ปัญหาครอบครัว และปัญหาการวางตัวในสังคม ซึ่งปัญหาดังกล่าวทำให้เด็กเกิดอาการซึมเศร้า ขาดที่พึ่ง และไม่สามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาในทางที่ถูกต้องเหมาะสมได้ อันนำไปสู่การฆ่าตัวตายในที่สุด สาเหตุสำคัญประการหนึ่งของการฆ่าตัวตายของเด็กคือการอับอายจากพฤติกรรมต่างๆทางสื่อออนไลน์ โดยเฉพาะการประจาน การล้อเลียน ทางเพชบุรี้กและในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองเด็กจากการถูกกลั่นแกล้งทางออนไลน์ การศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาถึงปัญหาในการปรับใช้กฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองเด็กจากการถูกกลั่นแกล้งออนไลน์ 2) ศึกษาหลักการของกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งออนไลน์เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับหลักการของกฎหมายของประเทศไทย และ 3) เสนอแนวทางการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็กจากการถูกกลั่นแกล้งรังแกทางสื่อออนไลน์ โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า องค์การสหประชาชาติได้พัฒนาการคุ้มครองเด็กให้เป็นกฎหมายระหว่างประเทศด้วยการประกาศอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก หรือ Convention on the Rights of the Child 1989 ขึ้นในปี พ.ศ.2532 โดยสิทธิประการแรกได้ให้การรับรองและเกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามไม่ให้มีการใช้สื่อออนไลน์ในการยั่วยุให้เด็กฆ่าตัวตาย จากการศึกษากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาทั้งในระดับรัฐบาลกลางและระดับมลรัฐพบว่า ในระดับรัฐบาลกลางนั้น อยู่ในการหว่างการผลักดันร่างพระราชบัญญัติการป้องกันการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ ทั้งนี้ในระดับมลรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกา ในปัจจุบันมีการออกกฎหมายเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ระดับมลรัฐจำนวนทั้งสิ้น 22 มลรัฐ เมื่อศึกษาถึงกฎหมายของประเทศแคนาดา พบว่ามีกฎหมายระดับรัฐบาลกลาง

เกี่ยวกับเรื่องนี้ได้แก่ พระราชบัญญัติปกป้องชาวแคนาดาจากอาชญากรรมออนไลน์ หรือ Protecting Canadians from Online Crime Act ทั้งนี้ประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องมีทั้งสิ้น 3 ฉบับ ได้แก่ 1) พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 2) พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2550 ที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2560 และ 3) ประมวลกฎหมายอาญา โดยประมวลกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายสำคัญในการปราบผู้กระทำความผิด แต่ไม่ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งออนไลน์โดยเฉพาะ แต่มีฐานความผิดที่เกี่ยวข้อง และอาจนำมาปรับใช้ได้ คือ ความผิดฐานหมิ่นประมาท ซึ่งการกลั่นแกล้งเด็กออนไลน์ จะเกี่ยวกับการหมิ่นประมาทด้วยการโฆษณาตามมาตรา 328 มีโทษจำคุกไม่เกินสองปีและปรับไม่เกินสองแสนบาท จึงเห็นสมควรให้มีกฎหมายเฉพาะที่มีลักษณะพิเศษในการคุ้มครองเด็กจากการถูกกลั่นแกล้งทางออนไลน์เช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศแคนาดา โดยระบุลักษณะความผิดและฐานความผิด รวมทั้งระดับอายุของผู้ที่จะได้รับความคุ้มครองและผู้กระทำความผิดตามกฎหมายฉบับนี้ให้ชัดเจน เพื่อให้ผู้ที่คิดจะกระทำความผิดได้หวาดกลัวต่อโทษทางกฎหมายที่จะเกิดขึ้น

คำสำคัญ: สิทธิเด็ก; กลั่นแกล้งรังแก; สื่อออนไลน์

Abstract

In Thailand, children are another group of individuals who commit suicide. The factors of suicide often come from problems in study, love, family, and good manners. These problems cause the children to feel depressed, helpless, and unable to make the proper decision, which can eventually lead to suicide. Another important aspect of suicide in children is the humiliation from behavior on social media, especially from being condemned and mocked on Facebook. Currently, there is no particular law in Thailand that can protect children from cyber bullying. Therefore, the objectives of this study are 1) to study the problems in applying the law of Thailand regarding child protection from cyber bullying 2) to compare the principles of foreign law regarding cyber bullying with the principle of Thai law and 3) to suggest the development of law on child protection from cyber bullying. According to the literature review, it was found that the United Nations has developed child protection rights as international law under the Convention on the Rights of the Child 1989, established in B.E. 2535 (1989). The first right is the acknowledgement and prevention and suppression of using social media to provoke children to commit suicide. According to the study of American law in the federal government level and state level, it was found that the federal government is in the process of pushing the Cyber Bullying Prevention Bill. Hence, in the state level of the United States of America, there is now the enactment of law regarding cyber bullying in the state level in 22 states.

In the study of Canadian law, it was found that there is law in the federal government level regarding this issue, which is Protecting Canadians from Online Crime Act. In Thailand, there are 3 Acts of Parliament that are related with this issue, which are 1) Child Protection Act, B.E. 2546 (2003); 2) Computer-Related Crime Act, B.E. 2550 (2004) and its amendment, B.E. 2560 (2017); and 3) Criminal Code. The Criminal Code is an important law in suppressing the offenders. There is no provision regarding cyber bullying in particular. However, there is the related base offense that can be adapted for use, which is defamation. Cyber bullying in children is related with defamation by advertising according to Section 328 subject to imprisonment of not exceeding two years and fine not exceeding two hundred thousand baht. Therefore, it is appropriate to have a specific law with characteristics that protect children from cyber bullying like in the United States of America and Canada by specifying the types of offenses and base offenses, including the age level of those who will receive the protection and the offenders according to the law in a clear manner, so that those who think of doing wrong will be afraid of the legal penalty that will occur.

Keywords: Rights of Children; Bullying; Cyber

บทนำ

เด็กไทยในปัจจุบันสามารถเข้าถึงช่องทางในการติดต่อสื่อสารทางระบบอินเทอร์เน็ตอย่างกว้างขวาง ในปัจจุบันนั้นโปรแกรมการติดต่อสื่อสารทางเว็บไซต์ซึ่งมีลักษณะสร้างความสัมพันธ์ (Relationship) ระหว่างผู้ใช้ในกลุ่มต่างๆ จนเกิดเป็นเครือข่ายทางสังคม (Social Network) นั้นมีจำนวนมาก ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้ใช้งานที่เป็นเด็กเข้าไปใช้เผยแพร่ข้อมูลส่วนตัว บทความ รูปภาพ ผลงาน พบปะ แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความสนใจร่วมกัน และกิจกรรมอื่น ๆ รวมไปถึงเป็นแหล่งข้อมูลจำนวนมากหาศาลที่ผู้ใช้สามารถช่วยกันสร้างเนื้อหาขึ้นตามความสนใจของแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตาม การสื่อสารออนไลน์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาจากพฤติกรรมการกลั่นแกล้งรังแกที่กระทำต่อเด็ก ซึ่งการกลั่นแกล้งรังแกนี้อาจประกอบด้วยพฤติกรรมย่อยๆหลายประการ เช่น การพูดประชด เสียดสี นำปมด้อยมาล้อเลียน นำข้อมูลหรือเรื่องราวส่วนตัวมาเปิดเผย ทำให้เด็กผู้ถูกกลั่นแกล้งได้รับความอับอาย ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการทางอารมณ์และสติปัญญาของเด็กที่ถูกกลั่นแกล้งรังแก นอกจากนี้ การกลั่นแกล้งรังแกทางสื่อออนไลน์ที่เกิดกับเด็กนั้น มิได้ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจหรือพฤติกรรมทางอารมณ์ของเด็กเท่านั้น แต่ยังนำไปสู่ปัญหาร้ายแรงถึงขั้นการฆ่าตัวตายของเด็ก ในต่างประเทศมีความพยายามในการกำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อป้องกันปัญหานี้โดยเฉพาะ เช่น สหรัฐอเมริกามีการเสนอร่างพระราชบัญญัติการป้องกันการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ หรือ Megan Meier Cyberbullying Prevention Act ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันและคุ้มครองเด็กผู้ใช้บริการอินเทอร์เน็ตมิให้ตกเป็นเครื่องมือของการถูกกลั่นแกล้งในลักษณะต่างๆ กฎหมายดังกล่าวถูกเสนอขึ้นต่อสภาองเกรสครั้งแรกในปี พ.ศ.2552 โดยนางสาวลินดา ซานเชซ (Linda Sanchez) ผู้แทนราษฎรจากแคลิฟอร์เนียได้เสนอร่างพระราชบัญญัติการป้องกันการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ดังกล่าว เพื่อบัญญัติความผิดและกำหนดบทลงโทษ

สำหรับบุคคลที่ตั้งใจสื่อสารด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ในลักษณะบังคับ ชูเชิญ คุกคาม หรือพฤติกรรมใดๆ ที่ประสงค์ให้เกิดผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้รับสาร อีกทั้งได้บัญญัติความผิดและกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดดังกล่าวด้วย ซึ่งแม้ในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายระดับรัฐบาลกลางเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งรังแกออนไลน์ แต่ในระดับมลรัฐพบว่ามีหลายมลรัฐได้บัญญัติกฎหมายดังกล่าวขึ้นแล้ว

สำหรับในประเทศไทยนั้น เด็กเป็นอีกกลุ่มบุคคลที่มีการฆ่าตัวตาย โดยปัจจัยของการฆ่าตัวตายเป็นมากเกิดจากปัญหาในเรื่องการเรียน ปัญหาเรื่องความรัก ปัญหาครอบครัว และปัญหาการวางตัวในสังคม ซึ่งปัญหาดังกล่าวทำให้เด็กเกิดอาการซึมเศร้า ขาดที่พึ่ง และไม่สามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาในทางที่ถูกต้องเหมาะสมได้ อันนำไปสู่การฆ่าตัวตายในที่สุด สาเหตุสำคัญประการหนึ่งของการฆ่าตัวตายของเด็กคือการอับอายจากพฤติกรรมต่างๆ ทางสื่อออนไลน์ โดยเฉพาะการประจาน การล้อเลียน ทางสื่อออนไลน์ต่างๆ ในแง่ของกฎหมายนั้น ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองเด็กจากการถูกกลั่นแกล้งออนไลน์ แต่มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องอยู่หลายฉบับ จึงนำมาสู่การศึกษาวิจัยนี้ ซึ่งจะมุ่งเน้นการศึกษาวเคราะห์กฎหมายต่างประเทศที่มีการบัญญัติหลักคุ้มครองการกลั่นแกล้งรังแกเด็กและเยาวชนทางสื่อสังคมออนไลน์ไว้ โดยเฉพาะเพื่อนำมาสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อรัฐบาลไทยในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายไทยให้สอดคล้องกับพฤติกรรมในโลกออนไลน์และคุ้มครองเด็กให้เหมาะสมต่อไป

อนึ่งตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิทธิเด็ก พ.ศ. 2546 ได้กำหนดคำนิยาม “เด็ก” หมายถึงผู้ที่มีอายุไม่เกินสิบแปดปีบริบูรณ์ ทั้งนี้ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ในขณะที่พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ได้กำหนดคำนิยาม “เด็ก” หมายถึงบุคคลที่มีอายุไม่เกินสิบห้าปีบริบูรณ์ และ “เยาวชน” หมายถึงบุคคลที่มีอายุเกินสิบห้าปีบริบูรณ์แต่ไม่เกินสิบแปดปีบริบูรณ์ สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาถึงเด็กที่มีอายุไม่เกินสิบห้าปีบริบูรณ์ จึงใช้คำว่า “เด็ก”

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาถึงปัญหาในการปรับใช้กฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองเด็กจากการถูกลั่นแกล้งออนไลน์
- 2) เพื่อศึกษาหลักการของกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งออนไลน์เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับหลักการของกฎหมายของประเทศไทย
- 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็กจากการถูกลั่นแกล้งรังแกทางสื่อออนไลน์

สมมติฐานการวิจัย

กฎหมายไทยปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายเฉพาะสำหรับคุ้มครองเด็กจากการกลั่นแกล้งทางสื่อออนไลน์ กฎหมายที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังไม่ครอบคลุมในการปรับใช้สำหรับพฤติกรรมมารกลั่นแกล้งเด็กทางออนไลน์ งานวิจัยนี้จึงศึกษากฎหมายต่างประเทศที่มีการบัญญัติหลักการคุ้มครองในเรื่องดังกล่าวเพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายไทยอันจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการปรับปรุงกฎหมายไทยต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) จากตัวบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องคำพิพากษาศาล คดีที่เกิดขึ้นทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ตลอดจนบทความทางวิชาการทั้งของไทยและต่างประเทศ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ อาทิ ห้องสมุดทางกฎหมาย ฐานข้อมูลทางกฎหมายในเว็บไซต์ของไทยและต่างประเทศ จากนั้นนำมาวิเคราะห์ ตีความ และเขียนบรรยายเชิงพรรณนา เพื่อให้เป็น

วรรณกรรมที่อ่านแล้วสะท้อนถึงความเป็นจริงและปัญหาของสังคม รวมทั้งนำไปสู่ความตระหนักในการร่วมกันแก้ปัญหาของสังคม

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาของงานวิจัยฉบับนี้ แบ่งเป็นสองส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 กฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการกลั่นแกล้งรังแกเด็กทางสื่อออนไลน์ และส่วนที่ 2 กฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการกลั่นแกล้งรังแกเด็กทางสื่อออนไลน์โดยมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 กฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการกลั่นแกล้งรังแกเด็กทางสื่อออนไลน์

ในระดับของกฎหมายต่างประเทศผู้วิจัยได้ศึกษาทั้งในระดับกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายของต่างประเทศที่เกิดกรณีการกลั่นแกล้งออนไลน์ โดยประเทศที่เลือกศึกษาได้แก่ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศแคนาดา ทั้งนี้สืบเนื่องการผลักดันขององค์การสหประชาชาติที่ต้องการให้ประเทศต่าง ๆ ให้ความสำคัญแก่เด็กในฐานะที่เกิดเป็นมนุษย์ ประกอบกับลักษณะความเป็นเด็ก ทำให้เกิดปัญหาดังกล่าวด้วยสิทธิเด็กขึ้นในปี พ.ศ.2502 เพื่อมุ่งหมายที่จะให้เด็กได้รับความคุ้มครองเป็นพิเศษ เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการทางร่างกาย สมองและจิตใจ จนสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคตและอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างปกติสุขแต่เนื่องจากปัญหาดังกล่าวไม่มีผลผูกพันเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ ทำให้หลายประเทศไม่นำไปปฏิบัติตาม ด้วยเหตุนี้ องค์การสหประชาชาติจึงได้พัฒนาการคุ้มครองเด็กให้เป็นกฎหมายระหว่างประเทศด้วยการประกาศอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กขึ้นในปี พ.ศ.2532 ผลของการเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญานี้ ทำให้รัฐภาคีจำเป็นต้องดำเนินการทางนิติบัญญัติ บริหาร และด้านอื่น ๆ เพื่อให้เป็นไปตามสิทธิแห่งอนุสัญญานี้ และเป็นหลักประกันให้เด็กได้รับการคุ้มครองและดูแลเท่าที่จำเป็น โดยสิทธิที่อนุสัญญาว่าด้วย

สิทธิเด็กให้การรับรองและเกี่ยวข้องกับปกป้องกันและปราบปรามไม่ให้มีการใช้สื่อออนไลน์ในการช่วยผู้ให้เด็กฆ่าตัวตาย

ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น เนื้อหาในรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา ได้บัญญัติถึงหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการจำกัดอำนาจรัฐ การแบ่งแยกอำนาจระหว่างสถาบันทางการเมืองในรัฐบาลกลาง และการแบ่งอำนาจระหว่างรัฐบาลกลางและมลรัฐ ซึ่งเสรีภาพในการพูดก็เป็นหนึ่งในเรื่องที่มีการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 1 ว่าด้วยเรื่องเสรีภาพในการนับถือศาสนา การพูด การตีพิมพ์ การชุมนุม สิทธิในการร้องเรียน และเสรีภาพในการสมาคม ทั้งนี้ เพื่อเป็นหลักประกันในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่าง ๆ ระหว่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการพูด เขียน หรือการแสดงออก เพื่อสื่อความหมายในลักษณะอื่น สหรัฐอเมริกามีกฎหมายในระดับรัฐบาลกลางเกี่ยวกับการป้องกันการคุกคามและล่วงละเมิด และยังไม่มีปรากฏว่ามีการตรากฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามสื่อออนไลน์ที่ช่วยผู้ให้เด็กฆ่าตัวตาย แต่ด้วยความสำคัญของปัญหาการฆ่าตัวตายของเด็กอันเนื่องมาจากการใช้สื่อออนไลน์ (United States v. Drew, 259 F.R.D. 449 (C.D. Cal. 2009)) ทำให้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติการป้องกันการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ หรือ Megan Meier Cyberbullying Prevention Act ขึ้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันและคุ้มครองเด็ก ผู้ใช้บริการอินเทอร์เน็ตมิให้ตกเป็นเครื่องมือของการถูกกลั่นแกล้งในลักษณะต่าง ๆ ส่วนในระดับมลรัฐนั้น ในปัจจุบันมีการออกกฎหมายเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ระดับมลรัฐจำนวนทั้งสิ้น 22 มลรัฐ ได้แก่ อาร์คันซอ แคลิฟอร์เนีย คอนเนตทิคัต ฟลอริดา ฮาวาย อิลลินอยส์ แคนซัส หลุยส์เซียน่า เมน แมสซาชูเซต มิชิแกน มินนิโซตา มิสซูรี เนวาดา นิวแฮมป์เชียร์ นิวเจอร์ซีย์ นอร์ทโคโรไลนา โอเรกอน เทนเนสซี ยูทาห์ เวอร์จิเนีย และวอชิงตัน มลรัฐต่าง ๆ มีการกำหนดความหมายของการกลั่นแกล้งทางออนไลน์แตกต่างกันไปในแง่มุมพิเศษตามที่แต่ละมลรัฐให้ความสำคัญ แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าในมลรัฐใดต่างกำหนดคำนิยามเกี่ยวกับพฤติกรรมดังกล่าวว่าเป็น

พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยี เพื่อความมุ่งหมายในการกลั่นแกล้งบุคคลอื่นทั้งสิ้น

ในขณะที่รัฐบาลกลางของสหรัฐอเมริกายังไม่มีความหมายเฉพาะเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งเด็กออนไลน์ แต่ประเทศแคนาดามีกฎหมายระดับรัฐบาลกลางเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้แก่ พระราชบัญญัติปกป้องชาวแคนาดาจากอาชญากรรมออนไลน์หรือ Protecting Canadians from Online Crime Act มีวัตถุประสงค์สำคัญ คือเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการดำเนินการต่างๆ สำหรับการจับผู้กระทำความผิดฐานกลั่นแกล้งทางออนไลน์มาลงโทษ อันเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัวของประชาชน ดังนั้น พระราชบัญญัตินี้จึงเป็นกฎหมายที่ประกอบด้วยการบัญญัติฐานความผิดเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งทางออนไลน์และการกำหนดแนวทางในการหาพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่ตำรวจด้วยและในระดับมลรัฐของแคนาดานั้น มลรัฐโนวาสโกเชีย (Nova Scotia) เป็นมลรัฐแรกในแคนาดาที่มีการตรากฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกลั่นแกล้งรังแกออนไลน์ (คณาธิป ทองรวีวงศ์, 2558 : 5-6) การกลั่นแกล้งรังแกออนไลน์เริ่มปรากฏให้เห็นในแคนาดาตั้งแต่ปีค.ศ.2002 เมื่อ David Knight นักเรียนมัธยมแคนาดาอายุ 17 ปีถูกเพื่อนร่วมชั้นเรียนสร้างเว็บไซต์ขึ้นเพื่อการกลั่นแกล้งรังแกเขาโดยเฉพาะ ทำให้มีบุคคลจำนวนมากเข้ามาเผยแพร่ข้อความล้อเลียนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกล่าวหาว่า David Knight เป็นพวกกริ๊งร่วมเพศไม่มีวุฒิภาวะ สกปรกซึ่งการกลั่นแกล้งดังกล่าวทำให้เขารู้สึกอับอายจนไม่สามารถไปเรียนได้ รวมถึงส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของคนในครอบครัวของเขาอีกด้วย และต่อมาในปี ค.ศ. 2013 ได้เกิดเหตุการณ์เกี่ยวกับการกลั่นแกล้งออนไลน์ครั้งสำคัญขึ้นในมลรัฐ Nova Scotia กล่าวคือ คดี Rehtaeh Parsons สาววัย 17 ปีได้ทำการแขวนคอฆ่าตัวตายหลังจากมีการเผยแพร่ภาพเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เธอถูกล่วงละเมิดทางเพศทางสื่อออนไลน์เมื่อปี ค.ศ. 2011 ทำให้แม่ของเธอตัดสินใจเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการฆ่าตัวตายครั้งนี้ในเฟซบุ๊ก และได้มีการกล่าวโทษชายสี่คนซึ่งถูก

กล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำการล่วงละเมิดทางเพศและเป็นผู้นำภาพดังกล่าวมาเผยแพร่ จากสองเหตุการณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผลของการกลั่นแกล้งรังแกออนไลน์มิได้มีผลกระทบเฉพาะต่อสภาพจิตใจหรือสภาพแวดล้อมของผู้ถูกกลั่นแกล้งเท่านั้น แต่บางครั้งอาจส่งผลร้ายแรงถึงขั้นทำให้ผู้ถูกกลั่นแกล้งนั้นตัดสินใจฆ่าตัวตาย ด้วยเหตุนี้ มลรัฐ Nova Scotia จึงได้บัญญัติกฎหมายเฉพาะขึ้น เพื่อควบคุมการสื่อสารอันมีลักษณะเป็นการกลั่นแกล้งรังแกออนไลน์

ส่วนที่ 2 กฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการกลั่นแกล้งรังแกเด็กทางสื่อออนไลน์

ผลการศึกษาพบว่า มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องอยู่ด้วยกัน 3 ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2550 ที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2560 และประมวลกฎหมายอาญา โดยจากการที่ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ทำให้รัฐยอมรับสิทธิเด็กต่าง ๆ และนำมาอนุวัติบัญญัติเป็นกฎหมายภายในของประเทศ กล่าวคือ พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 ซึ่งเด็กที่อยู่ภายใต้การคุ้มครองของพระราชบัญญัตินี้คือ บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ แต่ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะเพราะเหตุได้ทำการสมรส และจากการศึกษาพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ นั้น พบมาตราที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้ คือ มาตรา 14 มาตรา 15 และมาตรา 16 เพราะเป็นการกำหนดความรับผิดทางอาญาโดยเน้นการกระทำความผิดในด้านเนื้อหา ซึ่งไม่รวมถึงการกระทำความผิดในด้านเทคนิคคอมพิวเตอร์ ส่วนประมวลกฎหมายอาญานั้น ไม่ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งออนไลน์โดยเฉพาะ แต่มีฐานความผิดที่เกี่ยวข้อง และอาจนำมาปรับใช้ได้ ได้แก่ ความผิดฐานหมิ่นประมาท ความผิดฐานช่วยหรือยุยงให้บุคคลที่กฎหมายคุ้มครองฆ่าตนเอง และความผิดเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามสื่อลามกอนาจารเด็ก

อภิปรายผล

จากการศึกษาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น กฎหมายของต่างประเทศ และกฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการกลั่นแกล้งทางออนไลน์แล้ว สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. กฎหมายระหว่างประเทศ

กฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ ได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็ก หรือ the United Nations Declaration on the Rights of the Child 1959 แต่เนื่องจากปฏิญญาดังกล่าวไม่มีผลผูกพันเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ ทำให้หลายประเทศไม่นำไปปฏิบัติตาม ด้วยเหตุนี้ องค์การสหประชาชาติจึงได้พัฒนาการคุ้มครองเด็กให้เป็นกฎหมายระหว่างประเทศด้วยการประกาศอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กหรือ Convention on the Rights of the Child 1989 ขึ้นในปี พ.ศ.2532 ผลของการเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญานี้ ทำให้รัฐภาคีจำเป็นต้องดำเนินการทางนิติบัญญัติ บริหาร และด้านอื่น ๆ เพื่อให้เป็นไปตามสิทธิแห่งอนุสัญญานี้ และเป็นหลักประกันให้เด็กได้รับการคุ้มครองและดูแลเท่าที่จำเป็น โดยสิทธิที่อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กให้การรับรองและเกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามไม่ให้การใช้สื่อออนไลน์ในการยั่วยุให้เด็กฆ่าตัวตาย ได้แก่ 1) รัฐภาคีจึงมีหน้าที่สร้างหลักประกันอย่างเต็มที่เท่าที่จะทำได้ เพื่อให้เด็กมีชีวิตอยู่รอดและสามารถเติบโตได้ 2) สิทธิในการแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องที่มีผลกระทบต่อเด็กอย่างเสรี และ 3) สิทธิที่จะมีเสรีภาพในการแสดงออก รวมถึงเสรีภาพในการแสวงหา 'ได้รับหรือถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารและความคิด ไม่ว่าจะได้กระทำ ณ สถานที่ใด หรือแสดงออกในรูปใด

2. กฎหมายต่างประเทศ

งานวิจัยนี้ได้ศึกษาถึงกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศแคนาดา โดยแบ่งออกเป็นสองระดับคือ กฎหมายระดับรัฐบาลกลาง (Federal law)

และกฎหมายมลรัฐ (State law) จากการศึกษาพบว่า ในระดับรัฐบาลกลางของทั้งสองประเทศ และในระดับมลรัฐของทั้งสองประเทศ ต่างก็มีการวางหลักเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งออนไลน์แตกต่างกันไป โดยสหรัฐอเมริกามีกฎหมายในระดับรัฐบาลกลางเกี่ยวกับการป้องกันการคุกคามและล่วงละเมิด และยังไม่ปรากฏว่ามีการตรากฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามสื่อออนไลน์ที่ช่วยให้เด็กฆ่าตัวตาย แต่ด้วยความสำคัญของปัญหาการฆ่าตัวตายของเด็กอันเนื่องมาจากการใช้สื่อออนไลน์ ทำให้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติการป้องกันการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ หรือ Megan Meier Cyberbullying Prevention Act ขึ้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันและคุ้มครองเด็กผู้ใช้บริการอินเทอร์เน็ตมิให้ตกเป็นเครื่องมือของการถูกกลั่นแกล้งในลักษณะต่าง ๆ

สาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้บัญญัติฐานความผิดเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งทางออนไลน์และกำหนดบทลงโทษ กล่าวคือ บุคคลใดก็ตามอาจต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรืออาจต้องรับโทษปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ หากได้กระทำการครอบครองประกอบของฐานความผิดนี้ ซึ่งได้แก่ 1) ผู้กระทำจะต้องเป็นบุคคลตามกฎหมาย 2) ผู้นั้นได้กระทำการสื่อสารด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์โดยลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้ (1) ในลักษณะบังคับ ชูเชิญ ช่มชู้ ครอบงำ หรือพฤติกรรมใด ๆ ที่ประสงค์ให้เกิดผลกระทบในทางลบต่อสภาพจิตใจของผู้อื่น หรือ (2) เพื่อสนับสนุนให้เกิดความรุนแรงและการกระทำซ้ำ ๆ และ 3) เป็นการกระทำโดยเจตนา อย่างไรก็ตาม แม้ปัจจุบันจะปรากฏว่า สหรัฐอเมริกาจะยังไม่มีกฎหมายเพื่อคุ้มครองการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ในระดับรัฐบาลกลางก็ตาม แต่สืบเนื่องจากเรื่องพฤติกรรมดังกล่าวเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ เพราะส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน จึงทำให้มลรัฐต่าง ๆ ออกนโยบายและออกกฎหมายที่มีลักษณะเป็นการป้องกันและปราบปรามมิให้เกิดพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ดังกล่าวให้หมดไป ด้วยการบัญญัติเป็นความผิดฐานหนึ่งและกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ที่ได้กระทำการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการอุดช่องว่างของกฎหมายในเรื่องการคุกคามและการล่วงละเมิดในรูปแบบทั่วไป

ที่มลรัฐเคมมี โดยระดับมลรัฐของสหรัฐอเมริกา ได้มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ระดับมลรัฐจำนวนทั้งสิ้น 22 มลรัฐ ได้แก่ อาร์คันซอ แคลิฟอร์เนีย คอนเนตทิคัตฟลอริดา ฮาวาย อิลลินอยส์ แคนซัส หลุยส์เซียน่า เมน แมสซาชูเซต มิชิแกน มินนิโซตา มิสซูรี เนวาดา นิวแฮมป์เชียร์ นิวยอร์ก นอร์ทโคโรไลนา โอเรกอน เทนเนสซี ยูทาห์ เวอร์จิเนีย และวอชิงตัน โดยมลรัฐต่าง ๆ มีการกำหนดความหมายของการกลั่นแกล้งทางออนไลน์แตกต่างกันไปในแง่มุมพิเศษตามที่แต่ละมลรัฐให้ความสำคัญ การบัญญัติกฎหมายของมลรัฐหนึ่ง ๆ เพื่อป้องกันและปราบปรามพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ดังกล่าว มีการออกเป็นกฎหมายหลายฉบับแต่มีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ หน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียน

ในการควบคุมวินัยของนักเรียน และการลงโทษทางวินัยกับนักเรียนที่กลั่นแกล้งทางออนไลน์ และองค์ประกอบความผิดฐานกลั่นแกล้งทางออนไลน์ และบทลงโทษทางอาญาค้างๆ กัน

สำหรับประเทศแคนาดา มีกฎหมายระดับรัฐบาลกลางเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้แก่ พระราชบัญญัติปกป้องชาวแคนาดาจากอาชญากรรมออนไลน์หรือ Protecting Canadians from Online Crime Act อันมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการดำเนินการต่างๆ สำหรับการจับผู้กระทำความผิดฐานกลั่นแกล้งทางออนไลน์มาลงโทษ อันเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัวของประชาชน ดังนั้น พระราชบัญญัตินี้จึงเป็นกฎหมายที่ประกอบด้วยการบัญญัติฐานความผิดเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ และการกำหนดแนวทางในการหาพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่ตำรวจด้วย ส่วนในระดับมลรัฐนั้น มลรัฐโนวาสโกเชีย (Nova Scotia) ซึ่งเป็นมลรัฐแรกในแคนาดาที่มีการตรากฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกลั่นแกล้งรังแกออนไลน์ โดยการตรากฎหมายเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งรังแกออนไลน์ของมลรัฐโนวาสโกเชียปรากฏในกฎหมายความปลอดภัยทางไซเบอร์ หรือ Cyber-safety Act 2013 โดยกฎหมายฉบับ

นี้มุ่งให้ความคุ้มครองกับเหยื่อผู้ถูกกลั่นแกล้งรังแกออนไลน์ ด้วยการกำหนดความรับผิดชอบสำหรับผู้กลั่นแกล้งนั้น กล่าวคือมาตรา 3 ของกฎหมายดังกล่าวได้นิยามความหมายของการกลั่นแกล้งรังแกออนไลน์ หรือ Cyberbullying ไว้ว่า “การสื่อสารใด ๆ ทางอิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งรวมถึงการสื่อสารโดยใช้คอมพิวเตอร์สื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ เว็บไซต์เครือข่ายสังคม ข้อความตัวอักษร เว็บไซต์ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นการสื่อสารซ้ำ ๆ หรือต่อเนื่อง ด้วยเจตนาทำให้ผู้อื่นเกิดความกลัว รบกวน ดูหมิ่น ทำให้อับอาย หดหู่ ทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ อารมณ์ ความเป็นอยู่ ชื่อเสียง และรวมถึงการช่วยเหลือหรือส่งเสริมให้เกิดการสื่อสารเช่นนั้นด้วย” นอกจากนี้ ยังมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายการศึกษา (Education Act) โดยกำหนดหน้าที่ให้ครูสั่งให้เด็กนักเรียนที่มีพฤติกรรมก่อความวุ่นวายออกจากชั้นเรียนและส่งเรื่องต่อให้ครูใหญ่ สำหรับกรณีโรงเรียนรัฐบาลนั้น ครูใหญ่มีหน้าที่ดำเนินการตามระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน เช่น การพักการเรียนเด็กนักเรียนที่มีพฤติกรรมก่อความวุ่นวายไม่เกิน 5 วัน (มาตรา 121, มาตรา 122) และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการคุ้มครองเหยื่อผู้ถูกกลั่นแกล้งรังแกออนไลน์อย่างแท้จริงตามกฎหมายความปลอดภัยทางไซเบอร์ จึงได้มีการจัดตั้งหน่วยงานสืบสวนสอบสวนการกลั่นแกล้งรังแกออนไลน์โดยเฉพาะ ซึ่งเรียกว่า “Cyber-SCAN” โดยกำหนดให้มีหน้าที่สืบสวนสอบสวนและเข้าช่วยเหลือแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นระหว่างผู้กลั่นแกล้งและผู้ถูกกลั่นแกล้ง

3. กฎหมายของประเทศไทย

จากการศึกษากฎหมายของประเทศไทย พบว่ายังไม่มีกฎหมายเฉพาะที่รองรับการกระทำความผิดในเรื่องนี้แต่มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องและอาจนำมาปรับใช้ได้ดังนี้

3.1) ประมวลกฎหมายอาญา มีหลักการที่เกี่ยวข้องใน ลักษณะ 10 ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย หมวด 1 ความผิดต่อชีวิต มาตรา 293 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดช่วยหรือยุยง เด็กอายุยังไม่เกินสิบหกปี หรือผู้ซึ่งไม่สามารถเข้าใจว่าการกระทำ

ของตน มีสภาพหรือสาระสำคัญอย่างไร หรือไม่สามารถบังคับการกระทำของตนได้ ให้ฆ่าตนเอง ถ้าการฆ่าตนเองนั้นได้เกิดขึ้นหรือ ได้มีการพยายามฆ่าตนเอง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวบัญญัติระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ สำหรับผู้ที่ช่วยหรือยุยงเด็กอายุยังไม่เกินสิบหกปี หรือ ผู้ซึ่งไม่สามารถเข้าใจว่าการกระทำของตน มีสภาพหรือสาระสำคัญอย่างไร หรือไม่สามารถบังคับ การกระทำของตนได้ ให้ฆ่าตนเอง และการฆ่าตนเองนั้นได้เกิดขึ้นหรือได้มีการพยายามฆ่าตนเอง อย่างไรก็ตามกฎหมายนี้ไม่ครอบคลุมพฤติกรรมกลั่นแกล้งออนไลน์ เพราะการกลั่นแกล้งออนไลน์อาจไม่ได้นำไปสู่การฆ่าตัวตายของเด็กเสมอไป กรณีส่วนใหญ่เพียงเกิดผลกระทบต่อสุขภาพจิตและพฤติกรรมของเด็ก ซึ่งไม่อยู่ภายใต้ความผิดกฎหมายนี้

นอกจากนี้ยังมีความผิดฐานหมิ่นประมาท ที่อาจเกี่ยวข้อง โดยการกลั่นแกล้งออนไลน์ในหลายกรณีเกิดจากการโพสต์เนื้อหาข้อมูลที่ทำให้เด็กอับอาย เสียชื่อเสียง จึงเกี่ยวกับความผิดหมิ่นประมาท

ประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติเกี่ยวกับฐานความผิดหมิ่นประมาทไว้ในลักษณะ 11 ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพและชื่อเสียง หมวด 3 ตั้งแต่มาตรา 326 - 333 และเนื่องจากความผิดเกี่ยวกับชื่อเสียงนี้เป็นความผิดที่เกิดขึ้นได้ง่าย และเป็นความผิดที่กฎหมายกำหนดและไม่ได้ก่อให้เกิดภัยอันตรายต่อสังคมโดยรวมกฎหมายจึงกำหนดให้ความผิดในหมวดนี้เป็นความผิดอันยอมได้ กล่าวคือ เป็นคดีความผิดต่อส่วนตัวซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อเอกชนคนหนึ่งคนใดเป็นการเฉพาะ มิได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐหรือสังคม และกฎหมายบัญญัติให้เป็นความผิดอันยอมความได้ ซึ่งกฎหมายบัญญัติให้ผู้เสียหายมีหน้าที่ร้องทุกข์กล่าวโทษภายในกำหนดสามเดือนนับแต่วันทีรู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด มิฉะนั้นถือว่าขาดอายุความ ส่งผลทำให้ไม่สามารถดำเนินคดีแก่ผู้กระทำผิดได้

การกลั่นแกล้งเด็กออนไลน์ จะเป็นการเผยแพร่ข้อมูลทางสื่ออินเทอร์เน็ต ซึ่งจะเกี่ยวกับการหมิ่นประมาทด้วยการโฆษณาตามมาตรา 328 ซึ่งบัญญัติว่า

“ถ้าความผิดฐานหมิ่นประมาทได้กระทำโดยการโฆษณาด้วยเอกสาร ภาพวาด ภาพระบายสี ภาพยนตร์ ภาพหรือตัวอักษรที่ทำให้ปรากฏไม่ว่าด้วยวิธีใด ๆ แผ่นเสียง หรือสิ่งบันทึกเสียง บันทึกภาพ หรือบันทึกอักษรกระทำโดยการกระจายเสียง หรือการกระจายภาพ หรือโดยกระทำการป่าวประกาศด้วยวิธีอื่น ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี และปรับไม่เกินสองแสนบาท”

จากบทบัญญัติในมาตรา 328 ดังกล่าวเป็นการเพิ่มบทลงโทษจากมาตรา 326 เพราะเหตุที่ผู้กระทำได้หมิ่นประมาทด้วยการโฆษณาซึ่งเป็นวิธีการที่ทำให้ข้อความหรือภาพที่มีลักษณะหมิ่นประมาทนั้นกระจายไปสู่คนจำนวนมากว่าการหมิ่นประมาททั่ว ๆ ไปทำให้เกิดผลกระทบหรือความเสียหายมากกว่า

3.2) พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 แม้ว่ากฎหมายฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองเด็กโดยตรง แต่หลักการส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการคุ้มครองเด็กจากการถูกกระทำทางกายภาพ โดยเฉพาะการคุ้มครองมิให้เด็กถูกทารุณกรรม แต่ไม่มีบทมาตรคุ้มครองการกลั่นแกล้งรังแกเด็กโดยการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์ต่าง ๆ

3.3) พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2560 ซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะที่กำหนดความผิดสำหรับการสื่อสารข้อมูลคอมพิวเตอร์ กฎหมายนี้มีหลักการลงโทษการเผยแพร่ข้อมูลคอมพิวเตอร์สำหรับเนื้อหาบางประการ เช่น “ข้อมูลปลอมหรือเท็จ” “ข้อมูลลามก” (มาตรา 14) ดังนั้น สำหรับการกลั่นแกล้งรังแกออนไลน์ที่มีลักษณะเป็นการเผยแพร่ข้อมูลปลอม เท็จ หรือ ลามกเกี่ยวกับเด็กที่ถูกกลั่นแกล้ง จึงสามารถปรับใช้กฎหมายนี้ได้แต่อย่างไรก็ตาม การกลั่นแกล้งออนไลน์อาจไม่ได้กระทำด้วยข้อมูลปลอม เท็จ หรือลามก เสมอไป เช่นการล้อเลียน ติดตามรังควานเด็กทางสื่อออนไลน์ซึ่งไม่ได้ใช้

ข้อมูลปลอม เท็จ หรือลามก ทำให้ไม่สามารถปรับใช้กฎหมายนี้เพื่อคุ้มครองเด็กจากการถูกล่อลวงแก๊งค์รังแกออนไลน์ได้

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาและวิเคราะห์หลักการทางกฎหมายของต่างประเทศและกฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการกลั่นแกล้งรังแกเด็กทางออนไลน์แล้ว ได้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะว่า องค์การสหประชาชาติได้พัฒนาการคุ้มครองเด็กให้เป็นกฎหมายระหว่างประเทศด้วยการประกาศอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก หรือ Convention on the Rights of the Child 1989 ขึ้นในปี พ.ศ.2532 โดยสิทธิประการแรกได้ให้การรับรองและเกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามไม่ให้มีการใช้สื่อออนไลน์ในการข่มขู่ให้เด็กฆ่าตัวตาย จากการศึกษากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาทั้งในระดับรัฐบาลกลางและระดับมลรัฐ พบว่า ในระดับรัฐบาลกลางนั้น อยู่ในระหว่างการผลักดันร่างพระราชบัญญัติการป้องกันการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ ทั้งนี้ในระดับมลรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกา ในปัจจุบันมีการออกกฎหมายเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ระดับมลรัฐจำนวนทั้งสิ้น 22 มลรัฐ เมื่อศึกษาถึงกฎหมายของประเทศแคนาดา พบว่ามีกฎหมายระดับรัฐบาลกลางเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้แก่ พระราชบัญญัติปกป้องชาวแคนาดาจากอาชญากรรมออนไลน์หรือ Protecting Canadians from Online Crime Act และในระดับมลรัฐนั้น มลรัฐโนวาสโกเชีย (Nova Scotia) เป็นมลรัฐแรกในแคนาดาที่มีการตรากฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกล่อลวงแก๊งค์รังแกออนไลน์ โดยการตรากฎหมายเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งรังแกออนไลน์ของมลรัฐโนวาสโกเชียปรากฏในกฎหมายความปลอดภัยทางไซเบอร์ หรือ Cyber-safety Act 2013 สำหรับในประเทศไทยนั้น กฎหมายที่เกี่ยวข้องที่สุด มีทั้งสิ้น 3 ฉบับ ได้แก่ 1) พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 2) พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2550 ที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2560 และ 3)

ประมวลกฎหมายอาญา โดยประมวลกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายสำคัญในการปราบผู้กระทำความผิด แต่ไม่ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งออนไลน์โดยเฉพาะ แต่มีฐานความผิดที่เกี่ยวข้อง และอาจนำมาปรับใช้ได้ คือความผิดฐานหมิ่นประมาท ซึ่งการกลั่นแกล้งเด็กออนไลน์ จะเกี่ยวกับการหมิ่นประมาทด้วยการโฆษณาตามมาตรา 328 มีโทษจำคุกไม่เกินสองปีและปรับไม่เกินสองแสนบาท จึงเห็นสมควรให้มีกฎหมายเฉพาะที่มีลักษณะพิเศษในการคุ้มครองเด็กจากการถูกกลั่นแกล้งทางออนไลน์ เช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศแคนาดา โดยระบุลักษณะความผิดและฐานความผิด รวมทั้งระดับอายุของผู้ที่จะได้รับความคุ้มครองและผู้กระทำความผิดตามกฎหมายฉบับนี้ให้ชัดเจน เพื่อให้ผู้ที่คิดจะกระทำความผิดได้หวาดกลัวต่อโทษทางกฎหมายที่จะเกิดขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) ที่ให้ทุนสนับสนุนการทำวิจัยชิ้นนี้ และขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีและมหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิตที่สนับสนุนการทำวิจัยของผู้เขียนทั้งสองจนประสบความสำเร็จด้วยดี ผู้เขียนขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- คณาธิป ทองรวีวงศ์. (2552). **มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว: ศึกษาเปรียบเทียบการเฝ้าติดตามคุกคาม (Stalking) กับการถ่ายภาพโดยมิได้รับรู้และยินยอม**. วารสารกระบวนกรยุติธรรม, 2(3): 83-105.
- คณาธิป ทองรวีวงศ์. (2555). **กฎหมายเกี่ยวกับการสื่อสารมวลชน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- คณาธิป ทองรวีวงศ์. (2555). **“มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว: ศึกษากรณีการรบกวนสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวจากการใช้เว็บไซต์เครือข่ายสังคม.”**วารสารวิชาการสมาคมสถาบันอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย, 18(1): 39-51.
- คณาธิป ทองรวีวงศ์. (2558). **“มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิบุคคลจากการกลั่นแกล้งรังแกออนไลน์ซึ่งนำไปสู่การฆ่าตัวตาย : ศึกษากรณีกฎหมายความปลอดภัยไซเบอร์ (Cyber-security safety Act) ของรัฐ Nova Scotia”**, ใน รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการระดับชาตินวัตกรรมกับความท้าทายทางภาษาและการสื่อสารในโลกไร้พรมแดน”, วันที่ 3-4 กันยายน 2558, ณ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- ทรงเกียรติ จรัสสันติจิต. (2560). **“Cyberbullying : ถ้ารักฉัน อย่ารังแกฉัน.”** สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์, 17(1): 117-137.
- เมธิณี สุวรรณกิจ. (2560). **“มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองเด็กและเยาวชนจากการถูกลั่นแกล้งในสังคมออนไลน์.”**วารสารนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร, 10(2): 49-70.
- อมรทิพย์ อมราภิบาล. (2559). **“เหยื่อการรังแกผ่านโลกไซเบอร์ในกลุ่มเยาวชน : ปัจจัยเสี่ยงผลกระทบต่อสุขภาพจิตและการปรึกษาบุคคลที่สาม.”**

วิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา .14(1): 59-73.

Andrew M. Henderson. (2009). **“High-Tech Words Do Hurt: A Modern Makeover Expands Missouri’s Harassment law to include electronic communication.”** Missouri Law Review 74(2): 379-398.

Danielle Keats Citron. (2009). **“Cyber Civil Rights,”** Boston University Law Review Vol.89: 61-125.

Lindsay Gehman. (2007). **“Deleting Online Predators Act: I Thought It Was My-Space - How Proposed Federal Regulation of Commercial Social Networking Sites Chills Constitutionally Protected Speech of Minors,”** Loyola of Los Angeles Entertainment Law Review 27(2): 155-183.

Robert Cannon. (1996). **“The Legislative History of Senator Exon’s Communications Decency Act: Regulating Barbarians on the Information Superhighway,”** Federal Communication Law Journal 49(1): 51-94.

Sander J.C. (2008). **Social Networking and Sexual Predators : The Case for Self-regulation,** Hastings Communications and Entertainment Law Journal 31(1): 173-192.

Stromdale, C. (2007). **“Regulating online content: A global view,”** Computer and Telecommunication Law Review, 13(6): 7.

Translated Thai References

Amornthip Amaraphibal. (2016). **“Cyber-bullying victimization among**

youths: Risk factor, mental health impacts and reporting to the third person.” **Research Methodology & Cognitive Science**, 14(1): 59-73.

Kanathip Thongraweewong. (2009). **“Legal Measures to Protect the Right to Privacy: Comparing Stalking and Unauthorized Photography.”** *Journal of Thai Justice System*, 2(3): 83-105.

Kanathip Thongraweewong. (2012). **Laws on Mass Communication.** Bangkok: Nititham Press.

Kanathip Thongraweewong. (2012). **“Legal Measures to Protect the Right to Privacy: the Study of Disrupting the Right to Privacy from the Use of Social Networking Sites.”** *APHEIT Journal*, 18(1): 39-51.

Kanathip Thongraweewong. (2016). **Legal Measures to Protect the Rights of Person from Cyber Bullying which is Leading to Suicide: A Study of Nova Scotia’s Cyber-security safety Act.** E-Proceedings of ARTS-LC National Conference on Language Education and Communication. National Institute of Development Administration.

Methinee Suwannakit. (2017). **“Legal Measures to Protect Child and Juvenile from Cyber-Bullying.”** *Naresuan University Law Journal*, 10(2): 49-70.

Songkeat Jarutsantijit. (2017). **“Cyberbullying: If you love me, don’t bully me.”** *Walailak Abode of Culture Journal*, 17(1): 117-137.

บทความที่ :

Article :

4



**แนวทางการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียน
โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์**

**Guidelines on Enhancing Desirable Characteristics of
Secondary School Student Leaders in Surin Province**

[Received: February 20, 2021; Revised: March 19, 2021; Accepted: March 22, 2021]

ภูริส ภูมิประเทศ*และ ตรีชฎา สุขเกษม*

Poorit Poomipratate* and Trechada Sukachem*

*มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ [Surindra Rajabhat University]; Corresponding
author e-mail: sud_rit@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ 2) เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล 3) เพื่อตรวจสอบโครงสร้างของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ 4) เพื่อเสนอแนะแนวทางในการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์

เทคนิคการวิจัย คือ เชิงปริมาณ กลุ่มประชากร คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้าส่งเสริมงานประชาธิปไตยในโรงเรียน และประธานสภานักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 33 จำนวนกลุ่มละ 85 คน รวมจำนวนทั้งหมด 255 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าที ค่าเอฟ และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ผลการวิจัยพบว่า 1. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดสุรินทร์ โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านทัศนคติ รองลงมาคือ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านสภานักเรียน ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านความสัมพันธ์ และด้านกระบวนการทำงาน ตามลำดับ 2. ประชากรที่มีปัจจัยด้านเพศที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านทัศนคติ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านความสัมพันธ์ ด้านสภานักเรียน ด้านกระบวนการทำงาน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนด้านตำแหน่งหน้าที่ และขนาดของโรงเรียน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3. โครงสร้างของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และเรียงลำดับค่าน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปหาน้อย คือ ด้าน

ความสัมพันธ์ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านกระบวนการทำงาน ด้านทัศนคติ ด้านสภานักเรียน และด้านการพัฒนาตนเอง และ 4. แนวทางในการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ คือ 1) ผู้นำนักเรียนควรได้รับการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ด้านวัสดุครุภัณฑ์ คอมพิวเตอร์ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต การเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศ เพื่อความสะดวกในการตัดสินใจและสื่อสารกับบุคลากรผู้ที่เกี่ยวข้อง 2) ผู้นำนักเรียนควรได้เข้ารับการอบรมและกิจกรรมเกี่ยวกับความคิดเชิงบวก ความคิดสร้างสรรค์ จิตอาสาสาธารณะ 3) ผู้นำนักเรียนควรมีการทำงานเป็นทีม โดยบุคลากรที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในการทำงานที่ชัดเจนตามหลักธรรมาภิบาล 4) ผู้นำนักเรียนควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคลากรและหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน มีเครือข่ายผู้นำนักเรียน และการศึกษาดูงานจากโรงเรียนอื่น ๆ 5) ผู้นำนักเรียนควรมีการถ่ายทอดประสบการณ์ในการดำเนินงานสภานักเรียนจากรุ่นพี่สู่น้อง โดยมีคณะกรรมการสภานักเรียนจากนักเรียนทุกระดับชั้น เพื่อสืบสานการดำเนินงานสภานักเรียนได้อย่างต่อเนื่อง 6) ผู้นำนักเรียนควรได้รับการพัฒนาทักษะการทำงานโดยใช้กระบวนการบริหารงานคุณภาพ (PDCA) โดยการฝึกปฏิบัติ ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: คุณลักษณะที่พึงประสงค์; ผู้นำนักเรียน; โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์

Abstract

The purposes of this research were to 1) study desirable characteristics of secondary school student leaders in Surin province; 2) to compare desirable characteristics of secondary school student leaders in Surin province classified by personal factors; 3) to investigate structural model of desirable characteristics of secondary school student leaders in Surin province; and 4) to provide guidelines to enhance desirable characteristics of secondary school student leaders in Surin province. A questionnaire was used to collect data from 255 population consisted of 85 school directors, 85 leaders of school democracy promotion affairs, and 85 chairs of student councils at secondary schools under the Secondary School Area Office 33. Statistical analysis for this quantitative research included percentage, mean, standard deviation, t- test, F- test, and confirmatory factor analysis. The findings revealed that: 1. The overall desirable characteristics of secondary school student leaders in Surin province was found at a most level. A ranking of each aspect from the highest to the lowest showed the attitude, team working, student council, self-development, relationship, and work procedure respectively. 2. Genders of population insignificantly influenced opinions towards desirable characteristics of secondary school student leaders in Surin province on self-development, attitude, team working, relationship, student council, and work procedure. According to positions and school sizes, significantly differences were found at 0.05 level. 3. Structural model of desirable characteristics of secondary school student leaders in Surin province was

fit to empirical data. Indicators weighing ranked from the highest to the lowest included relationship, team working, work procedure, attitude, student council, and self-development respectively. And 4. guidelines to enhance desirable characteristics of secondary school student leaders in Surin province involved 1) student leaders should be encouraged to develop their skills on information technology and communication, computer equipment and appliances, Inter-networks, and accessibility to information technology in order to facilitate decision making and communicating with relevant people; 2) student leaders should be encouraged to participate in positive- thinking, creative- thinking and volunteering- spirit activities and training programs; 3) student leaders should be encouraged to work in teams and collaborate in setting a clear working policy in accordance with good governance; 4) student leaders should promote good relationship with personnel and departments both inside and outside the schools by making student leader networks, and field-trip studies to other schools; 5) student leaders should democratic knowledge and skills in operating the student council should be continued and cultivated by establishing student council committee from every school grade level; and 6) student leaders should be encouraged operational skills include the PDCA cycle by practical training and actual performing to fulfil efficient work.

Keywords: Desirable Characteristics; Student Leaders; Secondary School in Surin

บทนำ

เยาวชนเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่ามาก หากได้รับการพัฒนาและโอกาสให้ใช้ความสามารถอย่างเต็มศักยภาพ ย่อมเป็นกำลังสำคัญในการสืบทอดความเป็นชาติ และสามารถพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า เทียบเท่านานาชาติอารยประเทศ จึงเป็นความหวังในการจรรโลงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม รวมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้อยู่คู่กับสังคมไทย โดยการพัฒนาคูณลักษณะทางด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออกของเยาวชนให้เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม แต่สภาพปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในสังคมเยาวชนจำนวนมาก คือ ขาดความเป็นผู้นำ ขาดวุฒิภาวะ และทักษะในการเป็นผู้นำ ขาดมุมมองความเข้าใจในความหมายที่แท้จริงของการเป็นผู้นำ ใช้ชีวิตตามกระแสค่านิยมของสังคม ไม่กล้ายืนหยัดในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ขาดการมีส่วนร่วมในสังคม ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งเป็นเรื่องที่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ดังนั้น ภาวะผู้นำนั้นนับเป็นรากฐานสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิตของเยาวชนผู้ที่เป็นอนาคตของชาติ จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคม เช่น สถาบันการศึกษา ต้องเน้นให้เยาวชนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง ได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี เป็นผู้นำแบบอย่างที่ดีให้กับเยาวชนอื่น ๆ รวมทั้งครอบครัวก็มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นกับเยาวชนไทย (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2554)

กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีนโยบายในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยมุ่งเน้นการพัฒนาผู้นำนักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ ความรู้ สติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต ที่สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ส่งเสริมให้โรงเรียนดำเนินกิจกรรมสถานักเรียน เพื่อเตรียมนักเรียนให้เป็นพลเมืองที่ดี เข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง การดำเนินงาน

ของผู้นำนักเรียนในสถานักเรียน เพื่อให้มีความเข้มแข็ง ผู้ปฏิบัติต้องมีความเข้าใจหลักการพื้นฐาน วัตถุประสงค์ กระบวนการ ผู้นำนักเรียนต้องมีความรู้และทักษะในการปฏิบัติงาน ตลอดจนเห็นคุณค่าของกิจกรรมนักเรียน การพัฒนานักเรียนจะต้องยึดตามหลักธรรมาภิบาล ได้แก่ การมีวินัย เคารพกติกา มีจิตอาสาเพื่อสังคม รู้จักใช้กระบวนการประชาธิปไตย และแนวทางสันติวิธี การดำเนินงานสถานักเรียนจึงเปรียบเสมือนเวทีที่ฝึกนักเรียนเป็นผู้นำ และนักประชาธิปไตยอย่างแท้จริง รู้จักการเป็นผู้ให้ ผู้นำที่ดี มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และทำประโยชน์โดยช่วยแบ่งเบาภาระของครู ในการปกครองได้ อีกครั้งยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยที่มุ่งเน้นให้ ทำเป็น คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น เป็นบุคคลที่ดีของสังคม และส่งเสริมความสามัคคีในหมู่คณะ ให้เรียนรู้เรื่องการเป็นผู้นำ การทำงานเป็นทีม และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพัฒนาโรงเรียน โดยใช้กระบวนการประชาธิปไตย อันเป็นวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันในโรงเรียน เป็นกลไกในการดำเนินงาน มุ่งเน้นให้นักเรียนได้ซึมซับ และคุ้นเคยกับบรรยากาศความเป็นประชาธิปไตยที่มีคุณธรรม ปัญญาธรรม สามัคคีธรรม ในการสร้างความสงบสุขในสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ไปจนถึงสังคมระดับใหญ่ การดำเนินงานกิจการสถานักเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุด จำเป็นต้องสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถานักเรียนด้วยการพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำ การสร้างและพัฒนาเครือข่ายการสร้างคุณลักษณะให้ผู้นำนักเรียนในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, ม.ป.ป.)

โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์มีการดำเนินงานสถานักเรียนตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีผู้นำนักเรียนหรือประธานสถานักเรียนเป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อนสถานักเรียน และครูหรือหัวหน้าส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนเป็นที่ปรึกษากำกับดูแล ในการได้มาของผู้นำนักเรียนซึ่งเป็นผู้ที่อาสาเข้ามาทำงานเป็นตัวแทนของนักเรียน โดยการคัดเลือกจากเสียงส่วนใหญ่ของนักเรียน ดังนั้นการที่ผู้นำนักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านบุคลิกภาพและการ

ทำงานเป็นอย่างไรรึนั้น ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำ จิตอาสา หลักสูตรการเรียนการสอน ผลการเรียนรู้ และบริบทของโรงเรียนด้านต่าง ๆ ได้แก่ ขนาดของโรงเรียน นโยบายของผู้บริหาร งบประมาณ และบุคลากรที่เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญและให้ความร่วมมือ และสนับสนุนในการจัดกิจกรรม ก็อาจจะส่งผลต่อการหล่อหลอมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียน และเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนงานสถานักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะวิจัยเรื่องคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ โดยมุ่งศึกษาว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์อยู่ในระดับใด และปัจจัยด้านเพศ ตำแหน่งหน้าที่ และขนาดของโรงเรียนมีความแตกต่างกันหรือไม่ และมีข้อเสนอแนะอย่างไร เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อตรวจสอบโครงสร้างของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 33 มีโรงเรียนจำนวน 85 แห่ง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 33, 2562)

2. ขอบเขตด้านประชากร ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้าส่งเสริมงานประชาธิปไตยในโรงเรียนหรือครูที่ปรึกษาโครงการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน และผู้นำนักเรียนหรือประธานสภานักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 33 กลุ่มละจำนวน 85 คน รวมทั้งหมดจำนวน 255 คน

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย

3.1 ปัจจัยส่วนบุคคลของประชากรที่ศึกษา ได้แก่ เพศ ตำแหน่งหน้าที่ และขนาดของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์

3.2 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วยคุณลักษณะ 6 ประการ ได้แก่ ด้านการพัฒนาตัวเอง ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านทัศนคติ ด้านความสัมพันธ์ ด้านสภานักเรียน และด้านกระบวนการทำงาน

3.3 การตรวจสอบโครงสร้างของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ประกอบด้วยคุณลักษณะ 6 ประการ ได้แก่ ด้านการพัฒนาตัวเอง ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านทัศนคติ ด้านความสัมพันธ์ ด้านสภานักเรียน และด้านกระบวนการทำงาน

3.4 แนวทางในการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม

4.1 สร้างแบบสอบถามจากการศึกษาข้อมูลตามแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำ

4.2 นำแบบสอบถามที่ได้รับการแก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือการวิจัย (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยผู้วิจัยเลือกเอาเฉพาะข้อที่มีค่าความสอดคล้องของคำถามที่ระดับ 0.5 ขึ้นไปได้ค่าเท่ากับ 0.95

4.3 นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วไปทดลองใช้ กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน จากนั้นนำผลจากการตอบแบบสอบถามมาหาค่าความเชื่อมั่น โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) กำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ 0.94

4.4 แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด ได้แก่ เพศ ตำแหน่งหน้าที่ปฏิบัติงาน และขนาดของโรงเรียน ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ ด้านการพัฒนาตัวเอง ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านทัศนคติ ด้านความสัมพันธ์ ด้านสภานักเรียน และด้านกระบวนการทำงานโดยข้อคำถามเป็นแบบสอบถามในลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะแนวทางในการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยแจกแบบสอบถามให้แก่ประชากร จำนวน 255 ฉบับ ได้รับแบบสอบถามคืน จำนวน 255 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 โดยใช้เกณฑ์การให้คะแนน เป็นมาตราส่วนประมาณค่าของลิเคิร์ท (Likert's Rating Scale)

6. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

6.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้สถิติค่าความถี่ และร้อยละ

6.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส.ด.โดยคำนวณจากสูตรวนเปี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

6.3 เปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ จำแนกตามปัจจัยด้านเพศ โดยใช้สถิติค่าที (t-test) ส่วนปัจจัยด้านตำแหน่งหน้าที่ และขนาดของโรงเรียน ใช้สถิติค่าเอฟ (F-test)

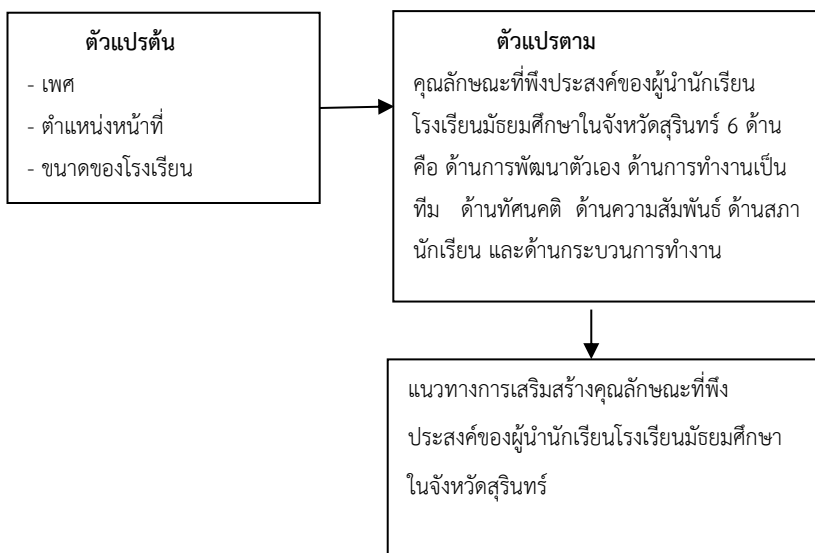
6.4 การตรวจสอบโครงสร้างของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

6.5 ข้อเสนอแนะแนวทางการคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ โดยนำข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 3 แบบปลายเปิดมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ ตามประเด็น 6 ด้าน แล้วนำแต่ละด้านมาแจกแจงความถี่จากมากไปหาน้อย และเรียบเรียงข้อมูลเป็นความเรียงเชิงพรรณนา

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนและศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำนักเรียนจากนักวิชาการและหน่วยงาน ได้แก่ 1) แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำของแซคส์ (Sachs) 2) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 3) ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของวิจารณ์ พานิช (2555) 4) แนวคิดเรื่องคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเด็กและเยาวชนไทยในศตวรรษที่ 21 ของ ธนยวิษ วิเชียรพันธ์ และปวีณา จันทร์สุข (2556) โดย

กำหนดตัวแปรต้นที่ศึกษา ได้แก่ เพศ ตำแหน่งหน้าที่ ขนาดของโรงเรียน ตัวแปรตาม คือ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ 6 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาตัวเอง ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านทัศนคติ ด้านความสัมพันธ์ ด้านสถานักเรียน และด้านกระบวนการทำงาน ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์สร้างเป็นกรอบแนวคิด ดังแผนภาพที่ 1



แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.59$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านทัศนคติ ($\bar{X} = 4.71$) รองลงมาคือ ด้านการทำงานเป็นทีม ($\bar{X} = 4.63$) ด้านสถานักเรียน ($\bar{X} = 4.63$) ด้านการพัฒนาตนเอง ($\bar{X} = 4.62$) ด้านความสัมพันธ์ ($\bar{X} = 4.63$) และด้านกระบวนการทำงาน ($\bar{X} = 4.36$) ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1: ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดสุรินทร์ รายด้านและโดยรวม

ข้อที่	รายการข้อคำถาม	$\bar{X}$	S.D.	แปลความหมาย
1	ด้านการพัฒนาตนเอง	4.62	0.40	มากที่สุด
2	ด้านทัศนคติ	4.71	0.39	มากที่สุด
3	ด้านการทำงานเป็นทีม	4.63	0.42	มากที่สุด
4	ด้านความสัมพันธ์	4.57	0.46	มากที่สุด
5	ด้านสถานักเรียน	4.63	0.44	มากที่สุด
6	ด้านกระบวนการทำงาน	4.36	0.59	มาก
รวม		4.59	0.37	มากที่สุด

2. การเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดสุรินทร์ ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านทัศนคติ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านความสัมพันธ์ ด้านสถานักเรียน ด้านกระบวนการทำงาน จำแนกตามปัจจัยด้านเพศ ตำแหน่งหน้าที่ และขนาดของโรงเรียน พบว่า ประชากรที่มีปัจจัยด้านเพศที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนตำแหน่งหน้าที่ และขนาดของโรงเรียน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ดังตารางที่ 2

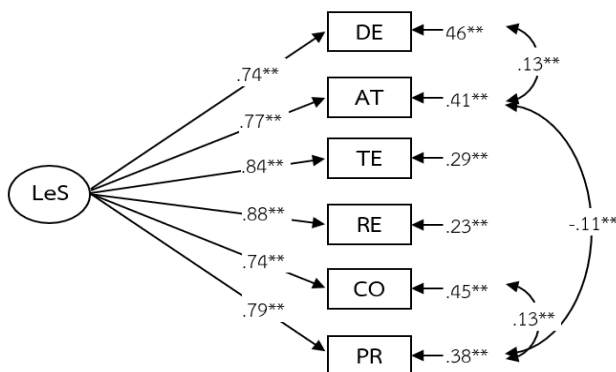
ตารางที่ 2: ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดสุรินทร์ จำแนกตามปัจจัยด้านเพศ ตำแหน่งหน้าที่ และขนาดของโรงเรียน โดยรวม

รายการ	เพศ			ตำแหน่งหน้าที่			ขนาดของโรงเรียน		
	t	Sig	แปลผล	F	Sig	แปลผล	F	Sig	แปลผล
การพัฒนาตนเอง	1.59	0.11	ไม่แตกต่างกัน	9.73	0.00	แตกต่างกัน	6.88	0.01	แตกต่างกัน
ทัศนคติ	1.91	0.06	ไม่แตกต่างกัน	6.88	0.00	แตกต่างกัน	3.58	0.02	แตกต่างกัน
การทำงานเป็นทีม	0.70	0.49	ไม่แตกต่างกัน	5.99	0.00	แตกต่างกัน	2.92	0.04	แตกต่างกัน
ความสัมพันธ์	1.13	0.26	ไม่แตกต่างกัน	6.46	0.00	แตกต่างกัน	5.00	0.00	แตกต่างกัน
สภานักเรียน	0.10	0.92	ไม่แตกต่างกัน	3.22	0.04	แตกต่างกัน	6.59	0.00	แตกต่างกัน
กระบวนการทำงาน	0.05	0.96	ไม่แตกต่างกัน	1.22	0.30	ไม่แตกต่างกัน	5.01	0.00	แตกต่างกัน
รวม	1.04	0.37	ไม่แตกต่างกัน	6.88	0.00	แตกต่างกัน	6.06	0.00	แตกต่างกัน

เมื่อเปรียบเทียบรายค่าของตำแหน่งหน้าที่ต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า ผู้บริหารและหัวหน้าส่งเสริมงานประชาธิปไตยในโรงเรียน มีความคิดเห็นเฉลี่ยต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ โดยรวม สูงกว่าความคิดเห็นเฉลี่ยของ

ประธานสถานักเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนขนาดของโรงเรียนต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์พบว่า ประชากรที่สังกัดโรงเรียนขนาดใหญ่ มีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ โดยรวม สูงกว่า ความคิดเห็นเฉลี่ยของประชากรที่สังกัดโรงเรียนขนาดเล็ก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ประชากรที่สังกัดโรงเรียนขนาดกลาง มีความคิดเห็นเฉลี่ยสูงกว่าประชากรที่สังกัดโรงเรียนขนาดเล็ก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. การตรวจสอบโครงสร้างของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ ด้านการพัฒนาตนเอง (DE) ด้านทัศนคติ (AT) ด้านการทำงานเป็นทีม (TE) ด้านความสัมพันธ์ (RE) ด้านสถานักเรียน (CO) ด้านกระบวนการทำงาน (RE) พบว่า โครงสร้างตามองค์ประกอบทั้ง 6 ด้าน มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และมีค่าน้ำหนักระหว่าง 0.738 - 0.879 โดยทุกองค์ประกอบมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เรียงลำดับค่าน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปหาน้อย คือ ด้านความสัมพันธ์ (0.879) ด้านการทำงานเป็นทีม (0.841) ด้านกระบวนการทำงาน (0.788) ด้านทัศนคติ (0.766) ด้านสถานักเรียน (0.742) และด้านการพัฒนาตนเอง (0.738) ดังแผนภาพที่ 2 และตารางที่ 3



แผนภาพที่ 2: ผลการตรวจสอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้รำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์

ตารางที่ 3: คำน้ำน้หนักองค์ประกอบ ความแปรปรวนเฉลี่ย และความเที่ยงของลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้รำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์

องค์ประกอบ	λ	t - value	SE.	δ	SMC
ด้านการพัฒนาตนเอง	0.738**	9.761	0.008	0.456	0.545
ด้านทัศนคติ	0.766**	9.287	0.007	0.413	0.587
ด้านการทำงานเป็นทีม	0.841**	8.603	0.006	0.293	0.707
ด้านความสัมพันธ์	0.879**	7.422	0.007	0.227	0.773
ด้านสถานักเรียน	0.742**	9.688	0.009	0.449	0.551
ด้านกระบวนการทำงาน	0.788**	9.022	0.014	0.379	0.621
ρ_c	0.911				
ρ_v	0.630				

** p<0.01

4. แนวทางในการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ คือ 1) ผู้นำนักเรียนควรได้รับการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ด้านวัสดุครุภัณฑ์คอมพิวเตอร์ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต การเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศ เพื่อความสะดวกในการตัดสินใจและสื่อสารกับบุคลากรผู้ที่เกี่ยวข้อง 2) ผู้นำนักเรียนควรได้เข้ารับการอบรมและกิจกรรมเกี่ยวกับความคิดเชิงบวก ความคิดสร้างสรรค์ จิตอาสาสาธารณะ 3) ผู้นำนักเรียนควรมีการทำงานเป็นทีม โดยบุคลากรที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในการทำงานที่ชัดเจนตามหลักธรรมาภิบาล 4) ผู้นำนักเรียนควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคลากรและหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน มีเครือข่ายผู้นำนักเรียน และการศึกษาดูงานจากโรงเรียนอื่น ๆ 5) ผู้นำนักเรียนควรมีการถ่ายทอดประสบการณ์ในการดำเนินงานสภานักเรียนจากรุ่นพี่สู่น้อง โดยมีคณะกรรมการสภานักเรียนจากนักเรียนทุกระดับชั้นเพื่อสืบสานการดำเนินงานสภานักเรียนได้อย่างต่อเนื่อง 6) ผู้นำนักเรียนควรพัฒนาทักษะการทำงานโดยใช้กระบวนการบริหารงานคุณภาพ (PDCA) โดยการฝึกปฏิบัติ ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

1. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดสุรินทร์ ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านทัศนคติ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านความสัมพันธ์ ด้านสภานักเรียน ด้านกระบวนการทำงาน โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ม.ป.ป) ได้จัดทำคู่มือสภานักเรียนในด้านโครงสร้าง บทบาทของสภานักเรียน หน้าที่ของสภานักเรียน การสร้างความเข้มแข็ง การพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำ และการจัดกิจกรรมสภานักเรียน ทำให้โรงเรียนได้นำแนวทางจากคู่มือดังกล่าวไปใช้ประยุกต์ใช้ในการสร้างความรู้ความเข้าใจ และการดำเนินงานแก่ผู้นำนักเรียน และหัวหน้าส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน

ผลการวิจัยสอดคล้องกับณรงค์ชัย ธนกิจภาคิน (2561) พบว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนระดับประถมศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล อยู่ในระดับมากที่สุด แต่ไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของอภิชาติ อ่อนเอม (2559) พบว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา อยู่ในระดับมาก และ งานวิจัยของบุญรอด ชาติยานนท์ (2561) พบว่า นักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศิลปากร มีระดับความคิดเห็นต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ อยู่ในระดับมาก

2. ปัจจัยด้านเพศที่ต่างกันมีผลต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดสุรินทร์ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้เพศชายและหญิงมีสิทธิและความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพ และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน และผลการวิจัยสอดคล้องกับวรภรณ์ บุญดอก (2559) พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศต่างกัน มีความเห็นต่อการบริหารกิจการนักเรียนของครูกลุ่มโรงเรียนมัธยมวัดหนองจอก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ผลวิจัยแตกต่างจากจิตตินันท์ ดีหลาย (2561) พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียน จังหวัดตราด มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ปัจจัยด้านตำแหน่งที่ต่างกัน มีผลต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดสุรินทร์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งประชากรที่เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้าส่วนส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ โดยรวม มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าความคิดเห็นของประธานสภานักเรียน อย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ผู้อำนวยการโรงเรียน และหัวหน้าส่งเสริม
ประชาธิปไตยในโรงเรียนส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน 1-5 ปี ซึ่งมีโอกาส
ทำงานและเป็นที่ปรึกษาผู้นำนักเรียนมาหลายสมัย ทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ
คุณลักษณะของผู้นำนักเรียนต่างจากประธานสภานักเรียนซึ่งมีวาระในการทำงาน 1 ปี

ปัจจัยด้านขนาดของโรงเรียนที่ต่างกัน มีผลต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์
ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดสุรินทร์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งประชากรที่สังกัดโรงเรียนขนาดใหญ่ มีความคิดเห็นต่อ
คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์
โดยรวม สูงกว่า ความคิดเห็นเฉลี่ยของประชากรที่สังกัดโรงเรียนขนาดเล็ก อย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ประชากรที่สังกัดโรงเรียนขนาดกลาง มีความคิดเห็น
เฉลี่ยสูงกว่าประชากรที่สังกัดโรงเรียนขนาดเล็ก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
ทั้งนี้ โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์แต่ละขนาดมีสภาพบริบทด้านอาคาร
สถานที่ บุคลากร งบประมาณ การจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม และนโยบาย
ของโรงเรียนในการสนับสนุนการดำเนินสภานักเรียนที่ต่างกัน จึงมีผลต่อการหล่อ
หลอมคุณลักษณะของผู้นำนักเรียนโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน

3. การตรวจสอบโครงสร้างของคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียน
โรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดสุรินทร์ ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านทัศนคติ ด้านการ
ทำงานเป็นทีม ด้านความสัมพันธ์ ด้านสภานักเรียน ด้านกระบวนการทำงาน พบว่า
โครงสร้างตามองค์ประกอบทั้ง 6 ด้าน มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และ
เรียงลำดับค่าน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปหาน้อย คือ ด้านความสัมพันธ์ ด้านการ
ทำงานเป็นทีม ด้านกระบวนการทำงาน ด้านทัศนคติ ด้านสภานักเรียน และด้านการ
พัฒนาตนเอง ทั้งนี้ โครงสร้าง 3 ด้านลำดับแรกดังกล่าว เป็นคุณลักษณะของผู้นำ
นักเรียนที่มีความสัมพันธ์กัน และสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น
พื้นฐาน (ม.ป.ป: 16-17) กล่าวว่า การพัฒนาคุณลักษณะของผู้นำที่ดี คือ มีความรู้

ความสามารถในการพัฒนางาน ความรับผิดชอบในการทำงาน และมีมนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน

4. แนวทางในการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ คือ

4.1 ผู้นำนักเรียนควรได้รับการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ด้านวัตถุประสงค์คอมพิวเตอร์ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต การเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศ เพื่อความสะดวกในการตัดสินใจและสื่อสารกับบุคลากรผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546) กล่าวว่า คุณลักษณะของผู้นำมีทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้แก่ การมีความเข้าใจและความสามารถในการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์สารสนเทศที่จำเป็นในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล วิจารณ์ พานิช (2555) ได้กล่าวถึงทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 คือ ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

4.2 ผู้นำนักเรียนควรได้เข้ารับการอบรมและกิจกรรมเกี่ยวกับความคิดเชิงบวก ความคิดสร้างสรรค์ และจิตอาสาสาธารณะ ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับของวิจารณ์ พานิช (2555) พบว่า ควรมีความคิดอย่างมีวิจารณญาณและความคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา และแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ม.ป.ป) คือ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีจิตอาสา ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจและพึงพอใจโดยไม่หวังผลตอบแทน เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม ดูแลรักษาสาธารณสมบัติและสิ่งแวดล้อมด้วยความเต็มใจ

4.3 ผู้นำนักเรียนควรมีการทำงานเป็นทีม โดยบุคลากรที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในการทำงานที่ชัดเจนตามหลักธรรมาภิบาล ผลการวิจัยสอดคล้องกับพิเชษฐ ยังตรง และ พิณสุดา สิริธรัง (2560) กล่าวว่า พลเมืองที่มีคุณภาพ

ในโลกยุคศตวรรษที่ 21 มีความร่วมมือในการทำงานเป็นทีมและความเป็นผู้นำ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ม.ป.ป.) กล่าวว่า ผู้นำนักเรียนเป็นผู้นำในการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อส่วนรวม

4.4 ผู้นำนักเรียนควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคลากรและหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน มีเครือข่ายผู้นำนักเรียน และการศึกษาดูงานจากโรงเรียนอื่น ๆ สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ม.ป.ป.) กล่าวว่า ควรสร้างเครือข่ายโดยมีการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกทั้งภายในและภายนอก และศึกษาดูงาน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับโครงการและการจัดกิจกรรมสถานักเรียน

4.5 ผู้นำนักเรียนควรมีการถ่ายทอดประสบการณ์ในการดำเนินงานสถานักเรียนจากรุ่นพี่สู่น้อง โดยมีคณะกรรมการสถานักเรียนจากนักเรียนทุกระดับชั้นเพื่อเรียนรู้และสืบสานการดำเนินงานสถานักเรียนได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากคณะกรรมการสถานักเรียนแต่ละชุดจะมีวาระการทำงาน 1 ปี อาจจะทำให้คณะกรรมการชุดใหม่ต้องมาเรียนรู้งานสถานักเรียนใหม่

4.6 ผู้นำนักเรียนควรพัฒนาทักษะการทำงานโดยใช้กระบวนการบริหารงานคุณภาพ (PDCA) โดยการฝึกปฏิบัติ ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ เนื่องจากผู้นำนักเรียนส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานเพียง 1 ปี อาจจะทำให้ไม่มีความรู้ความเข้าใจและขาดประสบการณ์ในกระบวนการทำงาน ซึ่งเป็นการทำงานเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย ประกอบด้วยวิเคราะห์การทำงาน การวางแผนในการทำงาน การลงมือทำงาน การประเมินการทำงาน ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดวัฏจักรของเดมมิง หรือวงจรการบริหารงานคุณภาพ (Deming Cycle : PDCA) คือ การวางแผน (Plan = P) การปฏิบัติ (DO = D) การตรวจสอบ (Check = C) การปรับปรุงแก้ไข (Action = A) ซึ่งสามารถนำมาใช้กับกระบวนการบริหารงานของผู้นำนักเรียน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านทัศนคติ ด้านการทำงานเป็นทีม ด้านความสัมพันธ์ ด้านสถานักเรียน ด้านกระบวนการทำงาน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้น โรงเรียนควรนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผู้นำนักเรียน กรรมการสถานักเรียน นักเรียน และครูที่เกี่ยวข้อง โดยจัดโครงการอบรม และจัดบูรณาการการเรียนการสอน เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศไทยตามวิถีประชาธิปไตย

2. โรงเรียนควรพัฒนาด้านทักษะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยจัดหาวัสดุครุภัณฑ์คอมพิวเตอร์ และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต พร้อมทั้งบุคลากรด้านคอมพิวเตอร์ อาคารสถานที่ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักเรียน และครู ในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการจัดอบรมให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ใช้

3. โรงเรียนควรจัดโครงการอบรมและกิจกรรมเกี่ยวกับทัศนคติเชิงบวก ความคิดเชิงสร้างสรรค์ และจิตอาสา เพื่อฝึกให้ผู้นำนักเรียนอยู่ร่วมกัน การยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง มีเวทีให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น และการทำงานเสียสละเพื่อส่วนรวม

4. โรงเรียนควรส่งเสริมและสนับสนุนในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของผู้นำนักเรียนระหว่างบุคลากร หน่วยงานภายในและภายนอกโรงเรียน โดยจัดประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ทราบถึงการจัดกิจกรรม การสร้างเครือข่ายกับผู้นำนักเรียนโรงเรียนทั้งภายในจังหวัดและต่างจังหวัด และการศึกษาดูงาน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำแนวคิดมาใช้ในการพัฒนาผู้นำนักเรียน และกรรมการสถานักเรียน

5. โรงเรียนควรส่งเสริมและสนับสนุนการถ่ายทอดประสบการณ์ในการดำเนินงานสถานักเรียนจากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง โดยมีคณะกรรมการสถานักเรียนจากนักเรียนทุกระดับชั้น เพื่อเรียนรู้และสืบสานการดำเนินงานสถานักเรียนได้อย่างต่อเนื่อง

6. โรงเรียนควรจัดอบรมความรู้เกี่ยวกับทักษะกระบวนการทำงานโดยใช้กระบวนการบริหารเชิงคุณภาพPDCA ให้แก่ผู้นำนักเรียน กรรมการสถานักเรียน ได้ฝึกและลงมือปฏิบัติจริง โดยมีครูหรือหัวหน้าส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนเป็นพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาในการทำงาน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานสถานักเรียน การเรียน และในชีวิตประจำวัน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนในการทำวิจัยจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้กรุณาตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหาและความเที่ยงตรงของเครื่องมือ และสำนักเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 33 ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการประสานกับโรงเรียนเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ผู้อำนวยการโรงเรียนที่อำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย รวมทั้งผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้าส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน และผู้นำนักเรียนหรือประธานสถานักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ ที่ให้ความอนุเคราะห์ และความร่วมมือเป็นอย่างดีในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย รวมทั้งทุกท่านที่ได้กล่าวนาม ณ ที่นี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่าน มา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2546). **ภาพอนาคตและคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2554). **ภาวะผู้นำ สร้างได้ในวัยเยาว์**. เข้าถึงเมื่อ 10 ตุลาคม 2562 จาก <http://www.Kriengsak.com/>
- จิตตินันท์ ดีหลาย. (2559). **การศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนไสวัญวิทย จังหวัดตราด**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเกริก.
- ณรงค์ชัย ธนกิจภาคิน. (2561). **การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้นำนักเรียนระดับประถมศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของสถานศึกษาเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาผู้นำทางการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- พิเชษฐ ยิ่งตรง และพินสุดา สิริธวัชศรี. (2560, ตุลาคม - ธันวาคม). **กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21**. วารสารสุทธิปริทัศน์. 31(100), 1-12.
- คณะศึกษาศาสตร์. (2551). **รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กผ่านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็ก**. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วราภรณ์ บุญดอก. (2559). **สภาพและปัญหาการบริหารกิจการนักเรียนโรงเรียนมัธยมวัดหนองจอก สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา.

- วิจารณ์ พานิช. (2556). **การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- สมใจ ธีรทิฏฐิ. (2556). **กลยุทธ์การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะพลเมืองอาเซียนที่พึงประสงค์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุซงญอบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (ม.ป.ป). **สถานักเรียน**. กรุงเทพฯ: **สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ**.
- อภิชาติ อ่อนเอม. (2559). **แนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตรเขต 2**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

Translated Thai References

- Bun Dok, W. (2016). **Situation and Problems of Student Affairs Administration of Mattayomwatnongchok School under the Secondary Educational Service Area Office 2. A Thesis Master Degree of Educational Administration, Burapha University.**
- Charoenwongsak, K. (2003). **Future images and desirable characteristics of Thai people**. Bangkok: Office of the National Education Commission.
- Charoenwongsak, K. (2011). **Leadership Creates Young**. Retrieved October 10, 2019 from <http://www.kriengsak.com/>.

- Deelai, J. (2018). **A Study on the Desirable Characters of Students of Swainunthawit School Trat Province**. A Thesis Master Degree of Education Administration. Krirk University.
- Khon Kaen University, Faculty of Education. (2008). **The Development Model of Desirable Characteristics of Children through the Provision of Learning Experiences for Children**. Faculty of Education, Faculty of Education.
- Office of the Basic Education Commission.. (n.d.). **Student Council**. Bangkok: Office of the Commission Basic education Ministry of Education.
- Ornam, A. (2016). **The Guideline for Development Student's Characteristics in the Schools under Phichit Primary Educational Service Area Office 2**. A Thesis Master Degree of Educational Administration. Nakhon Sawan Rajabhat University.
- Phanich, V. (2013). **Building a learning journey into the 21st century**. Bangkok: Siam Commercial Foundation, KMITL.
- Thanakitphakin, N. (2018). **Leadership Characteristics Development of Primary School Student Leadership in the 21st Century of Bangkok and Metropolitan Region**. A Thesis Doctor Degree of Educational Leadership and Human Resource Development, Chiangmai Rajabhat University.

Theeralith, S. (2013). **A Strategy in Relative to the Development of Desirable Characteristics of Asean Citizen Studying in Basic Education Students.** A Thesis Doctor Degree of Educational Administration, Srinakharinwirot University.

Youngtrong, P. and Siridhrungsri, P. (2017, October-December). **The Strategies for the Desirable Characteristics Development of Learners in Basic Education Institutions in the 21st Century.** Suthiparithat Journal. 31(100), 1-12.

วารสารการบริหารปกครอง (Governance Journal)

ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2564)

บทความที่ : 5

Articles:



มาตรการทางกฎหมายในการจัดเก็บ

ภาษีคริปโทเคอร์เรนซีในประเทศไทย

Legal Measures for Collecting
Cryptocurrencies Taxation in Thailand

[Received: December 28, 2021; Revised: March 15, 2021; Accepted: March 16, 2021]

สมพัฒน์ มีมานัส* และเสถียรภาพ นาลวง*

Samapattana Memanas* and Sthianrapab Naluang*

*คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ [Faculty of Law, Assumption University]

บทคัดย่อ

การศึกษามาตรการการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจากคริปโทเคอร์เรนซีมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงปัญหาการจัดเก็บภาษีของคริปโทเคอร์เรนซี โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศด้วยการใช้วิธีวิจัยเชิง จากการศึกษพบว่า ประเทศไทยได้มีกฎหมายมาตรการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจากคริปโทเคอร์เรนซี ได้แก่ พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 19) พ.ศ.2561 ซึ่งได้กำหนดให้ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการโอนคริปโทเคอร์เรนซี ทั้งนี้เฉพาะซึ่งตีราคาเป็นเงินได้เกินกว่าที่ลงทุนเป็นเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40 (4) (ฉ) อย่างไรก็ตามกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับคริปโทเคอร์เรนซีได้มีเพียงการซื้อขายเท่านั้น แต่ยังมีกิจกรรมอื่น ๆ ได้แก่ การขุด (Mining) การให้โดยเสน่หา การได้รับมรดก การแตกหน่วยใหม่ และการนำคริปโทเคอร์เรนซีมาใช้ชำระหนี้ ซึ่งตามประมวลรัษฎากรของไทยไม่ได้กำหนดไว้โดยเฉพาะ ในขณะที่ต่างประเทศมีกฎหมายกำหนดไว้ในแต่ละเรื่องโดยเฉพาะ ทำให้การจัดเก็บภาษีคริปโทเคอร์เรนซีตามกฎหมายไทยยังมีช่องว่างในทางกฎหมายที่ไม่อาจปฏิบัติได้อย่างแท้จริง เมื่อกฎหมายของไทยที่มีอยู่ไม่ครอบคลุมถึงการทำธุรกรรมแบบต่าง ๆ ได้ทั้งหมด จึงสมควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร มาตรา 40 ให้ครอบคลุมถึงกิจกรรมอื่น ๆ และเพิ่มเติมหลักการคำนวณต้นทุน ทั้งนี้ประเทศไทยควรมีแบบรายงานการโอนคริปโทเคอร์เรนซีที่ผู้มีหน้าที่หักภาษี ณ ที่จ่ายจะต้องนำแสดงรายงานทุกครั้งอันจะทำให้รัฐสามารถตรวจสอบการจัดเก็บภาษีคริปโทเคอร์เรนซีได้ถูกต้องชัดเจน

คำสำคัญ: กฎหมายภาษี; มาตรการจัดเก็บภาษี; คริปโทเคอร์เรนซี

Abstract

The study on the measure of personal income tax collection from cryptocurrencies is aimed at studying the taxation problems of cryptocurrencies by analyzing and comparing with foreign laws with using documentary research methods. The study has shown that Thailand has the promulgation acts in response with these phenomena is Emergency Decree on the Amendment of Revenue Code (19th Edition) B.E 2561 which the Revenue Code relating to the Cryptocurrency has been amended accordingly. In accordance with the Article 40 (4) (ฉ), the aforementioned laws prescribe that any profits from trading of Cryptocurrency (assessed as the revenue with the higher value than the investment price) is assessable income. However, Cryptocurrency is not only related to the trade and sell activities but also mining, gratuitous acts, inheritance and succession, fragmentation and payment of debts caused by Cryptocurrency. Even though prescribed by the law of other countries, the aforementioned activities including the calculation of costs and profits from the transferring are not specifically prescribed by the law of Thailand. This is considered as cause for the legal gap in tax collection of Cryptocurrency which lead to problems in real practices. Since the content of the law of Thailand does not totally cover the Cryptocurrency transaction, there are suggestions for the amendment of law related to the tax collection of the Cryptocurrency which are effectively promulgated in other countries such as the addition of types of assessable income in accordance with the

Article 40 of Revenue Code, as well as the addition of calculation principle for the cost of Cryptocurrency. Most of all, withhold taxpayers are expected to be obligated to use the designated form to report all of their transferring of Cryptocurrency to the concerned agencies. Those suggestions will allow the state to be able to clearly examine the taxation of Cryptocurrency

Keywords : Taxation Law; Tax Collecting Measure; Cryptocurrency

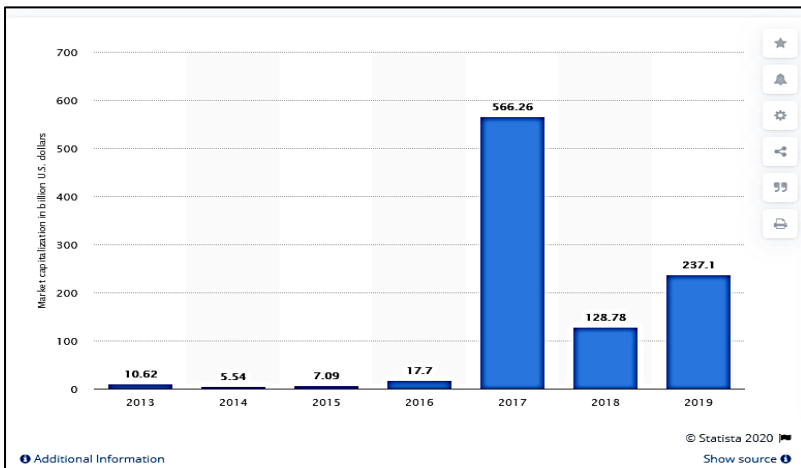
บทนำ

ตามมาตรา 3 แห่งพระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ. 2561 คำว่า “คริปโทเคอร์เรนซี” หมายความว่า หน่วยข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งถูกสร้างขึ้นบนระบบหรือเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์โดยมีความประสงค์ที่จะใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้า บริการ หรือสิทธิอื่นใด หรือแลกเปลี่ยนระหว่างสินทรัพย์ดิจิทัล และให้หมายความรวมถึงหน่วยข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์อื่นใดตามที่คณะกรรมการ ก.ล.ต. ประกาศกำหนด คริปโทเคอร์เรนซี (Cryptocurrency) จึงเป็นสินทรัพย์ดิจิทัล (Digital Assets) รูปแบบหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากเงินดิจิทัล หรือ Digital Currency ที่ใช้กันในแพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น แอปพลิเคชัน (Application) ในโทรศัพท์มือถือ โดยเงินดิจิทัลจะมีมูลค่าเท่ากับสกุลเงินที่แลกเปลี่ยนเข้าในระบบ ซึ่งมูลค่านี้อาจจะไม่แปรผันไปตามอัตราแลกเปลี่ยนของเงินตราในแต่ละวันด้วย เงินดิจิทัล (Digital Currency) ในขณะที่คริปโทเคอร์เรนซี เป็นเงินเสมือน (Virtual Currency) รูปแบบหนึ่ง โดยมีที่มาจากบิตคอยน์ (Bitcoin: BTC) ซึ่งเงินเสมือน (Virtual Currency) สกุลแรกของโลกที่ถูกสร้างขึ้นมาในปี พ.ศ.2551 สกุลเงินเสมือนอาจมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น ในกฎหมาย US Uniform Regulation of Virtual-Currency Business Act หรือ URVCBA ของสหรัฐอเมริกาใช้คำว่า สกุลเงินเสมือน (Virtual Currency) เช่นเดียวกับในกฎหมาย Revised Payment Services Act of Japan (PSA) ของญี่ปุ่น ก็ใช้คำว่า สกุลเงินเสมือน (Virtual Currency) ในขณะที่ประเทศไทยตามพระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ.2561 มาตรา 3 กลับใช้คำว่า คริปโทเคอร์เรนซี (Cryptocurrency)

คริปโทเคอร์เรนซีจึงถือว่าเป็นเรื่องใหม่ในทางกฎหมาย เนื่องจากคริปโทเคอร์เรนซี มีลักษณะเฉพาะตัวแตกต่างจากทรัพย์สินประเภทอื่น เพราะคริปโทเคอร์เรนซีมีมูลค่าที่สามารถแลกเปลี่ยนกับเงินตราแท้จริงได้ โดยเป็นไปตามความต้องการของ

ตลาดที่มีการพลวัตร (dynamic) ตลอดเวลา ยกตัวอย่างเช่น บิทคอยน์ (Bitcoin) ซึ่งถือว่าเป็นสกุลเงินดิจิทัลสกุลแรกของโลก ในช่วงปี 2551 ที่เริ่มมีการขุดบิทคอยน์จากระบบนั้น มูลค่า 1 บิทคอยน์ มีราคาเพียง 0.39 ดอลลาร์สหรัฐเท่านั้น แต่เมื่อบิทคอยน์มีความนิยมมากขึ้น มูลค่าของ 1 บิทคอยน์ก็เพิ่มสูงขึ้น จนมีราคาสูงถึง 17,549.67 ดอลลาร์สหรัฐในเดือนธันวาคม 2560 ซึ่งนับว่าเป็นราคาต่อเหรียญบิทคอยน์ที่สูงที่สุด หลังจากนั้นราคาบิทคอยน์ก็ตกลงมาเรื่อย ๆ และมูลค่าของ 1 บิทคอยน์เหลือเพียง 7,964 ดอลลาร์สหรัฐในเดือนกุมภาพันธ์ 2561 (ประวัติศาสตร์ราคาบิทคอยน์ (bitcoin price story), 2563) ซึ่งถือว่าราคาบิทคอยน์นั้นมีความผันผวนสูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราแลกเปลี่ยนสกุลเงินตราอื่น ๆ และในปัจจุบัน (เมษายน 2563) ราคาบิทคอยน์อยู่ที่ 7,130.32 ดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณ 233,090 บาท

รูปภาพที่ 1: มูลค่าหลักทรัพย์ตามราคาตลาดของคริปโทเคอร์เรนซีในปี 2013 ถึง 2019 (พันล้านดอลลาร์สหรัฐ)



ที่มา: Market capitalization of cryptocurrencies from 2013 to 2019 (in billion U.S. dollars)

จากมูลค่าหลักทรัพย์ตามราคาตลาดของคริปโทเคอร์เรนซีที่มีมูลค่ามหาศาล ทำให้ประเด็นเรื่องการจัดเก็บภาษีในคริปโทเคอร์เรนซีเป็นสิ่งที่รัฐจะต้องพิจารณาหามาตรการในการจัดเก็บภาษีให้ถูกต้องและเหมาะสม ประเทศไทยจึงได้มีการออกกฎหมายรองรับถึงคริปโทเคอร์เรนซี ได้แก่ พระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ.2561 เพื่อกำกับดูแลการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัลที่เกี่ยวข้องกับคริปโทเคอร์เรนซีและโทเคนดิจิทัลตามพระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ.2561 มาตรา 3 และยังมีการออกพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 19) พ.ศ.2561 แก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากรที่เกี่ยวข้องกับคริปโทเคอร์เรนซีและโทเคนดิจิทัลตามมาตรา 40 (4) (ข), (ฅ) และมาตรา 50 (2) (ฉ) ด้วย สะท้อนให้เห็นถึงความตื่นตัวของประเทศไทยในการรองรับหลักการเรื่องสินทรัพย์ดิจิทัลไว้ในกฎหมายอย่างเป็นรูปธรรมปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ได้กำหนดหน่วยข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์อื่นที่มีฐานะเป็นคริปโทเคอร์เรนซีไว้ 7 สกุลเงินด้วยกัน ประกาศสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ที่ สจ 44/2561 เรื่อง บัญชีรายชื่อคริปโทเคอร์เรนซีที่สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์กำหนด (<https://www.sec.or.th/TH/pages/lawandregulations/digitalassetbusinessregulations.aspx>, 20 เมษายน 2563.) ได้แก่

- 1) Bitcoin (BTC)
- 2) Bitcoin Cash (BCH)
- 3) Ethereum (ETH)
- 4) Ethereum Classic (ETC)
- 5) Litecoin (LTC)
- 6) Ripple (XRP) และ

7) Stellar (XLM)

เป็นที่น่าสังเกตว่า กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับคริปโทเคอร์เรนซีนั้น กระหน่ำต่อการจัดเก็บภาษีเงินได้ (Income Tax) โดยตรง โดยเฉพาะภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา เมื่อใดเกิดเงินได้เมื่อนั้นย่อมเกิดภาระทางภาษีแก่บุคคลผู้มีเงินได้ด้วย รัฐก็มีหน้าที่จัดเก็บภาษีเพื่อนำมาเป็นรายได้ของรัฐตามกฎหมายต่อไป อย่างไรก็ตาม การที่ประเทศไทยได้ทำการออกกฎหมายใหม่ และแก้ไขกฎหมายเดิมบางฉบับเพื่อรองรับการใช้คริปโทเคอร์เรนซี ได้แก่ พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 19) พ.ศ. 2561 ที่ทำการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร มาตรา 40 (4) (ณ) และมาตรา 50 (2) (ฉ) กำหนดให้ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการโอนคริปโทเคอร์เรนซีเฉพาะในส่วนที่ตีราคาเป็นเงินได้เกินกว่าที่ลงทุน (กำไร) เป็นเงินได้พึงประเมินตามประมวลรัษฎากร มาตรา 40 (4) (ณ) และจะต้องคำนวณหักภาษี ณ ที่จ่ายในอัตราร้อยละ 15.0 ของเงินได้ ตามประมวลรัษฎากร มาตรา 50 (2) (ฉ) เท่านั้น จะเห็นได้ว่า มีแต่แหล่งเงินได้ที่เกิดจากการซื้อขายคริปโทเคอร์เรนซีเท่านั้น ที่จะเข้าหลักเกณฑ์เงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40 (4) (ณ) ใหม่ แต่แหล่งเงินได้ประเภทอื่น ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น มิได้มีบัญญัติไว้โดยเฉพาะ ซึ่งหากจะตีความให้กิจกรรมต่าง ๆ เข้าเงินได้พึงประเมินประเภทที่ 8 ตามมาตรา 40 (8) ทั้งหมดแล้ว ก็จะต้องมาพิจารณาในการหักค่าใช้จ่ายที่แตกต่างกันด้วยการที่ประเทศไทยได้ออกกฎหมายแก้ไขเพียงเรื่องเดียว อาจจะตีความได้หรือไม่ว่า ผู้ใช้กฎหมายเจตนาที่จะจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาแต่เฉพาะส่วนของกำไรจากการซื้อขายคริปโทเคอร์เรนซีเท่านั้น ซึ่งก็จะทำให้ประเทศไทยขาดรายได้ในแหล่งเงินได้ประเภทอื่น ๆ ซึ่งในต่างประเทศนั้น มีการออกกฎหมายเพื่อจัดเก็บเงินได้จากแหล่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วทั้งสิ้น ดังนั้นเพื่อให้ครอบคลุมถึงการธุรกรรมแบบต่าง ๆ ของคริปโทเคอร์เรนซี และเพื่อลดปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในภายหน้าได้อีกด้วย จึงควรศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายในการจัดเก็บภาษีคริปโทเคอร์เรนซีในประเทศไทยโดยวิเคราะห์

ถึงหลักการจัดเก็บภาษีภายในประเทศเปรียบเทียบกับหลักการจัดเก็บภาษีของต่างประเทศเพื่อให้สอดคล้องกัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงความเป็นมาและปัญหาการจัดเก็บภาษีของคริปโทเคอร์เรนซี
2. เพื่อศึกษาแนวคิดในการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในแต่ละประเภทและการคำนวณภาษี
3. เพื่อศึกษาถึงหลักกฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในคริปโทเคอร์เรนซี
4. เพื่อวิเคราะห์ถึงมาตรการทางกฎหมายในการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของคริปโทเคอร์เรนซีในประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ
5. เพื่อนำข้อเสนอแนะที่ได้มาใช้เป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษามาตรการทางกฎหมายในการจัดเก็บภาษีคริปโทเคอร์เรนซีในประเทศไทยนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเช่น หนังสือ ตำรา บทความ และอินเทอร์เน็ต รวมถึงศึกษาเปรียบเทียบตัวบทกฎหมายของไทยและต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ สิงคโปร์ และญี่ปุ่นที่เกี่ยวข้องกับมาตรการการจัดเก็บภาษีคริปโทเคอร์เรนซีหรือเงินเสมือนของต่างประเทศ และความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญด้านการเงินและตลาดหลักทรัพย์ที่ทำหน้าที่กำกับดูแลการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล และผู้เชี่ยวชาญด้าน

ภาษีจากกรมสรรพากรด้วย เพื่อนำมาวิเคราะห์และหาข้อสรุปในการใช้เป็นข้อเสนอแนะต่อไป

ผลการศึกษา

ในช่วงหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา การก้าวกระโดดของเทคโนโลยีดิจิทัลไปไกลมาก การเกิดขึ้นของนวัตกรรมใหม่ ๆ ช่วยให้นุชนยุคมิลเลนเนียมที่สะดวกสบายมากขึ้น รวมถึงการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของรูปแบบการแลกเปลี่ยนทรัพย์สินที่มีมาอย่างยาวนาน จากแนวคิดเดิมที่มีการเปลี่ยนระบบแลกเปลี่ยนสิ่งของระหว่างกัน (Barter System) เมื่อเกิดปัญหาความไม่สมดุลระหว่างอุปสงค์กับอุปทานของการแลกเปลี่ยน จึงมีการสร้างสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนสินค้า ด้วยการหาวัตถุมากำหนดมูลค่าที่สมมุติขึ้น โดยวัตถุนั้นต้องหายากและปลอมแปลงได้ยากด้วย ทำให้เกิดการใช้ทองคำ (Gold) มาเป็นสื่อกลางแทนราคาของสินค้าที่ต้องการแลกเปลี่ยน และพัฒนามาเปลี่ยนตัวทองคำ (Gold Certificated) เพื่อใช้แลกเปลี่ยนแทนมูลค่าของทองคำตามที่ระบุไว้ในตัวนั้น ซึ่งก็คือ เงินตรา (Money) ที่ใช้แลกเปลี่ยนตามมูลค่าที่ปรากฏนั่นเอง ซึ่งแต่ละประเทศก็มีชื่อเรียกเงินที่แตกต่างกัน เช่น เงินบาท เงินเยน เงินดอลลาร์ เงินปอนด์ เป็นต้น นับเป็นเวลากว่า 500 ปีที่มนุษย์ผูกพันอยู่กับสิ่งที่ใช้กำหนดมูลค่าและเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนสินค้านั้นๆ เงินตราถูกนำไปใช้ทั้งเป็นกลไกในการควบคุมเศรษฐกิจของประเทศ และเศรษฐกิจของโลกผ่านทางนโยบายทางการเงิน (Monetary policy) การแก้ไขภาวะเงินเฟ้อ หรือเงินฝืด และการควบคุมการบริวรรตเงินตรา (การซื้อขายแลกเปลี่ยนเงินตราสกุลต่าง ๆ) ทำให้นุชนยุคมิลเลนเนียมเคยกับการใช้เงินสด (Cash) ในชีวิตประจำวัน แต่การใช้เงินตรานั้นก็ไม่อาจสร้างความเชื่อมั่นให้แก่เจ้าของเงินได้ เพราะการที่ค่าเงินผันผวนไปตามสถานการณ์ต่าง ๆ ของโลกที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา หรือการขาดเสถียรภาพของรัฐบาลในการคุ้มครองเจ้าของเงิน ทำให้เจ้าของเงินต้องหาวิธีการอื่นมาลงทุนแทนการสะสมเงินสดและฝากไว้ในบัญชีธนาคาร จึงเกิดแนวคิดใน

การสร้างเงินเสมือน (Virtual Currency) เป็นทางเลือกในการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการแทนเงินตราในระบบ Fiat Currency ที่มีอยู่ โดยสกุลเงินเสมือนในโลกดิจิทัลที่ได้รับความนิยมมากที่สุด ได้แก่ สกุลเงินบิตคอยน์ (Bitcoin)

ความหมายของคริปโทเคอร์เรนซี

ภายใต้มาตรา 3 แห่งพระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ.2561 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “คริปโทเคอร์เรนซี” หมายความว่า หน่วยข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งถูกสร้างขึ้นบนระบบหรือเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์โดยมีความประสงค์ที่จะใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้า บริการ หรือสิทธิอื่นใด หรือแลกเปลี่ยนระหว่างสินทรัพย์ดิจิทัล และให้หมายความรวมถึงหน่วยข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์อื่นใดตามที่คณะกรรมการ ก.ล.ต. ประกาศกำหนด

อย่างไรก็ดี ในบางประเทศไม่ใช้คำว่าคริปโทเคอร์เรนซี แต่ใช้คำว่า เงินเสมือน (Virtual Currency) แทน เช่น ในกฎหมาย US Uniform Regulation of Virtual-Currency Business Act หรือ URVCBA ของสหรัฐอเมริกาใช้คำว่า สกุลเงินเสมือน (Virtual Currency) เช่นเดียวกับในกฎหมาย Revised Payment Services Act of Japan (PSA) ของญี่ปุ่น ก็ใช้คำว่า สกุลเงินเสมือน (Virtual Currency) หรือในกรณีของประเทศสิงคโปร์ตามที่ปรากฏในเอกสาร Income Tax Treatment of Digital Token ที่ออกโดยหน่วยงาน Inland Revenue Authority of Singapore (IRAS) ใช้คำว่า Payment Token หรือโทเคนที่ใช้เพื่อการชำระหนี้ หมายถึง โทเคนการชำระเงินถือเป็นทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่าง ดังนั้นการทำธุรกรรมที่เกี่ยวข้องการใช้โทเคนการชำระเงินถือเป็นการชำระเงินสำหรับสินค้าหรือบริการซึ่งถูกมองว่าเป็นการแลกเปลี่ยนสินค้าและมูลค่าของสินค้าหรือบริการที่โอนไปควรกำหนดเป้าหมายของการทำธุรกรรม ซึ่งก็หมายถึง คริปโทเคอร์เรนซี นั่นเอง

ความหมายของภาษี

คำว่า ภาษี (Taxation) ตามพจนานุกรม Black's Law Dictionary ได้ให้ความหมายว่า “การกำหนดหรือการประเมินภาษี วิธีการที่รัฐได้รับรายได้ที่จำเป็นสำหรับกิจกรรม” (*The imposition or assessment of a tax; the means by which the state obtains the revenue required for its activities.*) (Black's Law Dictionary (11th ed. 2019), Thompson Reuter west law, <https://bit.ly/3พฤษภาคม2563>) ซึ่ง พนิต ธีรภาพวงศ์ ได้อธิบายความหมายของภาษีโดยสรุปไว้ดังนี้ “ในทางเศรษฐศาสตร์ ภาษีคือวิธีการอย่างหนึ่งในการย้ายทุนจากภาคเอกชนไปสู่ภาคสาธารณะ ในทางกฎหมายภาษีจะต้องมีคุณลักษณะเฉพาะสามประการ คือ

1. ภาษีจะต้องเป็นการจัดเก็บที่มีลักษณะบังคับตามกฎหมาย ในทางทฤษฎีอาจเก็บภาษีในรูปแบบอื่นนอกจากตัวเงิน เช่น การเก็บในรูปแบบของสินค้า หรือการให้แรงงานใช้แบบได้เปล่า

2. การจัดเก็บต้องกระทำโดยหน่วยงานภาครัฐบาล และ

3. การจ่ายภาษีย่อมไม่ได้รับอะไรตอบแทนโดยตรงจากรัฐบาล” (พนิต ธีรภาพวงศ์, 2552, หน้า 16–17)

ดังนั้น ภาษี จึงหมายถึง เงินหรือทรัพย์สินที่รัฐหรือสถาบันที่ปฏิบัติหน้าที่เทียบเท่ารัฐเรียกเก็บจากราษฎร ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล เพื่อนำมาใช้ในการบริหารประเทศให้เจริญก้าวหน้าทั้งทางเศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข การคมนาคม การประชาสัมพันธ์ การป้องกันประเทศและรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ สร้างสาธารณูปโภค รวมไปถึงเงินเดือนของข้าราชการ ทหาร ตำรวจ ผู้ทำหน้าที่บริการประชาชน และใช้จ่ายค่าน้ำ ค่าไฟ ของสถานราชการต่าง ๆ เรียกได้ว่าการเรียกเก็บภาษีจากราษฎร เป็นเครื่องมือทางการคลังที่สำคัญในการบริหาร

ประเทศ เพื่อให้รัฐสามารถดำเนินการตามหน้าที่ที่มีต่อประชาชน ในการดูแลความ
ผาสุกของประชาชน และรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

หลักการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา (Personal Income Tax)

ภายใต้ประมวลรัษฎากรได้กล่าวถึงการจัดเก็บภาษี 5 ประเภท ได้แก่ ภาษี
เงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีธุรกิจเฉพาะ และอากร
แสตมป์ ภาษีอากรแต่ละประเภทมีลักษณะและวิธีการจัดเก็บที่แตกต่างกัน แต่ใน
บทความนี้จะกล่าวถึงมาตรการทางกฎหมายในการจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา
ในคริปโทเคอร์เรนซีเท่านั้น

ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา คือ ภาษีที่จัดเก็บจากบุคคลทั่วไป หรือจากหน่วย
ภาษีที่มีลักษณะพิเศษ ตามที่กฎหมายกำหนดและมีรายได้เกิดขึ้นตามเกณฑ์ที่กำหนด
ซึ่งจัดเก็บจากเงินได้พึงประเมินทุกประเภท เว้นแต่จะมีบทกำหนดยกเว้นภาษีเงินได้ไว้
โดยเฉพาะจึงไม่ต้องเสียภาษี (โมรา บุญผล, 2527, หน้า 1) โดยเงินได้พึงประเมินที่
จะต้องเสียภาษีนั้น มี 8 ประเภทตามประมวลรัษฎากร มาตรา 40 (1)-(8) โดยประมวล
รัษฎากร มาตรา 48 ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาคำนวณจากเงินได้พึงประเมินหักด้วย
ค่าใช้จ่ายและค่าลดหย่อนตามมาตรา 42 ทวิ ถึงมาตรา 47 หรือมาตรา 57 เบื้อง เหลือ
เท่าใดให้นำเงินได้สุทธิที่ปรากฏไปคำนวณกับตารางภาษีในอัตราแบบก้าวหน้า
(Progressive Rate) ตั้งแต่ร้อยละ 5 จนถึงร้อยละ 35

จะเห็นได้ว่าในการโอนคริปโทเคอร์เรนซีหรือโทเคนดิจิทัลนั้น ประมวล
รัษฎากรกำหนดให้เป็นเงินได้พึงประเมินประเภทที่ 4 โดยให้คิดเป็นเงินได้พึงประเมิน
เฉพาะในส่วนซึ่งตราค่าเป็นเงินได้เกินกว่าที่ลงทุนกล่าวคือ เฉพาะส่วนที่เป็นกำไร
เท่านั้น ส่วนต้นทุนจากการได้คริปโทเคอร์เรนซีมา ไม่ต้องนำมารวมคำนวณเป็นเงินได้
พึงประเมินแต่อย่างใด เป็นที่น่าสังเกตว่า ในการคำนวณต้นทุนของคริปโทเคอร์เรนซี
นั้น หากผู้มีเงินได้ ได้คริปโทเคอร์เรนซีมาหลายคราว แต่ละคราวมีมูลค่าที่ต่าง

เช่นนี้จะนำมูลค่าใดมาคำนวณเป็นต้นทุนตามมาตรา 40 (4) (ณ) เช่นนี้อาจนำหลักการหาต้นทุนทรัพย์สินเพื่อคำนวณกำไร (Capital Gain) มาพิจารณาได้

กิจกรรมที่ก่อให้เกิดเงินได้ในคริปโทเคอร์เรนซี

กิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดเงินได้ และอาจนำมาสู่การเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา มีดังต่อไปนี้

1. การขุด (Mining) เป็นวิธีการได้มาซึ่งคริปโทเคอร์เรนซีจากระบบ โดยผู้ขุด (miner) มีเงินได้จากการได้เหรียญคริปโทสกุลต่าง ๆ เกิดภาระทางภาษีจากมูลค่าของเหรียญคริปโทที่ได้รับ ณ เวลาที่ขุดได้นั้นจากระบบ ถ้าผู้ขุดถือครองคริปโทเคอร์เรนซีไว้ในช่วงเวลาหนึ่ง แม้จะมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นจากเดิมเป็นจำนวนมาก มูลค่าที่เพิ่มขึ้นนี้ไม่ก่อให้เกิดภาระทางภาษีในการเป็นเงินได้พึงประเมินแต่อย่างใด แต่ถ้าคริปโทเคอร์เรนซีที่ถือครองไว้นั้น มีการแตกหน่วยสกุลมาใหม่แยกต่างหากจากหน่วยเดิมซึ่งทำให้เกิดเงินได้ส่วนใหม่ขึ้น เช่นนี้ผู้ถือครองอาจเกิดภาระทางภาษีใหม่ได้ตามมูลค่าของเหรียญคริปโทที่แตกหน่วยใหม่ ณ เวลาที่ได้รับจากระบบนั้น โดยอาจคำนวณเสียภาษีในลักษณะเดียวกับดอกเบี้ยวหรือเงินปันผลนั้น

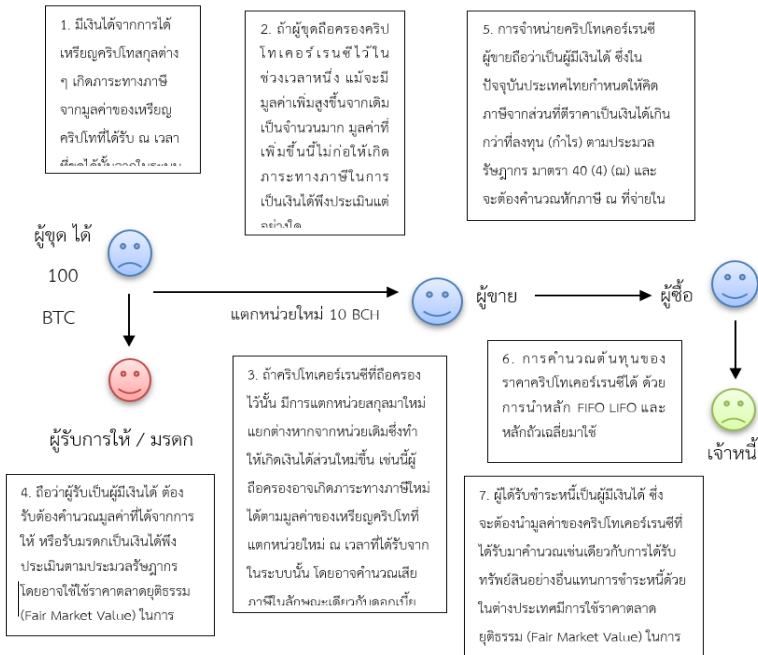
2. การจำหน่ายคริปโทเคอร์เรนซี ผู้ขายถือว่าเป็นผู้มีเงินได้ ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยกำหนดให้คิดภาษีจากส่วนที่ตราค่าเป็นเงินได้เกินกว่าที่ลงทุน (กำไร) ตามประมวลรัษฎากร มาตรา 40 (4) (ณ) และจะต้องคำนวณหักภาษี ณ ที่จ่ายในอัตราร้อยละ 15.0 ของเงินได้ ตามประมวลรัษฎากร มาตรา 50 (2) (ณ) ซึ่งทำให้มีข้อพิจารณา 2 ประการ คือ

2.1 การคำนวณต้นทุนของราคาคริปโทเคอร์เรนซีที่ซื้อมาก่อนจำหน่ายออกไปนั้น เนื่องจากราคาคริปโทเคอร์เรนซีในตลาดมีการขึ้นลงตลอดเวลา หากผู้ขายได้รับคริปโทเคอร์เรนซีมาในราคาที่แตกต่างกัน ย่อมอาจเกิดช่องว่างในการตีความราคาคำนวณคริปโทเคอร์เรนซีได้

2.2 ในกรณีที่มีการจำหน่ายขาดทุน ก็จะไม่เข้าตามบทบัญญัติในตามประมวลรัษฎากร มาตรา 40 (4) (ณ) ซึ่งให้คำนวณจากกำไรเท่านั้น แต่ในต่างประเทศมีการนำหลักการขาดทุนมาใช้ในการคำนวณด้วยโดยถือว่าส่วนที่ผู้ขายขาดทุนนั้น เป็นเงินได้ของผู้ซื้อนั่นเองจึงต้องให้ผู้ซื้อมีหน้าที่เสียภาษีด้วย หลักการนี้ยังนำไปใช้กับภาษีการให้ด้วย

3. การใช้คริปโทเคอร์เรนซีเพื่อชำระหนี้แทนเงินตรา ถือว่าผู้ได้รับชำระหนี้เป็นผู้มีเงินได้ ซึ่งจะต้องนำมูลค่าของคริปโทเคอร์เรนซีที่ได้รับมามีจำนวนเช่นเดียวกับการได้รับทรัพย์สินอย่างอื่นแทนการชำระหนี้ด้วย ในต่างประเทศมีการใช้ราคาตลาดยุติธรรม (Fair Market Value) ในการคำนวณ

รูปภาพที่ 2: แผนภาพแสดงภาระภาษีของบุคคลผู้มีเงินได้ในคริปโทเคอร์เรนซี



ตารางที่ 1: ตารางเปรียบเทียบวิธีการจัดเก็บภาษีในแหล่งเงินได้ประเภทต่าง ๆ ในคริปโทเคอร์เรนซีที่มีอยู่ตามกฎหมายต่างประเทศกับประเทศไทย

ประเภทแหล่งเงินได้	ประเทศต่าง ๆ				
	สหรัฐอเมริกา	อังกฤษ	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	ไทย
1. การขุด (Mining)	✓ กำหนดให้เหรียญคริปโทเคอร์เรนซีที่ขุดได้นั้นจะต้องรวมคำนวณเป็นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในปีนั้น	✓ การได้มาซึ่งคริปโทเคอร์เรนซีจากการขุด (Mining) ให้ถือเป็นมูลค่าของสกุลเงินปอนด์สเตอร์ลิงตามอัตราแลกเปลี่ยน ณ วันที่ได้รับเหรียญคริปโทเคอร์เรนซีนั้น	✓ กำหนดให้การขุด (Mining) คริปโทเคอร์เรนซีเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดเงินได้ที่ต้องเสียภาษี	✓ ขึ้นอยู่กับว่าผู้ขุดทำการขุดโดยมีเจตนาที่จะทำกำไรหรือไม่	✗ ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะ
2. การได้รับคริปโทเคอร์เรนซีจากการให้โดยเสนหา	✓ ใช้หลักเกณฑ์เดียวกับการให้ทรัพย์สินซึ่งตาม Publication 559 และการได้มาซึ่งมรดกในคริปโท	✗ ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะ	✓ บุคคลที่ได้รับเงิน 200,000 เยน หรือมากกว่านั้นจากการค้าคริปโทเคอร์เรนซี มีหน้าที่ต้องเสียภาษี โดย	✗ ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะ	✗ ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะ

ประเภท แหล่งเงิน ได้	ประเทศต่าง ๆ				
	สหรัฐอเมริกา	อังกฤษ	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	ไทย
หรือได้รับ มรดก	เคอร์เรนซี จะต้อง คำนวณราคา ตลาด ยุติธรรม (FVM) ในวันที่ ได้มาด้วย ซึ่ง จะต้อง พิจารณาตาม Publication 559		ถือเป็นเงินได้ เบ็ดเตล็ด (Miscellaneous Income)		
3. การ แตก หน่วย ใหม่ ของคริป โทเคอร์ เรนซี	✓ หากเกิด Hard Fork หรือ การแบ่งโซ่ ถาวร ซึ่ง เกิดขึ้นโดย เชื่อมโยงคริป โทเคอร์เรนซี ทั้งหมดไว้ ด้วยกัน จะต้องเสีย ภาษีจาก Hard Fork นั้น แต่ในส่วน	✓ การ Hard fork ทำให้เกิดคริป โทเคอร์เรนซี ขึ้นใหม่เท่ากับ จำนวน ของคริปโท เคอร์เรนซีเดิม ที่มีอยู่ในสิทธิ ของบุคคลคน เดียวกัน มูลค่า ของคริปโท เคอร์เรนซีที่ได้ จากการ Hard	✗ ไม่มีกฎหมาย กำหนดไว้ โดยเฉพาะ	✓ การได้รับ Payment Token ที่ เกิดจากการ Hard Fork โดยทั่วไป Payment Token ที่ เกิดจากการ Hard Fork นั้น ย่อมไม่ ต้องเสียภาษี เว้นแต่จะมี	✗ ไม่มี กฎหมาย กำหนดไว้ โดยเฉพาะ

ประเภท แหล่งเงิน ได้	ประเทศต่าง ๆ				
	สหรัฐอเมริกา	อังกฤษ	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	ไทย
	ของ Soft Fork นั้น จะไม่มีการเก็บภาษีรายได้ใด ๆ	fork นั้น ให้พิจารณาไปตามพระราชบัญญัติการเก็บภาษีจากทุนกำไรปี ค.ศ.1992 มาตรา 43 ส่วนการได้มาซึ่งคริปโทเคอร์เรนซีจากการ Airdrop ผลตอบแทนจากคริปโทเคอร์เรนซีนั้นอาจอยู่ภายใต้การเสียภาษีเบ็ดเตล็ด (miscellaneous) ได้		การจำหน่าย Payment Token ที่เป็น Hard Fork นั้น ในภายหลังย่อมเสียภาษีด้วยการได้รับ Payment Token ที่เกิดจากการ Airdrop แยกพิจารณาเป็น 2 กรณีคือ ถ้า Airdrop นั้นก่อให้เกิดผลตอบแทน (returns) ใด ๆ แก่ผู้รับย่อมถือว่าเป็นเงินได้ที่	

ประเภท แหล่งเงิน ได้	ประเทศต่าง ๆ				
	สหรัฐอเมริกา	อังกฤษ	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	ไทย
				จะต้องเสีย ภาษี แต่ถ้า มิได้ ผลตอบแทน ใด ๆ แก่ ผู้รับ เฉพาะตัว Payment Token ที่ เป็น Airdrop นั้น ย่อมไม่ ต้องเสียภาษี เว้นแต่จะมี การ จำหน่าย Payment Token ที่ เป็น Airdrop นั้น ใน ภายหลัง ย่อมเสีย ภาษีด้วย	
4. การซื้อ ขายคริป โทเคอร์	✓ นำหลักการ ซื้อขายคริป โทเคอร์	✓ การจำหน่ายค ริบโทเคอร์เรน	✓ การขายคริป โทเคอร์เรนซี	✗ ไม่มี กฎหมาย	✓ ประมวล รัษฎากร

ประเภท แหล่งเงิน ได้	ประเทศต่าง ๆ				
	สหรัฐอเมริกา	อังกฤษ	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	ไทย
เรนชี ระหว่าง บุคคล	โทเคอร์เรนชี มาคำนวณ การได้กำไร หรือขาดทุน (Gain or Loss) เพื่อคิด คำนวณภาษี ด้วยตาม Publication 544 และแบ่ง อัตราภาษี การถือครอง สินทรัพย์ ออกเป็น 2 แบบ คือ แบบการถือ ครองระยะสั้น (ไม่เกิน 12 เดือน) และ การถือครอง ระยะยาว แตกต่างกัน ด้วย	ขึ้นใน อาจออยู่ใน ภาระต้องจ่าย ภาษีกำไร (Capital Gain Tax) ตาม พระราชบัญญัติ การเก็บภาษี จากทุนกำไรปี ค.ศ.1992 (Taxation of Capital Gain Act, 1992)	ให้แก่บุคคล อื่นอยู่ภายใต้ หลักภาษี โดย คิดจากกำไร	กำหนดไว้ โดยเฉพาะ	มาตรา 40 (4) (ณ) และ มาตรา 50 (2) (ณ) กำหนดให้ ผลประโยชน์ ที่ได้รับจาก การโอนคริป โทเคอร์เรน ชีเฉพาะใน ส่วนที่ดี ราคาเป็น เงินได้เกิน กว่าที่ลงทุน (กำไร) เป็น เงินได้พึง ประเมินตาม ประมวล รัษฎากร มาตรา 40 (4) (ณ) และ จะต้อง คำนวณหัก ภาษี ณ ที่

ประเภท แหล่งเงิน ได้	ประเทศต่าง ๆ				
	สหรัฐอเมริกา	อังกฤษ	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	ไทย
					จ่ายในอัตรา ร้อยละ 15.0 ของ เงินได้
5. การ นำคริปโท เคอร์เรน ซีมาใช้ ชำระหนี้ ตาม กฎหมาย	✓ จะต้องนำมา คำนวณมูลค่า ตามราคา ตลาด ยุติธรรม (Fair Market Value) ณ วันที่ ได้รับคริปโท เคอร์เรนซี ตาม Publication 551	✓ อาจอยู่ในภาระ ต้องจ่ายภาษี กำไร (Capital Gain Tax) ใน เวลาที่ จำหน่ายคริป โทเคอร์เรนซี นั้น	✓ การซื้อสินค้า ต่าง ๆ โดย ใช้คริปโทเคอร์ เรนซีจะต้อง ถูกเก็บภาษี เงินได้เช่นกัน	✓ ในการ ธุรกรรม ดังกล่าวถือ เป็นการ แลกเปลี่ยน แบบ ทางการค้า (baster yarding) ผู้รับ Payment Token มาจะ ถูกหักภาษี ตามมูลค่า ของสินค้า บนพื้นฐาน การ ดำเนินการ หรือการ	✗ ไม่มี กฎหมาย กำหนดไว้ โดยเฉพาะ

ประเภท แหล่งเงิน ได้	ประเทศต่าง ๆ				
	สหรัฐอเมริกา	อังกฤษ	ญี่ปุ่น	สิงคโปร์	ไทย
				ให้บริการ นั้น	

หลักการคำนวณต้นทุนในคริปโทเคอร์เรนซี

ในประเทศไทยตามประมวลรัษฎากรมิได้กำหนดหลักการคำนวณต้นทุนไว้ว่า จะต้องคิดอย่างไรหากราคาของต้นทุนที่ได้คริปโทเคอร์เรนซีนั้นไม่เท่ากัน แต่ในประเทศสหรัฐอเมริกาอังกฤษ และญี่ปุ่นมีวิธีการคำนวณต้นทุนราคาคริปโทเคอร์เรนซีไว้แตกต่างกัน ดังนี้

ตารางที่ 2: ตารางแสดงวิธีการคำนวณต้นทุนจากการซื้อขายคริปโทเคอร์เรนซี

ลำดับ	ประเทศ	การคำนวณต้นทุน
1	สหรัฐอเมริกา	ใช้หลักการคำนวณต้นทุนแบบเข้าก่อนออกก่อน (First in First out: FIFO) กล่าวคือ ให้คำนวณจากต้นทุนของคริปโทเคอร์เรนซีที่ได้มาก่อนไม่ว่าจะมีราคาต่ำหรือสูงกว่าคริปโทเคอร์เรนซีที่ได้มาครั้งหลังก็ตาม
2	อังกฤษ	1. โดยทั่วไปการคำนวณต้นทุนใช้หลักถัวเฉลี่ย (Average) เพื่อคิดกำไร 2. หากภายหลังจากการขายคริปโทเคอร์เรนซีนั้น มีการได้รับคริปโทเคอร์เรนซีสกุลเดียวกันมาใหม่ภายในวันนั้นเองก็ดี หรือภายใน 30 วันนับ

ลำดับ	ประเทศ	การคำนวณต้นทุน
		แต่วันที่มีการจำหน่าย ค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนที่นำมาคำนวณกำไรนั้นจะต้องแยกต่างหากจาก pool ที่มีอยู่ และให้จำนวนของคริปโทเคอร์เรนซีที่จำหน่ายเท่ากับจำนวนของคริปโทเคอร์เรนซีใหม่ที่ได้รับมา ให้ทำการคิดโดยใช้หลักเช่นเดียวกับ “เข้าหลังออกก่อน” (Last in, First out: LIFO)
3	ญี่ปุ่น	นำหลักต้นทุนถัวเฉลี่ย (Average) มาใช้ในการคำนวณ กล่าวคือ นำมูลค่าของเงินดิจิทัลที่ซื้อสะสมมาตลอดปีหารด้วยหน่วยของเงินดิจิทัลที่ได้รับมา
4	สิงคโปร์	ในกฎหมายของสิงคโปร์ไม่มีการกำหนดวิธีการคำนวณราคาต้นทุนไว้โดยเฉพาะ

บทสรุป

จากการศึกษา ประเด็นแรกเรื่องปัญหาแหล่งเงินได้ในการนำมาคำนวณเป็นเงินได้พึงประเมิน พบว่า ในประมวลรัษฎากรของไทยกำหนดไว้เพียงผลประโยชน์ที่ได้รับจากการโอนคริปโทเคอร์เรนซีเฉพาะในส่วนที่ตราค่าเป็นเงินได้เกินกว่าที่ลงทุน (กำไร) เป็นเงินได้พึงประเมินตามประมวลรัษฎากร มาตรา 40 (4) (ณ) และจะต้องคำนวณหักภาษี ณ ที่จ่ายในอัตราร้อยละ 15.0 ของเงินได้ ตามประมวลรัษฎากร มาตรา 50 (2) (ณ) เท่านั้น ยังขาดแหล่งเงินได้พึงประเมินประเภทอื่น ๆ ที่อาจนำมาคำนวณภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาได้ ประกอบด้วย การขุด (Mining) การได้รับคริปโท

เคอร์เรนซีจากการให้โดยเสน่หา หรือได้รับมรดก การแตกหน่วยใหม่ของคริปโทเคอร์เรนซี การซื้อขายคริปโทเคอร์เรนซีระหว่างบุคคล และการนำคริปโทเคอร์เรนซีมาใช้ชำระหนี้ตามกฎหมาย ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

1. การขุด (Mining) ตามประมวลรัษฎากรของไทยมิได้กำหนดไว้โดยเฉพาะ ในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสิงคโปร์ ต่างมีกฎหมายทำการจัดเก็บเงินได้จากการขุด โดยคำนวณจากมูลค่าคริปโทเคอร์เรนซีที่ได้รับในขณะนั้น โดยประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้เหรียญคริปโทเคอร์เรนซีที่ขุดได้มานั้น จะต้องนำมาคำนวณราคาตลาดยุติธรรม (Fair Market Value) ในวันที่ได้รับเหรียญคริปโทเคอร์เรนซีนั้นมา และมูลค่าของเหรียญคริปโทเคอร์เรนซีที่ได้มานั้นให้รวมคำนวณเป็นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในปีนั้นด้วยตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ใน IRS notice 2014-21 (Justine Woodward, IRS Guidance on Cryptocurrency Mining Tax, <https://taxbit.com/blog/2019-10-21-irs-guidance-on-cryptocurrency-mining-taxes/>, 25 เมษายน 2563.)

ส่วนประเทศอังกฤษ การได้มาซึ่งคริปโทเคอร์เรนซีจากการขุด (Mining) ให้ถือเป็นมูลค่าของสกุลเงินปอนด์สเตอร์ลิงตามอัตราแลกเปลี่ยน ณ วันที่ได้รับเหรียญหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้โดย Her Majesty's Revenue and Custom (HMRC) สอดคล้องกับประเทศญี่ปุ่นที่กำหนดให้การขุด (Mining) คริปโทเคอร์เรนซีเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดเงินได้ที่ต้องเสียภาษีตามที่ระบุไว้ในคู่มือในการจัดเก็บภาษีคริปโทเคอร์เรนซีที่กรมสรรพากรได้ออกมาในปี ค.ศ.2017

2. การได้รับคริปโทเคอร์เรนซีจากการให้โดยเสน่หา หรือได้รับมรดก ตามประมวลรัษฎากรของไทยมิได้กำหนดไว้โดยเฉพาะ ในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่นให้คำนวณภาษีตามหลักภาษีการให้ปกติ แต่ประเทศอังกฤษกับประเทศสิงคโปร์ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับ

เสียภาษีการให้ของประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่า ในการให้คริปโทเคอร์เรนซีอยู่ในหลักเกณฑ์เดียวกันกับการให้ทรัพย์สิน ซึ่งตาม Publication 559 (IRS, <https://www.irs.gov/forms-pubs/about-publication-559>, 22 เมษายน 2563) กำหนดให้การให้ ทรัพย์สิน (Gift) ไม่อยู่ในการกระทำที่ต้องเสียภาษี หากว่ามูลค่าของทรัพย์สินนั้นไม่เกิน 15,000 ดอลลาร์สหรัฐต่อปีภาษี (อัตราในปี 2020) และผู้ให้ได้รับยกเว้นภาษีการให้ตลอดชีวิตไม่เกิน 11.58 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (อัตราในปี 2020) ส่วนที่เกินจะต้องเสียภาษีในอัตราร้อยละ 40 (<https://smartasset.com/retirement/gift-tax-limits>, 22 เมษายน 2563) ซึ่งถือว่าสูงมาก อย่างไรก็ตามในกรณีของการซื้อขายที่มีส่วนต่างของราคาต่ำกว่าราคาตลาดยุติธรรม (Fair Market Value: FMV) กล่าวคือ ในส่วนที่ขาดทุนจะต้องนำส่วนนี้มาคิดภาษีเสมือนเป็นมูลค่าที่ให้โดยเสนหาแก่ผู้ซื้อด้วย โดยใช้หลักเทียบเคียง (Adjusted Basis) แต่ถ้าการให้นั้นเป็นการบริจาคคริปโทเคอร์เรนซีให้กับองค์กรสาธารณะ ผู้บริจาคไม่ต้องนำมูลค่าของคริปโทเคอร์เรนซีมาคิดส่วนต่างของกำไรหรือขาดทุนตาม Internal Revenue Code section 170 (c) ทั้งนี้ตามที่กำหนดไว้ใน publication 526 และ 561 (IRS, About Publication 526, Charitable Contributions, <https://www.irs.gov/forms-pubs/about-publication-526>, 22 เมษายน 2563) แต่องค์กรผู้รับบริจาคจะต้องกรอกแบบฟอร์ม 8282 ส่งกลับมายังกรมสรรพากรด้วย ดังนั้น ในกฎหมายภาษีของประเทศไทยควรมีหลักการประเมินราคาของมูลค่าคริปโทเคอร์เรนซีจากการให้โดยเสนหาด้วย

3. การแตกหน่วยใหม่ของคริปโทเคอร์เรนซี ตามประมวลรัษฎากรของไทยมิได้กำหนดไว้โดยเฉพาะ ในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษและประเทศสิงคโปร์ต่างมีกฎหมายทำการจัดเก็บเงินได้จากการแตกหน่วยใหม่ของคริปโทเคอร์เรนซีในส่วนของ hard fork และ airdrop ด้วย ในประเทศอังกฤษ การ Hard fork ทำให้เกิดคริปโทเคอร์เรนซีขึ้นใหม่เท่ากับจำนวนของคริปโทเคอร์เรนซีเดิมที่มีอยู่ในสิทธิของ

บุคคลคนเดียวกัน มูลค่าของคริปโทเคอร์เรนซีที่ได้จากการ Hard fork นั้น ให้พิจารณาไปตามพระราชบัญญัติการเก็บภาษีจากทุนกำไรปี ค.ศ.1992 มาตรา 43 ส่วนการได้มาซึ่งคริปโทเคอร์เรนซีจากการ Airdrop ผลตอบแทนจากคริปโทเคอร์เรนซินั้นอาจอยู่ภายใต้การเสียภาษีเบ็ดเตล็ด (miscellaneous) ได้ ดังนั้นประเด็นเรื่องการคำนวณภาษีใน hard fork cryptocurrency และ airdrop cryptocurrency จึงควรทำการศึกษาด้วย

4. การซื้อขายคริปโทเคอร์เรนซีระหว่างบุคคล ตามประมวลรัษฎากร มาตรา 40 (4) (ฉ) กำหนดไว้จากผลประโยชน์ที่ได้รับจากการโอนคริปโทเคอร์เรนซีเฉพาะในส่วนที่ตีราคาเป็นเงินได้เกินกว่าที่ลงทุน (กำไร) เป็นเงินได้พึงประเมินจะต้องคำนวณหักภาษี ณ ที่จ่ายในอัตราร้อยละ 15.0 ของเงินได้ ตามประมวลรัษฎากร มาตรา 50 (2) (ฉ) และประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และประเทศญี่ปุ่น ต่างมีกฎหมายทำการจัดเก็บเงินได้จากการซื้อขายคริปโทเคอร์เรนซีระหว่างบุคคล

นอกจากนี้ในการคำนวณต้นทุนของราคาราคาคริปโทเคอร์เรนซี ประเทศสหรัฐอเมริกาใช้หลักการคำนวณต้นทุนแบบเข้าก่อนออกก่อน (First in First out: FIFO) กล่าวคือ ให้คำนวณจากต้นทุนของคริปโทเคอร์เรนซีที่ได้มาก่อนไม่ว่าจะมีราคาต่ำหรือสูงกว่าคริปโทเคอร์เรนซีที่ได้มาครั้งหลังก็ตาม ส่วนประเทศอังกฤษ โดยทั่วไปการคำนวณต้นทุนใช้หลักถัวเฉลี่ย (Average) เพื่อคิดกำไร หากภายหลังจากการขายคริปโทเคอร์เรนซินั้น มีการได้รับคริปโทเคอร์เรนซีสกุลเดียวกันมาใหม่ภายในวันนั้นเองก็ดี หรือภายใน 30 วันนับแต่วันที่มีการจำหน่าย ค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนที่นำมาคำนวณกำไรนั้นจะต้องแยกต่างหากจาก pool ที่มีอยู่ และให้จำนวนของคริปโทเคอร์เรนซีที่จำหน่ายเท่ากับจำนวนของคริปโทเคอร์เรนซีใหม่ที่ได้รับมา ให้ทำการคิดโดยใช้หลักเช่นเดียวกับ “เข้าหลังออกก่อน” (Last in, First out: LIFO) และประเทศญี่ปุ่นนำหลักต้นทุนถัวเฉลี่ย (Average) มาใช้ในการคำนวณ กล่าวคือ นำมูลค่าของเงินดิจิทัลที่ซื้อ

สะสมมาตลอดปีหารด้วยหน่วยของเงินดิจิทัลที่ได้รับมา ในขณะที่ประมวลรัษฎากรของไทยมิได้กล่าวถึงหลักในการคำนวณต้นทุนราคาของคริปโทเคอร์เรนซีไว้แต่อย่างใด

5. การนำคริปโทเคอร์เรนซีมาใช้ชำระหนี้ตามกฎหมาย ตามประมวลรัษฎากรของไทยมิได้กำหนดไว้โดยเฉพาะ ในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสิงคโปร์ต่างมีกฎหมายทำการจัดเก็บไว้ ทั้งนี้โดยมีมูลค่าคริปโทเคอร์เรนซีตามราคาตลาดยุติธรรม

ในประเทศสหรัฐอเมริกาการได้มาซึ่งคริปโทเคอร์เรนซีจากค่าจ้างในการบริการ จะต้องนำมาคำนวณมูลค่าตามราคาตลาดยุติธรรม (Fair Market Value) ณ วันที่ได้รับคริปโทเคอร์เรนซี ตาม Publication 551 (IRS, <https://www.irs.gov/forms-pubs/about-publication-551>, 22 เมษายน 2563) นอกจากนี้ในกรณีที่นายจ้างจ่ายเงินค่าจ้างเป็นเงินเสมือนให้แก่ลูกจ้าง ลูกจ้างจะต้องนำเงินเสมือนที่ได้รับมานั้นมาคำนวณหามูลค่ายุติธรรมตามราคาตลาดของสกุลเงินเสมือนที่ได้รับมานั้น และนำมาคำนวณรวมเป็นเงินได้พึงประเมินที่จะต้องเสียภาษีด้วย นอกจากนี้มูลค่ายุติธรรมของของเงินเสมือนที่ได้จ่ายเป็นค่าจ้างจะต้องมีหน้าที่หักภาษี ณ ที่จ่ายเข้าเป็นรายได้ของรัฐบาลกลางตามกฎหมายว่าด้วยภาษีเงินประกันของรัฐบาลกลาง (Federal Insurance Contribution Act (FICA) และกฎหมายว่าด้วยภาษีเงินว่างงานของรัฐบาลกลาง (Federal Unemployment Tax Act (FUTA) (Internal Revenue Service, Notice 2014-21, <https://www.irs.gov/pub/irs-drop/n-14-21.pdf>, 12 เมษายน 2563.) หรือในประเทศอังกฤษกำหนดให้ผู้ได้มาซึ่งคริปโทเคอร์เรนซีจากการชำระหนี้สินค้าหรือบริการ ไว้ อาจอยู่ในภาระต้องจ่ายภาษีกำไร (Capital Gain Tax) ในเวลาที่จำหน่ายคริปโทเคอร์เรนซินั้นด้วย และในประเทศสิงคโปร์ การทำธุรกรรมดังกล่าวถือเป็นการแลกเปลี่ยนแบบทางการค้า (baster yarding) ผู้รับ

Payment Token มาจะถูกหักภาษีตามมูลค่าของสินค้าบนพื้นฐานการดำเนินการ หรือการให้บริการนั้น

จากประเด็นต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าผลของการศึกษา สอดคล้องกับสมมติฐานที่กล่าวไว้ในบทที่ 1 กล่าวคือ คริปโทเคอร์เรนซี ถือเป็นสินทรัพย์ดิจิทัลรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นใหม่ในประเทศไทย การจัดเก็บภาษีในคริปโทเคอร์เรนซีจึงเป็นเรื่องใหม่ แม้ว่าในประเทศไทยจะมีการแก้ไขประมวลรัษฎากรเพื่อให้เก็บภาษีจากกำไรในการซื้อขายคริปโทเคอร์เรนซีได้แล้วก็ตาม แต่กฎหมายที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอต่อการจัดเก็บภาษีเงินได้ในคริปโทเคอร์เรนซีในได้ทั้งหมด และอาจทำให้เกิดปัญหาในภายหน้าได้ จึงสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทภายในของประเทศไทย และสอดคล้องกับหลักการจัดเก็บภาษีของประเทศอื่น ๆ อันเป็นหลักสากล

ข้อเสนอแนะ

1. แหล่งเงินได้พึงประเมินในภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของคริปโทเคอร์เรนซี ควรมีการแก้ไขประมวลรัษฎากร โดยเพิ่มเติมประเภทของเงินได้พึงประเมินตามประมวลรัษฎากร มาตรา 40 ให้ครอบคลุมถึงการได้มาซึ่งคริปโทเคอร์เรนซีจากการขุด (Mining) การได้รับคริปโทเคอร์เรนซีจากการให้โดยเสนหา หรือได้รับมรดก การแตกหน่วยใหม่ของคริปโทเคอร์เรนซี และการนำคริปโทเคอร์เรนซีมาใช้ชำระหนี้ตามกฎหมายด้วย อันจะทำให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เหมือนกับการโอนคริปโทเคอร์เรนซีที่มีกฎหมายบัญญัติใหม่เพิ่มเติมไว้ในมาตรา 40 (4) (ฉ) โดยเฉพาะ ก็จะทำให้การปรับใช้กฎหมายชัดเจนและง่ายขึ้นด้วย

2. วิธีการคำนวณภาษีคริปโทเคอร์เรนซี ควรมีการแก้ไขประมวลรัษฎากร โดยเพิ่มเติม ดังนี้

1) เพิ่มเติมหลักการการคำนวณต้นทุนของคริปโทเคอร์เรนซีในการโอนคริปโทเคอร์เรนซีตามที่บัญญัติไว้ในประมวลรัษฎากร มาตรา 40 (4) (ณ) ในส่วนซึ่งตีราคาเป็นเงินได้เกินกว่าที่ลงทุนเป็นเงินได้พึงประเมิน โดยอาจเลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่ง หรือใช้หลายวิธีผสมกันก็ได้ เช่นสำหรับผู้ค้า หรือนายหน้าที่มีการซื้อขายเป็นจำนวนมาก มีการเคลื่อนไหวในบัญชีทุกวัน เช่นนี้อาจนำวิธีที่ 3 แบบหลักถัวเฉลี่ย (Average) มาใช้ก็ได้ แต่สำหรับนักชุดที่สะสมคริปโทเคอร์เรนซีไว้เพื่อเก็งกำไรและมีมูลค่าของคริปโทเคอร์เรนซีที่ต่างกันมาก อาจเลือกใช้วิธีที่ 1 แบบเข้าก่อนออกก่อน (First in First out: FIFO) หรือแบบที่ 2 แบบเข้าหลังออกก่อน” (Last in, First out: LIFO) ก็ได้ แล้วแต่จำนวนที่จะต้องจ่ายภาษีน้อยกว่ากัน เป็นต้น และกำหนดวิธีการคิดมูลค่าของคริปโทเคอร์เรนซีที่ได้รับมาจากการชำระหนี้เพิ่มเติม โดยอาจกำหนดมูลค่าตามราคาตลาดยุติธรรม (Fair Market Value) ณ วันที่ได้รับคริปโทเคอร์เรนซีก็ได้

2) ในกรณีที่มีการโอนคริปโทเคอร์เรนซีตามประมวลรัษฎากร มาตรา 40 (4) (ณ) มิได้กำไรหากแต่ขาดทุน ประเทศไทยอาจมีการออกกฎหมายเพิ่มเติมในกรณีของการขาดทุนด้วยว่าควรนำมาคิดภาษีในส่วนนี้อย่างไร เช่น ให้ประเมินตามราคาตลาดยุติธรรม (Fair Market Value) เป็นต้น

3. ประเทศไทยควรสร้างแบบฟอร์มในการกรอกรายละเอียดของเงินได้ทุกครั้งเช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกาใช้ ด้วยการกำหนดให้ทุกครั้งที่มีการโอนคริปโทเคอร์เรนซีและมีการจ่ายเงินซึ่งต้องหักภาษี ณ ที่จ่ายเพื่อนำส่งในอัตราร้อยละ 15 ตามประมวลรัษฎากร มาตรา 50 (2) (ณ) นิติบุคคลผู้ประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัลจะต้องกรอกข้อมูลและส่งแบบฟอร์มไปเก็บรวบรวมไว้ ณ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วย เช่นนี้ก็จะสามารถตรวจสอบการจัดเก็บภาษีชนิดนี้ได้ง่ายขึ้นเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

วิทย์ ตันตยกุล. (ม.ป.ป.). กฎหมายเกี่ยวกับภาษีอากร. (กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.).

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2528). ภาษีอากรในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).

พนิต ธีรภาพวงศ์. (2552). ภาษีบริษัทข้ามชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 5. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน).

โมรา บุญผล. (2527). คำอธิบายเกี่ยวกับภาษีอากร. สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, (กรุงเทพฯ : สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา).

ประกาศสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ที่ สจ

44/2561 เรื่อง บัญชีรายชื่อคริปโทเคอร์เรนซีที่สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์กำหนด,

<https://www.sec.or.th/TH/pages/lawandregulations/digitalassetbusinessregulations.aspx>, 20 เมษายน 2563.

ประวัติศาสตร์ราคาบิตคอยน์ (bitcoin price story),

<https://www.buybitcoinworldwide.com/th/price/>, 12 เมษายน 2563.

Han, ประชาธิปไตยบน Blockchain ตอนที่ 1 การอัปเดต Hard fork และ Soft

fork คืออะไร, <https://blockchain-review.co.th/blockchain-review/democracy-on-blockchain-ep-2-hardfork-softfork/>, 1 พฤษภาคม 2563.

ประมวลรัษฎากรพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 19) พ.ศ. 2561

พระราชกำหนดการประกอบธุรกิจสินทรัพย์ดิจิทัล พ.ศ.2561

พระราชบัญญัติการรับภาษีมรดก พ.ศ.2558

Wilwerding. (2019). **Cryptocurrency Taxation: Suggested Revisions on Current Treatment**. United State: University of Nebraska at Omaha.

Scott A. Wiseman. (2016). Property or Currency? The Tax Dilemma Behind Bitcoin. **Utah Law Review**, (Volume2), p.423.

Zatsepin A.M., Filipova O.V. and Permyakov M.V. Mining is a Legal Category, Advanced in Social Science, Education and Humanities Research, **Atlantis Press (volume 420)**, p.193.

Robby Houben and Alexander Snyers. Cryptocurrencies and blockchain, July 2018, **European Paliament**, p.25.

Benjamin Molloy, Taxing the blockchain: How cryptocurrencies Thwart International Tax Policy, **Oregon Review of International Law**, p. 627.

Mary F. Voce and Pollav Raghuvanshi. (2018), **Blockchain and Cryptocurrency: Federal Income Tax Issues, Special Report, Tax Notes**, November 26, p. 1090.

Longman Dictionary of Contemporary English, <https://www.ldoceonline.com/dictionary/crypto>, 2 พฤษภาคม 2563

Longman Dictionary of Contemporary English, <https://www.ldoceonline.com/dictionary/currency>, 2 พฤษภาคม 2563

Longman Dictionary of Contemporary English, <https://www.ldoceonline.com/dictionary/fork>, 2 พฤษภาคม 2563.

Merriam-Webster Dictionary, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/cryptocurrency>, 27 เมษายน 2563

Black's Law Dictionary (11th ed. 2019), Thompson Reuter west law, <https://bit.ly/2xW0VMP>, 22 เมษายน 2563

Gift Tax Limits: How Much Can You Gift?, <https://smartasset.com/retirement/gift-tax-limits>, 22 เมษายน 2563

IRS, About Publication 559, Survivors, Executors and Administrators, <https://www.irs.gov/forms-pubs/about-publication-559>, 22 เมษายน 2563

IRS, About Publication 526, Charitable Contributions, <https://www.irs.gov/forms-pubs/about-publication-526>, 22 เมษายน 2563

IRS, About Publication 551 Basis of Asset, <https://www.irs.gov/forms-pubs/about-publication-551>, 22 เมษายน 2563

Internal Revenue Service, Notice 2014-21, <https://www.irs.gov/pub/irs-drop/n-14-21.pdf>, 12 เมษายน 2563.

URVCBA, section 102 (23) Revised Payment Services Act of Japan (PSA),

Translated Thai Reference

Announcement of the Securities and Exchange Commission No.

SorJor. 44/2561 Re: List of Cryptocurrencies Prescribed by the Securities and Exchange Commission, <https://www.sec.or.th/TH/pages/lawandregulations/digitalassetbusinessregulations.aspx>, 20 April 2563.

Bitcoin Price Story, <https://www.buybitcoinworldwide.com/th/price/>, 12 April 2563.

Boonyaphon, M. (2527). **Explanation of Taxes. The Institute of Legal Education, Thai Bar Association**, (BKK: The Institute of Legal Education, Thai Bar Association), Han, **Democracy on Blockchain part 1 Updating what are Hard fork and Soft fork**, <https://blockchain-review.co.th/blockchain-review/democracy-on-blockchain-ep-2-hardfork-softfork/>, 1 May 2563.

Dhirapharbwongse, P. (2552). **Multinational company tax**. (5th edition: Winyuchon Publication House),
Revenue Code Emergency Decree Amending the Revenue Code (No. 19) B.E. 2561 Inheritance Tax Act, B.E. 25

Tantayakul, W. (n.d.). **Law on Taxation**. (BKK: n.p.)

Thanapornpun, R. (2528). **Taxation in Thai Economic History**. (BKK: Thammasart University Press

บทความที่ :

Article :

6



รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้
ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ
นักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 24

A model of Using Learning Resources in School and
Locality for Educational Management and for the
Development of Students' Quality in Kanchanapisek
Wittayalai Kalasin School under the Secondary
Educational Service Area Office 24

[Received: December 30, 2020; Revised: April 27, 2021; Accepted: April 28, 2021]

ทวีภรณ์ วรชิน*

Taweebhorn Worachin*

*ผู้อำนวยการโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษา กาฬสินธุ์ [Director of kanchanapisekwitthayalai Kalasin
School. Under the office of Kalasin Secondary Educational Service Area];
E-mail taweeporn.w@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบ 2) สร้างรูปแบบ 3) ประเมินผลการใช้รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ 4) ประเมินคุณภาพนักเรียนและประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง หลังจากการใช้รูปแบบสำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ กลุ่มเป้าหมายมี กลุ่มที่ 1 ผู้บริหาร ครู นักเรียน กรรมการสถานศึกษา และผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น 57 คน กลุ่มที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน กลุ่มที่ 3 ผู้ทรงคุณวุฒิ 15 คน กลุ่มที่ 4 ผู้บริหาร ครู นักเรียน กรรมการสถานศึกษา และผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น 229 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลบรรยายเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบของความเป็นแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและท้องถิ่น มี 6 องค์ประกอบ คือ 1) การบริหารจัดการศึกษา 2) การจัดการเรียนการสอน 3) คุณภาพผู้เรียน 4.การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง 5.การนิเทศการศึกษา และ 6. การให้บริการแหล่งเรียนรู้ 2. รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและท้องถิ่น มี 7 ขั้นตอน คือ APISIDE ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ 2) การวางแผน 3) การจัดการเรียนรู้ 4) การให้บริการ 5) การสร้างนวัตกรรมและการเชื่อมโยงความรู้สู่สากล 6) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และ 7) การประเมินผลและเผยแพร่ และคู่มือการใช้รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ 3. ผลการประเมินการใช้รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ พบว่า มีระดับการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับมาก 4. ผลการประเมินคุณภาพนักเรียนและประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง หลังใช้รูปแบบ พบว่า นักเรียนมีคุณภาพด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์สูงขึ้นทุกระดับชั้น ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบ; แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา; แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

Abstract

The purpose of this research were: 1) to study the components of a learning resource in school and locality for educational management as well as for the development of students' quality in Kanchanapisek Witthayalai Kalasin School; 2) to create a model that can be used as learning resource in school and local learning resource for educational management and for the development of students' quality in Kanchanapisek Witthayalai Kalasin School; 3) to evaluate the use of model as learning resource and 4) to evaluate the students' quality and satisfaction after using the model. The targeted groups consisted of the following head counts: 1) 57 heads comprised the school directors, teachers, students, school boards and local learning center officers; 2) 5 experts; 3) 15 advisers; and 4) 229 heads comprised the school directors, teachers, students, school boards and local learning resource officers. The research instruments used were 5-point rating scale questionnaires for evaluating results using the model. Assessment the quality of students and the satisfaction of those involved. The statistics used in data analysis were Mean , Standard Deviation and content analysis. The findings were as follows: 1. There were 6 components in a learning resource inschool and locality as AISPSS 1) Administrator, 2) Instructional, 3) Students, 4) Parental, 5) Supervisors, and 6) Service. 2. There were 7 steps on how to use a model for learning resources in school and local learning resource as APISIDE 1) Analysis, 2) Planning, 3) Instructional, 4) Service, 5) Innovation &

Linked to global, 6) Development, and 7) Evaluation and Spreads. In addition, a handbook about how to use a model as learning resource. was also included. 3. The use of a model as learning resource was at high level. 4. The evaluation of students' quality and satisfaction after using the model as learning resource. found that the quality of academic achievement and desirable attributes increased at all levels. The results of the satisfaction had at the highest level.

Keywords: Model; School Learning Resources; Local Learning Resources

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีสาระสำคัญที่เสริมสร้างความใฝ่รู้ การศึกษาค้นคว้า วิจัย อันจะนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ซึ่งสะท้อนบทบาทของแหล่งเรียนรู้ โดยให้สถานศึกษามีการส่งเสริมสนับสนุน ให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนการสอน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีความรอบรู้ จากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย อีกทั้งมาตรา 25 กำหนดบทบาทของรัฐในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ โดยส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ อย่างเพียงพอ และมีประสิทธิภาพ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552 : คำนำ) ได้กำหนดกรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พุทธศักราช 2552-2561) ไว้ว่า สถานศึกษาทุกระดับต้องพัฒนาสถานศึกษาให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และพัฒนา แหล่งเรียนรู้อื่นๆ สำหรับการศึกษา และการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกระบบ และตาม ออัยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จึงเป็นบทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จะต้องตระหนัก ให้ความสำคัญและเห็นคุณค่า ในการดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและชุมชนให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม เพราะแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและชุมชน เป็นปัจจัยที่สำคัญให้ผู้เรียน เก็บรวบรวมข้อมูล คิด วิเคราะห์ วิจารณ์ สร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญสำหรับการศึกษาในยุคปัจจุบัน และแหล่งเรียนรู้อยู่ยู่ให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้น และต้องการเข้าไปใช้บริการ เพื่อให้เป็นลักษณะการเรียนรู้ ที่พึงประสงค์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 คือสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข มีทางเลือกและมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา โดยมุ่งเน้นประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากการวิเคราะห์บริบทของโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ พบว่า ยังไม่มีรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ทั้งที่เป็นโรงเรียนที่ได้ตั้งขึ้นตามโครงการเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในมหามงคลวโรกาสที่ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ ครบ 50 ปี เป็นโรงเรียนที่มุ่งจัดการศึกษาด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเน้นการส่งเสริมนักเรียนให้เป็นสุภาพบุรุษและสุภาพสตรี มีระเบียบวินัย เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม และเทิดทูนไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเป็นโรงเรียนที่มีลักษณะสมบูรณ์ มีความพร้อมด้านอาคารสถานที่ ทั้งอาคารเรียน อาคารประกอบ ตลอดจนครุภัณฑ์ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ มีแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาอย่างเพียงพอกับความต้องการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งมีนักเรียนทั้งประเภทประจำและไป – กลับ โรงเรียนตั้งอยู่ที่บ้านเลขที่ 99 หมู่ 16 ตำบลคุ้มเก่าอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่สำคัญอย่างโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร อาทิ เช่น อ่างเก็บน้ำลำพะยังตอนบน อุโมงค์ผันน้ำลำพะยังภูมิพัฒน์ โครงการสาธิตทฤษฎีใหม่ โครงการศิลปาชีพบ้านกุดสิมคุ้มเก่า อนุสาวรีย์พระอิศรวงษา เจ้าเมืองกุดสิมนารายณ์ หลักเมือง และวัดวังคำ ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ที่สามารถเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของนักเรียนได้เป็นอย่างดี แต่ทางโรงเรียนยังไม่ได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนเท่าที่ควร ถือ

เป็นการสูญเสียโอกาสด้านการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมาก นอกนี้โรงเรียนยังขาดการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้เชื่อมโยงกับหลักสูตรสถานศึกษา จึงสมควรได้มีการจัดการและพัฒนาการเรียนการสอน โดยการบูรณาการการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ให้สอดคล้องสัมพันธ์กับเนื้อหาสาระและตัวชี้วัดของรายวิชา กลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ และเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ จากปัญหาดังกล่าว ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนที่ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้บริหารสถานศึกษาแห่งนี้ ได้เล็งเห็นความสำคัญที่ต้องศึกษา ค้นคว้าเพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ภายในและแหล่งเรียนในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา จึงได้ทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย ภาพสินธุ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24” ซึ่งสอดคล้องตามหลักการพัฒนาและกระบวนการในการใช้แหล่งเรียนรู้ ตามแนวคิด ทฤษฎีที่ศึกษา โดยใช้หลักการทรงงานตามแนวพระราชดำริบันได 3 ขั้นสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน คือ

1. การเข้าใจ (C= Comprehension) คือ การสร้างให้เกิดความเข้าใจในข้อมูลพื้นฐาน ด้วยการศึกษาข้อมูลทุกมิติของแหล่งเรียนรู้ภายในและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ชุมชน และรวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง
2. การเข้าถึง (A = Access) เป็นเรื่องการสื่อสารและสร้างการมีส่วนร่วม โดยมุ่งสื่อสารสร้างความ เข้าใจและความมั่นใจกับท้องถิ่นชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา และความต้องการของโรงเรียน ท้องถิ่น และผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนามากที่สุด

3. การพัฒนา (D = Development) เป็นเรื่องของการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพนักเรียน ท้องถิ่น ชุมชน การสร้างรูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น และการพัฒนาการศึกษาฐาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้และฝึกปฏิบัติของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และการติดตามสนับสนุนประเมินผล

เพื่อประโยชน์ในการกำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ ในการจัดการแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ที่ช่วยให้ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และบุคลากรผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สามารถเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา การจัดกิจกรรมเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ สู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยการมีส่วนร่วม เกิดความเป็นเจ้าของร่วม และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไปในที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและสังเคราะห์องค์ประกอบของความเป็นแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์

2. เพื่อสร้างรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์

3. เพื่อประเมินผลการใช้รูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นสำหรับการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์

4. เพื่อประเมินคุณภาพนักเรียนและประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง หลังจากการใช้รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์

ขอบเขตของการวิจัย

รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ ดำเนินการวิจัยในปีการศึกษา 2561 - 2562 โดยผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ สังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อการจัดการศึกษา มาตรฐานคุณภาพการศึกษา ศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ประเมินรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ มีการยืนยันรูปแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) การนำรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น มาใช้ในการจัดการศึกษาจริงที่โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ การประเมินผลการใช้รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ สำหรับการจัดการศึกษา การประเมินคุณภาพนักเรียน และประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องหลังจากการใช้รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้

ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R & D) โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed methods Research) ซึ่งประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ ดำเนินการเป็น 2 ระยะ ดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1 การวิจัย (Research: R) เป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน (Analysis) การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ในเขตอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 5 แห่ง

กลุ่มเป้าหมาย ที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา และบุคลากรผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น จำนวน 57 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยการสัมภาษณ์ สังเกต เพื่อหาองค์ประกอบของแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์

การวิจัยระยะที่ 2 การพัฒนา (Development : D) เป็นการออกแบบสร้างและพัฒนา (Design & Development) การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การออกแบบ (Design) และการสร้างรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ พร้อมคู่มือประกอบการใช้รูปแบบ โดยผู้วิจัยและคณะ หาประสิทธิภาพของรูปแบบโดยใช้แบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน

กลุ่มเป้าหมาย ที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา และบุคลากรผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น จำนวน 57 คน เพื่อสร้างรูปแบบและสร้างคู่มือรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่

เหมาะสม สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา (Development) เป็นการวิพากษ์และยืนยันรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

กลุ่มเป้าหมาย ที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน ประกอบด้วย อาจารย์สอนในมหาวิทยาลัย ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษาในเทศก์ ครูผู้สอน และบุคลากรผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสนทนากลุ่ม วิพากษ์และยืนยันรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ คู่มือรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผล (Evaluation) เป็นการประเมินผลรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 การประเมินคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ และการประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องหลังจากการใช้รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้

กลุ่มเป้าหมาย ที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน และผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น จำนวน 229 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามประเมินรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนา

คุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ แบบประเมินคุณภาพนักเรียน และแบบสอบถามประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องหลังการใช้รูปแบบ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยระยะที่ 1

ขั้นตอนที่ 1 ผลการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน (Analysis) โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สังเคราะห์องค์ประกอบของความเป็นแหล่งเรียนรู้ มี 6 องค์ประกอบ คือ ด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการ ด้านที่ 2 ด้านจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง ด้านที่ 3 ด้านคุณภาพผู้เรียน ด้านที่ 4 ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียน ด้านที่ 5 ด้านการนิเทศการศึกษา ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) และด้านที่ 6 ด้านการบริการและให้ความรู้ของบุคลากรผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 2 ผลการศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field Research)

การศึกษาในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น รวม 5 แห่ง โดยการสัมภาษณ์บุคลากรและสังเกตการเรียนรู้ การทำกิจกรรม การปฏิบัติจริง การฝึกประสบการณ์ และวิธีการดำเนินชีวิตในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็น ดังนี้

1.1 ข้อสัมภาษณ์และสังเกต ในการดำเนินการของสถานศึกษา มีการศึกษาความเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างไรบ้าง เช่น เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา การบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ การจัดให้นักเรียนได้เรียนรู้และฝึกประสบการณ์ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน บุคลากรผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น การนิเทศ ติดตาม และการให้บริการแหล่งเรียนรู้

ผลการศึกษาจากสัมภาษณ์และสังเกตโดยรวม สรุปได้ว่า สถานศึกษามีการดำเนินการจัดการศึกษาเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา และแหล่งเรียนรู้ใน

ท้องถิ่นด้วยความเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาความเป็นแหล่งเรียนรู้ ได้สอดคล้องกับหลักการแนวคิดทฤษฎีความเป็นแหล่งเรียนรู้ มีองค์ประกอบทั้ง 6 ด้านคือ ด้านที่ 1 ด้านการบริหารการจัดการศึกษาในสถานศึกษา ดำเนินเป็นไปตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและบริบทของท้องถิ่น ด้านที่ 2 ด้านการจัดการเรียนรู้เป็นไปตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หลักสูตรสถานศึกษา มีการวิเคราะห์บริบทและสร้างหลักสูตรสาระท้องถิ่นอันเกิดจากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็นสำคัญ ในหลักสูตรจะประกอบด้วย วิสัยทัศน์ หลักการ วัตถุประสงค์ กลยุทธ์ และการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ ด้านที่ 3 ด้านคุณภาพนักเรียนจากการใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น นักเรียนสามารถอธิบายความเป็นมาและคุณค่าของแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่สำคัญยิ่ง และสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ที่มีต่อพสกนิกรชาวอำเภอเขาวงอย่างหาที่สุดมิได้ ทรงพระราชทานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เช่น อ่างเก็บน้ำลำพะยังตอนบน อุโมงค์ผันน้ำลำพะยังภูมิพัฒน์ โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ และโครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านกุดสิม ทำให้ราษฎรในพื้นที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นักเรียนอธิบายความเป็นมาของท้องถิ่นของตนเองได้จากการเรียนในแหล่งเรียนรู้ประวัติชาวผู้ไทย จากอนุสาวรีย์พระอิศรวงษาหลักเมืองกุดสิมนารายณ์ วัดวังคำ เกิดความรักและภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง ด้านที่ 4 ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา และร่วมแก้ไขปัญหาของนักเรียน ด้านที่ 5 ด้านการสร้างขวัญกำลังใจและการให้คำแนะนำในการใช้แหล่งเรียนรู้โดยศึกษานิเทศก์ และด้านที่ 6 ด้านการให้บริการจากผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ให้มีความรู้ความเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ด้วยความตระหนักที่จะพัฒนาคุณภาพนักเรียนและพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่มาตรฐานสากล สรุป ได้องค์ประกอบของความเป็น

แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษก วิทยาลัย กาฬสินธุ์ คือ AISPSS

ผลการวิจัยระยะที่ 2

ผลการพัฒนารูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นสำหรับการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน มีผลการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การออกแบบและการสร้างรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นสำหรับการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ และหาประสิทธิภาพของรูปแบบมีผล ดังนี้

2.1 หลักการสร้างรูปแบบ

1) หลักเข้าใจความเป็นแหล่งเรียนรู้ คือ ทรัพยากรที่เป็นแหล่งเรียนรู้มาใช้เป็นสื่อประกอบด้วย บุคคล วัสดุอุปกรณ์ของจริงและสถานที่จริง ที่ใช้เชื่อมโยงความรู้ให้กับผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง ช่วยสร้างนิสัยใฝ่เรียนรู้ ส่งเสริมให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ และเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต จะเกิดผลต่อความคิดรวบยอด เกิดความกระตือรือร้น เกิดการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ด้วยตนเองที่จะนำไปสู่ความเจริญอย่างยั่งยืนของคนในชาติ 2) หลักเข้าถึง รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่เหมาะสมสถานศึกษาสามารถเข้าถึงแก่นแท้ของสังคมแห่งการเรียนรู้และการเรียนรู้ตลอดชีวิต 3) หลักพัฒนา ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนในทางที่ดีขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพของการใช้แหล่งเรียนรู้ 6 ด้าน คือ การบริหาร การจัดการเรียนการสอน การเรียนรู้ของผู้เรียน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง การนิเทศการศึกษาของผู้บริหารและศึกษานิเทศก์ และการให้บริการของผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

2.2 แนวคิดทฤษฎี ที่นำมาใช้ในการสร้างรูปแบบ ดังนี้ 1. แนวคิดและทฤษฎีตามนโยบายการบริหารการศึกษาของชาติ นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ 2. แนวคิดและทฤษฎีบริหารสถานศึกษา 3. แนวคิดและทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ 4. แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้เรียน ทฤษฎีสำคัญ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพของผู้เรียน ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้ของ กานเย่ (Gagne’s Eclecticism) การจัดการเรียนรู้ที่เป็นระบบซึ่งเริ่มจากง่ายไปหายาก ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูเนอร์ (Bluner) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่ การค้นพบการแก้ปัญหา ทฤษฎีการเรียนรู้ของ ออซูเบล (Ausubel) การเรียนรู้ที่มีความหมาย (A theory of meaningful verbal learning) สามารถเชื่อมโยงกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่รู้มาก่อน คือ มีการนำเสนอความคิดรวบยอดหรือ กรอบมโนทัศน์หรือกรอบแนวคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่ผู้เรียนก่อนการสอนเนื้อหาสาระ นั้น ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนเนื้อหาสาระนั้นอย่างมีความหมาย 5. แนวคิดและทฤษฎีการนิเทศการศึกษา เป็นกระบวนการติดตามควบคุม กำกับการวัดและประเมินผลตลอดจนการใช้ การชี้แนะ ที่จะส่งผลต่อการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริง การนิเทศเป็นการแนะนำการประสานงาน การช่วยเหลือ และการร่วมมือกันในการจัดการศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารการศึกษา การจัดการเรียนการสอน คุณภาพของผู้เรียน 6. แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง เป็นกระบวนการมีที่จะช่วยให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาเป็นไปตามบริบทของท้องถิ่นชุมชน ใช้แนวคิดของการเข้าถึงชุมชนประกอบด้วย การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) และการสำรวจในภาคสนาม (Field Survey) 7. แนวคิดและทฤษฎีการให้บริการของผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ เป็นการปรับการเรียนเปลี่ยนการสอนในการจัดการศึกษาอย่างเท่าทันกับสังคม เทคโนโลยี ด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่จะนำไปสู่การศึกษาตลอดชีวิตและเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ ตามแนวคิดการให้บริการ SERVICE

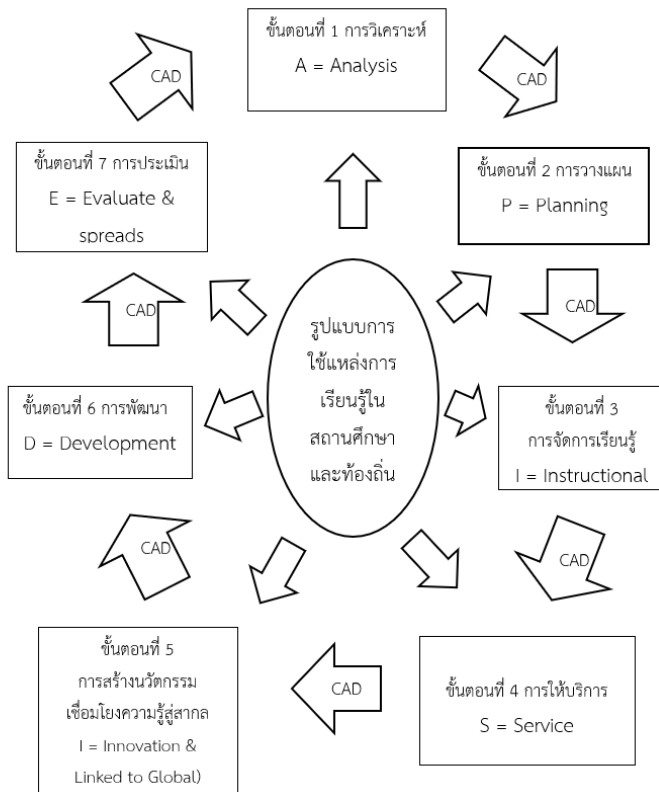
การมีมิตรภาพต่อผู้มารับบริการทุกคน 8 หลักการตามแนวพระราชดำริ จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานภาคสนาม ในสถานศึกษาพบว่า สถานศึกษาให้ความสำคัญกับแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ความรู้อย่างมีปัญญาควบคู่คุณธรรมประจำตน ด้วยหลักการตามแนวพระราชดำรินี้ได้ 3 ขั้น สำคัญสำเร็จอย่างยั่งยืน คือ เข้าใจ (Comprehension = C) เข้าถึง (Access = A) และพัฒนา (Development = D) (ประเวศวสี. 2554 : 31)

2.4 รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ (Analysis) ขั้นที่ 2 การวางแผน (Planning) ขั้นที่ 3 การเรียนการสอน (Instructional) ขั้นที่ 4 การสร้างนวัตกรรม เชื่อมโยงความรู้สู่สากล (Innovation & Linked to Global) ขั้นที่ 5 การให้บริการ (Service) ขั้นที่ 6 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (Development) ขั้นที่ 7 การประเมินและเผยแพร่ (Evaluation and Spreads) เรียกว่า APISIDE MODEL ใช้หลักการตามแนวพระราชดำรินี้ได้ 3 ขั้นสู่ สำคัญสำเร็จอย่างยั่งยืนเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา CAD (Comprehension Access และ Development) และคู่มือรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ ที่ผู้วิจัยและคณะจัดทำขึ้น ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ความนำ ส่วนที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ส่วนที่ 3 ความเป็นแหล่งเรียนรู้ ส่วนที่ 4 รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ส่วนที่ 5 ประสิทธิภาพของรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ส่วนที่ 6 เงื่อนไขในการใช้แหล่งเรียนรู้ และส่วนที่ 7 ตัวอย่างการจัดการเรียนรู้บูรณา

การใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นสำหรับการจัดการเรียนรู้

2.5 เจาะลึกสำคัญการใช้รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นสำหรับการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ ได้แก่ 1.ผู้บริหารสถานศึกษา (Administration) 2. ครูผู้สอน (Teacher) 3. ผู้เรียน (Learner) 4. ผู้ปกครอง (Guardian) 5. ศักขานิเทศก์ (Supervision) และ 6 ผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น (Facilitator)

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา เป็นการวิพากษ์รูปแบบการใช้แหล่งการเรียนรู้
ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนา
คุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ ทั้ง 7 ขั้นตอน ชื่อว่า APISIDE MODEL ตามแนวพระราชดำริบันได 3 ขั้นสู่ ความสำเร็จอย่างยั่งยืนเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา CAD (Comprehension Access Development) โดยการสนทนากลุ่มย่อย (Focus group Discussion) ของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน ได้ผลการประเมินผลการวิพากษ์ยืนยันรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้จากการสนทนากลุ่ม หาประสิทธิภาพของรูปแบบ ได้รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียน โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ ดังภาพ



แผนภาพที่ 1 รูปแบบการใช้แหล่งการเรียนรู้ในสถานศึกษาและท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 3 ผลการประเมินผลการใช้รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษก วิทยาลัย กากพลินธุ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 24 โดยใช้แบบสอบถามประเมิน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน

นักเรียน คณะกรรมการ สถานศึกษาโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ มีผลการประเมิน ดังนี้

ผลการประเมินการใช้รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ พบว่า มีระดับการปฏิบัติในการใช้รูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.47$, S.D.= 0.59) และเมื่อพิจารณาผลรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ คือ การวางแผน (P) มีการปฏิบัติมากที่สุดอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.75$, S.D.= 0.43) รองลงมา คือ ด้านการประเมินผลและเผยแพร่ (E) อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.71$, S.D.= 0.55) และด้านการจัดการเรียนการสอน (I) อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.47$, S.D.= 0.52) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การให้บริการ (S) อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$, S.D.= 0.65)

ขั้นตอนที่ 4. ผลการประเมินคุณภาพนักเรียนและประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง หลังใช้รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ พบว่า นักเรียนมีคุณภาพด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์สูงขึ้นทุกระดับชั้น ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.74$, S.D.= 0.45) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีคะแนนความพึงพอใจมากที่สุดเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ข้อ 3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้ในสถานศึกษาและในท้องถิ่น มีความเหมาะสมและตรงตามความต้องการของผู้เรียน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.87$, S.D.= 0.33) รองลงมาคือ ข้อ 7 หลังการใช้รูปแบบการใช้แหล่งการเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นแล้ว นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากกิจกรรม

การเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.84$, S.D.= 0.37) และ ข้อ 13 รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ทำให้นักเรียนมีความรู้และทักษะชีวิตจากการศึกษา ค้นคว้าตามความถนัดและความสนใจ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.82$, S.D.= 0.38) ส่วนข้อมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อ 5 ผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษามีโอกาสสะท้อนข้อมูลกลับ เพื่อการพัฒนาแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.57$, S.D.= 0.69)

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ มี 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การวิจัย (Research : R) เป็นการศึกษาวิเคราะห์ (Analysis) ข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินการวิจัย มี 2 ขั้นตอน ระยะที่ 2 การพัฒนา (Development : D) เป็นการออกแบบและพัฒนา (Design & Development) มี 3 ขั้นตอน ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยไปแล้ว จึงขออภิปรายผลในสาระสำคัญ 4 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. การศึกษาองค์ประกอบของความเป็นแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นสำหรับการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์

1.1 องค์ประกอบของ ความเป็นแหล่งเรียนรู้โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ ด้านที่ 1 ด้านการบริหารด้านที่ 2 ด้านจัดการเรียนการสอน 3 ด้านคุณภาพผู้เรียน ด้านที่ 4 ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียน ด้านที่ 5 ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านที่ 6 ด้านบุคลากรผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับวิจัยของ พงษ์ ไบเี่ยม (2558 : 46) ที่พบว่า องค์ประกอบของความเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีความเกี่ยวข้องประสานสัมพันธ์กัน 6 องค์ประกอบ คือ

AISPSS ได้แก่ การบริหาร (A = Administration) การจัดการเรียนรู้ (Instructional) คุณภาพผู้เรียน (Student) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง (Parental) การนิเทศการศึกษา (Supervisors) การให้บริการ (Service) สอดคล้องกับวิจัยของ กนกพร นิมพลี (2555 : 64 - 65) ที่พบว่า ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน เกี่ยวข้องกับความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดสืบต่อกันมา จนกลายเป็นองค์ความรู้ประจำท้องถิ่น ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมและการปลูกฝังวิถีคิด การดำเนินชีวิตประจำวันให้แก่ลูกหลาน และยังสอดคล้องกับวิจัยของ จายคอก (Jaycox. 2001 : 89-104) พบว่า แม้หลักสูตรจะกำหนดเป็นแบบแผน แต่นักเรียนที่เรียนในระบบโฮมสกูล ก็ต้องได้รับการจัดให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และการถ่ายทอดประสบการณ์จากผู้รู้ในสังคม ปัจจุบันต้องให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

1.2 ผลการศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น 5 แห่ง สรุปได้ว่า สถานศึกษา มีการดำเนินการจัดการศึกษาเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นด้วยความเข้าใจ เข้าถึงท้องถิ่น และพัฒนาความเป็นแหล่งเรียนรู้ ได้สอดคล้องกับหลักการแนวคิด ทฤษฎีความเป็นแหล่งเรียนรู้ และมีองค์ประกอบทั้ง 6 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารจัดการศึกษาในสถานศึกษา 2) ด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 3) ด้านคุณภาพนักเรียน จากการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีความภูมิใจในท้องถิ่นตนเอง 4) ด้านการสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครอง เช่น ร่วมประชุมวางแผน ร่วมระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา และร่วมแก้ไขปัญหานักเรียน 5) ด้านการสร้างขวัญกำลังใจการให้คำแนะนำในการใช้แหล่งเรียนรู้ โดยศึกษานิเทศก์ 6) ด้านการให้บริการแหล่ง

เรียนรู้ ให้ความรู้ความเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นโดยบุคลากรผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น และดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ด้วยความตระหนักที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ และพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่มาตรฐานสากล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พงนิ พิรมหิจิตต์ (2553 : 42 - 46) พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 ระดับ คือ การร่วมคิดและตัดสินใจ เจ้าหน้าที่และผู้นำชุมชนร่วมกันกำหนดกิจกรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ การระดมความคิดเห็นร่วมกันสรุปกิจกรรมที่ควรดำเนินการ ได้แก่ คลังข้อมูลภูมิปัญญาล้านนา คลินิกเพื่อนคู่คิด เศรษฐกิจพอเพียง ตลาดนัดภูมิปัญญา การส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทิวทัศน์ภาพ “สมุนไพรพื้นบ้าน” ธนาคารต้นไม้ และ เวทีพัฒนาเครือข่าย

2. การพัฒนารูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นสำหรับการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24

2.1 การออกแบบและการสร้างรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นสำหรับการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ และหาประสิทธิภาพของรูปแบบ 1) มีหลักการสร้างรูปแบบ คือ หลักการเข้าใจความเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยใช้ทรัพยากรที่เป็นแหล่งเรียนรู้มาใช้เป็นสื่อประกอบด้วยบุคคล ของจริงและสถานที่จริง ที่ใช้เชื่อมโยงความรู้ให้กับผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงช่วยสร้างนิสัยใฝ่เรียนรู้ ส่งเสริมให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ และเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต จะเกิดผลต่อความคิดรวบยอดเกิดความรู้กระตือรือร้น เกิดการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของตนเองที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนของคนในชาติ หลักการเข้าใจรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่เหมาะสม สถานศึกษา

สามารถ เข้าถึง แก่นแท้ของสังคมแห่งการเรียนรู้และการเรียนรู้ตลอดชีวิต และหลักการพัฒนา ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนอย่างมีประสิทธิภาพของการใช้แหล่งเรียนรู้ 6 ด้าน คือ การบริหารจัดการศึกษา ด้านการเรียนการสอน ด้านคุณภาพของนักเรียน ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ด้านการนิเทศการศึกษาของผู้บริหารและศึกษานิเทศก์ และด้านการให้บริการของผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ใช้แนวคิดและทฤษฎีบริหารสถานศึกษา เป็นกระบวนการพัฒนาจากหลักสูตรแกนกลาง ไปสู่หลักสูตรสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาและบริบทของท้องถิ่น ตามแนวคิดการบริหาร วงจรคุณภาพ PDCA ของเดมมิง (Deming Cycle) และทฤษฎีการบริหารเชิงการจัดการ “POSDCoRB” ของลูเธอร์ กุลลิก (Luther Gulick) โดยบุคคลที่เป็นผู้นำสำคัญสูงสุดในการบริหารสถานศึกษา คือ ผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา นำไปสู่การจัดการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญด้วยเทคนิคกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการครบวงจร โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา และท้องถิ่น ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ ผู้ปกครอง และผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นสำหรับการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ประกอบด้วย รูปแบบ 7 ขั้นตอน และคู่มือการใช้รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นสำหรับการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ 7 ขั้นตอน ชื่อว่า APISIDE ดังนี้ คือ 1) การวิเคราะห์ (A: Analysis) 2) การวางแผน (P : Planning) 3) การจัดการเรียนรู้ (I: Instructional) 4) การให้บริการ (S: Service) 5) การสร้างนวัตกรรมและเชื่อมโยงความรู้สู่สากล

(Innovation & Linked to global) 6) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (Development) และ 7) การประเมินและเผยแพร่ (Evaluation and Spreads) สอดคล้องกับวิจัยของ พยุง ใบแย้ม (2558 : 244 - 245) พบว่า การพัฒนารูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เพื่อการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา มี 7 ขั้นตอน ขั้นที่ 1 การวางแผน (Planning) ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ (Analysis) ขั้นที่ 3 การจัดการเรียนการสอน (Instructional) ขั้นที่ 4 การให้บริการ (Service) ขั้นที่ 5 การเชื่อมโยงความรู้สู่สากล (Linked to global) ขั้นที่ 6 พัฒนาแหล่งเรียนรู้ (Development) ขั้นที่ 7 ประเมินผลและเผยแพร่ (Asses and spreads) ยังมีความสอดคล้อง กับแนวคิดและงานวิจัยของ สุวิทย์ มูลคำ และอรรถัย มูลคำ (2545 : 109 - 112), ชัชฎา อุดมสิทธิ์ (2561 : 87-88), สาคร มหาหิงค์ (2560 : 581-582), วุฒิไกร คำแฝง (2557 : 200-203) และเด่นวิช ชูคันหอม (2558 : 138-139) คู่มือการใช้รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นสำหรับการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ความนำ ส่วนที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ส่วนที่ 3 ความเป็นแหล่งเรียนรู้ ส่วนที่ 4 รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ส่วนที่ 5 ประสิทธิภาพของรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ส่วนที่ 6 เงื่อนไขในการใช้แหล่งเรียนรู้ และส่วนที่ 7 ตัวอย่างการจัดการเรียนรู้บูรณาการโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นสำหรับการจัดการเรียนรู้ ผลการวิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิทุกคนเห็นด้วยทั้ง 7 ส่วน เงื่อนไขสำคัญ (Conditions) ในการใช้รูปแบบ ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ศึกษานิเทศก์ และผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

2.2 ผลการพัฒนารูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น โดยการประเมินรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้

ในท้องถิ่นสำหรับการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ และผลการวิจัยยืนยันรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ คือ รูปแบบ 7 ขั้นตอน และคู่มือการใช้รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นสำหรับการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียน จากการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 15 คน โดยภาพรวมการหาประสิทธิภาพของรูปแบบ การใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นสำหรับการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ มีประสิทธิภาพที่ระดับมากที่สุด มีหลักการพัฒนารูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นสำหรับการจัดการศึกษา เป็นไปตามแนวพระราชดำริหลักการพัฒนาบันได 3 ขั้น สู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืนที่ชื่อย่อว่า CAD ประกอบด้วย เข้าใจ (C = Comprehension) เข้าถึง (A = Access) และ พัฒนา (D = Development) และเงื่อนไขสำคัญของรูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สอดคล้องกับเอกสารและงานวิจัย สอดคล้องกับนโยบายของการจัดการศึกษา สอดคล้องกับการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ที่จะนำพาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย การเรียนรู้จากภูมิปัญญาก่อให้เกิดความตระหนักท้องถิ่น รู้จักตัวตนของตนเอง เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้นำไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับวิจัยของ กนกพร ฉิมพลี (2555 : 64 - 65) ที่พบว่า กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญา ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ การกำหนดความรู้ผ่านการคิดและตัดสินใจร่วมกัน การแสวงหาความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ และเงื่อนไขที่ทำให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่ ความรู้ด้านการจัดการความรู้วัฒนธรรมองค์กร ภาวะผู้นำ และโครงสร้างพื้นฐาน คือ “การพึ่งตนเอง” ของการมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีความสามัคคี การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต

3. ผลการประเมินการใช้รูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นสำหรับการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียน โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์

ผลการประเมินการใช้รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ พบว่า มีระดับการปฏิบัติในการใช้รูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.47$, S.D.= 0.59) และเมื่อพิจารณาผลรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ คือ การวางแผน (P) มีการปฏิบัติมากที่สุดอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.75$, S.D.= 0.43) รองลงมา คือ ด้านการประเมินผลและเผยแพร่ (E) อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.71$, S.D.= 0.55) และด้านการจัดการเรียนการสอน (I) อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.47$, S.D.= 0.52) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การให้บริการ (S) อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$, S.D.= 0.65)

4. ผลการประเมินคุณภาพนักเรียนและประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง หลังการใช้รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์

ผลการประเมินคุณภาพนักเรียนและประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องหลังใช้รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย กาฬสินธุ์ พบว่า นักเรียนมีคุณภาพด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์สูงขึ้นทุกระดับชั้น ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.74$, S.D.= 0.45) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีคะแนนความพึงพอใจ

มากที่สุดเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ข้อ 3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแหล่งการเรียนรู้ในสถานศึกษาและในท้องถิ่น มีความเหมาะสมและตรงตามความต้องการของผู้เรียน อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.87$, S.D.= 0.33) รองลงมาคือ ข้อ 7 หลังการใช้รูปแบบการใช้แหล่งการเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นแล้ว นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากกิจกรรมการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.84$, S.D.= 0.37) และ ข้อ 13 รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ทำให้นักเรียนมีความรู้และทักษะชีวิตจากการศึกษา ค้นคว้าตามความถนัดและความสนใจ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.82$, S.D.= 0.38) ข้อมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อ 5 ผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษามีโอกาสสะท้อนข้อมูลกลับ เพื่อการพัฒนารูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$, S.D.= 0.69)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป สถานศึกษาในระดับมัธยมศึกษาทุกสังกัด ควรได้มีการดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

1. รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้สู่อาชีพตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา เป็นการวิจัยและพัฒนา
2. รูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตามแนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการวิจัยและพัฒนา

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยเรื่องนี้ สำเร็จได้ด้วยดีเนื่องจากได้รับความกรุณาและความอนุเคราะห์เป็นอย่างดียิ่งจาก ว่าที่ร้อยตรี ดร.ธนู วงษ์จินดา ดร.ภูธร จันทะหงษ์ ปุณยจรัสธำรง รศ.ดร.สมเจตน์ ภูศรี รศ.ดร.สุเทพ เมย์ไธสง และ ดร.เสนห์ คำสมหมาย ผู้เชี่ยวชาญที่ได้กรุณาตรวจสอบเครื่องมือ ให้แนวคิด ข้อเสนอแนะและให้การช่วยเหลือเป็นอย่างดี ในการดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

- กนกพร นิมพลี. (2555). **รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา**. ปรัชญาดุสิตบัณฑิต คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชัชฎา อุดมสิทธิ. (2561). **การพัฒนาแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนเพชรพิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 40**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- เด่นวิช ชูคันหอม. (2558). **รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนของสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาสน
- ประวัติ เอรารวรรณ์. (2545). **การวิจัยปฏิบัติการ : การเรียนรู้ของครูและการสร้างพลังร่วมในโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร : ดอกหญ้าวิชาการ.
- ประเวศ วะสี. (2554). **กระบวนการนโยบายสาธารณะ**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ

สาธารณสุขแห่งชาติ.

พจน์ พรหมจิตต์. (2553). **ภาวะผู้นำของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล.**

กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พยุ่ง ใบแย้ม. (2558). **การพัฒนารูปแบบการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นที่เหมาะสม
เพื่อการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎี
บัณฑิต สาขาวิชาการบริหารเพื่อพัฒนาการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ
กาญจนบุรี.**

พิสุทธา อาริราษฎร์. (2550). **การพัฒนาซอฟต์แวร์ทางการศึกษา. มหาสารคาม :
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.**

วุฒิไกร คำแฝง. (2557). **รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยการมีส่วนร่วมของ
คณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน กรณีศึกษาโรงเรียนกุ๊กกาสิงห์
ประชาสรรค์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์การศึกษา
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.**

สาคร มหาหิงค์ (2560) **การบริหารแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 4. วารสารวิชาการ
แพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์. 4(3),581-582.**

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). **รายงานการวิจัย
การพัฒนามาตรฐานแห่งการเรียนรู้. กรุงเทพฯ :ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร
แห่งประเทศไทย.**

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. (2545). **20 วิธีจัดการเรียนรู้ : เพื่อพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรมค่านิยมและการเรียนรู้โดยการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง.
กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.**

Translated Thai References

- Boonchom Srisaard. (2012). **Basic Research. 7th Edition.** Bangkok: Suviriyasan.
- Denwit Shukomhom. (2015). **The model of learning resource development of community Participation of school, under Khonkan Primary Educational Service Office 5.** Thesis of Master of Education of Mahasarakarm University.
- Jaycox, R. (2001). **Rural home schooling and place-based education.** Charleston, W V: ERIC.
- Kanokpon Chimplee. (2012). **The model of knowledge management Of local wisdom in term of basketwork: in case of community Enterprises. Nakhonratchasima province.** Doctor of Philosophy, development. National Institute of Development Administration.
- Office of Education council. (2009). **A report of learning standard Development.** Bangkok: Agricultural cooperative community Of Thailand.
- Payung Baiyam. (2015). **The model development of using local Resources for educational management in primary school level.** Doctor of Philosophy in Educational Administration. Kanjanaburi Rajabhat University.

- Pojchanee Promjit. (2010). **The leadership of sub-district women Committee.** Bangkok: National Institute of Development Administration.
- Prawit Arawan. (2002). **Action Research: Teacher learning and Creating common power in school.** Bangkon: Dokya Wichakan.
- Prawet Wasi. (2011).**Process of public policy.** Bangkok: National Public Health foundation.
- Phisuttha Arirat. (2017). **Educational software development.** Mahasarakham : Faculty of Education Rajabhat Mahasarakham University.
- Sakorn Mahahing. (2017). **Learning resource management of basic educational institutions under Khonkan Primary Educational Service Area Office 4.** Academic Journal of Kalasin University.
- Susada Udomsit. (2018). **The model development of learning resource management in Petpittayakom school, under The Secondary Educational Service Area Office 40.** Decertation of Pranakorn Rajabhat University.
- Suwit Moonkom. and Aoratai Moonkom. (2002). **20 ways of learning management : To Develop moral and learning process by their own way.** Bangkok : Pappim.

Wutikai Komevang. (2014). **The model of learning resource development of school board of Koogasing Prachasun school.Kasetwisai district, Roi-et.** Thesis of Master of Education of Mahasarakarm University.

บทความที่ : 7
Article :



**การบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อ
องค์การของบุคลากรสถาบันอุดมศึกษาไทย**

**Human Resource Management Influencing
Organizational Commitment of Personnel of
Thai Higher Education Institutions**

[Received: April 8, 2021; Revised: April 26, 2021; Accepted: April 26, 2021]

**ประภาส ศิริภาพ*สุชุมพงศ์ ชาญนวงศ์*เฉลียว วิฑูรปกรณ์*
วีระ ลาดหนองขุน* จุรีภรณ์ เมฆินไกรลาศ***

**Prapas Siripap*, Sukhumpong Channuwong*,
Chaleio Vitoorapakorn*, Veera Ladnongkun*
and Jureeporn Makingrilas***

*บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย [Graduate School,
Mahamakut Buddhist University]; Corresponding author's Email:
kruprofessor@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ 2) ศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรเกี่ยวกับความผูกพันต่อองค์กร 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับความผูกพันต่อองค์กร และ 4) ศึกษาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาไทย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้แก่บุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาไทยในเขตกรุงเทพมหานครจำนวน 350 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของบุคลากรเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การฝึกอบรมและการพัฒนามีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาได้แก่การธำรงรักษาพนักงาน การสรรหาและการคัดเลือก และผลประโยชน์และค่าตอบแทน ความคิดเห็นของบุคลากรเกี่ยวกับความผูกพันต่อองค์กร โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ความผูกพันด้านความรู้สึก มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ความผูกพันด้านบรรทัดฐาน และความผูกพันด้านการดำรงอยู่ในองค์กร ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับความผูกพันต่อองค์กร มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .127 ถึง .589 ซึ่งคู่ที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงที่สุด ได้แก่ การธำรงรักษาพนักงานกับความผูกพันต่อองค์กร ส่วนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรมากที่สุด ได้แก่ การธำรงรักษาพนักงาน ประโยชน์และค่าตอบแทน การฝึกอบรมและการพัฒนา และการสรรหาและการคัดเลือกตามลำดับ

คำสำคัญ: การบริหารทรัพยากรมนุษย์; ความผูกพันต่อองค์กร; การธำรงรักษา

Abstract

The purposes of this research were: (1) to study the perceptions of personnel towards human resource management of Thai higher education institutions; (2) to study the perceptions of personnel towards organizational commitment in Thai higher education institutions; (3) to study a relationship between human resource management and organizational commitment of personnel of Thai higher education institutions; and (4) to study human resource management influencing organizational commitment of personnel of Thai higher education institutions. The samples used in this study were 350 employees who work in Thai higher education institutions in Bangkok. The instrument used to collect data was a research questionnaire. Statistics used in this research consisted of Percentage, Mean, Standard Deviation, Correlation and Multiple Regression Analysis. The research results were found that: The perceptions of personnel towards human resource management of Thai higher education institutions, in total, were at high level. In particular, training and development had the highest mean value, followed by employee retention, employee recruitment and selection, and benefits and compensation. The perceptions of personnel towards organizational commitment, in total, were at high level. In particular, affective commitment had the highest mean value, followed by normative commitment, and continuance commitment. The correlation coefficient between human resource management and organizational commitment

was at 0.01 level of significance with correlation value between .127 to .598, which the highest correlation was a relationship between employee retention and organizational commitment. Human resource management which had the highest influence on organizational commitment was employee retention, followed by benefits and compensation, training and development, and recruitment and selection respectively.

Keywords: Human Resource Management; Organizational Commitment; Employee Retention

บทนำ

แม้ปัจจุบันนี้ จะมีเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าสามารถตอบสนองและอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานอย่างรวดเร็วก็ตาม แต่ทรัพยากรบุคคลก็ยังถือว่ามีความจำเป็นอยู่เหมือนเดิม เพราะคนเป็นผู้ควบคุมประสิทธิภาพการทำงานของเทคโนโลยีอีกชั้นหนึ่ง ดังนั้น การบริหารทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญมากต่อความสำเร็จขององค์กร เนื่องจากมนุษย์เป็นตัวจักรที่ขับเคลื่อนองค์กรไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ความมั่งคั่ง ความมีเสถียรภาพและความยั่งยืน องค์กรใดมีทรัพยากรมนุษย์ที่เต็มเปี่ยมด้วยความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และทักษะการทำงานเป็นเลิศ องค์กรนั้นย่อมมีแต่ความเจริญก้าวหน้า ดังนั้น หลายองค์การในปัจจุบันจึงให้ความสำคัญกับการบริหารทรัพยากร โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ การกำหนดอัตรากำลัง การสรรหาและคัดเลือกพนักงาน การฝึกอบรมและการพัฒนาบุคลากร การให้ผลประโยชน์และค่าตอบแทน การประเมินผลการปฏิบัติงาน จนกระทั่งการธำรงรักษาพนักงานที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญตามที่ต้องการต้องการให้อยู่ในองค์กรสืบต่อไป Channuwong (2008) และ กัลยารัตน์ ธีระธนชัยกุล (2557) กล่าวว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการบุคคลตั้งแต่การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ การวิเคราะห์งาน การรับสมัคร การสรรหา การคัดเลือก การสัมภาษณ์ การบรรจุแต่งตั้ง การอบรมและการพัฒนา การประเมินผลการปฏิบัติงาน การจ่ายค่าตอบแทน ผลประโยชน์และสวัสดิการ จนกระทั่งการธำรงรักษาบุคลากรที่มีคุณภาพให้คงอยู่ในองค์กร พัทธกานต์ นิมิตรศตีกุล (2558) พบว่า ความสำเร็จขององค์กรสามารถวัดได้จากการที่องค์กรมีบุคลากรที่มีคุณภาพร่วมทำงานกับองค์กร ความผูกพันต่อองค์กร ความจงรักภักดี และประสิทธิภาพในการปฏิบัติ ดังนั้น การบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ผู้บริหารจำเป็นต้องมี

วิธีการคัดเลือกคนดีและคนเก่ง พร้อมทั้งมีวิธีสร้างแรงจูงใจให้คนเหล่านั้นอยู่ทำงานในองค์กรต่อไปเพื่อนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน

ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์เพราะทรัพยากรมนุษย์เป็นทรัพยากรสินทางปัญญาขององค์กร ความรู้ ความสามารถพิเศษ และความเชี่ยวชาญของบุคลากรในองค์กร ถือได้ว่าเป็นทรัพยากรสินทางปัญญาที่มีค่าและประเมินค่ามิได้ ดังที่ จารุนันท์ อิทธิอาวชกุล (2553) กล่าวว่า มนุษย์เป็นทรัพยากรสินทางปัญญาที่สำคัญที่สุดขององค์กร ซึ่งจะช่วยนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เป็นปัจจัยที่สร้างความแตกต่างและความเป็นเลิศให้กับองค์กรในการแข่งขัน ดังนั้นองค์กรจึงต้องมีกระบวนการสรรหาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้ได้คนที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความเชี่ยวชาญและทักษะการปฏิบัติงานตามที่องค์กรต้องการ และเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงความรู้ ความสามารถและศักยภาพอย่างเต็มที่ มีการให้ผลประโยชน์ สวัสดิการและค่าตอบแทนที่เพียงพอเพื่อให้บุคลากรมีความผูกพันและความภักดีต่อองค์กร

การบริหารทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญมากต่อความอยู่รอดขององค์กร เพราะการได้มาซึ่งบุคลากรที่มีความรู้ มีความสามารถ มีความเชี่ยวชาญและมีคุณธรรม จริยธรรม จะสามารถช่วยให้องค์กรขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จอย่างรวดเร็วและยั่งยืน ได้ จึงถือได้ว่าทรัพยากรมนุษย์เป็นทรัพยากรสินทางปัญญาอันมีค่าขององค์กร จึงควรมีการสรรหาและการคัดเลือก การฝึกอบรมและพัฒนา และดูแลรักษาทรัพยากรมนุษย์ให้ทำงานในองค์กรด้วยความพึงพอใจและความภักดีต่อองค์กร (Channuwong, 2008) วันวิสาห์ จงรักษ์ (2558) กล่าวว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการในการบริหารจัดการบุคลากรในองค์กร โดยเริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์และวางแผน ทรัพยากรมนุษย์ การสรรหา การคัดเลือก การฝึกอบรมและการพัฒนา การจ่ายค่าตอบแทน การธำรงรักษาทรัพยากรมนุษย์และการประเมินผลการปฏิบัติงาน นงนุช

วอร์ชัวร์รอน (2553) ได้สรุปความสำคัญของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ว่าสามารถช่วยให้พนักงานได้พัฒนาตนเอง และนำศักยภาพที่มีอยู่มาช่วยพัฒนาให้องค์การเกิดความมั่นคงและบรรลุเป้าหมายตามที่คาดหวังไว้ Mondy, Noe and Premeaux (1999) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ คือ (1) การสรรหาพนักงาน (2) การคัดเลือกพนักงานเข้าทำงาน (3) การฝึกอบรมและพัฒนาพนักงาน (4) การจ่ายค่าตอบแทน การดูแลสวัสดิการและผลประโยชน์อื่น ๆ (5) การประเมินผลการปฏิบัติงาน และ (6) การธำรงรักษาพนักงานไว้ Gitman and McDaniel (2008) ได้กล่าวถึงกระบวนการจัดการทรัพยากรมนุษย์ว่าเป็นการทำงานเป็นขั้นตอนตั้งแต่การได้มาซึ่งทรัพยากรมนุษย์จนกระทั่งถึงระยะสุดท้ายที่ทรัพยากรมนุษย์จะต้องออกจากองค์การไป ซึ่งสามารถอธิบายขั้นตอนได้ดังนี้ (1) การกำหนดความต้องการและการวางแผนทรัพยากรมนุษย์ (2) การตอบสนองความต้องการทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ การสรรหาและการคัดเลือกบุคลากรเข้าทำงาน (3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการรักษาทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ การฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร การจ่ายค่าตอบแทน การดูแลสวัสดิการและผลประโยชน์ แรงงานสัมพันธ์ และการประเมินผลการปฏิบัติงาน Dessler (2008) ได้จำแนกกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ออกเป็น 8 ขั้นตอน ประกอบด้วย (1) การสรรหา (2) การคัดเลือก (3) ฝึกอบรม (4) การประเมินผล (5) การจ่ายค่าตอบแทนแก่พนักงาน (6) สุขภาพและความปลอดภัย (7) ความสัมพันธ์ของพนักงาน (8) ความยุติธรรมแก่พนักงาน

การบริหารทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นกระบวนการได้มาซึ่งบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญ รวมทั้งการพัฒนาส่งเสริม จ่ายค่าตอบแทนและดูแลรักษาทรัพยากรบุคคลอันมีค่าเพื่อให้ทำงานในองค์การอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล หากบุคลากรเหล่านั้นมีความผูกพันต่อองค์การด้วยก็จะทำให้องค์การสามารถดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์และประสบความสำเร็จได้อย่างดียิ่ง Mowday,

Porter, and Steers (1982) กล่าวว่า ความผูกพันต่อองค์การเป็นพลังแห่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรและองค์การ ลักษณะของความผูกพันต่อองค์การมี 3 ประการคือ (1) ความเชื่ออันแรงกล้าในค่านิยมและเป้าหมายขององค์การ (2) ความตั้งใจที่จะแสดงออกถึงการเป็นตัวแทนหรือเป็นส่วนหนึ่งขององค์การ (3) ความตั้งใจและความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะทำงานอยู่ในองค์การต่อไป Spector (2000) ได้จำแนกความผูกพันต่อองค์การไว้ 3 ประเภทคือ (1) ความผูกพันที่ต่อเนื่อง (Continuance commitment) หมายถึงการที่บุคคลมีแนวโน้มที่จะทำงานในองค์การอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากได้พิจารณาเห็นผลดีในการเป็นสมาชิกขององค์การหรือในการทำงานในองค์การต่อไป และผลเสียในการลาออกจากองค์การ (2) ความผูกพันทางอารมณ์ (Affective commitment) หมายถึง การที่บุคคลมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะอยู่ทำงานในองค์การเพราะเขาเห็นด้วยกับเป้าหมายและค่านิยมขององค์การ ซึ่งก่อให้เกิดความผูกมัดทางอารมณ์ที่จะเป็นส่วนหนึ่งขององค์การ (3) ความผูกพันที่เป็นบรรทัดฐานของสังคม (Normative commitment) หมายถึงการที่บุคลากรมีความคิดว่าการเป็นสมาชิกขององค์การจำเป็นต้องมีความผูกพันต่อองค์การ จัดเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม และถือเป็นบรรทัดฐานขององค์การหรือสังคม ความผูกพันต่อองค์การเป็นพันธะหรือข้อผูกมัดที่สมาชิกในองค์การจะต้องมีเพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ให้กับองค์การได้อย่างเต็มที่ด้วยความทุ่มเท และเสียสละ มณีกาญจน์ เวียงรัตน์ (2556) ได้แบ่งความผูกพันต่อองค์การออกเป็น 2 อย่างคือ (1) ความผูกพันด้านจิตใจ คือ การที่บุคคลอยู่ในองค์การใดแล้ว มีความเป็นส่วนหนึ่งขององค์การนั้น ต้องการให้องค์การที่ตนเป็นสมาชิคนั้น มีความเจริญก้าวหน้า และบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์การ (2) ความผูกพันทางสังคม หมายถึง ความผูกพันทางพฤติกรรมที่สมาชิกแสดงออกต่อองค์การในรูปของความจงรักภักดี เพื่อตอบแทนผลประโยชน์ที่ตนได้รับจากการเป็นสมาชิกขององค์การ

ความผูกพันต่อองค์การเป็นทัศนคติเชิงบวกที่พนักงานมีต่อองค์การเป็นเครื่องมือเชื่อมประสานระหว่างความรู้สึก ความตั้งใจ และ ความต้องการของพนักงานกับเป้าหมายขององค์การ พนักงานที่มีความผูกพันต่อองค์การย่อมตระหนักรู้ว่าตนเป็นส่วนหนึ่งขององค์การ เป็นสมาชิกขององค์การ ผลประโยชน์ขององค์การเป็นผลประโยชน์ของตน ย่อมทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ และความเพียรพยายามเพื่อให้องค์การบรรลุผลสำเร็จตามที่ตั้งไว้ และมีแรงผลักดันในการทำงานเพื่อให้องค์การประสบความสำเร็จมากกว่าพนักงานที่ไม่มีความผูกพันต่อองค์การ ทุกองค์การจึงสมควรดูแลเอาใจใส่และให้ความสำคัญเรื่องผลประโยชน์และสวัสดิการของพนักงาน เพื่อให้พนักงานมีความผูกพันกับองค์การ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ความผูกพันต่อองค์การเป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพขององค์การ (Buchanan, 1994; Channuwong, 2015)

สถาบันอุดมศึกษาจะสามารถดำเนินงานบรรลุผลสัมฤทธิ์ทั้ง 4 ด้านคือ ด้านการเรียนการสอน ด้านการทำวิจัย ด้านการบริการวิชาการ และด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม หากมีบุคลากรที่มีความผูกพันต่อองค์การ มีความเสียสละในการทำงานเพื่อสถาบัน เคารพในกฎระเบียบของสถาบัน มีความเชื่อในคุณค่าและเป้าหมายของสถาบัน และปรารถนาที่จะเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันที่ตนสังกัด ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Wongpraisit (2015) ที่กล่าวไว้ว่า ความผูกพันต่อองค์การของพนักงานสามารถวัดได้จากความตั้งใจที่จะเป็นส่วนหนึ่งขององค์การ การยอมรับในเป้าหมายและค่านิยมขององค์การ พนักงานเหล่านี้จะมีความผูกพันทางอารมณ์เชิงบวกต่อองค์การและความตั้งใจที่จะทำงานในองค์การตลอดระยะเวลาอันยาวนาน นอกจากนี้ความผูกพันต่อองค์การสามารถใช้เป็นตัวชี้วัดความพึงพอใจและความไม่พึงพอใจในงาน การดำรงอยู่และการลาออกจากงานของพนักงานอีกด้วย

ผู้วิจัยมีความเชื่อว่า การบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ดีในสถาบันอุดมศึกษาย่อมก่อให้เกิดความผูกพันต่อองค์กร ทำให้บุคลากรมีขวัญ กำลังใจ มีทัศนคติเชิงบวกต่อองค์กร มีความพึงพอใจในงาน มีความภักดีต่อองค์กร ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนให้บุคลากรทั้งสายวิชาการและสายสนับสนุนทุ่มเท เสียสละทำงานที่ยากลำบากให้ประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงได้ศึกษาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรสถาบันอุดมศึกษาไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถาบันอุดมศึกษาไทย
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรเกี่ยวกับความผูกพันต่อองค์กรในสถาบันอุดมศึกษาไทย
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรสถาบันอุดมศึกษาไทย
3. เพื่อศึกษาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรสถาบันอุดมศึกษาไทย

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ บุคลากรที่ทำงานในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในเขตกรุงเทพมหานครเป็นกลุ่มตัวอย่าง 392 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) สถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่ใช้

ในการศึกษาในครั้งนี้ได้แก่มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ 6 แห่ง ประกอบด้วย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบไปด้วย ตัวแปรอิสระ คือ การบริหารทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย การสรรหาและการคัดเลือก (Recruitment and Selection = RS) การฝึกอบรมและการพัฒนา (Training and Development = TD) ผลประโยชน์และค่าตอบแทน (Benefits and Compensation = BC) และการธำรงรักษาพนักงาน (Employee Retention = ER) และตัวแปรตาม คือ ความผูกพันต่อองค์การ ประกอบด้วย ความผูกพันต่อองค์การด้านความรู้สึก (Affective Commitment = AC) ความผูกพันต่อองค์การด้านการดำรงอยู่ในองค์การ (Continuance Commitment = CC) และ ความผูกพันต่อองค์การด้านบรรทัดฐาน (Normative Commitment = NC)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Research Questionnaire) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ได้แก่ 1. ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน โดยพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาโดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Item Objective Congruence Index) ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.93 และ 2. หาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยทดลองใช้แบบสอบถามกับบุคลากรสายวิชาการและสายสนับสนุนที่ทำงานในมหาวิทยาลัยรัฐสองแห่ง ซึ่งมีใช้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ จำนวน 30 คน ได้ความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.96 แล้วปรับปรุงแบบสอบถามก่อนนำไปใช้จริง

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pearson Correlation) การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 350 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 190 คน คิดเป็นร้อยละ 54.28 และเป็นเพศหญิง จำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 45.71 ส่วนใหญ่ มีอายุ 25-35 ปี จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 28.00 รองลงมาได้แก่ อายุต่ำกว่า 25 ปี จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 24.85 อายุตั้งแต่ 46 ปีขึ้นไป จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 24.28 และอายุ 36-45 ปี จำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 22.85 ส่วนใหญ่มี สถานภาพสมรส จำนวน 180 คน คิดเป็นร้อยละ 51.42 รองลงมาได้แก่ สถานภาพโสด จำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 45.71 และสถานภาพหย่าร้าง/แยกกันอยู่ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 2.85 ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 190 คน คิดเป็นร้อยละ 54.28 รองลงมาได้แก่ ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 25.71 ระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00 และ ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือน 15,000-25,000 บาท จำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 42.85 รองลงมาได้แก่ 25,001-35,000 บาท จำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 22.85 มีรายได้ มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00 และ มีรายได้มากกว่า 35,000 บาท จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 14.28

การวิเคราะห์การบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถาบันอุดมศึกษาไทย

ผลการวิจัย พบว่า บุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นต่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถาบันอุดมศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.79) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า การฝึกอบรมและการพัฒนา มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การดำรงรักษาพนักงาน การสรรหาและการคัดเลือก และผลประโยชน์และค่าตอบแทน

การวิเคราะห์ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรสถาบันอุดมศึกษาไทย

ผลการวิจัย พบว่า ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรทางการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ความผูกพันต่อองค์กรด้านความรู้สึก มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ความผูกพันต่อองค์กรด้านบรรทัดฐานและความผูกพันต่อองค์กรด้านการดำรงอยู่ในองค์กรตามลำดับ

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์สหสัมพันธ์ระหว่างการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรสถาบันอุดมศึกษาไทย

ตารางที่ 1: ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรสถาบันอุดมศึกษาไทย

Variables	RS	TD	BC	ER	OC
RS	1	.127**	.435**	.510**	.236**
TD		1	.469**	.427**	.359**
BC			1	.589**	.483**
ER				1	.597**
OC					1

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 1 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างการบริหารทรัพยากรมนุษย์ซึ่งประกอบด้วย การสรรหาและการคัดเลือก (Recruitment and Selection=RS) การฝึกอบรมและการพัฒนา (Training and Development=TD) ผลประโยชน์และค่าตอบแทน (Benefits and Compensation=BC) และการจูงใจรักษานักงาน (Employee Retention=ER) มีค่าเป็นบวก แสดงว่า ตัวแปรทั้ง 4 ตัวแปรมีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในอยู่ระหว่าง .127 ถึง .589 ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในที่มากที่สุดได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์และค่าตอบแทน (Benefits and Compensation=BC) กับ การจูงใจรักษานักงาน (Employee Retention=ER)

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับความผูกพันต่อองค์กรมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .236 ถึง .597 ซึ่งคู่ที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มากที่สุด ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างการจูงใจรักษานักงานกับความผูกพันต่อองค์กร

การวิเคราะห์การบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรสถาบันอุดมศึกษาไทย

ตารางที่ 2: ค่าน้ำหนักขององค์ประกอบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กร

ตัวแปร	ความผูกพันต่อองค์กร				p
	b	SE	β	T	
ค่าคงที่	1.072	.199		15.414**	.000
การสรรหาและการคัดเลือก (RS)	.167	.047	.189	.637**	.002
การฝึกอบรมและการพัฒนา (TD)	.289	.060	.237	3.019**	.003
ผลประโยชน์และค่าตอบแทน (BC)	.462	.034	.384.5	1.255**	.002
การธำรงรักษานักงาน (ER)	.568	.065	.597	1.356**	.000
R ² =		.037		F =	5.345**
Adjust R ² =		.695	SE =	.685	p = .003

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 2 พบว่า องค์ประกอบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กรโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($F = 5.345$, $p = .003$) โดยการธำรงรักษานักงานมีค่าคะแนนมาตรฐานมากที่สุด ($Beta = .597$, $p < .01$) รองลงมาได้แก่ ผลประโยชน์และค่าตอบแทน มีค่าคะแนนมาตรฐาน ($Beta = .384$, $p < .01$) การฝึกอบรมและการพัฒนา มีค่าคะแนนมาตรฐาน ($Beta = .237$, $p > .01$) การสรรหาและการคัดเลือกพนักงาน มีค่าคะแนนมาตรฐาน ($Beta = .189$, $p > .01$) ตามลำดับ เมื่อนำมาสร้างสมการถดถอยเชิงเส้นในรูปแบบการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณจะสามารถอธิบายความแปรปรวนของความผูกพันต่อองค์กรได้ร้อยละ 69.5 (Adjust R² = .695) ที่เหลืออีกร้อยละ 30.5 เป็นผลจากตัวแปรอื่น ที่

ไม่ได้นำมาพิจารณา ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรพยากรณ์สามารถนำมาเขียนเป็นสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐานได้ดังนี้

สมการพยากรณ์องค์ประกอบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อองค์กร

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ $OJU = 1.072$ (ค่าคงที่) + .568 การดำรงรักษาพนักงาน (ER) + .462 ผลประโยชน์และค่าตอบแทน + .289 การฝึกอบรมและการพัฒนา (TD) + .167 การสรรหาและการคัดเลือก (RS)

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน $OJU = .597$ การดำรงรักษาพนักงาน (ER) + .384 ผลประโยชน์และค่าตอบแทน + .237 การฝึกอบรมและการพัฒนา (TD) + .189 การสรรหาและการคัดเลือก (RS)

สรุปและอภิปรายผล

ผลการวิจัย พบว่า บุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นต่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของสถาบันอุดมศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า การฝึกอบรมและการพัฒนา มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การดำรงรักษาพนักงาน การสรรหาและการคัดเลือก และผลประโยชน์และค่าตอบแทน การฝึกอบรมและการพัฒนาจะทำให้พนักงานมีความรู้ความเชี่ยวชาญในงานที่ปฏิบัติและก่อให้เกิดการพัฒนาทักษะต่าง ๆ สอดคล้องกับข้อค้นพบของ จารุนันท์ อิทธิอาวัชกุล (2553) ที่กล่าวว่า การฝึกอบรมจะก่อให้เกิดการพัฒนาทักษะต่าง ๆ เช่น ทักษะในการปฏิบัติงาน ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านการแก้ปัญหา ทักษะในการคิดและการวิเคราะห์ และทักษะในการใช้ชีวิต ซึ่งทักษะเหล่านี้จัดเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับพนักงาน และพนักงานที่มีทักษะดังกล่าวจัดเป็นทรัพยากรอันมีค่าขององค์กรอีกด้วย งานวิจัยนี้ยังชี้ให้เห็นว่า ผลประโยชน์และค่าตอบแทนมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ซึ่ง

ผลประโยชน์ หมายถึง สวัสดิการและความเป็นอยู่ของพนักงาน เช่นค่ารักษาพยาบาลของบุคลากร ครอบครัว และบิดามารดา รวมถึงค่าเล่าเรียนของบุตรของพนักงานด้วย ซึ่งแต่ก่อน สถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่ยังไม่ออกนอกระบบ บุคลากรเป็นข้าราชการยังสามารถได้รับค่าชดเชยดูแลในส่วนนี้ทั้งหมด เมื่อเกษียณอายุงานแล้ว ก็ยังมีสิทธิได้รับเงินบำเหน็จหรือบำนาญอีกด้วย แต่เมื่อมหาวิทยาลัยของรัฐได้ออกนอกระบบมาเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ บุคลากรทั้งสายวิชาการและสายสนับสนุน มีสถานะเป็นเพียงพนักงานของรัฐที่ต้องใช้สิทธิประกันสังคมเช่นเดียวกับสถาบันหรือองค์การเอกชนทั่วไป ไม่สามารถเบิกเงินค่ารักษาพยาบาลให้กับบิดามารดา หรือเบิกค่าเล่าเรียนให้บุตรได้ ยิ่งไปกว่านั้น ค่าตอบแทนในรูปของเงินเดือนหรือค่าจ้างยังต่ำกว่าองค์การเอกชนอีกด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของปองหทัย พึ่งนุ่ม (2561) ที่พบว่า พนักงานในสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐมีความพึงพอใจต่อผลประโยชน์และสวัสดิการในระดับปานกลางและน้อยกว่าที่คาดหวังไว้ โดยสถาบันอุดมศึกษาของรัฐควรมีแนวทางปฏิบัติเพื่อดูแลผลประโยชน์ สวัสดิการและค่าตอบแทนของพนักงานทั้ง 7 ด้าน คือ 1. ด้านความมั่นคงและโอกาสก้าวหน้าในอาชีพ 2. ด้านความยุติธรรม 3. ด้านสิทธิประโยชน์ 4. ด้านคุณภาพชีวิตการทำงาน 5. ด้านการรักษาพยาบาล 6. ด้านระบบสัญญาจ้าง และ 7. ด้านระบบค่าตอบแทน ด้วยเหตุนี้ สถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่ออกนอกระบบจึงสมควรให้ความสำคัญกับผลประโยชน์และค่าตอบแทนของพนักงาน เพื่อให้พนักงานมีความผูกพันต่อองค์การ มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

ความผูกพันต่อองค์การของบุคลากรทางการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ความผูกพันต่อองค์การด้านความรู้สึก มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ความผูกพันต่อองค์การด้านบรรทัดฐาน และความผูกพันต่อองค์การด้านการดำรงอยู่ในองค์การ ตามลำดับ ความผูกพันเป็นเรื่องของความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ เมื่อพนักงานมีความรู้สึกผูกพันต่อองค์การก็จะเกิดเป็นพลังในการทำงาน

เพื่อให้องค์การประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Channuwong (2015) ที่พบว่า องค์การที่เจริญรุ่งเรืองในปัจจุบัน ล้วนแต่ปฏิบัติต่อพนักงานอย่างสมเกียรติ และศักดิ์ศรี จ่ายค่าตอบแทนและผลประโยชน์เป็นที่พอใจ ดูแลเอาใจใส่สวัสดิภาพและสวัสดิการของพนักงานเพื่อให้พนักงานรู้สึกผูกพันต่อองค์การ และต้องการเป็นส่วนหนึ่งขององค์การตลอดไป เมื่อพนักงานมีความรู้สึกเช่นนี้ก็จะทำงานด้วยความทุ่มเทและเสียสละเพื่อองค์การ ดังนั้น ความรู้สึกผูกพันต่อองค์การจึงเป็นปัจจัยอันสำคัญยิ่งที่จะนำไปสู่การทำงานที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้กับองค์การ งานวิจัยนี้ยังพบว่า ความผูกพันต่อองค์การด้านการดำรงอยู่ในองค์การมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์และค่าตอบแทน และคุณภาพชีวิตในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปวรัตน์ เลิศสุวรรณเสรี (2556) ที่ได้กล่าวไว้ว่า คุณภาพชีวิตในการทำงานที่ประกอบไปด้วย 1. มีค่าตอบแทนที่เป็นธรรมและเพียงพอ 2. มีสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องเหมาะสมและปลอดภัย 3. เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้พัฒนาความรู้ความสามารถ 4. หัวหน้างานให้การสนับสนุนบุคลากรให้มีความเจริญเติบโตและมั่นคงในอนาคต เป็นต้น เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความผูกพันต่อองค์การเนื่องจากพนักงานจะมีความพึงพอใจและรู้สึกมีความสุขในการทำงาน

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างหลักการบริหารทรัพยากรมนุษย์ซึ่งประกอบด้วย การสรรหาและการคัดเลือก (Recruitment and Selection=RS) การฝึกอบรมและการพัฒนา (Training and Development=TD) ผลประโยชน์และค่าตอบแทน (Benefits and Compensation=BC) และการจํารักรักษาพนักงาน (Employee Retention=ER) มีค่าเป็นบวก แสดงว่า ตัวแปรทั้ง 4 ตัวแปรมีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในอยู่ระหว่าง .127 ถึง .589 ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในที่มากที่สุดได้แก่สัมพัทธ์ระหว่างผลประโยชน์และค่าตอบแทน (Benefits and

Compensation=BC) กับ การธำรงรักษานักงาน (Employee Retention=ER) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการบริหารทรัพยากรมนุษย์กับความผูกพันต่อองค์กรมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งคู่ที่มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มากที่สุด ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างการธำรงรักษานักงานกับความผูกพันต่อองค์กร ผลงานวิจัยนี้ สอดคล้องกับข้อค้นพบของสมมติ สัจฉกร (2550) ที่กล่าวว่า การธำรงรักษาบุคลากรเป็นบทบาทของผู้บริหารที่จะต้องทำ เพื่อให้บุคลากรที่มีคุณภาพได้อยู่ทำคุณประโยชน์ให้กับองค์กรตราบนานเท่านาน เพราะหากไม่มีการรักษาคนดีและคนเก่ง องค์กรจะเจริญรุ่งเรืองและเติบโตได้ยาก การธำรงรักษาบุคลากรที่มีคุณภาพจะสามารถช่วยเพิ่มผลผลิตได้ในที่สุด และสอดคล้องกับข้อค้นพบของอาชาวัฏริชัญญ์ น้อมเนียน สุขมพงษ์ ชาญนวงศ์ และบุญวดี มนตรีกุล ณ อยุธยา (2561) ที่กล่าวไว้ว่า องค์กรในประชาคมอาเซียนควรให้ความสำคัญกับการบริหารบุคลากรให้มากที่สุด โดยจะต้องมีการจ่ายค่าตอบแทนและผลประโยชน์ให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ประสบการณ์และความเชี่ยวชาญของพนักงานเพื่อให้พนักงานทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทุ่มเทเสียสละเพื่อองค์กรโดยไม่ต้องวิตกกังวลเกี่ยวกับเรื่องค่าครองชีพที่สูงขึ้นโดยลำดับ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ จารุพันธ์ อธิธาว์กุล (2553) ที่กล่าวว่า ทรัพยากรบุคคลเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่สำคัญที่สุดขององค์กร ซึ่งจะช่วยนำพาองค์กรไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง และบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เป็นปัจจัยที่สร้างความแตกต่างและความเป็นเลิศให้กับองค์กรในการแข่งขันทุกยุคทุกสมัย

การบริหารทรัพยากรมนุษย์มีอิทธิพลต่อความผูกพันในองค์กรโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยการธำรงรักษานักงานมีค่าคะแนนมาตรฐาน มากที่สุด รองลงมาได้แก่ ผลประโยชน์และค่าตอบแทน การฝึกอบรมและการพัฒนา การสรรหาและการคัดเลือกพนักงาน ตามลำดับ ผลงานวิจัยนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของวัน

วิสา จงรักษ์ (2558) ซึ่งพบว่า พนักงานทุกคนต้องการความมั่นคงในงาน ต้องการให้องค์การดูแลเอาใจใส่ในเรื่องผลประโยชน์ ค่าตอบแทนและสวัสดิการ ส่วนปัจจัยสำคัญที่ทำให้พนักงานรู้สึกผูกพันต่อองค์กรมากที่สุดคือการที่องค์กรพยายามธำรงรักษาพนักงานคือคนที่มีความรู้ ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญ และตั้งใจทำงานให้อยู่ในองค์กรให้นานที่สุด ผลงานวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Mondy, Noe and Premeux (1999) ซึ่งกล่าวว่า ค่าตอบแทนและผลประโยชน์ (Compensation and benefits) เป็นรางวัลที่พนักงานได้รับจากการทำงานเพื่อแลกเปลี่ยนกับการปฏิบัติงาน อันประกอบด้วย ค่าจ้าง เงินเดือน โบนัส สิ่งจูงใจและผลประโยชน์อื่น ๆ เช่น การประกันชีวิต และสุขภาพ การท่องเที่ยว ค่ารักษาพยาบาล การแบ่งผลกำไร และการให้ส่วนลดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ของบริษัท ค่าตอบแทนและผลประโยชน์ดังกล่าวมานี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน

ข้อเสนอแนะ

1. การบริหารทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญอย่างมากในการสร้างความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร จึงควรนำหลักการบริหารทรัพยากรมนุษย์มาประยุกต์ใช้ในองค์กรโดยฝ่ายทรัพยากรบุคคลจะต้องให้ความสำคัญเรื่องผลประโยชน์และค่าตอบแทนเพื่อให้บุคลากรของสถาบันอุดมศึกษามีชีวิตและการเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งจะปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาได้

2. สถาบันอุดมศึกษาควรมีระบบการสรรหาและคัดเลือกพนักงานที่มีความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญตรงตามที่ต้องการ โดยกระบวนการคัดเลือกและการบรรจุแต่งตั้งพนักงานควรปราศจากระบบอุปถัมภ์ ไม่ใช่เส้นสายหรือพรรคพวกเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เพื่อให้ได้บุคลากรที่มีคุณภาพมาปฏิบัติงานในสถาบันอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กัลยารัตน์ ชีระธนชัยกุล. (2557). **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: เอเชียเพรส.
- จารุรัตน์ อธิธาว์กุล. (2553). **การบริหารคนเหนือตำรา**. กรุงเทพมหานคร: เนชั่น อินเตอร์เนชันแนล เอ็ดดูเคชั่น.
- พัชรกานต์ นิมิตรศติกุล. (2558). **กระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปวีรตน เลิศสุวรรณเสรี. (2556). **คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรวิทยาลัยราชพฤกษ์**. นนทบุรี: วิทยาลัยราชพฤกษ์.
- ปองทภัย พึ่งนุ่ม. (2560). **รูปแบบการจัดสวัสดิการของพนักงานในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐสำหรับประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มณีกาญจน์ เวียงรัตน์. (2556). **ความผูกพันต่อองค์การของข้าราชการครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอวัฒนานคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วันวิสา จงรักษ์. (2558). **กระบวนการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของอุตสาหกรรมถ่านหินในประเทศอินโดนีเซีย**. วิทยานิพนธ์การจัดการวิศวกรรมธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ สาขาการจัดการวิศวกรรมธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ปทุมธานี.

สมติ สัชนุกร. (2550). **หลักที่จำเป็นสำหรับการทำงานในยุคปัจจุบัน (HR)**

(Online). สืบค้นจาก

https://www.tpa.or.th/writer/read_this_book_topic.php?bookID=348&pageid=2&read=true&count=true.

อาชว์ฤทธิ์ชัย น้อมเนียน สุขมพงษ์ ชาญนวงศ์ และบุญวดี มนตรีกุล ณ อยุธยา. (2561).

“ธรรมาภิบาลกับประสิทธิภาพองค์การในประชาคมอาเซียน.” **วารสารการบริหารปกครอง**, 7(1), 67-86.

Buchanan, B. (1994). “Building organization commitment: The socialization of managers in work organization.” **Administrative Science Quarterly**, 5(2), 352-358.

Channuwong, S. (2008). “Human resource management of the private and public universities in Bangkok Metropolitan Areas.” **Journal of Association of Private Higher Education Institutions of Thailand**, 14(2), 176-191.

Channuwong, S. (2015). “Organizational commitment of university staff and lecturers: A case study of Mahamakut Buddhist University.” **Journal of Community Development Research**, 8(3), 34-46.

Dessler, G. (2008). **Human resource management**. New Jersey: Pearson Education, Inc., Upper Saddle River.

Gitman, L.J. and McDaniel, C. (2008). **The future of business: The essentials**. Ohio: South Western Cengage Learning.

- Mowday, R.I., Porter, L.W., and Steers, R.M. (1982). **Employee-organization linkages: the psychology of commitment, absenteeism, and turnover**. NY: Academic Press.
- Mondy, R.W., Noe, R.M. and Premeaux, S.R. (1999). **Human resource management**. NJ: Upper Saddle River.
- Spector, P.E. (2000). **Industries and organizational psychology research and practice**. NY: John Wiley & Sons.
- Wongpraisit, N. (2015). “Employee engagement: The challenge for diverse human resource management of private hospital in Thailand.” **Journal of Community Development Research**, 8(1), 16-31.

Translated Thai References

- Chongrak, W. (2015). **The process of human resource management affecting performance effectiveness of coal industry in Indonesia**. Master of Engineering Business Thesis, Faculty of Business Administration, Major: Engineering Business Management, Rajamangala University of Technology Thanyaburi, Pathum Thani.
- Ethti-avachakul, J. (2010). **Human management beyond text**. Bangkok: Nation International Education.
- Lertsuwanaseree, P. (2013). **Work life quality of employees of Rajapruk College**. Nonthaburi: Rajapruk College.

- Nimitsakdikul. P. (2015). **The process of human resource management of Nakhon Pathom Rajabhat University**. Master of Business Administration Thesis, Graduate School, Silpakorn University.
- Nomnian, A., Channuwong, S. Montrikul Na Ayudhaya. (2018). “Good governance and organizational efficiency in ASEAN community.” **Governance Journal**, 7(1), 67-86.
- Punghum, P. (2017). **A welfare management model for Thailand public university employees**. Doctor of Philosophy Thesis in Development Education, Graduate School, Silpakorn University.
- Sujchukorn, S. (2010). **Necessary principles for current working (HR)**. (Online).
https://www.tpa.or.th/writer/read_this_book_topic.php?bookID=348&pageid=2&read=true&count=true
- Theerathanachaikul, K. (2014). **Human resource management**. Bangkok: Asia Press.
- Viangrat, M. (2013). **An organizational commitment of teachers of educational extended schools, Wattananakorn district, under the Office of Primary Educational Service Area 2**. Master of Education Thesis, Major Field: Education, Faculty of Education, Burapha University.

บทความที่ :
Article :

8



A Model of Cultural Tourism Routes and Management Plans in Surin Province

รูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและ แผนการจัดการในจังหวัดสุรินทร์

[Received: March 31, 2021; Revised: April 25, 2021; Accepted: April 26, 2021]

ประสุตา เจริญสุข* และ เค็น เทย์เลอร์*

Prasuda Charoensuk* and Ken Taylor*

*หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว
(หลักสูตรนานาชาติ) มหาวิทยาลัยศิลปากร [Doctoral Degree of Philosophy in
Architectural Heritage Management and Tourism (International Program),
Faculty of Architectural, Silpakorn University]; Corresponding author
e-mail: dakandear@gmail.com

Abstract

Cultural tourism is a subsector of the tourism industry, which plays a significant role in Asia's economic systems and gains income in-country, regionally, and at local levels. It is a particular form of tourism that pursues promoting the local characteristics of the region or the local levels. Cultural tourism offering tourism offers routes to visitors to explore the cultural heritage of regions, and it is important to experience visiting places of interest. In this study, I emphasised studying the cultural heritage resources in Surin province to formulate the cultural tourism route models, which is designed based on cultural route concepts. It is a key management tool widely used to develop cultural resources and promote cultural tourism. This dissertation aims to emphasise promoting cultural tourism in Surin province through the model of cultural tourism routes, including the provision of management plans toward sustainable development. The key findings indicated that the promotion of cultural tourism in Surin, it not linked to the identities of cultural resources in the area, including a lack of effective management plans and conservation approaches. However, the local departments and communities cooperated. The promotion and marketing strategies applied in the province to increase tourism were not satisfactory to represent cultural tourism to tourists, especially tourist routes and tourist itineraries. Therefore, the recommended plan of the model of cultural tourism routes and management plans to promote this province is to setup a new vision,

a new main tourist destination in South Isan and encourage more visitor awareness of the many attractions readily available in Surin province.

Keywords: Cultural Tourism; Cultural Route; Sustainable Tourism

บทคัดย่อ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งมีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจของทวีปเอเชีย ซึ่งทำให้เกิดรายได้ภายในประเทศทั้งระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่ง ซึ่งส่งเสริมคุณลักษณะเฉพาะของระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น เป็นการนำเสนอเส้นทางการท่องเที่ยวแก่ผู้เยี่ยมชมเพื่อสำรวจมรดกทางวัฒนธรรมของภูมิภาค มีสิ่งที่สำคัญคือสามารถสัมผัสและเยี่ยมชมสถานที่ที่น่าสนใจ การศึกษาค้นคว้านี้มุ่งเน้นถึงการศึกษาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมที่มีอยู่ในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น โดยจะเป็นเครื่องมือหลักในการพัฒนาทรัพยากรทางวัฒนธรรมและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอีกด้วย การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษา มรดกทางวัฒนธรรม (๒) วิเคราะห์แผนการจัดการสถานการณ์การท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยวในปัจจุบัน (๓) กำหนดแนวทางสำหรับแผนการจัดการที่ยั่งยืนพร้อมทั้งกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสำหรับผู้เยี่ยมชมอย่างเหมาะสมเพื่อให้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดสุรินทร์มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด ผลการวิจัยที่สำคัญนี้ชี้ให้เห็นว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังไม่มีเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ อีกทั้งยังขาดแผนการจัดการและแนวทางในการอนุรักษ์ที่มีประสิทธิภาพ ถึงแม้ได้มีการร่วมมือระหว่างหน่วยงานในพื้นที่และชุมชน และมีกลยุทธ์

ในการส่งเสริมกระตุ้นการขายและการตลาดภายในจังหวัดสุรินทร์เพื่อเพิ่มการท่องเที่ยวแล้วก็ตามแต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร และยังไม่สามารถแสดงอัตลักษณ์ให้นักท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะเส้นทางท่องเที่ยวและแผนการท่องเที่ยวที่เป็นปัจจัยในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ ดังนั้นการเสนอแนะรูปแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและแผนการจัดการที่เอื้อประโยชน์ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดสุรินทร์ ถือว่าเป็นการนำเสนอวิสัยทัศน์ใหม่และเป็นแนวทางให้สุรินทร์ก้าวไปสู่ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักแห่งใหม่ในพื้นที่อีสานใต้ เพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวตระหนักถึงสถานที่ท่องเที่ยวที่มีอยู่มากมายในจังหวัดสุรินทร์

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม; เส้นทางวัฒนธรรม; การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

Introduction

Cultural tourism is a fast-growing sector in many countries worldwide. Thailand is one of those countries that rely heavily from income in the tourism sector. Most attractions have financial support from the government and agencies, such as the historical city of Ayutthaya, Temple of the Emerald Buddha, and Doi Suthep in Chiang Mai, which have shown high potential main tourist destinations (Ministry of Tourism and Sports, January-August 2019). On the other hand, tourism attractions that are not as famous are less likely to receive financial and promotional support from the government. The local stakeholders, such as local authorities and residents, perceive their heritage's degeneration and demolition as a standard-issue because they do not receive guidelines and acknowledgment to build their understanding of their heritage asset. The promoting processes are lacking, such as tourism routes, marketing communications, advertisement, and interpretation, critical tools for drawing tourist attention to tourism places. At this stage, the tourist attractions in low tourism areas may lose their opportunity to increase income to the area and lack the knowledge for conserving their cultural heritage (Lertkulprayad, 2007, p. 2). Surin province has rich cultural heritage resources that retain cultural heritage significance and are appropriate for conservation. However, this province has a wide diversity of tourism resources and a unique way of life due to various ethnic groups who remain to live in their traditional lifestyles. Surin is a non-principal tourist

destination in South Isan, and most tourists will just make quick stopovers during their travels. Thus, tourism attractions that are not as famous are less likely to receive financial and promotional support from the government. Consequently, tourist attractions in low tourism areas may not be getting proper political support for conservation, promotion, and management plans (Lertkulprayad, 2007, p. 1). The promotional strategy is an additional vehicle for motivating travellers and boosting the local tourism in Surin. There are various ways and strategies of promoting to raise awareness and attraction to cultural heritage as cultural products. This study focuses on formulating a cultural tourism model as a promotional tool to represent the valuable cultural heritage all over Surin province, including presenting guidelines for management plans for sustainable tourism development and conservation to increase the number of tourists visiting Surin province and subsequently increase revenues.

Research Methodology

This study is selected qualitative and descriptive methods because it is well- suited in answering the research questions and responding to the objectives appropriately and adequately. Thus, it applied qualitative data collection techniques to study relevant information related to the objective of the study. The Documentary research was carried out first to obtain information related to the history,

cultural heritage resources, local ethnical groups and information of each tourist attraction in Surin province. The literature review about cultural tourism, cultural route concept, and conservation approach is critical to developing the cultural tourism routes and management plan model. The methodology for developing the development of the cultural tourism routes includes the step of identification, survey, and research based on the cultural routes process (see figure 1: a route development flow chart process below).

The information was gathered using a qualitative collection data process, with in- depth interviews with the target groups, document reviews and field surveys. The interviews conducted were: 1) Thirteen stakeholders, local authorities (interview duration - two hours), 2) Thirty local people and tourists were selected at random at local communities, all tourist attractions that related to the case study including both Thai and foreign tourists (interview duration – a minimum ten-fifteen minutes).

Interviews focused on tourism promotion - semi-formal and non-formal, including participant and non-participant observations during visits to each cultural tourist attraction. It was designed to obtain essential information of their tourism development perspective, including studying existing tourism routes and management plans established in the province based on the conservation approach, including limitations and obstacles. Besides analysing the weak points, strong points, threat points and opportunities of the potential of Surin in the aspect of tourism

development. These approaches led to effective results and responses to the research questions.

Findings

Cultural Heritage Identities

Based on the field surveys, documentary and focus groups discussion the main tourist attractions with the cultural heritage sense within Surin province. It can be divided into four main groups as follows: Khmer stone castles: Surin is an area with a long history during Funan, the Kingdom of Chenla and the Khmer Empire, which are evidence to represent the ancient empire had taken power in this area. Most of the Khmer stone castles are in good condition and under the fine art department supervision. However, the Khmer stone castles' locations are quite scattered over the province. Access to these destinations is a problem due to the long distances, unclear direction signage that present difficulty for the tourist to manage their trip. Khmer stone castles that are located near downtown, tourists will visit more often than the stone castles that are more distant from the downtown.

Cultural heritage tourist attractions (intangible) : Surin has diversities of the way of life, beliefs, local language and local wisdom caused by the diversities of the ethnic groups in the area such as Gui, Lao, Khmer and Thai. From the findings carried out the tourism based on the community; Surin has three main local skill villages that are quite popular

for the tourist, such as Ban Tha Swang (silk weaving skills), Khwao Sinarin Silverware Handicrafts Village and Ban Buthom Basketry village. All these are familiar with the tourist and have been promoted. The location of these three villages is close to the downtown. However, activities need to be established for the tourist in each village to draw more attention. Most local communities are quite conservative in their way of life; therefore, it is necessary to be concerned about the local people's sensitivity and conflict issues.

1. Natural tourism attractions: Surin has abundant natural resources such as Trikeeree waterfall, Tiger cave waterfall, Song Ku forest park and Pha Manao viewpoint. However, these tourist attractions are still improving and get support from the local government in the basic infrastructure such as the main road, facilities, transportation and management plan. These natural attractions are in the development stage and are still to develop into sustainability.

2. Traditional and festival events: this is a main key attraction for the tourist from everywhere for Surin province, especially the Elephant Festival, which is popular and draws tourists during these periods. However, festival events do not provide for the whole year, and tourist numbers decrease during the non-festival events periods.

Existing Promotion and Tourism Routes

Surin still needs to improve and carry out effective promotion strategies that can lead tourists to understand and appreciate the cultural

tourism products that are abundant in the area. Surin has emphasised promoting and highlighting destinations and traditional festival events to attract tourists. In contrast, the natural tourist attractions in Surin seems to have been abandoned, although listed as tourist destinations. The local authorities have recently urged to boost these natural attractions and have started to establish facilities and services in some areas; however, it still needs efficient management, tourism routes, and promotion of these destinations. The print media, websites, social media, guidebooks, or travel recommendation websites are not extensively available to the tourist. The existing promotion is not linked with the local identities and it cannot extract the potential of cultural identities and creates tourism products ineffectively. During the COVID-19 outbreak, the impact has extended around the world, especially the tourism sector. The Tourism Authority of Thailand (TAT) has launched many campaigns to boost tourism during the COVID situation. The findings have to change purpose to emphasise boosting local Thai people to travel within their country by providing tourism campaigns. It focuses on traditional festival events in each period, combined with presenting cultural heritage, local wisdom, ethnic groups, and historical sites through the festival events. Therefore, Surin has a good opportunity to restart and develop tourism and upgrade to be the main destination in South Isan.

The existing tourism routes have shown the whole province's tourist destination points and are not effectively linked or supportive of

local cultural heritage. A particular route or creative routes do not exist, including tour itineraries, which are not varied to draw tourist attention. Besides, the location of the tourist destinations is scattered over the province. It compels visitors to mostly select tourist destinations close to the downtown and ignores more distant destinations from the downtown area. The lack of tourism routes and tourism route guides highly affect the visitor's decision to plan their trip and lose opportunities to increase tourist numbers and a variety of tourist types in the province. Regarding waypoints, service stations, and landmarks, these need to be improved in interpretation signages, map directions, readiness in tourism services and provide marketing promoting for each landmark along the routes inclusive of facilities.

Existing Management Plans and Role of Local Stakeholders, Local Community

There are departments and communities involved in conservation and tourism development in Surin province. They are crucial in contributing to the province's advantages and disadvantages and balancing the development and conservation of the area's authenticity. Surin province is an area in a state of development; therefore, it cannot avoid change. Therefore, these departments have the primary role in drawing up an effective plan and management, including developing the cultural heritage resources as tourism products for distributing income to the local people and communities to improve the quality of life for the local

people. In other words, the increase in the growth of cultural tourism is particularly significant for the economy by generating a value chain in various sectors, with significant implications for creating and strengthening jobs (European Commission, 2014). However, the confusion of the target may cause deterioration to the heritage sites, which is possibly the primary problem. It is necessary to concern the level of power and individual management attitude limitation, including their heritage innovation concept. The stakeholders are responsible for the conservation and development of cultural attractions in Surin the consist of (1) the Tourism Authority Thailand, Surin Branch, (2) the Local Authority, (3) the Provincial Government, (4) the Local Community Leaders, and (5) the Fine Art Department, which all these are the main element to develop the suitable development and plans for the province.

Regarding the existing management plan in Surin province, most of the management plan is focused on the province development, local community, local economy and quality of life of the local people, including agriculture and resources. In terms of tourism, the relevant management plan is emphasised to upgrade local products in communities, services, and cultural corridors to neighbouring countries and manage resources sustainably. However, the management plan for the conservation of cultural heritage in both tangible and intangible does not have clear plans yet in this province. At this point, it needs to be

concerned and should have effective guideline plans. All these plans need to support and cooperate with all provinces to reach the target effectively.

Discussion and Recommendations

This section proposes implications and suggestions on the potential approaches of the cultural recourses used for tourism products of Surin, highlighting the potential to generate cultural tourism routes and implementing management plans based on the conservation approach.

Model of the Cultural Tourism Routes

Key findings of cultural heritage and natural heritage in Surin province revealed that there is potential to generate cultural tourism routes. It uses the essence of integrating tourist destinations into the cultural routes concept, which connects various resources to create a story (theme) for attracting tourists. The idea is to present a travel route that connects tourist attractions with similar characteristics or history, perhaps with the same architectural style or the same source of production processes. The model of the route highlights the main destinations, including pointing out the waypoints, landmarks and service stations along these routes. All of these are marked on the three model maps of cultural tourism routes for Surin; it also ties into the theme routes with slogans and advertising words to attract visitors. The routes are generated into three main theme routes:

1. The Time Machine (History Theme)

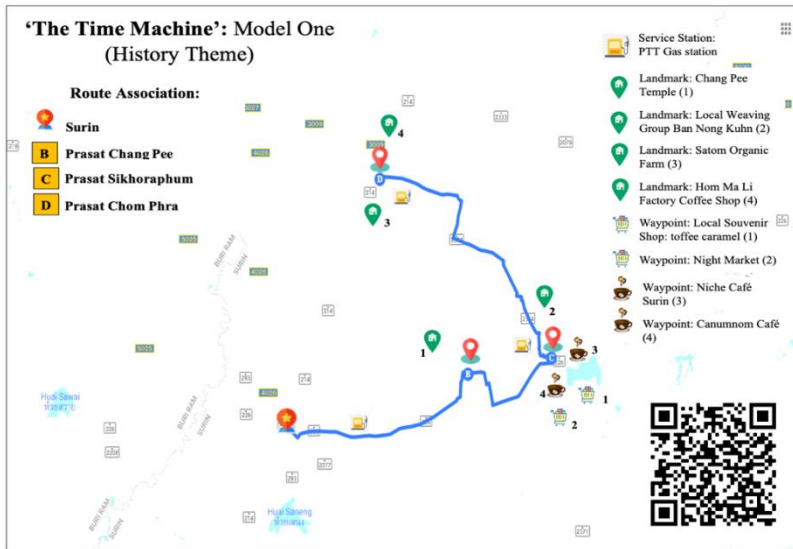
2. Stay like Local (Society Theme)

3. Closer to Yourself, Closer to Nature (Geography Theme).

These models are network routes based on the cultural route concept pattern to pin the destinations and elements of the routes. The character of the routes starts from Surin downtown to extended distances and returns to the centre. These routes are suitable for visitors that have private vehicles such as cars and motorcycles. The routes are flexible for managing time and aim to avoid tourists spending too much time in their vehicles by including landmarks, waypoints and service stations for stopovers during travelling. It also provides QR codes for each route; when the visitor scans the code, it will display the route contact information, brochures, and a list of landmark contact numbers. The three main route themes are as follows:

The Time Machine (History Theme)

The Time Machine is a themed route that invites visitors to go back and imagine ancient times during the Kingdom of Chela and Khmer Empire periods by travelling through this cultural tourism route theme. The route uses 'The Time Machine' to guide visitors to explore evidence found in the Surin area, especially the abundant Khmer stone castles that are scattered over the province. These Khmer stone castles have reflected the development of prosperity through the civilisation culture as a way of life. It happened in the past, and it remains evident in this area. to the present. Therefore, historical sites are a critical factor that contributes to

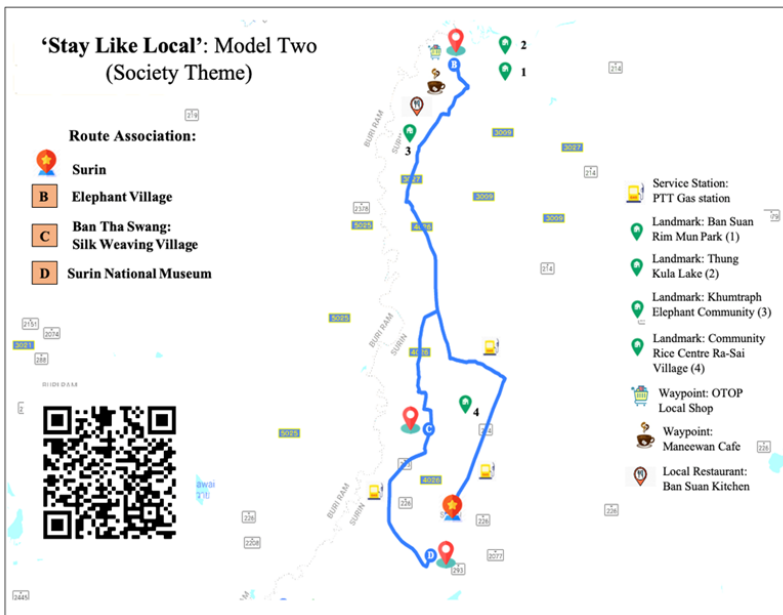


ors
ea.

Stay like Local (Society Theme)

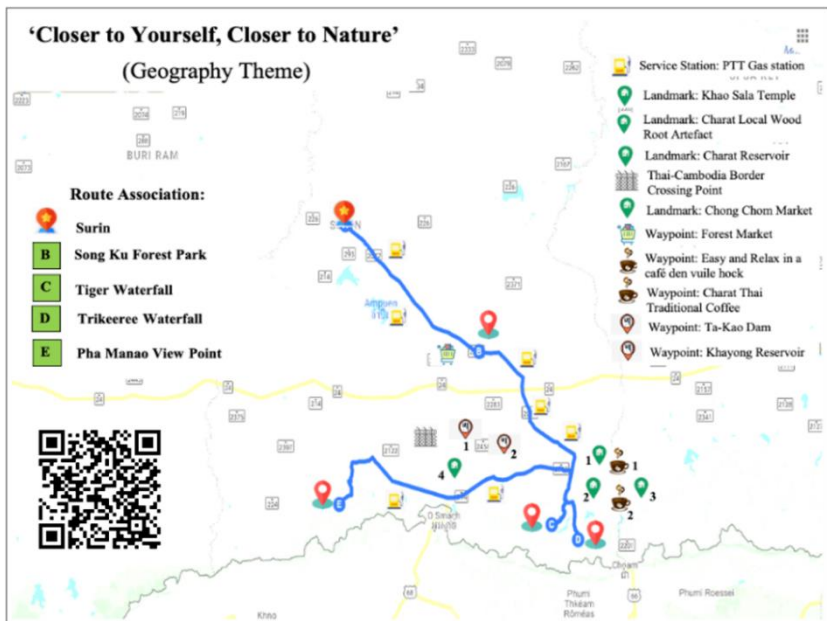
Stay Like Local is a theme route that allows visitors to see and experience local people's culture identifying their way of life. It conserves their cultural heritage combined with their daily lives. This theme route will provide valuable experiences for the tourist to get closer to the local people. It also provides enjoyable hand-on activities and shopping points in different cultural heritage villages such as silverware handicrafts, basketry, and silk weaving; all these three local skills are identities of cultural heritage resources (intangible heritage). Moreover, it will educate the visitors to understand elephant raising and experience how to live with

elephants in the Elephant Village, which is a significant symbol of Surin province. Visitors will be close to the local people and the group of elephants, including enjoyable activities such as elephant bathing, elephant handling, and elephant performances.



Closer to yourself, Closer to Nature

Closer to yourself, Closer to Nature themed route will guide visitors to Surin's abundant natural scenery usually missed by tourists. The visitors can release themselves from stress, depression and anxiety from the big city and society. Moreover, this route will guide visitors walk and discover the beautiful natural scenery with the message of responsible tourism promotion to conserve Surin natural resources. Therefore, these natural attractions bring visitors closer to nature and closer to themselves by joining with nature with the provision of camping services and trekking activities to the local waterfalls, creating a valuable experience for visitors.



Implementing Management Plan in Surin Province

The findings of the existing management plan's implementation have indicated that Surin still needs an effective management plan in the tourism section. There is still a need to develop and improve its relevance to the tourism section. It should be revised to improve landscapes, facilities for the visitor, transportation, tourist information, and accessing the tourist attractions scattered outside the downtown. To increase tourist attractions, whether it is a tourist attraction or activities and attractions. The development of various facilities that may be natural places or something new to create for tourists. It also focuses on learning skills and gains enrichment and has been identified by Trend watching as a core global trend in travel which links to broader macro trends in consumer needs (Childs, 2020). It is also described as a culture of space and place that satisfies tourists and cultural needs and desire through learning and facilitating travel experience (European Commissions, 2016). From accessing cultural heritage significance, it has indicated that the value of cultural heritage in Surin is classified into three types of values: historical value, social value, and spiritual value, which should be sustainably conserved. From the results, cultural tourism in Surin province should be more concerned with conservation and management of the cultural heritage resources and turn into a sustainable development stage for preserving the authenticity of the area. The management plan toward to

sustainable development will be a guide and cover all the issues that need to be improved are divided into four main topics:

1. Conservation and Organization of Travel Program

Organisation of activities for tourists: The environment in the area of Surin is considered as distinctive and is available for the organisation of activities for tourists. With regard to the activities, it is recommended to organise the activities that allow the tourists to participate and learn the way of life of native people. Moreover, the activities should be held in accordance with various significant days of people. This is considered as a way to disseminate the indigenous culture as well as to allow people to continue to maintain aesthetic identity to be passed on for future generations further.

Interpretation Management: Surin should make signs conveying the meaning with details of tourist attractions within the province so that the tourists are aware of information related to the importance and value of such tourist sites. Furthermore, should make maps in tourism routes and its natural areas in order that the tourists can see and fully admire tourist locations in the community.

Publicity: should prepare travel guides related to tourist attractions so as to allow the tourists to get information both before traveling and during their stay. Aside from taking advantage of the convenient and basic information of Surin, the tourists can also keep such travel guides of tourist locations as souvenirs. Additionally, Surin should

take part in different activities and exhibitions to publicise and promote the community to tourists, including various media that attend the events.

2. Planning for Tourism Activities and Facilities

A Service Centre for Tourists should be created: Surin should establish a Service Centre for Tourists as the focal point and facility for tourists for inquiries and contact information about travel programs in the province.

Access to such tourist attractions: It is recommended to ameliorate journey routes and install wayside lights, so that the tourists can enjoy the convenience as well as the safety of access to tourist attractions.

Establishment of home stay: It should be created in the community because these establishments are useful for tourists who can learn the indigenous culture that is different from their own as well as share experiences with people in the community. This also generates income for people in the community. Moreover, some revenue from home stay related activities can be brought for the preservation of major tourist attractions in the community.

3. Conservation and Rehabilitation of the Community

Surin has various architectural heritages. In this connection, Surin should take into account the conservation that needs to be done to restore it and maintain it in good condition as it was in the past. It is required to conserve the original parts to be complete as much as

possible. The modified sections or new additions can be made only partially in accordance with the requirements. But that must not change the original structure of the building, such as the scale of the building, roof lines and shapes, painting the building, and strict control of street signs and advertising.

For example, the building painting must be in harmony with the neighbouring environment and buildings so that the surrounding landscape can still retain its beauty and maintain the original uniqueness. This should be advised by experts. Additionally, the community should set the rules for the care and conservation, rehabilitation of the community as follows:

1) Use of materials and equipment that must be appropriate and arranged in a harmonious way.

2) Relevant agencies should provide support in terms of the budget.

3) There should be plan for collecting information related to the community and people in the community should be educated to recognise the value and importance of the community.

4) The Department of Fine Arts and the experts should take a look and give advice to people in the community.

There should be the care and conservation of the community continuously as well as preparation of plans for the conservation and rehabilitation of the community.

4. Participation

The participation of people is regarded as important because the preparation of the plan or operation in the field of tourism cannot be done by just one person or one agency. The stakeholders for participation in Surin should be:

Municipality in Surin which needs to care about amenities, conservation of tourist attractions as well as publicity about tourist locations.

Community: Local community leaders and people in the community should be responsible for tourism in the community and be involved in educating the tourists to understand the importance of the community.

The cultural centre of the community, the temple, should be responsible for cultural tourism.

Schools should be encouraged and made aware of conserving the culture and cultural tourist sites in the community. As a central place for storage of academic documents that are associated with the community.

For the implementation of a sustainable management plan to be effective and conserve the value of the authenticity of the province or not. It needs all the involved sectors to cooperate and reach an agreement on turning the cultural tourism of Surin to be in a sustainable development stage.

Conclusion

Although Surin has a unique cultural heritage, way of life, belief and rich cultural resources, it remains a low tourism area and a second-choice destination for tourists. As a result, from the key findings indicated the many variables that may make Surin a non-principal destination in the South Isan area. Lack of variety of tourism routes, route association with the cultural heritage of province, and ineffective management plans are significant issues that affect the cultural tourism sector in Surin. Therefore, the researcher has identified the opportunities to present models of the cultural routes and suitable management plan implementation; these models can support and refocus Surin province to become the main tourist destination for south Isan. However, this strongly depends on the cooperation of the local communities and support from all the local governments in financial input, marketing, management plans and conservation approaches.

Based on the research, Surin has a great potential to be upgraded as the main tourist destination with extensive and long-lasting support from all relevant departments within tourism sectors, both local and national in Thailand. Surin has more opportunity to get proper support from the relevant department, especially TAT. It has changed the target group from the inbound tourists to the Thai tourist due to the covid-19 pandemic, and it has provided more marketing plan and promote domestic tourism. At this stage, it builds up the opportunity to other low

tourism areas or the non-principal tourist destinations, and Surin is well known to the tourists and gain income to their area. However, it has to combined sustainable development and stays conserve and balance the authenticity and sustainability of the place during the world change and social life.

Recommendations for Further Research

1. The development of tourism routes should focus on developing facilities, boosting landmarks, activities, and stopovers needed to support visiting tourists.

2. It is implementing an effective sustainable management plan to conserve the value of the authenticity of the province. It will require cooperation between government departments, community officials and leaders, and local stakeholders to reach an agreement on turning the cultural tourism of Surin into a sustainable development stage.

3. Comparing the current tourism routes of neighbouring provinces with similar problems will be essential to evaluating a suitable tourism performance in Surin province.

4. Suitable conservation approaches and policies should be established at the development stage with a strategy to educate local communities to enable an understanding of how to conserve their cultural heritage in Surin province.

References

- Aymonier, E. (200AD). **Isan Travels Northeast Thailand's Economic in 1883-1884**. Translated by W.E . J Tips. White Lotus.
- Avrami, E.C. and Getty Conservation Institute (2019). **Values in heritage management: emerging approaches and research directions**. Los Angeles, California: The Getty Conservation Institute.
- Council of Europe and Institut Européen Des Itinéraires Culturels (2015). **Cultural routes management: from theory to practice: a step-by-step guide to the Council of Europe Cultural Routes**. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Cultural Routes of the Council of Europe programme (Council of Europe)**, <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/about>
- De, M. and Getty Conservation Institute (2002). **Assessing the values of cultural heritage: research report**. Los Angeles, Calif.: Getty Conservation Institute.
- Guidelines for planners of cultural routes**. (n.d.). [online]. Available at: https://lrkm.lrv.lt/uploads/lrkm/documents/files/Cultural_routes.pdf [Accessed Nov. 2020].
- Ismail, R. (2008). **Development of a normative model for cultural tourism on the Cape Flat** (Master's dissertation, Cape Peninsula University of Technology).
- Krug, G.(2009). **The future of cultural tourism towards a sustainable model**. Presented in 16th PLENARY SESSION CPR (16)4REP.

Meyer, D. (2004). **TOURISM ROUTES and GATEWAYS: Key issues for the development of tourism routes and gateways and their potential for Pro-Poor Tourism.**

บทความที่ : 9
Article :



**การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน: เรียนรู้จากกลุ่มวิสาหกิจ
ชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโพนแพง
ตำบลดินจี่ อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์**

**The Management of Community Enterprise Group:
Learning from Saving Community Enterprise Group
for Production of Ban Phon Phaeng, Din Chi, Kham
Muang, Kalasin**

[Received: April 20, 2021; Revised: June 2, 2021; Accepted: June 4, 2021]

วิระชัย ขันดี* และ สิริندا กมลเขต*

Wirachai Khantee* and Sirinda Kamolkhet*

*สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ [Program of
Public Administration, Faculty of Liberal Arts, Kalasin University]

Corresponding author e-mail: Sirinda.ma@ksu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโปงแพง ตำบลดินจี่ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ 2. เพื่อศึกษาปัจจัยการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโปงแพง ตำบลดินจี่ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ 3. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโปงแพง ตำบลดินจี่ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ วิธีการวิจัยเป็นแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้นำและสมาชิกกลุ่ม และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้างในการเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มตัวอย่างคือสมาชิกทั้งหมดจำนวน 65 คน สถิติที่ใช้ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์โดยจำแนกชนิดข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกของกลุ่มมีอายุระหว่าง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 32.3 มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 55.4 ระดับการศึกษา ชั้นประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 70.8 ระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่มระหว่าง 16 -20 ปี คิดเป็นร้อยละ 56.9 และมีรายได้ 6,001-8,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 27.7 สำหรับสภาพการบริหารจัดการ มีค่าเฉลี่ยภาพรวมอยู่ในระดับดีที่สุด ด้านที่อยู่ในระดับดีที่สุดคือด้านการอำนวยการ ปัจจัยการบริหารจัดการ ภาพรวมอยู่ในระดับดีที่สุด ด้านที่ต่ำที่สุดคือด้านการผลิตสินค้า ส่วนปัญหาของกลุ่ม คือด้านการจัดการเครือข่าย สมาชิกกลุ่มยังขาดความรู้ ทักษะต่างๆ ไม่มีการแบ่งงานกันทำที่ชัดเจน ข้อเสนอแนะ ด้านการบริหารจัดการ ควรเพิ่มด้านการควบคุม การจำหน่ายสินค้า การทำระบบรายงาน การบันทึกและการทำบัญชี ให้ชัดเจนมากขึ้น, ด้านปัจจัยการบริหาร ควรเพิ่มด้านการพึ่งพาตนเอง ให้มีความสามัคคี ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลทั้งด้านการผลิต การจำหน่าย ต้องช่วยกันฟื้นฟู รักษา เสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่, ด้านปัญหาการบริหารจัดการคือการขาดความสนใจของคนรุ่น

ใหม่ ควรเร่งให้มีการสืบสานความรู้ในด้านการผลิตผ้าครามให้กับคนในชุมชน หรือบุตรหลานให้มากขึ้น หรือส่งเสริมการเปิดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนรุ่นถัดไปหรือคนที่สนใจทั่วไปเข้ามาศึกษาจะทำให้ไม่สูญหาย

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ; วิสาหกิจชุมชน; บ้านโป่งแพ่ง

Abstract

This research article aims to study: 1. management state; 2. management factors; and 3. problems and recommendations of saving community enterprise group for production of Ban Phon Phaeng, Din Chi, Kham Muang, Kalasin. It uses a mixed research method. A qualitative research was collected data by in-dept interview with the leader and some members. A quantitative research was collected data by a questionnaire with 65 samples by specific sampling. Statistics explains the data such as frequency, percentage, mean, standard deviation and typological analysis. The result of study found that: in part of the quantitative result, members' age is between 41-50 years old, accounting for 32.3 percent, marital status is 55.4 percent, education level is elementary school, accounted for 70.8 percent, the duration of group membership between 16 - 20 years, accounted for 56.9 percent, income between 6,001-8,000 baht, accounted for 27.7 percent. For management state is at the best level and the best element is a facilitator. Moreover, overall management factor is at the best level and the best element is product manufacturing. In term of the problem is network management, production capability, lack of interest in

the new generation, the problem with the COVID-19 epidemic, unclear management within the group, lack of leadership managerial skills. Additionally, Suggestions should have a market or place to market the product, opening a learning center passing knowledge to children and interested people, a public relations media in product sales and an outside agency to support the teaching of sewing through machines.

Keywords: Management; Community Enterprise; Ban Phon Phaeng

บทนำ

การบริหารจัดการเป็นกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การ อาศัยหน้าที่หลักทางการบริหารอย่างน้อย 4 ประการ คือ 1) การวางแผน (Planning) เป็นหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญซึ่งจะเริ่มต้นด้วยหน้าที่การวางแผนจะแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการวางแผนเป็นอย่างดี องค์ประกอบของกระบวนการวางแผน ประกอบด้วย การกิจจุดหมายและแผน โดยภารกิจเป็นข้อประกาศอย่างกว้าง ๆ เกี่ยวกับจุดหมาย หรือเหตุผลพื้นฐานในการดำรงอยู่ขององค์การและขอบข่ายงานเฉพาะขององค์การหรือที่ให้องค์การแตกต่างจากองค์การอื่น มีจุดหมายเป็นเป้าหมายแห่งอนาคตหรือผลลัพธ์สุดท้ายที่องค์การต้องการให้บรรลุผล 2) การจัดองค์การ (Organizing) เป็นหน้าที่การบริหารที่สืบเนื่องจากการวางแผน เมื่อองค์การจัดทำจุดหมายและแผนเชิงยุทธศาสตร์แล้ว ผู้บริหารควรต้องออกแบบโครงสร้างองค์การเพื่อให้การบริหารงานบรรลุจุดหมายแผนเชิงยุทธศาสตร์ขององค์การ การออกแบบโครงสร้างองค์การเป็นกิจกรรมที่ควรได้รับการตรวจสอบอยู่เสมอเนื่องจากปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างองค์การเกิดขึ้นมากมาย 3) การนำ (Leading) เป็นสถานะที่ผู้นำใช้ความพยายามที่จะให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่นเพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดหมายขององค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การที่ผู้นำจะเป็นผู้นำที่มีศักยภาพได้พึงทำความเข้าใจหลักทฤษฎีการจูงใจ (Motivation) ภาวะผู้นำ (Leadership) การติดต่อสื่อสาร (Communication) และการบริหารกลุ่ม (Group) เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม และ 4) การควบคุม (Controlling) เป็นกระบวนการวางระเบียบกฎเกณฑ์เพื่อให้การปฏิบัติงานขององค์การบรรลุผลตามจุดหมายที่กำหนดไว้มุ่งให้เกิดความมั่นใจว่าสมาชิกในองค์การได้ประพฤติ ปฏิบัติไปในทิศทางที่จะทำให้บรรลุผลตามมาตรฐานการทำงานที่กำหนดไว้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งขององค์การ มีการเสริมสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์และ

พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของสมาชิกในองค์กร กระบวนการดังกล่าวมีผู้บริหารเป็นผู้รับผิดชอบที่จะให้มีการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (วิโรจน์ สารรัตน์, 2454 อ้างถึงใน วิษณุ ภูพันธ์, 2553) หลักดั่งที่กล่าวมามีความสำคัญและจำเป็นต่อการบริหารจัดการองค์การที่จะนำมาใช้ในการจัดการล้วนแล้วแต่เชื่อมโยงกับทีมและผู้นำทีมที่มีความรู้และทักษะด้านใด

วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนา ระบบเศรษฐกิจในระดับล่างเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 วิสาหกิจชุมชน หมายถึง รูปแบบการบริหารกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และมีการรวมตัวกันประกอบกิจการเพื่อสร้างรายได้และการพึ่งพาตนเอง ในด้านทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคม มีการดำเนินการหรือมีกิจกรรมที่เป็นของส่วนรวมหรือสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ใช้หลักการบริหารจัดการกลุ่มที่มีความหลากหลาย มีเครือข่ายที่ดีในการส่งเสริมและการพัฒนา การเสริมสร้างผู้นำให้มีความเข้มแข็ง สร้างชุมชนให้แข็งแกร่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้สามารถสืบทอดต่อไป และเสรี พงศพิศ (2548, 40) ได้อธิบายถึง วิสาหกิจชุมชน มีลักษณะที่สำคัญคือ วิสาหกิจชุมชนจะต้องมีชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการ ผลที่เกิดจากวิสาหกิจชุมชนจะต้องมาจากกระบวนการในชุมชน มีความริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน ใช้ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล เป็นฐานความรู้ในการผลิต ดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นระบบ มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ และพึ่งตนเองและชุมชน โดยพบว่า วิสาหกิจชุมชนจะต้องมีการประกอบการที่มีภูมิปัญญาขององค์กรชุมชนหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชน โดยที่มีสมาชิกในชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ทั้งด้านการผลิตการค้า และการเงิน และต้องการใช้ปัจจัยการผลิตและ

ทรัพยากรทุกขั้นตอนเพื่อการเรียนรู้ของชุมชนให้เกิดดอกผลทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม การจัดการผลผลิต ซึ่งมีได้มีเป้าหมายเพียงเพื่อการสร้างกำไรทางการเงินเพียงอย่างเดียวแต่รวมถึงกำไรทางสังคม ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชนและความสงบสุขของสังคมด้วย (กัญญามน อินทว้าง, 2550)

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนอ้อมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโปงแพง ได้ริเริ่มและก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2541 สมาชิกก่อตั้งกลุ่มแรกเริ่ม 30 คน จนปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 65 คน มีคณะกรรมการบริการ 15 คน มีนางรัตนมณี ค่ายศ เป็นประธาน (รัตนมณี ค่ายศ, 2563) โดยเริ่มจากมีชาวบ้านที่ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงในหมู่บ้านโปงแพงที่มีความสามารถหรือทักษะในการทอผ้า การย้อมผ้า การออกแบบลายผ้าและต่างคนก็ต่างทำ ผลิตได้ตามความสามารถทั้งที่เป็นผ้าฝ้ายและผ้าแพรวา ในการจัดจำหน่ายผ้าที่ทอเสร็จแล้วไม่ได้เป็นที่น่าพึงพอใจ ทำให้เกิดปัญหาว่าเมื่อทอผ้าได้แล้วไม่มีที่จำหน่ายหรือตลาดรองรับหรือศูนย์จำหน่าย พร้อมทั้งยังไม่มีหน่วยงานราชการเข้ามาช่วยเหลือการผลิตบ้านโปงแพงแต่อย่างใด ต่อมาได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากพัฒนาชุมชนอำเภอคำม่วงให้มาศึกษาการทอผ้าคราม ศึกษาขั้นตอนการผลิตต่างๆ การเตรียมผ้า การเตรียมครามและทุกกระบวนการของการผลิตที่เกี่ยวข้องทั้งหมด จึงได้รวบรวมสมาชิกขึ้นเป็นกลุ่มตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เมื่อมีการรวมกลุ่มกันแล้วในการบริหารจัดการกลุ่มก็ยังเกิดปัญหาเพราะยังไม่ได้มีระบบการจัดการกลุ่มแต่อย่างใด เช่น การแบ่งงานกันรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่ การจัดหาแหล่งจำหน่ายการพัฒนากลุ่มการค้า เครือข่าย การส่งเสริมสนับสนุนกลุ่มให้ก้าวหน้าเป็นต้น หรือหากมีการแบ่งงานแล้วบางครั้งอาจจะยังไม่ทั่วถึงและยังขาดระบบอาจนำมาซึ่งปัญหาได้ ตรงจุดนี้ผู้นำทีมอาจจะเป็นตัวแปรสำคัญในการบริหารจัดการแบ่งงานให้เกิดความเท่าเทียมและประเมินผลตามศักยภาพของแต่ละบุคคลให้เหมาะสมด้วยจัดสรรความรับผิดชอบให้ชัดเจนและเป็นรูปธรรมด้วย ปัจจัยสำคัญมากที่จะทำให้การทำงานระบบทีมประสบ

ความสำเร็จนั้นก็คือการรู้สึกถึงความมีส่วนร่วมของทีมหรือองค์กร รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของทีม สิ่งที่จะสร้างการมีส่วนร่วมได้นั้นก็คือการได้ทำงานที่ตนเองรัก ทำได้ดีตามมีศักยภาพ แต่อีกสิ่งที่สำคัญไม่แพ้กันก็คือความสัมพันธ์ของสมาชิกในทีม เพราะถ้าสมาชิกในทีมไม่มีความสัมพันธ์กันหรือมีความสัมพันธ์แต่น้อย ความสามัคคีในการทำงานก็จะเกิดขึ้นได้ยาก และเมื่อสมาชิกไม่มีความรู้สึกร่วมในการทำงานระบบทีมแล้วก็จะขาดความทุ่มเท ความมุ่งมั่นอย่างเต็มที่ ทำให้การทำงานระบบทีมมีปัญหาได้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม ปัจจัยต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหาร ปัญหาอุปสรรคที่มีต่อการบริหารเพื่อที่จะได้แนวทางส่งเสริมการจัดการกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาคือความอยู่รอดของกลุ่มและการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโปงแพง ตำบลดินจี่ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์.
2. เพื่อศึกษาปัจจัยการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโปงแพง ตำบลดินจี่ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
3. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางทางการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโปงแพง ตำบลดินจี่ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

ขอบเขตการวิจัย

ด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโปงแพง ตำบลดินจี่ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีตัวแปรอิสระ

(Independent Variable) ได้แก่ 1) ข้อมูลส่วนบุคคล 2) การบริหารจัดการ 3) ปัจจัยการบริหาร ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโปงแพง ตำบลดินจี่ อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

ด้านประชากรเป้าหมาย คือ สมาชิกทั้งหมดในกลุ่ม จำนวน 65 คน เก็บข้อมูลระหว่างเดือนมิถุนายน - เดือนตุลาคม พ.ศ. 2563 ที่บ้านโปงแพง ตำบลดินจี่ อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งสามารถแสดงวิธีการดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

การกำหนดประชากรเป้าหมาย คือ สมาชิกทั้งหมดในกลุ่ม จำนวน 65 คน

เครื่องมือและการตรวจสอบเครื่องมือ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับคือ ดีที่สุด ดีมาก ดี น้อย และน้อยที่สุด การตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบความถูกต้องความเที่ยงตรงของเนื้อหา ภาษาและการวัดผลการประเมิน (Item of Objective Congruence หรือ IOC , (สัญญา เคนาภูมิ, 2555) โดยกำหนดให้ +1 หมายถึง เห็นด้วย , 0 หมายถึง ไม่แน่ใจ , -1 หมายถึง ไม่เห็นด้วย แล้วนำผลคะแนนที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่า IOC ใช้เกณฑ์ 1) ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 - 1.00 มีค่าความเที่ยงตรงสูงใช้ได้ 2) ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.00 - 0.49 ต้องปรับปรุงใช้ไม่ได้ และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ผล

ปรากฏว่ามีค่าความถูกต้อง (Verification) ที่เที่ยงตรง (Validity) และความน่าเชื่อถือ (Reliability) ด้วยวิธีการสามเส้า (Triangulation) นำไปใช้ได้

การเก็บข้อมูล ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองโดยขอความร่วมมือจากสมาชิกกลุ่มในการตอบแบบสอบถามแล้วนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามไปทำการวิเคราะห์และประมวลผล

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามโดยนำชุดของข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ จากนั้นนำมาลงรหัสและตรวจสอบความถูกต้องและใช้โปรแกรมสำเร็จรูปคำนวณทางสถิติด้วยคอมพิวเตอร์และหาค่าทางสถิติจึงนำข้อมูลมาอธิบายเชิงพรรณนา

สถิติที่ใช้ ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ส่วนการบริหารจัดการและปัจจัยการบริหาร ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviations)

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะ เลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) 5 คน ประกอบด้วย ผู้นำกลุ่ม 1 คน และกรรมการจำนวน 4 คน จากคณะกรรมการบริหารกลุ่ม 15 คน ใช้คำถามแบบมีโครงสร้างในการสัมภาษณ์ (Semi-Structure Question) ให้ผู้สัมภาษณ์อธิบายปัญหาของกลุ่มพร้อมข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่ม ผู้วิจัยใช้วิธีการบันทึกข้อมูลด้วยเครื่องบันทึกเสียงพร้อมกับจดบันทึกแล้วจำแนกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่และจัดระบบ (Typology and Taxonomy Analysis) ตามวัตถุประสงค์ ตรวจสอบและวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) ของข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องแบบสามเส้าตามประเด็นที่ค้นพบแล้วสรุปปัญหาและแนวทางในการส่งเสริมการบริหาร

จัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโปงแพง ตำบลดินจี่ อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์

ผลการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโปงแพง ตำบลดินจี่ อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์ ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี 21 คน คิดเป็นร้อยละ 32.3 ,มีสถานภาพสมรส 36 คน คิดเป็นร้อยละ 55.4 ,มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา 46 คน คิดเป็นร้อยละ 70.8 ,มีระยะเวลาการเป็นสมาชิกกลุ่ม 16 -20 ปี 37 คน คิดเป็นร้อยละ 56.9 ,และรายได้ 6,001-8,000 บาท 18 คน คิดเป็นร้อยละ 27.7

การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโปงแพง ตำบลดินจี่ อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์ พบดังตาราง

ตารางที่ 1 สรุปผลการบริหารจัดการ

(N=65)

การบริหารจัดการ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ความแปรปรวน (S.D.)	ระดับ
1. การวางแผน	4.82	0.18	ดีที่สุด
2. การควบคุม	4.81	0.26	ดีที่สุด
3. การจัดองค์การ	4.88	0.14	ดีที่สุด
4. การอำนวยการ	4.91	0.14	ดีที่สุด
รวม	4.86	0.13	ดีที่สุด

จากตารางที่ 1 การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านโพแพง ตำบลตินจี่ อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีค่าเฉลี่ยภาพรวมอยู่ในระดับ ดีที่สุด ($\bar{X}$ = 4.86) พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับดีที่สุด การอำนวยความสะดวกการ ($\bar{X}$ = 4.91) การจัดองค์การ ($\bar{X}$ = 4.88) การวางแผน ($\bar{X}$ = 4.82) และการควบคุม ($\bar{X}$ = 4.81) ตามลำดับ เมื่อแยกพิจารณาผลการวิจัยออกเป็นด้านๆ จะได้ดังนี้

ด้านการวางแผน มีค่าเฉลี่ยภาพรวมอยู่ในระดับดีที่สุด ($\bar{X}$ = 4.82) พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับดีที่สุด กลุ่มมีแผนปฏิบัติการ/โครงการ/กิจกรรม ดำเนินการเกี่ยวกับการทำงานในกลุ่มกันเป็นทีม ($\bar{X}$ = 5.00) กลุ่มร่วมกันกำหนดแผนการปฏิบัติงาน และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน ($\bar{X}$ = 4.78) กลุ่มมีการวางแผนการใช้เงินทุนเพียงพอเพียงพอต่อการดำเนินงานกลุ่ม ($\bar{X}$ = 4.76) และกลุ่มมีการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับแผนการขาย และความต้องการของลูกค้า ($\bar{X}$ = 4.75) ตามลำดับ

ด้านการควบคุม มีค่าเฉลี่ยภาพรวมอยู่ในระดับดีที่สุด ($\bar{X}$ = 4.81) พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับดีที่สุด กลุ่มมีการโฆษณา/ประชาสัมพันธ์สินค้าผ่านสื่อหรือสถานที่ต่าง ๆ ($\bar{X}$ = 4.92) กลุ่มมีการติดตามงานรวมทั้งจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน เช่น รายงานผลผลิตยอดขาย ($\bar{X}$ = 4.86) กลุ่มมีการบันทึก และทำบัญชีรวมทั้งการเงินอย่างเป็นระบบ ($\bar{X}$ = 4.84) และสมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดการทางด้านตลาดในการส่งสินค้าออกจำหน่าย ($\bar{X}$ = 4.63) ตามลำดับ

ด้านการจัดองค์การ มีค่าเฉลี่ยภาพรวมอยู่ในระดับดีที่สุด ($\bar{X}$ = 4.88) พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับดีที่สุด กลุ่มมีวัตถุประสงค์ในชุมชนที่มีคุณภาพเพียงพอต่อการผลิต โดยไม่จำเป็นต้องซื้อวัตถุดิบจากภายนอก ($\bar{X}$ = 5.00) กลุ่มมีการแบ่งฝ่ายงานอย่างชัดเจน ($\bar{X}$ = 4.95) กลุ่มมีการพัฒนา เครื่องมือ เครื่องใช้

และอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต ($\bar{X}$ = 4.87) และกลุ่มมีการแบ่งงานกันตามความชำนาญเฉพาะด้านของบุคคล ($\bar{X}$ = 4.72) ตามลำดับ

ด้านการอำนวยการ มีค่าเฉลี่ยภาพรวมอยู่ในระดับดีที่สุด ($\bar{X}$ = 4.91) พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับดีที่สุด ว่ากล่าวตักเตือนหากทำผิดกฎระเบียบของกลุ่มอย่างเหมาะสม ($\bar{X}$ = 5.00) สมาชิกในกลุ่มมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบ ($\bar{X}$ = 4.93) สมาชิกในกลุ่มมีมนุษยสัมพันธ์ และการทำงานเป็นทีม ($\bar{X}$ = 4.93) และสมาชิกในกลุ่มมีเทคนิคการติดต่อประสานงานและการสื่อสาร ($\bar{X}$ = 4.78) ตามลำดับ

ปัจจัยการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโปงแพ่ง ตำบลดินจี่ อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

ตารางที่ 2 สรุปปัจจัยการบริหารจัดการ

(N=65)

ปัจจัยการบริหารจัดการ	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ความแปรปรวน (S.D.)	ระดับ
1. การพึ่งพาตนเอง	4.85	0.19	ดีที่สุด
2. การผลิตสินค้า	4.90	0.19	ดีที่สุด
3. ผู้นำกับการมีส่วนร่วม	4.86	0.19	ดีที่สุด
4. เครือข่าย	4.82	0.28	ดีที่สุด
รวม	4.87	0.12	ดีที่สุด

จากตารางที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามด้านปัจจัยการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโปงแพ่ง ตำบลดินจี่ อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีค่าเฉลี่ยภาพรวมอยู่ในระดับดีที่สุด ($\bar{X}$ = 4.87)

พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับดีที่สุด การผลิตสินค้า ($\bar{X}$ = 4.90) ผู้นำกับการมีส่วนร่วม ($\bar{X}$ = 4.86) การพึ่งพาตนเอง ($\bar{X}$ = 4.85) และเครือข่าย ($\bar{X}$ = 4.82) ตามลำดับ เมื่อแยกพิจารณาผลการวิจัยออกเป็นด้านๆ จะได้ดังนี้

ด้านการพึ่งพาตนเอง มีค่าเฉลี่ยภาพรวมอยู่ในระดับดีที่สุด ($\bar{X}$ = 4.85) พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับดีที่สุด มีการฟื้นฟู รักษา และเสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกันกับสมาชิกในกลุ่ม ($\bar{X}$ = 4.92) มีการสร้างเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งร่วมกับสมาชิกในกลุ่ม ($\bar{X}$ = 4.89) และมีความสามัคคีปรองดองและมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูล ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวกกับสมาชิกในกลุ่ม ($\bar{X}$ = 4.75) ตามลำดับ

ด้านการผลิตสินค้า มีค่าเฉลี่ยภาพรวม อยู่ในระดับดีที่สุด ($\bar{X}$ = 4.90) เมื่อพิจารณา เป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับดีที่สุด ลวดลายของผ้าย้อมครามมีให้เลือกหลากหลาย มีความสวยงาม/ทันสมัย ($\bar{X}$ = 4.93) ราคาเหมาะสมกับปริมาณ ($\bar{X}$ = 4.92) และราคาเหมาะสมกับคุณภาพ ($\bar{X}$ = 4.86) ตามลำดับ

ด้านผู้นำกับการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยภาพรวมอยู่ในระดับดีที่สุด ($\bar{X}$ = 4.86) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับดีที่สุด ผู้นำมีวิธีการจูงใจในการปฏิบัติงาน ($\bar{X}$ = 4.95) ผู้นำฟังความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม ($\bar{X}$ = 4.86) และผู้นำกลุ่มของท่านให้เป็นอิสระในการปฏิบัติงาน ($\bar{X}$ = 4.78) ตามลำดับ

ด้านเครือข่าย มีค่าเฉลี่ยภาพรวม อยู่ในระดับดีที่สุด ($\bar{X}$ = 4.82) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับดีที่สุด มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันระหว่างสมาชิก ($\bar{X}$ = 4.92) มีบทบาทในการทำงานร่วมกับสมาชิกท่านอื่นในกลุ่ม ($\bar{X}$ = 4.78) และมีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ร่วมกันแก้ไขปัญหา ป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น ($\bar{X}$ = 4.75) ตามลำดับ

ปัญหาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้าน โพนแพง ตำบลดินจี่ อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

จากการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโพนแพง ตำบลดินจี่ อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการของกลุ่ม ดังนี้

1. ปัญหาด้านการจัดการเครือข่าย (Problem Management in the Networking) ผู้นำกลุ่มตลอดจนสมาชิกในกลุ่มยังขาดความรู้ ทักษะในด้านการบริหารจัดการกลุ่ม ยังไม่มีรูปแบบการดำเนินการที่เป็นทางการมากนัก ไม่มีการแบ่งงานกันทำหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจนทำให้เกิดปัญหาด้านการบริหารจัดการ ส่วนมากได้รับการช่วยเหลือจากส่วนราชการ เช่น การจัดทำ QR Code จากการดำเนินการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโอท็อปนวัตกรรม ซึ่งก็ทำให้ลูกค้ารู้จักกลุ่มวิสาหกิจออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโพนแพงมากขึ้น แต่ก็ยังไม่ได้ร่วมมือกับห้างร้านที่จะเป็นช่องทางในการจำหน่ายสินค้าให้ได้มากขึ้นกลุ่มลูกค้าที่สนใจแคบเกินไปส่วนใหญ่ยังอยู่ในส่วนราชการเป็นส่วนมาก

2. ปัญหาความสามารถด้านการผลิต (Problem capacity in Production) กำลังการผลิตของกลุ่มไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด เพราะว่าวัตถุดิบในการผลิตเริ่มตั้งแต่กระบวนการเริ่มปลูกฝ้าย การแปรรูปวัตถุดิบเพื่อทอผ้าเป็นผืน การปลูกคราม การแปรรูปคราม ทุกกระบวนการใช้เวลานานเป็นปีจึงทำให้ความสามารถในการผลิตน้อยลงตามไปด้วย อยากให้สมาชิกกลุ่มได้มาหาประเด็นปัญหาร่วมกันในการแก้ปัญหาหรือหาแนวทางในการผลิตให้ได้มากยิ่งขึ้น ดูความสามารถของกลุ่มหาจุดแข็งจุดอ่อนในด้านต่างๆ และนำมาวิเคราะห์ร่วมกัน

3. ปัญหาการขาดความสนใจของคนรุ่นใหม่ (Problems without Interesting on the new Generation) ในอนาคตข้างหน้าอาจทำให้อาชีพการผลิตผ้าย้อมคราม

ของหมู่บ้านนี้สูญหายได้ ปัจจุบันพบว่าผู้ที่มีอายุน้อยที่สุดในกลุ่มมีอายุ 47 ปี มากที่สุดในกลุ่ม 67 ปี ในกลุ่มนี้ไม่มีบุตรหลาน คนในชุมชนก็ยังขาดความสนใจที่จะมาศึกษาและสืบทอดต่อไป อาจจะเป็นเนื่องมาจากระยะเวลาในการผลิตหรือขั้นตอนการผลิตยาวนาน จำหน่ายได้ในราคาถูก ทำให้รายได้กับระยะเวลาที่ผลิตไม่สมดุลกัน ทำให้รายได้ไม่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตจึงหันไปประกอบอาชีพอื่นแทน

4. ปัญหาเกี่ยวกับโรคระบาดโควิด-19 (Problem for COVID-19) เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การจำหน่ายสินค้าได้น้อยลง การจัดกิจกรรมส่งเสริมทางการตลาดของส่วนราชการก็ไม่สามารถปฏิบัติได้ตามปกติ การเดินทางมาติดต่อซื้อขายของประชาชนทั่วไปก็ลดน้อยลงไปทำให้เกิดความลำบากมากยิ่งขึ้นและไม่ทราบว่าสถานการณ์ของการระบาดจะยาวนานหรือไปสิ้นสุดเมื่อใดทำให้ต้องระมัดระวังมากขึ้นและสมาชิกกลุ่มต้องช่วยเหลือกันเองให้มากขึ้นกว่าเดิม

5. ปัญหาด้านการบริหารจัดการภายในกลุ่ม (Problem of Group Management) ยังไม่มีระบบการบริหารจัดการภายในที่ชัดเจน ผู้นำกลุ่มเองก็ยังขาดทักษะด้านการจัดการ การบริหารงานภายในทีมงานหรือสมาชิกยังไม่ชัดเจนไม่มีการมอบหมายงานหรือแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบงานของกลุ่ม ทำให้การดำเนินงานจะช่วยเหลือกันภายในกลุ่มทุกคนทำร่วมกันรับผิดชอบร่วมกันหมด ด้านการบริหารเงินหรือการจำหน่ายผลผลิตที่ผลิตได้จะเป็นในลักษณะต่างคนต่างขายไม่ได้นำเงินไว้ที่กลุ่มแต่อย่างใด ถ้าหากส่วนราชการมีงานหรือกิจกรรมอยากให้กลุ่มไปช่วยเหลือหรือนำผลผลิตไปโชว์ก็สามารถเอาจากสมาชิกได้ ส่วนวัตถุดิบหรืออุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ ในการทำงานจะเป็นของส่วนตัวระหว่างการทำงานจะทำงานที่บ้านตัวเอง ไม่มีสำนักงานสถานที่ชัดเจนหรือหากต้องพบกันจะใช้บ้านพักของหัวหน้ากลุ่มเป็นที่พบปะหรือกันการทำงานทุกอย่างจะช่วยเหลือกันทำซึ่งอาจส่งผลต่อความก้าวหน้าได้ของกลุ่มได้

**ข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
ออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโป่งแดง ตำบลดินจี่ อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
ด้านการบริหารจัดการ**

1. การวางแผน (Planning) พบว่า กลุ่มวิสาหกิจมีการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับแผนการขาย และความต้องการของลูกค้า มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.75) ที่น้อยที่สุดในด้านการวางแผน แสดงว่าการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโป่งแดง ตำบลดินจี่ อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ต้องมีการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับแผนการขาย และความต้องการของลูกค้า ควรมีการวางแผนการผลิตให้ทันต่อแผนการขายทางตลาด ลวดลายมีความทันสมัยตรงต่อความต้องการของลูกค้า

2. การควบคุม (Controlling) พบว่า สมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดการทางด้านตลาดในการส่งสินค้าออกจำหน่าย มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.63) น้อยที่สุดในด้านการควบคุม แสดงว่าสมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการจัดการทางด้านตลาดในการส่งสินค้าออกจำหน่าย ควรมีการสร้างการมีส่วนร่วมให้กับสมาชิกทุกคนให้มีส่วนร่วมรู้เห็นทางด้านการจัดการทางตลาด มีส่วนร่วมในการตรวจสอบสินค้าวัตถุดิบ มีการบันทึกและทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย การติดตามงานรวมทั้งจัดทำรายงานผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

3. การจัดองค์การ (Organizing) พบว่า กลุ่มวิสาหกิจมีการแบ่งงานกันตามความชำนาญเฉพาะด้านของบุคคล มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.72) น้อยที่สุดในด้านการจัดองค์การ แสดงว่า ในกลุ่มต้องมีการแบ่งงานกันตามความชำนาญเฉพาะด้านของบุคคล ควรมีการแบ่งงานให้ชัดเจน ตามความชำนาญมากยิ่งขึ้น โดยไม่เลือกใครเพียงคนเดียว มาทำหน้าที่เพียงเพราะรู้จักหรือสนิทกันที่ไม่มีความชำนาญด้านการทำงานนี้ แต่จะเลือกจากการทำงานตามความถนัดหรือชำนาญด้านนี้เป็นพิเศษ

4. การอำนวยการ (Directing) พบว่า สมาชิกในกลุ่มมีเทคนิคการติดต่อประสานงานและการสื่อสาร มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.78) น้อยที่สุดในด้านการอำนวยการ แสดงว่าสมาชิกในกลุ่มต้องมีการเทคนิคการติดต่อประสานงานและการสื่อสาร ควรมีการสื่อสารที่หลากหลายมากกว่าการพูดปากต่อปาก เพราะกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโปะแพ่ง ส่วนมากเป็นกลุ่มผู้ที่มีอายุค่อนข้างสูงทำให้ยังขาดการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการติดต่อสื่อสาร จึงต้องมีการสื่อสารที่หลากหลาย เช่น การใช้โทรศัพท์ ในการติดต่อสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย และการพูดปากต่อปาก เป็นต้น

ด้านปัจจัยการบริหารจัดการ

1. การพึ่งพาตนเอง (Self-reliance) พบว่ามีความสามัคคีปรองดองและมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูล ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวกกับสมาชิกในกลุ่ม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.75) น้อยที่สุดในด้านการพึ่งพาตนเอง แสดงว่า สมาชิกต้องมีความสามัคคี มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก ร่วมกันสร้างเครือข่ายชุมชนให้เข้มแข็ง ร่วมกันฟื้นฟูรักษา และเสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกันกับสมาชิกในกลุ่ม

2. การผลิตสินค้า (Product) พบว่าราคาเหมาะสมกับคุณภาพ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.86) น้อยที่สุดในด้านการผลิตสินค้า แสดงว่า ในการผลิตผ้าครามที่เป็นสินค้าของกลุ่มควรตั้งราคาให้เหมาะสมกับคุณภาพ มีราคาที่เหมาะสมกับปริมาณ ลวดลายของผ้าครามมีให้เลือกหลากหลายมีความสวยงามมีความทันสมัย

3. ผู้นำกับการมีส่วนร่วม (Leadership and Collaboration) พบว่า ผู้นำกลุ่มให้ความเป็นอิสระในการปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.78) น้อยที่สุดในด้านผู้นำกับการมีส่วนร่วม แสดงว่าผู้นำกลุ่มวิสาหกิจควรให้ความเป็นกันเอง ร่วมลงมือทำปฏิบัติงานด้วย ให้ความเป็นอิสระในการปฏิบัติงานลักษณะการทำงานเหมือนเป็นครอบครัว

เดียวกันเหมือนญาติ ไม่มีกฎระเบียบมากจนเกินไป ช่วยเหลือกันตลอดเวลา เพื่อให้การทำงานเป็นไปได้อย่างราบรื่น ไม่กดดันและไม่ควบคุมงานมากจนเกินไป

4. เครือข่าย (Network) สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ร่วมกันแก้ไขปัญหา ป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = 4.75) น้อยที่สุดในด้านเครือข่าย แสดงว่า สมาชิกควรมีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันตลอดเวลาและควรมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับกลุ่มอื่นๆ ให้มากขึ้นทั้งภาคส่วนราชการและเอกชนเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของกลไกตลาดในการผลิตสินค้าเพื่อที่จะได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

ข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโป่งแดง ต้องการให้ส่วนราชการหรือภาคเอกชนเข้ามาช่วยเหลือด้านต่างๆ เช่น ควรให้มีตลาดหรือที่วางจำหน่ายสินค้า (Market and Place or distribution) เพื่อเป็นการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายจะเป็นการยกระดับการผลิตผ้าครามให้เป็นที่รู้จักในตลาดผู้ซื้อให้กว้างขวางมากขึ้นมีชื่อเสียงพร้อมทั้งมีคุณภาพเป็นที่ไว้วางใจ ต้องการให้มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Learning community center) ให้กับคนที่สนใจเข้ามาศึกษา หรือคนในชุมชนควรมีการสืบสานความรู้ในด้านการผลิตผ้าครามให้มากขึ้นพร้อมที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนรุ่นถัดไปทำให้ไม่สูญหาย ต้องการให้มีสื่อประชาสัมพันธ์ในการขายสินค้า (Social Media & Merchandise) ให้มากยิ่งขึ้น มีหน่วยงานภายนอกเข้ามาสนับสนุน (External agency & supporting) ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ช่วยเหลือทั้งด้านเทคนิค การออกแบบลายผ้า การย้อมผ้า การทอผ้าที่มีความทันสมัยให้มากขึ้น ต้องการให้มีผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการสอนเย็บผ้าผ่านเครื่องจักร การแปรรูปผ้าครามให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผล

การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโพนแพง ตำบลดินจี่ อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์พบว่า ด้านการอำนาจการ มีค่าเฉลี่ยภาพรวมอยู่ในระดับดีที่สุด ($\bar{X}$ = 4.91) ประธานมีการว่ากล่าวตักเตือนหากสมาชิกทำผิดกฎระเบียบของกลุ่มอย่างเหมาะสม สมาชิกในกลุ่มมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบ มีมนุษยสัมพันธ์ การทำงานเป็นทีมและสมาชิกในกลุ่มมีเทคนิคการติดต่อประสานงานและการสื่อสาร สอดคล้องกับแนวคิดของวิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2545) ให้ความหมายของ การบริหาร (administration) ว่ามีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “administrare” หมายถึง ช่วยเหลือ (assist) หรืออำนาจการ (direct) การอำนาจการ หมายถึง มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบ เทคนิคการติดต่อประสานงานและการสื่อสาร มนุษยสัมพันธ์ และการทำงานเป็นทีม ว่ากล่าวตักเตือนหากทำผิดกฎระเบียบของกลุ่มอย่างเหมาะสมและกระจายอำนาจสู่ระดับล่าง

ปัจจัยการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโพนแพง ตำบลดินจี่ อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านการผลิตสินค้ามีค่าเฉลี่ยภาพรวมอยู่ในระดับดีที่สุด ($\bar{X}$ = 4.90) การผลิตที่มีลวดลายของผ้าย้อมครามมีให้เลือกหลากหลาย มีความสวยงาม/ทันสมัย ราคาเหมาะสมกับปริมาณ และราคาเหมาะสมกับคุณภาพ ลักษณะการผลิตผ้าครามให้เป็นลายที่สวยงาม ย้อมครามธรรมชาติโดยการเอาเส้นฝ้ายลงย้อมคราม ให้ได้สีครามที่เป็นธรรมชาติจากนั้นนำฝ้ายมาล้าง ให้สะอาดนำไปตากแห้งแล้วเอาฝ้ายมาปั่นเพื่อนำไปทำเส้นยืนของผ้าที่เป็นผืนในแต่ละลาย เรียกว่าเคลือบหูกเริ่มทำเส้นยืนเรียกว่าปั่นหูกนำเอาฝ้ายมาย้อมครามก่อนที่จะนำฝ้ายมาย้อมก็จะต้องมัดด้วยเชือกฟาง เป็นช่วงๆ ที่จะออกมาเป็นลวดลายตามต้องการเรียกว่ามัดเอาลาย นำฝ้ายที่เป็นลายแล้วไปย้อมสีครามด้วยน้ำหมักครามที่ผ่านกระบวนการแล้ว

นำฝ้ายขึ้นไปตากจนแห้ง สุดท้ายก็นำฝ้ายมาทอให้เป็นผืนจะได้ลายผ้าครามที่สวยงามจากการทำด้วยมือ ทอด้วยมือที่เกิดจากภูมิปัญญาของชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของกรมสรรพากร (2563) ที่ให้ความหมายของวิสาหกิจชุมชนว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึงกิจการชุมชนที่เกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวประกอบกิจกรรม เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งและการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน

ปัญหาการบริหารจัดการกลุ่ม พบว่าการบริหารจัดการภายในกลุ่มยังไม่มีระบบการบริหารจัดการภายในที่ชัดเจน ผู้นำกลุ่มก็ยังขาดทักษะด้านการจัดการ การบริหารงานภายในทีมงานหรือสมาชิกยังไม่ชัดเจนไม่มีกรมอบหมายงานหรือแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบงานของกลุ่ม ทำให้การดำเนินงานจะช่วยเหลือกันภายในกลุ่มทุกคนทำร่วมกันรับผิดชอบร่วมกันหมด ด้านการบริหารเงินหรือการจำหน่ายผลผลิตที่ผลิตได้จะเป็นในลักษณะต่างคนต่างขายไม่ได้นำเงินไว้ที่กลุ่มแต่อย่างใด สอดคล้องกับ สุกัญญา ดวงอุปมา (2559) ที่ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบวิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จและสามารถยืดหยัดต่อไปได้จำเป็น จะต้องศึกษาบริบทและสถานการณ์ของวิสาหกิจชุมชน จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและอุปสรรค ที่เกิดขึ้นตลอดจนการศึกษาสภาพปัญหาและศักยภาพที่แท้จริงของวิสาหกิจชุมชนโดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งตลอดจนการพัฒนาภาวะผู้นำ และการมีส่วนร่วมของในชุมชนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

1. การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโปงแพ่ง ตำบลดินจี่ อำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ ควรเพิ่มด้านการควบคุมให้มากขึ้น ให้

สมาชิกมีส่วนร่วมในการจัดการทางด้านตลาดในการส่งสินค้าออกจำหน่าย ควรมีการบันทึกและทำบัญชีรวมทั้งการเงินและควรมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อหรือสถานที่ต่าง ๆ ให้เป็นที่รู้จักทั่วไปให้มากขึ้น

2. ปัจจัยการบริหารจัดการกลุ่ม สมาชิกควรเพิ่มด้านการพึ่งพาตนเอง สมาชิกกลุ่มควรมีความสามัคคี ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลทั้งด้านการผลิต การจำหน่าย การเพิ่มพูนรายได้ให้กับสมาชิกให้มีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพภายในครัวเรือน ต้องช่วยกันฟื้นฟู รักษา เสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป ช่วยกันสร้างเครือข่ายชุมชนให้เข้มแข็งร่วมกันกับหน่วยราชการและภาคเอกชน

2. ปัญหาการบริหารจัดการกลุ่ม มีปัญหาด้านการขาดความสนใจของคนรุ่นใหม่ ถือว่าเป็นปัญหาใกล้ตัวกับกลุ่มมากที่สุด ควรเร่งให้มีการสืบสานความรู้ในด้านการผลิตผ้าครามให้กับคนในชุมชน หรือบุตรหลานให้มากขึ้น หรือส่งเสริมการเปิดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (Learning community center) ที่จะเป็แหล่งเรียนรู้ให้กับคนรุ่นถัดไปหรือคนที่สนใจทั่วไปเข้ามามีการศึกษาจะทำให้ไม่สูญหาย

เอกสารอ้างอิง

กัญญามาน อินทว้าง และคณะ. (2550). รายงานวิจัยเรื่อง การศึกษาการสร้าง

เครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาระบบการจัดการค้าบางระจัน

จังหวัดสิงห์บุรี. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.

กรมสรรพากร. (2563). **วิสาหกิจชุมชน**. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.

2563 จาก

http://www.rd.go.th/publish/fileadmin/user_upload/porkor/taxused/community_091160.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2550). **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ 10. นนทบุรี : ไทยเนรมิต กิจอินเตอร์ โปรเกรสซิฟ.

รัตนมณี ค่ายศ. (สัมภาษณ์) ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านโป่งแพ่ง. การบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านโป่งแพ่ง. 29 มิถุนายน 2563.

วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (2545). **การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น : สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่นและไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โพธิ์เพชร.

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2545). **การบริหาร หลักการ ทฤษฎี ประเด็นทางการศึกษา และบทวิเคราะห์ องค์การศึกษา ไทย**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : พิมพ์พิสุทธิ์

วิชญ์ ภูพันธ์. (2553). **ความสามารถด้านการจัดการของผู้ออกแบบชิ้นส่วนยานยนต์ประเภทโคมไฟ: กรณีศึกษา บริษัทไทยสแตนเลย์ จำกัด มหาชน**. (การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี).

สัญญา เคนาภูมิ.(2555). **หลักการและเทคนิคการเขียนงานวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์**. โครงการผลิตผลงานวิชาการ หลักสูตรสาขารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

สุกัญญา ดวงอุปมา. (2557). **แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชนใน จังหวัดกาฬสินธุ์**. **วารสารการพัฒนารัฐประศาสนศาสตร์** 2 (2), 133-139.

เสรี พงศ์พิศ. (2548). **ฐานคิด จากแผนแม่บทวิสาหกิจชุมชน**. กรุงเทพฯ : พลังปัญญา.

Translated Thai References

- Duanguppama, S. (2014). The Development of Good Management Practices of the Community Enterprises in Kalasin Province. **Journal of Community Development and Life Quality** 2 (2), 133-139.
- Inwang, K. et al. (2007). **Research Report Networks for learning and development of Management System Khai Bang Rachan Sing Buri Province**. The Thailand Research Fund: Bangkok.
- Khamyot, R. The Leader of Small and Micro Community Enterprise (SMCE) Saving for Production Ban Phon Phaeng Group. Management Operations of Micro Community Enterprise (SMCE) Saving for Production Ban Phon Phaeng Group. 29 June 2020.
- Kenaphoom, S. (2012). **Public Administration Concepts and Techniques of Writing Research Article**. The project of academic work productivity Public Administration Program in Public Administration Politics and Government. Rajabhat Mahasarakham University.
- Phongphit, S. (2005). **Thinking based SMCEs Small and Micro Community Enterprises**. Bangkok: Palang Panya publishers. Office of the National Economic and Social Development Council Prime Minister's Office.

- Phuphan, V. (2010). **Management capabilities for automotive lighting designers: Case study Thai Stanley Electric Public Company Limited**. (Independent study at the master's degree Rajamangala University of Technology Thanyaburi)
- Sarattana, V. (2002). **The Administration Strategies Development Principles Theory Issues in Education and Critic Thai educational administrators**. (3rd ed.). Bangkok: Pimpisut.
- The Revenue Department. (2020). **Community Enterprise**, cited 7 Aug 2020
http://www.rd.go.th/publish/fileadmin/user_upload/porkor/taxused/community_091160.
- Wiruchnipawan, W. (2002). **The capital administrations and local governments: the United States of America, England, France, Japan and Thailand**. Bangkok: Forepace Publishing House.
- Wongrattana, C. (2007). **Techniques of using for Research Methods**. 10th ed. Nonthaburi: Taineramitkij Inter Progressive

บทความที่ : 10
Article :



เงื่อนไขที่ทำให้ผู้หญิงถูกเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านใน
ตำบลร่องคำ อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์

Conditions for Women to Be Selected as
an Assistant of the Village Headman in
Rongkham district, Kalasin province

[Received: February 2, 2021; Revised: April 17, 2021; Accepted: April 19, 2021]

ทิชัมพร แสนเจ็ก* และ ณัฐกานต์ อัครพงษ์พิศักดิ์*

Thikamporn Saenjek* and Nattakant Akarapongpisak*

*วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม [College of Politics and Governance, Mahasarakham University]; Corresponding author e-mail: thikampornsaenjek@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเงื่อนไขในการเข้าสู่ตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านของผู้หญิง รวมถึงการต่อรองและปรับตัวต่อสถานการณ์และอุปสรรคที่ถูกกำหนดโดยปัจจัยเพศสภาพ ในอำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยอาศัยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการวิจัยเอกสารประกอบกับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้หญิงในตำบลร่องคำ 4 คน บุคคลที่ร่วมปฏิบัติงานกับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 4 คน และ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้ชาย 3 คน ทั้งนี้ ข้อมูลจากเอกสารใช้ทฤษฎีการคิดของมาร์ซาโนในการวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ ผลการศึกษาทำให้เห็นว่าการที่ผู้หญิงถูกเลือกให้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมาจากบุคคลสองฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายผู้เลือกคือผู้ใหญ่บ้าน โดยมีเงื่อนไขว่าผู้หญิงที่ถูกเลือกต้องมีความเป็นผู้นำ เคยทำงานเพื่อส่วนรวมมาก่อน มีความรู้จักคุ้นเคย เป็นที่นับหน้าถือตาของหมู่บ้าน และต้องได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว ส่วนฝ่ายผู้ถูกเลือกซึ่งก็คือผู้หญิงมีเงื่อนไขในการเข้ามาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านก็คือตำแหน่งนี้เป็นแหล่งรายได้ ตัวเองมีความรู้จักคุ้นเคยกับผู้ใหญ่บ้าน ต้องการเป็นที่ยอมรับ และเป็นแรงจูงใจส่วนบุคคลที่ต้องการเข้ามาพัฒนาท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การทำงานของผู้หญิงก็ยังมีข้อจำกัดในด้านเพศสภาพ ดังนั้น เมื่อได้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จึงต้องมีการปรับตัวและต่อรองเพื่อให้สามารถทำงานได้ทั้งงานในบ้านและงานฝ่ายปกครอง โดยการปรับตัวและต่อรองด้วยการแสดงออก การสร้างพื้นที่ในสังคม ตลอดจนการสร้างอัตลักษณ์ทางเพศขึ้น

คำสำคัญ: สตรีนิยม; การเมืองในชีวิตประจำวัน; เพศสภาพ

Abstract

The objectives of this research was to study the conditions of promoting the position of the female assistant village headman and to investigate the impacts of gender factor on the capacity of negotiation and adjustment to the life circumstances and obstacles in Rong Kham district, Kalasin province. This research was a qualitative research with the in-depth interview to collect data of the informants including four female assistant village headman in Rong Kham subdistrict, four of their co-workers, and three male assistant village headman. Data was analyzed regarding the application of the concept of Marzano and the implementation of the statistical software. The results showed that female candidate was promoted as the assistant village headman under two important conditions. Firstly, the selector or village headman considered the conditions of leadership, work experiences of public, familiarity, reputation in the village, and family supports. Secondly, the selected one or the female candidate had the closed relationship the village headman, demanded to get accepted in the village and to enhance the community conditions. The female assistant village headman still had some work limitations. Therefore, she should be able to adjust and negotiate by creating personal expressions, social spaces, and sexual identity for both family and administrative works.

Keywords: Feminism; Everyday Politics; Gender

บทนำ

สถานะและบทบาทของหญิงและชายเป็นที่ถกเถียงมาอย่างยาวนาน นักปรัชญาอย่างอริสโตเติล (อ้างถึงใน วารุณี ฐิริสินสิทธิ์, 2545) กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า โดยธรรมชาติแล้วนั้น ผู้ชายมีความเหนือกว่าและเป็นผู้ปกครอง ส่วนผู้หญิงด้อยกว่าในทุกด้านและเป็นผู้ถูกปกครอง ทำนองเดียวกับเพลโต (อ้างถึงใน วารุณี ฐิริสินสิทธิ์, 2545) ซึ่งเป็นอาจารย์ของเขาที่เสนอว่าผู้หญิงเหมาะสมกับการทำงานบ้านและเลี้ยงลูก ซึ่งการอ้างความแตกต่างกันด้านสรีระร่างกายของผู้หญิงชายเพื่อกำหนดความรับผิดชอบต่อสังคมดังกล่าว ส่งผลต่อการแบ่งภาระงานในความรับผิดชอบของแต่ละฝ่าย กล่าวคือ ในขณะที่ทำงานในบ้านให้เป็นหน้าที่ของผู้หญิง ส่วนผู้ชายจะต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ดังนั้น อำนาจต่างๆ จึงตกอยู่ในการควบคุมของผู้ชาย และแน่นอนว่างานบ้านและการเลี้ยงลูกถูกมองว่าเป็นงานที่ไม่มีราคา งานดังกล่าวจึงเหมาะกับผู้หญิง เพราะผู้หญิงขาดความสามารถในเรื่องเหตุผล และมีพฤติกรรมอยู่บนพื้นฐานของความรู้สึกและความคิดเห็น (วารุณี ฐิริสินสิทธิ์, 2545: 7) ทำนองเดียวกัน เมื่อพิจารณาสถานะและบทบาทของหญิงและชายในสังคมไทย พบว่า สถานภาพของผู้หญิงที่ถูกสะท้อนว่าด้อยกว่าผู้ชายมีมานานตั้งแต่สมัยสุโขทัย ขณะเดียวกันผู้หญิงส่วนใหญ่ก็ยอมรับเอาความไม่เสมอภาคนี้ไว้อันเนื่องจากกฎหมาย วัฒนธรรม ประเพณีที่มีอยู่ของสังคม ดังเห็นได้จากคำสอนหลายอย่างที่แสดงให้เห็นสถานะของผู้หญิงที่ด้อยกว่าผู้ชาย เช่น การที่หญิงไทยต้องกราบสามีก่อนนอนเพื่อเป็นการแสดงความเคารพ หรือการที่ผู้หญิงต้องรักและซื่อสัตย์ต่อผู้ชายในขณะที่ผู้ชายสามารถมีภรรยาได้หลายคน ดังกล่าวนี้นี้ล้วนแสดงถึงความด้อยกว่าของผู้หญิงที่มีมาอย่างยาวนานจนถึงปัจจุบัน (ลักษณวัตต์ ปาละรัตน์, 2553: 215-216)

อย่างไรก็ตาม เมื่อโลกก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 20 ทศนะหรือแนวความคิดที่เห็นว่าชายหญิงในโลกล้วนมีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกันก็เริ่มแพร่หลายขึ้น แนวคิดนี้

มองว่าชายและหญิงควรมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านกฎหมาย สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง นำมาซึ่งการกระตุ้นให้เกิดกระแสของการเรียกร้องสิทธิเสมอภาคระหว่างเพศอันหมายถึงสิทธิและโอกาสที่เท่าเทียมกันในอนาคตที่จะพัฒนาคน ประกอบอาชีพ และดำเนินชีวิตโดยเสรี (ลักษณะวัตน์ ปาละรัตน์, 2553 : 3) กระนั้นก็ตาม ในอดีตที่ผ่านมา แม้จะมีการเรียกร้องเพื่อสิทธิสตรีสังคมไทย แต่การจะให้ผู้หญิงในสังคมทุกคนเป็นที่ยอมรับและได้รับสิทธิเท่าเทียมกับผู้ชายในทุกด้านนั้นกล่าวได้ว่าเป็นปัญหา เนื่องจากหลายสาเหตุ โดยประการสำคัญที่สุดคือระบบปิตาธิปไตย (patriarchy) หรือระบบชายเป็นใหญ่ อันเป็นอำนาจของการให้คุณค่าหรือความหมายแก่ผู้ชายเหนือผู้หญิงโดยรวม (เสนาะ เจริญพร, 2548 : 11) ระบบชายเป็นใหญ่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชายที่มีโครงสร้างทางสังคมเป็นตัวกำหนดความไม่เท่าเทียมกันโดยผ่านสถาบันทางครอบครัวและระบบเครือญาติ สถาบันการเมือง การปกครอง และสถาบันทางศาสนา เป็นต้น (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, 2550 อ้างถึงใน ณรงค์ธรณ รอดทรัพย์, 2555) การให้คุณค่าในลักษณะดังกล่าว โดยผู้หญิงเองในบางครั้งก็ไม่ได้รู้สึกถึงความผิดปกติ ซึ่งอาจเป็นเพราะความเคยชินหรือเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดา ทำให้ผู้หญิงยังยอมรับบทบาทของแม่บ้านและการเป็นผู้ตามที่ดีของสามี แม้ในปัจจุบันผู้หญิงจะออกมาทำงานนอกบ้านที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัว แต่ยังมีเส้นแบ่งระหว่างความเป็นชาย-หญิงกันอยู่ในการทำงานของผู้หญิงยังต้องใช้ความพยายามอย่างสูงในการที่จะให้เป็นที่ยอมรับในการทำงานและต้องพยายามมากขึ้นไปอีกเพื่อให้งานในบ้านสมบูรณ์แบบไปด้วย

ถึงแม้ผู้หญิงจะได้รับการยอมรับในสิทธิความเท่าเทียมกันหลายๆ ด้านแล้วก็ตาม แต่ในด้านการเมืองการปกครองยังไม่ได้มีการยอมรับอย่างกว้างขวางเท่าที่ควร

การได้เปรียบของชายเหนือเพศหญิงปรากฏอย่างชัดเจนในด้านของการเป็นผู้ปกครอง ดังจะเห็นได้ตั้งแต่ตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดของประเทศไทยที่มีผู้ว่า

ราชการหญิงคนแรกเมื่อ พ.ศ. 2537 และในปัจจุบันมีผู้ว่าราชการจังหวัดหญิงเพียงคนเดียวในจำนวนผู้ว่าราชการจังหวัด 76 จังหวัด คือ นางสุกานดา วรเชษฐบัญชา ผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรสงคราม (กองการเจ้าหน้าที่ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2561) และในส่วนของกรปกครองท้องถิ่น ซึ่งมีผู้นำคือผู้ใหญ่บ้านที่มาจากกรเลือกของคณในหมู่บ้านนั้น ในด้านกฎหมายมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้ผู้หญิงมาเป็นผู้ปกครองระดับท้องถิ่นดังเห็นได้จากเดิมในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2489 แก้ไขโดยประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 368 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 มาตรา 12 ผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องมีคุณสมบัติข้อหลัก คือ เป็นชายเจ้าบ้านมีสัญชาติไทย ต่อมาถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2525 โดยมาตรา 12 กำหนดให้ผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องมีคุณสมบัติและไม่อยู่ในลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้ (1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด ซึ่งเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เพื่อเปิดโอกาสให้สตรีเป็นผู้ใหญ่บ้านได้ เพราะตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านในเวลานั้นไม่ต้องรับผิดชอบด้านการปราบปรามอาชญากรรม ทั้งนี้ ในส่วนของตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้ช่วยเหลือผู้ใหญ่บ้านก็ไม่ได้มีการกำหนดไว้ว่า จะต้องเป็นผู้ชายเสมอไป

ในแต่ละหมู่บ้านนั้นนอกจากจะมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ปกครองหมู่บ้านแล้ว ยังมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ช่วยเหลือผู้ใหญ่บ้าน โดยที่คุณสมบัติของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอยู่ภายใต้เงื่อนไขเดียวกับผู้ใหญ่บ้าน สำหรับที่มาของการเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนั้นมาจากการที่ผู้ใหญ่บ้านและกำนันท้องถิ่นเป็นผู้ร่วมกันพิจารณาคัดเลือก ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 5 ปี และพ้นจากตำแหน่งในกรณีที่เขาคุณสมบัติหรือมีเหตุที่ทำให้ต้องออกจากตำแหน่งหรือเมื่อผู้ใหญ่บ้านต้องออกจากตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านก็ต้องออกจากตำแหน่งนั้นด้วย (สำนักบริหารการปกครองท้องถิ่น, 2561) ทั้งนี้ ภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นผู้ช่วยเหลือผู้ใหญ่บ้านนั้น

อาจสรุปเป็นภารกิจหลักที่สำคัญได้ ดังต่อไปนี้ (1) ด้านการปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อย เช่น การประชุมชี้แจงข้อราชการ การดูแลราษฎรให้ปฏิบัติตามกฎหมาย การดูแลหมู่บ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อยถูกสุขลักษณะ (2) ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและพัฒนาสังคม เช่น การส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาอาชีพ (3) ด้านการอำนวยความสะดวก การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (4) งานด้านการบริการ เช่น งานด้านการศึกษา ทะเบียน และการช่วยเหลือสนับสนุนงานของหน่วยงานอื่น (พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551) อนึ่ง การปฏิบัติงานในหน้าที่ดังกล่าวนี้ไม่ได้มีการแบ่งงานตามเพศแต่อย่างใด ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่เป็นสตรีต้องทำหน้าที่ทุกอย่างได้

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ใหญ่บ้านมักจะเป็นผู้ชายและการเลือกผู้ที่จะมาช่วยเหลือในการทำงานของผู้ใหญ่บ้านเดิมก็มักจะเลือกเอาผู้ชายมาทำงานแทนที่จะเป็นผู้หญิง แม้ว่าจะเริ่มมีแนวโน้มผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้หญิงเพิ่มขึ้นและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้หญิงก็ได้รับเลือกเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ถือว่าเป็นสัดส่วนที่น้อยในเชิงสถิติ ทั้งนี้ สถิติจากสำนักบริหารการปกครองท้องที่ ส่วนบริหารงานกำนันผู้ใหญ่บ้าน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (สำนักบริหารการปกครองท้องที่, 2559) ระบุว่าประเทศไทยมีกำนันที่เป็นผู้ชาย 6,625 คน ผู้หญิง 265 คน ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้ชาย 64,335 คน ผู้หญิง 4,110 คน แพทย์ประจำตำบลที่เป็นผู้ชาย 4,818 คน ผู้หญิง 1,397 คน สารวัตรกำนันที่เป็นผู้ชาย 12,885 คน ผู้หญิง 1,234 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองที่เป็นผู้ชาย 116,605 คน ผู้หญิง 20,194 คน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบที่เป็นผู้ชาย 30,731 คน ผู้หญิง 161 คน รวมแล้วประเทศไทยมีผู้ทำงานในฝ่ายปกครองจำนวนทั้งสิ้น 263,360 คน เป็นชาย 235,999 คน และเป็นหญิง 27,361 คน หรือคิดเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 10.39 เท่านั้น อนึ่ง สำหรับผู้หญิงที่ได้รับเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านยังต้องเผชิญกับความท้าทาย กล่าวคือ ต้องรับภาระในบ้านขณะเดียวกันก็มีการะงานผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เช่น การดำเนินนโยบายจำนวนมากที่ลงมา

สู่หมู่บ้าน เช่นนี้ จึงเป็นที่น่าสนใจว่าผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหญิงปรับตัวและต่อรองอย่างไรต่อสถานการณ์และอุปสรรคที่ถูกกำหนดโดยปัจจัยต่างๆ ทั้งนี้ เนื่องจากหน้าที่ของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมีความหลากหลายและเพื่อศึกษาประเด็นดังกล่าว ผู้เขียนจึงใช้การศึกษาเฉพาะกรณีในพื้นที่อำเภอร่องคำ ซึ่งเป็นอำเภอขนาดเล็กที่มีจำนวนตำบลเพียง 3 ตำบล โดยในตำบลร่องคำเป็นตำบลที่มีส่วนราชการของอำเภอดังอยู่ ทำให้มีความหลากหลายในแง่ของโครงสร้างทางสังคมหมู่บ้านที่มีความเป็นชนบทและความเจริญจากการเป็นศูนย์กลางของส่วนราชการระดับอำเภอ ทำให้ภาระงานในด้านพื้นที่มีมากกว่าอีกสองตำบล โดยตำบลนี้มีทั้งหมด 13 หมู่บ้าน ดังนั้น จึงมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทั้งหมดจำนวน 23 คน แต่ในจำนวนนี้เป็นผู้หญิงถึง 11 คน มากไปกว่านั้น จำนวนผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสตรีก็เพิ่มมากขึ้นเมื่อเทียบสัดส่วนย้อนหลังสามปี จึงทำให้ตำบลร่องคำมีความน่าสนใจในด้านพื้นที่ของการศึกษา อนึ่ง ในบทความนี้ คำว่า การปรับตัว หมายถึง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้หญิงเมื่อได้รับเลือกให้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ของการทำงานร่วมกับผู้อื่นและสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน รวมถึงการสร้างอัตลักษณ์ภายในของตนเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์การทำงาน ขณะที่ การต่อรอง หมายถึง การสร้างข้อตกลงในการเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเพื่อต่อรองเงื่อนไขหรือสนองความพอใจเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการทำงานในฐานะของผู้หญิง เช่น การต่อรองเมื่อต้องออกปฏิบัติงานที่มีความเสี่ยง อาจต่อรองในรูปแบบของการเป็นผู้ตามมากกว่าการเป็นผู้นำกลุ่ม

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาเงื่อนไขในการเข้าสู่ตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านของผู้หญิงในอำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์

2) เพื่อศึกษาการต่อรองและปรับตัวของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านต่อสถานการณ์และอุปสรรคที่ถูกกำหนดโดยปัจจัยเพศสภาพในอำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความนี้อาศัยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก (1) การสำรวจเอกสารต่างๆ เช่น พระราชบัญญัติหรือกฎหมายท้องถิ่น เอกสารสถิติ บันทึกการประชุม เอกสารประกอบการสัมมนา หนังสือราชการ บทวิเคราะห์ หรือผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่อธิบายถึงบทบาทหน้าที่ของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน (2) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ (2.1) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสตรีในตำบลร่องคำ จำนวน 4 คนจากที่มีอยู่ทั้งหมด 11 คน (2.2) บุคคลที่ร่วมปฏิบัติงานกับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อันได้แก่ กำนัน 1 คน และผู้ใหญ่บ้าน 3 คน โดยเลือกจากหมู่ที่ 4 ซึ่งมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นหญิงทั้งสองคน หมู่ที่ 11 ซึ่งมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านชายและหญิงและหมู่ที่ 12 ซึ่งผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้หญิง และ (2.3) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้ชาย 3 คน โดยเลือกจากหมู่บ้านที่กำนันและผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์รวมจำนวน 7 คน

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้เขียนอาศัยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Computer-assisted Qualitative Data Analysis Software) ที่เรียกว่า Nvivo เพื่อเก็บและแยกประเภทของข้อมูล ให้ข้อมูลได้รับการจัดการและการวิเคราะห์ด้วยกระบวนการที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ สำหรับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาประเด็นต่างๆ ที่มีผลต่อเงื่อนไขที่ทำให้ผู้หญิงถูกเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและเพื่อศึกษาถึงการต่อรองและปรับตัวต่อสถานการณ์ของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้เขียนใช้วิธีการวิเคราะห์ตามทฤษฎีการคิดของมาร์ซาโน (Marzano's Taxonomy) (2001) ประกอบด้วย

1) การจัดจำแนกเปรียบเทียบ (matching) คือ (1) การบอกสิ่งที่ต้องการจะวิเคราะห์ (2) ระบุลักษณะหรือคุณสมบัติเพื่อจำแนกหรือแยกแยะสิ่งที่ต้องการวิเคราะห์ (3) ระบุว่าได้ว่าสิ่งนั้นๆ เหมือนหรือต่างกันอย่างไร (4) สรุปลักษณะที่ถูกต้องเหมาะสมว่าสิ่งต่างๆ มีความเหมือนและแตกต่างกัน

2) การสรุปหลักการ (generalizing) โดยใช้การให้เหตุผลสรุปเป็นหลักการ โดยผู้เขียนวิเคราะห์การวิเคราะห์สรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) ซึ่งเป็นการตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็นที่เก็บรวบรวมมาได้จากข้อมูลตั้งแต่ 2 ชุดขึ้นไป ได้แก่ การวิเคราะห์สรุปข้อมูลจากบันทึกภาคสนามที่เป็นส่วนบันทึกละเอียดหรือบันทึกพรรณนา การวิเคราะห์สรุปข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์จำแนกหรือจัดกลุ่มและการวิเคราะห์ข้อมูลที่ทำกรวิเคราะห์ส่วนประกอบแล้ว เพื่ออธิบายความสำคัญของประเด็นหลักๆ ได้แก่ เจื่อนไขในการได้รับเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และการเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านของผู้หญิงต้องต่อรองและปรับตัวต่อสถานการณ์อย่างไร

ผลการวิจัย

1. เจื่อนไขที่ทำให้สตรีได้รับการเลือกให้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่อำเภอ ร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นจำนวนมาก

ผลจากการศึกษาได้สะท้อนให้เห็นว่า การได้รับเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านของผู้หญิงในตำบลร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นผลมาจากการที่รัฐบาลเริ่มมีความสัมพันธ์โดยตรงกับหมู่บ้าน โดยการส่งทรัพยากรถึงมือชาวบ้านโดยตรงผ่านโครงการและนโยบายที่มุ่งเน้นการกระตุ้นเศรษฐกิจระดับรากหญ้า ซึ่งต่างจากเดิมที่การลำเลียงทรัพยากรจากรัฐส่วนกลางต้องผ่านนักการเมืองหรือบรรดาผู้มีอำนาจ/อิทธิพลในท้องถิ่น ทำให้งานในหน้าที่ของผู้ผู้นำหมู่บ้านเริ่มมีความหลากหลายในบริบทของงาน อีก

ทั้งในปัจจุบันงานที่ได้รับมอบหมายมักเป็นการทำงานที่ต้องใช้ทักษะในด้านการธุรการ ซึ่งงานด้านธุรการถูกมองว่าเป็นงานที่ผู้หญิงมีทักษะมากกว่าผู้ชาย การเลือกผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านของผู้ใหญ่บ้านจึงเริ่มให้ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เงื่อนไขที่ทำให้ผู้หญิงถูกเลือกมาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมาจากบุคคลสองฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายผู้เลือกคือผู้ใหญ่บ้าน และฝ่ายผู้ถูกเลือกคือผู้หญิงนั่นเอง ซึ่งเงื่อนไขที่ทำให้ผู้ใหญ่บ้านเลือกผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้หญิง ได้แก่

1) เป็นผู้นำ ทำงานเพื่อส่วนรวมมาก่อน

ผู้หญิงในหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่ศึกษา หากไม่ได้ทำงานประจำนอกบ้าน ก็จะทำงานบ้าน ซึ่งเป็นหน้าที่หลักและหารายได้เสริมจากการทำงานเล็กน้อยเพื่อจุนเจือครอบครัว หรือเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมของหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มอาชีพเพื่อหารายได้เสริม และเข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านอยู่เสมอ แต่ผู้หญิงที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จะมีลักษณะที่โดดเด่นเพิ่มเติม กล่าวคือ เป็นผู้นำ มีจิตอาสา กล้าแสดงออก และเมื่อเข้าร่วมการประชุมหรือการทำกิจกรรมส่วนรวมใดๆ แล้ว มักเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น หรืออาสาทำงานก่อนเสมอ ซึ่งความโดดเด่นนี้ทำให้ผู้ใหญ่บ้านใช้เป็นเงื่อนไขในการเลือกผู้หญิงผู้นั้นมาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เพราะเป็นการดีในแง่ของการสร้างความเข้าใจต่อการทำงานของผู้ใหญ่บ้านให้กระจายไปยังกลุ่มต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นมาโดยผ่านผู้หญิงผู้เป็นผู้นำหรือเป็นสมาชิกของกลุ่มเหล่านั้น โดยจะเห็นตัวอย่างจากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เราเคยทำงานกับเขามาแต่ก่อน เวลาทำอะไรก็เหมือนเป็นผู้ช่วยให้เขา แต่ก่อนเป็นผู้นำชุมชน ตั้งแต่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคนเก่ายังไม่ตายคืองานอะไรเราก็ทำช่วยเขามิงานอะไรก็ช่วยทำเลย” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9, สัมภาษณ์ 14 เมษายน 2562.)

“เพราะมีประสบการณ์ก่อนหน้านั้น คือพี่จะเป็นคนช่วยเหลือสังคมในหมู่บ้านมาก่อน คือเป็น อสม. เป็นคณะกรรมการหมู่บ้านมาก่อน เป็นทุกอย่างใน

หมู่บ้าน คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน คือทุกอย่างทุกระบบในหมู่บ้านที่ต้องมีชื่อนั้น
 ค่ะ เป็นจุดเดียวกันกับ ผู้ใหญ่บ้านก็เป็นประธานชุมชน ก็คือเห็นผลงานของเรา ว่า
 พอดีช่วยเหลือ ช่วยงานในหมู่บ้านได้ มีความสามารถที่ช่วยงานได้” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
 หมู่ที่ 11, สัมภาษณ์ 12 เมษายน 2562.)

2) ความรู้จักคุ้นเคย

ผู้ใหญ่บ้านและผู้ใหญ่ที่ถูกเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนั้น ต้องเป็นคนที่มีความ
 รู้จักคุ้นเคยกันมาก่อน กล่าวคือ รู้จักประวัติส่วนตัว ประวัติครอบครัว ประวัติการศึกษา
 ประวัติการทำงาน รวมทั้งรู้จักนิสัยว่ามีความเหมาะสมกับงานที่มอบหมายและสามารถ
 ทำงานนั้นๆ ให้บรรลุผลสำเร็จได้ โดยถือเป็นความไว้วางใจเบื้องต้นของผู้ใหญ่บ้านใน
 การเลือกผู้นั้นมาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งความรู้จักคุ้นเคยกันนี้อาจมาจากการที่ผู้ใหญ่
 ที่ถูกเลือกนั้นเป็นคนที่เคยมาในหมู่บ้านนั้น จึงทำให้ผู้ใหญ่บ้านรู้จักคุ้นเคยกันมานาน
 อีกทั้งการที่หมู่บ้านที่เป็นพื้นที่ศึกษานั้นเป็นหมู่บ้านในชนบทขนาดเล็ก ทุกคนใน
 หมู่บ้านจึงมีความเป็นญาติพี่น้องกัน การเป็นญาติพี่น้องกันก็เป็นปัจจัยที่ทำให้
 ผู้ใหญ่บ้านเลือกมาเป็นผู้ช่วยเช่นกัน ความเป็นญาติพี่น้องกันมีส่วนดีในการทำงานคือ
 ทำให้การทำงานเกิดความคล่องตัว ช่วยลดความกดดันในการทำงานระหว่างผู้ใหญ่บ้าน
 และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านรวมทั้งเพื่อนร่วมงานคนอื่น อย่างไรก็ตาม แม้จะมีผลดีด้านความ
 คล่องตัวในการทำงาน แต่ก็อาจทำให้เกิดปัญหาทำนองที่ว่าผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านไม่เชื่อฟัง
 ผู้ใหญ่บ้านเนื่องจากความเป็นญาติพี่น้องที่สนิทสนมกัน และหากผู้นั้นเป็นคนที่ไม่มี
 ความรับผิดชอบด้วยแล้ว อาจทำให้การบังคับบัญชาของผู้ใหญ่บ้านทำได้ลำบากขึ้น ใน
 ส่วนของการเลือกญาติพี่น้องมาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนั้น เนื่องจากเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก
 มีจำนวนประชากรไม่เยอะ ทำให้บางหมู่บ้านมีความเป็นญาติพี่น้องกันทั้งหมด
 เพียงแต่เป็นญาติสนิทหรือญาติห่างกันเท่านั้น การจะเลือกกว่าจะให้ผู้ใดมาเป็นผู้ช่วย
 ผู้ใหญ่บ้านของตนได้ เนื่องจากตำแหน่งนี้ในหมู่บ้านหนึ่งนั้นมีได้เพียงสองคน ทำให้

ผู้ใหญ่วัยใช้เกณฑ์ในการเป็นฐานเสียงให้กับตนเป็นตัวชี้วัดว่าควรจะให้ญาติทางฝั่งใดมาช่วยงานมากกว่ากัน หากตัดสินใจได้ยากก็จะใช้วิธีสับเปลี่ยนกันเป็นตามวาระเพื่อรักษาฐานเสียงของตน แต่ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความรู้ ความสามารถของผู้ที่ตนเลือกด้วย นอกจากนั้น ผู้ที่ได้รับเลือกให้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่วัยยังต้องได้รับความเห็นชอบจากชาวบ้านด้วย เพราะหากชาวบ้านให้การสนับสนุน การทำงานของผู้ใหญ่วัยและผู้ช่วยผู้ใหญ่วัยจะสามารถบรรลุผลสำเร็จได้ง่าย โดยจะเห็นตัวอย่างจากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เป็นญาติกันเป็นลูกพี่ลูกน้องเป็นสายญาติคือเป็นหลานบอกอะไรก็ได้ คำก็ได้” (ผู้ใหญ่วัยหมู่ที่ 4, สัมภาษณ์ 12 เมษายน 2562.)

“บางคนมีญาติเยอะเป็นญาติกันแต่ไม่ได้เลือกเพราะทำงานไม่เป็นก็มี” (ผู้ใหญ่วัยหมู่ที่ 11, สัมภาษณ์ 12 เมษายน 2562.)

3) ต้องเป็นคนที่มีหน้าตาของหมู่บ้าน

เงื่อนไขนี้หมายความว่ารวมถึงทั้งตัวบุคคลนั่นเองและ/หรือครอบครัวที่เป็นที่นับหน้าถือตาของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ถูกเลือกให้มาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่วัย การเป็นที่นับหน้าถือตานี้คือมีฐานะทางเศรษฐกิจ ทางสังคมที่ดีพอสมควร ทั้งนี้ อาจไม่ได้มีฐานะร่ำรวยมากแต่หมายถึงมีฐานะครอบครัวที่มั่นคง มีหนี้สินก็ไม่ได้เป็นหนี้สินล้นพ้นตัว เป็นต้น ในส่วนของสมาชิกในครอบครัว ต้องเป็นที่ยอมรับของคนในหมู่บ้าน เป็นที่เคารพนับถือ หรือมีความประพฤติที่เหมาะสม ไม่สร้างความเดือดร้อนให้คนในครอบครัวรวมทั้งคนอื่น มีอาชีพการงานที่มั่นคง หรือได้เรียนหนังสือ หากเป็นลูกหลานก็เข้าเรียนตามเกณฑ์การศึกษา สิ่งประกอบเหล่านี้ทำให้ครอบครัวนั้นๆ เป็นครอบครัวที่น่าเชื่อถือได้ในความเห็นของคนในหมู่บ้าน ซึ่งผู้ใหญ่วัยใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจเลือกให้ผู้หยั่งที่อยู่ในครอบครัวนั้นมาทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่วัย เพราะการที่มีครอบครัวที่สมบูรณ์หมายถึงความเอาใจใส่ในการดูแลของคนในครอบครัว การให้ความร่วมมือหรือการทำงานร่วมกันของผู้ใหญ่วัยกับผู้ช่วยผู้ใหญ่วัยและชาวบ้านก็จะ

สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่น เพราะไม่มีปัญหาด้านครอบครัวมาทำให้การทำงานเกิดปัญหา โดยจะเห็นตัวอย่างจากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“อย่างพ่อพื่อนเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมันก็ต้องสืบทอด พ่อพื่อน พี่ชายพื่อน พ่อพื่อนเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน พี่ชายพื่อนเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเหมือนกัน พ่อพื่อนเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่เงินเดือนสามสิบบาทก็เลยเป็นลักษณะที่แบบว่าตระกูลพูดง่าย ๆ ทำมาตั้งแต่เงินเดือน สามสิบบาท เจ็ดสิบบาท ทำมาเรื่อยๆ ทำมาทั้งสังคมตลอด” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 11, สัมภาษณ์ 12 เมษายน 2562.)

4) การให้การสนับสนุนจากครอบครัว

ถึงแม้ผู้หญิงจะได้โอกาสในการออกมาทำงานนอกบ้านแล้ว แต่งานในหน้าที่แม่บ้าน ดูแลครอบครัวก็ยังต้องทำอยู่เช่นเดิม ผู้หญิงที่ได้รับเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านก็เช่นกัน ยิ่งมีตำแหน่งเป็นผู้นำหมู่บ้าน ยิ่งต้องทำตัวให้เป็นแบบอย่างของคนในหมู่บ้านให้ได้ เพื่อให้ชาวบ้านเห็นความสามารถในการทำงาน ทั้งนี้ ผู้ใหญ่บ้านจะเลือกผู้หญิงคนใดมาทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือตน จึงต้องพิจารณาจากการให้การสนับสนุนจากครอบครัวเป็นเบื้องต้น เริ่มจากการสนับสนุนให้ออกมาทำงานนอกบ้านได้ และเมื่อเกิดปัญหาในการทำงานครอบครัวต้องสามารถช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาที่ดี ช่วยแก้ปัญหาได้ ในส่วนของการทำงานร่วมกับผู้อื่น ไม่จำกัดว่าเป็นเพศหญิงแล้วจะต้องทำงานร่วมกับเฉพาะเพศเดียวกันเท่านั้น ต้องสามารถทำงานได้เท่าเทียมกันทั้งชายหญิง ดังนั้น ความเข้าใจ การให้การสนับสนุนในครอบครัวของผู้หญิงนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านผู้หญิงสามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น ทั้งผู้ใหญ่บ้านและผู้ที่ถูกเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจึงรับทำงานนี้ได้ง่ายหากมีครอบครัวที่คอยสนับสนุน โดยจะเห็นตัวอย่างจากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“คือผมเลือกผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคนเดียวแต่ว่าได้ทั้งครอบครัวนี้คือประทับใจ คือเลือกคนเดียวมาทำงานแต่ว่าเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทั้งหมดครอบครัว ลูกของเขา ทำ

อะไรแทนกันได้หมด สมมุติว่าวันนี้เราไปชนเต็นท์ชนโต๊ะ ก็คือไปด้วยทั้งหมด คือเลือกผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคนเดียวได้ทั้งครอบครัว นี่คือประเด็นที่เลือกผู้หญิงมาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน” (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4, สัมภาษณ์ 12 เมษายน 2562.)

“ครอบครัวไม่มีปัญหา คือในครอบครัวเป็นจิตอาสาอยู่แล้ว ไม่ก้าวก่ายกันสามีก็ทำงานไป พี่ก็ทำงานสังคม งานในครอบครัวไป แต่ที่แบ่งเวลาถูก ถ้าจะไปไหนก็ต้องจัดแจงเวลาของตัวเอง คือต้องตื่นแต่เช้ามีด ทำงานในครอบครัวแล้วก็ค่อยไปทำงานราชการของเรา มันเป็นสิ่งประกอบ งานของปกครองก็ไม่ใช่ต้องทำกลางคืน แต่มันก็คือ 24 ชั่วโมง อย่างพ่อที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมันก็ต้องสืบทอด พ่อเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน พี่ชายที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมันก็เป็นแบบว่า เชื้อไม่ทิ้งแถว อะไรประมาณนี้” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 11, สัมภาษณ์ 12 เมษายน 2562.)

กล่าวโดยสรุป ปัจจัยข้างต้นที่ผู้ใหญ่บ้านนำมาเป็นเงื่อนไขในการเลือกให้ผู้หญิงในหมู่บ้านนั้นมาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านของตน ล้วนเป็นปัจจัยที่มีเหตุผลเกี่ยวข้องกันทั้งสิ้น ทั้งในเบื้องต้นของการเลือกผู้ที่จะมาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเพื่อส่งเสริมให้ผู้ใหญ่บ้านนั้นได้รับเลือก และเมื่อได้รับเลือกมาเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้ว การมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่ช่วยสนับสนุนทั้งด้านการทำงาน ด้านสังคมหมู่บ้าน ทำให้เงื่อนไขที่ใช้เลือกมาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมีเหตุผลสนับสนุนกันมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้ใหญ่บ้านเลือกแล้วว่าจะให้ผู้ใดมาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน โดยใช้เงื่อนไขข้างต้น ต่อไปก็ต้องเป็นการตัดสินใจของผู้หญิงที่ถูกเลือกนั้นว่าจะรับทำงานในตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหรือไม่ โดยผู้เขียนได้ข้อมูลมาจากผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านผู้หญิง ซึ่งก่อนจะได้รับเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน พวกเธอได้ประกอบอาชีพค้าขาย เล็กน้อยในหมู่บ้าน หรือเป็น อสม. เข้าร่วมกลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน เป็นผู้นำชุมชนที่ไม่ได้มีรายได้หลัก รายได้ในครอบครัวส่วนใหญ่มาจากผู้ชาย จึงทำให้การตัดสินใจในครอบครัวส่วนใหญ่ต้องให้ผู้ชายตัดสินใจชี้ขาด อีกทั้งการหางานประจำทำเป็นเรื่องที่ทำ

ได้ยากเพราะมีข้อจำกัดด้านอายุ การศึกษา การรับผิดชอบภายในครอบครัว ส่วนใหญ่จึงเป็นแม่บ้านอย่างเดียว ดังนั้น เมื่อผู้ใหญ่บ้านเลือกให้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้หญิงที่ได้รับเลือกจึงใช้เงื่อนไขเหล่านี้ในการตัดสินใจรับเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

1) ตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นแหล่งรายได้

การพึ่งพาแต่สามีทำให้ผู้หญิงไม่มีอำนาจต่อรองในครอบครัว ไม่มีอำนาจตัดสินใจในเรื่องใหญ่ๆ ได้ ดังนั้น ผู้หญิงจึงหางานนอกบ้านที่เป็นงานสร้างรายได้ให้กับตัวเอง เพื่อแบ่งเบาภาระครอบครัวและใช้จ่ายในบ้านของตนได้ การได้รับเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านซึ่งมีค่าตอบแทนประจำรายเดือนที่แน่นอน อีกทั้งการเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านยังเป็นช่องทางที่ทำให้มีรายได้เพิ่มอีกมาก เช่น การเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน ชุมชน ที่รัฐบาลส่งเสริมให้มีรายได้เพิ่มขึ้น หรือการเป็นสมาชิกกองทุนเงินหมุนเวียน การเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทำให้มีโอกาสได้รับเงินทุน เงินกู้ยืม สินเชื่อจากสถาบันทางการเงินเพิ่มขึ้น และเป็นช่องทางสร้างรายได้的其他หากมีศักยภาพในการต่อยอด เช่น การทำอาหาร การรับงานจากหน่วยงานราชการ เพราะการได้รู้จักทำงานร่วมกับส่วนราชการทำให้เกิดความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น โดยจะเห็นตัวอย่างจากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“คือเราสมัครใจมาทำตรงนี้แล้ว หนึ่ง มีรายได้ ได้ช่วยเหลือครอบครัว ทั้งได้อยู่กับครอบครัว อยู่กับลูก มีลูก 2 คน ชายและหญิง คนโตเรียน ม.6 คนเล็กเรียน ม.3 โรงเรียนร่อนคำ” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 12, สัมภาษณ์ 12 เมษายน 2562.)

“ก็ถามสามีอยู่ว่าจะเอามาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ให้เป็นไหม ก็เลยว่ แล้วแต่เขา คิดไปคิดมาก็ว่าน่าจะดี เพราะก็มีงบตรถสองแถว ตอนนั้นก็หมดแล้วละ หมดได้ปีแล้ว พอจะได้เพิ่มรายได้ ...รายได้ก็เหมาะสมอยู่ ตัวเองก็ได้ไปตลอด มีงานก็ถึงไป” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9, สัมภาษณ์ 14 เมษายน 2562.)

2) ความรู้จักคุ้นเคยกับผู้ใหญ่บ้าน

ผู้หญิงที่ได้รับเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจากงานวิจัยนี้ล้วนเป็นคนในหมู่บ้านนั้นมาแต่กำเนิด มีความรู้จักคุ้นเคยกับผู้ใหญ่บ้านหรือครอบครัวของผู้ใหญ่บ้านเป็นอย่างดี เพราะในหมู่บ้านหนึ่งๆ เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก ผู้คนรู้จักและพึ่งพาอาศัยกันอยู่เสมอ ซึ่งการมีความรู้จักคุ้นเคยกันจนทำให้ผู้หญิงที่ได้รับเลือกตกลงรับทำงานเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านปรากฏออกมาในรูปแบบดังนี้

(1) ในฐานะคนรู้จักหรือเพื่อนบ้าน จากข้อมูลที่คุณเขียนได้สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านในจำนวน 4 หมู่บ้านนั้น ได้ข้อมูลว่าผู้ใหญ่บ้านทุกคนเป็นคนในหมู่บ้านมาตั้งแต่ต้นหรือไม่เช่นนั้นก็ได้มาครอบครัวที่หมู่บ้านดังกล่าว และรู้จักคุ้นเคยกับคนในหมู่บ้านเป็นอย่างดี ทำให้ได้รู้จักคุ้นเคยกันกับผู้ที่ถูกเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เมื่อผู้หญิงที่ถูกเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจะตัดสินใจทำงานดังกล่าวจึงใช้เงื่อนไขของการเป็นคนรู้จักคุ้นเคยมาพิจารณาว่าจะสามารถทำงานร่วมกันได้หรือไม่ อีกทั้งในบางหมู่บ้านที่ผู้ใหญ่บ้านกับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นเพศหญิงด้วยกันจึงเกิดความเห็นใจกัน ผลก็คือตกลงมาช่วยทำงาน โดยจะเห็นตัวอย่างจากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“การที่ถูกเลือกมาจากญาติพี่น้องของเราเยอะก็มีส่วน แต่ส่วนหนึ่งคือเรามีความรู้จักคุ้นเคยกันด้วย...เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านผู้หญิงคนแรก รวมทั้งผู้ใหญ่บ้านด้วยกันเป็นผู้หญิงคนแรก เพราะอย่างน้อยผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้หญิงที่ต้องการผู้ช่วยเป็นผู้หญิงคู่กัน” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 12, สัมภาษณ์ 12 เมษายน 2562.)

(2) ในฐานะญาติพี่น้อง เนื่องจากโครงสร้างของหมู่บ้านตั้งอยู่บนความคิดที่ว่าพี่น้องต้องช่วยเหลือสนับสนุนกัน ผู้ใหญ่บ้านเลือกญาติพี่น้องของตนมาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเพราะต้องการช่วยเหลือให้ญาติของตนได้มีงานทำ โดยที่ได้ผลตอบแทนคือได้รับคะแนนเสียงในการเลือกผู้ใหญ่บ้านได้รับความร่วมมือจากคนในหมู่บ้านหากเป็นเครือญาติที่เป็นครอบครัวใหญ่ ทั้งนี้ การจะรับเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนั้น ผู้หญิงที่

ถูกเลือกยังต้องปรึกษาญาติพี่น้องของตนก่อน เพื่อให้ช่วยกันพิจารณาถึงข้อดีของการเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งการปรึกษากันในเครือญาติก่อนนี้ทำให้เกิดผลดีคือหากตกลงเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านโดยญาติพี่น้องเห็นดีด้วยแล้ว แน่แน่นอนว่าในการทำงานของผู้ใหญ่บ้านย่อมได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากญาติพี่น้องของตนและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านด้วย โดยจะเห็นตัวอย่างจากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“แต่ก่อนเคยเชียร์กำนันตั้งแต่ตอนลงแข่งกันก็เหมือนเป็นญาติกัน เพราะกำนันเขา กับพี่ชายของกำนันไปได้เมียเป็นลูกของป้า ก็เลยได้มาเป็นญาติกันเหมือนเดิม มีอะไรก็ช่วยเหลือกัน กำนันเลยเอาเราเข้ามา เพราะเชียร์เขา ทุกวันนี้ก็ไปมาหาสู่กัน” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9, สัมภาษณ์ 14 เมษายน 2562.)

(3) ในฐานะสามี-ภรรยา โดยพื้นที่หมู่บ้านที่เก็บข้อมูล มีทั้งในส่วนของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่เป็นสามี และเมื่อหมดวาระการทำงานก็เลือกภรรยามาทำหน้าที่แทน โดยได้รับความเห็นชอบจากชาวบ้านในหมู่บ้านนั้น ซึ่งเหตุผลที่รับเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านก็เพราะได้เห็นการทำงานของสามีในฐานะผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอยู่ตลอด จึงเข้าใจกระบวนการทำงานและมีความมั่นใจว่าสามารถทำงานในตำแหน่งนี้ได้เพราะได้มีประสบการณ์ช่วยทำงานมาก่อนหน้าแล้ว โดยจะเห็นตัวอย่างจากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“กรณีผู้ใหญ่บ้านกับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นสามีภรรยากันมาก่อนจะมาเป็นผู้ใหญ่บ้าน มีในเขตพื้นที่อำเภอเมืองร้อยเอ็ด เพราะผู้ใหญ่บ้านหาคนมาเป็นไม่ได้ ไม่มีคนอยากเป็น” (เจ้าหน้าที่ปกครองอำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด, สัมภาษณ์ 8 กรกฎาคม 2562.)

(4) ในฐานะที่ทำงานร่วมกันมาก่อน ผู้หญิงที่ถูกเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมักมีความเป็นผู้นำ ชอบทำงานเพื่อส่วนรวม มีความเสียสละ เป็นตัวแทนของคนในหมู่บ้านในการเข้าร่วมกิจกรรมส่วนรวมเสมอ เช่น การเป็นผู้นำชุมชน เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในหมู่บ้าน จึงได้เคยมีโอกาสร่วมงานกับผู้ใหญ่บ้าน

มาก่อน ทั้งก่อนเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือในขณะที่เป็นผู้ใหญ่บ้านแล้ว การได้ร่วมงานกันมาก่อน จึงพอทราบถึงแนวทางการทำงานและเมื่อผู้ใหญ่บ้านได้เลือกให้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้หญิงที่ถูกเลือกจึงใช้เงื่อนไขนี้ร่วมพิจารณาตัดสินใจ เพราะหากเคยร่วมงานกันมาก่อน ย่อมสามารถเข้าใจแนวทางการทำงานและทำงานร่วมกันได้ง่าย โดยจะเห็นตัวอย่างจากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ตั้งแต่ผู้ช่วยฯ ทรงยังไม่ตายคืองานอะไรเราก็กทำช่วยเขา มีงานอะไรก็ช่วยทำเลย ไม่เคยคิดว่าจะเข้ามาอยู่จุดนี้ จนผู้ช่วยฯ คนเก่าตาย กำนันก็พูดอยู่ ก็ถามสามีอยู่ว่าจะเอามาเป็นผู้ช่วยฯ ให้เป็นไหม ...สามีก็ว่าแล้วแต่ ถ้าอยากเป็น ทำได้ไหม เราความรู้แค่นี้ จะช่วยเขาได้ไหม สามีก็เลยว่าจะไม่ยากหรอก กำนันก็คงดูแล้วว่าหนึ่งความซื่อสัตย์นี้แหละ เงินอะไรเราก็กไม่เคຍย่ง เวลาเขาบริจาจะอะไรมาเราก็กไม่อะไร กำนันก็จะเคยเห็น” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9, สัมภาษณ์ 14 เมษายน 2562.)

3) การเป็นที่ยอมรับ

แม้ว่าในปัจจุบันสังคมได้มีการยอมรับเรื่องความเท่าเทียมของหญิงกับชายมากขึ้นแล้วก็ตาม แต่สำหรับผู้หญิงที่ต้องทำงานบ้านอย่างเดียว ไม่มีโอกาสได้ออกมาทำงานนอกบ้าน บางครั้งก็ทำให้ขาดโอกาสหลายอย่างในสังคม จึงต้องแสดงออกด้วยการร่วมกิจกรรมของหมู่บ้าน ทำงานช่วยเหลือสังคม เช่น การเป็นจิตอาสา การเข้าร่วมงานประชุมประชาคม การร่วมงานบุญประเพณีของหมู่บ้าน เพื่อต้องการให้เกิดการยอมรับของคนในหมู่บ้าน ทำให้ได้รับการนับหน้าถือตาในสังคมหมู่บ้าน เกิดความภูมิใจในความสามารถของตน ดังนั้น การได้รับเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจึงช่วยเสริมความเชื่อมั่นและภูมิใจในตนเอง และเกิดการยอมรับของชาวบ้านที่ได้เลือกให้มาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน โดยจะเห็นตัวอย่างจากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ไม่เคยคิดถึงค่าตอบแทนเลยคะ มันมีความสุขในการทำงานมากกว่า เราก็กเป็นคนที่สำคัญในหมู่บ้าน พี่อันดีใจที่เป็นคนสำคัญในหมู่บ้านในส่วนหนึ่งก็เลยไม่คิดว่า

คำตอบแทนแค่นี้งานก็เยอะ อย่างน้อยๆ พี่อ้นคิดว่าเรามีความสำคัญในหมู่บ้านที่สามารถช่วยเหลือชาวบ้านได้ก็จะไม่คิดถึงคำตอบแทน” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 11, สัมภาษณ์ 12 เมษายน 2562.)

“ไม่มีคำว่ากลัว เราชอบตรงนี้ มันมีความสุขกับการได้ทำจุดนี้ ใจมันไปแล้ว มันก็เลยชอบ ไม่มีกลัว ไปด้วยตลอด แต่ก็ดีไปแบบนี้เราได้รู้จักคนเยอะ ประสบการณ์ของตัวเอง ชอบตรงนี้ แต่ไม่รู้ว่าคุณอื่นจะแบบนี้ไหม แต่สำหรับเราคิดว่าโชคดีที่ได้อยู่ตรงนี้” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 12, สัมภาษณ์ 12 เมษายน 2562.)

4) แรงจูงใจส่วนบุคคลที่ต้องการเข้ามาพัฒนาท้องถิ่น

การเกิดและโตที่หมู่บ้าน การได้เห็นความเจริญของหมู่บ้าน การพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่างๆ การได้เข้าร่วมงานของหมู่บ้าน หรือการได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน เหล่านี้ทำให้เกิดความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมในการพัฒนา ทั้งหากได้มีครอบครัวที่เคยทำงานด้านการปกครองเป็นผู้นำหมู่บ้านมาก่อนแล้ว ได้เห็นการทำงานมาตลอด ยิ่งทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองว่าสามารถทำได้และอยากทำงานเพื่อส่วนรวม แต่ทั้งนี้ต้องมีเป้าหมายในการทำงานเพื่อต้องการพัฒนาบ้านเกิดและมีความมั่นใจในตนเอง เมื่อผู้ใหญ่บ้านเลือกให้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านอย่างที่ตั้งใจไว้ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านผู้หนึ่งที่ได้รับเลือกจึงใช้เงื่อนไขดังกล่าวในการตัดสินใจ โดยจะเห็นจากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“.....น่าจะเพราะว่าพี่อ้นมีประสบการณ์ก่อนหน้านี้ คือพี่อ้นจะเป็นคนช่วยเหลือสังคมในหมู่บ้านมาก่อน คือเป็น อสม. เป็นคณะกรรมการหมู่บ้านมาก่อน เป็นทุกอย่างในหมู่บ้าน คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน คือทุกอย่างทุกระบบในหมู่บ้าน พี่อ้นต้องมีชื่อในนั้นค่ะ.....ชอบงานบริการตรงนี้อยู่แล้วเลยไม่มีปัญหา” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 11, สัมภาษณ์ 12 เมษายน 2562.)

2. การต่อรองและการปรับตัวของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้หญิงในอำเภอ ร้องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ต่อสถานการณ์และอุปสรรคที่ถูกกำหนดโดยปัจจัยเทศ สภาพ

แม้ว่าจะมีการยอมรับผู้หญิงให้เข้ามามีส่วนร่วมในงานสาธารณะเพิ่มขึ้น
รวมถึงในงานด้านปกครองก็ได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การ
ทำงานของผู้หญิงก็ยังมีข้อจำกัดในด้านเพศสภาพ ดังนั้น เมื่อได้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
แล้วจึงต้องมีการปรับตัวและเกิดการต่อรองเพื่อให้สามารถทำงานได้ ทั้งงานในบ้านและ
งานฝ่ายปกครอง ซึ่งงานวิจัยนี้พบการต่อรองและการปรับตัวดังกล่าวดังนี้

1) การปรับตัวและต่อรองด้วยการแสดงออก

เนื่องจากผู้หญิงที่ได้รับเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แต่เดิมเป็นแม่บ้านที่มี
หน้าที่ดูแลครอบครัว ทำให้เวลาทั้งหมดถูกใช้ไปกับงานในบ้าน แต่เมื่อได้รับเลือกเป็น
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านแล้ว เวลาที่ใช้ในงานบ้านกลับถูกลดลงเพื่อมีเวลาในการทำงานเป็น
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมากขึ้น ดังนั้น เพื่อให้การทำงานทั้งสองอย่างเกิดความสมดุล จึงต้องมี
การปรับตัวทั้งในการทำงานและในชีวิตประจำวัน การแสดงออกต่อไปนี้สะท้อนถึงการ
ปรับตัวและต่อรองดังกล่าว

(1) การแสดงออกโดยการสนับสนุน ยอมตาม ปรับเปลี่ยนหรือดัดแปลง
กล่าวคือ เมื่อเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านแล้ว การแสดงออกของผู้หญิงหลายอย่างต้องมีการ
ปรับตัวเพื่อให้เข้ากับบริบทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย การปรับตัวดังกล่าวมีทั้งลักษณะ
ภายนอก ได้แก่ **ด้านการแต่งกาย** จากเดิมเป็นแม่บ้านดูแลงานบ้าน งานในครัว อาจ
ไม่ได้ใส่ใจในการแต่งกาย แต่เมื่อมาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านต้องสร้างภาพลักษณ์ให้แก่
ตนเองคือต้องแต่งกายตามระเบียบที่กำหนด ให้เป็นไปตามความคาดหวังของสังคม ใน
ฐานะเป็นผู้นำหมู่บ้านต้องใส่ใจดูแลตัวเองมากกว่าเดิม แม้กระทั่งการเข้าวัดทำบุญ ต้อง

มีการปรับเปลี่ยนการแต่งกายให้เหมาะสม สวยงาม โดยจะเห็นตัวอย่างจากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“การแต่งตัวก็ต้องให้มันดี เวลาเราอยู่บ้านก็อยู่ตามอัธยาศัย ออกไปข้างนอกก็ต้องเป็นอีกแบบหนึ่ง การพูดจาก็ต้องไม่เป็นคนโผงผาง จะพูดอะไรต้องระวังคำพูดตัวเอง” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9, สัมภาษณ์ 14 เมษายน 2562.)

ส่วนในด้านครอบครัว ต้องมีการปรับตัวเป็นอย่างมาก เพราะแต่เดิมนั้น งานในหน้าที่แม่บ้านสามารถทำได้เรื่อยๆ ไม่ได้ถูกกำหนดหรือคาดหวังผลงานเกินไป แต่งานในหน้าที่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นงานที่ต้องทำร่วมกับผู้อื่น ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านผู้หญิงจึงต้องปรับตัว เพราะแม้จะทำงานนอกบ้านแล้ว งานในบ้านก็ยังต้องรับผิดชอบอยู่เช่นเดิม การปรับตัวของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหญิงนั้น คือ การต้องแบ่งเวลาการทำงานให้สอดคล้องกัน และหากมีครอบครัวที่ให้การสนับสนุนจะช่วยให้สามารถทำงานทั้งสองอย่างได้ดียิ่งขึ้น โดยจะเห็นตัวอย่างจากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“อันนี้ก็เป็นบางเวลา แต่พี่อันแบ่งเวลาถูก ถ้าจะไปไหนก็ต้องจัดแจงเวลาของตัวเอง คือต้องตื่นแต่เช้ามีด ทำงานในครอบครัวแล้วก็ค่อยไปทำงานราชการของเรา มันเป็นสิ่งประกอบ งานของปกครองก็ไม่ใช่ต้องทำกลางคืน แต่มันก็คือ 24 ชม.” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 11, สัมภาษณ์ 12 เมษายน 2562.)

ขณะที่ในด้านการทำงาน นอกจากงานในหน้าที่ของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่ต้องรับผิดชอบช่วยเหลือผู้ใหญ่บ้านด้านเอกสาร การประสานงาน การทำงานร่วมกับหน่วยงานราชการแล้ว ในการทำงานเหล่านี้บางครั้งต้องอาศัยผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านผู้หญิงในการดูแลเพื่อนร่วมงาน เช่น การจัดหาอาหารมาให้เพื่อนร่วมงาน ซึ่งงานดังกล่าวเป็นงานของแม่บ้านที่ต้องทำเป็นประจำ ในส่วนของการแบ่งงานกัน เนื่องจากหมู่บ้านหนึ่งๆ จะมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสองคน การแบ่งงานกันทำระหว่างผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทั้งสองคน โดยผู้ใหญ่บ้านเป็นคนแบ่งงานนั้น ก็พิจารณาจากความเหมาะสมทั้งด้านตัวบุคคลนั่นเอง

หรือระดับการศึกษา ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านผู้หนึ่งต้องยอมรับและทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย และบางครั้งการทำงานต้องรู้จักแก้ปัญหาการทำงาน หากภาระงานมีมากจนไม่สามารถทำได้ทันก็ต้องปรับตัวให้ได้ โดยจะเห็นตัวอย่างจากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“.....ผู้ใหญ่บ้านเขาไม่มีปัญหาอะไร เวลาทำอะไรก็ทำด้วยกัน ถ้าเป็นเรื่องหนังสือจะเป็นผู้ช่วยฯอีกคน คนนั้นถนัดหนังสือ คนนี้ทำได้อยู่ แต่เวลาเขามายืมถ้วย ยืมชามก็จะทำด้านนั้น หนังสือไม่เก่ง แต่ให้ไปเก็บเงินก็ทำได้” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4, สัมภาษณ์ 12 เมษายน 2562.)

“ใหม่ ๆ ก็เปลี่ยนแปลงอยู่แต่ทุกวันนี่ก็ชินแล้ว กลายเป็นธรรมดาไป มีอะไรเขาบอกนั่นนี่ก็ไป ดูไลน์นั่นนี่ ไลน์นี่ก็เพิ่งมาเล่นตอนเป็นผู้ช่วยฯ ใช่มั้ย ทุกวันนี่ก็ดูในไลน์” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9, สัมภาษณ์ 14 เมษายน 2562.)

(2) การแสดงออกโดยการบ้ายเบี่ยง/หลีกเลียง กล่าวคือ งานในหน้าที่ของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมีความหลากหลายและบางครั้งทำงานไม่เป็นเวลาที่แน่นอน มีภารกิจต้องทำร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ เสมอ การทำงานร่วมกันกับหน่วยงานอื่นในภารกิจที่ได้รับมอบหมายนั้น ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับงานไม่สามารถที่จะปฏิเสธการทำงานได้ จึงต้องมีการปรับตัวให้สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้โดยที่พอใจในการทำงานทั้งสองฝ่าย ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้หนึ่งต้องประเมินศักยภาพของตนได้ว่าสามารถทำได้ดีและทำได้ยากในงานใด และในงานที่สามารถต่อรองได้ เช่น การตรวจค้นยาเสพติด ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านผู้หนึ่งสามารถหลีกเลี่ยงการเข้าค้นตัวผู้ชายได้หากในทีมงานนั้นมีผู้ชายทำงานร่วมด้วย ต้องรู้จักการปฏิเสธหรือบ้ายเบี่ยงการทำงาน โดยไม่เสียนานและต้องทำงานเต็มที่ในส่วนที่ตนสามารถทำได้ชดเชยในส่วนที่ไม่ได้ทำ โดยจะเห็นตัวอย่างจากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ไม่มีปัญหาหรือความลำบากใจในการทำงานแค่ไปอบรมผู้ขายไปเท่านั้น นอกนั้นทำได้เหมือนผู้ขายทุกอย่างไม่ได้มีปัญหา” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 12, สัมภาษณ์ 12 เมษายน 2562.)

(3) การต่อต้าน ขัดขืนในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ ในการทำงานร่วมกันย่อมต้องมีปัญหา อุปสรรคในการทำงานไม่มากก็น้อย แต่เมื่อผู้หญิงที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเกิดปัญหาหรือมีความไม่พอใจในการทำงานแล้ว ส่วนมากจะระบายด้วยการบ่นให้กับตัวเอง ระบายกับเพื่อนร่วมงานหรือคนในครอบครัว หรือพูดคุยสร้างความเข้าใจกับเพื่อนร่วมงาน เพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันได้ทั้งสองฝ่าย ทั้งนี้ การทำงานในหน้าที่ของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่ต้องทำตามนโยบายของรัฐบาล นโยบายของผู้บังคับบัญชา ทำให้ต้องทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย แม้จะไม่เห็นด้วยกับกระบวนการทำงานแต่ก็ต้องทำตาม การบ่น การนิทา กับเพื่อนร่วมงานหรือกับคนในครอบครัว หรือโต้แย้งด้วยเหตุผลก็เป็นส่วนหนึ่งของการระบาย ซึ่งไม่เชิงเป็นการต่อต้าน ขัดขืนเสียทีเดียว เพราะเมื่อระบายสิ่งที่ติดค้างแล้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านก็ยอมรับและทำตามเป้าหมายของการทำงานให้สำเร็จเหมือนเดิม โดยจะเห็นตัวอย่างจากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“...บ่นให้กับตัวเอง แต่พยายามว่าอะไรมันสำคัญที่สุดเราก็ไปตรงนั้น คือเราต้องแยกแยะ บ่นแต่ก็ทำ บ่นว่าอยากทำอะไรก็มีหลายมือ ทำไม่ทัน แต่ไม่เคยบ่นให้เพื่อนร่วมงานเพราะไปด้วยกัน ทำด้วยกันอยู่แล้ว ทำงานกับผู้ขายก็อีกแบบแต่นี้ทำงานกับผู้หญิงด้วยกัน เลยไม่มีปัญหา” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 12, สัมภาษณ์ 12 เมษายน 2562.)

2) การสร้างพื้นที่ในสังคม

ในสังคมหมู่บ้านที่ได้ทำการเก็บข้อมูลนั้น ยังมีโครงสร้างทางสังคมที่ประกอบไปด้วยผู้ขายทำงานนอกบ้าน ผู้หญิงทำงานบ้าน ดูแลครอบครัว รายได้หลักนอกจากการทำเกษตรแล้วยังมาจากผู้ขายเป็นสำคัญ เมื่อผู้หญิงได้รับโอกาสให้เข้ามาทำงานใน

ตำแหน่งผู้นำหมู่บ้านจึงต้องมีการสร้างความเป็นตัวของตัวเองขึ้นมาเพื่อให้เกิดการยอมรับ โดยให้เกิดการยอมรับทั้งในบทบาทของแม่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

(1) บทบาทในฐานะแม่บ้าน คือ การสร้างการยอมรับจากคนในครอบครัวให้เกิดความเชื่อมั่นว่าสามารถทำงานทั้งสองอย่างได้ โดยการทำงานทั้งงานบ้านและงานผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านให้เต็มที่ มีการแบ่งเวลาการทำงาน จัดการงานในบ้านและงานนอกบ้าน สร้างความเข้าใจกับคนในครอบครัว และต้องให้ผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งชาวบ้านยอมรับในความสามารถในการจัดการได้ การสร้างพื้นที่ในสังคมของแม่บ้านนั้น ต้องสามารถบริหารเวลาและบริหารคนในบ้านให้ยอมรับและเข้าใจ ช่วยเหลือแบ่งเบาภาระการทำงานบ้านได้ ซึ่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านผู้หญิงต้องทำความเข้าใจและทำงานบ้านที่เคยทำอยู่เดิมให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยไม่นำการทำงานนอกบ้านมาเป็นข้ออ้าง โดยจะเห็นตัวอย่างจากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“เมื่อได้รับเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านแล้ว ทำให้ชีวิตประจำวันเปลี่ยนแปลงมาก ไม่ค่อยเป็นของตัวเอง แต่เราต้องแบ่งเวลาให้ลูก คือเอางานตัวเองก่อน ช่วยเหลือคนอื่นก่อน ครอบครัวต้องเข้าใจ ลูกต้องเข้าใจ พ่อต้องเข้าใจ งานมันเยอะ ไม่เหมือนสมัยก่อน คิดว่าผู้ใหญ่บ้านสมัยก่อนกับสมัยนี้นั้นต่างกัน งานมันลงมาเยอะ เวลาส่วนตัวไม่ค่อยมี บางทีก็พยายามว่าไม่ให้เสียทั้งสองทาง ส่วนรวมกับส่วนตัวอยู่บ้าน แต่ส่วนมากจะเลือกทำงานมากกว่า ทางครอบครัวต้องเข้าใจ ทั้งลูก พ่อ สามี เขาก็เข้าใจ อันนี้ตัวเองต้องเอางานที่ตัวเองได้รับมอบหมายก่อน เหมือนชุดเฉพาะกิจ ที่เวลางานมีงานก็ต้องออกไป ดึกตื่น ค่วนแค่นั้นก็ไป” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 12, สัมภาษณ์ 12 เมษายน 2562.)

(2) บทบาทในฐานะผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน โดยการทำ ความเข้าใจว่าในสังคมที่อยู่นั้นยังมีแนวคิดของการให้ความสำคัญกับผู้นำของผู้ชายอยู่ ดังนั้น ผู้หญิงที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจึงต้องพยายามสร้างความเป็นตัวของตัวเองเพื่อให้ได้รับการยอมรับมากขึ้น

ในส่วนของการทำงาน หากเป็นงานเฉพาะที่ผู้ชายเท่านั้นทำได้และผู้หญิงไม่ควรทำ ผู้หญิงก็จะขัดขวางการทำงานในด้านที่ตนเองทำได้ดี ปัจจุบันงานในหน้าที่ของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมีความหลากหลาย ผู้ใหญ่บ้านจึงเลือกผู้หญิงเข้ามาทำงานเพิ่มมากขึ้นเพื่อให้มาทำงานในด้านงานธุรการ งานเอกสาร แต่งานด้านอื่นก็ยังคงต้องทำเหมือนกันกับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้ชาย ดังนั้นแล้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้หญิงจึงต้องพยายามเรียนรู้การทำงานและต้องสามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายได้ เพื่อให้ได้รับการยอมรับ โดยจะเห็นตัวอย่างจากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“นอกจากว่าเรื่องที่ผู้ชายต้องทำแล้วเราทำไม่ได้ แต่ทำกับวัดกับอะไรอย่างนี้ไปหาพระแบบนี้เราก้ไปไม่ได้ แต่ว่าเรื่องในครัวเราต้องเก่งกว่าผู้ชาย ทำอะไรเพียงแต่ว่าเข้าหาพระสงฆ์เราทำแบบเขาไม่ได้ เรื่องอื่นก็เท่ากันเลยกับผู้ชาย” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9, สัมภาษณ์ 14 เมษายน 2562.)

3) การสร้างอัตลักษณ์ทางเพศ

เมื่อได้รับเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านแล้ว ถือว่าได้รับการยอมรับจากคนทั่วไปให้เข้ามาทำงานด้านการปกครอง ด้วยการเป็นผู้นำของหมู่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านผู้หญิงต้องสร้างอัตลักษณ์ทางเพศของตนขึ้นไม่ว่าจะเป็นที่บ้านหรือที่ทำงาน เพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันกับเพื่อร่วมงานคนอื่นได้ อัตลักษณ์คือสิ่งที่อยู่ภายในของตัวบุคคล เป็นการรับรู้ว่าเป็นใคร โดยถูกสร้างขึ้นจากกระบวนการทางสังคมและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้น เมื่ออยู่บ้าน ผู้หญิงอาจทำงานบ้านได้ทุกอย่าง ทั้งการทำอาหาร การยกของหนัก หรือการตัดต้นไม้ ปีนที่สูง เพราะอยู่ในบทบาทของแม่บ้านผู้ทำหน้าที่ดูแลครอบครัว ดูแลความเป็นอยู่ทุกอย่าง จึงต้องสามารถทำงานได้อย่างคล่องแคล่วและหลีกเลี่ยงการทำงานไม่ได้ แต่เมื่อมาทำงานในหน้าที่ของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน งานในหน้าที่ดังกล่าว มีทั้งงานด้านเอกสาร ด้านการประสานงาน การทำตามนโยบายของหน่วยงานราชการ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านผู้หญิงต้องสร้างอัตลักษณ์ของความเป็นผู้นำ โดยที่

ยังคงความเป็นผู้หญิงอยู่ด้วย เมื่อมีงานที่ต้องใช้กำลังแรงกายในการทำงาน เช่น การช่วยกันทำความสะอาดหมู่บ้าน ถ้ามีสามีก็จะให้สามีทำแทน หรือใช้การส่งงานให้คนอื่นทำแทนในส่วนของงานที่ต้องใช้กำลังกายแบบงานของผู้ชาย แต่เมื่อเป็นงานที่ต้องทำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การทำหน้าที่รักษาความสงบ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านผู้หญิงก็สามารถทำงานได้โดยไม่รู้สีกุลแล้วและสนุกกับการทำงาน ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความชอบและเพื่อนร่วมงานที่ดีในการทำงานที่จะทำให้บรรยากาศการทำงานของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้หญิงรู้สึกปลอดภัยและสามารถแสดงบทบาทของตนในฐานะที่เป็นผู้นำได้ โดยจะเห็นตัวอย่างจากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้

“ไปตรวจค้นก็ไปเหมือนคนอื่น สมมติว่าเราต้องแยกกันอยู่แล้วคนละจุด เราก็หนึ่งไปตรวจ มันเป็นหน้าที่อยู่แล้ว ไปตรวจค้น สมมติว่ามีผู้หญิงอย่างนี้เนี่ยก็แบ่งหน้าที่ให้เราตามที่เราทำได้ ไม่มีคำว่ากลัว เราชอบตรงนี้ มันมีความสุขกับการได้ทำจุดนี้ใจมันไปแล้ว มันก็เลยชอบ ไม่มีกลัว ไปด้วยตลอด แต่ก็ดีไปแบบนี้เราได้รู้จักคนเยอะ ประสพการณ์ของตัวเอง ชอบตรงนี้ แต่ไม่รู้ว่าคุณอื่นจะแบบนี้ไหม แต่สำหรับเราคิดว่าโชคดีที่ได้อยู่ตรงนี้” (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 12, สัมภาษณ์ 12 เมษายน 2562.)

อภิปรายผล

ความเป็นผู้นำของผู้หญิงที่ทำให้ผู้ใหญ่บ้านเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนั้นต้องมีทักษะอันประกอบด้วย การประสานงานกับหน่วยงานราชการ การประสานงานกับชาวบ้าน เพราะความสามารถในการประสานงานเป็นคุณลักษณะของผู้หญิงที่มีความแตกต่างจากผู้ชาย เนื่องจากผู้หญิงถูกมองว่าสามารถพูดคุยกับคนได้ง่าย ไม่เขินอาย หากต้องขอความร่วมมือ และสามารถจัดการอารมณ์ได้เมื่อถูกตำหนิจากบุคคลอื่น เมื่อได้รับมอบหมายงานก็จะทำทันที ทั้งยังเข้ากับชาวบ้านได้ทุกกลุ่มทุกวัย แต่ในแง่ของความเป็นผู้นำของผู้หญิงนั้น ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้ชายมองว่าต้องเป็นผู้นำที่คงความเป็น

ผู้หญิงเอาไว้ด้วย คือมีภาวะความเป็นสอง (duality) ในฐานะผู้หญิงต้องทำตัวให้มี “ความเป็นหญิง” เช่น การมีบุคลิกลักษณะว่าง่าย อ่อนน้อม สุภาพเรียบร้อย และมักถูกคาดหวังว่าจะไม่แสดงบทบาทโดดเด่นในที่ทำงานเพื่อไม่ให้ถูกตำหนิและไม่ขัดแย้งกับบทบาทที่ผู้ชายกำหนด ดังนั้น การเป็นผู้นำของผู้หญิงที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่นั้นจึงยังเป็นผู้ว่าที่ยังต้องอยู่ภายใต้การนำของผู้บังคับบัญชาที่สูงกว่า ซึ่งผู้ใหญ่นั้นจะพิจารณาจากบุคลิกลักษณะเช่นนี้ในตัวผู้หญิงที่จะเลือกให้มาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่นั้น

จากการนำทฤษฎีหลายทฤษฎีมาใช้ในการศึกษา ทำให้ได้ผลของการศึกษาที่ชี้ให้เห็นถึงเหตุผลและเงื่อนไขหลายประการที่มีความหลากหลายเพิ่มขึ้นจากแนวคิดของสตรีนิยมที่เป็นแนวความคิดและกระบวนการเพื่อปลดปล่อยสตรีเพศจากการถูกกดขี่ (oppression) การเอารัดเอาเปรียบ (exploitation) ความไม่เสมอภาค (inequality) ความไม่เป็นธรรม (unjustice) อันเป็นความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมให้มีความยุติธรรมและเคารพในสิทธิของผู้หญิงในฐานะมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน (ลักษณะวัด ปาละรัตน์, 2553 : 4) ด้วยการที่ผู้หญิงพยายามออกมามีบทบาทในพื้นที่สาธารณะทำให้ได้เห็นผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านออกมาทำงานนอกบ้านเพิ่มมากขึ้น โดยที่ได้รับโอกาสจากสังคมสอดคล้องกับที่ ซีโมน เดอ โบวัวร์ (1949 อ้างถึงใน วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545) เห็นว่าการจะปลดปล่อยผู้หญิงจากการถูกกดขี่ สิ่งที่ต้องทำเป็นอันดับแรกคือการมีอาชีพหรือทำงานนอกบ้าน เพราะงานเป็นเงื่อนไขจำเป็นอย่างแรกที่ทำให้บุคคลเป็นอิสระทางด้านเศรษฐกิจ แต่ทั้งนี้ในฐานะผู้หญิง ต้องทำตัวให้มี “ความเป็นหญิง” เพื่อให้สามารถทำงานได้อย่างไม่เกิดปัญหา ในการศึกษาเรื่องการเข้าสู่ตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่นั้นของผู้หญิงนี้เมื่อพิจารณาตามแนวคิดสตรีนิยมที่ต้องการให้เกิดความเท่าเทียมกันของผู้หญิงและผู้ชายในการทำงานนอกบ้านที่เป็นการสร้างรายได้ แม้การทำงานดังกล่าวเปิดโอกาสให้แล้วแต่การเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่นั้นของผู้หญิงยังต้องอาศัยเงื่อนไขที่เกิดจากบุคคลอื่นร่วมด้วย ไม่ว่าจะเป็นผู้เลือก ซึ่งก็คือผู้ใหญ่นั้น ที่มีเงื่อนไข

ในการเลือกให้ผู้หญิงคนใดมาทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหรือคนในครอบครัวที่เป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจออกมาทำงานนอกบ้านของผู้หญิง เพราะหากครอบครัวไม่ให้การสนับสนุนแล้ว การทำงานในหน้าที่ของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านก็เป็นการยากที่จะทำงานโดยประสบความสำเร็จและมีความสุขในการทำงานได้

ในการศึกษาโดยใช้แนวคิดผู้หญิงกับการเมืองเพื่อเป็นการวิเคราะห์ถึงการยอมรับทำงานเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านของผู้หญิง เมทินี พงษ์เวช (2541 : 16) ระบุสาเหตุที่ทำให้ผู้หญิงไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองหรือมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยว่ามีอยู่ 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายนอก รวมถึงวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่อยากให้ผู้หญิงเข้าร่วมพรรคการเมือง และปัจจัยภายในที่เกิดจากตัวของผู้หญิงเองที่ไม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง ขาดความรู้ทางการเมือง ขาดเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาเรื่องเงื่อนไขที่ทำให้ผู้หญิงใช้ในการตัดสินใจเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านนี้ ทำให้เห็นว่าปัจจัยอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้ยอมรับเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านของผู้หญิงคือต้องมาจากภายใน นั่นคือการมีความเป็นผู้นำ มีความสนใจในการเมืองการปกครอง และต้องเคยได้ทำงานเพื่อส่วนรวมมาก่อน จึงจะทำให้ตัดสินใจรับทำงานเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน โดยที่มีปัจจัยภายนอก นั่นคือ การเปิดโอกาสจากผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านในหมู่บ้านนั้นที่ให้ออกาสในการเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้นำหมู่บ้านของผู้หญิง ดังนั้นแล้ว การที่ผู้หญิงในหมู่บ้านคนใดจะตัดสินใจเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจึงต้องประกอบไปด้วยปัจจัยที่มาจากภายนอกและปัจจัยภายในที่สอดคล้องกัน

ในด้านของปัญหา อุปสรรคที่เกิดจากการทำงานนั้น เมื่อเป็นผู้นำหมู่บ้านการทำงานร่วมกับคนหมู่มากย่อมมีปัญหา อุปสรรคในการทำงานเป็นเรื่องธรรมดา การปรับตัวและต่อรองในการทำงานของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านผู้หญิงโดยการศึกษาที่ใช้แนวคิดการเมืองในชีวิตประจำวันมาเป็นแนวทางในการศึกษา ทำให้ได้เห็นถึงการปรับตัวของผู้หญิงที่ต้องทำงานทั้งงานในบ้านคือการเป็นแม่บ้านที่ยังต้องรับผิดชอบอยู่เช่นเดิม และ

งานในหน้าที่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่ต้องมีภาระหน้าที่เพิ่มขึ้นมามากขึ้น เมื่อเกิดปัญหา หรืออุปสรรคในการทำงานหรือในครอบครัว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเลือกที่จะต่อรอง หรือปรับตัว ด้วยการแสดงออกไม่ว่าจะเป็นการบ่น การนิทาให้กับเพื่อนร่วมงานหรือคนในครอบครัว แต่จากการศึกษางานชิ้นนี้ เนื่องจากเป็นการศึกษาจากตัวอย่างของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่อยู่ในหมู่บ้านขนาดเล็ก ดังนั้น สภาพปัญหาที่เกิดจากการทำงานจึงไม่มีความรุนแรง การแก้ปัญหาของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นไปในแนวทางประนีประนอม และสามารถผ่านปัญหานั้นได้โดยไม่เกิดความขัดแย้งกับผู้อื่น

ในงานชิ้นนี้ได้ทำให้เห็นถึงการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้เข้ามามีบทบาทในการทำงานด้านการปกครองเพิ่มมากขึ้นจากแต่ก่อนที่งานดังกล่าวถูกมองว่าเป็นงานของผู้ชาย อีกทั้งยังสามารถทำให้เห็นถึงเงื่อนไขที่เกิดขึ้นจากปัจจัยอื่นที่ทำให้ผู้หญิงได้โอกาสในการทำงาน และการสร้างอัตลักษณ์ของผู้หญิงเมื่อได้มาทำงานในพื้นที่ด้านนอก จากการนำแนวคิดการสร้างอัตลักษณ์ทางเพศของผู้หญิงทำให้เห็นว่าผู้หญิงต้องมีความพยายามอย่างมากในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ อีกทั้งความรับผิดชอบในบทบาทที่ได้รับยังมีเพิ่มมากขึ้น ผลของการศึกษาจึงได้เห็นถึงกระบวนการเข้าสู่ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านของผู้หญิงในหมู่บ้านขนาดเล็กที่เกิดจากเงื่อนไขของผู้เลือกและผู้หญิงเองก็ได้มีโอกาสในการตัดสินใจรับงานที่เป็นงานของฝ่ายปกครองเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้แสดงศักยภาพที่มีอย่างเท่าเทียมกันกับผู้ชายทั้งในด้านการทำงาน การหารายได้ และการดูแลครอบครัว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการศึกษาและข้อค้นพบที่ได้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการบริหารงานของฝ่ายปกครองได้ เพราะในการเลือกผู้ใหญ่บ้านและการเลือกผู้ช่วย

ผู้ใหญ่บ้านซึ่งจะเป็นผู้นำของหมู่บ้านในการพัฒนาหมู่บ้านของตน และในส่วนของการทำงานร่วมกับส่วนราชการในอำเภอนั้น ผู้ที่เป็นกำลังสำคัญในการทำงานดังกล่าวก็คือผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด การที่จะสามารถทำตามนโยบายเพื่อให้ประชาชนทุกชนชั้นย่อยลง สุขุมมากขึ้นได้ ผู้ปฏิบัติต้องมีความสุขในการทำงานก่อน จากผลการศึกษาทำให้เห็นถึงเงื่อนไขหลายอย่างที่ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านใช้ในการตัดสินใจทำงานเป็นผู้นำหมู่บ้าน และเห็นถึงความตั้งใจทำงาน ความเสียสละที่มีต่อการทำหน้าที่ดังกล่าว และมีความคาดหวังถึงผลตอบแทนของการทำงานที่ไม่ได้มีเพียงรายได้ที่มั่นคง แต่ยังรวมถึงสวัสดิการและความปลอดภัย ตลอดจนความสุขในการทำงานด้วย การนำนโยบายต่างๆ ลงมาที่หมู่บ้าน ชุมชน จึงควรวางแผนการทำงานในเบื้องต้นให้รัดกุม มีขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจน และมีค่าตอบแทนให้กับผู้ปฏิบัติงานเพื่อเป็นกำลังใจในการทำงานต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กองการเจ้าหน้าที่ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2561). รายนามข้าราชการระดับสูง. สืบค้นจาก http://www.personnel.moi.go.th/name_mahadthai/menu_name.htm, เข้าถึงเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2561.
- ณรงค์ธรรม รอดทรัพย์. (2555). ปีตาธิปไตย: ภาพสะท้อนแห่งความไม่เสมอภาคระหว่างชายหญิงในสังคมเอเชีย. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 4(2).
- ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4. (2562). สัมภาษณ์. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน: หมู่ที่ 4 ตำบลวังคำ อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์.
- ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9. (2562). สัมภาษณ์. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน: หมู่ที่ 9 ตำบลวังคำ

อำเภอร้องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์.

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 11. (2562). สัมภาษณ์. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน: หมู่ที่ 11 ตำบลม่วงคำ

อำเภอร้องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์.

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 12. (2562). สัมภาษณ์. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน: หมู่ที่ 12 ตำบลม่วงคำ

อำเภอร้องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์.

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4. (2562). สัมภาษณ์. ผู้ใหญ่บ้าน: หมู่ที่ 4 ตำบลม่วงคำ อำเภอร้องคำ

จังหวัดกาฬสินธุ์.

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 11. (2562). สัมภาษณ์. ผู้ใหญ่บ้าน: หมู่ที่ 11 ตำบลม่วงคำ อำเภอ

ร้องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์.

เมทินี พงษ์เวช. (2541). **ผู้หญิงบนเส้นทางแห่งอำนาจและการตัดสินใจ.**

กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ็ดสันทน์ เพรส โปรดักส์ จำกัด.

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551. (2551, 5 กุมภาพันธ์)

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 125. หน้า 27 ก.

ลักษณะวัด ปาละรัตน์. (2553). **ปรัชญาภาวะสตรี.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วารุณี ภูริสินสิทธิ. (2545). **สตรีนิยม ขบวนการและแนวความคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่**

20. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2550). รายชื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ชุดที่

23 เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2550. สืบค้นจาก

https://library2.parliament.go.th/giventake/content_give/hr23mem210152.pdf?fbclid=IwAR0qljspqdHzEg7paZmk9hf7RVsMqIP4K-08SQruZkqdnmvH-QwjNWFYbnE, เข้าถึงเมื่อ 17

พฤศจิกายน 2561.

- สำนักบริหารการปกครองท้องถิ่น. (2559). ข้อมูลทางการปกครอง. สืบค้นจาก <https://multi.dopa.go.th/pab/news/cate9/view46>, เข้าถึงเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2561.
- สำนักบริหารการปกครองท้องถิ่น. (2561). ส่วนบริหารงานกำนันผู้ใหญ่บ้าน. สืบค้นจาก https://multi.dopa.go.th/svhad/main/web_index, เข้าถึงเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2561.
- เสนาะ เจริญพร. (2548). **ผู้หญิงกับสังคมในวรรณกรรมไทยยุคทองสุก**. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- Marzono, Robert. (2001). **Designing A New Taxonomy of Education Objective**. California: Corwin Press.

Translated Thai References

- Administrative Office (2016). Administrative information. (Online), Retrieved on <https://multi.dopa.go.th/pab/news/cate9/view46> (Accessed when 17 November 2018)
- Administrative Office (2018). Ocean Administration Division. (Online), Retrieved on https://multi.dopa.go.th/svhad/main/web_index (Accessed when 17 November 2018)
- Assistant of the Village Headman Village No.4. (2019). Interview. Assistant Village Headman: Village No.4, Rongkham Sub-district, Rongkham District, Kalasin Province.
- Assistant of the Village Headman Village No.9. (2019). Interview. Assistant

Village Headman: Village No.9, Rongkham Sub-district, Rongkham District, Kalasin Province.

Assistant of the Village Headman Village No.12. (2019). Interview.

Assistant Village Headman: Village No.12, Rongkham Sub-district, Rongkham District, Kalasin Province.

Division of Staff, Office of the Permanent Secretary of Interior (2018). List of high-level government officials. (Online), Retrieved on http://www.personnel.moi.go.th/name_mahadthai/menu_name.htm (Accessed when 17 November 2018)

Laksawat Palarat. (2010). **Feminism**. Bangkok: Ramkhamhaeng University Press.

Marzono, Robert. (2001). **Designing A New Taxonomy of Education Objective**. California: Corwin Press.

Medinee Phongsawet. (1998). **Women on the island of power and quarrels**. Bangkok: Edison Buppesanniwat Company.

Narongkorn Rodsap. (2012). Patriarchy: A Reflection of Gender Inequality in Asian Society. **The academic journal of Buriram Rajabhat University**, 4(2).

Political Government (No. 11), 2008 B.E. (2008, 5 February). **Government Gazette**. (Vol. 125, Page 21 a).

Sanoh Charoenporn. (2005). **Women and society in Thai literature in the bubble era**. Bangkok: Matichon.

- The Secretariat of the House of Representatives. (2007). List of council members, Vol. 23, yesterday, December 23, 2007. (Online), Retrieved on https://library2.parliament.go.th/giventake/content_give/hr23mem210152.pdf?fbclid=IwAR0qljispqdHzEg7paZmk9hf7RVsMqlP4K-08SOruZkqdnmvH-OwjNWfYbnE (Accessed when 17 November 2018)
- Village Headman Village No.4. (2019). Interview. Assistant Village Headman: Village No.4, Rongkham Sub-district, Rongkham District, Kalasin Province.
- Village Headman Village No.11. (2019). Interview. Assistant Village Headman: Village No.11, Rongkham Sub-district, Rongkham District, Kalasin Province.
- Warunee Phurisinsit. (2002). **Feminism : movement and ideology of the 20th century**. Bangkok: Kobfai Publishing Project.

บทความที่ : 11
Article :

ทำसान กฎหมายยอมรับ ให้ทำได้หรือไม่



คำท้าทายบทบาทของศาลเพื่อ

แสวงหาความจริงในคดีแพ่ง

Challenges and the Court's Roles for Fact-Finding in Civil Cases

[Received: March 30, 2021; Revised: April 27, 2021; Accepted: April 28, 2021]

ภิรนา พุทธรัตน์*

Pirana Buddharut*

*คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง [Faculty of Law, Ramkhamhaeng University]; E-mail: peace-pirana@hotmail.com

บทคัดย่อ

ภายใต้หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความ การแสวงหาความจริง (Fact-Finding) เป็นบทบาทของศาลที่สำคัญในการพิจารณาคดีทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา การทำคำทำ (Challenges) ในคดีแพ่งโดยความสมัครใจของคู่ความเป็นวิธีการสืบพยานหลักฐานที่คู่ความสามารถตกลงกันได้ เพื่อให้เกิดผลแพ้หรือชนะอันทำให้ประเด็นข้อพิพาทในคดียุติลงด้วยความสะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรม สมดังเจตนารมณ์ของกฎหมาย แต่ทว่าการกำหนดเงื่อนไขของคู่ความในคำทำภายใต้กฎหมายของไทยนั้น มีความเป็นอิสระอย่างมาก คู่ความอาจกำหนดให้มีเงื่อนไขใด ๆ ระหว่างกันก็ได้ตราบเท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมายและความสงบเรียบร้อยของประชาชน โดยเฉพาะการทำสาบาน (Decisory Oath) ที่ในปัจจุบันหลายประเทศในภาคพื้นยุโรปได้ยกเลิกการทำคำทำสาบานแล้ว เพราะเหตุว่าการทำสาบานนั้นขัดต่อหลักการค้นหาความจริงอันเป็นบทบาทของศาลในการพิจารณาคดี การทำคำทำที่ไม่มีขอบเขต และศาลไม่สามารถใช้ดุลพินิจในการกำหนดขอบเขตได้นั้น อาจทำให้ศาลกลายเป็นเครื่องมือของคู่ความฝ่ายชนะคำทำแทนเพื่อป้องกันการเสียเปรียบในคดี การอนุญาตให้ทำกันในชั้นศาล ศาลควรเข้ามามีบทบาทในการกำกับควบคุมการทำกันของคู่ความได้ทั้งประเด็นแห่งคดีในการทำคำทำเงื่อนไขในการทำคำทำ และผลของคำทำ อันจะทำให้คำทำสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักการพิจารณาคดีแพ่งได้อย่างสูงสุด

คำสำคัญ: กฎหมายพยาน; คำทำ; กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

Abstract

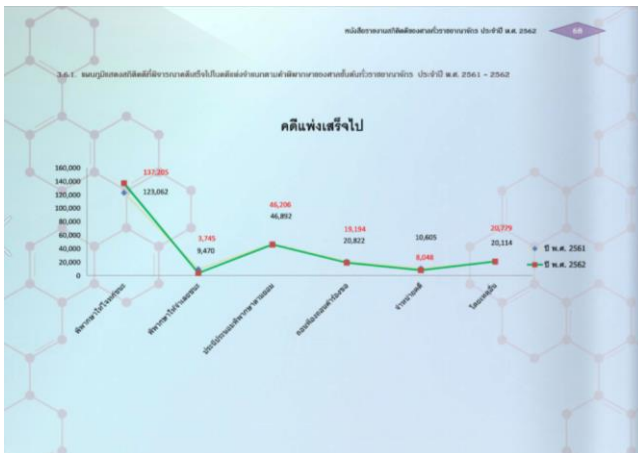
Under principle of Procedure Law. The pursuit of truth (Fact-Finding) is an important court role in both civil and criminal procedures. Challenges in civil cases by voluntary of the parties are the means of evidence examination agreed upon by the parties. In order to cause a loss or win, which causes terminate of disputes by conveniently, fast and fairness in accordance with the spirit of law. However, setting the terms of the parties in the challenge under Thai law is very independent. The parties may impose any condition between them as long as they are not contrary to the law and public order. In particular, the Decisory Oath challenge, which at present, many European countries have canceled the oathing challenge. Because the solicitation of the oath is against the principle of Fact-Finding, which is the court's role in the trial. Challenges that have no boundaries and the court cannot determine the boundaries. This could turn the court into a tool for the opponent who won the challenge instead. To prevent disadvantage in the case. The permission to challenge each other in court, the court should take a role in directing the challenge of the parties, including the issues of the case to making the challenge, conditions of the challenge and the outcome of the challenge. This will allow the challenge to be able to achieve the objectives of the Civil Court to the supremely.

Keywords: Evidence Law; Challenges; Civil Procedure Law

บทนำ

กฎหมายว่าด้วยพยานหลักฐานเป็นกฎหมายที่มีความสำคัญยิ่งในทางพิจารณาคดีในศาล นอกจากวิธีการสืบพยานภายใต้หลักกฎหมายแล้ว การทำคำทำซึ่งเป็น การสืบพยานโดยวิธีอื่นตามที่คู่ความตกลงกันก็ถือเป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่กฎหมายได้ให้สิทธิคู่ความสามารถกระทำได้ ผลของคำทำจะทำให้คู่ความในคดีแพ้หรือชนะกันได้ทันที โดยไม่จำเป็นต้องมีการสืบพยานหลักฐานอื่นอีกต่อไป และศาลก็ไม่อาจใช้ดุลพินิจในการแสวงหาความจริงต่อไปได้ อย่างไรก็ตาม คำทำต้องอยู่บนเงื่อนไขของกฎหมายและความสงบเรียบร้อยทั้งศีลธรรมอันดีของประชาชนด้วย ตามหลักการที่ปรากฏใน ป.วิ.พ. มาตรา 103/2

รูปภาพที่ 1: แผนภูมิแสดงสถิติคดีที่พิจารณาเสร็จไปในคดีแพ่งจำแนกตามคำพิพากษาของศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักร ประจำปี พ.ศ.2561-2562



ที่มา หนังสือรายงานคดีของศาลทั่วราชอาณาจักร, ศาลยุติธรรม จาก www.online.flipbuilder.com/rdpv/jgco/index.html, 15 มีนาคม 2564

เป็นที่น่าสังเกตว่า จากสถิติคดีแพ่งที่ศาลได้พิจารณาเสร็จไปทั่วราชอาณาจักร พบว่าในปี พ.ศ.2561 มีคดีแพ่งที่เสร็จไปโดยการประนีประนอมยอมความ และ พิพากษาดมยอม จำนวน 46,892 คดี และในปี พ.ศ.2562 มีจำนวน 46,206 คดี ทั้งนี้ การที่คดีเสร็จไปโดยการทำคำทำยอมรวมอยู่ในคดีที่ศาลพิพากษาดมยอมด้วย นั้น หมายความว่า ในแต่ละปีมีคดีจำนวนมากที่เสร็จไปโดยที่ศาลไม่ได้มีบทบาทในการ แสวงหาความจริงใด ๆ เลย การทำคำทำจึงมีความสำคัญต่อกระบวนการพิจารณาคดี แพ่งเป็นอย่างมาก

การแสวงหาความจริง (Fact-Finding) เป็นหน้าที่ของศาลที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการพิจารณาคดีทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาซึ่งมีหลักการที่แตกต่างกันไป กระบวนการทำคำทำ ศาลไทยยอมรับให้ใช้ได้แต่ในคดีแพ่งเท่านั้น หากเป็นคดีอาญา คำทำยอมขัดต่อหลักวิธีพิจารณาความอาญา ในคดีแพ่งคู่ความต่างยอมรับบนสถานะที่ เท่าเทียมกัน กล่าวคือ โจทก์และจำเลยต่างมีสิทธิเต็มที่ในการต่อสู้คดีได้ ด้วยการเสนอ พยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนข้ออ้างและข้อเถียงของตน ทั้งคดีแพ่งคู่ความยอมมี สิทธิใกล้เคียง หรือประนีประนอมยอมความกันได้เสมอ ไม่ว่าการพิจารณาจะดำเนินคดี ไปแล้วเพียงใดก็ตาม รวมทั้งหากคู่ความมีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน โดยไม่ประสงค์จะถอนฟ้องออกไปจากสารบบความ ศาลก็ต้องพิพากษาไปตามความตกลองของคู่ความด้วย นั้นหมายความว่า หากจะมีวิธีการใด ๆ ที่ทำให้ข้อพิพาทของคู่ ความสามารถระงับไปได้ด้วยความพอใจของทั้งสองฝ่าย ย่อมถือว่าสมดังเป้าหมายของ วิธีพิจารณาความแพ่งแล้ว ศาลจึงไม่ต้องดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปอีก แสดงให้ เห็นว่า การดำเนินการตามคำทำที่คู่ความตกลงกันด้วยความสมัครใจ ย่อมเป็นไป เจตนารมณ์ของกฎหมาย แต่ขัดต่อหลักการแสวงหาความจริงของศาล เพราะทำให้ศาล ไม่อาจใช้ดุลพินิจใด ๆ ในคดีได้อีก

นอกจากนี้ ในประเทศภาคพื้นยุโรปหลายประเทศได้ทำการยกเลิกหลักการใช้ คำทำสาบาน (Decisory Oath) ไปแล้ว เช่น ออสเตรีย ฮังการี รัสเซีย นอร์เวย์ เยอรมัน

โปแลนด์ ยูโกสลาเวีย สวีเดน ฟินแลนด์ (Cappelletti, M. and Garth, B. G, 1988: p.38) และเนเธอร์แลนด์ (Verkerk, 2010, p.216) เป็นต้น แต่ก็ยังมีบางประเทศที่ใช้หลักคำทำสาบานอยู่ ได้แก่ เบลเยียม ฝรั่งเศส อิตาลี ตุรกี และสเปน (Merryman and Rogelio Pérez-Perdomo, 2007: 120) แต่ไม่เป็นที่นิยมในทางปฏิบัติ แสดงให้เห็นถึงนัยว่า การทำคำทำสาบานไม่เหมาะสมต่อกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งเสมอไปได้

ภายใต้หลักการสืบพยานของไทย กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งพยายามหาข้อพิสูจน์ความจริงบนพื้นฐานของหลักความน่าเชื่อถือมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ภายใต้ ป.วิ.พ. มาตรา 103/2 วางหลักการทำคำทำไว้อย่างกว้าง โดยเปิดโอกาสให้คู่ความทำคำทำได้โดยเสรีราบเท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมายและความสงบเรียบร้อย แต่ผลสำเร็จของคำทำถือเป็นข้อเท็จจริงที่คู่ความยอมรับแล้วในศาลตาม ป.วิ.พ. มาตรา 84 (3) ที่ผู้มัดให้ศาลต้องทำคำพิพากษตามยอมตาม ป.วิ.พ. มาตรา 138 ผลของคำทำจึงทำให้เกิดข้อพิพาทต่อหลักการแสวงหาข้อเท็จจริงของศาล ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้เกิดข้อพิจารณาว่า หลักการทำคำทำภายใต้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของศาลไทยยังเหมาะสมอยู่หรือไม่ เพียงใด เมื่อพิจารณาภายใต้บทบาทของศาลในการแสวงหาความจริงแห่งคดี และเปรียบเทียบกับหลักการทำคำทำของประเทศอื่น ๆ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงหลักกฎหมายในเรื่องคำทำตามที่ปรากฏในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย
2. เพื่อวิเคราะห์ถึงหลักกฎหมายในเรื่องคำทำตามที่กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยว่าเหมาะสมเพียงพอหรือไม่ ต่อหลักการแสวงหาข้อเท็จจริงของศาล
3. เพื่อเปรียบเทียบหลักกฎหมายการทำคำทำของประเทศไทย กับหลักกฎหมายการทำคำทำของประเทศอื่น ๆ

4. เพื่อนำข้อเสนอแนะที่ได้มาใช้เป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่อไป

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาเรื่องคำทำกับบพทบาทของศาลเพื่อแสวงหาความจริงในคดีแพ่งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเช่น หนังสือ ตำรา บทความ และอินเทอร์เน็ต รวมถึงศึกษาเปรียบเทียบตัวบทกฎหมายของไทยและต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส และอิตาลี เพื่อนำมาวิเคราะห์และหาข้อสรุปในการใช้เป็นข้อเสนอแนะต่อไป

ผลการศึกษา

ภายใต้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในคดีแพ่งสามัญที่คู่ความมีการโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ต่อกัน คู่ความจะเริ่มต้นคดีด้วยการเสนอคำฟ้องและคำให้การเป็นหนังสือ ศาลจะนัดขึ้นฟ้องสถานเพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาท และหน้าที่นำสืบให้แก่คู่ความ และศาลจะกำหนดวันสืบพยาน อันเป็นวันเริ่มต้นทำการสืบพยาน ซึ่งคู่ความทั้งสองฝ่ายก็จะทำการสืบพยานหลักฐานของตนไปตามบัญชีระบุพยานที่ปรากฏ ศาลจะทำการรับฟังพยานหลักฐานของคู่ความทั้งสองฝ่ายและวินิจฉัยไปตามหลักการการพิสูจน์ และการชี้แจงน้ำหนักพยานหลักฐาน ซึ่งการพิสูจน์พยานหลักฐานถือเป็นหัวใจของกระบวนการพิจารณาคดีที่คู่ความทั้งสองฝ่ายจะต้องนำพยานหลักฐานที่ดีที่สุดในการพิสูจน์ความจริงหรือความเท็จตามข้อกล่าวอ้างของตนได้ อย่างไรก็ตาม ในบางกรณี เช่น คดีโมฆะสารคดีไม่มีข้อยุ่งยาก หรือคดีที่มีการขาดนัด รูปแบบกระบวนการพิจารณาแบบวิสามัญจะแตกต่างไปจากคดีแพ่งสามัญหลายประการ เช่น จะไม่มีการนัดขึ้นฟ้องสถานและกำหนดวันสืบพยาน แต่จะกำหนดวันนัดพิจารณาเพียงนัดเดียวเพื่อดำเนินการไต่สวนให้การ และสืบพยานในวันเดียวกัน

หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของไทย

เป็นที่น่าสังเกตว่า ภายใต้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง การสืบพยานของไทยอยู่บนพื้นฐานของหลักพยานหลักฐานที่มีความน่าเชื่อถือมากที่สุด ดังปรากฏจากหลักการรับฟังประจักษ์พยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 87 หลักการรับฟังต้นฉบับพยานเอกสารตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 93 หรือหลักการรับฟังพยานวิทยาศาสตร์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 128/1 เป็นต้น นอกจากนี้ภายใต้มาตรา 97 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งยังให้อำนาจคู่ความสามารถอ้างตนเองเป็นพยาน หรืออ้างคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเป็นพยานของตนเองก็ได้ ซึ่งต่างจากบางประเทศที่มีกฎหมายห้ามคู่ความอ้างตนเองเป็นพยาน เช่น อิตาลี และฝรั่งเศส เป็นต้น จึงทำให้เกิดหลักการทำสาบานตน (Serment หรือ Giuramento) เพื่อใช้แทนการกล่าวอ้างตนเองเป็นพยานและเป็นการทำคำทำในรูปแบบหนึ่งด้วย เมื่อศาลทำการสืบพยานโจทก์และจำเลยเสร็จสิ้นแล้ว ศาลมีอำนาจเต็มที่ในอันที่จะวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาสืบนั้นจะเกี่ยวกับประเด็นและเป็นอันเพียงพอให้เชื่อฟังเป็นยุติได้หรือไม่ แล้วพิพากษาคดีไปตามนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 104 กล่าวคือ เป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องใช้ดุลพินิจในการวินิจฉัยว่าจะเชื่อฟังไปตามพยานหลักฐานของคู่ความฝ่ายใดมากกว่ากัน ทั้งนี้ ภายใต้หลักการรับฟังพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้ และพิพากษาไปตามนั้น

หน้าที่ของศาลในการแสวงหาความจริง

ในคดีแพ่ง บทบาทของศาลในการแสวงหาความจริงมีอยู่ด้วยกัน 2 ระบบ คือ

1. ระบบวิธีพิจารณาที่ผู้พิพากษามีบทบาทเชิงรุก (Active Role)

เป็นหลักที่ใช้ในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ซึ่งผู้พิพากษาจะมีบทบาทในการควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นอย่างมาก โดยเรียกรูปแบบการพิจารณานี้ว่า การพิจารณาแบบไต่สวน ซึ่งใช้ในประเทศเยอรมัน และฝรั่งเศส เป็น

ตัน โดยในระบบนี้ ศาลมักจะรับฟังพยานหลักฐานทุกชิ้นเข้าสู่สำนวนคดี โดยไม่ทำการคัดพยานออกไปก่อน แต่จะพิจารณาความน่าเชื่อถือในตอนซึ่งนำพยานหลักฐานอีกชิ้นหนึ่ง (เข็มชัย ชูติวงศ์, 2538: 1-2) นอกจากนี้ในระบบไต่สวนอาจทำการสืบพยานลับหลังจำเลยก็ได้ เพราะถือว่าศาลให้ความยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิให้จำเลยอยู่แล้ว (ชวลิต โสภณวัต, 2524: 38)

ลักษณะสำคัญของระบบวิธีพิจารณาที่ผู้พิพากษามีบทบาทเชิงรุก (Active Role) ได้แก่

1) ศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาคดี มีอำนาจใช้ดุลพินิจในการสืบพยานอย่างกว้างขวาง และยืดหยุ่น สามารถเรียกสืบพยานเพิ่มเติม หรือคัดสืบพยานได้ ทั้งนี้ เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงให้ใกล้เคียงความจริงมากที่สุด

2) ในคดีอาญา การพิจารณาคดีจะเป็นเรื่องระหว่างศาลกับจำเลย โจทก์เป็นเพียงผู้ช่วยศาลในการค้นหาความจริงเท่านั้น ไม่มีบทบาทสำคัญมากนัก

3) กฎเกณฑ์ในการสืบพยานจะไม่เคร่งครัด ไม่มีการกำหนดบทคัดพยานที่เด็ดขาด เปิดโอกาสให้คู่ความสามารถเสนอพยานหลักฐานได้ทุกชนิด (เข็มชัย ชูติวงศ์, 2538: 2-3)

2. ระบบวิธีพิจารณาที่ผู้พิพากษามีบทบาทเชิงรับ (Passive Role)

เป็นหลักที่ใช้ในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ผู้พิพากษาจะวางตัวเป็นกลางและไม่ได้เป็นผู้เริ่มคดี แต่เป็นผู้ควบคุมคู่ความทั้งสองฝ่ายให้ปฏิบัติตามกติกาในการพิจารณาคดี อำนาจศาลในการสืบพยานเพิ่มเติมมีจำกัด มีบทคัดพยานที่เคร่งครัดเพื่อมิให้คู่ความฝ่ายหนึ่งเกิดข้อได้เปรียบมากกว่า เรียกการพิจารณาคดีแบบนี้ว่า การพิจารณาคดีแบบระบบกล่าวหา

ลักษณะสำคัญของระบบวิธีพิจารณาที่ผู้พิพากษามีบทบาทเชิงรับ (Passive Role) ได้แก่ (เข็มชัย ชูติวงศ์, 2538: 4)

1) ศาลมีบทบาทจำกัด ศาลจะเรียกพยานมาสืบเพิ่มเติมได้เฉพาะกรณีที่มีความจำเป็น และโดยความยินยอมของคู่ความเท่านั้น (โสภณ รัตนกร, 2551: 3)

2) บทบาทในการดำเนินคดีตกอยู่กับคู่ความทั้งสองฝ่าย ศาลไม่มีหน้าที่ช่วยโจทก์ในการแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติม

3) มีหลักเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัด มีบทตัดพยานอย่างเคร่งครัด และการถามพยานต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์อย่างเคร่งครัด

ในปัจจุบัน ประเทศส่วนใหญ่ต่างยอมรับและพัฒนาระบบการแสวงหาความจริง ให้มาเป็นแบบผสมผสานทั้งเชิงรุกและเชิงรับ เช่นเดียวกับประเทศไทย แม้ว่าจะใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาของกฎหมายแล้ว พบว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความของไทยเป็นระบบผสม กล่าวคือ มีทั้งหลักเกณฑ์ของระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร และระบบจารีตประเพณีทั้งคู่ โดยเฉพาะในช่วงปฏิรูปกฎหมายไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 ระบบศาลของไทยได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายจารีตประเพณีอยู่มาก เห็นได้จากการที่คำพิพากษาของศาลสูงมีผลผูกพันศาลล่างให้ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด แต่ภายหลังแนวปฏิบัติของศาลไทยก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไป มีการคลายความเคร่งครัดลงภายใต้หลักแนวคิดของระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร คำพิพากษาของศาลสูงไม่ได้มีผลผูกพันที่จะบังคับให้ศาลล่างต้องปฏิบัติตามอีกต่อไป เป็นเพียงน้ำหนักจูงใจให้ศาลล่างปฏิบัติตามเท่านั้น และในชั้นฎีกา หากศาลฎีกาประสงค์จะวางหลักเกณฑ์ใหม่ก็สามารถกระทำได้โดยอาจใช้มติที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา (พัชรินทร์ เปี่ยมสมบูรณ์, 2511: 15-16)

อย่างไรก็ดี ในเรื่องบทบาทของศาลในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีแพ่งนั้น ผู้เขียนเห็นว่า มีหลักการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีอาญาบางประการที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของศาลที่มีความน่าสนใจ โดยเฉพาะหลักที่ว่า **“หน้าที่หลักในการค้นหาความ**

จริงเป็นหน้าที่ของศาล ศาลจะต้องเป็นผู้ค้นหาความจริงด้วยตนเอง” อันประกอบไปด้วยหลักสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ศาลต้องมีความกระตือรือร้นในการค้นหาความจริง

2. ศาลต้องมีความเป็นกลางที่เป็นภาวะวิสัย ไม่ใช่เพียงวางตัวเป็นกลาง แต่จะต้องทำหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติด้วย เช่น กรณีที่กฎหมายกำหนดให้ศาลสอบถามเรื่องทนายความกับจำเลยเสียก่อนเริ่มถามคำให้การ ศาลก็มีหน้าที่ต้องสอบถามเช่นกัน และ

3. ศาลมีหน้าที่ตรวจสอบพยานหลักฐานและข้อเท็จจริง

จากหลักการข้างต้น แสดงให้เห็นว่าไม่ว่าจะเป็นในระบบกฎหมายใด ศาลย่อมมีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการพิจารณาตัดสิน และแม้จะเป็นคดีแพ่งเมื่อมีคดีขึ้นสู่ศาล ศาลก็มีหน้าที่ในการค้นหาความจริงเพื่อยุติข้อพิพาทเช่นกัน หากข้อพิพาทนั้นเป็นเรื่องของบุคคลสองฝ่ายที่ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น เช่นนี้ศาลอาจจะไม่ก้าวล่วงไปถึงการค้นหาความจริงของคดีก็ได้ หากคู่ความไม่ประสงค์จะทำเช่นนั้น แต่ถ้าข้อพิพาทนั้นจะกระทบต่อบุคคลภายนอกด้วย หรือเป็นเรื่องเกี่ยวสถานะของบุคคลโดยเฉพาะ ศาลจะปล่อยให้คู่ความดำเนินการกันเองไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องสำคัญ เช่น การฟ้องหย่าซึ่งมีเงื่อนไขของการใช้อำนาจปกครองบุตรซึ่งเป็นบุคคลภายนอก การทำกันให้ให้หย่าเป็นเรื่องเฉพาะระหว่างสามีภริยาต่อกัน แต่การใช้อำนาจปกครองบุตรไม่ควรก้าวล่วงโดยผลของคำทำด้วย เพราะการใช้อำนาจปกครองบุตรพึงต้องระลึกรถึงประโยชน์และความผาสุกของบุตรเป็นสำคัญตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1520 วรรค 2

การทำคำทำในศาลไทย

การทำคำทำในชั้นศาลปรากฏอยู่ในกระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่ง แม้ว่าในตัวของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจะได้บัญญัติถึงคำว่า “คำทำ” ไว้โดยตรงก็ตาม แต่ก็เข้าใจได้ว่าในทางปฏิบัติคือการทำคำทำกันนั่นเอง โดยปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 103/2 ดังนี้

“คู่ความฝ่ายที่เกี่ยวข้องอาจร้องขอต่อศาลให้ดำเนินการสืบพยานหลักฐานไปตามวิธีการที่คู่ความตกลงกัน ถ้าศาลเห็นสมควรเพื่อให้การสืบพยานหลักฐานเป็นไปโดยสะดวกรวดเร็ว และเที่ยงธรรม ศาลจะอนุญาตตามคำร้องขอนั้นก็ได้ เว้นแต่การสืบพยานหลักฐานนั้นจะเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”

ใน ป.วิ.พ. มาตรา 103/2 เป็นการให้สิทธิแก่คู่ความในคดีแพ่งสามารถร้องขอให้ศาลดำเนินการสืบพยานหลักฐานไปตามวิธีการที่ตกลงกันได้ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้การสืบพยานหลักฐานนั้น เป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรม ซึ่งอาจจะพิจารณาได้ดังนี้

1. การให้สิทธิแก่คู่ความในการดำเนินการสืบพยานหลักฐานไปตามวิธีการที่ตกลงกันนอกเหนือจากวิธีการสืบพยานหลักฐานปกติในการพิจารณาคดีแพ่งแบบสามัญหรือวิสามัญนั้น คู่ความทั้งสองฝ่ายจะต้องให้ความยินยอมทั้งคู่ หากคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยินยอม ศาลจะอนุญาตให้ใช้คำทำไม่ได้

2. แม้ว่าคู่ความทั้งสองฝ่ายจะยินยอมให้ใช้คำทำร่วมกันก็ตาม แต่การอนุญาตหรือไม่อนุญาตนั้นเป็นดุลพินิจเฉพาะตัวของศาลโดยแท้ หากศาลเห็นว่าคำทำนั้นมีลักษณะไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ศาลก็จะไม่อนุญาตให้ใช้คำทำตามคำร้องของคู่ความนั้น

3. คำทำใช้ได้แต่เฉพาะในคดีแพ่งเท่านั้น ในกระบวนการพิจารณาความอาญา ศาลจะไม่อนุญาตให้ทำคำทำ เนื่องจากขัดต่อสภาพของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ด้วยเหตุนี้เองจึงไม่อาจนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 มาใช้ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 103/2 ได้ เพราะกระบวนการค้นหาความจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นไปตามมาตรา 227 วรรคแรกที่จะต้องให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ขาดน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำ

ความผิฉะนั้นตามหลักการพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัย (Proof beyond reasonable doubt) ที่ทำให้ศาลในคดีอาญามีหน้าที่แสวงหาความจริงเสมอแม้คู่ความจะไม่ประสงค์ก็ตาม

4. คำทำเป็นการพิสูจน์เงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่งที่คู่ความกำหนดขึ้นร่วมกัน โดยหากเกิดผลอย่างหนึ่งขึ้น คู่ความฝ่ายหนึ่งจะชนะอีกฝ่ายหนึ่งจะแพ้ หรือหากเกิดผลอีกอย่างหนึ่งขึ้น คู่ความฝ่ายหนึ่งจะแพ้ อีกฝ่ายหนึ่งจะชนะ หมายความว่า คำทำจะต้องทำให้เกิดผลแพ้หรือชนะในประเด็นข้อพิพาทแห่งคดีเสมอ และทำให้คดีเสร็จไปไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนก็ตาม

5. เมื่อคำทำเกิดผล ถือว่าเงื่อนไขตามคำทำเป็นข้อเท็จจริงที่คู่ความยอมรับกันแล้วในศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 (3) ซึ่งทำให้คู่ความไม่ต้องสืบพยานหลักฐานในข้อเท็จจริงตามคำทำอีกต่อไป ทั้งยังถือว่าเป็นการระงับไปซึ่งข้อพิพาทโดยการตกลงกันโดยไม่มีการถอนฟ้อง ศาลจึงอาจพิพากษาไปตามนั้นได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 138 แต่การพิพากษาของศาลนั้นจะใช้ข้อเท็จจริงอื่นใดนอกเหนือจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำทำไม่ได้ แม้จะปรากฏข้อเท็จจริงนั้นแล้วในคำฟ้องหรือคำให้การของคู่ความก็ตาม เพราะถือว่าคู่ความสละประเด็นข้อพิพาทอื่นนอกจากคำทำโดยสิ้นเชิงตามคำพิพากษาฎีกาที่ 2142/2531* ดังนั้นศาลจึงไม่มีอำนาจใช้ดุลพินิจในการตัดสินคดีโดยอาศัยเหตุอื่น

* คำพิพากษาฎีกาที่ 2142/2531

ในระหว่างพิจารณาจำเลยยื่นคำร้องขอให้ศาลรื้อการพิจารณาคดีไว้ก่อน เพื่อรอฟังผลในคดีอาญา โดยให้ถือเอาผลของคดีอาญาที่ถึงที่สุดเป็นข้อเท็จจริงในคดีนี้ ศาลชั้นต้นสั่งนัดพร้อมในวันนัดพร้อมคู่ความทั้งสองฝ่ายแถลงรับคำเสียหายกันตามฟ้อง และโจทก์มิได้คัดค้านคำเสนอทำของจำเลย คงตกลงกันให้รื้อการพิจารณาคดีนี้ไว้เพื่อรอฟังผลคดีอาญาตามที่จำเลยร้องขอต่อมาจำเลยยื่นคำแถลงว่าคดีอาญาถึงที่สุดแล้วขอให้ศาลนำคดีนี้ขึ้นมาพิจารณาและพิพากษาให้เป็นไปตามที่คู่ความแถลงรับไว้ก่อนรื้อคดีด้วย ศาลชั้นต้นสั่งนัดพร้อม ถึงวันนัดโจทก์แถลงรับว่าคดีอาญาถึงที่สุดแล้ว และ

นอกจากคำทำได้ เว้นแต่ ในคำทำนั้นจะไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน

6. ถ้าคำทำไม่เกิดผล คู่ความมีหน้าที่ต้องสืบพยานหลักฐานต่อไป หากคู่ความทั้งสองฝ่ายแถลงต่อศาลว่าไม่ประสงค์จะสืบพยานกันต่อไปอีก ให้ศาลวินิจฉัยคดีไปตามหลักการการพิสูจน์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 กล่าวคือ หากคู่ความฝ่ายใดมีการการพิสูจน์แล้วไม่พิสูจน์ หรือพิสูจน์ให้ศาลเห็นตามคำกล่าวอ้างไม่ได้ ให้ศาลพิพากษาให้คู่ความฝ่ายนั้นแพ้คดี

จากหลักการทำคำทำภายใต้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งข้างต้น กล่าวได้ว่า คำทำอาจจำแนกออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. ความตกลงระหว่างคู่ความ
2. เจื่อนใจในคำทำ และ
3. การวินิจฉัยชี้ขาดของศาล โดยเฉพาะในส่วนของเจื่อนใจของคำทำซึ่งมีผลต่อการแพ้หรือชนะคดีของคู่ความ มีหลักเกณฑ์ที่ต้องพิจารณา ดังนี้คือ
 1. เจื่อนใจนั้นต้องไม่ขัดต่อกฎหมายโดยขัดแจ้งหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือมีลักษณะพนันชนต่อ
 2. การใช้ผลของคดีอื่นเป็นเจื่อนใจของคำทำนั้น ผลของคดีอื่นจะต้องเกี่ยวข้องกับคดีที่ทำกันโดยตรง
 3. เจื่อนใจที่จะใช้ในคำทำได้จะต้องเป็นไปเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงเท่านั้น

อย่างไรก็ดี มีคำพิพากษาฎีกาหลายคดีที่ตัดสินเกี่ยวกับคำทำในข้อกฎหมายไว้ เช่น ทำ

คู่ความแถลงต่อศาลชั้นต้นว่า ไม่ได้ใจสืบพยานต่อไปขอให้ศาลพิจารณาพิพากษาคดีไปตามคำทำของจำเลยซึ่งโจทก์เห็นชอบด้วยเช่นนี้ จึงฟังได้ว่า**คู่ความทั้งสองฝ่ายได้ทำกันให้ศาลพิจารณาพิพากษาคดีไปตามคำทำที่จำเลยเสนอไว้ ศาลจึงต้องพิจารณาพิพากษาคดีไปตามคำทำนั้น และถือว่าคู่ความทั้งสองฝ่ายต่างสละประเด็นข้อพิพาทอื่นนอกจากคำทำโดยสิ้นเชิง**

กันให้ศาลวินิจฉัยว่าคดีนี้เป็นฟ้องซ้ำหรือไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 673/2518) ท้ากันให้ศาลวินิจฉัยว่าคดีขาดอายุความหรือไม่ (คำพิพากษาฎีกาที่ 757/2510) เป็นต้น

4. เงื่อนไขของคำทำนั้นจะต้องเป็นเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการแพ้ชนะคดีเลยทีเดียว มิใช่เป็นเพียงการตัดพยานให้น้อยลง เช่น คู่ความตกลงท้ากันสืบพยานคนกลางไว้แล้ว หากพยานร่วมให้การเท็จสมฝ่ายใด ก็ให้ศาลวินิจฉัยไปตามรูปคดี กรณีนี้มีใช้คำท้า เป็นเพียงข้อตกลงในการสืบพยานเท่านั้น (คำพิพากษาฎีกาที่ 1215/2510)

5. เงื่อนไขของคำท้าจะต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดีโดยตรง

จากแนวคำพิพากษาฎีกาที่ผ่านมา มีวิธีการทำคำท้าที่คู่ความนิยมตกลงกันเพื่อให้ประเด็นข้อพิพาทเสร็จไป ได้แก่ การทำโดยใช้คำสาบานต่อหน้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คู่ความกำหนดร่วมกัน หรือตมน้ำสาบาน โดยอาจกำหนดให้คู่ความเป็นผู้สาบาน หรือคู่ความอาจตกลงกันให้บุคคลภายนอกเป็นผู้สาบานก็ได้ เช่น การที่โจทก์และจำเลยทั้งสองตกลงท้ากันให้ ก. กับ พ. ซึ่งเป็นบุคคลที่จำเลยอ้างว่าได้รับชำระหนี้จากจำเลยแทนโจทก์สาบานตนตามที่จำเลยทั้งสองเป็นผู้กล่าวนำสาบานถ้า ก. กับ พ. สาบานได้ว่ายังไม่ได้รับชำระหนี้จากจำเลยไปครบถ้วนแล้ว จำเลยทั้งสองยอมแพ้คดี ถ้าไม่กล่าวสาบานโจทก์ยอมแพ้คดีนั้น แม้ ก. กับ พ. จะมีใช้โจทก์หรือผู้มีส่วนได้เสียก็สามารถกำหนดเป็นคำท้าได้ ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1186/2533* และคำพิพากษาฎีกาที่ 1333/2530**

* คำพิพากษาฎีกาที่ 1186/2533

การที่โจทก์และจำเลยทั้งสองตกลงท้ากันให้ ก. กับ พ. ซึ่งเป็นบุคคลที่จำเลยอ้างว่าได้รับชำระหนี้จากจำเลยแทนโจทก์สาบานตนตามที่จำเลยทั้งสองเป็นผู้กล่าวนำสาบานถ้า ก. กับ พ. สาบานได้ว่ายังไม่ได้รับชำระหนี้จากจำเลยไปครบถ้วนแล้ว จำเลยทั้งสองยอมแพ้คดี ถ้าไม่กล่าวสาบานโจทก์ยอมแพ้คดีนั้น **แม้ ก. กับ พ. จะมีใช้โจทก์หรือผู้มีส่วนได้เสียก็ตาม การสาบานตนของบุคคลทั้งสองก็เป็นเงื่อนไขที่คู่กรณีกำหนดขึ้นเพื่อให้ศาลวินิจฉัยข้อแพ้ชนะในคดีทั้งคำท้าสาบานก็ตรงกับประเด็นข้อพิพาทแห่งคดีที่ศาลกำหนดไว้แล้ว ข้อตกลงท้ากันดังกล่าวจึงมีผลบังคับระหว่างคู่ความ** โจทก์และจำเลยทั้งสองรู้จัก ก. และ พ. ผู้สาบานซึ่งเป็นสามีภรรยา กันมาก่อนในวันนัดสาบาน

ทำให้ถือเอาผลของคำพิพากษาในคดีอื่น มาเป็นข้อเท็จจริงในคดีนี้ เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 483/2525 คู่ความตกลงทำแพ้นะกันว่า ถ้าคดีแพ่งอีกเรื่องหนึ่งของศาลชั้นต้นเดียวกันถึงที่สุดโดยพิพากษาว่าที่ดินเป็นของ ช. โจทก์ยอมแพ้ ถ้าคดีถึงที่สุดว่าที่ดินเป็นของโจทก์ จำเลยและจำเลยร่วมยอมแพ้จำเลยและจำเลยร่วมยอมออกจากที่ดินเช่นนี้ เมื่อปรากฏว่าคดีแพ่งอีกเรื่องหนึ่งนั้นถึงที่สุดโดยพิพากษาว่าที่ดินเป็นของโจทก์ จำเลยและจำเลยร่วมจึงต้องเป็นฝ่ายแพ้คดีตามคำทำ

ถ้าคู่ความไม่ได้ระบุไว้โดยชัดแจ้งว่าให้ถือตามคำพิพากษาในชั้นใด และคดีนั้นมีการอุทธรณ์ฎีกาต่อ เช่นนี้ให้ถือคำพิพากษาในชั้นที่สุด นอกจากนี้ ยังอาจมีการทำให้รังวัดที่ดินที่พิพาท หรือทำให้พิสูจน์ลายมือชื่อในสัญญา เป็นต้น

การทำคำทำในต่างประเทศ

ในประเทศภาคพื้นยุโรปนั้น การทำสาบานกันในศาลเป็นสิ่งที่ตกทอดกันมาของระบบการพิสูจน์ความจริงที่ต้องอาศัยพยานตามกฎหมาย (la preuve légale) อัน

ตัว ฝ่ายจำเลยได้นำสาบานโดยมิได้โต้แย้งคัดค้านเรื่องตัวผู้สาบาน ผู้สาบานได้สาบานตามคำทำแล้ว โจทก์ จำเลยทั้งสองและผู้สาบานลงชื่อในรายงานกระบวนการพิจารณาของศาล โดยผู้สาบานลงชื่อว่า จ. และ พ. ไม่มีผู้ใดโต้แย้งคัดค้าน แสดงว่า ก. ซึ่งคู่ความตกลงให้เป็นผู้สาบาน กับ จ. ซึ่งสาบานและลงชื่อไว้ นั้นเป็นบุคคลคนเดียวกัน แต่มี 2 ชื่อภายหลังฝ่ายจำเลยจึงจะอ้างว่า จ. กับ ก. เป็นคนละคนกันไม่มีสิทธิสาบาน คำสาบานของ จ. ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนหาได้ไม่

****คำพิพากษาฎีกาที่ 1333/2530**

คู่ความทำกันโดยตกลงเอาการสาบานของจำเลย และ ส. เป็นเงื่อนไข กล่าวคือถ้าบุคคลทั้งสองยอมสาบานโจทก์ก็ยอมรับตามข้ออ้างของจำเลยและยอมแพ้คดี แต่ถ้าบุคคลทั้งสองไม่ยอมสาบาน จำเลยก็เป็นฝ่ายแพ้คดี ข้อตกลงดังกล่าวมีผลบังคับระหว่างคู่ความได้ ส่วนการสาบานตนของ ส. เป็นเพียงเงื่อนไขที่คู่กรณีกำหนดขึ้น **การที่ ส. ไม่ได้รู้เห็นยินยอมในการตกลงนั้น หากทำให้ข้อตกลงดังกล่าวเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่** เมื่อจำเลยและ ส. ไปยังสถานที่กำหนดแล้ว แต่บุคคลทั้งสองไม่ยอมสาบาน จำเลยจึงต้องแพ้คดีตามคำทำ

เป็นระบบการพิสูจน์ที่เป็นข้อตรงข้ามกับระบบพยานตามดุลพินิจ (la preuve morale) หรือหลักดุลพินิจอิสระของศาลในการรับฟังและชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน (Principle of free evaluation of evidence) ซึ่งปล่อยให้ศาลใช้ดุลพินิจโดยอิสระว่าจะรับฟังพยานหลักฐานใดได้บ้าง ในปัจจุบันไม่มีประเทศใดเลยที่จะใช้ระบบใดระบบหนึ่งเพียงระบบเดียว แต่จะผสมทั้งสองระบบเข้าด้วยกันโดยพยานตามกฎหมาย (la preuve légale) จะนำไปใช้กับพยานเอกสาร ส่วนพยานตามดุลพินิจ (la preuve morale) ใช้กับพยานบุคคล ในบทความนี้จะขอกล่าวอ้างถึงประเทศที่ยังคงมีการใช้คำทำ ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส และประเทศอิตาลี

1. ประเทศฝรั่งเศส กำหนดให้คำทำในศาล (le serment judiciaire) เป็นพยานหลักฐานประเภทหนึ่งที่รับฟังได้ โดยปรากฏอยู่ในบทบัญญัติทั้งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1357-1369 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 317-322 ซึ่งแบ่งคำทำเป็น 2 ประเภท คือ

1) คำทำที่คู่ความเป็นผู้เสนอ (le serment décisoire) และ

2) คำทำที่ศาลเป็นผู้กำหนด (le serment déféré d'office) โดยกำหนดเงื่อนไขการรับคำทำ และน้ำหนักความน่าเชื่อถือไว้ด้วยดังปรากฏในมาตรา 1369 (French Civil Code, Article 1369) ที่กำหนดให้ศาลจะต้องประเมินมูลค่าของสิ่งของที่เสียหายซึ่งได้มีการทำกันด้วยว่าเหมาะสมหรือไม่เพียงใด ในกรณีคำทำที่ศาลเป็นผู้กำหนด ยังแบ่งย่อยออกเป็น 2 กรณี ได้แก่

(1) คำทำที่ศาลเป็นผู้กำหนดที่เป็นมาตรการในการแสวงหาข้อเท็จจริงตามปกติ กับ

(2) คำทำที่ศาลเป็นผู้กำหนดเกี่ยวกับค่าเสียหาย (le serment in litem/plaids) (วรรณชัย บุญบำรุง, ธนกร วรปรัชญากุล และสิริพัทธ์ พลรบ, 2548: 174-176)

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในมาตรา 1358 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส กำหนดให้คำทำสาบานที่คู่ความเป็นผู้เสนอจะใช้กับข้อพิพาทใด ๆ ก็ได้ แต่ในทางปฏิบัติ หากเป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับสถานะของบุคคลหรือคดีหย่า จะไม่ยอมรับให้ทำคำทำกันได้ (French Civil Code, Article 1358)

2. ประเทศอิตาลี คำทำสาบานแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

- 1) คำทำสาบานที่คู่ความเป็นผู้เสนอ (Giuramento Decisorio)
- 2) คำทำสาบานที่คู่ความเป็นผู้กำหนด (Giuramento Suppletorio)) และ
- 3) คำทำสาบานเกี่ยวกับค่าเสียหาย (Giuramento D'estimazione) และในมาตรา 2739 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี ได้บัญญัติห้ามทำสาบานเกี่ยวกับการกระทำหรืองดเว้นกระทำใด ๆ โดยมีขอบด้วยกฎหมายของผู้ที่จะรับคำทำ ห้ามใช้คำทำเพื่อพิสูจน์สัญญาที่กฎหมายกำหนดไว้ว่าหากไม่ทำเป็นหนังสือจะตกเป็นโมฆะ ห้ามใช้คำทำสาบานเพื่อคัดค้านหรือโต้แย้งข้อเท็จจริงที่บันทึกการกระทำตามอำนาจหน้าที่ที่ปรากฏต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ซึ่งจัดทำเอกสารดังกล่าว เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าคำทำของประเทศฝรั่งเศสและอิตาลี นั้น มีความคล้ายกับคำทำของไทยที่คู่ความเป็นผู้เสนอ โดยถือเป็นข้อตกลงระหว่างกัน ภายใต้เงื่อนไขว่าคู่ความฝ่ายที่เสนอคำทำตกลงจะถอนข้อเรียกร้องของตนถ้าคู่ความฝ่ายที่รับคำทำยืนยันความแท้จริงของข้ออ้างตนโดยการสาบานตนได้ การปฏิเสธกล่าวคำสาบานถือเป็นการยอมรับสารภาพโดยปริยายถึงความถูกต้องแท้จริงของข้ออ้างนั้น

ผลของการทำคำทำต่อบทบาทในการแสวงหาความจริงของศาล

จากที่กล่าวมาในหัวข้อก่อน ๆ จะเห็นได้ว่า การทำคำทำเป็นหลักที่กฎหมายไทยยอมรับและคู่ความสามารถกระทำในศาล เพื่อประโยชน์แก่คดี เพราะผลของคำทำ จะทำให้เกิดข้อแพ้หรือชนะกัน อันทำให้ข้อพิพาทในคดียุติไปโดยความพอใจของคู่ความทั้งสองฝ่าย นอกจากจะส่งผลดีต่อตัวคู่ความแล้ว ยังส่งผลดีต่อระบบศาลด้วย เพราะจะทำให้คดีที่ขึ้นสู่ศาลลดลงหรืออาจกล่าวได้ว่า หลักการทำคำทำมีประโยชน์ต่อ

การพิจารณาคดีในศาลเช่นเดียวกับการไกล่เกลี่ย และการประนีประนอมยอมความในศาลเลยทีเดียว ซึ่งหากพิจารณาในแง่ของประโยชน์แต่เพียงอย่างเดียว การทำคำทำในคดีแพ่งย่อมถือว่าเป็นหลักการที่ดีและเหมาะสมอยู่แล้ว แต่ทว่า ในแนวคำพิพากษาฎีกาที่ผ่านมา มีหลายคดีที่คู่ความตกลงทำคำทำกันซึ่งมีผลต่อบุคคลที่สามด้วย เช่น การที่คู่ความตกลงทำกันให้บุคคลภายนอกเป็นผู้สาบานตนตามเงื่อนไขที่กำหนดเป็นการให้อิสระแก่คู่ความในการกำหนดเงื่อนไขคำทำได้อย่างเสรี ดังตัวอย่างเช่นคำพิพากษาฎีกาที่ 1186/2533* ซึ่งทำให้น่าคิดว่าคำทำดังกล่าวถูกต้องและเหมาะสมหรือไม่ เพียงใด

ปัญหาการใช้คำทำที่ปรากฏภายใต้หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย อันเป็นช่องว่างของกฎหมาย อาจพิจารณาได้ดังนี้

* คำพิพากษาฎีกาที่ 1186/2533

การที่โจทก์และจำเลยทั้งสองตกลงทำกันให้ ก. กับ พ. ซึ่งเป็นบุคคลที่จำเลยอ้างว่าได้รับชำระหนี้จากจำเลยแทนโจทก์สาบานตนตามที่จำเลยทั้งสองเป็นผู้กล่าวนำสาบานถ้า ก. กับ พ. สาบานได้แล้วยังไม่ได้รับชำระหนี้จากจำเลยไปครบถ้วนแล้ว จำเลยทั้งสองยอมแพ้คดี ถ้าไม่กล่าวสาบานโจทก์ยอมแพ้คดีนั้น **แม้ ก. กับ พ. จะมีใจโจทก์หรือผู้มีส่วนได้เสียก็ตาม การสาบานตนของบุคคลทั้งสองก็เป็นเงื่อนไขที่คู่กรณีกำหนดขึ้นเพื่อให้ศาลวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีทั้งคำทำสาบานก็ตรงกับประเด็นข้อพิพาทแห่งคดีที่ศาลกำหนดไว้แล้ว ข้อตกลงทำกันดังกล่าวจึงมีผลบังคับระหว่างคู่ความ** โจทก์และจำเลยทั้งสองรู้จัก ก. และ พ. ผู้สาบานซึ่งเป็นสามีภรรยาด้วยกันก่อนในวันนัดสาบานตัว ฝ่ายจำเลยได้นำสาบานโดยมิได้โต้แย้งคัดค้านเรื่องตัวผู้สาบาน ผู้สาบานได้สาบานตามคำทำแล้ว โจทก์ จำเลยทั้งสองและผู้สาบานลงชื่อในรายงานกระบวนการพิจารณาของศาล โดยผู้สาบานลงชื่อว่า จ. และ พ. ไม่มีผู้ใดโต้แย้งคัดค้าน แสดงว่า ก. ซึ่งคู่ความตกลงให้เป็นผู้สาบาน กับ จ. ซึ่งสาบานและลงชื่อไว้นั้นเป็นบุคคลคนเดียวกัน แต่มี 2 ข้อภายหลังฝ่ายจำเลยจึงจะอ้างว่า จ. กับ ก. เป็นคนละคนกันไม่มีสิทธิสาบาน คำสาบานของ จ. ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนหาได้ไม่

1. คำทำสามารถใช้ได้กับคดีแพ่งทุกคดีหรือไม่ ซึ่งในกฎหมายไทยมิได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้แต่อย่างใด แต่ตามบทบัญญัติมาตรา 1358 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสจะกำหนดให้คำทำสาบานที่คู่ความเป็นผู้เสนอ นั้นจะใช้กับข้อพิพาทใด ๆ ก็ได้ แต่ในทางปฏิบัติแล้วหากข้อพิพาทดังกล่าวเกี่ยวกับสถานะบุคคลหรือคดีหย่านั้น ระบบกฎหมายฝรั่งเศสก็ไม่อาจยอมรับให้ทำกันในศาลได้ หรือตามมาตรา 2739 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี บัญญัติห้ามทำสาบานกันเกี่ยวกับการกระทำหรือการงดเว้นใด ๆ โดยมีข้อยกเว้นกฎหมาย (Fatto Illecito) ของผู้ที่จะรับคำทำ หรือห้ามใช้คำทำเพื่อพิสูจน์สัญญาที่กฎหมายกำหนดไว้ว่าหากไม่ทำเป็นหนังสือจะตกเป็นโมฆะ หรือห้ามใช้คำทำสาบานเพื่อคัดค้านหรือโต้แย้งข้อเท็จจริงที่บันทึกในการกระทำตามอำนาจหน้าที่ (Public Act) ที่ปรากฏต่อหน้าเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งจัดทำเอกสารดังกล่าว

2. การกำหนดขอบเขตของคำทำ ภายใต้หลักกฎหมายของไทยเป็นการให้อิสระแก่คู่ความอย่างกว้างที่จะตกลงกันภายใต้เงื่อนไขอย่างใด ๆ ก็ได้ ขอเพียงเงื่อนไขคำทำนั้นชอบด้วยกฎหมาย และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนก็สามารถกำหนดเป็นคำทำได้แล้ว เช่น ทำให้สาบานตน หรือดื่มน้ำสาบาน โดยอาจกำหนดให้คู่ความเป็นผู้สาบาน หรือให้บุคคลภายนอกเป็นผู้สาบานก็ได้ ทำให้ถือเอาผลของคำพิพากษาในคดีอื่น มาเป็นข้อแพ้หรือชนะในคดีนี้ ถ้าคู่ความไม่ได้ระบุไว้โดยชัดแจ้งว่าให้ถือตามคำพิพากษาในชั้นใด และคดีนั้นมีการอุทธรณ์ฎีกาต่อ เช่นนี้ให้ถือคำพิพากษาในชั้นที่สุด ทำให้รังวัดที่ดินที่พิพาท ทำให้พิสูจน์ลายมือชื่อในสัญญา เป็นต้น ซึ่งการกำหนดเงื่อนไขของคำทำ กฎหมายไม่ได้กำหนดหน้าที่ศาลให้ทำการตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมในเงื่อนไขแต่อย่างใด ซึ่งต่างจากกฎหมายฝรั่งเศสที่กำหนดเงื่อนไขการรับคำทำ และน้ำหนักความน่าเชื่อถือไว้ด้วย

3. การทำให้สาบานสมควรใช้เป็นเงื่อนไขของคำทำได้หรือไม่ แม้ว่าการสาบานตนจะเป็นขั้นตอนหนึ่งของการสืบพยานตามที่ปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 112 ก็ตาม แต่การนำวิธีสาบานตนมาใช้เป็นคำทำเพื่อ

ตัดสินแพ้ชนะในประเด็นแห่งคดี โดยมีน้ำหนักเด็ดขาดเหนือกว่าพยานหลักฐานทั้งปวงที่อยู่ในสำนวนคดี ทำให้การสืบพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่มีมาก่อนการทำความคำทำนั้นเป็นอันเสียเปล่าไปทันที และศาลไม่มีอำนาจที่จะยกเหตุใดเหตุหนึ่งมาตัดสินให้แตกต่างจากผลที่ปรากฏในคำทำด้วย ซึ่งดูเหมือนว่าคู่ความใช้อำนาจศาลเป็นเครื่องมือในการยืนยันความชอบด้วยกฎหมายให้กับข้ออ้างของตนเท่านั้นจะเห็นได้ว่าในประเทศอื่นๆ ที่เคยใช้ระบบคำทำสาบานก็มีการยกเลิกหลักการนี้กันไปนานแล้ว เช่น ออสเตรเลีย ฮังการี รัสเซีย นอร์เวย์ เยอรมัน โปแลนด์ ยูโกสลาเวีย สวีเดน ฟินแลนด์ (Cappelletti, Mauro and Garth, Bryan G., 1988: 38) และเนเธอร์แลนด์ (Verkerk, 2010: p.216)

บทสรุป

ภายใต้หลักกฎหมายพยานหลักฐานของไทยตามที่ปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง การทำความคำทำเป็นสิ่งที่กฎหมายและศาลไทยยอมรับให้คู่ความสามารถตกลงทำกันได้โดยเสรี เพื่อประโยชน์แก่คดี ในการยุติข้อพิพาทระหว่างกันภายใต้หลักความสมัครใจของคู่ความทั้งสองฝ่าย อย่างไรก็ตาม ศาลมีอำนาจปฏิเสธไม่อนุญาตให้คู่ความทำความคำทำได้หากว่าเงื่อนไขในคำทำนั้น ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ทั้งนี้ผลของคำทำยังอาจถือเป็น การตกลงกันที่ศาลต้องพิพากษาตามยอมให้ก็ได้ ซึ่งหากพิจารณาถึงความพึงพอใจของคู่ความที่สามารถทำให้ข้อพิพาทยุติกันได้ คำทำย่อมมีประโยชน์ต่อระบบการพิจารณาคดีในศาลเป็นอย่างมาก เพราะทำให้คดีเสร็จไปจากศาลด้วยความถูกต้องรวดเร็ว และเป็นธรรม แต่ทว่า การกำหนดเงื่อนไขของคู่ความในคำทำมีความเป็นอิสระอย่างมากที่จะกำหนดให้มีข้อตกลงใด ๆ ระหว่างกันก็ได้ เช่น การสาบานตนต่อหน้าสิ่งศักดิ์ที่คู่ความเคารพบูชา การนำบุคคลภายนอกมาเป็นเงื่อนไขของคำทำ เป็นสิ่งที่ทำให้คิดว่าคำทำโดยเงื่อนไขเหล่านี้ถูกต้องและเหมาะสมหรือไม่ โดยเฉพาะการทำสาบานตนที่หลาย ๆ ประเทศในภาคพื้นยุโรปต่างยกเลิกการทำคำทำสาบานแล้ว เพราะการทำ

สาบานนั้นขัดต่อหลักการค้นหาความจริงอันเป็นบทบาทของศาลในการพิจารณาคดี นอกจากนี้ การทำคำทำที่ไม่มีขอบเขตที่จะให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการกำหนดได้นั้น อาจทำให้คู่ความอาศัยคำทำเป็นเครื่องมือในการให้ศาลต้องปฏิบัติตามความต้องการของตนเองได้ ซึ่งในต่างประเทศที่ยังคงมีคำทำกันนั้น กฎหมายมีการพัฒนา กำหนดประเภทของคดีที่ไม่อาจใช้คำทำได้ เช่น คดีเกี่ยวกับสถานะของบุคคล หรือคดีฟ้องหย่า เป็นต้น รวมถึงให้ศาลยังคงมีอำนาจใช้ดุลพินิจกำหนดค่าเสียหายที่ถูกต้องแท้จริงได้แม้ว่าขัดกับผลของคำทำที่ปรากฏก็ตาม เป็นการให้ศาลยังคงมีบทบาทในการค้นหาความจริงเพื่อความเป็นธรรมแก่คู่ความไม่ให้เกิดการเสียเปรียบระหว่างกันอันจะทำให้คำทำสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักการพิจารณาคดีแฟ่งได้

ข้อเสนอแนะ

การอนุญาตให้ทำกันในชั้นศาล ศาลควรเข้ามามีบทบาทในการกำกับควบคุมการทำกันของคู่ความ เพื่อป้องกันการเสียเปรียบในคดีอันเป็นบทบาทของศาลในการแสวงหาความจริงแบบเชิงรุก (Active Role) มากกว่าการใช้บทบาทแบบเชิงรับ (Passive Role) โดยเฉพาะในคดีที่คู่ความมอบอำนาจให้แก่ทนายความในการดำเนินคดีแทน ศาลควรเรียกคู่ความทั้งสองฝ่ายมาถามถึงความประสงค์ในการทำคำทำด้วยตนเอง รวมถึงควรมีกฎหมายกำหนดลักษณะของคดี หรือข้อเท็จจริงที่ศาลอาจปฏิเสธไม่อนุญาตให้ทำคำทำได้ กล่าวคือ ในคดีแฟ่งทุกประเภท ไม่อาจใช้หลักการทำคำทำได้ทั้งหมด หากว่าคดีนั้น หรือประเด็นนั้น กระบอบสถานะของบุคคลหรือสิทธิของบุคคลที่สาม และศาลควรยังคงมีดุลพินิจในการกำหนดค่าเสียหาย หรือค่าปรับที่ถูกต้องและเหมาะสมกับความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ แม้ว่าจะขัดต่อผลของคำทำก็ตาม ส่วนการทำให้สาบานตนนั้น เป็นเงื่อนไขที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงใด ๆ ในคดีเลย ผู้เขียนเห็นว่ากฎหมายไทยควรยกเลิกการทำคำทำโดยอาศัยเงื่อนไขในการสาบานตนเพื่อให้กฎหมายพยานหลักฐานสอดคล้องกับหน้าที่ของศาลในการค้นหาความจริงได้

ทั้งนี้ในการทำคำทำ ศาลพึงระลึกเสมอว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาคดีของคู่ความเท่านั้น หากคำทำจะทำให้ศาลกลายเป็นเครื่องมือของคู่ความที่ชนะคำทำแล้ว ก็จะไม่เป็นธรรมต่อคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นศาลไม่ควรอนุญาตให้คำทำได้ และศาลพึงมีอำนาจในการตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมของการคำทำตามหลักที่ว่าหน้าที่หลักในการค้นหาความจริงเป็นหน้าที่ของศาล ศาลจะต้องเป็นผู้ค้นหาความจริงด้วยตนเองเสมอ

เอกสารอ้างอิง

เข็มชัย ชูติวงศ์. (2538). **คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน**. (พิมพ์ครั้งที่ 6).

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ.

ชวลิต โสภณวัต. (2524). **กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบ**

กล่าวหาจริงหรือ, **ตุลพาหะ**. เล่ม 6. ปีที่ 28.

ธนกร วรปรัชญากุล. (ม.ป.ป.). **บทบาทของผู้พิพากษาในประเทศที่ใช้ระบบประมวล**

กฎหมายและประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ในการค้นหาข้อเท็จจริงใน

คดีแพ่ง. **วารสารยุติธรรม**, (ม.ป.ป.).

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

หนังสือรายงานคดีของศาลทั่วราชอาณาจักร, ศาลยุติธรรม จาก

www.online.flipbuilder.com/rdpv/jsgco/index.html, 15 มีนาคม

2564

พัชรินทร์ เปี่ยมสมบูรณ์. (2517). **การปฏิรูปกฎหมายของประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ.**

2411-2478, มุลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์, อ้างถึงใน

คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเฉลิมฉลองวชิรราชสมบัติครบ 100 ปี ในพระ

บามสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กระทรวงยุติธรรม. (2511). การปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยะมหาราช.

สมชาย วัฒนสุข. (2549). **บทบาทของศาลชั้นต้นในการแสวงหาความจริง**,
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจ
บัณฑิตย.

โสภณ รัตนกร. (2551). **คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน**. (พิมพ์ครั้งที่ 9),
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ.

วรรณชัย บุญบำรุง, ธนกร วรปรัชญากุล และสิริพัทธ์ พลรบ. (2548). **หลักและทฤษฎี
กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 2**, กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน.

วุฒิพงศ์ จิตอ่อนน้อม. (2555). **ผลของคำทำการพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งต่อ
ศาล**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Cappelletti, Mauro and Garth, Bryan G.. (1988). **International
Encyclopedia of Comparative Law, Vol. XVI: Civil Procedure
Ch.1 Introduction – Policies, Trends and Ideas in Civil
Procedure**.

R.R. Verkerk. (2010). **Fact-Finding in Civil Litigation: A Comparative
Perspective**, Antwerp – Oxford – Portland: Intersentia.

Merryman, John Henry and Rogelio Pérez-Perdomo. (2007). **The Civil
Law Tradition: An Introduction to the Legal Systems of
Europe and Latin America**, (3rd edition). Stanford University
Press.

French Civil Code

Translated Thai Reference

All court cases of the Kingdom Report, Court of Justice from

www.online.flipbuilder.com/rdpv/jgco/index.html, 15 March

2021

Boonbumrung, W, Thanakorn Worrapruchayakul, Siripat Ponlob. (2548).

Principles and Theories of Civil Procedure Law, volume 2.

Bangkok: Winyuchon.

Chutiwong, K. (2538). **Explanation of Laws of Witness**

Characteristics. (sixth edition). Bangkok: Nitibunnakarn Press.

Jiton-nom, W. (2555). **Effect of the challenge on the civil trial to**

the court. Master Degree's Thesis, Law Faculty, Thammasat

University.

Pearnsomboon, P. (2517). **Law reform of Thailand since 1868-1935**.

Social Science Textbook Project Foundation And humanities,

Cited in the organizing committee of the 100th Anniversary

Celebration in His Majesty King Chulalongkorn Ministry of Justice.

(2511). Reform of the legal system and court in the reign of King

Chulalongkorn, you are in the head of Phra Piya the Great.

Rattanakorn, S. (2551). **Explanation of Laws of Witness Characteristics**.

(ninth edition), Bangkok: Nitibunnakarn Press.

Sophonwat, C. (2524). Is the Thai witness law really the law in

the allegation system?. **Dulapa**.6, 28.

Wimonsuk, S. (2549). **The role of the Court of First Instance in the quest for truth?**. Master Degree's Thesis, Law department, Graduated School, Dhurakij Pundit University.

Worrapruchayakul, T. Roles of judges in code countries and common law countries in civil case fact-finding. Justice Journal. (n.d).

บทความที่ : 12
Article :



การรณรงค์ทางการเมืองบนโลกออนไลน์เพื่อสนับสนุน
การเปลี่ยนผ่านอำนาจ: กรณีศึกษาเฟซบุ๊กเพจ
“ล้านชื่อด้านล้างผิด” “THE METTAD” และ
“ลุงตู่ตูน” ในช่วงการเลือกตั้ง 2562

Online Political Campaign to Support the Transition
of Power: A Case Study of the Facebook Pages
“Anti-Amnesty”, “THE METTAD”, and
“Super Lungtoo” in 2019 General Election

[Received: December 29, 2020; Revised: February 15, 2021; Accepted: February 18, 2021]

ทัตเทพ ดีสุคนธ์* และ พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์*

Tatthep Deesuko* and Pitch Pongsawat*

*คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย [, Faculty of Political Science,
Chulalongkorn University];

Corresponding author e-mail: tattheptv@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาลักษณะและนัยสำคัญของการรณรงค์ทางการเมืองผ่านเฟซบุ๊กเพจ “ล้านชื่อต้านล้างผิด” “THE METTAD” และ “ลุงตุ๋น” ซึ่งมีลักษณะเป็นเฟซบุ๊กเพจนิรนามที่ไม่สามารถระบุตัวตนของผู้ก่อตั้งเพจได้ชัดเจน แต่ผลิตเนื้อหาเพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านอำนาจของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์และโจมตีคู่แข่งทางการเมืองมาอย่างต่อเนื่องในช่วงฤดูกาลเลือกตั้ง 2562 โดยศึกษาในเชิงคุณภาพด้วยแนวทางการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสำรวจรูปแบบการนำเสนอและประเด็นที่เฟซบุ๊กทั้ง 3 เพจใช้ในการรณรงค์ รวมถึงลักษณะการแสดงความคิดเห็นของผู้ใช้เฟซบุ๊กที่ปรากฏบนเฟซบุ๊กเพจดังกล่าว ผลการศึกษพบว่า แม้เฟซบุ๊กทั้ง 3 เพจจะนิยมใช้รูปแบบการนำเสนอที่สอดคล้องไปตามวัฒนธรรมการสื่อสารบนสื่อสังคมออนไลน์ยุคปัจจุบัน แต่ประเด็นส่วนใหญ่ที่หยิบยกมานำเสนอยังคงผูกโยงอยู่กับชุดอุดมการณ์ที่ครองอำนาจนำในสังคมไทย ได้แก่ ชาตินิยม ศาสนา พระมหากษัตริย์ นอกจากนี้ผู้ใช้เฟซบุ๊กส่วนใหญ่ยังแสดงความคิดเห็นต่อเนื้อหาที่เพจนำเสนอไปในเชิงสนับสนุนและคล้อยตาม จนอาจทำให้เฟซบุ๊กเพจนิรนามเหล่านี้กลายเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ห้องเสียงสะท้อน (Echo Chamber) บนโลกสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งรวมกลุ่มคนที่สนับสนุนรัฐบาลพลเอกประยุทธ์เข้ามาไว้ด้วยกัน โดยไม่ได้แพร่กระจายเนื้อหาไปสู่กลุ่มคนที่มีอุดมการณ์แบบอื่น ๆ มากนัก และถึงแม้เนื้อหาบางส่วนที่เพจผลิตขึ้นจะเข้าข่ายเป็นข้อมูลบิดเบือน แต่ผู้ใช้เฟซบุ๊กภายในห้องเสียงสะท้อนนี้ก็ยังคงเห็นคล้อยตามกับข้อมูลเหล่านั้นต่อไป เพราะเป็นข้อมูลที่ถูกสร้างให้สอดคล้องกับชุดอำนาจนำและชุดความคิดดั้งเดิมของตน โดยหล่อเลี้ยงจิตใจมวลชนฝั่งสนับสนุนรัฐบาลให้ยังคงเชื่อมั่นในรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ และลดความชอบธรรมของคู่แข่งทางการเมืองลงไปเรื่อย ๆ

คำสำคัญ : การรณรงค์ทางการเมือง; เฟซบุ๊กเพจ; การเลือกตั้ง 2562

Abstract

This research article focuses on the characteristics and significance of political campaign from the Facebook pages “Anti- Amnesty”, “THE METTAD”, and “Super Lungtoo” presented themselves as anonymous Facebook pages or controlled by unidentified owners who continuously produce content to support the transition of power of Prayut’s government and attack the political opponents during the 2019 General Election. The study has been conducted qualitatively through the content analysis approach to explore the formats and contents that these 3 pages used in campaigning, including the way of Facebook users commented on the mentioned pages. The study found that although these 3 Facebook pages often use a presentation format that links with today’s social media communication culture, most of the presented content is still associated with the Hegemony of Thai society: the Nation, the Religion, and the Monarchy. Besides, most Facebook users usually give supportive and corresponding comments to the page’s contents, causing these anonymous pages to become the echo chamber where people who support Prayut’s government are brought together without spreading the content to other ideological groups. Some of the content made by the pages are even distorted, but the users inside this echo chamber still agree on that false information as that piece of information conforms to the Hegemony and the initial ideology of them. The pages keep nurturing the hearts of people on the side of Prayut’s government to assure their confidence and gradually reduce the legitimacy of the political opponents.

Keywords: Political Campaign; Facebook Page; 2019 General Election

บทนำ

การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2562 ถือเป็นการเลือกตั้งที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งของประวัติศาสตร์การเมืองไทย เพราะเป็นการเลือกตั้งครั้งแรกหลังเหตุการณ์รัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 รวมถึงเป็นการเลือกตั้งที่พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา และกลุ่มผู้ก่อการรัฐประหารแสดงเจตจำนงอย่างชัดเจนว่าต้องการจะเปลี่ยนผ่านอำนาจจากเผด็จการทหารมาสู่รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง จึงเป็นการเลือกตั้งที่ฝ่ายรัฐบาลจากคณะรัฐประหารและพรรคการเมืองฝ่ายตรงข้าม เช่น พรรคเพื่อไทย พรรคเสรีรวมไทย และพรรคอนาคตใหม่ต่างต้องต่อสู้ขับเคี่ยวและมุ่งรณรงค์ทางการเมืองกับประชาชนอย่างหนักหน่วง เพื่อช่วงชิงอำนาจการบริหารประเทศให้มาอยู่กับฝ่ายตน โดยเฉพาะฝ่ายรัฐบาลพลเอกประยุทธ์เดิมที่นอกจากจะเปลี่ยนแปลงการสื่อสารกับประชาชนจากการเน้นปราบปรามและใช้อำนาจปิดกั้นข่าวสารในช่วงแรก มาเป็นการสื่อสารผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น เพลง รายการโทรทัศน์ และสื่อสังคมออนไลน์ ในเวลาต่อมาแล้ว ยังมีเครือข่ายผู้สนับสนุนของรัฐบาลอีกจำนวนมากที่รวมตัวกันอย่างเป็นเครือข่ายบนสื่อสังคมออนไลน์เฟซบุ๊ก (Facebook) เพื่อผลิตเนื้อหาสนับสนุนรัฐบาลพลเอกประยุทธ์และโจมตีคู่แข่งให้หมดความชอบธรรมทางการเมือง โดยอาจแบ่งเครือข่ายผู้สนับสนุนเหล่านี้ได้เป็นหลายประเภท เช่น เฟซบุ๊กเพจของนักการเมืองและพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่ประกาศตนว่าจะสนับสนุนพลเอกประยุทธ์ให้เป็นนายกฯ ต่อไปหลังการเลือกตั้ง เฟซบุ๊กเพจของสำนักข่าวที่มุ่งนำเสนอเนื้อหาเพื่อสนับสนุนรัฐบาลพลเอกประยุทธ์เป็นหลัก รวมถึงเฟซบุ๊กเพจของผู้ทรงอิทธิพล (Influencer) ซึ่งเป็นบุคคลนอกรัฐบาลที่ใช้ตัวตนจริงในการสื่อสารบนโลกออนไลน์เพื่อสนับสนุนรัฐบาลพลเอกประยุทธ์

นอกจากเฟซบุ๊กเพจข้างต้นแล้ว ในช่วงฤดูกาลเลือกตั้ง 2562 ผู้วิจัยยังสำรวจพบ เฟซบุ๊กเพจอีกประเภทหนึ่งที่มีบทบาทในการผลิตเนื้อหาสนับสนุนรัฐบาลพลเอก

ประยุทธ์และโจมตีคู่แข่งทางการเมืองเช่นกัน แต่เป็นเพจที่มีลักษณะเป็นเฟซบุ๊กเพจนิรนาม (Anonymous Facebook Page) กล่าวคือไม่สามารถระบุตัวตนของผู้ก่อตั้งได้อย่างชัดเจน โดยอาจเป็นได้ทั้งเพจที่เกิดจากคนในหรือคนใกล้ชิดของรัฐบาลเป็นผู้ก่อตั้งหรือเกิดจากประชาชนทั่วไปที่ต้องการร่วมสนับสนุนรัฐบาลพลเอกประยุทธ์เป็นผู้ก่อตั้งขึ้น โดยเฟซบุ๊กเพจประเภทนี้ได้ผลิตเนื้อหาที่ก่อให้เกิดกระแสเกลียดชังบนโลกออนไลน์อยู่บ่อยครั้ง เช่น การมุ่งโจมตีธนาธร จึงรุ่งเรืองกิจ หัวหน้าพรรคอนาคตใหม่ ณ ขณะนั้นอย่างเป็นระบบ หลังเริ่มได้รับความนิยมจากคนรุ่นใหม่ด้วยกระแส “ฟ้ารักพ่อ” หรือความพยายามชี้แจงและแก้ต่างคำกล่าวหาต่าง ๆ ที่มีต่อรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ (กล้า สมทวนิช, 2562) ซึ่งมีทั้งการนำเสนอข้อมูลที่เป็นจริง การวางกรอบเพื่อเน้นความจริงบางส่วนให้โดดเด่นขึ้นมา (Framing) และการจงใจบิดเบือนข้อมูลเพื่อเป้าหมายบางอย่าง (Disinformation) จนเกิดเป็นข้อถกเถียงบนหน้าสื่อมวลชนและโลกออนไลน์อยู่บ่อยครั้งว่าเจ้าของที่แท้จริงของเฟซบุ๊กเพจเหล่านี้คือใคร รัฐบาลมีส่วนรู้เห็นหรือไม่ และใช้งบประมาณส่วนใดมาจัดทำ (ข่าวเวิร์คพอยท์, 2561) โดยปรากฏการณ์ดังกล่าวได้รับความสนใจจากสังคมมากขึ้นหลังการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลของ ส.ส. พรรคก้าวไกลเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2563 ซึ่งกล่าวอ้างว่ารัฐบาลพลเอกประยุทธ์และกองทัพมีส่วนรู้เห็นกับการจัดตั้งเว็บไซต์และเฟซบุ๊กเพจนิรนามบางเพจ เพื่อใช้เป็นส่วนหนึ่งในปฏิบัติการข่าวสารและการรณรงค์ทางการเมือง (มดิชน, 2563)

จากการสังเกตปรากฏการณ์ของผู้วิจัยพบว่า มีเฟซบุ๊กเพจนิรนามที่เคลื่อนไหวสนับสนุนรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ในช่วงฤดูกาลเลือกตั้ง 2562 (เท่าที่สังเกตพบ) จำนวนประมาณ 30 เพจ แต่เพจที่มียอดผู้ติดตามมากกว่า 50,000 คนจะมีอยู่จำนวน 14 เพจ โดยจาก 14 เพจดังกล่าว ผู้วิจัยได้คัดเลือกเพจที่มีลักษณะการนำเสนอเนื้อหาโดดเด่นมาเป็นกรณีศึกษาจำนวน 3 เพจ ได้แก่ เพจ “ล่านชี้อ่านล่านผิด”

(โจมตีคู่แข่งเป็นหลัก) “*THE METTAD*” (โจมตีคู่แข่งเป็นหลัก) และ “*ลุงตุ๋น*” (สนับสนุนรัฐบาลเป็นหลัก) ซึ่งจากการสังเกตโพสต์ในเบื้องต้นพบนัยสำคัญและความน่าสนใจให้ศึกษาอยู่ 2 ประการ ประการแรกคือ แม้รูปแบบที่เฟชบุ๊กเพจเหล่านี้ใช้ในการสื่อสารจะสอดคล้องไปตามวัฒนธรรมการสื่อสารบนเฟชบุ๊กในปัจจุบัน แต่ประเด็นส่วนใหญ่ที่หยิบยกมานำเสนอยังคงวนเวียนอยู่กับชุดอุดมการณ์ที่ครองอำนาจนำในสังคมไทย เช่น การโจมตีคู่แข่งทางการเมืองว่าเป็นผู้ไม่รักชาติ มีความคิดล้มล้างสถาบันกษัตริย์ ขณะเดียวกันก็ชื่นชมรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ว่าเป็นผู้รักชาติและพร้อมจะปกป้องสถาบันกษัตริย์อยู่เสมอ ส่วนประการที่ 2 คือ แม้จะไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าเจ้าของเฟชบุ๊กเพจเหล่านี้คือใคร แต่ผู้คนบนสื่อสังคมออนไลน์ก็ยังคงกดติดตาม (Follow) และส่งต่อ (Share) เนื้อหาจากเพจเหล่านี้เป็นจำนวนมาก รวมถึงยังแสดงความคิดเห็นคล้อยตามไปกับสิ่งที่เพจนำเสนอและช่วยตอกย้ำชุดอำนาจนำของสังคมให้ดำรงอยู่บนโลกออนไลน์ด้วย จนอาจทำให้เฟชบุ๊กเพจเหล่านี้กลายเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ห้องเสียงสะท้อน (Echo Chamber) ของมวลชนฝั่งสนับสนุนรัฐบาลพลเอกประยุทธ์

จากการสังเกตปรากฏการณ์ดังกล่าวผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจขึ้นว่า การรณรงค์ทางการเมืองผ่านเฟชบุ๊กเพจนิรนามเหล่านี้มีลักษณะและนัยสำคัญต่อการเปลี่ยนผ่านอำนาจของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ในช่วงการเลือกตั้ง 24 มีนาคม 2562 อย่างไร รูปแบบและประเด็นที่เพจหยิบยกมานำเสนอสะท้อนอุดมการณ์หรือวัฒนธรรมร่วมบางอย่างในสังคมไทยหรือไม่ รวมถึงการแสดงความคิดเห็นของผู้ใช้เฟชบุ๊กที่ปรากฏบนเพจต่าง ๆ ได้สะท้อนบทบาทของชุดอำนาจนำในสังคมหรือนัยสำคัญของเฟชบุ๊กเพจประเภทนี้ในแง่ใดบ้าง ทั้งนี้ เพื่อจะได้เข้าใจอีกร่องประกอบหนึ่งที่ทำงานอยู่เบื้องหลังองค์การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในปี 2562 ได้มากขึ้น

วัตถุประสงค์

1. ศึกษารูปแบบและประเด็นที่ใช้ในการรณรงค์ทางการเมืองผ่านเฟซบุ๊กเพจ “ล้านชื้อด้าล้านผิด” “THE METTAD” และ “ลุงตุ๋น” ในช่วงการเลือกตั้ง 2562

2. ศึกษาลักษณะการแสดงความคิดเห็นของผู้ใช้เฟซบุ๊กที่ปราศจากบทวิเคราะห์ในกรณีศึกษา ภายใต้การทำงานของชุดอำนาจนำในสังคมไทย และอธิบายถึงสถานะห้องเสียงสะท้อน (Echo Chamber) ที่เกิดขึ้นบนโลกสื่อสังคมออนไลน์

ทฤษฎีและแนวคิดในการวิจัย

1. การครองอำนาจนำ (Hegemony)

การครองอำนาจนำ (Hegemony) เป็นแนวคิดที่เสนอโดยอันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) ซึ่งพัฒนาต่อยอดมาจากทฤษฎีมาร์กซิสต์ (Marxist Theory) โดยมองว่านอกจากชนชั้นปกครองจะควบคุมประชาชนผ่านปัจจัยการผลิตและมิติการใช้อำนาจเชิงบังคับแล้ว ยังมีการควบคุมผ่านสถานะการครองอำนาจนำด้วย โดยชนชั้นปกครองจะสร้างโลกทัศน์แบบสามัญ (Common Sense) หรือโลกทัศน์ที่ถูกทำให้กลายเป็นบรรยากาศทางสังคมวัฒนธรรมของปัจเจกทั่วไป เป็นการมองโลกตามแบบของชนชั้นปกครองเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน และควบคุมโลกทัศน์ของชนชั้นผู้อยู่ใต้อำนาจให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำงานผ่านประชาสังคม (Civil Society) อันประกอบไปด้วยสถาบันต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งรวมความสัมพันธ์ของผู้คน เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา และสื่อมวลชน โดยสถาบันดังกล่าวจะทำหน้าที่สร้างชุดอุดมการณ์ขึ้นมาตามความต้องการของชนชั้นปกครอง และดำเนินการส่งต่อ สืบทอด และแพร่กระจายอุดมการณ์เหล่านั้นไปทั่วสังคมจนประชาชนทั่วไปยอมรับอย่างยินยอมพร้อมใจ (Consent) โดยไม่รู้สึกรังเกียจหรือตั้ง

คำถามใด ๆ (วัชรพล พุทธิรักษา, 2557: 124) ซึ่งในบทความวิจัยนี้จะมุ่งสำรวจว่า การผลิตเนื้อหาของเพชบุรีเพจในกรณีศึกษาและการแสดงความคิดเห็นของผู้ใช้เพชบุรีเพจในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของประชาสังคมได้ร่วมกันส่งต่ออำนาจนำของสังคมไทย (ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์) ให้แพร่กระจายและดำรงอยู่ต่อไปในสังคมหรือไม่ อย่างไร

2. ข่าวปลอมและข้อมูลที่บิดเบือน (Fake News and Disinformation)

แนวคิดนี้เกิดขึ้นเพื่ออธิบายปรากฏการณ์การแพร่กระจายของข่าวปลอมในโลกยุคอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ โดยคำว่าข่าวปลอม (Fake News) นั้นเป็นนิยามกว้าง ๆ ที่อธิบายความหมายถึงข้อมูลเท็จบนโลกออนไลน์ ซึ่งในปัจจุบันมักถูกแบ่งย่อยออกเป็น 2 รูปแบบ รูปแบบแรกคือ “*Misinformation*” หรือข้อมูลเท็จที่ถูกรับรู้และส่งต่อ ๆ กันไปโดยไม่ได้เจตนา ซึ่งอาจเกิดจากผู้ที่ไม่ทราบว่าการรู้เท่าทันสื่อ เช่น ไม่รู้วิธีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล หรือความเชื่อที่คนใกล้ชิดส่งต่อมาจากสื่อสังคมออนไลน์คือสิ่งที่ถูกต้องทั้งหมด ส่วนรูปแบบที่ 2 คือ “*Disinformation*” หรือข้อมูลเท็จที่ถูกประกอบสร้างขึ้นอย่างจงใจ เพื่อบิดเบือนให้คนสับสนและโน้มน้าวไปตามเป้าหมายที่วางไว้ (Ireton & Posetti, 2018: 46-47) ซึ่งเป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายบนโลกออนไลน์ในปัจจุบัน โดยเฉพาะการผลิตข้อมูลเท็จเพื่อโจมตีฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง (BBC Trending, 2016) ที่สำคัญกว่านั้นนอกจากฝั่งผู้ผลิตจะจงใจสร้างข้อมูลเท็จขึ้นมาแล้ว ในฝั่งผู้รับสื่อเองแม้จะมีหลักฐานออกมาตอบโต้แล้วว่าข้อมูลเท็จ แต่บางคนก็ยังคงเลือกที่จะเชื่อและจงใจส่งต่อข้อมูลเหล่านั้นต่อไป เพราะเป็นสิ่งที่ตรงกับความเชื่อและอุดมการณ์ของตน (Mayka, 2020) ดังนั้น ประเด็นสำคัญของข่าวปลอมและข้อมูลที่บิดเบือนจึงไม่ได้อยู่ที่ตัวผู้ผลิตเท่านั้น แต่ผู้รับสื่อที่ร่วมด้วยช่วยกันยืนยัน สนับสนุน และส่งต่อข้อมูลก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้ข้อมูลเท็จแพร่กระจายต่อไปในวงกว้างเช่นกัน โดยในบทความวิจัยนี้จะมุ่งสำรวจว่า เพชบุรีเพจในกรณีศึกษาได้ผลิตข่าวปลอมและข้อมูลที่บิดเบือนขึ้นมาสนับสนุน

รัฐบาลและโจมตีคู่แข่งทางการเมืองบ้างหรือไม่ และเนื้อหาเหล่านั้นได้รับการตอบสนองจากผู้ใช้เฟซบุ๊กในลักษณะใด

3. ห้องเสียงสะท้อน (Echo Chamber)

ห้องเสียงสะท้อน (Echo Chamber) เป็นสภาวะที่บุคคลหนึ่งเลือกเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากฝั่งที่ตรงกับความเชื่อและทัศนคติดั้งเดิมของตนเท่านั้น ขณะเดียวกันก็ปิดกั้นข้อมูลข่าวสารจากฝั่งที่ขัดกับความเชื่อของตน เปรียบเสมือนเสียงที่ถูกผลิตซ้ำและสะท้อนกลับไปมาภายในห้องปิดจนไม่เปิดโอกาสให้เสียงที่แตกต่างสอดแทรกเข้ามาในห้องนั้นได้ ซึ่งถึงแม้ว่าสภาวะดังกล่าวจะเกิดขึ้นเป็นธรรมดาสามัญในสภาพจิตใจของมนุษย์ แต่จากงานวิจัยในช่วงหลายปีที่ผ่านมายืนยันตรงกันว่า สื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่ที่เอื้อให้เกิดสภาวะห้องเสียงสะท้อนอย่างเข้มข้นมากขึ้น เพราะนอกจากมนุษย์จะมีแนวโน้มเลือกเปิดรับข้อมูลที่ตรงกับความเชื่อของตนเท่านั้นแล้ว ผู้ให้บริการสื่อสังคมออนไลน์ยังออกแบบระบบให้คัดเลือกเฉพาะข้อมูลที่คาดว่าจะถูกใจมาแสดงบนหน้าสื่อสังคมออนไลน์ของแต่ละคนด้วย และกีดกันโอกาสที่จะได้พบเจอกับความเห็นต่างให้ลดน้อยลงไป (Knight, 2018) จนอาจส่งผลให้สื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นพื้นที่ที่เสริมสร้างห้องเสียงสะท้อนของแต่ละฝ่ายให้แข็งแกร่งขึ้น และเกิดการแบ่งขั้วทางการเมืองในสังคมอย่างรุนแรงมากขึ้น (Du & Gregory, 2017: 373) โดยในบทความวิจัยนี้จะมุ่งสำรวจว่า เฟซบุ๊กเพจในกรณีศึกษาได้ส่งข้อมูลข่าวสารไปถึงกลุ่มคนอื่น ๆ ที่มีความคิดเห็นต่างกัน หรือเป็นเพียงพื้นที่กระจายข่าวสารและผลิตซ้ำชุดอำนาจนาของรัฐบาลไปถึงกลุ่มคนที่สนับสนุนรัฐบาลพลเอกประยุทธ์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ซึ่งอาจสะท้อนถึงบทบาทและนัยสำคัญของการรณรงค์ผ่านเฟซบุ๊กเพจประเภทนี้ได้

วิธีการศึกษา

บทความวิจัยนี้จะใช้วิธีการศึกษาในเชิงคุณภาพด้วยแนวทางการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อมุ่งสำรวจถึงรูปแบบและประเด็นที่ใช้ในการณรงค์ทางการเมืองผ่านเฟซบุ๊กเพจนิรนามเพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านอำนาจของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ในช่วงการเลือกตั้ง 2562 รวมถึงลักษณะการแสดงความคิดเห็นของผู้ใช้เฟซบุ๊กที่ปรากฏบนเฟซบุ๊กเพจเหล่านั้น โดยจากการสำรวจภูมิทัศน์การณรงค์ทางการเมืองบนเฟซบุ๊กเพจในช่วงการเลือกตั้ง 2562 พบว่ามีเฟซบุ๊กเพจที่มีลักษณะเป็นนิรนาม (Anonymous Facebook Page) และเคลื่อนไหวสนับสนุนรัฐบาลพลเอกประยุทธ์อยู่ประมาณ 30 เพจ แต่เพจที่มียอดผู้ติดตามมากกว่า 50,000 คนขึ้นไปจะมีอยู่ด้วยกัน 14 เพจ โดยจาก 14 เพจดังกล่าว ผู้วิจัยได้คัดเลือกออกมาเป็นกรณีศึกษาจำนวน 3 เพจ ได้แก่ “ล่านชื่อด่านล้างผิด” “THE METTAD” และ “ลุงตุ๋น” ซึ่งมีลักษณะการนำเสนอเนื้อหาโดดเด่นต่างกัน และปรากฏเป็นประเด็นถกเถียงบนหน้าสื่อสังคมออนไลน์อยู่บ่อยครั้งในช่วงฤดูกาลเลือกตั้ง 2562

“ล่านชื่อด่านล้างผิด” (Anti-Amnesty) เป็นเฟซบุ๊กเพจนิรนามที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2556 ในช่วงการต่อต้านร่าง พ.ร.บ.นิรโทษกรรมฯ พ.ศ.2556 ยุครัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร อันนำไปสู่เหตุการณ์รัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 หลังจากนั้นเพจดังกล่าวได้ผลิตเนื้อหาสนับสนุนรัฐบาลพลเอกประยุทธ์มาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งเข้าสู่ช่วงการเลือกตั้ง 2562 เพจได้เริ่มผลิตเนื้อหาเพื่อโจมตีนโยบายและพฤติกรรมของคู่แข่งทางการเมืองรัฐบาลพลเอกประยุทธ์เป็นหลัก โดยเฉพาะพรรคอนาคตใหม่ พรรคเพื่อไทย และพรรคเสรีรวมไทย ด้วยอายุที่ยาวนานและการนำเสนอเนื้อหาอย่างต่อเนื่อง ทำให้เพจมีผู้กดติดตามมากกว่า 6 แสนคน ซึ่งมากเป็นอันดับต้น ๆ ในภูมิทัศน์ของเฟซบุ๊กเพจนิรนามที่สนับสนุนรัฐบาลพลเอกประยุทธ์

ขณะที่ “THE METTAD” (เดอะเมตตาดิ) เป็นเฟซบุ๊กเพจนิรนามที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2560 เพื่อล้อเลียนการทำงานของสำนักข่าวเดอะแมทเทอร์ (The Matter) ซึ่งนำเสนอเนื้อหาสำหรับคนรุ่นใหม่หัวก้าวหน้า โดยในช่วงการเลือกตั้ง 2562 “THE METTAD” ได้ผลิตเนื้อหาเพื่อโจมตีคู่แข่งทางการเมืองของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์และกลุ่มหัวก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง โดยมีลักษณะเด่นคือการผลิตเนื้อหาคล้ายการนำเสนอข่าวของสำนักข่าวออนไลน์ เช่น การใช้พาดหัวข่าวในภาพ การผลิตกราฟิกที่ดูทันสมัย และการนำเสนอภาพชุดคล้ายกับรายงานพิเศษ จึงเป็นเพจที่มีความแปลกใหม่และโดดเด่นกว่าเฟซบุ๊กเพจอื่น ๆ ที่จัดอยู่ในกลุ่มโจมตีคู่แข่งทางการเมืองเช่นเดียวกัน

และสุดท้าย “ลุงตุ๋น” (Super Lungtoo) เป็นเฟซบุ๊กเพจนิรนามที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2561 ก่อนการเลือกตั้งจะเกิดขึ้นเพียง 3 เดือน โดยเนื้อหาของเพจมุ่งนำเสนอผลงานและคุณสมบัติของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์เป็นหลัก รวมถึงนำเสนอเนื้อหาเพื่อตอบโต้คู่แข่งทางการเมืองเป็นบางครั้ง โดยนำเสนอผ่านกราฟิกตัวการ์ตูนรูปพลเอกประยุทธ์และโควตข้อความของคนในรัฐบาล ด้วยความแปลกใหม่และความสวยงามของกราฟิกจึงมีสื่อมวลชนให้ความสนใจเพจนี้มาตั้งแต่ช่วงแรกเริ่มการก่อตั้ง (มติชน, 2561) รวมถึงยังมีคนนำภาพและเนื้อหาจากเพจไปใช้งานเป็นจำนวนมาก จนเกิดเป็นประเด็นถกเถียงถึงความถูกต้องและความรอบด้านของเนื้อหาอยู่บ่อยครั้ง

ในกระบวนการวิเคราะห์เนื้อหา ผู้วิจัยจะศึกษาโพสต์ทุกโพสต์ซึ่งเฟซบุ๊กทั้ง 3 เพจสื่อสารออกมานับตั้งแต่วันประกาศพระราชกฤษฎีกาเลือกตั้ง (23 มกราคม 2562) จนถึงวันที่คณะรัฐมนตรีถวายสัตย์ปฏิญาณเข้ารับตำแหน่ง (16 กรกฎาคม 2562) โดยในแต่ละโพสต์จะสำรวจองค์ประกอบหลัก 3 ส่วน ส่วนแรกคือรูปแบบ หรือลักษณะการนำเสนอที่ปรากฏให้เห็นในเชิงกายภาพ ส่วนที่ 2 คือประเด็น หรือเนื้อหาหลักที่เฟซบุ๊ก

เพจต้องการจะสื่อสารผ่านโพสต์นั้น และส่วนที่ 3 คือลักษณะการแสดงความคิดเห็นของผู้ใช้เฟซบุ๊ก โดยสำรวจว่าความคิดเห็นส่วนใหญ่ในแต่ละโพสต์เป็นไปในทิศทางใด (สนับสนุนหรือเห็นแย้งกับสิ่งที่เพจนำเสนอ) รวมถึงคำ วลี หรือประโยคที่ผู้ใช้นิยมแสดงความคิดเห็นในโพสต์หนึ่ง ๆ คืออะไร ซึ่งในการสำรวจองค์ประกอบหลักทั้ง 3 ส่วนข้างต้น ผู้วิจัยจะตีความข้อมูลโดยเน้นหลักการเนื้อหาซ่อนเร้น (Latent Content) เป็นหลัก (Babbie, 2019: 329) กล่าวคือ ผู้วิจัยจะอ่านและทำความเข้าใจข้อความ รูปภาพ และความคิดเห็นที่ปรากฏในโพสต์หนึ่ง ๆ อย่างละเอียด เพื่อให้เข้าใจถึงรูปแบบการสื่อสารและความหมายโดยภาพรวมทั้งหมด แล้วจึงตีความว่าโพสต์นั้นจัดอยู่ในรูปแบบและประเด็นแบบใด รวมถึงมีลักษณะความคิดเห็นของผู้ใช้เป็นอย่างไร โดยผู้วิจัยไม่ได้กำหนดล่วงหน้าว่ามีคำสำคัญ (Keyword) ไດบ้างที่จะสื่อถึงรูปแบบ ประเด็น หรือลักษณะความคิดเห็นแบบหนึ่ง ๆ ตามหลักการเนื้อหาชัดเจน (Manifest Content) แต่จะเน้นทำความเข้าใจเนื้อหาและความคิดเห็นของทุกโพสต์อย่างละเอียด แล้วนำมาจัดประเภทของรูปแบบ ประเด็น และลักษณะความคิดเห็นที่ค้นพบในแต่ละโพสต์ตามหลักเหตุผลเชิงคุณภาพ

นอกจากนั้น ผู้วิจัยจะสำรวจองค์ประกอบแวดล้อมอื่น ๆ เพิ่มเติมด้วย เช่น จุดมุ่งหมายหลักของโพสต์ (ใช้สนับสนุนรัฐบาลหรือโจมตีคู่แข่งทางการเมือง) บริบททางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับโพสต์นั้น รวมถึงจำนวนการกดแสดงความรู้สึก (Reaction) และกดส่งต่อ (Share) ของแต่ละโพสต์ ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ในการอภิปรายผลต่อไป โดยระหว่างการวิเคราะห์เนื้อหา ผู้วิจัยจะสร้างแบบฟอร์มลงรหัส (Coding Sheet) มาใช้เพื่อจัดระบบการเก็บข้อมูลจากโพสต์ต่าง ๆ

ผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์เนื้อหาของเฟซบุ๊กเพจในกรณีศึกษาทั้ง 3 เพจตั้งแต่วันที่ 23 มกราคม - 16 กรกฎาคม 2562 ผู้วิจัยสำรวจพบโพสต์จำนวนทั้งสิ้น 647 โพสต์ โดยแบ่งเป็นโพสต์ที่มีจุดมุ่งหมายสนับสนุนรัฐบาลเป็นหลัก 199 โพสต์ และโจมตีคู่แข่งทางการเมืองเป็นหลัก 448 โพสต์

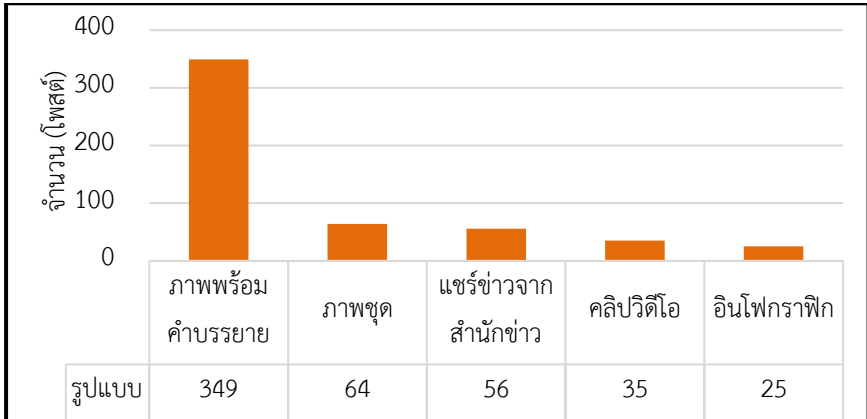
1. รูปแบบ

เมื่อสำรวจถึงรูปแบบหรือลักษณะการนำเสนอที่ปรากฏให้เห็นในเชิงกายภาพของโพสต์ต่าง ๆ ผู้วิจัยค้นพบแบบแผน (Pattern) จำนวน 11 รูปแบบ ได้แก่ โพสต์เฉพาะข้อความ, พิมพ์ข้อความไว้ในภาพ, ภาพพร้อมคำบรรยาย, อินโฟกราฟิก, มิม, ภาพชุด, โพล/เกม, แร่ข่าวจากสำนักข่าว, แร่โพสต์จากผู้อื่น/เพจอื่น, คลิปวิดีโอ, และการถ่ายทอดสด โดยรูปแบบที่เฟซบุ๊กทั้ง 3 เพจในกรณีศึกษานิยมใช้นำเสนอเนื้อหามากที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ ภาพพร้อมคำบรรยาย (349 โพสต์) รองลงมาเป็นภาพชุด* (64 โพสต์), แร่ข่าวจากสำนักข่าว (56 โพสต์), คลิปวิดีโอ (35 โพสต์), และอินโฟกราฟิก** (25 โพสต์)

* หมายถึง การโพสต์รูปภาพมากกว่าหนึ่งภาพในโพสต์เดียวกัน

**หมายถึง การโพสต์ภาพที่นำข้อมูลสารสนเทศมาผลิตเป็นกราฟิกให้ดูสวยงามและเข้าใจง่าย

ภาพที่ 1 : รูปแบบที่เฟซบุ๊กเพจในกรณีศึกษานิยมใช้นำเสนอเนื้อหามากที่สุด 5 อันดับ

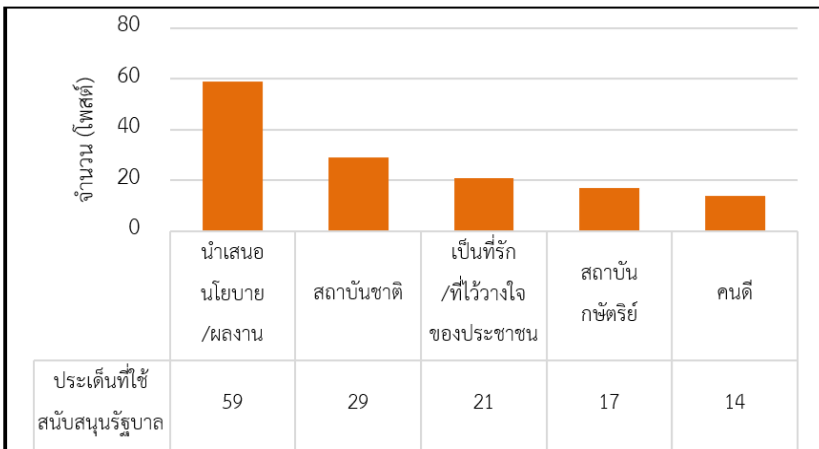


จากผลการศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่า เฟซบุ๊กเพจในกรณีศึกษานิยมใช้รูปแบบภาพพร้อมคำบรรยายในการนำเสนอเนื้อหามากที่สุด อาจเป็นเพราะโพสต์ที่มีแนวโน้มประสบความสำเร็จมักเป็นโพสต์ที่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้คนได้ตั้งแต่แรกเห็น และรูปภาพก็เปรียบเสมือนลูกกวาดของดวงตา (Eye Candy) ที่จะดึงให้ผู้คนหยุดชะงักไม่เลื่อนผ่าน สนใจ และทำความเข้าใจเนื้อหาในโพสต์นั้น ๆ (Corbley, 2020) จึงเป็นเหตุผลให้ผู้ผลิตเนื้อหาบนเฟซบุ๊กส่วนใหญ่ยังคงเลือกนำเสนอด้วยรูปภาพพร้อมคำบรรยายมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 75 จากโพสต์ทั้งหมดของเพจ (Ross, 2014) ดังนั้นรูปแบบที่เฟซบุ๊กเพจในกรณีศึกษาเลือกใช้นำเสนอเนื้อหาจึงสอดคล้องไปตามวัฒนธรรมการสื่อสารบนสื่อสังคมออนไลน์ยุคปัจจุบัน

2. ประเด็นที่ใช้สนับสนุนรัฐบาล

เมื่อสำรวจถึงประเด็นที่เฟซบุ๊กเพจในกรณีศึกษาใช้สนับสนุนรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์จากโพสต์ที่มีจุดมุ่งหมายสนับสนุนรัฐบาลเป็นหลัก 199 โพสต์ ผู้วิจัยค้นพบ แบบแผน (Pattern) จำนวน 16 ประเด็น ได้แก่ สถาบันชาติ, สถาบันศาสนา, สถาบัน กษัตริย์, นำเสนอนโยบาย/ผลงาน, ชี้แจงคำกล่าวหา, คนดี, เป็นที่รัก/ที่ไว้วางใจของ ประชาชน, พูดจริงทำจริง/ทำตามคำมั่นสัญญา, ขยัน/อดทน/เสียสละ, ตัดดิน/ไถ่ชีวิต ประชาชน, ไม่ทุจริต/เอาจริงกับปัญหาทุจริต, อ่อนน้อมถ่อมตน, เป็นผู้นำในเวทีโลก/ ต่างชาติให้การยอมรับ, คุณสมบัตินักการเมืองที่ดีโดยภาพรวม, ประชาธิปไตยแบบไทย ๆ, และกลุ่มผู้สนับสนุนรัฐบาลเป็นที่นิยมของประชาชน โดยประเด็นที่เฟซบุ๊กทั้ง 3 เพจ นิยมใช้เพื่อสนับสนุนรัฐบาลพลเอกประยุทธ์มากที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ นำเสนอ นโยบาย/ผลงาน (59 โพสต์) รองลงมาเป็น สถาบันชาติ (29 โพสต์), เป็นที่รัก/ที่ ไว้วางใจของประชาชน (21 โพสต์), สถาบัน กษัตริย์ (17 โพสต์), และคนดี (14 โพสต์)

ภาพที่ 2: ประเด็นที่เฟซบุ๊กเพจในกรณีศึกษานิยมใช้สนับสนุนรัฐบาลมากที่สุด 5 อันดับ



จากการสำรวจประเด็นที่ใช้สนับสนุนรัฐบาลข้างต้นจะเห็นว่า เฟซบุ๊กเพจนิรนามในกรณีศึกษานี้มีนำเสนอนโยบาย/ผลงานของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์และบุคคลแวดล้อมมากที่สุด ควบคู่ไปกับการยกประเด็นคุณสมบัติของนักการเมืองที่ดีในด้านต่าง ๆ เช่น เป็นที่รัก/ที่ไว้วางใจของประชาชน และเป็นคนที่ ซึ่งสอดคล้องไปกับการรณรงค์เพื่อสนับสนุนรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ในช่องทางอื่น ๆ ทั้งป้ายหาเสียง แผ่นพับ และสื่อออนไลน์ของพรรคการเมืองที่มักเน้นนำเสนอแนวนโยบายหลักของพรรค แสดงภาพการลงพื้นที่รับฟังปัญหาของประชาชน ควบคู่ไปกับการนำเสนอคุณสมบัติของนักการเมืองที่ดีของผู้สมัครในเขตต่าง ๆ เช่นเดียวกัน (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2563: 96-207) ดังนั้น การนำเสนอ นโยบาย ผลงาน และคุณสมบัติของนักการเมืองที่ดีในด้านต่าง ๆ จึงเป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกมาใช้ในการรณรงค์ทางการเมืองเพื่อสนับสนุนรัฐบาลพลเอกประยุทธ์กันอย่างแพร่หลาย

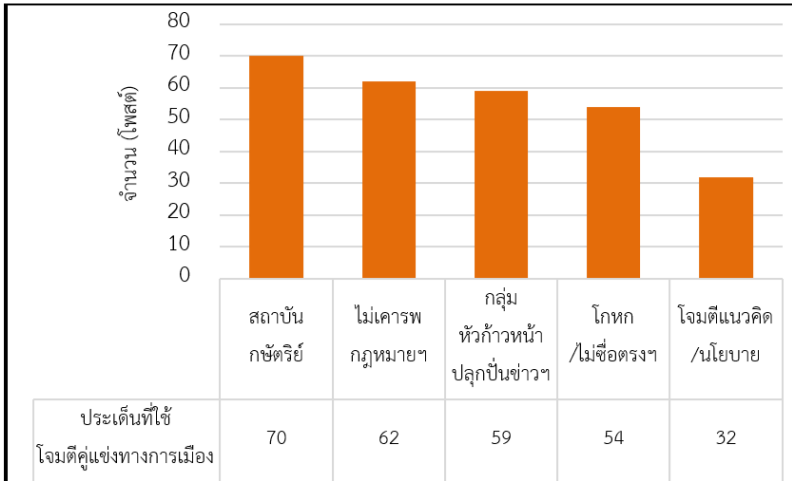
อย่างไรก็ตาม เฟซบุ๊กเพจนิรนามในกรณีศึกษายังได้สอดแทรกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชุดอำนาจนำของสังคมไทย เพื่อสนับสนุนรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความรักชาติ จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และพร้อมจะปกป้อง 3 สถาบันหลักของชาติอยู่เสมอ ดังจะเห็นจากการนิยมนำเสนอประเด็นสถาบันชาติเป็นลำดับที่ 2 และประเด็นสถาบันกษัตริย์เป็นลำดับที่ 4 ซึ่งการนำเสนอชุดอำนาจนำเช่นนี้ สอดคล้องไปตามการสื่อสารของสถาบันกองทัพและรัฐบาลที่มาจากคณะทหารตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อาจเป็นเพราะถึงแม้พลเอกประยุทธ์จะพยายามปรับเปลี่ยนบทบาทจากหัวหน้าคณะรัฐประหารมาลงสู่ศึกเลือกตั้งดังเช่นนักการเมืองคนอื่น ๆ แต่การเติบโตมากับสถาบันกองทัพย่อมไม่อาจหลีกเลี่ยงการผูกโยงอำนาจนำเข้ากับตัวพลเอกประยุทธ์ได้ จึงทำให้ประเด็นเหล่านี้ยังคงได้รับการหยิบยกมาสื่อสารผ่านเฟซบุ๊กเพจนิรนาม รวมถึงเฟซบุ๊กเพจที่เป็นทางการของรัฐบาลด้วยเช่นกัน แตกต่างจากการรณรงค์

ของพรรคการเมืองที่สนับสนุนพลเอกประยุทธ์ซึ่งไม่ได้หยิบยกประเด็นอำนาจนำมากล่าวถึงมากนัก (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2563: 98)

3. ประเด็นที่ใช้โจมตีคู่แข่งทางการเมือง

เมื่อสำรวจถึงประเด็นที่เฟซบุ๊กเพจในกรณีศึกษาใช้โจมตีคู่แข่งทางการเมืองของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์จากโพสต์ที่มีจุดมุ่งหมายโจมตีคู่แข่งทางการเมืองเป็นหลัก 448 โพสต์ ผู้วิจัยค้นพบแบบแผน (Pattern) จำนวน 23 ประเด็น ได้แก่ สถาบันชาติ, สถาบันศาสนา, สถาบันกษัตริย์, โจมตีแนวคิด/นโยบาย, ไม่เคารพกฎหมาย/หาช่องกฎหมายเพื่อผลประโยชน์, ทุจริต, เห็นแก่พวกพ้อง/มีผลประโยชน์ทับซ้อน, โกหก/ไม่ซื่อตรง/พูดความจริงไม่ครบ, เก่งแต่พูด/ไม่รู้จริง, ไม่มีจุดยืน/ทรยศหลักการ, สร้างวาทกรรม/สร้างภาพเพื่อยกยอตัวเอง, หลอกใช้ผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์, ซักศึกเข้าบ้าน/สมคบคิดต่างชาติ, เหยียดประชาชน/แบ่งชนชั้น, ไม่เป็นที่รัก/ที่ไว้วางใจของประชาชน, ไม่รู้กาลเทศะ/ทำเรื่องไร้สาระ, สร้างความขัดแย้งในพรรค, มีคดีฉาวเรื่องเพศ, โจมตีรูปลักษณ์, คุณสมบัตินักการเมืองที่ไม่ดีโดยภาพรวม, กลุ่มหัวก้าวหน้าปลุกปั่นข่าว/สร้างกระแส/รับผลประโยชน์, กลุ่มหัวก้าวหน้าไม่เคารพความเห็นต่าง, และเตือนข่าวลือ/ข่าวปลอม โดยประเด็นที่เฟซบุ๊กทั้ง 3 เพจนิยมใช้โจมตีคู่แข่งทางการเมืองมากที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ สถาบันกษัตริย์ (70 โพสต์) รองลงมาเป็น ไม่เคารพกฎหมาย/หาช่องกฎหมายเพื่อผลประโยชน์ (62 โพสต์), กลุ่มหัวก้าวหน้าปลุกปั่นข่าว/สร้างกระแส/รับผลประโยชน์ (59 โพสต์), โกหก/ไม่ซื่อตรง/พูดความจริงไม่ครบ (54 โพสต์), และโจมตีแนวคิด/นโยบาย (32 โพสต์)

ภาพที่ 3 : ประเด็นที่เฟซบุ๊กเพจในกรณีสึกษานิยมใช้โจมตีคู่แข่งทางการเมืองมากที่สุด 5 อันดับ



จากการสำรวจประเด็นที่ใช้โจมตีคู่แข่งทางการเมืองข้างต้นจะเห็นได้ว่า ถึงแม้เฟซบุ๊กเพจในกรณีสึกษาจะใช้ประเด็นคุณสมบัติของนักการเมืองที่ไม่ดีในด้านต่าง ๆ มาโจมตีคู่แข่งทางการเมือง เช่น ไม่เคารพกฎหมาย โกหก ไม่ซื่อตรง และร่วมมือกับกลุ่มหัวก้าวหน้าในการปลุกปั่นกระแสชาวนาเพื่อรับผลประโยชน์บางอย่าง แต่ประเด็นที่นิยมหยิบยกมาใช้มากที่สุดก็ยังคงเกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์ โดยเฉพาะการโจมตีคู่แข่งว่ามีแนวคิดดูหมิ่น จาบจ้วง และใช้สถาบันกษัตริย์เป็นเครื่องมือทางการเมืองของตน จึงทำให้การโจมตีคู่แข่งทางการเมืองผ่านเฟซบุ๊กเพจนิรนามเหล่านี้ยังคงวนเวียนอยู่กับชุดอำนาจนำของสังคมไทย แตกต่างจากการรณรงค์เพื่อสนับสนุนรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ผ่านช่องทางอื่น ๆ ทั้งการปราศรัย ป้ายหาเสียง สื่อออนไลน์ของผู้สมัคร และเฟซบุ๊กเพจทางการเมืองของรัฐบาลที่มักเน้นนำเสนอนโยบายและผลงานของตน โดยไม่ปรากฏการโจมตีคู่แข่งทางการเมืองอย่างเข้มข้นและตรงไปตรงมาดังที่พบในเฟซบุ๊ก

เพจนิรนามมากนัก (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2563: 96-207; เรนเมคเกอร์, 2562) มีเพียงเฟซบุ๊กเพจของเครือข่ายผู้สนับสนุนบางส่วนเท่านั้นที่ตั้งตนเป็นผู้โจมตีคู่แข่งทางการเมืองอย่างจริงจัง เช่น เพจ “हतภัย ม่วงบุญศรี” เพจ “เหรียญทอง แน่นหนา” หรือเพจ “TNEWS – ทินิวส์” ดังนั้น เฟซบุ๊กเพจนิรนามจึงถือเป็นอีกหนึ่งส่วนประกอบสำคัญในองค์การพหุพรรคทางการเมืองที่มีจุดมุ่งหมายโจมตีคู่แข่งทางการเมืองของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ โดยเฉพาะการโจมตีด้วยประเด็นสถาบันกษัตริย์ซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อนในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

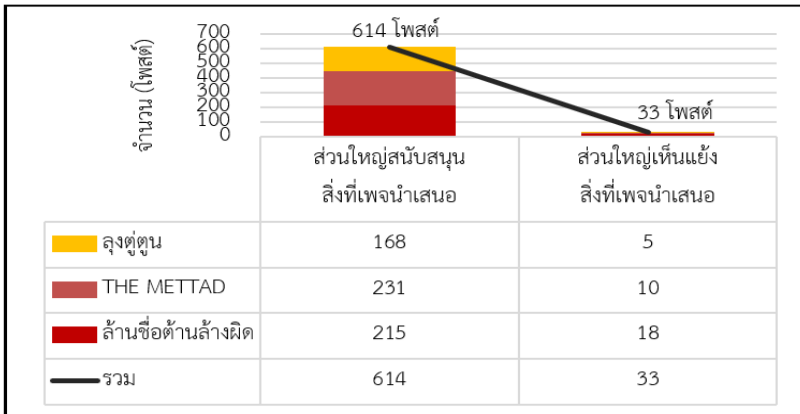
นอกจากนั้น ผู้วิจัยพบว่าข้อมูลบางส่วนที่เฟซบุ๊กเพจในกรณีศึกษาผลิตขึ้นเพื่อมุ่งโจมตีคู่แข่งทางการเมืองเข้าข่ายเป็นข่าวปลอมและข้อมูลที่บิดเบือน (Fake News and Disinformation) เช่น โพสต์โควตคำพูดปลอมของบุคคลที่ไม่ได้ระบุชื่อ แต่เมื่ออ่านน้ำเสียงแบบจีนก็เข้าใจได้ว่าเป็นคำพูดของแม้นาธร จึงรุ่งเรืองกิจซึ่งกำลังดำเนินนาธรว่า ภรรยาคนปัจจุบันก็เป็นคนต้อยแล้ว แต่ดัน “ไปเอาผู้หญิงหย่าว่ามาทำเมียอีก” (ล้านชื่อต้านล้างผิด, 5 กรกฎาคม 2562) หรือโพสต์โควตคำพูดปลอมของระเบียบรัตน์ พงษ์พานิชที่กล่าวถึงกรณีพรรคไทยรักษาชาติเสนอชื่อทุลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนฯ เป็นแคนดิเดตนายกรัฐมนตรีว่า “ลูกชายบอกว่าเดิมไม่เคยทราบมาก่อนว่าจะเสนอพระนามฯ เป็นตัวแทนพรรค เป็นนายกฯ ‘เขาสั่งให้เสนอพระนามฯ’” (THE METTAD, 13 กุมภาพันธ์ 2562) โดยต่อมาระเบียบรัตน์ออกมาปฏิเสธว่าไม่เคยพูดประโยคดังกล่าว และแจ้งความตาม พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ รวมถึงยังมีโพสต์อีกจำนวนมากที่ไม่ถึงขั้นเป็นข้อมูลเท็จ แต่เพจได้สร้างกรอบโครง (Framing) ผ่านภาพและภาษาเพื่อเลือกความจริงบางแง่มุมที่เป็นคุณต่อรัฐบาลและเป็นโทษต่อคู่แข่งทางการเมืองให้โดดเด่นขึ้นมากในการรับรู้ของผู้รับสื่อ เช่น โพสต์ภาพการปราศรัยของนาธรพร้อมโควตคำพูดสั้น ๆ ว่า “ราชภักดิ์คือมหาลัยของคนจน” เพื่อชี้นำผู้คนให้มองว่านาธรเหยียดนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ทั้งที่ความจริงในการปราศรัย นาธรรออธิบายรายละเอียด

ของคำพูดดังกล่าวไว้มากกว่านั้น (ล้านชื่อด้านล้างผิด, 16 มีนาคม 2562) จึงถือเป็นการจงใจผลิตเนื้อหา (ทั้งที่เป็นเท็จโดยสมบูรณ์และวางกรอบข้อเท็จจริง) เพื่อชี้นำความคิดของผู้รับสื่อให้มองรัฐบาลในแง่บวกและมองคู่แข่งทางการเมืองในแง่ลบมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งถือเป็นพลังอันน่ากลัวอีกแห่งหนึ่งที่แฝงมากับการผลิตเนื้อหาผ่านเฟซบุ๊กเพจนิตานามเช่นนี้

4. ลักษณะการแสดงความคิดเห็น

เมื่อสำรวจถึงทิศทางความคิดเห็นในแต่ละโพสต์ที่ปรากฏบนเฟซบุ๊กเพจในกรณีศึกษาจำนวน 647 โพสต์จะพบว่า ผู้ใช้เฟซบุ๊กส่วนใหญ่มักแสดงความคิดเห็นไปในทิศทางสนับสนุนหรือเห็นด้วยกับสิ่งที่เพจนำเสนอ กล่าวคือ หากเพจโพสต์สนับสนุนรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ ผู้ใช้เฟซบุ๊กส่วนใหญ่ก็มักจะแสดงความเห็นชื่นชมรัฐบาลตามไปด้วย ส่วนหากเพจโพสต์โจมตีคู่แข่งทางการเมือง ผู้ใช้ส่วนใหญ่ก็มักจะแสดงความคิดเห็นว่ากล่าวหรือเสียดสีคู่แข่งทางการเมืองตามไป โดยโพสต์ซึ่งความคิดเห็นส่วนใหญ่มีวลีหรือประโยคสะท้อนว่าสนับสนุนสิ่งที่เพจนำเสนอมีจำนวน 614 โพสต์ ขณะที่โพสต์ซึ่งความคิดเห็นส่วนใหญ่มีวลีหรือประโยคสะท้อนว่าเห็นแย้งกับสิ่งที่เพจเสนอนั้นมีจำนวนเพียง 33 โพสต์

ภาพที่ 4 : ทิศทางความคิดเห็นในแต่ละโพสต์



จากผลการศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ถึงแม้จะไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่า ตัวตนที่แท้จริงของเพจบุ๊กเพจนิรนามเหล่านี้เป็นใคร แต่ผู้ใช้เพจบุ๊กส่วนใหญ่ก็ยังคง แสดงความคิดเห็นไปในลักษณะสนับสนุนเนื้อหาที่เพจนำเสนอ ไม่ว่าเนื้อหานั้นจะเป็น ข้อเท็จจริงหรือเป็นข้อมูลที่บิดเบือนก็ตาม ซึ่งอาจสะท้อนได้ว่าการสื่อสารที่ประสบความสำเร็จในบริบทของพฤติกรรมผู้บริโภคปัจจุบันอาจไม่ต้องพึ่งพาความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารมากนัก เพียงมีทุนทางวัฒนธรรมจากการสร้างสรรค์เนื้อหาให้ตรงใจผู้คนก็สามารถกระตุ้นความสนใจของผู้คนบนสื่อสังคมออนไลน์ยุคนี้ได้ อย่างไรก็ตามผลลัพธ์ เช่นนี้อาจมองได้อีกแง่มุมว่า ผู้ใช้เพจบุ๊กที่ก่อดิตติตตามเพจบุ๊กเพจนิรนามเหล่านี้อาจเป็น กลุ่มคนที่คิดและเชื่อในสิ่งเดียวกันเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว กล่าวคือ เป็นกลุ่มคนที่มี อุดมการณ์สนับสนุนรัฐบาลพลเอกประยุทธ์เป็นทุนเดิม และติดตามเนื้อหาจากเพจเพื่อยืนยันความเชื่อเดิมของตน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้อาจไม่ได้สนใจความน่าเชื่อถือของผู้ส่ง สารมากนัก เพียงมีเพจที่น่าเสนอเนื้อหาสนับสนุนอุดมการณ์ดั้งเดิมของตนก็ควรค่าพอ สำหรับการก่อดิตติตตาม จนทำให้เพจบุ๊กเพจนิรนามเหล่านี้กลายเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ห้อง

เสียงสะท้อน (Echo Chamber) บนโลกสื่อสังคมออนไลน์ โดยเนื้อหาที่เพจผลิตขึ้นอาจกระจุกตัวอยู่กับคนที่เชื่อในสิ่งเดียวกันเป็นหลัก และไม่ได้แพร่กระจายไปสู่กลุ่มคนที่มีอุดมการณ์แบบอื่น ๆ มากนัก

นอกจากจะมีลักษณะเป็นสภาวะห้องเสียงสะท้อนแล้ว ความคิดเห็นที่ปรากฏบนเฟซบุ๊กเพจในกรณีศึกษาหลายครั้งยังได้ช่วยส่งต่อและตอกย้ำชุดอุดมการณ์ที่ครองอำนาจนำอยู่ในสังคมด้วย กล่าวคือ หากเพจนำเสนอประเด็นว่าพลเอกประยุทธ์และบุคคลแวดล้อมเป็นผู้รักชาติและเทิดทูนสถาบันกษัตริย์ วลีหรือประโยคที่ผู้คนนิยมแสดงความเห็นในโพสต์นั้นก็มักจะสะท้อนการตอกย้ำชุดอำนาจนำตามไปด้วย เช่น “คนไทยใจเดียวกัน คือชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” (ลุงตุ๋น, 25 เมษายน 2562) หรือ “...สถาบันพระมหากษัตริย์คือหัวใจของคนไทยทั้งชาติ พวกเราขอเป็นอีกแรงที่จะช่วยปกป้องด้วยความจงรักภักดี” (ลุงตุ๋น, 6 มิถุนายน 2562) ขณะเดียวกัน หากเพจนำเสนอประเด็นว่าคู่แข่งทางการเมืองของรัฐบาลเป็นบุคคลที่ชิงชาติ ไม่เคารพศาสนา และมีแนวคิดจาบจ้วงสถาบันกษัตริย์ วลีหรือประโยคในความเห็นก็มักจะสะท้อนการโจมตีคู่แข่งทางการเมืองด้วยชุดอำนาจนำเช่นกัน เช่น “เป็นบุคคลอันตรายต่อสถาบันหลักของชาติจริง ๆ” (THE METTAD, 14 มิถุนายน 2562) หรือ “ไม่อยากจะไปที่อื่นที่นั่นคือแผ่นดินของพ่อ...” (ล้านชื่อด่านล่างผิด, 15 กุมภาพันธ์ 2562) ดังนั้น นอกจากเฟซบุ๊กเพจในกรณีศึกษาจะหยิบยกประเด็นที่สอดคล้องกับอำนาจนำนำเสนอแล้ว ผู้ใช้เฟซบุ๊กในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของประชาสังคมก็ยังคงแสดงความคิดเห็นที่ช่วยตอกย้ำและส่งต่ออำนาจนำให้อำรงอยู่ต่อไปบนโลกสื่อสังคมออนไลน์อีกด้วย ซึ่งถึงแม้จะมีความเห็นที่สะท้อนว่าได้พยายามทำลายอำนาจนำของสังคม เช่น “วาทกรรมที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือใส่ร้ายอีกฝ่ายมานานับ 100 ปี” (ลุงตุ๋น, 6 มิถุนายน 2562) แต่ก็เพียงส่วนน้อยเมื่อเทียบกับความเห็นส่วนใหญ่ที่ยังคงคล้อยตามและช่วยส่งต่อชุดอำนาจนำต่อไป

สรุปผลการศึกษา

จากผลการศึกษาที่แจกแจงไว้ในบทความวิจัยนี้ สามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ข้อได้ดังนี้

ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 (ศึกษารูปแบบและประเด็นที่ใช้ในการรณรงค์) ผู้วิจัยพบว่า ถึงแม้เฟซบุ๊กเพจ “ล้านชื่อต้านล้างผิด” “THE METTAD” และ “ลุงตุ๋น” จะนิยมใช้รูปแบบการนำเสนอที่สอดคล้องไปตามวัฒนธรรมการสื่อสารบนสื่อสังคมออนไลน์ยุคปัจจุบัน แต่ประเด็นส่วนใหญ่ที่หยิบยกมานำเสนอนั้นยังคงผูกโยงอยู่กับชุดอุดมการณ์ซึ่งครองอำนาจนำในสังคมไทย ทั้งการโจมตีคู่แข่งทางการเมืองว่าเป็นผู้ไม่รักชาติ ไม่เคารพศาสนา และมีความคิดจาบจ้วงสถาบันกษัตริย์ ขณะเดียวกันก็ชื่นชมรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ว่าเป็นผู้รักชาติ จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และพร้อมจะปกป้องสถาบันหลักของชาติอยู่เสมอ ซึ่งถึงแม้ว่าเฟซบุ๊กเพจในกรณีศึกษาจะพยายามปรับเปลี่ยนบทบาทของพลเอกประยุทธ์ให้ลงมาสู่ศึกเลือกตั้งเช่นนักการเมืองคนอื่น ๆ โดยเน้นนำเสนอนโยบาย ผลงาน และคุณสมบัติของนักการเมืองที่ดีในด้านต่าง ๆ มากขึ้น แต่ประเด็นอำนาจนำก็ยังคงถูกสอดแทรกไว้ในการรณรงค์อย่างสม่ำเสมอ

ส่วนการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 (ศึกษาลักษณะการแสดงความคิดเห็นของผู้ใช้เฟซบุ๊ก) ผู้วิจัยพบว่า ถึงแม้จะไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าตัวตนที่แท้จริงของเฟซบุ๊กเพจนิรนามเหล่านี้เป็นใคร แต่ผู้ใช้เฟซบุ๊กส่วนใหญ่ก็ยังคงแสดงความคิดเห็นไปในลักษณะสนับสนุนเนื้อหาที่เพจนำเสนอ รวมถึงยังได้ช่วยส่งต่อและตอบโต้ชุดอำนาจนำตามที่เพจนำเสนอด้วย จนอาจทำให้เฟซบุ๊กเพจนิรนามเหล่านี้กลายเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ห้องเสียงสะท้อนบนโลกสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งรวมกลุ่มคนที่มีอุดมการณ์สนับสนุนรัฐบาลพลเอกประยุทธ์เข้ามาไว้ด้วยกัน ถึงแม้จะเป็นเพจที่มียอดผู้กดติดตามสูงและมียอดปฏิสัมพันธ์ (Engagement) จากการกดส่งต่อและแสดงความคิดเห็นเป็น

จำนวนมาก แต่ก็อาจเป็นเพียงพื้นที่ที่หล่อเลี้ยงจิตใจมวลชนฝั่งสนับสนุนรัฐบาล โดยไม่ได้แพร่กระจายเนื้อหาเพื่อไปโน้มน้าวใจกลุ่มคนที่มีอุดมการณ์แบบอื่น ๆ มากนัก

อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่า แม้รูปแบบการสื่อสารของเพชบุรีภเพจในกรณีศึกษาจะมีความร่วมสมัยมากเพียงใด แต่ประเด็นที่หยิบยกมานำเสนอก็คงยังคงวนเวียนอยู่กับชุดอำนาจหน้าที่ฝังรากลึกในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ซึ่งหากสังเกตการสื่อสารของกองทัพและรัฐบาลที่มาจากคณะทหารตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็จะพบเช่นกันว่า แม้รูปแบบจะมีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เช่น การสื่อสารผ่านรายการวิทยุกองทัพผ่านเพลงของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) หรือผ่านคำนิยาม 12 ประการของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ แต่เนื้อหาที่นำเสนอก็ยังคงผูกโยงอยู่กับอุดมการณ์ความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อย่างแนบแน่น (เพียงพลอยสุขะ, 2551: 255; สันติ ทิพนา, 2559: 176; ศุภกิจ แดงขาว, 2557: 329-330) จึงอาจสะท้อนได้ว่า อำนาจนาไม่ใช่ว่าสิ่งที่ถือกำเนิดขึ้นแล้วจะคงอยู่ได้ตลอดไปด้วยตนเอง แต่ต้องถูกนำมาตอกย้ำและผลิตซ้ำอย่างสม่ำเสมอโดยรัฐและประชาสังคมต่าง ๆ จึงจะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยประสิทธิภาพและความเชื่อมั่นของชุดอำนาจนาในสังคมไทยยังสะท้อนออกมาผ่านปรากฏการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในปัจจุบัน ซึ่งรัฐบาลและฝ่ายอนุรักษ์นิยมมักโจมตีกลุ่มคนรุ่นใหม่ว่าเป็น “พวกซังชาติ” หรือ “พวกก้าวล่วงสถาบัน” ขณะเดียวกันก็ตอกย้ำถึงเหตุผลที่รัฐบาลพลเอกประยุทธ์จำเป็นต้องดำรงตำแหน่งต่อไป เพื่อ “ปกป้อง 3 สถาบันหลักของชาติไว้” จึงเป็นวาทกรรมร่วมสมัยที่ยังคงยึดโยงอยู่กับชุดอำนาจนาอย่างไม่เสื่อมคลาย

นอกจากการสื่อสารของเพชบุรีภเพจในกรณีศึกษาจะผูกโยงอยู่กับชุดอำนาจนาของสังคมอย่างแนบแน่นแล้ว ชุดอำนาจนาเหล่านั้นยังถูกนำมาผลิตซ้ำและส่งต่อ

ภายในห้องเสียงสะท้อนของกลุ่มผู้สนับสนุนรัฐบาลพลเอกประยุทธ์บนโลกออนไลน์ด้วย และถึงแม้เฟซบุ๊กเพจในกรณีศึกษาจะผลิตข้อมูลบางส่วนซึ่งเข้าข่ายเป็นข่าวปลอมและข้อมูลที่บิดเบือน รวมถึงวางกรอบเพื่อเลือกข้อเท็จจริงบางแง่มุมให้โดดเด่นขึ้น แต่ผู้คนบนเฟซบุ๊กส่วนใหญ่ก็ยังคงแสดงความคิดเห็นไปในเชิงคล้อยตามและสนับสนุนข้อมูลเหล่านั้น ซึ่งผู้คนเหล่านี้อาจไม่ได้ถูกหลอกหรือรู้ไม่เท่าทันข้อมูลที่บิดเบือนเสมอไป แต่อาจจใจเชื่อเพราะข้อมูลเหล่านั้นถูกสร้างให้สอดคล้องกับชุดอำนาจนำและชุดความคิดดั้งเดิมของตน เช่น การปะติดปะต่อข้อมูลหลายส่วนเพื่อสร้างภาพใหญ่ให้เห็นว่าคู่แข่งทางการเมืองของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์มีความคิดจาบจ้วงสถาบันกษัตริย์ และบุคคลที่ไม่เคารพสถาบันกษัตริย์ย่อมต้องมีความคิดหรือแสดงพฤติกรรมไม่ดีอื่น ๆ ตามมา โดยเป็นชุดข้อมูลที่ฟังแล้วดูมีเหตุผลมีผลสำหรับกลุ่มคนที่สนับสนุนรัฐบาลซึ่งมองคู่แข่งทางการเมืองในแง่ลบเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ดังนั้นในโลกของการณรงค์ทางการเมือง เฟซบุ๊กเพจนิรนามในกรณีศึกษาจึงยังสามารถผลิตข้อมูลที่บิดเบือนและวางกรอบข้อเท็จจริงให้แพร่กระจายผ่านช่องทางออนไลน์ของตนได้ต่อไป เพื่อหล่อเลี้ยงจิตใจมวลชนฝั่งสนับสนุนรัฐบาลให้ยังคงเชื่อมั่นในรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ และลดความชอบธรรมของคู่แข่งทางการเมืองลงไปเรื่อย ๆ และนอกจากแง่มุมกระแสหลักที่มองว่าสื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่ที่ช่วยเสริมสร้างพื้นที่สาธารณะและความคิดเห็นที่หลากหลายแล้ว สื่อสังคมออนไลน์ยังถูกมองว่าเป็นพื้นที่ที่ช่วยผลิตซ้ำอำนาจนำของรัฐ และทำให้ห้องเสียงสะท้อนของแต่ละฝ่ายในสังคมแข็งแกร่งขึ้นอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาของบทความวิจัยนี้สะท้อนได้ว่า ชุดอำนาจนำของสังคมไทยได้ตั้งมั่นและฝังรากลึกมายาวนานผ่านทุกองคาพยพของรัฐและสังคม ดังนั้นหากผู้อ่านพบเห็นข้อมูลที่หยาบคายประเด็นอำนาจนำมาใช้เพื่อสนับสนุนหรือโจมตีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

ต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วนว่าผู้ผลิตตั้งใจสร้างข้อมูลให้สอดคล้องกับชุดอำนาจนำเพื่อ
ชี้นำให้ผู้อ่านเชื่ออย่างสนิทใจโดยไม่ต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือไม่ นอกจากนี้
ปรากฏการณ์ห้องเสียงสะท้อนบนโลกออนไลน์อาจเกิดขึ้นได้กับทุกคนในชีวิตประจำวัน
เพราะผู้ให้บริการสื่อสังคมออนไลน์ส่วนใหญ่มีก๊อกรูปแบบระบบให้คัดลอกเฉพาะข้อมูล
ที่คาดว่าจะถูกใจมาแสดงบนหน้าสื่อสังคมออนไลน์ของแต่ละคน จนเกิดกันโอกาสที่จะ
พบเจอกับความเห็นต่างให้ลดน้อยลงไป ดังนั้นไม่ว่าผู้อ่านจะมีทัศนคติทางการเมืองเป็น
อย่างไร ต้องพึงตระหนักไว้เสมอว่าข้อมูลที่ปรากฏบนหน้าสื่อสังคมออนไลน์ได้ถูก
ปรับแต่งให้เหมาะสมกับรสนิยมและทัศนคติของแต่ละคนแล้ว ไม่อาจสะท้อนความจริง
หรือทัศนคติทางการเมืองของผู้คนในสังคมโดยสมบูรณ์ได้ ฉะนั้น การเปิดรับสื่ออย่าง
รอบด้านจากหลากหลายช่องทางจึงอาจเป็นหนทางที่จะช่วยลดทอนสภาวะห้องเสียง
สะท้อนในสังคมได้

ท้ายที่สุด เนื่องด้วยข้อจำกัดของระยะเวลาการวิจัย บทความวิจัยนี้จึง
ศึกษาลักษณะและนัยสำคัญของเพชฌัญญูพจนานามในกรณีศึกษาได้เฉพาะช่วงฤดูกาล
เลือกตั้ง 2562 เท่านั้น แต่พงดังกล่าวยังคงผลิตเนื้อหาเพื่อสนับสนุนรัฐบาลพลเอก
ประยุทธ์และโจมตีคู่แข่งทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง ผ่านบริบททางการเมืองใหม่ ๆ
เช่น การตัดสินใจยุบพรรคอนาคตใหม่ เหตุการณ์กราดยิงที่นครราชสีมา และการชุมนุม
ของกลุ่มนักเรียนนักศึกษา จึงควรค่าแก่การนำไปศึกษาต่อยอด เพื่อจะได้เข้าใจอีกหนึ่ง
องคาพยพที่ทำงานค้ำยันรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมามาได้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กล้า สมทวนิช. (2562). ยุทธการข้อมูลข่าวสาร เพื่อต่อต้าน ‘อนาคต’. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก matichon.co.th/article/news_1368952 [1 พฤศจิกายน 2562]
- ข่าวเวิร์คพอยท์. (2561). ปฏิบัติการ IO การกักขังซีพีรัฐบาล. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก bit.ly/2Cjbau6 [18 ธันวาคม 2561]
- พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. (2563). การศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรม การเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2562 กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- เพียงพลอย สุขะ. (2551). กรอบรายการของรายการวิทยุของทัพบกในระหว่างการ ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มติชน. (2561). ผุดเพจ “ลุงตู่ตุน” สื่อสารการทำงานรัฐบาล วาดนายฯ เป็น “ซูเปอร์แมน”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก matichon.co.th/politics/news_1113896 [7 เมษายน 2563]
- มติชน. (2563). ฟังเต็มๆ “วิโรจน์” แฉเด็ด “ประยุทธ์” เบื้องหลัง IO ปลุกปั่น ทำ สังคมแตกแยก. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก matichon.co.th/matichon-tv/news_2005867 [27 กุมภาพันธ์ 2563]
- เรนเมคเกอร์. (2562). ส่องการหาเสียงออนไลน์ ไค้สุดท้ายก่อนเลือกตั้ง 62. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก rainmaker.in.th/party-promote-online-thailand-election-2562 [13 สิงหาคม 2563]

วัชรพล พุทธิรักษา. (2557). **บทสำรวจความคิดทางการเมืองของ อันโตนิโอ กรัมสกี.**

กรุงเทพฯ: สมมติ.

ศุภกิจ แดงขาว. (2557). **นวัตกรรมการสื่อสารแนวคิดค่านิยมหลักของคนไทย 12**

ประการของรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต, สาขาวิชาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สันติ ทิพนา. (2559). วาทกรรมความรักชาติผ่านบทเพลงของคณะรักษาความสงบ

แห่งชาติ (คสช.). **วารสารวิถีสังคมมนุษย์** 4(1) : 174-201.

Babbie, E. (2019). **The Practice of Social Research.** London: SAGE

Publication.

BBC Trending. (2016). **US Election 2016: Trump's 'hidden' Facebook**

army. [Online]. Retrieved from [bbc.com/news/blogs-trending-](https://bbc.com/news/blogs-trending-37945486)

37945486 [9 April 2020]

Corbley, A. (2020). **The Ultimate Guide to Image Use and Boosting**

Engagement through Images. [Online]. Retrieved from

bit.ly/3abxsit [5 September 2020]

Du, S., and Gregory, S. (2017). The Echo Chamber Effect in Twitter: does

community polarization increase? In Cherifi, H. et al. (eds.),

Complex Networks & Their Applications V, pp.373-378. Cham:

Springer.

Ireton, C., and Posetti, J. (2018). **Journalism, 'Fake News' &**

Disinformation. Paris: UNESCO.

Knight, M. (2018). **Explainer: how Facebook has become the world's**

largest echo chamber. [Online]. Retrieved from bit.ly/3a95Ydk
[15 September 2020]

Mayka, R. (2020). **Conspiracy Theories, Fake News and Disinformation: Why There's So Much of It and What We Can Do About it.**
[Online]. Retrieved from bit.ly/2KNeogs [7 December 2020]

Ross, P. (2014). **Photos Are Still King on Facebook.** [Online]. Retrieved from socialbakers.com/blog/2149-photos-are-still-king-on-facebook [5 September 2020]

Translated Thai References

Daengkhaio, S. (2014). **Communication Innovation for the 12 Thai Core Values of the General Prayuth Chan-o-cha Governments.**
Master's Thesis, Mass Communication, Faculty of Journalism and Mass Communication, Thammasat University.

Matichon. (2018). **Emerge “Lungtoo Toon” Page to inform the government's missions, drawing Prime Minister as “Super Lungtoo”.** [Online]. Retrieved from matichon.co.th/politics/news_1113896 [7 April 2020]

Matichon. (2020). **Hear it out: “Wiroj” rage “Prayut” for IO backstage provoking social divide.** [Online]. Retrieved from matichon.co.th/matichon-tv/news_2005867 [27 February 2020]

Phuttharaksa, W. (2014). **A Survey of Gramsci's Political Thought.**
Bangkok: Sommut Publishing.

- Pongsawat, P. (2020). **Political Activities and Electoral Behavior in the 2019 Thailand General Election in Bangkok**. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.
- Rainmaker. (2019). **Explore an online campaigning at the final bend of election 2019**. [Online]. Retrieved from rainmaker.in.th/party-promote-online-thailand-election-2562 [13 August 2020]
- Samudavanija, K. (2019). **Information Operations Against the ‘Future’**. [Online]. Retrieved from matichon.co.th/article/news_1368952 [1 November 2019]
- Sukha, P. (2008). **The Framing of Army Radio Programs during the Drafting of Thai Constitution B.E. 2550**. Master's Thesis, Department of Mass Communication, Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University.
- Thippana, S. (2016). Discourse Analysis Inside a Song Composed by National Council for Peace and Order (NCPO) towards Thai Nationalism. **Journal of The Way Human Society** 4(1): 174-201.
- Workpoint News. (2018). **‘IO’ Operations: The Mission of Government Resuscitation**. [Online]. Retrieved from bit.ly/2Cjbau6 [18 December 2018]

บทความที่ : 13
Article :



**บทบาทของเทคโนโลยีต่อความสัมพันธ์ทางชนชั้นในสังคมไทย
ศึกษากรณีแกร็บแท็กซี่**

**Roles of Technology on Class relations in Thailand:
A Case Study of Grab Taxi**

[Received: March 13, 2020; Revised: June 6; Accepted: June 8]

ธนวิทย์ ถาวร* และ พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์*

Thanawit Thaworn* and Pitch Pongsawat*

*คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย [Faculty of Political Science,
Chulalongkorn University];

Corresponding author e-mail: 6080609024@student.chula.ac.th

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาสองประเด็นด้วยกันคือ (1) เพื่อศึกษาเทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบต่อชนชั้นทางสังคม (2) ศึกษาลักษณะชนชั้นทางสังคมของแกร็บแท็กซี่ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในลักษณะที่เป็นกรณีศึกษา (Case Study) ผู้เขียนรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) มาวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยมาเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อที่จะนำไปสู่การตีความ (hermeneutics) ซึ่งผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า เทคโนโลยีมีบทบาทต่อการให้บริการด้านขนส่งมวลชน และส่งผลให้แกร็บแท็กซี่ เป็นทั้งชนชั้นกลางและชนชั้นแรงงานในบางเวลา สอดคล้องกับงานของ Eric Olin Wright เรื่องตำแหน่งของชนชั้นที่ขัดแย้งกันเองภายใน (Contradictory Class Location) เนื่องจากเทคโนโลยีทำให้สามารถขับแกร็บแท็กซี่เป็นบางช่วงเวลาได้ไม่ต้องทำงานเต็มเวลา เป็นกลุ่มแรงงานที่มีการปรับตัวหลาย ๆ ด้าน เช่น การสมัครงาน ขั้นตอนในการทำงาน ระยะเวลาในการทำงาน ความเสี่ยงที่แรงงานต้องแบกรับและการถูกขูดรีดอย่างแนบเนียนมากขึ้น จึงส่งผลให้แกร็บแท็กซี่ถูกจัดว่าเป็นแรงงานรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์ทางชนชั้น; ชนชั้น; เทคโนโลยี

Abstract

The purposes of this study were (1) to examine how technology affects the social class (2) to examine the social class characteristics of Grab Taxi. The study was a qualitative research in term of case study. The author collects information from the document and participant observation and then relates and find the correlation of the data for conducting to hermeneutics. The results of the study revealed that technology influence transportation service and affected to Grab taxi's drivers who became a middle class or labor class sometimes. Refer to Eric Olin Wright's study about contradictory class location because Technology helps the driver has part-time worker. It is not necessary to become a full-time worker every day. Grab-taxi has adapted themselves form rapidly development of technology such as a job application, work procedures, length of work, the risks and being exploited. Resulting in these workers being classified as a new form of labor in Thai society.

Keyword: Relations of class, Class, Technology

บทนำ

นับตั้งแต่มนุษย์ใช้เครื่องจักรมาทำงานแทนมนุษย์ซึ่งเราเรียกยุคนั้นว่า “ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม” (Industrial Revolution) เป็นยุคที่มีการบีบเร่งให้เครื่องไม้เครื่องมือถูกผลิตออกมาอย่างรวดเร็วและก้าวหน้า (แมนเฟร็ด สเตเกอร์, 2553: 47-50) การปฏิวัติอุตสาหกรรมแบ่งออกเป็น 4 ช่วง ในช่วงแรกเริ่มต้นประมาณปี 1760 ถึงปี 1840 โดยเป็นการก่อสร้างทางรถไฟและการประดิษฐ์เครื่องยนต์ไอน้ำทำให้มีการผลิตเครื่องจักรกล ช่วงที่สองเรียกว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่สอง เริ่มขึ้นในปลายศตวรรษที่ 19 และในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ทำให้การผลิตเป็นไปได้มากขึ้นจากการถือกำเนิดขึ้นของกระแสไฟฟ้าและระบบสายพาน (Assembly line) ในช่วงที่สามเรียกว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่สาม เริ่มขึ้นในทศวรรษที่ 1960 โดยปกติจะเรียกว่ายุคคอมพิวเตอร์หรือการปฏิวัติแบบดิจิทัล เนื่องจากมีการพัฒนาโดยใช้ตัวประมวลผลข้อมูลคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต และช่วงที่สี่เรียกว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่สี่ เป็นการปฏิวัติแบบดิจิทัล มีลักษณะที่อินเทอร์เน็ตแพร่หลายมากขึ้น โทรศัพท์มือถือสามารถโทรมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมไปถึงการสร้างปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) ที่สามารถนำมาแทนแรงงานมนุษย์ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน จะเห็นได้ว่ามนุษย์สร้าง “เทคโนโลยี” อยู่ตลอดเวลาและมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่ปฏิวัติอุตสาหกรรม (Schwab, 2016: 12-16)

ภาษาไทยแปลความหมายของเทคโนโลยีว่าเป็น วิทยาการที่นำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติอุตสาหกรรม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) และเมื่อเราวิเคราะห์ไปถึงรากศัพท์ของกรีกโบราณ จะเห็นถึงความหมายของเทคโนโลยีว่า technology คือคำสองคำที่ประกอบจากคำว่า techne อันมีความหมายว่าเป็นงานศิลปะ งานฝีมือ และความสามารถ ประกอบกับคำว่า logia ที่อ้างอิงถึงที่มาจากแหล่งกำเนิดของพระเจ้า ดังนั้นเมื่อนำทั้งสองคำมารวมกันจะได้ความหมายว่า ความสามารถที่ได้รับประทานมาจากพระเจ้า (Liddell, H. G., Scott, R. 1980) ซึ่ง

แตกต่างจากหลังยุคกลาง ที่เชื่อว่าเทคโนโลยีมิใช่สิ่งที่ถูกประทานจากพระเจ้าแต่เป็นสิ่งที่มนุษย์สะสมกรรมวิธีในการผลิตมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ทำให้ความหมายของเทคโนโลยีเปลี่ยนไป เช่น ล้อรถ (Wheel) ถูกสร้างขึ้นมาจากองค์ความรู้ที่ต่อยอดจากการคิดค้นเรื่องยาง เกิดจากการต่อยอดเรื่องจุดหมุน ฯลฯ ดังนั้นการที่จะวิเคราะห์เทคโนโลยี มิได้วิเคราะห์เพียงตัวเทคโนโลยีที่ปฏิสัมพันธ์กับมนุษย์อย่างเดียวแต่ต้องวิเคราะห์ถึงกระบวนการสร้างเทคโนโลยีขึ้นมาด้วย

ไม่ว่าจะเป็น ทุนนิยม หรือ คอมมิวนิสต์ต่างก็หุ่่มเหเพื่อความสำเร็จเติบโตทางอุตสาหกรรม (สมเกียรติ วันทนา, 2552) ความต้องการของมนุษย์ที่ต้องการความก้าวหน้าทางวัตถุนั้นถูกสะท้อนภาพโดยหนึ่งในนักคิดที่สำคัญของโลก อัดัม สมิธ (Adam Smith) ซึ่งมีความเห็นว่าการสร้างความมั่งคั่งให้กับประชาชนและประเทศชาตินั้น นอกจากมาจากการสะสมเงินและการค้าระหว่างประเทศแบบรัฐพาณิชย์นิยมแล้ว ยังมีเรื่องการพัฒนาเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพเพื่อการแข่งขันในตลาดการค้าเสรีด้วย (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2557: 229-230) (Foray & Freeman, 1993: 1-5) ปฏิวัติอุตสาหกรรมจึงเป็นช่วงที่มีการพัฒนาของวัตถุกายและมีหลายนักคิดที่มีทัศนคติในการมองพัฒนาการนี้ที่แตกต่างกันไป เช่น มุมมองที่มีต่อเทคโนโลยีของสายมาร์กซิสต์ ได้ให้ความหมายเทคโนโลยีเพิ่มเติมขึ้นมาว่าคือแรงงานที่ตายแล้ว (Dead labor) กล่าวคือแนวความคิดนี้ถูกจัดอยู่ในกลุ่มทฤษฎี Actor–Network Theory (ANT) ที่อยู่ในสายมาร์กซิสต์ ซึ่งเป็นการตีความต่อยอดออกมาจากงานเขียนของ Karl Marx ที่ได้เขียนไว้ว่า “Capital is dead labor which, vampire-like, lives only by sucking living labor, and lives the more, the more labor it sucks. — Karl Marx, Capital”

ดังนั้น เมื่อนายทุนคือแรงงานที่ตายแล้ว นักคิดเหล่านี้จึงตีความว่า แรงงานที่ตายแล้วคือเครื่องจักรหรือสิ่งประดิษฐ์อื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการทำงาน (Kirsch, Mitchell, 2004: 687-705) ดังนั้นจุดเน้นในการมองเทคโนโลยีในมุมมองของสำนัก

มาร์กซิสต์ จึงมุ่งเน้นไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และเทคโนโลยี นอกจากนี้แล้วยังมีกลุ่มของ Frankfurt school เป็นสำนักทฤษฎีวิพากษ์ มีแนวคิดที่ต้องลงไปทำความเข้าใจแล้วตีความ (Interpretation and understanding) ในสำนักนี้ได้วิเคราะห์ไปถึงเรื่องวัฒนธรรมที่ถูกทำให้กลายเป็นสินค้า (Commodification of culture) หรือมีไว้เพื่อขาย (culture for sell) ทำให้เวลาการดำเนินชีวิตส่วนใหญ่ของมนุษย์ถูกผูกติดกับอุตสาหกรรมทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว (Centralization of time) ด้วยเหตุนี้เองกลุ่มนี้จึงมีแนวคิดในการวิเคราะห์ที่เทคโนโลยี อันเป็นปัจจัยที่ลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ (Dehumanization) อีกทั้งงานของมาร์คุเซ่ (Herbert Marcuse) ในเรื่องมนุษย์มิติเดียว (One Dimensional Man) จะชี้ให้เห็นว่าในสังคมอุตสาหกรรมแบบก้าวหน้านี้ มีกลไกทางเทคโนโลยีทั้งในการผลิต การกระจายทุนและความมั่งคั่ง เป็นกลไกสำคัญในการผนวกชนชั้นแรงงานเข้ามาสู่สังคมกรรมสิทธิ์ที่ถูกครอบงำด้วยวิธีคิดของเหตุผลเชิงเครื่องมือส่งผลให้เกิดการสลายความขัดแย้งทางชนชั้น (สมเกียรติ ตั้งนโม, 2545: 6-25) กล่าวคือหากเป็นสายที่ชื่นชมเทคโนโลยีก็จะมีแนวโน้มเชื่อว่าเทคโนโลยีจะนำมาซึ่งความก้าวหน้าแห่งอารยธรรมของมนุษย์ แต่หากเป็นกลุ่มที่วิพากษ์ก็จะตั้งข้อสงสัยว่าเทคโนโลยีอาจลดทอนความเป็นมนุษย์ลง เช่นการประดิษฐ์ระเบิดขึ้นมาทำลายล้างมนุษย์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง แต่ในขณะเดียวกันเทคโนโลยีดังกล่าวก็อาจจะสร้างสรรค์ได้ ถ้ามนุษย์ใช้ไปในทิศทางเพื่อสันติภาพเช่น เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร อาจมองว่าเทคโนโลยีช่วยพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้กว้างขึ้นแต่บางทีคนก็จะมองว่าเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นเครื่องมือครอบงำของคนบางกลุ่ม

จากมุมมองในการมองเทคโนโลยีของอดัม สมิธ มาสู่มาร์กซิสต์ ในช่วงนั้นไม่มีใครนึกฝันได้ว่าเทคโนโลยีจะพัฒนาจนกระทั่งเกิดชนชั้นแรงงานหุ่นยนต์ขึ้นในสังคมปัจจุบัน และค่อยๆ แทนที่แรงงานมนุษย์มากขึ้นเรื่อยๆ คำถามที่สำคัญตามมาคือเทคโนโลยีนั้นส่งผลต่อแรงงานมนุษย์อย่างไร จากรายงานการสำรวจของ World economic forum ชี้ให้เห็นว่าผู้คนมองว่าเทคโนโลยีกำลังเข้ามามีบทบาทใน

ชีวิตประจำวันมากขึ้น ส่วนหนึ่งเชื่อว่าจะมีการนำหุ่นยนต์เข้ามาทำงานบริการมากขึ้น บางกลุ่มเชื่อว่าจะมีการใช้หุ่นยนต์เข้ามาเป็นผู้บริหารบริษัทยักษ์ใหญ่กลางกรุงลอนดอนได้ (World economic forum, 2015: 6-7) ความกังวลเกี่ยวกับผลกระทบของเทคโนโลยีที่มีต่อแรงงานไม่ใช่เรื่องใหม่ ในปี 1931 นักเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียง จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ ได้เตือนว่าเทคโนโลยีจะทำให้เกิดการว่างงานอย่างกว้างขวาง “Technological unemployment. This means unemployment due to our discovery of means of economising the use of labour outrunning the pace at which we can find new uses for labour.” (Keynes, 1930: 3)

การเข้ามามีบทบาทของเทคโนโลยีนอกจากจะทำให้สังคมต้องปรับตัวแล้ว การพัฒนาอย่างก้าวกระโดดกำลังปรับโฉมสังคมไทย แม้ว่าด้านเศรษฐกิจหรืออุตสาหกรรมจะเติบโต และมีระบบการผลิตที่ทันสมัย รวดเร็ว ลดขั้นตอนที่ซับซ้อนจากการใช้แรงงานคน เพราะเทคโนโลยีเหล่านั้นสามารถทำหน้าที่ และทำงานแทนคนจำนวนมากได้อย่างแม่นยำและมีประสิทธิภาพสูงกว่า ความก้าวหน้านี้ทำให้คนลดขั้นตอนในชีวิตลง ไม่ต้องเดินทาง ไม่ต้องเสียเวลา โดยที่เราสามารถทำอะไรหลายๆ อย่างได้ผ่านโทรศัพท์มือถือ หรือสมาร์ตโฟน ไม่ว่าจะเป็นธุรกรรมการเงิน งานสำนักงาน ประชุม ซื้อ-ขายกันก็ง่ายขึ้น ลดต้นทุน และประหยัดเวลาทั้งคนขายและคนซื้อ ทุกอย่างอยู่บนอากาศ นี่จึงเป็นความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในเรื่องปัญญาประดิษฐ์ (กัลยา โสภณพนิช, 2561)

เทคโนโลยีได้ไหลเข้ามาสู่ระบบขนส่งในเมืองได้เป็นอย่างดี ดังบทความของ พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ ได้ให้คำนิยามและความสัมพันธ์ระหว่างเมืองและมนุษย์ผ่านเทคโนโลยี ในการทำให้ขั้นตอนนั้นง่ายขึ้นผ่านแอปพลิเคชัน Grab-Taxi ทำให้ผู้คนเข้าถึงบริการง่ายขึ้นและเข้าถึงงานได้มากขึ้นเช่นเดียวกัน “เศรษฐกิจแบบบูเบอร์นี่มันช่วยในการหารายได้เสริม ทั้งในเมืองไทย และในต่างประเทศที่ผมเคยใช้ บางคนทำอูเบอร์เพิ่มในช่วงนอกเวลาทำงาน หาค่าชนมกลับบ้าน นักศึกษาทำงานในช่วงเวลาที่ไม

ไปเรียน...ลดความเป็นตัวกลางแบบเดิมลง และสร้างความเป็นตัวกลางแบบใหม่แทน” (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2561) แกร็บแท็กซี่สะท้อนภาพการเข้ามาของเทคโนโลยีในระบบขนส่งแบบใหม่ที่เข้าถึงง่ายกว่าปกติ มีบทบาทในการให้บริการและเป็นทางเลือกนอกเหนือจากระบบขนส่งมวลชนรูปแบบเดิม ๆ ประกอบกับผู้ให้บริการและผู้ให้บริการก็ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังชี้ให้เห็นภาพของแรงงานแท็กซี่รูปแบบใหม่และเทคโนโลยีสมัยใหม่ผสมผสานกัน ส่งผลให้ภาพลักษณ์แกร็บแท็กซี่มีความทันสมัย มีความคล่องตัวในการปรับเปลี่ยนแรงงาน หรือจัดสรรเวลาในการทำงานได้เองเช่นทำงานเป็นพาร์ทไทม์ (Part-time) ภาพลักษณ์ดังกล่าวนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับชนชั้นกลาง ที่ถือครองปัจจัยการผลิตและเป็นเจ้าของธุรกิจ แตกต่างจากไรเดอร์ (Rider) ที่ส่วนใหญ่ทำงานเต็มเวลาและมีภาพลักษณ์เป็นชนชั้นแรงงานที่ทำงานบนความเสี่ยงและถูกขูดรีดตลอดเวลา แต่ในขณะเดียวกันนั้นเทคโนโลยีก็ทำให้แกร็บแท็กซี่ บางเวลาก็กลายเป็นแรงงานเหมือนไรเดอร์ที่มีแพลตฟอร์ม (Platform) และอัลกอริทึม (Algorithm) เป็นผู้จ้างงาน กำหนดราคา และกำหนดค่าจ้าง เช่นเดียวกันจึงนำไปสู่การตั้งคำถามการวิจัยว่าเทคโนโลยีส่งผลต่อมุมมองทางชนชั้นทางสังคมอย่างไร และลักษณะทางชนชั้นทางสังคมของแกร็บแท็กซี่มีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อชนชั้นทางสังคม
- 2) เพื่อศึกษาลักษณะชนชั้นทางสังคมของแรงงานแกร็บ

แนวคิดและทฤษฎี

เนื่องจากการศึกษาเรื่องชนชั้นและเทคโนโลยีในปัจจุบันเริ่มมีนักวิชาการให้ความสนใจมากขึ้น ในฐานะที่เป็นมุมมองรูปแบบหนึ่งที่สะท้อนการวิเคราะห์และให้เข้าใจถึงพลวัตทางสังคม ส่งผลให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์ วัตถุ

และอดีต ในปัจจุบันที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการดำรงชีวิตประจำวัน ปฏิเสธไม่ได้ที่จะไม่ยอมรับเทคโนโลยีที่เกิดขึ้น ดังนั้นจึงต้องทำความเข้าใจเรื่องเทคโนโลยีให้กระจ่าง อีกทั้งการวิเคราะห์ชนชั้นในสังคมในปัจจุบันมีความซับซ้อน ทำให้เห็นอีกมุมมองของแรงงานกรีกหรือแรงงานประเภทอื่นๆในฐานะที่เป็นหนึ่งในชนชั้นในสังคม เพื่อขยายขอบเขตเรื่องชนชั้นเชิงวิชาการ เพื่อหาทางออกให้กับเหล่าแรงงานให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและไม่ต้องแบกรับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วยทฤษฎีแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

คำว่าชนชั้นในสมัยโรมันได้มีการสำรวจประชากร (Roman censors) และบัญญัติคำว่า Classis เพื่อแบ่งแยกคนออกเป็นกลุ่มตามชนชั้นทางสังคมในโรมโบราณ ซึ่งแบ่งแยกตามการจ่ายภาษี โดยอย่างน้อยที่สุดในการแยกประเภทนี้ทำให้เราเห็นถึงสองกลุ่มที่เกิดขึ้นคือ assidui ซึ่งจัดว่าเป็นประชากรที่ต้องเสียภาษี และอีกกลุ่มก็คือ proletarii ที่มีทรัพย์สินเพียงน้อยนิดหรือไม่มีเลย (Dahrendorf, 1959: 8)

ต่อมาคำเหล่านี้ถูกนักสังคมวิทยาในศตวรรษที่ 18 อย่าง อัดัม เฟิร์กูสัน (Adam Ferguson) เริ่มใช้คำว่าชนชั้น (Class) มาใช้ในการอธิบายสังคมที่เป็นขั้นๆและเป็นที่นิยมมากขึ้น การแผ่ขยายของคำว่าชนชั้นนั้นขยายในแถบยุโรปส่งผลให้คำว่าชนชั้นมีลักษณะในการอธิบายหลายเฉดมากยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างงานของ อัดัม สมิธ (Adam Smith) เริ่มใช้คำว่า คนจน (Poor) หรือ ชนชั้นแรงงาน (Labouring class) ซึ่งแน่นอนรวมไปถึงงานของ เฟรดเดอริก เองเกล (Friedrich Engels) และ คาล มาร์กซ์ (Karl Marx) ที่เริ่มพูดถึง ชนชั้นของทุนนิยม (Class of Capitalists) ซึ่งอธิบายถึงชนชั้นกลาง (Bourgeoisie) ชนชั้นกรรมาชีพ (Proletariat) โดยการอธิบายเรื่องของชนชั้นตั้งแต่มกลางศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมานั้นจึงจะเริ่มต้นศึกษาของคาล มาร์กซ์ ซึ่งเป็นผู้วางรากฐานเรื่องชนชั้นไว้ (Dahrendorf, 1959: 8)

การวิพากษ์ทฤษฎีทางชนชั้นสามารถแบ่งออกเป็น สองข้อด้วยกันคือ กลุ่มที่กังวลเรื่องโครงสร้างทางชนชั้น (Class structure) และกลุ่มที่กังวลเรื่องความหมาย

ของโครงสร้างทางชนชั้น (Implications of that structure) (Fine, B., & Saad-Filho, A. 2016) ฉะนั้นจุดสนใจของการมองเรื่องชนชั้นในสังคมนั้น ไม่ได้มีจุดเริ่มต้นจากการวิเคราะห์สังคมว่าในสังคมนั้นมีชนชั้นหรือไม่ แต่ไปสนใจว่าในสังคมนั้นมีการเอารัดเอาเปรียบ (exploited) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในสังคม 2 กลุ่มใหญ่ๆ ด้วยกันนั่นก็คือ ชนชั้นที่เอารัดเอาเปรียบ (exploiters) และชนชั้นที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ (exploited) เพื่อเป็นรากฐานในการมองสังคมและวิเคราะห์ โดยก่อนหน้านี้มีการมองว่ามีชนชั้นมากมายหลายประเภท เช่น กรีกแบ่งชนชั้นตามทรัพย์สินบอกว่าใครมีหรือไม่มีสมบัติ หรือแบ่งแยกตามความร่ำรวยหรือยากจนก็ได้ หรือมีอีกแนวคิดหนึ่งว่าชนชั้นนั้นสามารถแบ่งได้ด้วยการวิเคราะห์เรื่องอำนาจ ชนชั้นที่มีอำนาจหรือชนชั้นปกครอง และชนชั้นที่ไม่มีอำนาจหรือถูกปกครองแต่มีมาร์กซ์ชี้ให้เห็นสมบัติหรืออำนาจ

ชนชั้นของมาร์กซ์มองไปที่กระบวนการแรงงาน (Labor process) กล่าวคือการใช้แรงงานมนุษย์ (ความคิด แรงงาน พละกำลัง ฯลฯ) ในการเปลี่ยนวัตถุดิบมาเป็นสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ นอกจากแรงงานและวัตถุดิบแล้วนั้น กระบวนการแรงงานยังมียอดประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งนั่นก็คือ เวลา (time) จะเห็นได้ว่าเมื่อมีการผลิตสินค้าหรือบริการ ในความเป็นจริงการผลิตสิ่งของออกมาต้องใช้เวลาในการผลิตด้วย ซึ่งแรงงานจะผลิตสินค้าและบริการได้มากกว่าจำนวนแรงงานเรียกว่า แรงงานส่วนเกิน

จะเห็นได้ว่ามาร์กซ์ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิต ซึ่งจะขึ้นอยู่กับว่าในสังคมหนึ่งๆ นั้นมีวิธีการผลิต (mode of production) อย่างไร ซึ่งแต่ละรูปแบบของวิธีการผลิตก็จะมีโครงสร้างทางชนชั้นแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้วิธีการผลิตมีความเกี่ยวข้องอย่างเห็นได้ชัดดังนี้

(1) จะมีสองชนชั้นแบ่งกันตามการครอบครองปัจจัยการผลิต

(2) ชนชั้นที่ผูกขาดปัจจัยการผลิตมักต่อต้านสิ่งที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตแบบเก่า โดยทั้งสองอย่างดังกล่าวจะนำไปสู่การต่อสู้ทางชนชั้น

(class struggle) ทั้งนี้มาร์กซ์พยายามทำเรื่องของชนชั้นให้กลายเป็นประเด็นสำคัญในการวิเคราะห์ทางสังคม และพยายามนำมาเขียนในบทที่ 52 ของ Capital Vol.3 ซึ่งเป็นบทสุดท้ายในหนังสือที่แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของชนชั้นอย่างเป็นระบบ(กนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2550: 13-28)เทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เข้าด้วยกัน อีกทั้งความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีและสังคมยังเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความมั่งคั่งในปัจจุบันด้วย (Landau et al. 1992: 1-5) แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นในอีกฟากฝั่งของการศึกษาด้านเทคโนโลยี ยังมีความเห็นที่สอดคล้องกันอยู่บางประการนั่นก็คือ การที่มาร์กซ์เห็นเครื่องจักรไอน้ำเข้ามาทำหน้าที่ในการผลิตแทนที่งานของแรงงานนั้นเป็นสิ่งที่ดูแย่ และเป็นคู่แข่งที่อันตรายของแรงงาน

มาร์กซ์มีมุมมองด้านเทคโนโลยีที่ไม่เหมือนคนอื่น ๆ เนื่องจากมาร์กซ์มองว่าเทคโนโลยีทำให้แรงงานแปลกแยกออกจากเครื่องมือ เครื่องจักร ทำให้แรงงานต่อต้านปัจจัยการผลิต (Mean of production) ซึ่งเป็นการบ่อนทำลายความมั่งคั่งอันยิ่งใหญ่และลบล้างวิทยาศาสตร์ที่สะสมไว้อันเป็นเครื่องหมายที่โดดเด่นของการพิชิตความก้าวหน้าทางธรรมชาติของเผ่าพันธุ์มนุษย์ (Wendling, 2009: 1-7) แนวคิดเกี่ยวกับ ความแปลกแยก (Alienation) ในภาษาไทยมีการแปลได้หลายความหมาย ไม่ว่าจะเป็น การลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ ความแปลกแยก ภาวะแปลกแยก ภาวะความห่างเหิน ภาวะความออกห่าง ฯลฯ โดยความคิดเรื่องความแปลกแยกนั้น ได้มีปรากฏมาตั้งแต่งานของเฮเกิล (Hegel) รูสโซ(Rousseau) จอห์น ล็อก (John Locke) สมิธ (Smith) และ ฟรอยเออบาร์ค (Feuerbach) แต่ถูกนำมาพัฒนาอย่างเป็นระบบ วิทยาศาสตร์โดย คาล มาร์กซ์

ด้วยเหตุนี้เองทำให้มาร์กซ์ถูกมองว่าแนวคิดเข้าข่ายว่าเป็นกลุ่มเทคโนโลยีกำหนด (Technological determinism) เนื่องจากมาร์กซ์มองว่าเราสามารถแบ่งโครงสร้างออกเป็นสองโครงสร้างใหญ่ๆด้วยกัน คือ (1) โครงสร้างส่วนบน (super structure) เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของความคิด ปรัชญา ค่านิยม อุดมการณ์และ

กฎหมาย (2) โครงสร้างส่วนล่าง (infrastructure/ substructure) เป็นการผลิตทางเศรษฐกิจ ประกอบ ด้วยวิธีการผลิต (mode of production) ซึ่งเทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งของพลังการผลิตเรียกว่าปัจจัยการผลิต (Mean of production) เช่นพวก เครื่องจักรสายพาน เครื่องจักรไอน้ำ โดยโครงสร้างส่วนล่างจะเป็นตัวกำหนดโครงสร้างส่วนบน ด้วยเหตุนี้เองมาร์กซ์อาจจะถูกมองว่าเทคโนโลยีเข้าไปมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสังคมและมีบทบาทในการกำหนดความรู้สึก กำหนดให้คิด กำหนดให้ทำ แต่เราไม่สามารถละเลยที่จะพูดถึงปัจจัยอื่นนอกจากพลังทางการผลิตได้ ความสัมพันธ์ทางการผลิต (relations of production) ก็คือ ความสัมพันธ์ของชนชั้น ระหว่างเจ้าของปัจจัยการผลิตกับผู้ที่ไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต หรือนายทุนกับแรงงาน (Smith, Merritt Roe and Leo Marx. 1994)

ฉะนั้นการเข้ามาของเทคโนโลยีส่งผลให้วิธีการผลิต ปัจจัยการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิตเปลี่ยนไป และส่งผลให้การวิเคราะห์ชนชั้นเปลี่ยนตามไปด้วย คำถามที่สำคัญคือโครงสร้างส่วนล่างเปลี่ยนได้อย่างไรและส่งผลอย่างไรต่อการวิเคราะห์ชนชั้น เริ่มต้นจากแนวคิดการวิเคราะห์แบบ Orthodox Marxist ที่หันมาสนใจรูปแบบการผลิต (Mode of production) สนใจเรื่องของความขัดแย้งระหว่างชนชั้น มองสังคมผ่านวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ (Historical Materialism) โดยทฤษฎีดังกล่าวนี้มาร์กซ์ยืนยันว่ามีความเป็นไปได้ที่สังคมจะเปลี่ยนไปจากความขัดแย้ง กรณีที่ยกขึ้นมาก็คือดีเบตเรื่องสังคมกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา ที่ชี้ให้เห็นว่าในการเปลี่ยนแปลงสังคมจากสังคมเดิมไปสู่สังคมใหม่นั้น จะต้องวิเคราะห์ที่วิธีการผลิต เมื่อวิธีการผลิตเปลี่ยนสังคมก็เปลี่ยน เช่น ศึกษาความเป็นมาของสังคมก่อนว่ามีลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามทฤษฎี เริ่มต้นจาก ยุคบุพกาล ยุคทาส ยุคศักดินาทุนนิยม และสังคมนิยม ตามแนวคิดของมาร์กซ์ สังคมจะเปลี่ยนก็ต่อเมื่อวิธีการผลิตเปลี่ยน ซึ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีมีบทบาทอย่างมากที่ทำให้ความสัมพันธ์ทางการผลิตและพลังการผลิตเปลี่ยนไปดังนั้นขอบเขตของการศึกษาเรื่องชนชั้นของมาร์กในปัจจุบันก็ต้อง

เปลี่ยนไปด้วย ดังนั้นการศึกษาสังคมที่เปลี่ยนไป ต้องศึกษาวิถีการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิต เกิดขึ้นระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง เป็นความสัมพันธ์ที่มาร์กซ์บอกว่า นายจ้างเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต และลูกจ้างใช้แรงงาน แรงสมยอมเพื่อแลกค่าจ้างจากนายจ้าง ซึ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทอย่างมากในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่มีอยู่แล้ว เพราะเทคโนโลยีทำให้นายจ้างและลูกจ้างไม่ได้มีเพียงสองประเภทอีกต่อไป ลูกจ้างอาจมีปัจจัยการผลิตเองอยู่แล้วก็ได้ เช่น งานบริการต่างๆ หรือรวมไปถึงการทำงานที่ไม่รู้ตัวเช่นการนอนดูยูทูบ (Youtube) อยู่ที่บ้านซึ่งผู้รับชมก็รู้สึกบันเทิงใจ แต่หารู้ไม่ว่าในขณะที่นั่งดูยูทูบนั้น ช่วงเวลานั้นได้กลายเป็นแรงงานเพื่อเพิ่มยอดเข้าสู่ผู้เจ้าของวิดีโอไปแล้ว เป็นต้น

พลังทางการผลิต คือการใช้แรงงานของมนุษย์ (ซึ่งรวมถึงทักษะและความชำนาญ) รวมกับ "ปัจจัยการผลิต" เพื่อทำการผลิต ผลิตรายการหรือบริการนั่นเอง โดยปัจจัยการผลิตได้แก่เครื่องมือการผลิต ที่ดิน ป่าไม้ แม่น้ำ ลำธาร แหล่งแร่ วัตถุดิบ สิ่งก่อสร้างเพื่อการผลิต เครื่องมือการสื่อสารคมนาคม เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันเทคโนโลยีมีการพัฒนาไปมากส่งผลให้แรงงานมนุษย์ถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยีมากยิ่งขึ้น

เทคโนโลยีมีบทบาทอย่างยิ่งต่อแรงงานถึงแม้ว่าแรงงานจะเป็นปัจจัยหลักของพลังการผลิตก็ตาม แต่เทคโนโลยีได้ทำให้ปัจจัยการผลิต ผลิตได้มากกว่าแรงงานมนุษย์ทำ ส่งผลให้ให้ทักษะของมนุษย์ถูกลดทอนเป็นเพียงการใช้แรงงานทั่วไป เปรียบเทียบง่ายๆคือ ปัจจัยการผลิตก็เปรียบเสมือนกับเครื่องถ่ายเอกสาร และแรงงานมนุษย์คือการกดปุ่มเปิดปิดเครื่องเพื่อถ่ายเอกสารนั้น หากมองในเชิงเศรษฐศาสตร์แล้วแรงงานเหล่านี้เป็นแรงงานที่ไม่เกิดผลผลิตอะไรขึ้นเป็นสิ่งที่เรียกว่า แรงงานบริการ และเทคโนโลยีได้สร้าง พลเมืองไซบอร์ก (Citizen cyborgs) และพลเมืองเหล่านี้อยู่ภายใต้การควบคุมของอัลกอริทึม (Algorithms) ดังนั้นการขยายรูปแบบของทุนนิยมในปัจจุบันว่าจึงมีลักษณะที่เปลี่ยนไปดังนี้

ทุนนิยมจะมีลักษณะเป็นอย่างไร

(1) ทุนนิยมข่าวสาร (Informational Capitalism)

แนวคิดนี้แสดงให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นอย่างสำคัญของ ข้อมูล ภายใต้บริบทของ โลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของการพัฒนาเทคโนโลยี ส่งผลให้เกิด ข้อมูลข่าวสารที่มากขึ้นภายในระยะเวลาอันสั้น และข้อมูลสามารถไหลไปยังพื้นที่ ส่วนตัวได้เช่นภายในครอบครัว สิ่งที่มาคือเกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม เกิด กลุ่มที่สามารถหาผลประโยชน์ได้จากข้อมูลข่าวสารเป็นผู้ที่รู้ และไม่รู้ข่าวสาร ทำให้เกิด กลุ่มแรงงานที่มีและไม่มีความสามารถใหม่ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการได้ ทั้งนี้ข้อมูล ที่เข้ามาอย่างรวดเร็วส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วมีกลุ่มแรงงานใหม่ เกิดขึ้นในการวิเคราะห์ข้อมูล เกิดการผลิตเครื่องมือสื่อสารอันเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจ อย่างรวดเร็ว ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีลักษณะที่คล้ายคลึงแนวคิด เศรษฐกิจแห่งความรู้ (knowledge economy) ของ Drucker คล้ายกับ สังคมหลังอุตสาหกรรม (postindustrial society) ของ Touraine และ Bell คล้ายกับ สังคมข่าวสาร (information society) ของ (Webster และ สังคมเครือข่าย (network society) (Castells, 1996)

(2) ทุนนิยมความรู้ (cognitive capitalism)

เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับ วัตถุ (immaterial) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อมูลหลักของการผลิต ไม่ว่าจะเป็นการขยาย แบนด์ หรือการสร้างซอฟต์แวร์ของไมโครซอฟท์ที่เก็บเกี่ยวมูลค่าส่วนเกินจากการผูกขาดค่าเช่า โดยสามารถวิเคราะห์ ความหมายของทุนนิยมความรู้ได้ดังนี้ (Moulier-Boutang, 2012)

(3) communicative capitalism

ทุนนิยมการสื่อสารปรากฏอยู่ในรูปแบบเทคโนโลยีการสื่อสารแบบเครือข่าย การเข้าถึงแนวคิด การอภิปราย และการมีส่วนร่วม เกิดขึ้นได้จากการเชื่อมต่อระหว่าง

กันของโทรคมนาคมทั่วโลก และใช้ประโยชน์จากกระบวนการสื่อสาร แต่ไม่ได้หมายความว่าเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาแทนที่การผลิต

การสื่อสารไม่เพียงแต่เป็นตัวขับเคลื่อนอุตสาหกรรมที่หลากหลาย อีกทั้งระบบทุนนิยมได้ต้องการสื่อสารมาเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเชื่อมความสัมพันธ์ของมนุษย์ในที่ทำงานหรือการมีส่วนร่วมในวงจรรีเสิร์ชที่แพร่หลาย (Dean, 2005: 51-74)

(4) Bio-capitalism

แนวคิดของ Bio-capitalism เกิดขึ้นจากการอภิปรายเกี่ยวกับอุตสาหกรรมชีวภาพ (bio-industrial) ระดับโลก โดยมีการเน้นไปที่กระบวนการได้มาของวัตถุดิบ (materials) จากร่างกายมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตที่ไม่ใช่มนุษย์ การอธิบายแบบ Bio-capitalism ต้องการอธิบายว่ามีความเป็นไปได้ที่วัตถุดิบ (materials) เช่น เซลล์ไข่ อสุจิ หรือเนื้อเยื่ออินทรีย์มนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้แล้วทิ้งสามารถนำมาสร้างมูลค่าได้ ซึ่งมาร์กซ์ไม่ได้ให้ความสนใจตรงนี้เท่าไร (Moroni & Fumagalli, 2010: 234-252)

(5) Platform Capitalism

ทุนนิยมในศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ดได้ค้นพบวัตถุดิบใหม่ที่เหมาะสมในการสะสมทุนโดยสะสมทุนผ่าน ข้อมูล แพลตฟอร์มเข้ามามีบทบาทอย่างมากและกลายเป็นวิธีที่โดดเด่นมากขึ้นในการจัดระเบียบธุรกิจเพื่อผูกขาดข้อมูลที่เกิดขึ้น จากนั้นแยกวิเคราะห์ใช้และขาย โมเดลธุรกิจแบบเก่าของยุคฟอร์ดมียังความสามารถพื้นฐานในการดึงข้อมูลจากกระบวนการผลิตหรือจากการใช้งานของลูกค้า (Smicek, N. 2017)

(6) surveillance capitalism

เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีศูนย์กลางอยู่ที่การจัดทำข้อมูลส่วนบุคคล โดยมีจุดประสงค์หลักในการทำกำไรจากข้อมูลส่วนบุคคล เนื่องจากข้อมูลส่วนบุคคลสามารถเปลี่ยนเป็นสินค้าได้จึงกลายเป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุดแห่งหนึ่งในโลก ข้อมูลส่วนบุคคล

จึงมีมูลค่าเพิ่มขึ้นหลังจากทราบความเป็นไปได้ของการโฆษณาตามเป้าหมายด้วยเหตุนี้ราคาของข้อมูลส่วนบุคคลจึงถูกจำกัดการเข้าถึง (Zuboff. S. 2019)

ดังนั้นหากเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทกับทุนนิยมมากขึ้นเฉกเช่นในปัจจุบันเราสามารถเรียกระบบทุนนิยมในยุคใหม่รวมๆว่า ทุนนิยมดิจิทัล (digital capitalism) หรือในความเป็นจริงแล้ว ระบบเหล่านี้ไม่ได้เป็นระบบทุนนิยมดิจิทัลหากแต่เป็น post-capitalist อย่างไรก็ตามการเข้ามามีบทบาทของเทคโนโลยีส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและมีรูปแบบการชดเชยที่แตกต่างกันออกไปแล้วระบบเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ก็มีลักษณะอย่างไร (Mason, P. 2015)

รูปแบบเศรษฐกิจเป็นอย่างไร

ระบบเศรษฐกิจแบบ แพลตฟอร์ม (platform economy) ในปัจจุบันมีธุรกิจเพิ่มขึ้นอย่างมากที่มีจุดเริ่มต้นจากการปรับเปลี่ยนรูปแบบของธุรกิจแพลตฟอร์ม และกลยุทธ์ทางดิจิทัลในการสร้างการแข่งขัน เช่นบริษัท Airbnb, Uber, Amazon, Google, Salesforce และ Facebook ซึ่งรูปแบบเศรษฐกิจของ แพลตฟอร์ม คือการสร้างเครือข่ายออนไลน์เพื่อส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คน ซึ่งในปัจจุบันมีมากมายหลากหลายช่องทาง หลากหลายรูปแบบในการเข้าถึงตลาด ตั้งแต่ การบริการ (Uber and Airbnb) การผลิต (e.g. Amazon and eBay), การจ่าย (e.g., Square, PayPal) ไปจนถึงการพัฒนาซอฟต์แวร์ (e.g., Apple, Salesforce) และอื่น ๆ อีกมากมายเช่น เศรษฐกิจสร้างสรรค์ เศรษฐกิจแห่งการแบ่งปัน เศรษฐกิจกิ๊ก หรือ เศรษฐกิจแบบเพียร์ (peer economy) (Kenney and Zysman. 2016)ความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคและการผลิตเปลี่ยนไปอย่างไร

(1) peer-to-peer (P2P) networking

P2P คือโครงสร้างพื้นฐานของ information technology ที่มีระบบคอมพิวเตอร์เชื่อมระบบมากกว่า 2 เครื่องขึ้นไปในการออกคำสั่งการแบ่งปันทรัพยากร อีกทั้งพื้นที่ทำงานอาจตั้งไว้ในรูปแบบเดียวกันคือใช้ระบบลิงก์ (Link) โดยทรัพยากรที่ว่า

ก็คือ พื้นที่จัดเก็บข้อมูล bandwidth หรือหรือแม้กระทั่งระบบประมวลผล โดย P2P แตกต่างจาก client-server network แบบดั้งเดิมเนื่องจาก ในระบบเดิมนั้นจะมีเครื่อง server เป็นตัวแบ่งทรัพยากรให้กับ client ซึ่ง client ไม่ได้แบ่งปันทรัพยากรให้กับเครือข่าย เราสามารถสรุป P2P ว่าการเชื่อมต่อเครือข่ายระหว่าง 2 อุปกรณ์ขึ้นไป จะส่งผลให้เกิดการแบ่งปันข้อมูลเพื่อบริโภคของกันและกันในเครือข่าย เช่น การแชร์ไฟล์ ใช้กัน หรือสามารถแชร์เครื่องมือ เช่น เครื่องปริ้น ให้หลายๆเครื่องใช้ได้พร้อมกัน

(2) play-bour

Playbour (บางครั้งสะกดว่า playbor) เป็นรูปแบบการเล่นและการใช้แรงงานแบบผสมผสานโดยเฉพาะในอุตสาหกรรมเกมดิจิทัล คำนี้ได้รับการประกาศเกียรติคุณโดย Julian Kücklich ในปี 2548 ในบทความของเขา Precarious playbour: Modders และอุตสาหกรรมเกมดิจิทัล Kücklich อธิบายว่า playbour เป็นแรงงานอิสระประเภทหนึ่งที่ไม่เหมาะกับคำจำกัดความดั้งเดิมของการทำงานหรือประเภทของการเล่นหรือการพักผ่อน อย่างไรก็ตามรูปแบบของ playbour มักถูกมองอย่างไม่ถูกต้องว่าเป็นเพียงส่วนเสริมของการเล่น

แรงงานมีลักษณะอย่างไร

The human cloud และ liquid labour เป็นคำที่ใช้กล่าวถึงกระบวนการทัศน์ของการเปลี่ยนหรือเคลื่อนจาก อุตสาหกรรมแบบดั้งเดิม และการผลิตแรงงานสู่แรงงานที่มีความยืดหยุ่นที่ไม่ได้กำหนดเวลาและสถานที่ ทำลายขอบเขตของผู้คนที่ถูกจำกัดว่าต้องทำงานตลอดแบบดั้งเดิมไปกระบวนการทัศน์เครือข่ายสังคม มีอิทธิพลต่อโลกที่เราอาศัยอยู่ ที่เราทุกคนล้วนใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่การเชื่อมต่อออนไลน์นั้นถักทอปะติดปะต่อตัวเองในทุกเวลาในชีวิตของเรา ทั้งเวลาทำงาน เวลาสังคมจนถึงเวลาที่เรานั่งที่บ้าน cyberspace ทำให้เราไม่มีขอบเขตในขณะที่สถานที่ทำงานกลายเป็นดิจิทัลมากขึ้น และผู้คนมากมายกลายเป็นแรงงานที่ไม่มีตัวตน สิ่งนี้ไม่ได้ทำให้จำนวนงานเท่าเดิมหรือน้อยลง ความจริงแล้วยังมีการโต้แย้งในทางตรงกันข้าม การที่ทุกคนยังคง

ออนไลน์อยู่เสมอ เวลาส่วนตัวก็จะยิ่งน้อยลง มากไปกว่านั้น ในขณะที่เทคโนโลยีดูเหมือนว่าจะเป็นพื้นที่อิสระ

การคัดเลือกแรงงานเข้าทำงานมีลักษณะอย่างไร

Crowd sourcing/ Cloud sourcing/ online talent platforms หมายถึง กระบวนการในรับจ้างหรือรับทุนสนับสนุนจากมวลชนผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งมาจากการผสมของคำสองคำ นั่นก็คือ “Crowd” ที่แปลว่า คนเยอะๆ และ “Outsourcing” ที่แปลว่า การจ้างเป็นช่วง โดยแนวคิดของ Crowdsourcing ก็คือการรับงานและกระจายงานไปยังกลุ่มคน ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้เพื่อขับเคลื่อนธุรกิจ พัฒนาสินค้า และแก้ไขปัญหาพร้อมกัน ทั้งนี้ประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับกลุ่มคนที่เข้ามาร่วมช่วยกัน

โดยผู้เขียนจาก dailycrowdsource.com ได้ตัวอย่างของ Crowdsourcing ที่เรารู้จักกันดีก็คือ Wikipedia แทนที่ Wikipedia จะสร้างสารานุกรมขึ้นมาเองด้วยการจ้างนักเขียนและบรรณาธิการ แต่ Wikipedia เลือกที่จะให้มวลชนเป็นผู้สร้างข้อมูลแทน ซึ่งผลที่เกิดขึ้นก็คือ เราได้เห็นสารานุกรมที่มีความครอบคลุมและครบถ้วนแบบที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในโลก

วิธีการศึกษา

บทบาทของเทคโนโลยีต่อความสัมพันธ์ทางชนชั้นในสังคมไทย ศึกษากรณีเก็บแบบที่เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในลักษณะที่เป็นกรณีศึกษา (Case Study) โดยมีกระบวนการดำเนินการวิจัยคือ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยนำข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยมาเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อที่จะนำไปสู่การตีความ (Hermeneutic) ระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 - ปัจจุบัน

ผลการศึกษา

ในปัจจุบันการใช้แกร็บแท็กซี่แทนการใช้ขนส่งมวลชน เป็นทางเลือกที่ดีกว่าขนส่งประเภทอื่นๆเนื่องจากการใช้แกร็บนั้นไม่มีความยุ่งยากในการเรียกใช้บริการ หรือต้องเดินทางไปขึ้นที่สถานีต่างๆ ส่งผลให้แกร็บได้รับความนิยมเป็นอย่างมากสำหรับคนในกรุงเทพมหานครที่เป็นเมืองแห่งการสัญจรไปมา ก่อนที่บริษัทแกร็บแท็กซี่จะเข้ามาามีบทบาทในระบบการขนส่งในประเทศไทย แกร็บแท็กซี่มีจุดเริ่มต้นที่ประเทศสิงคโปร์ โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้บริการทางด้านขนส่งผ่านแอปพลิเคชัน ในปัจจุบันได้เปิดให้บริการทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ยกเว้นลาวกับ เนปาล) โดยการทำงานพื้นฐานของบริการนี้คือ ทางบริษัทจะสร้างแอปพลิเคชันขึ้นมาเพื่อระบุตำแหน่งของผู้ใช้บริการ และให้บริการพาหนะขนส่งส่วนบุคคลที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงมาให้บริการ โดยทางบริษัทจะได้กำไรจากค่าจองยานพาหนะผ่านแอปพลิเคชัน โดยในปี 2562 ในประเทศไทยได้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมากกว่า 5 ล้านคน และตลอด 6 ปี ที่ผ่านมามีจำนวนระยะทางรวมที่แกร็บได้ให้บริการผู้โดยสารสูงถึง 1,200,000 กิโลเมตร ซึ่งเป็นระยะทางที่สามารถเดินทางจากเหนือจรดใต้ของประเทศไทยได้ถึง 700,000 เที่ยว (Grab. 2020)

สัดส่วนของแรงงานแกร็บจำนวนกว่า 100,000 คนสามารถแบ่งออกได้ดังนี้ แกร็บที่เป็นมอเตอร์ไซด์ คิดเป็นร้อยละ 64 รถยนต์ คิดเป็นร้อยละ 35 และไม่ใช้รถ คิดเป็นร้อยละ 1 โดยแบ่งออกเป็นกรให้บริการในการเดินทางร้อยละ 23 และบริการจัดส่งอาหารร้อยละ 77 อีกทั้งลักษณะการทำงานของพาร์ทเนอร์ของแกร็บส่วนใหญ่เป็นการทำงานแบบ Part Time คือ น้อยกว่า 8 ชั่วโมงต่อวัน คิดเป็นสัดส่วนกว่า 71% แต่ก็มีพาร์ทเนอร์ของแกร็บที่เลือกหารายได้จากแกร็บเป็นหลัก โดยทำงานแบบเต็มเวลา (Full Time) มากกว่า 8 ชั่วโมงต่อวันขึ้นไปอีก 29% (Grab. 2020)

ด้วยความนิยมที่เพิ่มขึ้นแกร็บจึงต้องมีการปรับตัวให้ทันต่อความต้องการที่มากขึ้นด้วย แกร็บจึงเปิดรับสมัครพาร์ทเนอร์เพื่อเข้ามาสมทบกับความต้องการที่มาก

ขึ้น โดยเปิดรับสมัครจากผู้ที่สามารถขับรถได้ ผลที่เกิดขึ้นคือมีผู้สนใจเข้าร่วมสมัครเป็นจำนวนมาก แกร็บจึงเพิ่มช่องทางในการสมัครผ่านระบบอินเทอร์เน็ต และส่งข้อมูลประวัติส่วนตัวให้บริษัทโดยตรงโดยไม่ต้องมาที่บริษัทแม้แต่ครั้งเดียว โดยผู้สนใจเข้าร่วมกับบริษัทจะต้องกรอกรายละเอียดต่าง ๆ ลงไปในระบบเพื่อให้ข้อมูลการสมัครนั้นถูกจัดเป็นฐานข้อมูลการสมัคร และทางบริษัทจะเลือกผู้ที่เหมาะสมหรือพร้อมที่จะทำงานให้กับบริษัทเริ่มทำงานได้ภายหลังจากการอบรมระยะสั้น ผ่านอินเทอร์เน็ต จะเห็นได้ว่าระบบการคัดคนเข้าทำงาน (Recruitment) นั้นไม่ซับซ้อนไม่มีการสัมภาษณ์งาน มีเพียงแค่ให้พนักงานทางบริษัทได้คิดระบบที่สามารถตรวจดูประวัติของพนักงาน ประวัติการศึกษา การทำงานในอดีต รวมไปถึงการตรวจประวัติอาชญากรรม ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสาร โดยกระบวนการกรอกข้อมูลประวัติต่าง ๆ นั้น จะทำผ่านระบบอินเทอร์เน็ตและรวบรวมไว้ในคลังข้อมูลพนักงานของส่วนทรัพยากรบุคคล (Human resource) ด้วยข้อมูลที่เต็มไปด้วยประวัติส่วนตัวครบถ้วนส่งผลให้ทางบริษัทสามารถเลือกพนักงานเข้าทำงานโดยไม่ต้องสัมภาษณ์ได้

จะเห็นได้ว่าระบบการรับสมัครของบริษัทแกร็บเปิดโอกาสให้ทุกคนที่พร้อมทำงานสามารถสมัครเข้าทำงานได้โดยไม่ต้องรอตำแหน่งงานว่างเนื่องจากบริษัทต้องการขยายฐานการให้บริการไปทั่วประเทศและรองรับความต้องการใช้บริการเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นกระบวนการพิจารณา อบรม จึงต้องมีความรวดเร็วและสามารถผลิตพนักงานที่พร้อมทำงานให้ไวที่สุด

ขั้นตอนในการผลิตพนักงานไม่มีความยุ่งยาก เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับบริษัทจะให้โหลดแอปพลิเคชัน Grab drive เพื่อเปิดการใช้งานทันที โดยมีขั้นตอนการอบรมการใช้แอปพลิเคชัน ประมาณ 10 นาทีและทำข้อสอบ ประมาณ 10 ข้อ เมื่อเสร็จสิ้นก็สามารถออกไปรับงานได้เลย เมื่อวิเคราะห์ว่าเพราะเหตุใดกระบวนการคัดพนักงานเข้าทำงานจึงมีความรวดเร็วถึงกับไม่ต้องมีการสัมภาษณ์งาน ไม่ต้องเข้าตัวบริษัท หรือแม้กระทั่งได้ยินเสียงของผู้คัดกรองพนักงานเข้าทำงานด้วยซ้ำไป พบว่า

พนักงานส่วนมากสามารถขับรถได้อยู่แล้ว โดยบริษัทไม่กังวลถึงความชำนาญเส้นทาง เนื่องจากใช้ Google map นำทางให้ พนักงานไม่ต้องคำนวณรายได้เอง มีระบบรองรับ และพนักงานส่วนใหญ่มีความชำนาญในการใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์(ผู้เขียนอนุมานว่า แรงงานแกร็บส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลาง) ด้วยเหตุนี้เองส่งผลให้พนักงาน/ลูกจ้าง/ข้าราชการสามารถทำงานขับแกร็บควบคู่ไปกับการทำงานหลักได้

ในมุมมองของบริษัทการหากำไรให้บริษัทมีอย่างน้อย 2 ทางด้วยกันคือ หักค่าธรรมเนียมการใช้แอปพลิเคชัน ต่อรอบที่พนักงานแกร็บรับงานไป และสองคือการทำสัญญากับร้านค้า ห้างร้าน ต่างๆที่สามารถไปรับส่งสินค้าหรือลูกค้าผ่านบริการแอปพลิเคชัน ในกรณีที่เป็น

(1) แกร็บคาร์หรือแกร็บแท็กซี่ แกร็บจะทำการหักค่าธรรมเนียมการใช้แอปพลิเคชัน 20% ของค่าโดยสาร(ไม่รวมค่าทางด่วน) เช่น ค่าโดยสาร 110 บาท แกร็บจะหักค่าธรรมเนียม $110 \times 20\% = 22$ บาท จากเครดิตรับงานของพาร์ทเนอร์

(2) แกร็บฟู้ดหรือแกร็บไบค์(พาร์ทเนอร์ขนส่ง) แกร็บจะทำการหักค่าธรรมเนียมการใช้แอปพลิเคชัน 10-15% ขึ้นอยู่กับประเภทของทะเบียนที่นำมาสมัครใช้งาน

(2.1) หากลงทะเบียนด้วยทะเบียนส่วนบุคคล (ป้ายดำ) - พาร์ทเนอร์จะถูกหักค่าคอมมิชชั่น 15%

(2.2) หากลงทะเบียนด้วยทะเบียนสาธารณะ (ป้ายเหลือง) - พาร์ทเนอร์จะถูกหักค่าคอมมิชชั่น 10%

(3) แกร็บฟู้ด(ร้านค้า ฯลฯ) แกร็บจะมีการเก็บค่าบริการรายเดือน คิดเป็นเปอร์เซ็นต์จากยอดขายประมาณ 25 – 30% ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างๆของทางบริษัท จากยอดขายผ่านแอปพลิเคชันเท่านั้น และไม่มีการเก็บค่าธรรมเนียมแรกเข้าแต่อย่างใด

นอกจากนี้แพลตฟอร์มสามารถกำหนดและเปลี่ยนแปลงค่าจ้างแล้ว อำนาจของแพลตฟอร์มยังสามารถกำหนดราคาสินค้าบริการเนื่องจาก ซึ่งแพลตฟอร์มจะนำ

ระบบอัลกอริทึม สมองกล AI และระบบ machine learning ร่วมกันคำนวณราคาสินค้าบริการแบบเวลาจริง (real time) โดยใช้ฐานข้อมูลพฤติกรรมผู้บริโภคของลูกค้า ทำให้แพลตฟอร์มสามารถทำนายว่าควรเก็บค่าสินค้าบริการกับลูกค้าแต่ละคนในอัตราเท่าใด (เกรียงศักดิ์ ธีระโกวิทขจร, 2563)

ประกอบกับในปัจจุบันการทำงานให้บริการของแกร็บนั้นค่อนข้างลดขั้นตอนการฝึกฝนการทำงาน (Job training) ทำให้บทบาทของแรงงานแกร็บมีความสั่นไหวมากขึ้นกล่าวคือแรงงานไม่จำเป็นต้องมีความเชี่ยวชาญก่อนที่จะทำงานเพราะเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทอย่างมากในการทำงานฉะนั้นใครก็สามารถทำงานประเภทนี้ได้ทำให้แรงงานแกร็บมาจากแต่ละอาชีพซึ่งสามารถแบ่งแรงงานออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรกคือแรงงานที่ทำในเวลาว่าง (Part time) ส่วนใหญ่มักมีอาชีพหลักหรือหน้าที่หลักอยู่แล้ว พอถึงเวลาว่างจากภาระหน้าที่ประจำจึงมาขับแกร็บเป็นอาชีพเสริม แรงงานเหล่านี้มาจากหลากหลายอาชีพ เช่น นักศึกษา พนักงานเอกชน ข้าราชการ ฯลฯ และประเภทที่สองคือแรงงานที่ขับแท็กซี่เป็นหลักอยู่แล้ว หมายความว่าแรงงานประเภทนี้คือผู้ที่ขับรถเป็นอาชีพหลักทำงานเต็มเวลา (Full time) ในการทำงานอยู่แล้ว

แรงงานทั้งสองประเภทมีส่วนที่คล้ายกันก็คือมีหน้าที่ให้บริการเหมือนกัน ใช้แพลตฟอร์มในระบบเดียวกันได้เงินเท่ากัน และเสียค่าบริการเหมือนกัน แต่สิ่งที่แตกต่างของแรงงานทั้งสองประเภทก็คือ

(1) เวลาในการทำงาน (2) ความเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต โดยแรงงานที่ทำงาน Part-time ส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าของรถยนต์ที่ใช้ในการทำงาน Part-time อยู่แล้ว แต่แรงงานที่ทำงาน Full-time จะมีทั้ง เป็นเจ้าของรถยนต์เองและเช่าบริษัทในการขับ

ด้วยเหตุนี้เองส่งผลให้บทบาทของแกร็บแท็กซี่อยู่ในฐานะที่แยกได้ไม่แน่นอนระหว่าง “แรงงาน” และ “เจ้าของธุรกิจ” หรือแม้กระทั่งนายจ้างของแกร็บแท็กซี่คือ

ใคร ระหว่างลูกค้า (Client) และ Platform internet เนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ ทำให้ฐานะเหล่านั้นมีความไม่แน่นอนซึ่งสามารถแยกอธิบายได้ดังนี้

(1) บทบาทของแรงงานแกร็บแท็กซี่ในฐานะของแรงงานทั่วไป เนื่องจากแรงงานแกร็บแท็กซี่ได้รับค่าจ้าง โดยแลกกับการขายบริการขนส่งจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง จบเป็นรอบต่อรอบ ไม่มีข้อผูกมัดจากลูกค้า ถ้าหากแรงงานปฏิเสธที่จะไม่จัดบริการขนส่งให้ ก็จะมีแกร็บคันอื่นมารับให้แทน แต่จะมีข้อผูกมัดกับ Platform internet เนื่องจากกฎที่ถูกตั้งขึ้นมาว่า หากแรงงานเลือกรับเฉพาะลูกค้าที่เดินทางไปยังสถานที่ ๆ ขับซึ่งง่ายและปฏิเสธผู้โดยสารในแอปพลิเคชันบ่อย ๆ จะถูกลงโทษ ทั้งนี้แรงงานแกร็บบางส่วนได้ใช้บริการเช่ารถยนต์จากบริษัทแกร็บเพื่อนำมาประกอบอาชีพ ทำให้แรงงานกลุ่มนี้ไม่มีปัจจัยการผลิตเป็นของตัวเอง

(2) บทบาทของแรงงานแกร็บในฐานะของเจ้าของธุรกิจ เนื่องจากแรงงานแกร็บต้องทำงานและให้บริการบนยานพาหนะตลอดเวลาซึ่งเป็นยานพาหนะของตัวเองหรือเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต และใช้ร่างกายในการผลิตบริการขนส่งจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งเพื่อแลกกับค่าจ้างจบบเป็นรอบต่อรอบ ไม่มีข้อผูกมัดกับลูกค้าหากปฏิเสธที่จะไม่จัดบริการขนส่งให้ ก็จะมีแกร็บคันอื่นมารับให้แทน แต่จะมีข้อผูกมัดกับ Platform internet ในประเด็นการปฏิเสธการรับลูกค้า ซึ่งแรงงานเหล่านี้เป็นผู้ที่มียานพาหนะเป็นของตัวเอง

ไม่ว่าแกร็บแท็กซี่จะอยู่ในฐานะที่เป็นหรือไม่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต หรือผู้จ้างจะเป็นผู้ใด แกร็บแท็กซี่ก็ถูกจัดว่าเป็นแรงงานประเภทหนึ่งซึ่งต้องทำงานบริการเพื่อแลกกับค่าจ้างเหมือนกัน อีกทั้งยังต้องแบกรับความเสี่ยงจากการไม่มีสวัสดิการอื่นพึงมีพึงได้ตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานอีกด้วย โดยความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นกับแรงงานแกร็บสามารถแยกวิเคราะห์ออกเป็นประเด็นต่างๆ โดยใช้ฐานข้อมูลจากการลงพื้นที่ได้ดังนี้

ความเสี่ยงจากเรื่องสุขภาพและสวัสดิภาพทางร่างกายของแรงงานแกร็บ จากการลงพื้นที่พบว่าการทำงานของแรงงานแกร็บต้องเผชิญกับปัญหาสุขภาพอันเนื่องมาจากการทำงานติดต่อกันเป็นเวลานานบนท้องถนน อันเป็นบ่อเกิดปัญหาสุขภาพตามมา เช่น ปัญหาปวดหลังเรื้อรัง ปัญหาข้อเท้าอักเสบ หรือปัญหาไมเกรน เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวเป็นเพียงปัญหาด้านสุขภาพทั่วไปที่ไม่ว่าแรงงานประเภทไหนก็ต้องเผชิญ แต่แรงงานแกร็บจะต้องแบกรับความเสี่ยงทางสุขภาพเพิ่มมากขึ้นยกตัวอย่างเช่น ในปัจจุบันสังคมไทยกำลังเผชิญปัญหาการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ซึ่งเป็นโรคติดต่อผ่านสารคัดหลั่งจากมนุษย์สู่มนุษย์ แรงงานเหล่านี้ต้องทำงานกับบุคคลแปลกหน้าในพื้นที่จำกัดเป็นเวลาอย่างน้อยที่สุด 30 นาทีซึ่งเป็นเวลาที่เพียงพอที่ไวรัสโควิด 19 จะเข้าไปอยู่ในแรงงานเหล่านี้เรียบร้อยแล้ว หากผู้โดยสารเป็นชาวต่างชาติซึ่งไม่ทราบที่ไปที่มาแน่ชัดว่าผู้ใช้บริการมีอาการหรือสัมผัสเสี่ยงที่ติดเชื้อโรคโควิด 19 มาหรือไม่นั้น แรงงานแกร็บต้องแบกรับความเสี่ยงในด้านนี้แทนกระทรวงสาธารณสุข ที่ไม่ตรวจโรคให้หากไม่มีอาการ แบกรับความเสี่ยงแทนกระทรวงแรงงานและสำนักงานประกันสังคม เพราะแกร็บไม่มีสิทธิในระบบประกันสุขภาพ แบกรับความเสี่ยงแทนกระทรวงการคลัง จากนโยบายทางเศรษฐกิจเช่น นโยบายช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากไวรัสโควิด 19 แจกเงินอุดหนุนรายละ 5,000 บาทต่อเดือนเป็นเวลา 3 เดือน แรงงานแกร็บต้องแบกรับความเสี่ยงแทนบริษัทแกร็บเนื่องจากบริษัทไม่มีนโยบายสนับสนุนหรือช่วยเหลือพาร์ทเนอร์ จะเห็นได้ว่าการแบกรับความเสี่ยงทางสุขภาพของแรงงานแกร็บอยู่ในระดับที่สูงมากในสถานะที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในปัจจุบัน

จากปัจจัยความเสี่ยงทางสุขภาพของแรงงานแกร็บนำไปสู่การป้องกันหรือบริหารความเสี่ยงเองของแรงงานงานนั้นจะต้องมีต้นทุนในการป้องกันเสมอเช่น หน้ากากอนามัย แผ่นพลาสติกใส่ที่กั้นระหว่างผู้โดยสารและคนขับ สเปรแอลกอฮอล์ เจลล้างมือและการเข้าจุดล้างรถทุกวันเพื่อป้องกันเชื้อไวรัส โดยอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัยนั้นมีราคาที่สูงมากกว่าปกติเป็น 10 เท่า เช่น หน้ากากอนามัยปกติขาย

กล่องละ 50 บาท แต่ราคาดีดไปอยู่ที่ 900 บาทต่อกล่อง ทั้งหมดนี้แรงงานแกร็บเป็นผู้แบกรับไว้ทั้งหมดเพื่อความปลอดภัยของผู้ขับเองและเพื่อความปลอดภัยของผู้โดยสารเพื่อความเชื่อมั่นของลูกค้าที่มีต่อบริษัทแกร็บโดยที่บริษัทมิได้ช่วยเหลืออะไรเลย

นอกจากปัญหาความเสี่ยงด้านสุขภาพแล้วความเสี่ยงที่แกร็บต้องแบกรับอีกคือความเสี่ยงด้านสวัสดิภาพทางร่างกายในปัจจุบันจากปัญหาทางเศรษฐกิจปัญหาความอดอยาก ตกงาน ทำให้เกิดมิถุนาชีพในรูปแบบต่างเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากไม่ว่าแต่มีมิถุนาชีพที่มีความเป็นไปได้ที่ความเสี่ยงประเภทแบบนี้จะเกิดขึ้นบนท้องถนนอยู่ตลอดเวลา นอกจากเหตุการณ์ดังกล่าวผู้วิจัยได้ประสบเองจากการลงพื้นที่ในการขับแกร็บพบว่าในการรับงานในพื้นที่ที่มีกลุ่มอิทธิพลอยู่แล้วเช่นหน้าผับ หน้าปากซอยที่มีการสัญจรไปมาอยู่เป็นจำนวนมากจะเกิดความไม่พอใจเกิดขึ้นระหว่าง ผู้วิจัยและกลุ่มอิทธิพลเป็นต้น จากเหตุการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าแรงงานแกร็บแบกรับความเสี่ยงทางด้านร่างกายอยู่ตลอดเวลาอันมาจากความไม่พอใจกับกฎหมายที่ไม่มีความชัดเจนว่ารถแกร็บสามารถรับผู้โดยสารได้โดยไม่ต้องเปลี่ยนทะเบียนรถเป็นสีเหลืองหรือไม่

นอกจากความเสี่ยงจากเรื่องสุขภาพและสวัสดิภาพทางร่างกายและจิตใจแกร็บต้องแบกรับความเสี่ยงเรื่องค่าบำรุงซ่อมแซมยานพาหนะ จากการสื่กร่อนด้วยผู้วิจัยได้คิดคำนวณเรื่องการบริหารความเสี่ยงเริ่มต้นที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มแรงงานแกร็บตั้งแต่การสตาร์ทครั้งแรกโดยเอารายได้ต่อรอบ เฉลี่ยๆคือ 100 บาทต่อรอบซึ่งหนึ่งรอบจะใช้เวลารับส่งประมาณ 30 - 45 นาทีในกรณีที่รถไม่ติดมากและไม่รวมเวลาที่ต้องรอรับงานใหม่ เฉลี่ยวันละ 5 รอบ (พาร์ทไทม์) หรือในกรณีที่ทำเต็มเวลาก็จะสามารถเก็บรอบได้มากกว่านั้น หมายความว่าค่าแรงหลังจากหักการบริหารความเสี่ยงที่ต้องต้องแบกรับสามารถคำนวณได้ดังนี้

อัตราเฉลี่ยของความเสี่ยงที่เฝ้าระวัง

รายการ	ต่อปี	ต่อเดือน	ต่อวัน	ต่อรอบ
ค่าประกันสุขภาพ (กรณีไม่ใช้บัตร 30 บาท)	20,000.00	1,666.67	55.56	1.16
ค่าน้ำมัน (เต็มถัง)	43,200.00	3,600.00	120.00	2.50
ค่าประกันรถยนต์	18,000.00	1,500.00	50.00	1.04
ค่าซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ	11,400.00	950.00	31.67	0.66
ค่าต่อภาษีและพรบ	2,700.00	225.00	7.50	0.16
ค่าจอดรถ	6,000.00	500.00	16.67	0.35
ฯลฯ	12,000.00	1,000.00	33.33	0.69
รวม	124,700.00	10,391.67	346.39	7.22

จากตารางจะเห็นได้ว่ายังไม่ได้รวมกับ ค่าอาหาร ค่าเช่าบ้านที่พักอาศัย ค่าอินเทอร์เน็ตรายเดือนและค่าโทรศัพท์ หนี้สินที่ก่อขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งเครื่องมือการทำมาหากิน เช่น ค่าผ่อนรถยนต์ส่วนบุคคล หรือค่าเช่ารถยนต์เพื่อประกอบอาชีพ เป็นต้น โดยตารางดังกล่าวแสดงค่าเสื่อมสภาพของแบริบแท็กซีโดยอ้างอิงจากการลงพื้นที่ของผู้เขียน

และสุดท้ายความเสี่ยงจากการเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนนจากสถิติการเกิดอุบัติเหตุบนท้องถนนในปี 2562 เปรียบเทียบย้อนหลังกลับไปจะเห็นว่ามียานพาหนะที่เกิดอุบัติเหตุและมีผู้ได้รับบาดเจ็บถึงขั้นเข้าโรงพยาบาลเฉลี่ยถึงปีละ 74,000 ครั้ง ประกอบกับสถิติในปี 2563 ในเขตกรุงเทพมหานครฯ มียานพาหนะที่เกิดอุบัติเหตุเกิดขึ้นถึง 23,011 ครั้งด้วยเหตุนี้ชี้ให้เห็นถึงความเสี่ยงของแรงงานที่ต้องทำงานบนท้องถนนอยู่ตลอดเวลา

จากการอธิบายข้างต้นไม่ว่าจะเป็นบทบาทของแรงงานแกร็บและความเสี่ยงที่แกร็บจะต้องแบกรับในแต่ละวันชี้ให้เห็นถึงลักษณะการทำงานของแกร็บที่มีเส้นอันเลือนลางแบ่งแยกไม่ได้ว่าจริงๆ แล้วแกร็บเป็นแรงงานประเภทใดในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากการผลิตสินค้าออกมาเพื่อให้บริการขนส่งผู้โดยสาร แกร็บเป็นแรงงานที่ใช้ร่างกายผลิตบริการให้ผู้โดยสาร ผู้โดยสารเป็นนายจ้างรับบริการแลกกับค่าจ้าง แต่ในสังคมปัจจุบันแกร็บนอกจากทำงานให้ผู้โดยสารแกร็บยังต้องทำงานให้กับแอปพเคชั่น แกร็บกล่าวว่าง่าย ๆ คือแกร็บต้องทำงานบริการให้เป็นที่น่าพึงพอใจเพื่อเปลี่ยนแปลงเป็นค่าระดับความพึงพอใจให้อยู่ในระดับที่สูงที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้และแปลงค่าออกมาเป็นตัวเลข ค่าถามที่สำคัญคือคือแกร็บเป็นแรงงานรูปแบบใดเป็นแรงงานงานรับจ้างหรือแรงงานงานที่เป็นเจ้านายตัวเอง

การที่แรงงานแกร็บจะต้องทำให้ลูกค้าพึงพอใจมิใช่เพื่อให้ลูกค้ากลับมาใช้บริการตัวเองแต่เป็นการทำให้ลูกค้าหันกลับมาใช้บริการของบริษัทแกร็บมากยิ่งขึ้น กลายเป็นว่าแรงงานแกร็บมีหน้าที่ขยายฐานลูกค้าให้บริษัทแกร็บด้วย โดยการทำงานให้กับบริษัทแกร็บเป็นอีกบทบาทหนึ่งที่แรงงานแกร็บต้องทำโดยได้รับค่าจ้างเป็น เงินสนับสนุน (incentive) เพื่อกระตุ้นในแรงงานแกร็บทำงานเป็นเวลานาน ๆ หรือเพื่อต้องการให้แกร็บทำรอบให้ได้เยอะๆ ตามความต้องการของผู้โดยสารที่มากขึ้นเรื่อย ๆ ยิ่งแรงงานขยันทำงานฐานลูกค้าก็ขยายมากขึ้น บริษัทก็จะมียกไรมากขึ้น โดยที่แรงงานต้องเป็นผู้แบกรับความเสี่ยงทั้งหมดเอง ไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายข้างต้นแล้ว ยังมีเรื่องของการปฏิเสธการให้บริการ หรือความเสี่ยงจากการไม่มีลูกค้าใช้บริการด้วย แต่การทำงานให้บริษัทแกร็บนั้นแรงงานทำไปโดยไม่รู้สึกว่าเป็นนายจ้างด้วยซ้ำ เนื่องจากการทำงานของแรงงานแกร็บถูกหักเป็นเปอร์เซ็นต์ของรายได้ที่ได้รับมาทั้งหมด ตัวแรงงานเองมองว่าเป็นค่านายหน้าของบริษัทแกร็บหาลูกค้ามาใช้บริการทั้งๆ ที่ลูกค้าที่มาใช้บริการนั้นมาจากการที่แรงงานงานแกร็บต้องให้บริการที่น่าพึงพอใจ ขยันวิ่งทำ

ความเร็วและทำงานได้เป็นเวลานานๆนั้นเอง แต่ความเสี่ยงนั้นบริษัทมิได้รับแต่กำไรมืดลอด

จากความเป็นมาและจุดกำเนิดของแรงงานกร็บบ ทบาทการทำงาน และความเสี่ยงที่เกิดขึ้นนั้น สามารถนำมาวิเคราะห์ในสังคมปัจจุบันอันเป็นระบบทุนนิยมรูปแบบใหม่โดยมีแพลตฟอร์มในการป้อนงานให้กับแรงงานกร็บบ และผลิตสินค้าเพื่อขายให้กับตลาด (Community production) ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นว่าแรงงานในสังคมปัจจุบันไม่ได้มีความสัมพันธ์ทางชนชั้นและความสัมพันธ์ทางการผลิตเฉกเช่นเดิมเหมือนในอดีต ซึ่งจากการศึกษาสามารถแยกประเด็นข้อสังเกตได้ดังนี้

(1) กร็บบขายแรงงานตรงไปสู่ผู้โดยสารในรูปแบบการให้บริการทางการขนส่ง ในฐานะที่ถูกค่าเป็นนายจ้าง และมีแพลตฟอร์มเป็นตัวกลางในการขายสินค้าในฐานะที่แพลตฟอร์มเป็นนายจ้างดังนั้นรูปแบบการชดเชยของนายทุนจะมีลักษณะที่เปลี่ยนไป

(2) กร็บบแท็กซี่นั้น แรงงานได้รับค่าจ้างเป็นรอบต่อรอบโดยไม่ยึดกับเรื่องของระยะเวลา เนื่องจากการคำนวณรายได้ของแรงงานประเภทนี้ไม่ได้นับรวมระยะเวลาที่ใช้ในการผลิตบริการออกมาแต่ละครั้ง เช่นของขึ้นหนึ่งใช้เวลาในการทำมากกว่าสินค้าก็จะสูง ดังนั้นรูปแบบในการชดเชยของนายทุนจึงมีลักษณะที่เปลี่ยนไปจากการที่ต้องจ้างแรงงาน 1 วันเพื่อผลิตสินค้าและบริการได้ประมาณ 100 ชิ้นแต่นายทุนสามารถนำไปขายได้มากกว่าค่าจ้างแรงงานที่แรงงานงานได้รับใน 1 วัน ฉะนั้นการชดเชยในลักษณะที่กดค่าแรงให้ต่ำลงแต่ใช้เวลาในการทำงานเท่าเดิมนั้นจึงเปลี่ยนไปเพราะแรงงานกร็บบต่อให้ใช้ระยะเวลานานแค่ไหนในการทำงานก็ได้รับค่าจ้างเท่าเดิม

จากข้อสังเกตที่ผ่านมาพบว่าลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนายทุนและชนชั้นแรงงานมีลักษณะที่เปลี่ยนไปซึ่งกร็บบแท็กซี่เป็นภาพสะท้อนของการเปลี่ยนไปของแรงงานในยุคปัจจุบัน และอาจไม่สะท้อนภาพของแรงงานกรมาชีพในอดีต เนื่องจากกร็บบแท็กซี่มีทรัพยากรอื่นๆที่นอกเหนือจาก มือ ร่างกาย และสมองที่ใช้ในการทำงาน ดังนั้นการจัดว่าแรงงานกร็บบเป็นชนชั้นกรมาชีพ (Proletariat) หรือชน

ชั้นกระฎุมพี (Bourgeoisie) ไม่ได้สะท้อนความเป็นจริงในปัจจุบัน เพราะแกร็บแท็กซี่ไม่สอดคล้องทั้งสองชนชั้น แต่สอดคล้องกับมุมมองเรื่องกระฎุมพีน้อย (Petty Bourgeoisie หรือ middle class) มากกว่า เนื่องจากแรงงานแกร็บแท็กซี่มีลักษณะการทำงานแบ่งออกเป็น 2 ประเภทด้วยกันคือ

(1) แกร็บแท็กซี่ที่มีปัจจัยการผลิตไว้บางส่วนหรือเป็นผู้ถือครองกรรมสิทธิ์แต่ไม่เพียงพอต่อการทำงานทั้งหมดโดย (2) แกร็บแท็กซี่มีฐานะเป็นแรงงานเฉกเช่นแรงงานกรรมาชีพ ในการอธิบายแกร็บแท็กซี่ผ่านแนวคิดเรื่องชนชั้นกลางของ อิริค โอลิน ไรท์ (Erik Olin Wright) มีประเด็นที่น่าสนใจคือ ไรท์มองชนชั้นกลางเป็นชนชั้นที่ขูดรีดชนชั้นกรรมาชีพ คือเป็นผู้ขูดรีด (Exploiter) โดยเป็นผู้ควบคุมทรัพยากรในการผลิตรวมถึงควบคุมแรงงานด้วย แต่ในขณะเดียวกัน ชนชั้นกลางเหล่านี้ก็ไม่ได้เป็นผู้ถือครองปัจจัยการผลิตแต่ขายแรงงานของตนเองให้กับนายทุนอีกทีหนึ่ง ชนชั้นกลางจึงมีลักษณะของการถูกขูดรีด (Exploited) ในเวลาเดียวกันด้วย เห็นได้ชัดเจนว่าความสัมพันธ์ทางชนชั้นระหว่างชนชั้นกรรมาชีพและนายทุนมีอีกชนชั้นหนึ่งอยู่ระหว่างนั้นก็คือแกร็บแท็กซี่

แกร็บแท็กซี่ในฐานะแรงงานชนชั้นกลาง เป็นแรงงานที่มีทักษะในระดับหนึ่งในการประกอบอาชีพเพราะแรงงานประเภทนี้จะต้องมีการติดตามข่าวสารอยู่ตลอดเวลา มีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ตลอดเวลา อีกทั้งยังต้องทำความเข้าใจกับเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วย โดยการการศึกษาพบว่าการทำงานของแรงงานแกร็บแท็กซี่ต้องประกอบได้ด้วย ทักษะด้านการใช้เทคโนโลยี ในการแข่งขันทางการตลาดแรงงานต้องมีโทรศัพท์เคลื่อนที่ (Smart Phone) เพื่อความสะดวกในการติดต่อในการทำงาน ดังนั้นแรงงานประเภทนี้จึงต้องใช้โทรศัพท์เป็นอุปกรณ์หลักๆ ในการรับงาน อีกทั้งแรงงานต้องมีความเข้าใจในการใช้แพลตฟอร์มหรือการใช้ออปพลิเคชันในการตั้งค่าการรับงานหรือการสนทนาผ่านโปรแกรมแชท หรือแม้กระทั่งการโอนเงินผ่านบัญชีระหว่างสองบัญชีในระบบแอปพลิเคชัน เนื่องจากการแข่งขันในตลาด

มีความต้องการแรงงานที่มีทักษะที่สูงขึ้นแต่ค่าแรงกลับสวนทางกับทักษะที่ต้องมีเพิ่มมากขึ้นในการทำงานแต่ละครั้ง เช่นทักษะการใช้ภาษาอังกฤษ เป็นต้น

ทั้งนี้การทำงานของแกร็บแท็กซี่ทักษะที่มีความจำเพาะ เช่นการจดจำเส้นทาง การเดินทางในแต่ละพื้นที่ ก็ไม่มีความจำเป็นอีกต่อไป เนื่องจากเทคโนโลยีในปัจจุบันสามารถนำทางให้ไปยังปลายทางได้โดยไม่จำเป็นต้องจดจำเส้นทางเดินทางเฉกเช่นในอดีตโดยใช้โปรแกรม Google map

ประเด็นที่สำคัญหลังจากการมองว่าแรงงานแกร็บแท็กซี่เป็นแรงงานชนชั้นกลางก็คือ แกร็บแท็กซี่ส่วนใหญ่ก็มองตัวเองว่าเป็นชนชั้นกลาง เนื่องจากแกร็บแท็กซี่มีปัจจัยการผลิตส่วนหนึ่งในการประกอบอาชีพ หรือถ้าจะขยายความเพิ่มคือแรงงานประเภทนี้มีความพร้อมที่จะพัฒนาศักยภาพให้ตนเองให้ไปอยู่ในพื้นที่ที่ดีกว่าเดิมได้ ประกอบกับลักษณะงานของแกร็บแท็กซี่เอื้อให้มองได้ว่าเป็น “เจ้านายตัวเอง” เป็นผู้ประกอบการขนาดย่อมๆเลือกเวลาในการทำงานได้เหมาะกับค่านิยมของชนชั้นกลางว่าสามารถบริหารเวลาในการทำงานได้ไปใช้เรื่องแปลกที่แกร็บแท็กซี่มีทัศนคติแบบนี้เนื่องจากงานวิจัยโดย ชาญธรรมียุคตัวอย่างงานวิจัยพบว่าคนไทย 80 เปอร์เซ็นต์รับรู้ตัวตนเองเป็นชนชั้นกลาง แต่ด้วยสถานะจริงๆ ทางเศรษฐกิจที่พอจะจัดได้ว่าเป็นชนชั้นกลางจริงๆ แล้วมีอยู่ ประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น หมายความว่าคนไทยอีก 40 เปอร์เซ็นต์ที่จริงๆ แล้วเป็นชนชั้นล่างแต่เข้าใจว่าตัวเองสามารถจะไต่ระดับขึ้นไปได้ ประกอบกับ งานวิจัยจากคณะพาณิชยศาสตร์ฯ จุฬาฯ บอกว่าคนไทยมีเพียง 30 เปอร์เซ็นต์เท่านั้นเองที่จะปลอดภัยหลังเกษียณ อีก 70 เปอร์เซ็นต์ต้องทำงานจนตาย โดยใน 30 เปอร์เซ็นต์นั้น เงินเดือนตอนอายุ 25 ต้องอยู่ที่ 30,000 บาท ต้องมีกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ 5-10 เปอร์เซ็นต์ มีการปรับเงินเดือนขึ้นอีกปีละ 8 เปอร์เซ็นต์ ถึงจะมีชีวิตที่ปลอดภัย มีคนที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงจำนวนมากเรียกว่า “แรงงานเสี่ยง” เป็นคนที่แบบรับความเสี่ยงแทนชนชั้นนายทุนทั้งหมด (ชาญธรรมียุค ธรรมบุษดี, 2561)

ดังนั้นหมายความว่าแกร็บแท็กซี่ไม่ใช่ทุกคนที่สามารถเป็นชนชั้นกลางที่สามารถเลื่อนฐานะของตนเองได้และทำงานไปตลอดชีวิต และไม่ใช่ทุกคนที่สามารถส่งลูกตัวเองไปเรียนในโรงเรียนนานาชาติเพื่อขยับฐานะตัวเองได้ ด้วยเหตุนี้เองแกร็บแท็กซี่จึงเป็นกลุ่มที่อยู่ระหว่างกลางระหว่างทั้งสองชนชั้นเป็นไปได้ที่จะขยับฐานะขึ้นและสามารถไปรวมกับชนชั้นแรงงานได้ในเวลาเดียวกัน แต่ทั้งนี้การใช้ชีวิตของชนชั้นกลางส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะเลื่อนฐานะจากชนชั้นกลางไปเป็นนายทุนมากกว่าที่จะไปนับรวมตนเองกับชนชั้นแรงงานอย่างไรก็ตามการมีอยู่ของแกร็บแท็กซี่สะท้อนให้เห็นมุมมองว่า แกร็บแท็กซี่เป็นชนชั้นกลางและในบางช่วงเวลาแกร็บแท็กซี่ก็กลายเป็นชนชั้นแรงงานเหมือนไรเดอร์ หากจะชี้ให้ชัดเจน แพลตฟอร์มถูกออกแบบขึ้นเพื่อเก็บ “ค่าเช่า (rent)” เพื่อนำผลกำไรกลับไปตอบสนองนักลงทุนหรือผู้ถือหุ้นที่อยู่นอกประเทศ และกีดกันแรงงานออกจากการคุ้มครองทางกฎหมายที่เคยผูกติดอยู่กับความสัมพันธ์ของการจ้างงานที่ต้องมีนายจ้าง-ลูกจ้างแบบเก่าอีกทั้ง ดังนั้นจึงตีความว่าแกร็บแท็กซี่เป็นอาชีพอิสระไม่ได้เพราะแรงงานไม่ได้มีโอกาสในการตัดสินใจเรื่องค่าแรงด้วย (เกรียงศักดิ์ ชีระโกวิทขจร, 2564)

สรุปและอภิปรายผล

บทความนี้พยายามทำความเข้าใจชนชั้นกลาง โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ 4 กลุ่มเพื่อจัดประเภทของแรงงานแกร็บ คือ (1) กลุ่มที่เชื่อว่าในสังคมสังคมหนึ่งมีเพียงสองชนชั้นเท่านั้นคือ ชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพ ซึ่งในกลุ่มนี้ไม่ได้ให้ความสำคัญกับชนชั้นกลาง (2) กลุ่มของ Eric Olin Wright เป็นกลุ่มที่มองว่าในสังคมนั้น มีชนชั้นที่อยู่ตรงกลางระหว่าง ชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพ เป็นชนชั้นที่ถูกขูดรีดและเป็นชนชั้นที่ขูดรีดในเวลาเดียวกัน (3) กลุ่มของ Braverman มีแนวคิดว่างระบบเทคโนโลยีส่งผลต่อสังคมทำให้เกิดการสร้างมาตรฐานใหม่ๆ ขึ้นมา มีอาชีพใหม่ๆ เกิดขึ้นหรือแม้กระทั่งส่งผลให้อาชีพของชนชั้นกลางเปลี่ยนไป ทำให้แรงงานชนชั้นกลาง

ต้องมีการปรับตัวมากขึ้นส่งผลให้นักคิดกลุ่มนี้มองว่าชนชั้นกลางจะหายไปเหลือเพียงชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพรูปแบบใหม่ (4) กลุ่มของ Poulantzas ที่มองว่ามีชนชั้นกลางและมีได้เป็นทั้งนายทุน และชนชั้นกรรมาชีพ นอกจากนี้ยังมีมุมมองของนักสังคมศาสตร์เช่น Max Weber มองว่าชนชั้นกลางมีความซับซ้อนมากกว่าเรื่องเศรษฐกิจในการแบ่งแยกชนชั้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องสถานะทางสังคม วัฒนธรรม และการเมือง ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการทำความเข้าใจชนชั้นกลางได้มาก และผลการศึกษายังชี้ประเด็นอื่นๆ

ให้เห็นการพัฒนาเทคโนโลยีที่ส่งผลให้วิถีการผลิตของทุนนิยมที่มีลักษณะที่เปลี่ยนไปหลายเฉดมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะแกร็บแท็กซี่ที่เป็นแรงงานรูปแบบใหม่ เป็นแรงงานที่มีลักษณะคล้ายชนชั้นกลางมีความชำนาญด้านเทคโนโลยี และไม่ถูกกำหนดเงื่อนไขของเวลาในการทำงาน ไม่มีทัศนคติว่าตัวเองเป็นชนชั้นกรรมาชีพหาเช้ากินค่ำ มีโอกาสที่จะขยับฐานะให้ไกลกว่าชนชั้นกรรมาชีพได้ มีกรรมสิทธิ์เป็นของตัวเองและขับแกร็บแท็กซี่เพื่ออุดช่องว่างของรายได้ที่มีอยู่เดิม แต่เทคโนโลยีส่งผลให้ชนชั้นกลางอย่าง

แกร็บแท็กซี่ บางเวลากลายเป็นชนชั้นแรงงานได้ เนื่องจากในการทำงานของแกร็บแท็กซี่มีแพลตฟอร์ม (Platform) และอัลกอริทึม (Algorithm) เป็นผู้จ้างงาน กำหนดราคา และกำหนดค่าจ้างให้ ดังนั้นอำนาจในการต่อรองราคาหรือการขายบริการสู่ตลาดเองจึงเป็นไปไม่ได้ แกร็บแท็กซี่เป็นแรงงานที่ได้รับผลกระทบจากความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการทำงานโดยที่บริษัทไม่ต้องรับผิดชอบ ไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายที่พัฒนาไม่ทันทั่วถึง เป็นแรงงานที่ถูกขูดรีดโดยบริษัทข้ามชาติ ที่มาในรูปแบบของพาร์ทเนอร์ ดังนั้นแกร็บแท็กซี่จึงมีทั้งสองสถานะในเวลาเดียวกันคือ เป็นได้ทั้งชนชั้นกลาง และชนชั้นกรรมาชีพ เทคโนโลยีได้ผลิตลักษณะการขูดรีดที่แนบเนียนรูปแบบใหม่นี้ขึ้นมาและสามารถขยายพื้นที่ไปยังพื้นที่อื่น ๆ ที่เทคโนโลยีสามารถขยายไปถึงได้ สอดคล้องกับงานของ Eric Olin Wright ที่มองว่าในสังคมนั้น มีชนชั้นที่อยู่ตรงกลาง

ระหว่าง ขนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพ เป็นชนชั้นที่ถูกขูดรีดและเป็นชนชั้นที่ขูดรีดในเวลาเดียวกัน หรือตำแหน่งของชนชั้นที่ขัดแย้งกันเองภายใน (Contradictory Class Location) มิได้มีการจ้างงานตามเวลา หรือมีสายการบังคับบัญชาชัดเจน ส่งผลให้แกร็บมีลักษณะเป็นการรับงานเป็นครั้งๆ (Gig worker) มีความชำนาญในการใช้เทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีการแบกรับความเสี่ยงเสมอเหมือนเป็นเจ้าของธุรกิจ หากแต่ไม่สามารถสะสมทุนและพัฒนาไปอยู่ในระดับที่เป็นนายทุนเพื่อขูดรีดแรงงานอื่นได้นอกจากขูดรีดตัวเอง

ข้อเสนอแนะ

- ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย: ควรมีการตั้งสภาพแรงงานของกลุ่มแกร็บแท็กซี่เพื่อเรียกร้องให้เกิดการจัดสวัสดิการให้กับแรงงานแกร็บแท็กซี่ที่แบกรับความเสี่ยงจากการพัฒนากฎหมายที่ไม่ทันทั่วถึง ควรเสนอแก้ไขกฎหมายให้หรือไม่ให้แกร็บแท็กซี่ต้องเปลี่ยนเป็นทะเบียนสีเหลืองเพื่อลดการปะทะระหว่างแกร็บแท็กซี่และแท็กซี่ปกติทั่วไป

- ข้อเสนอแนะเชิงองค์กร: เพื่อลดช่องว่างของโอกาสของกลุ่มแรงงานจากช่องว่างแห่งกฎหมาย องค์กรที่มีบทบาทสำคัญควรหาช่องทางหรือมาตรการเพื่อให้แรงงานเหล่านี้เข้าถึงสิทธิได้อย่างเต็มที่ เช่น บริษัทแกร็บควรมีสวัสดิการให้กับพาร์ทเนอร์ไม่ทำให้พาร์ทเนอร์แบกรับความเสี่ยงเพียงฝ่ายเดียว กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน ควรพิจารณาบทบาทของแกร็บแท็กซี่ให้ครอบคลุมถึง พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2550). **มรรควิธีเศรษฐศาสตร์การเมือง**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กัลยา โสภณพนิช. (2561). **วิกฤตแรงงานจากการแทนที่เทคโนโลยี**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://bit.ly/2PR6V2k>.
- เกรียงศักดิ์ ชีระโกวิทขจร. (2563). **ถอดรหัสอำนาจตลาดของแพลตฟอร์ม vs. อำนาจต่อรองของไรเดอร์**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://decode.plus/20200907/>.
- เกรียงศักดิ์ ชีระโกวิทขจร. (2564). **เหล้าเก่าในขวดใหม่ “งานอิสระ” ที่ไม่มีคำว่า... มันคง**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://decode.plus/20201217/>.
- แกร็บ. (2563). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://www.grabmerchantth.com/digital-disruption>
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2557). **รัฐศาสตร์แนววิพากษ์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิชญ พงษ์สวัสดิ์. (2561). **อุเบอร์วิวัฒน์**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://1th.me/3yXGJ>.
- แมนเฟร็ด สเตเกอร์. (2553). **โลกาภิวัตน์: ความรู้แบบพกพา**. กรุงเทพฯ: Open world.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- สมเกียรติ ตั้งนโม. (2545). **ข้อเสนอการประยุกต์แนวคิดทางปรัชญาของกลุ่มแพรงค์เฟิร์ตสคูล. มาใช้เป็นฐานคิดการสร้างสรรค์งานศิลปะหลังสมัยใหม่ในประเทศไทย**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2552). **อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์

อักษรข้าวสวย.

ชัยธรรมย์ ธรรมบุษดี. (2561). **เราคือผู้ใช้แรงงาน ไม่ใช่ชนชั้นกลาง.**

[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://futureforwardparty.org/?p=5349>.

Castells, M. (1996). **The Rise of the Network Society: The Information Age: Economy, Society, and Culture**, Volume I. Oxford: Blackwell.

Dahrendorf, R. (1959). **Class and class conflict in industrial society**. London: Routledge & Kegan Paul.

Dean, J. (2005). **Communicative Capitalism: Circulation and the Foreclosure of Politics**. Cultural Politics. London: Routledge.

Fine, B., & Saad-Filho, A. (2016). **Marx's Capital**. Chicago: University of Chicago Press.

Foray, D., & Freeman, C. (1993). **Technology and the wealth of nations: The dynamics of constructed advantage**. London: Pinter.

Kenney, Martin, and John Zysman. (2016). The Rise of the Platform Economy. **Issues in Science and Technology** 32, no. 3: Spring

Keynes, John Maynard. (1930). **Economic Possibilities for our Grandchildren**. in *Essays in Persuasion*. New York: Harcourt Brace

Kirsch, S., & Mitchell, D. (2004). **The nature of things: Dead labor, nonhuman actors, and the persistence of Marxism**. Antipode

Landau, Ralph, Mowery, David C. and Rosenberg, Nathan. (1992). **Technology and the Wealth of Nations**. California: Stanford University Press

- Liddell, H. G., Scott, R. (1980). **A Greek-English Lexicon** (Abridged Edition).
United Kingdom: Oxford University Press.
- Mason, P. (2015). **Post-Capitalism: A Guide to Our Future**, London:
Penguin
- Moroni, C. & Fumagalli, A. (2010). Life Put to Work: Towards a Life Theory
of Value, **Ephemera**,10 (3/4).
- Moulier-Boutang, Y. (2012) **Cognitive Capitalism**, Oxford: Polity Press.
- Schwab, K. (2016). **The Fourth Industrial Revolution**. New York: Crown
Business
- Smith, Merritt Roe; and Leo Marx, eds. (1994). **Does Technology Drive
History? The Dilemma of Technological Determinism**.
Cambridge: MIT Press.
- Srnicek, N. (2017). **Platform Capitalism**, Cambridge: Polity Press.
- Wendling, Amy Elizabeth. (2009). **Karl Marx on Technology and
Alienation**. New York: Palgrave Macmillan
- World economic forum. (2015). Deep Shift – Technology Tipping Points
and Societal Impact, Global Agenda Council on the Future of
Software and Society, **World Economic Forum**, September
2015.
- Zuboff, S. (2019). **The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a
Human Future at the New Frontier of Power**, London: Profile
Books.

Translated Thai References

- Charoensin-o-larn, C. (2014). **Critical Political Science**. Bangkok: Thammasat University.
- Grab. (2020). (Online). Retrieved <https://www.grabmerchantth.com/digital-disruption>
- Manfred Steger. (2010). **Globalization: A Very Short Introduction**. Bangkok: Open world.
- Kaewthep K,. (2007). **Methodology of political economy**. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Pongsawat, P. (2018). **Uberlization**. (Online). Retrieved from <https://1th.me/3yXGJ>.
- Sophonpanit, K. (2018). **Labor crisis from replacing technology**. (Online). Retrieved from <https://bit.ly/2PR6V2k>.
- Thammaboosadee, S. (2018). **We are laborers Not middle class**. (Online). Retrieved from <https://futureforwardparty.org/?p=5349>.
- The Royal Institute. (2003). **The Royal Institute Dictionary 1999** edition. Bangkok: Nanmeebooks Publications.
- Teerakowitkajorn, K. (2020). **Deciphering the platform's market power vs. the rider's bargaining power**. (Online). Retrieved from <https://decode.plus/20200907/>.
- Teerakowitkajorn, K. (2021). **Old liquor in new bottles, "independent work" without the word ... stable**. (Online). Retrieved from <https://decode.plus/20201217/>.

Tungnamo, S. (2002). **presentation of applied frankfurt school philosophy for a new platform of creativity in postmodern art in thailand**. Chiang Mai: Chiang Mai University

Wantana, S. (2009). **Contemporary Political Ideologies**. Bangkok: Aksorn khaosuay.

บทความที่ : 14
Article :



**พัฒนาการนโยบายไฟป่าและหมอกควัน:
กรณีศึกษานโยบายไฟป่าและหมอกควัน จ.เชียงใหม่**
**The Evolution of Wildfire and Haze Policies:
A Case study of Wildfire and Haze Policies
in Chiang Mai**

[Received: January 14, 2020; Revised: February 15, 2021; Accepted: February 15, 2021]

มัทนา ปัญญาคำ* และ พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์*

Matana Panyakam* and Pitch Pongsawat*

*คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย [, Faculty of Political Science,
Chulalongkorn University];

Corresponding author e-mail: mut.tana@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบาย 1. พัฒนาการและลักษณะของนโยบายไฟฟ้าและหมอกควันประเทศไทย และ 2. นโยบายไฟฟ้าและหมอกควันจังหวัดเชียงใหม่ผ่านกรอบแนวคิดว่าด้วยการจัดการทรัพยากรร่วมและการวิเคราะห์ผ่านหลักการการออกแบบสถาบันในการจัดการทรัพยากรร่วมโดย Elinor Ostrom การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพใช้แนวทางการพรรณนาตีความ ใช้วิธีการเก็บข้อมูล 2 รูปแบบด้วยกัน ได้แก่ 1. เอกสารรูปแบบปฐมภูมิและทุติยภูมิ 2. การสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาการนโยบายไฟฟ้าและหมอกควันสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ยุค ได้แก่ 1) ยุคก่อนนโยบายห้ามเผา (พ.ศ.2484 - 2550) มีนโยบายได้แก่ นโยบายป่าไม้, นโยบายหมอกควัน และนโยบายบรรเทาสาธารณภัย ประเทศไทยไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาไฟฟ้าและหมอกควันในแง่หลักวิชาการบริหารป่าไม้ มากไปกว่านั้น ประเทศไทยมุ่งเน้นการเอาคนชนบทออกจากป่าและการลงโทษผู้ก่อให้เกิดไฟฟ้า และ 2) ยุคนโยบายห้ามเผา (พ.ศ.2556) ที่ได้ออกมาตรการห้ามเผาที่ทำให้เกิดผลกระทบที่ไม่คาดคิด ได้แก่ เกษตรกร และการจัดการเชื้อเพลิงในพื้นที่ป่า และผลวิจัยยังพบว่า รัฐออกมาตรการมาแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า แม้ว่าสถานการณ์ในจังหวัดยังคงมีความรุนแรงนับมาตั้งแต่ปี 2550 นโยบายไฟฟ้าและหมอกควันที่ผ่านมาอยู่ในรูปแบบการจัดการทรัพยากรร่วมโดยรัฐ และเมื่อพิจารณาหลักการการออกแบบสถาบันในการจัดการทรัพยากรร่วม พบว่า มีความสอดคล้องกับหลักการของ Ostrom ในระดับที่ต่ำ โดยเฉพาะการกีดกันไม่ให้ชนบทในฐานะผู้ใช้ทรัพยากรได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย จึงไม่ก่อให้เกิดกรอบความร่วมมือในเชิงนโยบาย และประสบกับความล้มเหลวในที่สุด ดังนั้น ผู้วิจัยเสนอว่าควรมีการเปลี่ยนแปลงกติกาเชิงสถาบันไปเป็นการจัดการทรัพยากรร่วมรูปแบบผสมระหว่างชุมชนและรัฐ มากกว่าเน้นตัวแสดงใดตัวแสดงหนึ่ง

คำสำคัญ: นโยบาย; ไฟฟ้า หมอกควัน; ห้ามเผา

Abstract

This article aims to explain the evolution and characteristics of wildfire and haze management policies in Thailand especially in Chiang Mai province through resource management theory and Elinor Ostrom's institutional principle. This qualitative study uses descriptive interpretation method and two types of data: 1. primary and secondary document research and 2. in-depth Interviews. The research found that the evolution and characteristics of wildfire and haze management policies have been divided into 2 eras: 1) Pre-Zero burning policy era (1941 - 2007): Thai state issued forest policy, haze policy and public mitigation policy. But the state had not given any importance to solving wildfire and haze problems in term the principles of forest management policy. The state focused on getting rural people out of forest and giving the punishment to who causes wildfire. 2) Zero burning policy era (2013 to present): the state issued Zero burning policy which causes unexpected consequences such as impacts on farmers and fuel management in forest areas. The research also found that the state has issued policy to deal with immediate problems. Although the situation in Chiang Mai has been harsh since 2007, previous wildfire and haze policies are considered to be within the resource management of state model. There was a low level of concordance to Ostrom's institutionalization principle, especially the exclusion of the rural people to participate in formulating the local policy, resulting in absence of cooperative framework and policy failure. The researcher suggests that

there should be an institutional change in common pool resource management to the cooperative model between state and community rather than a model which overregulated by any single actor.

Keywords: Policy; Wildfire – haze; Zero burning

บทนำ

การให้ความสำคัญกับปัญหาไฟป่าและหมอกควันในเชิงนโยบายของประเทศไทยได้เริ่มนับตั้งแต่ ปี 2484 โดยได้การออกพระราชบัญญัติว่าด้วยป่าไม้ ซึ่งได้บรรจุเรื่องไฟป่าไว้ด้วย ต่อมา มีการออกพ.ร.บ.ว่าด้วยเรื่องการประกาศเขตป่าอีก 2 ฉบับ ได้แก่ พ.ร.บ.ป่าอุทยาน พ.ศ. 2504 และ พ.ร.บ.ป่าสงวน พ.ศ. 2507 ซึ่งเรื่องไฟป่าก็ยังถูกบรรจุอยู่ในพ.ร.บ.เหล่านี้ด้วยเช่นกัน ในขณะที่ นโยบายที่ว่าด้วยเรื่องหมอกควัน ประเทศไทยได้เริ่มให้ความสำคัญในเชิงนโยบายครั้งแรกในปี 2535 โดยการออกพ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ไปพร้อมกับการตั้งจัดกรมควบคุมมลพิษ เพื่อส่งเสริมและควบคุมสิ่งแวดล้อม จากการกำหนดนโยบายในระยะที่ผ่านมาจึงสะท้อนให้เห็นว่า ประเทศไทยได้มีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับไฟป่าและหมอกควันหลายฉบับในการแก้ไขปัญหา

แม้ว่าจะมีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาไฟป่าและหมอกควันหลายฉบับ แต่ปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไข โดยเฉพาะกรณีของจังหวัดเชียงใหม่ที่เผชิญกับสถานการณ์ไฟป่าและหมอกควันมาตั้งแต่อดีต ปีที่สถานการณ์ที่ย่ำแย่ที่สุดที่ทำให้ผู้คนตื่นตัวกันอย่างมากคือ ปี พ.ศ. 2550 และจากนั้นก็มีความย่ำแย่อย่างต่อเนื่อง (มงคล รายนาค, 2553 : 1) แม้ว่า หมอกควันที่เกิดขึ้นในจ.เชียงใหม่จะมีที่มาจากหลายปัจจัย เช่น ควันรถยนต์ การเผา การก่อสร้าง และไฟป่าที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงและหลายจุดในเขตชนบท โดยเฉพาะพื้นที่ป่าของรัฐ กรมควบคุมมลพิษรายงานว่า ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2550 ภาคเหนือประสบปัญหาหมอกควันที่รุนแรงมาก ในเดือนมกราคมถึงเมษายนของทุกปี ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้ส่งผลกระทบต่อจังหวัดหลายด้าน เช่น การ

สูญเสียและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้และอากาศ การท่องเที่ยว และปัญหาสุขภาพของประชาชน

แม้ว่า หมอกควันมาจากหลายแหล่ง แต่สัดส่วนของแหล่งที่ก่อให้เกิดหมอกควันก็ยังคงเป็นการเผาไหม้ในพื้นที่โล่งมากกว่าที่จะมาจากจำนวนรถยนต์ในเมือง ซึ่งการสะสมของหมอกควันที่เกิดขึ้นทั่ว จ.เชียงใหม่จะต้องพิจารณาจากบริบททางวิทยาศาสตร์ เช่น การวิเคราะห์ทิศทางลม การวิเคราะห์ลักษณะเชิงกายภาพและภูมิศาสตร์ เพื่อที่จะได้ทราบว่าหมอกควันที่สะสมอยู่ในพื้นที่มาจากที่ใดบ้าง โดยวิเคราะห์ทิศทางลม เจ็อนไขของความเร็วลมในช่วงเวลาที่เกิดไฟป่าในช่วงฤดูร้อน โดยเฉพาะในปลายเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคม ทิศทางลมการพัดมาจาก ทิศตะวันตก (อำเภอแม่แจ่มและสะเมิง) และทิศใต้ (อำเภอจอมทอง, แม่วาง, อมก๋อย และฮอด) เมื่อมีไฟป่าเกิดในอำเภอโซนใต้ ประกอบกับลมในช่วงเวลานั้นที่พัดเอาหมอกควันและฝุ่นละอองเข้าสู่แอ่งเชียงใหม่ลำพูน จนกลายเป็นหมอกควันข้ามแดนเกิดขึ้น จากข้อมูลทางภูมิศาสตร์ชุดนี้จึงเป็นสิ่งที่อธิบายได้ว่า หมอกควันที่เกิดขึ้นในเดือนมกราคมถึงเมษายน มีเหตุมาจากการเกิดไฟป่าที่มาจากโซนใต้ของจังหวัดด้วย และเมื่อประกอบกับสภาวะอุณหภูมิผกผัน (inversion temperature) และภูมิประเทศที่มีลักษณะเป็นแอ่งกระทะ มีเทือกเขาวางตัวในแนวเหนือ - ใต้ หมอกควันจึงไม่สามารถที่จะถ่ายเทสู่ชั้นบรรยากาศได้ (ศุทธิณี ดนตรี, 2557 : 187) เช่นเดียวกันกับ ข้อมูลของกรมควบคุมมลพิษรายงาน ว่า มีการเผาในที่โล่งจำนวนมาก โดยเฉพาะการเผาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ป่า และการเผาจากการเกษตร (วิจารณ์ สิมายา, 2554 : ออนไลน์) ดังนั้น จึงเป็นที่แน่ชัดว่าไฟป่าและหมอกควันมีความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผลที่ว่า หมอกควันส่วนใหญ่ในเมืองมีแหล่งมาจากการเผาไหม้เป็นหลัก โดยเฉพาะการเผาไหม้ในพื้นที่ป่า

ในขณะที่ ด้านการรับมือของรัฐในเรื่องหมอกควันและไฟป่า เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2550 รัฐบาล พล.อ. สุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้ประกาศให้ปัญหาหมอกควันเป็นวาระ

แห่งชาติ ต่อมา ในปี 2556 ได้มีการกำหนดนโยบายในระดับจังหวัดอีกครั้ง คือ “มาตรการ Zero burning” หรือมาตรการห้ามเผา จากนั้น จ.เชียงใหม่ ได้ใช้มาตรการนี้มาเป็นนโยบายในการบริหารจัดการสถานการณ์มาโดยตลอด แต่ดูเหมือนว่าสถานการณ์ไม่ได้มีแนวโน้มที่ดีขึ้น จากสถานการณ์ไฟป่าและหมอกควันภาคเหนือที่มีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ ในปัจจุบัน โดยเฉพาะนับตั้งแต่ปี 2561 เป็นต้นมา สื่อต่างรายงานสถานการณ์ว่า จ.เชียงใหม่มีคุณภาพที่แย่ที่สุดในโลก (BBC, 2561 : ออนไลน์)

ดังนั้น จากสถานการณ์ไฟป่าและหมอกควันภาคเหนือ โดยเฉพาะในพื้นที่จ.เชียงใหม่ที่มีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงเป็นที่มาของบทความชิ้นนี้ โดยมีคำถามสำคัญ 2 ประเด็น ได้แก่ 1) รัฐไทยมีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการไฟป่าและหมอกควันตั้งแต่ในอดีตถึงปัจจุบันอย่างไร 2) นโยบายที่นำมาปฏิบัติในพื้นที่เชียงใหม่ โดยเฉพาะมาตรการ Zero burning หรือห้ามเผา มีความเป็นสถาบันตามทฤษฎีของ Ostrom อย่างไร เพื่อที่จะทำให้เกิดความเข้าใจการบริหารจัดการ เงื่อนไขเชิงสถาบัน และกรอบความร่วมมือที่ทำให้เกิดการวัดประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของสถาบัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่ออธิบายพัฒนาการทางนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควันนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อวิเคราะห์และอภิปรายผลของการใช้นโยบายห้ามเผาที่ใช้จัดการกับ

ทรัพยากรป่าไม้และอากาศผ่านทฤษฎีการจัดการทรัพยากรร่วมและหลักการการ
ออกแบบสถาบันการจัดการทรัพยากรร่วมของ Ostrom

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้

แนวคิดทรัพยากรร่วม

ทรัพยากรร่วม (Common Pool Resources - CPR) คือ ทรัพยากรที่เมื่อถูก
ใช้แล้ว สามารถลดจำนวนลงได้ แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถเพิ่มจำนวนได้ด้วย ซึ่งเกิด
จากการใช้งานจากมนุษย์ ทรัพยากรร่วมมีขนาดใหญ่และเพียงพอต่อหลาย ๆ คน
สามารถใช้สอยได้ เช่น น้ำ ป่าไม้ เป็นต้น ทรัพยากรร่วมถูกใช้ประโยชน์จากมนุษย์และ
สามารถเข้าถึงได้ (Open access to all) เช่น การบริโภค การแลกเปลี่ยน และการ
แปรรูป เมื่อมนุษย์คนหนึ่ง ๆ ใช้ทรัพยากรร่วมเป็นจำนวนมาก ก็ส่งผลกระทบต่ออีก
หลาย ๆ คน ในแง่ที่ว่าทำให้ใช้ทรัพยากรได้น้อยลง เมื่อเป็นเช่นนั้นทรัพยากรจึงถูก
ทำลายลงเรื่อย ๆ และไม่ได้รับการควบคุม ซึ่งการทำลายทรัพยากรร่วมจึงเป็นปัญหา
สาธารณะด้วย (the tragedy of common) (Ostrom, 1990 : 30) ฉะนั้น คำถาม
สำคัญคือ เราจะสามารถรอดพ้นจากสภาวะปัญหาการใช้ทรัพยากรร่วมได้อย่างไร ซึ่ง
จะเป็นคำถามที่นำไปสู่แนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วม

1. แนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วม

แนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วม สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1) แนวคิดว่าด้วยรัฐผู้จัดการทรัพยากรร่วม

ผู้นำเสนอแนวคิดนี้เป็นคนแรก คือ Garret Hardin ได้เสนอว่า ทรัพยากรร่วม
เป็นสิ่งที่สามารถเข้าถึงได้ (Open to all) และสามารถลดจำนวนลงไปได้ และหากเกิด
การใช้ประโยชน์มาก ๆ ก็อาจจะนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า โศกนาฏกรรมของทรัพยากรร่วมได้
(tragedy of the common) เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ไม่สามารถที่จะปล่อยให้ทรัพยากร

กลายเป็นทรัพย์สินสาธารณะได้ เพราะปัจเจกจะตกอยู่ภายใต้กับดักของความมีเหตุผล คือ การทำให้ตนเองได้รับประโยชน์สูงสุด และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรจนอาจจะนำไปสู่โศกนาฏกรรมของทรัพยากรร่วม ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างการควบคุมการใช้ทรัพยากร โดยให้รัฐเป็นผู้จัดการและการจัดการของรัฐต้องอยู่บนฐานของข้อมูล และสามารถบังคับใช้กฎกติกาได้อย่างแม่นยำ (Ostrom, 1990 : 2 - 3)

2) แนวคิดเอกชนจัดการทรัพยากรร่วม

การจัดการทรัพยากรโดยเอกชนเป็นแนวคิดหนึ่งที่หลีกเลี่ยงการเกิดโศกนาฏกรรมร่วมเช่นกัน โดย Smith (1981) เสนอว่า วิธีการเดียวที่จะหลีกเลี่ยงโศกนาฏกรรมร่วมในการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติต้องสร้างระบบกรรมสิทธิ์เอกชนหรือกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลขึ้น (Ostrom, 1990: 12- 13) การจัดการทรัพยากรร่วมรูปแบบนี้คือ การแปรสภาพทรัพยากรร่วมให้กลายเป็นสินค้าที่เอกชน (บุคคล หรือ บริษัทเอกชน) สามารถถือครองได้ (ชล บุนนาค, 2554: 12) เช่น การกำหนดสิทธิในการถือครองที่ดินที่สามารถโอนสิทธิให้แก่ผู้อื่นได้ แต่อย่างไรก็ตาม ทรัพยากรบางประเภทก็ไม่สามารถอยู่ในรูปแบบของกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลได้ เช่น น้ำ หรือปลาที่อยู่ในทะเล ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้ยังเป็นข้อจำกัดต่อการนำไปสู่การจัดการแบบกรรมสิทธิ์เอกชน เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะนำไปสู่การเกิดโศกนาฏกรรมร่วมได้ หากไม่ได้รับการควบคุม

3) แนวคิดชุมชนจัดการทรัพยากรร่วม

แนวคิดชุมชนจัดการทรัพยากรเป็นแนวคิดใหม่ที่ถูกเสนอ โดย Ostrom (1990) เป็นแนวคิดที่นำเสนอ เพื่อท้าทายแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วม 2 แบบแรกที่ไม่มีความเพียงพอต่อการจัดการทรัพยากรร่วม ฉะนั้น Ostrom จึงแสวงหาทางเลือกใหม่ในการจัดการทรัพยากร คือ self-organized หรือ Self-governing หรือการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน โดยไม่มีรัฐหรือตลาดเข้ามาเกี่ยวข้อง

Ostrom ได้เสนอมุมมองการจัดการกติกาเชิงสถาบันในมุมมองของ Ostrom คำว่า ‘สถาบัน’ คือ ชุดของการปฏิบัติการ (Sets of working rules) ที่ใช้ในการกำกับการตัดสินใจในสถานการณ์ ซึ่งสถาบันจะมีชุดคำสั่งที่บ่งบอกถึงการกระทำว่า สิ่งใดอนุญาตให้ทำ หรือสิ่งใดไม่อนุญาตให้ทำ หรือการบ่งบอกข้อมูลและการกระทำ 3 แบบ เช่น การห้าม, การอนุญาต และความต้องการให้เกิดกระทำบางอย่าง ซึ่งสถาบันมีทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (ibid, 1990: 51)

สถาบัน คือ กฎ (rule) หรือกติกา เพื่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการสถาบันใหม่ภายใต้การเกิดสถานการณ์ หรือกฎในฐานะของชุดของการปฏิบัติหรือส่งผลต่อกระทำบางอย่างให้เกิดขึ้น เช่น การตัดสินใจ หรือสถาบันเป็นตัวกำหนดหรือกำกับปฏิสัมพันธ์ของผู้คนที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรร่วม สถาบันออกแบ่งเป็นทั้งที่เป็นทางการ (Formal rule) เช่น กฎหมาย นโยบาย และไม่เป็นทางการ (informal rule) เช่น ค่านิยม บรรทัดฐาน (ibid, 1990 : 52 - 54)

เมื่อทรัพยากรร่วมสามารถเสื่อมสภาพและใช้แล้วหมดไป ฉะนั้น Ostrom จึงพยายามสร้างสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรร่วมโดยกำหนดเงื่อนไขของผู้เข้ามามีส่วนร่วมภายใต้สถาบัน อีกทั้งสถาบันเป็นตัวกำหนดและกำกับปฏิสัมพันธ์ของตัวแสดงต่าง ๆ ภายใต้สถานการณ์ให้เกิดการกระทำหรือไม่เกิดการกระทำเพื่อแก้ไขปัญหาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น อันนำไปสู่การสร้างสถาบันแห่งความร่วมมือ โดย Ostrom ได้เสนอการออกแบบลักษณะของสถาบัน 8 ข้อ อันเป็นเงื่อนไขไปสู่ความยั่งยืนของการจัดการทรัพยากรร่วม (Design Principles illustrated by long-enduring CPR institution) (ibid, 1990 : 92 - 100) ได้แก่ 1) ความชัดเจนของขอบเขต (Boundaries) 2) ความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่น (Congruence) 3) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Collective Choice Arrangements) 4) การสอดส่องดูแล (Monitoring) 5) การลงโทษอย่างค่อยเป็นค่อยไป (Graduated Sanctions) 6) การจัดการความขัดแย้ง (Conflict Resolution

Mechanisms) 7) การยอมรับจากรัฐในสิทธิต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (Minimal Recognition of Rights) และ 8) การจัดการทรัพยากรที่เชื่อมโยงกับระบบที่ใหญ่กว่า (Nested Enterprises)

ฉะนั้น การนำทฤษฎีของ Ostrom มาวิเคราะห์นั้น เพื่อที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจเรื่องการจัดสถาบันในมุมมองของการบริหารจัดการและกรอบการมีส่วนร่วมที่ไม่ใช่พูดถึงการมีส่วนร่วมแบบกว้างๆ แต่เป็นกรอบการจัดการแบบมีส่วนร่วมที่มีเงื่อนไขที่สามารถวัดประเมินทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล และการวิเคราะห์จะช่วยนำไปสู่การอธิบายว่า นโยบายหมอกควันและไฟป่า จ.เชียงใหม่ หรือ นโยบายห้ามเผามีความสามารถในการจัดการกับปัญหาได้หรือไม่

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

การเลือกพื้นที่กรณีศึกษา 2 พื้นที่ ได้แก่ อำเภอเชียงดาว และอำเภอแม่แจ่ม ซึ่งเป็นอำเภอที่มีพื้นที่ป่ามาก เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้พื้นที่การประสบปัญหาภัยพิบัติไฟป่าที่หนักและรุนแรงมากเป็นลำดับต้น ๆ ในจ.เชียงใหม่ สำหรับ อ.แม่แจ่ม ความสำคัญของไฟป่าที่เกิดขึ้นในอำเภอนี้คือ มีความสัมพันธ์กับหมอกควันที่เกิดขึ้นในเมืองด้วย ในขณะที่ ไฟป่าใน อ.เชียงดาวไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กับหมอกควันที่เกิดขึ้นในเมืองเชียงใหม่มากนัก แต่ความสำคัญของไฟป่าในอ.เชียงดาว คือ การเป็นป่าต้นน้ำของลำน้ำแม่ปิง ซึ่งเมื่อเกิดไฟป่ามาก ๆ จะทำให้ป่าเหล่านี้ขาดความสามารถในการกักน้ำไปเรื่อย ๆ ปัญหาที่ตามมาคือ ความเสียหายของธรรมชาติป่าและต้นน้ำ ซึ่งจะก่อให้เกิดภัยธรรมชาติหลายประการตามมา เช่น น้ำท่วม และดินถล่ม เป็นต้น ฉะนั้น ทั้ง 2 พื้นที่จึงมีความสำคัญในการที่จะศึกษาอย่างมาก

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา และตีความ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูล 2 รูปแบบ ได้แก่ 1. วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) 2. วิธีวิจัยจากสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth-interview)

1. วิธีการวิจัยเอกสาร การเก็บข้อมูลทั้ง 2 รูปแบบ คือ 1. ข้อมูลขั้นต้นแบบปฐมภูมิ ได้แก่ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรและเอกสารจากราชการ 2. ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่มีการเก็บรวบรวมไว้แล้วเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ในการวิจัยครั้งนี้จะนำเอาเอกสารเหล่านี้มาประกอบในการอธิบาย เช่น วิทยานิพนธ์ ตำรา บทความ และวารสาร

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยเลือกบุคคลที่จะมาให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ได้แก่ 1. บุคคลที่มาจากหน่วยงานของรัฐที่มีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ 2. ตัวแทนภาคประชาสังคมในพื้นที่ที่เลือกศึกษา โดยจะเลือกบุคคลที่มีความเกี่ยวข้อง กับเรื่องดังกล่าวมาเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก

วิธีการสัมภาษณ์ในงานวิจัยครั้งนี้ได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งเป็นการเลือกศึกษาประชากรที่มีลักษณะตรงตามวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา โดยได้เลือกผู้ให้สัมภาษณ์ 6 ท่าน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความข้องเกี่ยวกับประเด็นปัญหาหมอกควันและไฟป่า จ.เชียงใหม่ และมีความข้องเกี่ยวกับพื้นที่ที่ผู้วิจัยเลือกเป็นกรณีศึกษา โดยมีรายชื่อดังต่อไปนี้ 1) นาย สมเกียรติ มีธรรม ผู้อำนวยการโครงการแม่แจ่มโมเดลลัส 2) นาย ชวัลย์ พุทธิธ นายอำเภอเชียงดาว 3) นาย ศรัณยวิทย์ ทอดเสียง หัวหน้าอุทยานแห่งชาติผาแดง 4) นาย เดโซ ไชยทัต ผู้อำนวยการมูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภาคเหนือ)

ผลการศึกษา

พัฒนาการนโยบายไฟฟ้าและหมอกควัน

การอธิบายเรื่องพัฒนาการทางนโยบายไฟฟ้าและหมอกควันจำเป็นต้องอธิบายโดยการแบ่งออกเป็น 2 ยุคหลัก ดังนี้

1. ยุคก่อนนโยบายห้าม พ.ศ. 2484 - 2550

การทำความเข้าใจพัฒนาการนโยบายที่เกี่ยวข้องกับไฟฟ้าและหมอกควันในอดีตจำเป็นต้องแยกออกเป็น 3 เรื่อง 1. นโยบายป่าไม้ 2. นโยบายฝุ่นควัน และ 3. นโยบายบรรเทาสาธารณภัย เพราะโดยภาพรวมของนโยบายไฟฟ้าและหมอกควันในอดีตยังไม่มีนโยบายที่เข้ามามีการจัดการกับเรื่องไฟฟ้าหมอกควันโดยตรง แต่จะถูกกล่าวถึงใน 3 พระราชบัญญัตินี้เป็นหลัก

นโยบายป่าไม้

รัฐไทยได้เริ่มให้ความสำคัญกับทรัพยากรป่าไม้นับตั้งแต่ 2439 เป็นต้นมา โดยได้จัดตั้งกรมป่าไม้ขึ้น แต่ทว่าการจัดตั้งนี้ไม่ได้ก่อเกิดการรักษาทรัพยากรป่าไม้ในฐานะปัญหาสิ่งแวดล้อม แต่เป็นไปเพื่อควบคุมผลประโยชน์และดูแลป่าไม้ เพื่อตอบสนองทุนที่เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ด้านการทำไม้เป็นหลัก (อัจฉรา รักยุติธรรม, 2543 : 116)

ในปี พ.ศ. 2484 รัฐไทยได้ออกกฎหมายฉบับแรกที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ คือ พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ. 2484 ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับป่าไม้ โดยเจตนารมณ์ของรัฐภายใต้กฎหมายนี้คือ เน้นรักษาผลประโยชน์ของรัฐในทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการให้สัมปทานไม้ แม้ว่าจะมีการพูดถึงข้อกำหนดเรื่องการแผ้วถางป่าที่เกิดจากการเผาป่า แต่

เรื่องนี้ยังไม่ได้มีข้อกำหนดและการจัดการกับไฟป่าทั้งในเชิงพื้นที่และเชิงสถานการณ์อย่างชัดเจน

ต่อมาในทศวรรษที่ 2500 เป็นต้นมา รัฐได้ออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ถึง 2 ฉบับด้วยกัน ได้แก่ พ.ร.บ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และ พ.ร.บ.ป่าสงวน พ.ศ. 2507 กฎหมายเหล่านี้ให้ความสำคัญกับเรื่องการกำหนดที่ดิน ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐพยายามประกาศอำนาจเหนือเขตป่า โดยประกาศเขตป่า 2 ประเภท คือ ป่าสงวน ป่าอุทยาน อีกทั้ง กฎหมายเหล่านี้ยังได้สร้างกฎเกณฑ์ ห้ามประชาชนทั้งที่อาศัยอยู่ในป่า ซึ่งเท่ากับว่าการประกาศเขตป่าเหล่านี้พยายามกีดกันประชาชนผู้อาศัยอยู่ในป่าให้ออกจากป่า และบุคคลอื่นที่พยายามแสวงหาผลประโยชน์ทำอันตรายใด ๆ ต่อป่า ตามพ.ร.บ.อุทยาน มาตรา 16 และพ.ร.บ.ป่าไม้ มาตรา 54 ซึ่งกำหนดข้อห้ามในทำนองเดียวกันที่ว่าด้วยเรื่องการห้ามแผ้วถาง ก่อสร้าง เผาป่า เก็บของป่า และทำอันตรายใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมแก่ป่า หากมีการฝ่าฝืนก็จะต้องรับบทลงโทษตามที่กฎหมายกำหนด

นโยบายหมอกควัน

การให้ความสำคัญกับปัญหาสภาพอากาศเริ่มต้นขึ้นในปี 2535 โดยได้ออกกฎหมาย พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ไปพร้อมกับภารกิจตั้งกรมควบคุมมลพิษเพื่อที่จะให้เป็นหน่วยงานในการปฏิบัติหน้าที่ควบคุมมลพิษ ภายใต้พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาตินี้ เป็นพ.ร.บ.ที่ว่าด้วยเรื่อง การกำหนดมาตรฐานสิ่งแวดล้อม การสร้างระเบียบสิ่งแวดล้อมขึ้นโดยกำหนดให้มีคณะกรรมการให้การดูแล ควบคุม วางแผนสิ่งแวดล้อม วิเคราะห์ผลกระทบ

ทางสิ่งแวดล้อม โดยใช้กลไกของรัฐรวมศูนย์ทั้งหมด ตามมาตรา 12* และว่าด้วยการกำหนดบทลงโทษผู้ที่กระทำการให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ในภาพรวมแล้วพ.ร.บ.ฉบับนี้จะเป็นข้อกำหนดเรื่องสิ่งแวดล้อมแบบกว้าง ๆ ครอบคลุมการดูแลสิ่งแวดล้อมทุกอย่าง และมีความยืดหยุ่นอย่างมากในการจัดการสิ่งแวดล้อม

ในขณะเดียวกัน กฎหมายที่เกี่ยวกับฝุ่นควันก็มีอีกหนึ่งฉบับ ได้แก่ พ.ร.บ.การสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ที่ว่าด้วยการควบคุมสาธารณสุขและอนามัยสิ่งแวดล้อมไปควบคู่กัน โดยมีข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอากาศ คือ การกระทำใดที่ส่งผลให้เกิดกลิ่น รังสี ฝุ่นละออง เขม่า ที่มีผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนจะต้องได้รับบทลงโทษตามที่ พ.ร.บ.นี้ กำหนดขึ้น

* ให้มีคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ รองนายกรัฐมนตรี ซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นรองประธานกรรมการคนหนึ่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เป็นรองประธานกรรมการคนที่สอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ และ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไม่เกินแปดคน ซึ่ง คณะรัฐมนตรีแต่งตั้งเป็นกรรมการ ในจำนวนนี้จะต้องมีผู้แทนภาคเอกชนร่วมอยู่ด้วยไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่ง ปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมเป็นกรรมการและเลขานุการ การแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิให้พิจารณาแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญมีผลงานและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

นโยบายบรรเทาสาธารณภัย

การรับมือกับภัยพิบัติของประเทศไทยเริ่มต้นขึ้นปี 2550 เป็นต้นมา โดยมีพระราชบัญญัติฉบับสำคัญ คือ พ.ร.บ.บรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดระเบียบในการบริหารจัดการสถานการณ์ และภัยไฟป่าได้ถูกกำหนดให้เป็นภัยหนึ่งภายใต้พ.ร.บ.นี้ด้วย สาระสำคัญของพ.ร.บ.นี้คือ กำหนดระเบียบของการบริหารจัดการสถานการณ์ภัยพิบัติ โดยการกำหนดคณะกรรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย โดยใช้กลไกของรัฐรวมศูนย์ เพื่อกำหนดแผนการ ควบคุม และวิเคราะห์สถานการณ์เฉพาะหน้าเมื่อไฟป่าได้เกิดขึ้นแล้ว

นโยบายที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้นั้นเป็นนโยบายที่ถูกปฏิบัติใช้ในประเทศไทย และในกรณีของจ.เชียงใหม่ นับตั้งแต่ในอดีตจนปัจจุบัน ซึ่งลักษณะของนโยบายไฟป่าและหมอกควัน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2484 – 2535 สะท้อนวิธีการมองปัญหาไฟป่าของประเทศไทยว่า การเอาคนออกจากป่าจะสามารถแก้ไขปัญหาไฟป่าได้ เพราะเชื่อว่าชาวบ้านเป็นผู้บุกรุก และเมื่อคนเหล่านี้ออกจากป่าจะทำให้ปัญหาไฟป่าหมดไป ฉะนั้น จึงต้องกำหนดนโยบายอำนาจรัฐเหนือเขตป่า ซึ่งเท่ากับว่า รัฐขาดความเข้าใจในเรื่องไฟป่าที่สัมพันธ์กับการบริหารจัดการพื้นที่ป่าให้ถูกหลักวิชา แต่มองว่า ทรัพยากรที่จะต้องถูกปิดและรัฐเป็นเจ้าของเท่านั้น และก็ป้องกันไม่ให้ประชาชนเข้าไปใช้ประโยชน์

อีกทั้ง พ.ร.บ.บรรเทาสาธารณภัยยังเป็นเพียงแค่การแก้ไขปัญหาเฉพาะ ไม่ได้เป็นการแก้ไขปัญหาตามหลักวิชาการป่าไม้ ดังนั้น นโยบายทั้งหมดที่รัฐไทยได้พยายามกำหนดขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาในยุคนี้นี้จึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้

2. ยุคนโยบายห้ามเผา (Zero burning) ปีพ.ศ. 2550

ในขณะเดียวกัน ปัญหาหมอกควันไฟป่า จ.เชียงใหม่ ได้รับความสนใจจากภาครัฐและประชาชนอย่างมาก นับตั้งแต่ปี 2550 เป็นต้นมา ในสภาวะที่อากาศของเชียงใหม่แย่ โดยเฉพาะเดือนมกราคม – พฤษภาคม ซึ่งวิธีการที่รัฐใช้เพื่อที่จะควบคุมทรัพยากรป่าไม้และอากาศปรากฏชัดเจนตั้งแต่ปี 2556 โดยมีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2556* (ศุทธิณี ดนตรี & และคณะ, 2557: 269) กำหนดให้ห้ามมีการเผาเกิดขึ้น หรือ นโยบาย Zero burning ซึ่งเป็นหลักการและวิสัยทัศน์หลักของรัฐในการจัดการปัญหาทางสิ่งแวดล้อม และควบคุมทรัพยากรธรรมชาติ

Zero burningเป็นลักษณะของการควบคุมการเกิดไฟป่าและหมอกควันรูปแบบใหม่เพื่อที่จะควบคุมสภาพอากาศในจ. เชียงใหม่โดยกำหนดสิ่งที่ห้ามเผา ได้แก่

* มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2556 มีมาตรการสำคัญ 5 ประการ ได้แก่

- 1) ไม่ให้มีการเผาเกิดขึ้น
- 2) ใช้แนวทาง area approach มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบ (Forward command)
- 3) ใช้ระบบ single command โดยกลไกของกระทรวงมหาดไทย ตามพระราชบัญญัติป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) ในระดับชาติ ให้รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นฝ่ายอำนวยการและการควบคุมการสั่งการ 2) ระดับจังหวัดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้สั่งการ และ 3) ศูนย์อำนวยการส่วนหน้า
- 4) มอบหมายให้รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นฝ่ายอำนวยการ และควบคุมการสั่งการระดับประเทศ
- 5) เบื้องต้นครอบคลุมเพียง 9 จังหวัดภาคเหนือ ใช้ระยะเวลาประมาณ 3 เดือนครึ่ง (มกราคม- เมษายน)

วัชพืช ขยะ และพื้นที่ทางเกษตร หรือสิ่งอื่นใดที่จะก่อให้เกิดหมอกควัน โดยมีการกำหนดวันเวลาที่ห้ามเผา ทั้งนี้ลักษณะของนโยบาย Zero burning ดูเหมือนว่าจะป็นนโยบายที่ค่อนข้างใหม่ โดยมีการใช้คำว่า “Zero burning” ที่มีนัยยะของการห้ามให้เกิดการเผาโดยตรง และสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามแก้ไขปัญหไฟป่า โดยเฉพาะการว่าด้วยเรื่องการกำหนดระยะเวลาในการเผา นับตั้งแต่ปี 2556 เป็นต้นมา เช่น ประกาศจังหวัดห้ามเผา ในปี 2558 (ในช่วง 60 วัน ระหว่าง 15 กุมภาพันธ์ - 15 เมษายน) , ประกาศจังหวัดห้ามเผา 2559 (ในช่วงเวลา 6 กุมภาพันธ์ - 15 เมษายน) , ประกาศจังหวัดห้ามเผา 2560 (ในช่วงวันที่ 20 กุมภาพันธ์ ถึง 20 เมษายน) , ประกาศจังหวัดห้ามเผา 2561 (ในช่วงเวลา 1 มีนาคม - 20 เมษายน 2561) , ประกาศจังหวัดห้ามเผา 2562 (ในช่วงวันที่ 1 มีนาคม -30 เมษายน 2562) , ประกาศจังหวัดห้ามเผา 2563 (ในช่วงวันที่ 1 มกราคม -30 เมษายน 2562) จะเห็นได้ว่าการกำหนดวันและเวลาของคำสั่งห้ามเผามีความแตกต่างกันในแต่ละปี ซึ่ง จ.เชียงใหม่ได้มีการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยใช้วิธีแบบ Zero burning ส่งผลให้การจัดการทรัพยากรตกอยู่ภายใต้การผูกขาดอำนาจของรัฐบาลการส่วนภูมิภาคด้วย

อย่างที่ได้อ้างไว้ นโยบาย Zero burning เป็นนโยบายใหม่โดยมีจัดการเรื่องไฟป่าและหมอกควันโดยตรง นโยบาย Zero burning เป็นนโยบายที่จ.เชียงใหม่ได้นำปฏิบัติใช้ภายใต้สถานการณ์ไฟป่าและหมอกควันนั้น ได้มีการใช้ร่วมกับนโยบายอื่นโดยประกาศออกมาในรูปแบบประกาศจังหวัด ซึ่งสามารถแยกเป็น 2 ด้าน คือ 1. ด้านการบริหารจัดการสถานการณ์จะใช้ พ.ร.บ. บรรเทาสาธารณภัย 2550 และ 2. ด้านบทลงโทษจะใช้บทลงโทษจากกฎหมายอื่น 6 ฉบับด้วยกัน ได้แก่ พ.ร.บ. การสาธารณสุข พ.ศ. 2535 แก้ไขฉบับเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 มาตรา 25 , พ.ร.บ.

ป่าไม้ พ.ศ. 2484 , พ.ร.บ. ป่าสงวน พ.ศ. 2507 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2559 มาตรา 14 , พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 มาตรา 55 (2) , พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 มาตรา 19 (1) และพ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 97 (สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่, 2563) และหากมีไฟฟ้าเกิดขึ้นในพื้นที่ใด ผู้ที่เป็นเจ้าของพื้นที่นั้น หรือผู้ที่กระทำจะต้องได้รับโทษโดยประกาศจังหวัดได้ระบุโทษตามกฎหมาย 6 ฉบับนี้ ซึ่งถือว่าเป็นบทลงโทษที่มีความรุนแรงอย่างมาก การกำหนดโทษเช่นนี้ส่งผลให้เกษตรกรผู้ที่มีความจำเป็นต้องใช้ไฟในไร่ ไม่กล้าที่จะจุดไฟเพื่อจัดการไร่ในวิถีปกติ นโยบายนี้จึงส่งผลกระทบต่อการใช้ไฟ และการจัดการป่า ซึ่งส่งผลกระทบต่อปัญหาหมอกควันให้มีความรุนแรงมากกว่าเดิมที่เคยเป็นมา เดโช ไชยทัฬห ผู้อำนวยการมูลนิธิเพื่อการพัฒนาฯ ผู้ขับเคลื่อนโครงการแม่แจ่มโมเดล อำเภอแม่แจ่ม ได้อธิบายว่า “นโยบายที่บอกว่าห้ามเผาเพราะเผาแล้วจะมีความผิดทำให้คนที่ใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อการเผาก็ต้องแอบเผา แล้วกลัวมีคนจับได้จึงเผาป่าแทน ห้ามเผาในพื้นที่เกษตรแต่ชาวบ้านทำไร่หมุนเวียนจะอย่างไรเลยแอบเผาจากป่ามา นโยบายการห้ามแบบนี้ ก็ทำให้คนจุดแบบพิศดาลมากขึ้น” (เดโช ไชยทัฬห, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2563)

นอกจากนี้ หัวหน้าอุทยานแห่งชาติผาแดง ยังได้อธิบายในทำนองเดียวกันว่า “สาเหตุอีกประการหนึ่งคือ นโยบายเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ชัดเจน โดยเฉพาะประกาศห้ามเผา เช่น ประกาศถึงวันที่ 15 มีนาคม แต่ว่าตั้งแต่วันที่ 15 มีนาคม ถึง 15 เมษายน ห้ามเผาโดยเด็ดขาด แต่ช่วงที่อนุญาตให้เผาไหม้หมอกควันมีฝุ่นเยอะ รัฐก็เปลี่ยนจากการอนุญาตเป็นห้ามเผาเลยมันทำให้เกษตรกรต้องไปเผาในป่า เพื่อให้ลามเข้าไร่ วิธีการเพื่อเตรียมการเกษตร เกษตรกรจะมีการทำแนวกันไฟของใครของมัน แล้วถึงจะไป

จัดการบริหารเชื้อเพลิง แต่พอรัฐประกาศไม่ให้เผา เขาก็ไปแอบเผาป่า มันก็เลยทำให้ไฟเยอะขึ้น” (ศรัณยวิทย์ ทอดเสียง, สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2563)

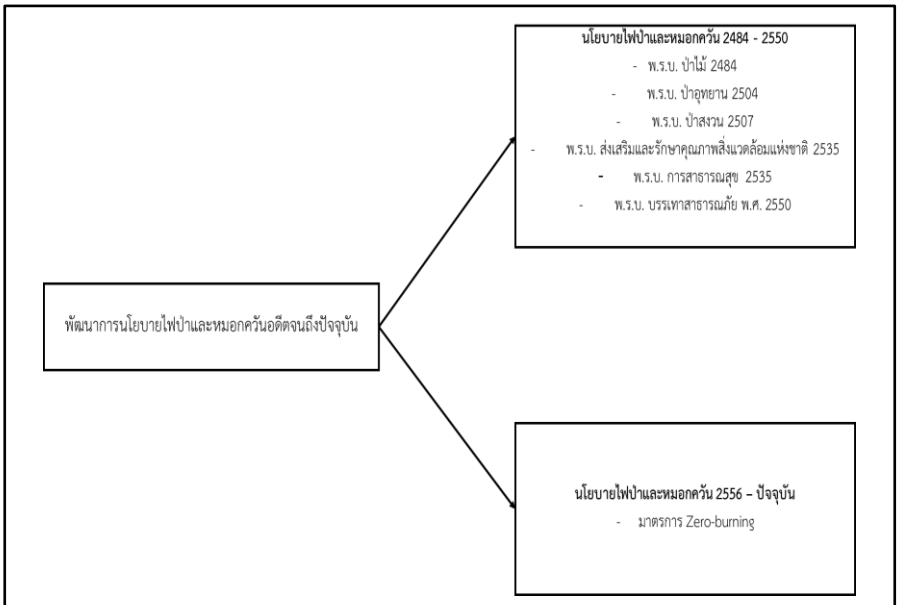
“ถ้าในป่ามีใบไม้สะสมเกิน 4-5 ปี ไม่มีการจัดการจะกลายเป็นเชื้อเพลิง หากเกิดไฟป่าไม่ว่าจะเป็นไฟที่เกิดจากอะไรก็ตาม แม้แต่การจุดเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือเผาไร่ เมื่อลามไปแล้วในสภาวะที่มีใบไม้มากจะไหม้เร็วและลุกลาม แบบไม่เหลืออะไรเลย เช่นกรณีดอยสุเทพในปีนี้ (2563) ที่ไม่สามารถควบคุมไฟได้เป็นเพราะ ดอยสุเทพไม่มีการจัดการเชื้อเพลิงมา 3-4 ปีแล้ว เพราะใช้นโยบายห้ามเผา และการไม่มีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ตามหลักวิชาการ เมื่อมีคนจุดไฟขึ้นครั้งเดียวก็ตามแต่ ก็ทำให้ลุกลามทั่วทั้งป่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะ มีชีวะมวลหรือเชื้อเพลิงในจำนวนมาก” (ศรัณยวิทย์ ทอดเสียง, สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2563)

จะเห็นได้ว่า ลักษณะของนโยบายในยุคนี้มีลักษณะเฉพาะที่ไม่เหมือนกับนโยบายที่ผ่านมา คือ ข้อกำหนดว่าด้วยเรื่องการห้ามเผา และการนำนโยบายที่เกี่ยวข้องกับไฟป่าและหมอกควันในยุคอดีตมาประกอบในนโยบายห้ามเผาในรูปแบบประกาศจังหวัด ในแง่บทลงโทษต่อผู้ที่ก่อให้เกิดไฟป่า อีกทั้งนำ พ.ร.บ.บรรเทาสาธารณภัย เพื่อที่จะแก้ไขสถานการณ์ไฟป่าที่เกิดขึ้น แต่ก็ไม่ใช่เป็นการแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ โดยเฉพาะการป้องกันไฟป่าเพื่อไม่ให้เกิดขึ้น ซึ่งจากการสัมภาษณ์ พบว่า ปัญหาหนึ่งของไฟป่า คือ การใช้นโยบายห้ามเผา และการไม่มีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการบริหารจัดการป่าตามหลักวิชาการ โดยเฉพาะการกำจัดเชื้อเพลิงในป่า เช่น การชิงเผา อันเป็นสิ่งที่ช่วยลดความรุนแรงเมื่อเกิดไฟป่าขึ้น ดังนั้น จึงสามารถสรุป

ได้ว่า นโยบายที่ใช้แก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควันเป็นนโยบายที่มีปัญหาเมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้ปัญหายังดำเนินต่อไป

อีกทั้ง นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การจัดการทรัพยากรโดยรัฐเป็นผู้กำหนดนโยบาย โดยใช้รัฐส่วนกลางและรัฐส่วนภูมิภาคเป็นกลไกทั้งการกำหนดนโยบายและปฏิบัตินโยบาย ขาดการกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากรให้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชน ทำให้การจัดการทรัพยากรเชิงนโยบายของประเทศไม่ข้ามพ้นการจัดการโดยรัฐไปสู่การจัดการทรัพยากรร่วมโดยการมีส่วนร่วม

รูปภาพที่ 2 : แสดงพัฒนาการนโยบายไฟฟ้าและหมอกควันอดีตจนถึงปัจจุบัน



ที่มา : ผู้วิจัย

การวิเคราะห์ลักษณะของนโยบายผ่านแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วม

การวิเคราะห์นโยบายไฟฟ้าและหมอกควันหรือนโยบายห้ามเผากับ หลักการออกแบบสถาบัน Ostrom

การประยุกต์ใช้ทฤษฎีของ Ostrom กับนโยบายหมอกควันและไฟฟ้า จ. เชียงใหม่ เพื่อที่จะวิเคราะห์ความเป็นสถาบันของนโยบายดังกล่าวว่ามีมากน้อยเพียงใด รวมไปถึง ลักษณะของนโยบายว่า มีลักษณะเช่นไร และเพื่อที่จะตอบคำถามต่อไปว่า ลักษณะของนโยบายเช่นนี้ได้สร้างความล้มเหลวอย่างไร โดยแบ่งการวิเคราะห์ตามหลัก 8 ประการ ได้ดังนี้

ประการแรก ความชัดเจนของขอบเขตของทรัพยากร (Boundaries) การแก้ไขปัญห ไฟฟ้ามีความเกี่ยวข้องกับการดูแลพื้นที่ทรัพยากรป่าไม้และที่ดิน ซึ่งจากกฎหมายที่ผ่านมา ได้มีการแบ่งเขตของการใช้ทรัพยากรอย่างชัดเจน โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก คือ 1. ทรัพยากรป่าไม้และที่ดินที่จัดอยู่ในเขตของรัฐ ได้แก่ เขตป่าอุทยาน เขตป่าสงวน และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 2. ทรัพยากรป่าไม้และที่ดินที่เป็นพื้นที่ของประชาชน ซึ่งการแบ่งเขตเช่นนี้มีลักษณะของการกีดกันที่ดินและทรัพยากรป่าไม้ออกจากประชาชน โดยเฉพาะการประกาศเขตป่าของรัฐในระยะเวลาที่ผ่านมา

แม้ว่า รัฐจะประกาศเขตป่าที่เป็นของรัฐและเขตของประชาชนเพื่ออยู่อาศัย และทำกิน แต่รัฐถือครองทรัพยากรที่ดินในป่าไว้มากกว่าประชาชน เมื่อเป็นเช่นนี้ก็นำไปสู่ปัญหาในการดูแลพื้นที่ เพื่อป้องกันไฟป่าเช่นกัน หัวหน้าอุทยานแห่งชาติผาแดง อำเภอลำปาง ได้อธิบายว่า “พื้นที่ 7 แสนกว่าไร่ มีเจ้าหน้าที่ 127 คน ไม่มีทางเพียงพอ มี 8 หน่วย ดูแล หน่วยละ 90,000 ไร่ เจ้าหน้าที่ประจำมี 80 คน หน่วยละ 10 คน ทำทุกอย่างหน้าที่อยู่นั้นหมด แต่บางครั้งไม่สามารถทำงานครบได้ เจ้าหน้าที่

ต้องพักก็เหลือไปดูแลพื้นที่ป่า 7-8 คน” (ศรัณยวิทย์ ทอดเสียง, สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2563)

จากการอธิบายได้สะท้อนให้เห็นว่า รัฐมีอำนาจมากในการถือครองที่ดินในป่า และการจัดการป่า แต่ไม่มีศักยภาพในการดูแลและจัดการ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงไม่นำไปสู่ปัญหาหมอกควันและไฟป่าที่รุนแรง อันเนื่องมาจากการไม่กระจายอำนาจให้ชุมชนร่วมดูแลพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตาม การกระจายอำนาจให้ประชาชนดูแลพื้นที่อย่างเดียวก็น่าจะเพียงพอต่อการดูแลพื้นที่ ซึ่งชุมชนเองก็ประสบปัญหาหลายด้านในการดูแลพื้นที่เช่นกัน เนื่องจากว่า ชุมชนไม่มีศักยภาพในด้านอุปกรณ์ ข้อมูล และงบประมาณเพียงพอที่จะนำไปสู่การดูแลพื้นที่ได้ สมเกียรติ มีธรรม ได้อธิบายว่า “การจัดการพื้นที่จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลสารสนเทศจากรัฐ มาดูว่าหมู่บ้านใดตำบลใด เกิดปัญหาซ้ำซาก เราก็ม会有การบริหารเชื้อเพลิงในโซนนั้นมากขึ้นด้วย หรือของหมู่บ้านเสี่ยงเผา ใช้ข้อมูลสารสนเทศในการแบ่งพื้นที่ในการรับผิดชอบ” (สมเกียรติ มีธรรม, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2563)

จะเห็นได้ว่า ทั้งชุมชนและรัฐต่างก็มีข้อจำกัดในการดูแลพื้นที่ ดังนั้นการดูแลทรัพยากรร่วมจึงต้องเอื้ออำนวยซึ่งกันและกันในปัจจุบันต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

ประการที่สอง ความสอดคล้อง (Congruence) การพิจารณาว่า กติกาเชิงสถาบันดังกล่าวจะประสบความสำเร็จหรือไม่ จะต้องพิจารณาจากความสอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่นด้วย พบว่า นโยบายห้ามเผาไม่สอดคล้องกับสภาพเชิงพื้นที่ป่าของจ.เชียงใหม่ นายอำเภอ อำเภอเชียงดาว ได้อธิบายว่า “มาตรการเรื่องกำหนดระยะเวลาห้ามเผาเด็ดขาด 90 วัน 60 วัน เป็นนโยบายที่มีปัญหา ยกตัวอย่างเช่น โซนใต้ของ

จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่แม่แจ่ม อมก๋อยสายใต้อากาศจะแห้งก่อน สามารถจัดการเชื้อเพลิงได้ ในขณะที่ตอนเหนือยังมีหมอก ยังเป็นฤดูหนาว ไฟไหม้จะเริ่มจากสายใต้ขึ้นมาเหนือเริ่มตั้งแต่ประมาณมกราคมกุมภาพันธ์ และสายใต้ก็เริ่มเกิดไฟป่าละต่อมาทางเหนือจะเริ่มประมาณมีนาคมประมาณต้น ๆ ปลายกุมภาพันธ์ต้นมีนาคม โชนเหนือจะสามารถเผาปลายมีนาคม เพราะเป็นช่วงที่ใบไม้แห้ง” (ชัชวาลย์ พุทธิธ, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2563)

“การห้ามเผาตั้งแต่ 1 มีนาคม – 30 เมษายน เป็นช่วงเวลาที่ห้ามเผาเด็ดขาด ฉะนั้น ใครเผาก็เท่ากับทำผิดกฎหมาย แต่ถ้าเราเอาบริบทพื้นที่มานั่งคิดให้แต่ละ พื้นที่เขามาบริหารจัดการเชื้อเพลิงเองโอกาสจะสำเร็จมากกว่า การใช้กติกาเดียวกันทั้งจังหวัดมันไม่ได้ มันต้องบริหารจัดการพื้นที่ไหนพื้นที่ไหน เวลาออกมามาตรการต่าง ๆ น่าจะเป็นมาตรการกลาง ๆ แต่ถ้าเป็นมาตรการเดียวกันหมดมันยากมาก ฉะนั้นมาตรการจึงไม่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่” (ชัชวาลย์ พุทธิธ, สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2563)

กล่าวคือ สภาพพื้นที่เชิงภูมิศาสตร์ของจังหวัด สามารถแบ่งได้ 3 โซนหลัก คือ โซนกลาง โซนใต้ และโซนเหนือ ซึ่งเป็นการแบ่งโซนตามการผลัดใบไม้ในป่า ในพื้นที่โซนใต้ ได้แก่ แม่แจ่ม อมก๋อย จอมทอง อากาศจะแห้ง และใบไม้จะแห้งก่อนในช่วงเดือน มกราคม – กุมภาพันธ์ ในบริบทเช่นนี้ทำให้อำเภอในโซนใต้สามารถจัดการเชื้อเพลิงได้แล้วหรือการจัดการไร้ได้แล้ว ในขณะที่ โซนเหนือจะเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมที่จะสามารถจัดการเชื้อเพลิงได้ แต่การใช้ 60 วัน ห้ามเผา เป็นการประกาศที่ไม่คำนึงถึงลักษณะพื้นที่ที่แตกต่างกัน เช่น การก่อให้เกิดการกีดกันการจัดการเชื้อเพลิงทั้งในพื้นที่การเกษตรและพื้นที่ป่า อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มเชื้อเพลิงในพื้นที่ป่า โดยเฉพาะใบไม้ อันจะเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมการลุกลามของไฟป่า

ดังนั้น นโยบายห้ามเผาจึงไม่สอดคล้องกับเงื่อนไขสภาพพื้นที่ของแต่ละพื้นที่มากนัก ขาดความเข้าใจเรื่องการจัดการป่า โดยเฉพาะการจัดการเชื้อเพลิงในป่าของรัฐ ซึ่งยังไม่มีนโยบายที่ชัดเจนในเรื่องดังกล่าว

ประการที่สาม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดการทรัพยากร (Collective Choice Arrangements) นโยบายห้ามเผาเป็นนโยบายที่เริ่มต้นจากมติคณะรัฐมนตรีในปี 2556 ประกอบด้วยเรื่องกำหนดการจัดการเชิงสถานการณ์ 2 เรื่อง ได้แก่ พ.ร.บ. บรรเทาสาธารณภัย และมาตรการห้ามเผา ที่ใช้กลไกรัฐรวมศูนย์ในการปฏิบัตินโยบาย โดยเฉพาะราชการส่วนภูมิภาคสะท้อนสภาวะการกีดกันการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากร ซึ่งจะเห็นได้จากข้อห้ามว่าด้วยการห้ามเข้าป่าเพื่อเก็บของหาของป่า ล่าสัตว์ หรือกำจัดวัชพืช

ยิ่งไปกว่านั้น สิ่งที่รัฐขาดความเข้าใจคือ เรื่อง การป้องกันไฟป่าไม่ใช่เพียงแต่ที่กำหนดข้อห้ามเรื่องการเผา แต่เรื่องที่สำคัญกว่าคือ การบริหารจัดการพื้นที่ป่า โดยเฉพาะป่าของรัฐ จากข้อมูลได้สะท้อนว่าไฟป่าส่วนใหญ่เกิดในพื้นที่ป่ามากกว่าพื้นที่การเกษตร ดังนั้น การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าของรัฐจึงมีความสำคัญ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดไฟป่าลุกลาม รัฐก็ควรที่จะกระจายอำนาจให้ประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลป่าของรัฐด้วย

ประการที่สี่ การสอดส่องดูแล (Monitoring) หากพิจารณาจากนโยบายห้ามเผา จะพบว่า การสอดส่องดูแลเรื่องหมอกควันและไฟป่า ภาคชนบทจะถูกเพ่งเล็งเป็นหลักมากกว่าภาคเมือง ภายใต้นโยบายห้ามเผามีการใช้กลไกของข้าราชการท้องถิ่น

และหน่วยงานในท้องถิ่นทั้งที่เป็นระดับท้องถิ่นและส่วนกลางในการสอดส่องดูแลอย่างเข้มงวด และไม่มีการผ่อนปรนกับชาวบ้านผู้อาศัยและพึ่งพาทรัพยากรป่าไม้

ประการที่ห้า การลงโทษอย่างค่อยเป็นค่อยไป (Graduated Sanctions) บทลงโทษภายใต้ประกาศจังหวัดเชียงใหม่ ปรากฏบทลงโทษต่อผู้ก่อให้เกิดไฟป่าและหมอกควัน โดยการใช้กฎหมาย 6 ฉบับ พบว่า การลงโทษของรัฐในการจัดการไฟป่าและหมอกควันไม่ได้มีลงโทษอย่างค่อยเป็นค่อยไป แต่ใช้บทลงโทษที่มีความรุนแรงอย่างมาก หากพิจารณาจากกฎหมายแล้ว จะพบว่า โทษของการทำให้เกิดไฟป่าถือเป็น การทำลายทรัพย์สินของรัฐ การระบุโทษตามกฎหมายพ.ร.บ.ฉบับต่าง ๆ มีทั้งโทษจำคุก ตั้งแต่ 3 เดือน – 20 ปี และการจ่ายค่าปรับ ตั้งแต่ 25,000 บาท ถึง 2,000,000 บาท ซึ่งถือเป็นการลงโทษที่มีความรุนแรงอย่างยิ่ง

ประการที่หก กลไกในการจัดการความขัดแย้ง (Conflict Resolution Mechanisms) สืบเนื่องจากบทลงโทษที่รุนแรงจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการไฟป่าและหมอกควัน จึงไม่ก่อให้เกิดกลไกจัดการความขัดแย้ง แต่กลับเพิ่มความขัดแย้ง โดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับรัฐ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ยิ่งไปกว่านั้น การกีดกันชาวบ้านออกจากการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ยังไปส่งเสริมความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและชาวบ้านด้วย ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาทรัพยากรร่วมที่รุนแรงกว่าเดิม

ประการที่เจ็ด การให้สิทธิแก่ผู้ใช้ทรัพยากรในการวางกติกา และการได้รับการยอมรับในการจัดการทรัพยากรร่วมจากรัฐ (Minimal Recognition of Rights) จากกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการป่าไม้ทั้งหมดไม่ได้ให้สิทธิแก่ชาวบ้านต่อการอาศัยอยู่

ในป่าเลย เดโช ไชยทัฬห มุลนินิเพื่อการพัฒนาฯ ได้อธิบายว่า “การที่ชาวบ้านไม่มีที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยโดยชอบโดยกฎหมาย ทำอะไรก็ผิด ขอดนาก็ไม่ได้ ทำประปาก็ไม่ได้ ของบมาพัฒนาหมู่บ้านก็ไม่ได้ เพราะอยู่ในเขตป่า เชียงใหม่มีพื้นที่แบบนี้อยู่ประมาณ 2 ล้านไร่ แยกเป็นในเขตป่าสงวนประมาณ 1.666 ล้านไร่ และเขตป่าของรัฐ (ป่าอนุรักษ์) ประมาณ 4 แสนกว่าไร่ คิดดู 2 ล้านไร่ อยู่แบบผิดถูกจำกัดสิทธิในการพัฒนา ทำอะไรก็ผิด ฉะนั้นต้องพุ่งเป้าไปสู่การแก้ไขตรงนี้ ไปสู่การรองรับสิทธิเป็นปมใหญ่” (เดโช ไชยทัฬห, สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2563)

จากการอธิบายภายใต้ข้อความดังกล่าว รัฐไม่ยอมให้สิทธิ อิสระ และโอกาส แม้กระทั่งสิทธิขั้นพื้นฐานในที่ดิน ที่อยู่อาศัย ฉะนั้น การไม่ให้สิทธิเช่นนี้ก็ทำให้พวกเขาไม่มีสิทธิหรือส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้วย และใช้วิธีการกีดกันการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา เมื่อเป็นเช่นนี้ ทำให้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ ไม่ก่อให้เกิดการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน

ประการสุดท้าย ความเชื่อมโยงระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ใหญ่กว่า (Nested Enterprises) นโยบายดังกล่าวไม่มีการอ้างและยึดโยงกับหลักการการจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับชาติ และหลักสากล

1. การอภิปรายผลการศึกษานโยบายไฟฟ้าและหมอกควัน

จากการวิเคราะห์และอธิบายความสอดคล้องระหว่างกติกา 8 ข้อ ของ Ostrom กับนโยบายการจัดการไฟฟ้าและหมอกควันของรัฐ สามารถสรุปได้ลักษณะของนโยบายห้ามเผาและมีข้อค้นพบ ดังนี้

ประการแรก คือ นโยบายการจัดการไฟป่าและหมอกควันจัดอยู่ในลักษณะการจัดการทรัพยากรร่วมโดยรัฐเป็นผู้จัดการ และมีความสอดคล้องน้อยมากกับกติกา 8 ข้อ จึงทำให้ความเป็นสถาบันของรัฐมีความเข้มแข็งน้อย เมื่อเป็นเช่นนี้ นโยบายดังกล่าวจึงส่งผลกระทบต่อความล้มเหลวในการจัดการไฟป่าด้วย โดยจะพบว่า ค่าเฉลี่ยของวันที่กำหนดให้มีการห้ามเผาระหว่างปี 2554 – 2563 ยังคงพบการเผาอย่างต่อเนื่อง โดยพิจารณาได้จากตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 : ค่าเฉลี่ยจำนวนจุดความร้อนในช่วงวันห้ามเผาระหว่างปี 2554 – 2563

เดือน	มกราคม	กุมภาพันธ์	มีนาคม	เมษายน
เชียงใหม่	95	324	968	407

ที่มา : สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ, 2563

นอกจากนี้แล้ว ยังพบว่าความล้มเหลวดังกล่าวขึ้นในป่าของรัฐเป็นส่วนใหญ่ การรายงานสถานการณ์ไฟป่าปี 2563 ของสทอว. พบว่า พื้นที่ที่ประสบกับไฟไหม้มากที่สุดคือ เขตป่าของรัฐ โดยเฉพาะป่าอนุรักษ์ และป่าสงวนแห่งชาติเป็นหลัก โดยพิจารณาได้จากตารางดังนี้

ตารางที่ 2 : สรุปสถานการณ์ไฟป่า จากข้อมูลระบบ Terra/Aqua ดาวเทียม MODIS ระหว่างวันที่ 1 มกราคม – 30 พฤษภาคม 2558 – 2562

ปี	ประเภทของพื้นที่					
	ป่าอนุรักษ์	ป่าสงวน แห่งชาติ	เขต สปก.	พื้นที่ เกษตร	พื้นที่ริม ทางหลวง	ชุมชนและ อื่น ๆ
2558	713	1,034	0	263	17	0
2559	867	899	54	64	84	115
2560	385	343	29	28	48	71
2561	285	295	19	13	5	33
2562	816	760	77	63	1	42
2563	1,009	1,000	62	2	25	57

ที่มา : สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563

หมายเหตุ : ในปี 2558 มีการวัดจากวันที่ 1 มกราคม – 30 เมษายน

ความล้มเหลวที่เกิดขึ้นเป็นที่ประจักษ์ว่า การผูกขาดอำนาจในการจัดการทรัพยากรป่าไม้และที่ดินไว้กับรัฐ โดยเฉพาะในเขตป่าของรัฐเป็นผลมาจากการกีดกันการจัดการทรัพยากรร่วมกัน การกีดกันประชาชนในการจัดการทรัพยากร ในการแก้ไขปัญหของท้องถิ่น มุ่งใช้กฎหมายจัดการกับประชาชนอย่างสุดขั้ว ซึ่งถือว่าการเพิ่มความขัดแย้งที่มีระหว่างรัฐกับประชาชนด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้จึงไม่ก่อให้เกิดกรอบความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาทรัพยากร อีกทั้ง แม้ว่าจะมีนโยบายจัดการกับปัญหาไฟป่าและหมอกควัน แต่ไม่ใช่วิธีการจัดการที่ต้นเหตุ โดยจะพบว่า ปัญหาไฟป่าเกิดขึ้นในป่าของรัฐเป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้น การบริหารจัดการพื้นที่ตามหลักวิชาจึงมีความสำคัญต่อการ

ป้องกัน เพื่อที่จะเตรียมการรับมือกับไฟป่าที่จะเกิดขึ้นได้ ซึ่งนโยบายของจังหวัดยังไม่มี การสร้างกตिकाเชิงสถาบันในเรื่องดังกล่าว ฉะนั้น การสร้างกตिकाเชิงสถาบันภายใต้ นโยบายห้ามเผาจึงล้มเหลว

ประการที่สอง พบว่า กตिकाของรัฐยังสะท้อนว่า ไม่ได้สร้างความเป็นธรรมใน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้แก่ชาวบ้านผู้ที่อาศัยและพึ่งพาทรัพยากรป่าไม้ ทั้ง การกีดกันการเข้าถึงทรัพยากร การกีดกันการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของ ตนเอง การกีดกันการจัดการพื้นที่เกษตรตามหลักวิชาการ จากการลงพื้นที่ พบว่า การ กำหนดระยะเวลาการเผาภายใต้นโยบาย Zero burning ระยะที่กำหนดก็ไปทับกับ ระยะเวลาที่เกษตรกรมีความจำเป็นต้องเผา เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้เกษตรกรในพื้นที่สูง ส่วนใหญ่ไม่มีทางเลือกในการจัดการไร่ในวิถีปกติ และหากเผาไร่ตนเองในช่วงเวลาที่มี การกำหนดก็อาจจะถูกดำเนินคดีตามกฎหมายที่มีบทลงโทษรุนแรง ฉะนั้น นโยบายนี้ จึงเป็นอุปสรรคต่อการจัดการไร่อย่างมาก จึงทำให้เกษตรกรเลือกวิธีอื่นในการจัดการไร่ ซึ่งเป็นวิธีที่ผิด คือ การที่เกษตรกรหลีกเลี่ยงการไม่ให้เกิดไฟในไร่ของตนเอง แต่ไปจุดไฟใน ป่าแล้วให้ลามเข้ามาในไร่ของตนเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ ความเสียหายของพื้นที่ป่าก็จะ เกิดขึ้นด้วย ซึ่งถ้าหากป่ามีการทับถมของจำนวนใบไม้ที่มากก็จะส่งผลให้มีการลุกลาม ของไฟที่รวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งวิธีที่ผิดนี้อันเป็นผลมาจากการใช้นโยบาย Zero burning

นอกจากนี้ การห้ามเข้าป่าคือการปล่อยป่าไว้เฉย ๆ เช่นนี้ ส่งผลต่อการสะสม ของปริมาณชีวมวลในป่า อันได้แก่ ใบไม้ กิ่งไม้ ใบหญ้า และพืชอื่น ๆ ซึ่งเป็น องค์ประกอบสำคัญของการเกิดไฟป่าในเวลาต่อมา หากไม่ได้รับการจัดการเชื้อเพลิง เป็นเวลาหลายปีจะก่อให้เกิดการทับถมของเชื้อเพลิงที่หนามากขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ไม่ว่า ไฟป่าจะมาจากสาเหตุอะไรก็ตาม จำนวนเชื้อเพลิงที่ไม่ได้รับการจัดการก็จะส่งผลต่อ

การคุกคามให้ความรุนแรงมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น การไม่อนุญาตให้เกิดการเผาสะท้อนวิธีการจัดการป่าแบบ Zero burning เป็นวิธีคิดที่ผิดพลาดอีกประการของรัฐบาลการส่วนภูมิภาคอีกด้วย (สมเกียรติ มีธรรม, 2563 : ออนไลน์)

การกีดกันการจัดการทรัพยากรเช่นนี้ได้เพิ่มความรุนแรงให้แก่สถานการณ์และยังไม่ก่อให้เกิดการสร้างความร่วมมือในระหว่างประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดการปัญหา อีกทั้งยังใช้บทลงโทษที่รุนแรงยังสร้างความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและชาวบ้านอีกด้วย

ประการสุดท้าย นโยบายในการจัดการหมอกควันและไฟป่าจ.เชียงใหม่ สะท้อนว่า ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการหมอกควันที่มาจากไฟป่าเป็นหลัก ซึ่งมีนัยสำคัญให้การจัดการกับประชาชนในชนบท โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่อาศัยและพึ่งพาป่า มากกว่าการให้ความสำคัญกับฝุ่นควันที่เกิดจากผู้คนในเมือง โดยการควบคุมรถยนต์ในเมืองเชียงใหม่ การตรวจจับรถที่มีก่อให้เกิดควันดำ แม้ว่าจะมีพ.ร.บ.หลายฉบับว่าด้วยเรื่องหมอกควัน แต่ก็ไม่ได้นำมาเป็นประเด็นหลักในการแก้ไขปัญหาในเชิงนโยบายของจังหวัด ฉะนั้น จึงสามารถมองได้ว่าเป็นการละเลยความสำคัญของการเกิดฝุ่นที่เกิดจากภาคเมือง เช่น ฝุ่นควันที่เกิดจากรถยนต์ โรงงานอุตสาหกรรม ละเลยการจัดการฝุ่นควันในภาคเมือง เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงสะท้อนถึง ความไม่เท่าเทียมในการบังคับใช้กฎหมายระหว่างภาคเมืองและภาคชนบท

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

นโยบายที่เกี่ยวกับการจัดการไฟป่าและหมอกควันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จัดอยู่ในรูปแบบการจัดการทรัพยากรร่วมโดยรัฐทั้งสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Hardin (Ostrom, 1990 : 2-3) ที่ได้อธิบายว่า ชาวบ้านแต่ละคนก็คำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดที่ตนเองจะได้รับ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงอาจจะนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรร่วมได้ ดังนั้น รัฐจึงจำเป็นต้องเข้ามามีการจัดการทรัพยากรร่วม ซึ่งจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยได้เข้ามาจัดการทรัพยากรป่าไม้และอากาศ โดยการประกาศอำนาจเหนือเขตป่า เพราะเชื่อว่าไฟป่าจะหมดไป เมื่อชาวบ้านออกจากป่า (ดังที่ได้อธิบายไปในวัตถุประสงค์ที่ 1)

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อนำผลการศึกษามาอธิบายและวิเคราะห์ร่วมกับทฤษฎีของ Ostrom และหลักการออกแบบสถาบัน 8 ประการ พบว่า จุดอ่อนประการหนึ่งของทฤษฎีการจัดการทรัพยากรร่วม คือ การให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาทรัพยากรร่วม โดยตัวแสดงใดตัวแสดงหนึ่งเป็นหลัก เช่น การจัดการทรัพยากรร่วมโดยรัฐ, การจัดการทรัพยากรร่วมโดยตลาด, และการจัดการทรัพยากรร่วมโดยชุมชน ซึ่งแม้ว่า ทฤษฎีการจัดการทรัพยากรร่วมที่เน้นชุมชนของ Ostrom จะไม่ได้ปฏิเสธความสำคัญของรัฐในการจัดการทรัพยากร ซึ่งจะเห็นได้จากหลักข้อ 8 คือ รัฐยอมรับสิทธิและให้สิทธิต่อประชาชนในการจัดการทรัพยากรร่วม (Minimal Recognition of Rights to Organize) แต่ก็ยังเป็นเงื่อนไขที่น้อยเกินไปในการจัดสถาบัน จากผลการศึกษา พบว่า การจัดการทรัพยากรที่ใช้รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งไม่สามารถที่จะบรรลุเป้าหมายของการจัดการทรัพยากรได้ เนื่องจาก ทั้งรัฐและประชาชนต่างมีข้อจำกัดในการจัดการทรัพยากร ดังที่ได้อธิบายไปในหัวข้อที่ว่าด้วยเรื่อง ความชัดเจนของขอบเขตของทรัพยากร (Boundaries) อีกทั้ง รูปแบบการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในปัจจุบัน คือ รูปแบบการควบคุมทรัพยากรในเชิงนโยบาย โดยเฉพาะ ที่ดินและป่าไม้ ในทางกฎหมายถูกควบคุมโดยรัฐ รัฐไม่ยอมรับสิทธิของชาวบ้านแม้กระทั่งการอยู่อาศัยซึ่ง

ส่งผลให้ชาวบ้านไม่มีสิทธิในการจัดการทรัพยากรในชุมชนของตนเองด้วย ดังนั้น กรอบความร่วมมือจึงไม่เกิดขึ้น เพราะรูปแบบการจัดการทรัพยากรในรูปแบบเดียว ดังนั้น การจัดการทรัพยากรภายใต้รูปแบบเดียวจึงไม่เหมาะสม ในเชิงทฤษฎีรัฐควรที่จะเข้ามามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรร่วมกับชุมชน หรือการใช้รูปแบบผสมในการจัดการทรัพยากร กล่าวคือ การใช้รูปแบบการจัดการทรัพยากรใดแบบเดียวก็ไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาทรัพยากรร่วมได้ หากแต่จะต้องผสมรูปแบบการจัดการทรัพยากรร่วม แม้ชุมชนจะมีความใกล้ชิดและเข้าใจบริบทของพื้นที่มากกว่ารัฐ แต่อย่างไรก็ตาม ชุมชนก็จะต้องพึ่งพารัฐในการจัดการทรัพยากร เช่น การแบ่งปันความรู้ข้อมูล การจัดสรรงบประมาณในการดูแลทรัพยากร และการให้ความช่วยเหลือด้านสวัสดิการ ในขณะที่รัฐก็ต้องพึ่งพาชุมชนในแง่ของทรัพยากรบุคคล ดังนั้น งานชิ้นนี้จึงอยากที่จะเสนอแนวทางแก้ไขในมุมมองของการจัดการทรัพยากรร่วมโดยรูปแบบผสมระหว่างชุมชนและรัฐในเชิงสถาบัน เพื่อให้เกิดการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ป้องกันการสูญเสียป่าจากไฟป่าและความเสื่อมโทรมทางอากาศควรที่จะผสมผสานรูปแบบการจัดการทรัพยากรระหว่างรัฐและชุมชน

ในขณะที่ การศึกษาเรื่องไฟป่าและหมอกควันที่ผ่านมามีงานสำคัญ ๆ เช่น การแก้ไขปัญหาไฟป่าหมอกควันของหมู่บ้าน แม่เตี๊ยะใต้ ตำบลสบเตี๊ยะ อำเภอจอมทอง โดย พจนา พิชิตปัจจา, การจัดการไฟป่าและหมอกควัน บทเรียนจากการจัดการอย่างมีส่วนร่วมของพหุภาคี ในจังหวัดเชียงใหม่ งานเหล่านี้พยายามที่จะแสวงหารูปแบบของการมีส่วนร่วมเชิงการสร้างเครือข่ายในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ โดยการบริหารจัดการดูแลพื้นที่ เช่น การชิงเผาเพื่อลดปริมาณเชื้อเพลิง การลาดตระเวนไฟ ในขณะที่ งานเรื่อง แนวทางการแก้ไขปัญหาหมอกควันสำหรับจังหวัดเชียงใหม่ โดย อัจฉรีย์ ทิพนธธรณินทร์ ได้นำเสนอเงื่อนไขของการประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาไฟป่า ซึ่งต่างจากข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาใน

งานสองชิ้นแรก โดยได้อธิบายว่า การแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ซึ่งวิธีที่สำคัญคือ สร้างกระบวนการการเป็นหุ้นส่วนของสังคมอันเป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้เสียของสังคม โดยให้ประชาชน และผู้ประกอบการธุรกิจที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาร่วมกันสร้างข้อตกลงในการเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อหาข้อสรุปในการแก้ปัญหา งานเหล่านี้ต่างแสวงหาวิธีการแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควันทั้งสิ้นผ่านการสร้างกรอบความร่วมมือ ซึ่งงานเหล่านี้ต่างมีคุณูปการสำคัญในการแสวงหาแนวทางการแก้ปัญหาคำจัดการทรัพยากรร่วมทั้งสิ้น แต่ก็ยังขาดการอธิบายที่ว่าด้วยเรื่องเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมและการอธิบายวิธีคิดของรัฐต่อการจัดการไฟป่าและหมอกควัน รวมถึงไม่ได้อธิบายถึงสถาบัน โดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับไฟป่าและหมอกควันที่สร้างขึ้นโดยรัฐที่ไม่ได้เอื้ออำนวยให้เกิดเงื่อนไขของกรอบความร่วมมือ โดยเริ่มจากการอธิบายวิธีคิดของรัฐในการจัดการทรัพยากรร่วม และเงื่อนไขที่ปรากฏภายใต้นโยบายที่ไม่ก่อให้เกิดความร่วมมือขึ้น เพื่อที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนเชิงสถาบันเพื่อให้เกิดกรอบความร่วมมือ

ดังนั้น การแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควันไม่ใช่เพียงแค่ว่าจะต้องสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างประชาชนและรัฐเท่านั้น หากแต่จะต้องสร้างสถาบันและเงื่อนไขภายใต้สถาบันให้เกิดความเข้มแข็งและเป็นธรรมต่อทุกฝ่าย ๆ ด้วย โดยเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงข้อกฎหมายที่ว่าด้วยเรื่องป่าไม้และที่ดิน ให้สิทธิแก่ประชาชนในชนบทและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีอำนาจในการดูแลพื้นที่ โดยเฉพาะในเขตป่าอุทยานและป่าสงวน รวมถึง จะต้องสร้างเงื่อนไขเชิงสถาบันในการดูแลพื้นที่ให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ในแต่ละอำเภอของจังหวัด และจัดสรรงบประมาณในการดูแลพื้นที่ให้แก่ชนบท

เอกสารอ้างอิง

- ชล บุนนาค. (2554). แนวคิดว่าด้วยการจัดการทรัพยากรร่วม : ประสบการณ์จากต่างประเทศ และแนวคิดในประเทศไทย. ใน ปกป้อง จันวิทย์, **การสำรวจองค์ความรู้เพื่อการปฏิรูปประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูป (สปร.).
- ชัชวาลย์ พุทธิธ. นายอำเภอ อำเภอเชียงดาว. **สัมภาษณ์**, 9 มิถุนายน 2563.
- เดโช ไชยทัพ. ผู้อำนวยการมูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภาคเหนือ). **สัมภาษณ์**, 11 มิถุนายน 2563.
- พระราชบัญญัติบรรเทาสาธารณภัย พุทธศักราช 2550. (2550, 28 สิงหาคม). ราชกิจจานุเบกษา.
- พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484. (2484, 14 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา.
- พระราชบัญญัติป่าสงวน พุทธศักราช 2507. (2507, 16 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 . (2535, 29 มีนาคม).
- พระราชบัญญัติอุทยาน พุทธศักราช 2504. (2504, 22 กันยายน). ราชกิจจานุเบกษา.
- มงคล รายนาค. (2553). **หมอกควันและมลพิษทางอากาศในจังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: ลีออคอินดีไซน์เวิร์ด.
- วิจารณ์ สิมายา. (2554). **มลพิษจากหมอกควันในพื้นที่ภาคเหนือ : ปัญหาและแนวทาง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.pcd.go.th/wp-content/uploads/2020/06/pcdnew-2020-06-05_07-33-31_040770.pdf
- ศรัณยวิทย์ ทอดเสียง. หัวหน้าอุทยานแห่งชาติผาแดง. **สัมภาษณ์**, 1 มิถุนายน 2563.
- ศุทธิณี ดนตรี และคณะ. (2557). **การจำแนกเชิงพื้นที่ของพื้นที่เผาไหม้เพื่อการเฝ้าระวังและการป้องกันการเผาในที่โล่ง: กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่** ลำพูน

และแม่ฮ่องสอน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ.

สมเกียรติ มีธรรม. (20 เมษายน 2563). **ฉีกหน้ากากไฟฟ้าภาคเหนือ.** [ออนไลน์].

แหล่งที่มา : [https://gatemagazine.blogspot.com/2020/04/blog-post.html?m=1&fbclid=IwAR1GTKqdjT2lwaQNZrq-](https://gatemagazine.blogspot.com/2020/04/blog-post.html?m=1&fbclid=IwAR1GTKqdjT2lwaQNZrq-DVKgMl2nO18jBkH1IMG9oStDRi8HLHZacdZPt7U)

[DVKgMl2nO18jBkH1IMG9oStDRi8HLHZacdZPt7U](https://gatemagazine.blogspot.com/2020/04/blog-post.html?m=1&fbclid=IwAR1GTKqdjT2lwaQNZrq-DVKgMl2nO18jBkH1IMG9oStDRi8HLHZacdZPt7U)

สมเกียรติ มีธรรม. ผู้ประสานงานโครงการแม่แจ่มโมเดลลัส. สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2563.

สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่. (2563). **กำหนดเขตควบคุมการเผาในที่โล่งทุกชนิดและมาตรการทางกฎหมาย.** เชียงใหม่: ประกาศจังหวัดเชียงใหม่.

สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ. (2558). **รายงานสรุปสถานการณ์ไฟฟ้าและหมอกควัน จากข้อมูลดาวเทียม 2558.**[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://fire.gistda.or.th>

สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ. (2559). **รายงานสรุปสถานการณ์ไฟฟ้าและหมอกควัน จากข้อมูลประจำปีดาวเทียม 2559.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://fire.gistda.or.th>

สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ. (2560). **รายงานสรุปสถานการณ์ไฟฟ้าและหมอกควัน จากข้อมูลดาวเทียม ประจำปี 2560.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://fire.gistda.or.th/>

สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ. (2561). **รายงานสถานการณ์ไฟฟ้าและหมอกควัน จากข้อมูลดาวเทียม ประจำปี 2561.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://fire.gistda.or.th/>

สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ. (2562). **รายงานสถานการณ์ไฟ**

ป่าและหมอกควัน จากข้อมูลดาวเทียม ประจำปี 2562. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา : <http://fire.gistda.or.th/>

สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ. (2563). รายงานสรุป

สถานการณ์ไฟป่าและหมอกควัน จากข้อมูลดาวเทียม ประจำปี 2563.

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://fire.gistda.or.th/>

อัจฉรา รักยุติธรรม. (2543). **นิเวศวิทยาการเมืองของไฟฟ้าในประเทศไทย :**

กรณีศึกษา ไฟป่าที่อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์. เชียงใหม่:

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Ostrom, E. (1990). **Governing the commons: The evolution of institutions for collective action.** Cambridge university press.

Translate Thai References

Bunnag, C. (2011). Theory on common Resource Management: Different from Foreign Countries and in Thailand. In P. Chanwit, **Survey of knowledge for the reform of Thailand.** Bangkok: Office of reform.

Buathong, T. (2019, March 13). **Chiang Mai Crisis of Northern Haze 12 years unresolved national.** [Online]. from Dust:
<https://www.bbc.com/thai/thailand-47550696>

Chatchawal Phutthatho. Marshal of Chiang Dao District. **Interview**, 9 June 2020.

Decho Chaitap. Director of the Foundation for Sustainable Development (Northern Region). **Interview**, 11 June 2020.

Disaster Prevention and Mitigation Act B.E. 2550 . (2007, August 28).

Government Gazette.

Forest Act B.E. 2484 . (2484, October 14). Government Gazette.

Geo-Informatics and Space Technology Development Agency. (2015).

Report on the situation of forest fires and haze based on 2015 data. [Online]. from <http://fire.gistda.or.th/>

Geo-Informatics and Space Technology Development Agency. (2016).

Report on the situation of forest fires and haze based on 2016 data. [Online]. from <http://fire.gistda.or.th/>

Geo-Informatics and Space Technology Development Agency. (2017).

Report on the situation of forest fires and haze based on 2017 data. [Online]. from <http://fire.gistda.or.th/>

Geo-Informatics and Space Technology Development Agency. (2018).

Report on the situation of forest fires and haze based on 2018 data. [Online]. from <http://fire.gistda.or.th/>

Geo-Informatics and Space Technology Development Agency. (2019).

Report on the situation of forest fires and haze based on 2019 data. [Online]. from <http://fire.gistda.or.th/>

Geo-Informatics and Space Technology Development Agency. (2020).

Report on the situation of forest fires and haze based on 2020 data. [Online]. from <http://fire.gistda.or.th/>

Governor, C. M. (2020). **Defines all types of open space control areas and legal measures to control.** ChiangMai. Notification of

Chiang Mai Province.

Mitham., S. (2020). **Tear off the mask of forest fires in the north.**

[Online]. from :<https://gatemagazine.blogspot.com/2020/04/blog-post.html?m=1&fbclid=IwAR1GtKqDJT2lwaQNZrq-DVKgML2nO18jBkH1IMG9oStDRi8HLHZacdZPt7U>

National Environmental Quality Act B.E.2535 . (2535, 29 March).

Government Gazette.

National Parks Act 1961. (2504, September 22). Government Gazette.

National Reserved Forest Act B.E. 2507. (2507, 16 April). Government Gazette.

Rakyutidharm, A. (2000). **Political Ecology of Forest Fires in Thailand: A Case Study of Forest Fires at Doi Inthanon National Park. .**

Chiang Mai: Chiang Mai University.

Rayanakorn, M. (2010). **Smog and air pollution in Chiang Mai Province.**

Chiang Mai: Log in Design World.

Saranyawit Todsang. Chief of Pha Daeng National Park. **Interview**, 1 June 2020.

simachaya, w. (2011). **Pollution from haze in northern regions:**

problems and solutions. [Online]. from :

https://www.pcd.go.th/wp-content/uploads/2020/06/pcdnew-2020-06-05_07-33-31_040770.pdf

Somkiat Mitham. Coordinator of Mae Chaem Model Plus. **Interview**, 25 November 2020.

บทความที่ : 15
Article :



การสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์หลังการเลือกตั้ง
กรณีศึกษาการเลือกผู้ใหญ่บ้าน
พื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

Creating Reconciliation after the Election:
A Case Study of the Election of Village Headmen in
Stuk District, Buriram Province

[Received: April 17, 2021; Revised: April 29, 2021; Accepted: May 5, 2021]

ศักดิ์ดา ชาวกกล้า* และอลงกรณ์ อรรคแสง*

Sakda Chaokla* and Alongkorn Akkasaeng*

*วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม [College of Politics and Governance, Mahasarakham University]; Corresponding author e-mail: Sakda-2532@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปรากฏการณ์และลักษณะของความขัดแย้ง รวมถึงกระบวนการและแนวทางพัฒนาของการสร้างการปรองดองสมานฉันท์หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ โดยอาศัยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เลือกอย่างเฉพาะเจาะจง 2 กลุ่ม ได้แก่ ด้านชุมชนและด้านหน่วยงานของรัฐ ทั้งสิ้น 42 คน ทั้งนี้ จะใช้แนวคิดความขัดแย้งและแนวความคิดการสร้างการปรองดองสมานฉันท์ในการวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาพบปรากฏการณ์และลักษณะของความขัดแย้งในรูปแบบการไม่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน การคอยจ้องจับผิดและร้องเรียนการทำงานของผู้ใหญ่บ้าน รวมไปถึงการใช้ความรุนแรงโดยเกิดขึ้นระหว่างผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านด้วยกันเอง ระหว่างญาติของผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านกับตัวผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านอีกฝ่าย และกลุ่มพรรคพวกของผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านด้วยกันเอง ทั้งนี้ สาเหตุของความขัดแย้งมีที่มาจากทั้งเรื่องส่วนตัว เรื่องการทำงาน และการแย่งชิงตำแหน่ง ขณะที่กระบวนการและแนวทางพัฒนาของการสร้างการปรองดองสมานฉันท์หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้านพบว่าหน่วยงานของรัฐมีบทบาทแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและสร้างความสามัคคีเป็นหลัก ด้วย 3 แนวทาง ได้แก่ (1) การเยียวยาทางจิตใจด้วยการทำความเข้าใจบริบทของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การใช้ทรัพยากรถิ่น และการเยียวยาควบคู่กับการสร้างสิ่งใหม่ร่วมกัน (2) การสานเสวนาด้วยวิธีการเล่าความจริง และ (3) การจัดการอารมณ์และความรู้สึกของคนด้วยการใช้ศาสนาและความเชื่อเป็นเครื่องมือ ทั้งนี้ แม้มีกลุ่มที่ไม่เชื่อว่าจะแก้ไขความขัดแย้งได้จริง แต่การทำให้เป็นต้นแบบและการเผยแพร่แนวทางเพื่อการศึกษาก็เป็นแนวทางเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นในพื้นที่อีก

คำสำคัญ: ความปรองดองสมานฉันท์; การเลือกผู้ใหญ่บ้าน; อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

Abstract

The objectives of this research were to study the situations and characteristics of conflicts including the process and ways of the development of reconciliation after the election of village headman in Stuk district, Buriram province. This research was the qualitative research with in-depth interview to collect data of participants. Purposive sampling method was used to select a total of 24 participants from two different groups: community and government sector. The data was analyzed based on the concept of conflicts and the concept of reconciliation. The research found that the situations and characteristics of the conflicts in terms of disengaging village activities, criticizing others, and complaining the performance of the village headman, and also the violence among the village headmen candidates themselves, between the candidates' relatives and the candidates, and among the colleagues of the candidates. The causes of the conflicts were from all personal issues, work-related issues and the issues related to the competition of the village headman position. The analysis of the process and ways of developing the reconciliation after the election of the village headman revealed that the government sector played crucial roles of solving the conflicts, creating harmonization in three ways: (1) the mental retreatment by increasing the awareness of the situations, the utilization of local resources, and implementing the retreatment along with the creation of new things; (2) the dialogue by using the true storytelling method; and (3) the mental and

emotional management by applying the tools of the religious concepts and beliefs. Although some groups of the people did not believe that the conflicts could be solved, but the creation of role models and public communication for further research could be the ways to prevent the conflicts in the community.

Keywords: Reconciliation; Election Village Headman; Stuk district in Buriram province

บทนำ

มนุษย์เรามีความแตกต่างกันในหลายๆ ด้าน ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ พฤติกรรมความต้องการตลอดจนความรู้สำนึกคิด เมื่อต้องมาอยู่รวมกันหรือทำงานร่วมกันเป็นเวลานาน ยิ่งอยู่ในสภาวะต้องแข่งขัน จึงตีชิงเด่นกัน ธรรมชาติในด้านความแตกต่างของมนุษย์ก็เป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้เกิดความขัดแย้ง ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีลักษณะของความไม่เป็นมิตร ตรงกันข้ามหรือไม่ลงรอยกัน หรือความไม่สอดคล้องกัน ลักษณะของความไม่ลงรอยกันหรือไม่สอดคล้องกันนี้จะเกี่ยวข้องกับประเด็นต่างๆ หลายประเด็น เช่น เป้าหมาย ความคิด ทศนคติ ความรู้สึก ค่านิยม ความสนใจ ความสัมพันธ์ เป็นต้น ความขัดแย้งระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่มเกิดขึ้นได้จากสาเหตุหรือแหล่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น เรื่องความไม่เข้าใจกัน ความสัมพันธ์ที่เพิกเฉยและไม่เกื้อกูลกัน บรรยากาศของการไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ความกดดัน และปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ “การแข่งขัน” หลายครั้งที่การแข่งขัน นำมาซึ่งความขัดแย้งกันระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่ม ซึ่งสัจธรรมในการแข่งขันอย่างหนึ่งนั้นที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ จะต้องมีความฝ่ายที่แพ้และฝ่ายที่ชนะ บางครั้งทำให้เกิดความไม่พอใจซึ่งกันและกัน นำมาสู่การสร้างความแตกแยกระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่ม ดังนั้น เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้น จึงจำเป็นต้องมีการหาวิธีการลดความขัดแย้ง ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ของทุกคนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้นำหรือหัวหน้าที่มีความรับผิดชอบในการปกครองและควบคุมดูแลบุคคลเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม แม้ในบางกรณีปัญหาความขัดแย้งอาจจะเป็นปัญหาเล็กน้อยที่สามารถแก้ไขได้โดยง่าย แต่ในบางกรณีก็อาจจะนำไปสู่ปัญหาที่มีความรุนแรงยากต่อการแก้ไข ดังนั้น การลดความตึงเครียดที่เกิดขึ้นให้น้อยลง โดยใช้เหตุผลทำความเข้าใจและหาวิธีการใหม่ที่ได้รับคามยินยอมร่วมกันเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือผนึกกำลังกันปฏิบัติหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง จึงจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในสาเหตุและกระบวนการของการเกิดความขัดแย้งและ

นำความรู้ทางวิชาการ จิตวิทยา ตลอดจนเทคนิควิธีการต่างๆ รวมทั้งประสบการณ์ของตัวผู้แก้ไขปัญหาเองมาจัดการความขัดแย้งให้เหมาะสมกับสภาพความขัดแย้งนั้นๆ (กัมปนาท มีสวน, 2545 : 2)

กรอบแนวคิดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ได้รับการกล่าวถึงในปัจจุบัน นั่นก็คือ “การสร้างความปลอดภัยตามสันติ” ดังนั้น เมื่อเกิดความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงในสังคมได้ยกระดับและขยายผลเพื่อเอาชนะกัน จำเป็นที่จะต้องมีการกระบวนการเพื่อความยุติธรรมความขัดแย้งเข้ามาจัดการแก้ไขปัญหา ซึ่งในหลักการสากลมักเริ่มต้นจากการเจรจาไกล่เกลี่ย โดยจะเป็นการเจรจากันเองระหว่างคู่ความขัดแย้ง มีคนกลางเข้ามาดำเนินการให้ การให้อภัย โทษลาการ การฟ้องร้องเข้าสู่กระบวนการทางศาลหรือการใช้กระบวนการนิติบัญญัติในการออกกฎหมาย กระบวนการและเครื่องมือในการสร้างความปลอดภัยตามสันติเพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เกิดความไว้วางใจกัน มีการใช้วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือผสมผสานกันหลายวิธี เช่น การเยียวยาทางจิตใจ กระบวนการยุติธรรมเชิงสันติ การเล่าความจริงและการขอโทษ เป็นต้น ในหลายประเทศที่ประสบปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่รุนแรงยืดเยื้อ มักมีกระบวนการของความยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่านมาใช้ในการสร้างความปลอดภัยในระดับชาติ โดยมีเป้าหมายเพื่อลดอคติความเกลียดชัง สร้างความไว้วางใจระหว่างผู้ที่มีความขัดแย้งรุนแรงให้ฟื้นคืนความสัมพันธ์ในระดับที่สามารถกำหนดอนาคตร่วมกันได้ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและดำเนินการอย่างเป็นองค์รวมโดยคำนึงถึงสิทธิของผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงเป็นหลัก (ศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูปกรรมการปกครอง, 2559 : 17)

จากประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นและท้องที่ โดยเฉพาะการเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นตำแหน่งที่อยู่คู่กับสังคมไทยในระดับตำบลและหมู่บ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นตัวอย่างที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าของ

ปรากฏการณ์ความขัดแย้งที่กล่าวมาข้างต้น กล่าวคือ เนื่องจากกำนันผู้ใหญ่บ้านซึ่งถือเป็นผู้นำที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนภายในหมู่บ้าน เป็นผู้นำที่มีอิทธิพลต่อความคิด การตัดสินใจ สถานภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนภายในหมู่บ้าน และยังเป็นรากฐานหรือเป็นฐานเสียงที่สำคัญให้กับนักการเมืองที่มีบทบาทในการเลือกตั้งในระดับที่สูงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในระดับจังหวัดหรือแม้แต่ระดับชาติก็ตาม ในอดีตการเลือกผู้ใหญ่บ้านเป็นการเลือกผู้นำที่มีความน่าเชื่อถือเป็นที่ยอมรับหรือเคารพนับถือของประชาชนในหมู่บ้านและสามารถปกป้องหรือดูแลความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้านได้เป็นสำคัญ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท และที่สำคัญผู้นำเหล่านี้มักจะได้รับเคารพนับถือจากคนในหมู่บ้านหรือชุมชน อย่างไรก็ตาม จากความเปลี่ยนแปลงทั้งในเรื่องของผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินหรือความมั่นคงทางอาชีพหรือแม้แต่การวางรากฐานในด้านการเมือง จึงทำให้การเลือกตั้งโดยเฉพาะการเลือกผู้ใหญ่บ้านในระยะหลังมานี้ มีการแข่งขันทางการเมืองค่อนข้างสูง เนื่องจากกฎหมายพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ แก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับที่ 12 พ.ศ. 2552 ที่มีการเปลี่ยนแปลงในวาระการดำรงตำแหน่งของของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้จนถึงอายุ 60 ปี ทำให้ประชาชนมีการแข่งขันกันมากขึ้นเพื่อแย่งชิงกับอำนาจนี้ รวมถึงการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชน การมีคิดที่แตกต่าง มีการแสดงออกทางการเมืองมากขึ้น ประชาชนมีความรู้มีการศึกษาที่มากขึ้น จึงทำให้มีการแข่งขันระหว่างผู้สมัครรับเลือกผู้ใหญ่บ้าน การเป็นหัวคะแนนการหาเสียง และมีการสนับสนุนจากกลุ่มการเมืองภายนอกหมู่บ้าน ซึ่งถ้ามองในมิติของการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองและแสดงออกทางการเมืองถือว่าเป็นสิ่งที่ดีที่ประชาชนมีความตื่นตัวและเป็นการวางรากฐานในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยในการเลือกตั้ง ทว่าสิ่งที่หมู่บ้านหรือชุมชนได้รับจากผลกระทบของปัญหาที่เป็นผลมาจากการเลือกผู้ใหญ่บ้านนั้น ก็มีมากขึ้นเช่นเดียวกันโดยเฉพาะความขัดแย้ง ไปจนถึงความแตกแยกภายในหมู่บ้านชุมชน ซึ่งกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่

และขนบธรรมเนียมประเพณี การขัดแย้งระหว่างตระกูลญาติพี่น้อง อีกทั้งในด้านการบริหารเกิดปัญหาการไม่ให้ความร่วมมือของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นประเพณีต่างๆ หรือกิจกรรมที่ทางหมู่บ้านได้จัดขึ้น หรือแม้แต่การที่จะนำนโยบายของรัฐเข้าไปขับเคลื่อนในหมู่บ้าน ก็ได้รับความร่วมมือค่อนข้างน้อย ซึ่งเกิดจากความแตกแยกของประชาชนในหมู่บ้านในการเลือกผู้ใหญ่บ้าน จนเกิดเป็นปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมามากมาย (ธีรยุทธ พุ่มนวน, 2558 : 2)

เช่นเดียวกันกับที่กล่าวมา บริบทของการเลือกผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ที่ถือได้ว่าการแข่งขันค่อนข้างสูง โดยเห็นได้จากการในการเลือกผู้ใหญ่บ้านหลายครั้ง ผู้สมัครเลือกผู้ใหญ่บ้านจะต้องเกณฑ์ญาติๆ หรือคนที่รู้จักมักคุ้นที่มีสิทธิลงคะแนนเสียงแต่ไม่ได้อาศัยหรือทำงานในหมู่บ้าน เช่น ไปรับจ้างทำงานที่ต่างจังหวัด ให้เดินทางกลับมาใช้สิทธิลงคะแนนเสียงให้กับตนเอง เพื่อเพิ่มโอกาสที่จะได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง หรือในบางกรณี ผู้สมัครจะอำนวยความสะดวกให้กับคนกลุ่มนี้ เช่น จัดหารถเพื่อใช้ในการเดินทาง จัดหาอาหาร เป็นต้น ประกอบกับผลการนับคะแนนการเลือกผู้ใหญ่บ้านที่ได้ชี้ให้เห็นถึงสภาพการแข่งขันกันที่ค่อนข้างสูงดังกล่าว เช่น มีหลายครั้งที่ผลการนับคะแนนของผู้ที่ได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านและผู้สมัครที่ได้ลำดับที่สองห่างกันไม่มากนัก ถึงขนาดชนะกันเพียงคะแนนเดียว พร้อมกันนั้น บริบทของการเลือกผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่นี้ยังแสดงให้เห็นถึงความสนใจทางการเมืองของชาวบ้านในพื้นที่อีกด้วย อาทิเช่น มีหลายครั้งที่ประชาชนผู้มีสิทธิลงคะแนนเลือกผู้ใหญ่บ้านจะไปรวมตัวกันเพื่อรอเวลาที่เจ้าหน้าที่จะทำการเปิดหีบให้ลงคะแนนเลือกผู้ใหญ่บ้าน หรือเวลาเจ้าหน้าที่นับผลคะแนนการเลือกผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้านก็ให้ความสนใจมางดูเป็นจำนวนมาก อนึ่ง จากการสังเกตการณ์และสำรวจบริบทการเลือกผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่หลายต่อหลายครั้ง อันนำมาซึ่งข้อเท็จจริง ไม่ว่าจะเป็นด้วยการมีโอกาสพักอาศัยและเคยปฏิบัติหน้าที่เป็นกรรมการในการเลือกผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ จึงทำให้ทราบ

ถึงสภาพปัญหาและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นหลังจากการเลือกผู้ใหญ่บ้าน อาทิเช่น เกิดความไม่พอใจของกลุ่มที่พ่ายแพ้การเลือกตั้ง เกิดการทะเลาะวิวาทเกิดขึ้น การไม่ให้ความร่วมมือในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน เกิดการแบ่งพรรคแบ่งฝ่ายในหมู่บ้าน เป็นต้น

ดังนั้น ด้วยสาเหตุทั้งพื้นที่อำเภอสตึกมีการแข่งขันของผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านค่อนข้างสูง และจากการสังเกตการณ์และสำรวจบริบทการเลือกผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่หลายต่อหลายครั้ง จนสามารถกล่าวได้ว่าพบปรากฏการณ์ความขัดแย้งเกิดขึ้นหลังการเลือกผู้ใหญ่บ้าน จึงทำให้ผู้เขียนเลือกพื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ในการศึกษาการสร้างความปรองดองสมานฉันท์หลังการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน อย่างไรก็ตาม แม้จะเคยมีงานวิจัยรูปแบบนี้มาแล้ว ทว่าส่วนใหญ่กลับเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งมุ่งค้นหาเฉพาะการศึกษาสาเหตุและลักษณะของความขัดแย้งเป็นหลักเสียเป็นส่วนใหญ่ นั้นหมายความว่าไม่ได้เห็นหาแนวทางในการจัดการความขัดแย้งในลักษณะของการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ทำให้การศึกษาในครั้งนี้ผู้เขียนจึงได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ทราบถึงปรากฏการณ์และลักษณะของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น อีกทั้งเห็นถึงกระบวนการสร้างการปรองดองสมานฉันท์ รวมไปถึงแนวทางในการพัฒนาการสร้างความปรองดองสมานฉันท์หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้าน โดยใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง รวมไปถึงแนวคิดในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์มาเป็นกรอบในการวิจัย ทั้งนี้ เนื่องจากอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์มีการแบ่งการปกครองออกถึง 12 ตำบล 179 หมู่บ้าน จำนวนครัวเรือนรวม 26,350 ครัวเรือน และประชากรทั้งสิ้น 101,151 คน (กรมการปกครอง, 2561) ดังนั้น ผู้เขียนจึงกำหนดขอบเขตพื้นที่การศึกษาที่ของอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ โดยได้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน คือ (1) พื้นที่เขตในเมืองซึ่งมีลักษณะที่เป็นสังคมเมือง เป็นศูนย์กลางของอำเภอ เป็นศูนย์กลางด้านการคมนาคม การพาณิชย์ การค้าขาย ประชาชนส่วนใหญ่เป็นผู้มีความรู้และการศึกษาใน

ระดับที่สูง มีความสนใจในด้านข้อมูลข่าวสาร มีอาชีพค้าขาย มากกว่าพื้นที่ตำบลอื่น คือ ตำบลนิคม (2) พื้นที่เขตเทศบาลตำบล ซึ่งมีลักษณะที่เป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท ตั้งอยู่ถัดออกไปจากพื้นที่เขตในเมือง มีลักษณะ คือ มีความใกล้ชิดกับเขตพื้นที่ในเมือง ประชาชนในพื้นที่ส่วนหนึ่งมีวิถีชีวิตคล้ายคลึงกับประชาชนในเขตพื้นที่ในเมือง คือ ตำบลสะแก และ (3) พื้นที่ในเขต อบต. ซึ่งมีลักษณะที่เป็นสังคมชนบท ตั้งอยู่ถัดออกไปจากพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท และอยู่ห่างจากพื้นที่เขตในเมืองหลายสิบกิโลเมตร มีลักษณะ คือ เป็นสังคมเกษตรกรรม วิถีชีวิตของประชาชนเป็นแบบวิถีชาวบ้าน ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม มีความสนใจในด้านข้อมูลข่าวสารไม่มาก เหมือนกับประชาชนในเขตพื้นที่ในเมืองและพื้นที่เขตเทศบาลตำบล คือ ตำบลชุมแสง อนึ่ง ในบทความนี้ ผู้เขียนกำหนดให้คำว่า (1) ความขัดแย้ง หมายถึง การไม่ลงรอยกัน ในเรื่องต่างๆ ที่เป็นผลมาจากการเลือกผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านของอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ (2) ความปรองดองสมานฉันท์ หมายถึง การไม่ขัดแย้ง ไม่แตกแยก รวมถึงความสามัคคี การร่วมมือร่วมใจระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในการดำเนินกิจกรรมให้ประสบความสำเร็จ (3) การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการต่างๆ ที่จะป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้ง ความแตกแยก รวมถึงกระบวนการหรือวิธีการต่างๆ ที่จะสร้างความสามัคคี การร่วมมือร่วมใจระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในการดำเนินกิจกรรมให้ประสบความสำเร็จ และ (4) การเลือกผู้ใหญ่บ้าน หมายถึง เพียงในห้วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 ถึง พ.ศ. 2561

วัตถุประสงค์

1) เพื่อศึกษาปรากฏการณ์และลักษณะของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นหลังการเลือกผู้ใหญ่บ้านพื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

2) เพื่อศึกษากระบวนการและแนวทางพัฒนาของการสร้างการปรองดอง
สมานฉันท์หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้านพื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความนี้อาศัยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการ
สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล
สำคัญ (Key informant) 2 กลุ่ม ซึ่งเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ได้แก่ (1) ด้านชุมชน โดย
เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเลือกผู้ใหญ่บ้าน กล่าวคือ ผู้สมัครรับเลือกผู้ใหญ่บ้าน
จำนวน 2 คน ญาติผู้สมัครรับเลือกผู้ใหญ่บ้านจำนวน 2 คน และตัวแทนราษฎรที่มีสิทธิ
เลือกผู้ใหญ่บ้าน ในหมู่บ้านที่มีการเลือกผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 6 คน และ (2) ด้าน
หน่วยงานของรัฐ โดยเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ใน
พื้นที่ กล่าวคือ ตัวแทนจากอำเภอ จำนวน 1 คน ตัวแทนจากตำรวจในพื้นที่ จำนวน 1
คน ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ จำนวน 1 คน และตัวแทนจาก
หน่วยงานทหารในพื้นที่จำนวน 1 คน อนึ่ง เนื่องจากการเก็บข้อมูลจะเก็บใน 3 พื้นที่
ได้แก่ (1) พื้นที่เขตในเมือง ซึ่งมีลักษณะที่เป็นสังคมเมือง คือ ตำบลนิคม (2) พื้นที่เขต
เทศบาลตำบล ซึ่งมีลักษณะที่เป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท คือ ตำบลสะแก และ (3)
พื้นที่ในเขต อบต. ซึ่งมีลักษณะที่เป็นสังคมชนบท คือ ตำบลชุมแสง ดังนั้น ผู้ให้ข้อมูล
สำคัญจึงรวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 42 คน

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้เขียนได้ทำการ
สรุปประเด็นทั้งหมด ด้วยการพรรณนาพร้อมทั้งยกเหตุผลที่ได้จากการค้นคว้าประกอบ
โดยอิงกับกรอบการวิเคราะห์ของการวิจัย เพื่อให้ทราบถึงปรากฏการณ์และลักษณะ
ของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นหลังการเลือกผู้ใหญ่บ้าน ว่าหลังจากที่มีการเลือกผู้ใหญ่บ้าน
แล้วจะมีความขัดแย้งเกิดขึ้นในพื้นที่หรือไม่ ถ้ามีความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้วจะเป็นความ

ขัดแย้งประเภทใด และมีสาเหตุมาจากอะไร โดยใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้ง เป็นกรอบการวิจัย และได้ศึกษากระบวนการสร้างการปรองดองสมานฉันท์หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้าน รวมไปถึงแนวทางในการพัฒนาการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้าน เพื่อเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยใช้แนวคิดในการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ ได้แก่ (1) การเยียวยาทางจิตใจ (Healing) ประกอบด้วย การทำความเข้าใจในบริบทของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (Understanding Context) การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น (Use Local Resources) การเยียวยาควบคู่กับการสร้างสิ่งใหม่ (Link Healing with Wider Reconstruction Efforts) (2) การสานเสวนา ประกอบด้วย การเล่าความจริง (Truth-telling) (3) การจัดการกับอารมณ์และความรู้สึกของคน ประกอบด้วย การใช้ศาสนาและความเชื่อเป็นเครื่องมือ (ศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป กรมการปกครอง, 2559 : 28)

ผลการวิจัย

ด้วยสาเหตุทั้งพื้นที่อำเภอสตึกมีการแข่งขันของผู้สมัครผู้ใหญบ้านค่อนข้างสูง และจากการสังเกตการณ์และสำรวจบริบทการเลือกผู้ใหญบ้านในพื้นที่หลายต่อหลายครั้งของผู้เขียนก่อนที่จะทำการศึกษา สามารถกล่าวได้ว่าหลังการเลือกผู้ใหญบ้านในห้วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 ถึง พ.ศ. 2561 พบปรากฏการณ์ความขัดแย้งเกิดขึ้น อาทิเช่น เกิดความไม่พอใจของกลุ่มที่พ่ายแพ้การเลือกตั้ง เกิดการทะเลาะวิวาทเกิดขึ้น การไม่ให้ความร่วมมือในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน หรือเกิดการแบ่งพรรคแบ่งฝ่ายในหมู่บ้าน พอสมควร จนนำมาซึ่งงานวิจัยนี้ อย่างไรก็ตาม แม้การศึกษานี้จะระบุว่ากรณีศึกษาอำเภอสตึก แต่ผู้เขียนก็ได้กำหนดขอบเขตเชิงพื้นที่ โดยแบ่งออกเป็นพื้นที่เขตในเมืองที่มีลักษณะที่เป็นสังคมเมือง พื้นที่เขตเทศบาลตำบลที่มีลักษณะที่เป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท และพื้นที่ในเขต อบต. ที่มีลักษณะที่เป็นสังคมชนบท จึงทำให้ผล

การศึกษาในแต่ละพื้นที่แตกต่างกันพอสมควรดังที่จะได้อภิปรายต่อไป ทั้งนี้ ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. ปรากฏการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้าน พื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

1.1 การเคยพบเห็นปรากฏการณ์การเกิดขึ้นของความขัดแย้งในพื้นที่หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้าน พื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ในห้วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 ถึง พ.ศ. 2561

จากการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่เคยพบเห็นการเกิดขึ้นของความขัดแย้งในพื้นที่ ในลักษณะของการไม่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ของหมู่บ้าน การคอยจ้องจับผิดและร้องเรียนการทำงานของผู้ใหญ่บ้าน รวมไปถึงการใช้ความรุนแรงในการทะเลาะวิวาท

แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางส่วนได้ให้ข้อมูลว่าไม่เคยพบเห็นปรากฏการณ์การเกิดขึ้นของความขัดแย้งในพื้นที่หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้านแต่อย่างใด ซึ่งอาจเป็นเพราะในหมู่บ้านนั้นเป็นหมู่บ้านระบบเครือญาติทั้งหมู่บ้าน หรือมีการใช้วิธีให้ฝ่ายตรงข้ามเข้ามาร่วมในการทำงาน ทั้งนี้ ในประเด็นนี้ผู้เขียนจะได้นำไปศึกษาถึงแนวทางในการดำเนินการเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งในพื้นที่หลังจากที่มีการเลือกผู้ใหญ่บ้านแล้ว

1.2 ลักษณะของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นและผลกระทบของความขัดแย้งจากการเลือกผู้ใหญ่บ้าน

ลักษณะของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการเลือกผู้ใหญ่บ้าน พื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ในห้วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 ถึง พ.ศ. 2561 สามารถแบ่งลักษณะของความขัดแย้งได้ 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 : เป็นความขัดแย้งระหว่างผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านด้วยตนเอง เป็นความขัดแย้งที่ผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านฝ่ายที่ไม่ได้รับเลือกเป็นใหญ่บ้าน จะไม่ให้ความร่วมมือกับ

ผู้ใหญ่บ้าน ในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ของหมู่บ้าน การคอยจ้องจับผิด และร้องเรียนการทำงานของผู้ใหญ่บ้าน

กลุ่มที่ 2 : เป็นความขัดแย้งระหว่างญาติของผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านกับตัวผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านอีกฝ่าย เป็นความขัดแย้งที่ญาติของผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านฝ่ายที่ไม่ได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน จะไม่ให้ความร่วมมือกับผู้สมัครที่ได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อาจมีสาเหตุมาจากการทำตามตัวผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านที่เป็นญาติของตัวเอง เนื่องจากผลของการเลือกผู้ใหญ่บ้านที่เป็นฝ่ายตัวเองไม่ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง

กลุ่มที่ 3 : เป็นความขัดแย้งระหว่างญาติๆ หรือกลุ่มพรรคพวกของผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านด้วยกันเอง เป็นความขัดแย้งที่ญาติของผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านแต่ละฝ่ายพูดประชดประชันกัน รวมไปถึงการดิ้นนินทาว่ากล่าวกัน เกี่ยวกับผลของการเลือกผู้ใหญ่บ้าน และการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน

1.3 สาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการเลือกผู้ใหญ่บ้าน

สาเหตุของความขัดแย้งหลังการเลือกผู้ใหญ่บ้าน พื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ในห้วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 ถึง พ.ศ. 2561 พบว่ามีสาเหตุของความขัดแย้ง 3 ลักษณะ คือ

1) สาเหตุมาจากเรื่องส่วนตัว ซึ่งมาจากการที่ผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านแต่ละคนที่มีทัศนคติไม่ตรงกัน การที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน การที่มีบุคลิกภาพที่ขัดแย้งกัน รวมไปถึงการยึดติดกับเรื่องเกียรติยศศักดิ์ศรี ซึ่งเป็นเหตุผลส่วนตัวของผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านแต่ละฝ่าย

2) สาเหตุมาจากเรื่องการทำงาน ซึ่งเป็นผลมาจากแนวทางในการปฏิบัติงานที่ไม่ตรงกัน การคาดหวังจากผลของการทำงานไม่บรรลุผลตามที่อีกฝ่ายได้คาดหวังหรือมีความต้องการไว้ การถูกเอารัดเอาเปรียบหรือหาผลประโยชน์จากการทำงาน รวมไปถึงการไม่ได้รับความยุติธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน

3) สาเหตุมาจากการแย่งชิงตำแหน่ง ซึ่งเป็นผลมาจากการแย่งชิงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นั้นหมายถึงการแย่งชิงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่บ้าน ที่มีเพียงตำแหน่งเดียวในหมู่บ้าน รวมไปถึงวาระของการดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านซึ่งปัจจุบันผู้ใหญ่บ้านจะต้องอยู่ในวาระ 60 ปี และการเข้ามามีบทบาทและการแทรกแซงของการเมืองท้องถิ่นและระดับประเทศ

2. กระบวนการสร้างการปรองดองสมานฉันท์หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้านพื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

2.1 การเคยพบเห็นการแก้ไขความขัดแย้งในพื้นที่หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้านพื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ในห้วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 ถึง พ.ศ. 2561

ส่วนใหญ่เคยพบเห็นการแก้ไขความขัดแย้งความขัดแย้งในพื้นที่หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้าน พื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ในห้วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 ถึง พ.ศ. 2561 จำนวน 33 คน จากผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทั้งสิ้น 42 คน

2.2 การใช้แนวทางกระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้าน พื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ในห้วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 ถึง พ.ศ. 2561

1) แนวทางการเยียวยาทางจิตใจ ประกอบด้วยแนวทางย่อย คือ (1) การทำความเข้าใจบริบทของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น ผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านแต่ละคนควรมีน้ำใจนักกีฬา รู้แพ้รู้ชนะ รู้ภัย ผู้ที่ชนะได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน ก็ควรที่จะให้กำลังใจกับฝ่ายที่แพ้ ไม่ควรมีการซ้ำเติมหรือตอกย้ำกับผู้ไม่ได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน ผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านแต่ละคนเข้าใจและยอมรับผลของการเลือกผู้ใหญ่บ้าน มีการเผื่อใจไว้สำหรับผลการเลือกตั้ง เป็นต้น (2) การใช้ทรัพยากรถิ่น เช่น คนในหมู่บ้านให้การยอมรับต่อตัวผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านหรือกำนัน มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน และลดบทบาทของนักการเมืองท้องถิ่น

ในหมู่บ้านลง เป็นต้น และ (3) การเยียวยากับการสร้างสิ่งใหม่ร่วมกัน เช่น การให้โอกาสกับผู้สมัครที่แพ้การเลือกผู้ใหญ่บ้านมีโอกาสมาทำงานร่วมกัน เป็นต้น

2) แนวทางการสานเสวนา โดยการเล่าความจริง เช่น ผู้สมัครเลือกผู้ใหญ่บ้าน รวมไปถึงญาติๆ ของผู้สมัครเอง ควรให้เกียรติซึ่งกันและกัน เคารพกติกา มีน้ำใจ นักกีฬาไม่ควรมีการกล่าวหาว่าร้ายให้กัน เป็นต้น

3) แนวทางการจัดการอารมณ์และความรู้สึกของคน ด้วยการใช้ศาสนาและความเชื่อเป็นเครื่องมือ เช่น มีพิธีกรรมในการสร้างความปรองดองสามัคคีให้เกิดขึ้น พิธีบายศรีสู่ขวัญ และการให้ผู้ใหญ่บ้านให้คำมั่นสัญญากับชาวบ้านและมีการสาบานตนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านก่อนเข้าดำรงตำแหน่ง เป็นต้น

2.3 ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้แนวทางกระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้าน พื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ในห้วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 ถึง พ.ศ. 2561

1) กลุ่มที่เชื่อว่าสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้านได้ ซึ่งเชื่อว่าจะเกิดผลกระทบในด้านดีต่อ 3 ฝ่ายคือ (1) ผลกระทบที่เกิดขึ้นระหว่างตัวผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านแต่ละคน เช่น ตัวผู้สมัครแต่ละคนจะเข้าใจบริบทของการแข่งขันและยอมรับผลของการแข่งขันได้มากขึ้น ผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านแต่ละคนจะเข้าใจกติกาของการแข่งขัน มีน้ำใจนักกีฬา รู้แพ้รู้ชนะ รู้ภัย รวมไปถึงการที่สามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันได้อย่างเปิดเผยและจริงใจต่อกัน เป็นต้น (2) ผลกระทบที่เกิดขึ้นระหว่างตัวผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านกับญาติของผู้สมัคร เช่น ตัวผู้ใหญ่บ้านกับญาติผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านที่แพ้การแข่งขัน จะเข้าใจบริบทของการแข่งขันและสามารถทำงานร่วมกันได้ เป็นต้น และ (3) ผลกระทบที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน/ชุมชน เช่น กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน/ชุมชนจะสามารถขับเคลื่อนและบรรลุวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานได้ เนื่องจากได้รับความร่วมมือร่วมใจจากคนในหมู่บ้าน/ชุมชน

2) กลุ่มที่ไม่เชื่อว่าสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้านได้ เนื่องจากในบางพื้นที่มีเรื่องของปัญหาการเมืองในระดับท้องถิ่นแทรกแซง ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้อย่างถาวร หรือบางครั้งความขัดแย้งอาจจะฝังรากลึกมานานแล้ว เป็นต้น

3. แนวทางในการพัฒนาการสร้างความปรองดองสมานฉันท์หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้าน พื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

เพื่อไม่ให้ปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นในพื้นที่ สามารถแบ่งออกได้ 2 แนวทาง คือ

1) การทำให้เป็นต้นแบบ เป็นการพิจารณาคัดเลือกเอาหมู่บ้านที่มีการปฏิบัติที่สอดคล้องตามแนวทางในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ นำมาเป็นหมู่บ้านต้นแบบ ที่นาร่องแนวทางสร้างความปรองดองสมานฉันท์หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้านให้หมู่บ้านอื่นได้นำไปศึกษาและปฏิบัติตาม เพื่อที่จะทำให้คนในหมู่บ้านนั้นเกิดความรักสามัคคีกัน

2) การเผยแพร่แนวทางเพื่อการศึกษา เป็นการนำหลักแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์นำไปให้บุคคลในกลุ่มต่างๆ เช่น นักเรียน นักศึกษา เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำหมู่บ้าน เป็นต้น ได้ศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีเพื่อที่จะสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้

อภิปรายผล

จากการศึกษาพบประเด็นที่น่าสนใจและเหมาะแก่การนำมาอภิปราย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องพื้นที่ในการศึกษาที่แตกต่างกัน (พื้นที่เขตในเมือง/พื้นที่เขตเทศบาลตำบล/พื้นที่ในเขต อบต.) ทำให้เห็นว่าสถานการณ์ของความขัดแย้งจะมีความแตกต่างกัน โดยจะเห็นได้จากพื้นที่ตำบลนิคมซึ่งอยู่เขตในเมือง มักจะไม่พบเห็นการเกิดขึ้นของความขัดแย้งในพื้นที่หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีสาเหตุมาจากการที่พื้นที่

ดังกล่าวมีลักษณะเป็นสังคมเมือง ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบกิจการธุรกิจส่วนตัวและการค้าขาย ทำให้ชาวบ้านพื้นที่นี้ โดยเฉพาะหมู่ที่ 7 ตำบลนิคม มักจะไม่พบเห็นการเกิดขึ้นของความขัดแย้งในพื้นที่หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้าน โดยชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบกิจการธุรกิจส่วนตัวและการค้าขาย หาเช้ากินค่ำ ทำให้ความสนใจในเรื่องของการเมืองในระดับท้องถิ่น (การเลือกผู้ใหญ่บ้าน) ไม่ได้รับความสนใจมากเท่าที่ควร อีกทั้งยังพบอีกว่า ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่หมู่ที่ 7 ตำบลนิคม ได้ใช้แนวทางการเยียวยาคู่กับการสร้างสิ่งใหม่ร่วมกันมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยให้ออกาสักกับผู้สมัครที่แพ้การเลือกผู้ใหญ่บ้านมีโอกาสมาทำงานร่วมกัน คือเป็นทีมงานเดียวกัน โดยให้ลูกสะใภ้ของผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านอีกฝ่ายมาทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านของตนเอง ซึ่งวิธีการดังกล่าวสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งหลังจากการเลือกผู้ใหญ่บ้านได้ ในส่วนของพื้นที่ตำบลชุมแสง ซึ่งอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มักจะไม่พบเห็นการเกิดขึ้นของความขัดแย้งในพื้นที่หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้าน เช่นเดียวกันกับพื้นที่ตำบลนิคม ซึ่งมีสาเหตุมาจากพื้นที่หมู่ที่ 6 ตำบลชุมแสง เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก มีลักษณะเป็นชุมชนเครือญาติกันทั้งหมู่บ้าน สำหรับการลงสมัครแข่งขันการเป็นผู้ใหญ่บ้าน ก็เป็นการลงสมัครจากญาติพี่น้องในตระกูลเดียวกัน ซึ่งทำให้เกิดการแข่งขันกันที่ไม่รุนแรง จึงไม่ทำให้เกิดผลกระทบความขัดแย้งในพื้นที่หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้านตามมาภายหลัง ซึ่งประเด็นนี้ขัดแย้งกับผลการศึกษาของ ธีรยุทธ พุ่มนวน (2558) ที่ได้ศึกษาการจัดการความขัดแย้งของกลุ่มชาติพันธุ์ในการเลือกผู้ใหญ่บ้าน ตำบลปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน กล่าวคือ ผลการศึกษาของเขาปรากฏว่า ความขัดแย้งเกิดจากการแข่งขันระหว่างกลุ่มเครือญาติ ที่มีความเหนียวแน่นในลักษณะกลุ่มชาติพันธุ์เป็นสาเหตุหนึ่งของความขัดแย้งในการเข้าข้างผู้สมัครเลือกผู้ใหญ่บ้าน ในแต่ละฝ่ายซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ความขัดแย้งในการเลือกผู้ใหญ่บ้านรุนแรงขึ้น แต่ในทางกลับกัน เขากลับพบว่าความขัดแย้งเกิดจากการเข้ามาแทรกแซงของการเมืองในระดับท้องถิ่นและระดับชาติในการเลือกผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับพื้นที่ที่พบเห็น

ปรากฏการณ์การเกิดขึ้นของความขัดแย้งในพื้นที่หลังการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านของการศึกษานี้ นั่นคือ หมู่ที่ 13 ตำบลสะแกที่เป็นพื้นที่ในเขตเทศบาลตำบล โดยพื้นที่ดังกล่าวมีความสลับซับซ้อนทางสังคมที่อาจเป็นสาเหตุทำให้เกิดความขัดแย้งหลังจากการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านได้ เช่น การมีตระกูลการแข่งขันในพื้นที่ การมีบทบาทของนักการเมืองท้องถิ่น และการแข่งขันทางการเมืองที่ค่อนข้างสูง เป็นต้น

หากไปกว่านั้น ความแตกต่างของพื้นที่ ประกอบกับจำนวนผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งยังทำให้ลักษณะของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านในห้วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 ถึง พ.ศ. 2561 มีความแตกต่างกันอีกด้วย โดยจะเห็นได้จาก เมื่อมีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน หากหมู่บ้านใดมีผู้สมัครแข่งขันกันเพียงสองคน ความขัดแย้งและความไม่พอใจซึ่งกันและกันหลังจากที่มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านแล้ว ก็มักจะปรากฏความขัดแย้งเกิดขึ้น ตรงกันข้าม ถ้าหมู่บ้านใดที่ทำการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน แล้วมีผู้สมัครมากกว่าสองหมายเลข ก็มักจะไม่ปรากฏความขัดแย้งเกิดขึ้นหรือมีน้อย ดังนั้น จึงเป็นการยืนยันผลการวิจัยที่พบว่าความขัดแย้งระหว่างผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านด้วยกันเอง อาจมีสาเหตุมาจากการที่ผู้สมัครแต่ละคนมีทัศนคติความเห็นที่แตกต่างกันออกไป รวมไปถึงการที่มีบุคลิกที่แตกต่างกันด้วย ซึ่งสาเหตุดังกล่าวผิดกับที่ พรรณเพ็ญ ฝันจักรสาย (2551) ได้ศึกษาการจัดการความขัดแย้งระหว่างกำนันผู้ใหญ่บ้านกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ที่พบว่าลักษณะของความขัดแย้งเกิดจากสาเหตุหลัก 3 ประการ คือ ประการแรกเรื่องของความไม่ชัดเจนในระเบียบกฎหมาย โดยเฉพาะบทบาทอำนาจหน้าที่ของแต่ละฝ่ายซึ่งถูกกำหนดโดยกฎหมายคนละฉบับกัน และแต่ละฉบับก็มีความซ้ำซ้อนกันอยู่ ประการที่สองคือปัญหาการเข้าสู่ตำแหน่งของกำนันผู้ใหญ่บ้านและผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากต่างฝ่ายมาจากการเลือกตั้งให้ต้องเป็นคู่แข่งทางการเมืองกัน และประการที่สามคือมารยาทในการทำงานและความขัดแย้งส่วนตัว อย่างไรก็ตาม กลับสอดคล้องกับผลการศึกษาของ จิตต์ อร่าม ศิรินิกร (2540) ที่ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและบุคลากรเกี่ยวกับ

สาเหตุของความขัดแย้งและวิธีการจัดการความขัดแย้งในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด เขตการศึกษา 11 ซึ่งพบว่า สาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในสำนักงานศึกษาธิการ จังหวัด เขตการศึกษา 11 เกิดจากองค์ประกอบส่วนบุคคล ในด้านแบบฉบับของบุคคล ได้แก่ แบบฉบับทางจิตวิทยา แบบฉบับทางอารมณ์ แบบฉบับของการเจรจา และแบบ ฉบับของภาวะผู้นำ

ส่วนความขัดแย้งระหว่างญาติของผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านกับตัวผู้สมัครผู้ใหญ่บ้าน อีกฝ่าย ส่วนใหญ่เป็นความขัดแย้งในลักษณะของการไม่ให้ความร่วมมือกับผู้สมัครที่ได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ การไม่ให้ความร่วมมือในการทำ โครงการฯ ต่างๆ การไม่เข้าร่วมในประชุมประชาคมต่างๆ ที่หมู่บ้านได้ดำเนินการขึ้น และความขัดแย้งระหว่างญาติ หรือกลุ่มพรรคพวกของผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านด้วยกันเอง ส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการตีดินนินทากัน การไม่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมของ หมู่บ้าน การไม่ให้ความร่วมมือในการทำโครงการฯต่างๆ การไม่เข้าร่วมในประชุม ประชาคมต่างๆ ที่หมู่บ้านได้ดำเนินการขึ้น ทั้งนี้ กรองแก้ว อยู่สุข (2537 : 187-189) ก็ ได้กล่าวถึงประเภทของความขัดแย้งทำนองนั้น โดยเอาคู่กรณีและสาเหตุเป็นหลักว่า ความขัดแย้งระหว่างบุคคลเกิดขึ้นจากบุคลิกภาพส่วนตัวหรือบทบาทในการทำงาน แตกต่างกันความคิดเห็นไม่เหมือนกันความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นได้ทั้งในระดับเดียวกันหรือ ต่างระดับ ขณะที่ อุทัย หิรัญโต (2523 : 218) ที่ได้ชี้ให้เห็นว่าสาเหตุที่ทำให้มนุษย์ ขัดแย้งกันอาจแบ่งออกได้เป็น 3 ประการ โดยหนึ่งมีประเด็นของความคิดเห็นว่า ความ คิดเห็นที่ตรงกันของบุคคลจะช่วยให้บุคคลคบค้าสมาคมกันได้อย่างราบรื่นแต่ถ้าความ คิดเห็นไม่ลงรอยกันและฝ่ายหนึ่งไม่ยอมรับความคิดเห็นของอีกฝ่ายว่าถูกต้องความ ขัดแย้งก็จะเกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา

ท้ายสุด ผู้เขียนขอกล่าวถึงผลที่เกิดขึ้นจากการใช้แนวทางกระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่หลังการเลือก ผู้ใหญ่บ้าน พื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ในห้วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 ถึง พ.ศ. 2561

โดยผลลัพธ์สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มที่เชื่อว่าสามารถแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งในพื้นที่หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้านได้ และ (2) กลุ่มที่ไม่เชื่อว่าสามารถแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งในพื้นที่หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้านได้ ทั้งนี้ ในประเด็นดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่า ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้แนวทางการกระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์นี้ย่อมเป็นปกติที่ผู้ให้การสัมภาษณ์จะแสดงความคิดเห็นออกเป็นสองกลุ่ม คือมีทั้งกลุ่มที่สามารถแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งได้และกลุ่มที่เชื่อว่าไม่สามารถแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งได้ ดังนั้น ประเด็นที่สำคัญจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเชื่อของคนแต่ละกลุ่ม แต่สิ่งที่สำคัญคือการดำเนินการตามแนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ให้ประสบความสำเร็จ โดยนำแบบอย่างจากพื้นที่กรณีศึกษาที่มีการใช้แนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ประสบความสำเร็จมาปรับใช้ในพื้นที่หมู่บ้านของตน เพื่อที่จะลดปัญหาคือความขัดแย้งในพื้นที่ต่อไป ซึ่งแนวทางในการพัฒนาการสร้างความปรองดองสมานฉันท์หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้าน พื้นที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ มีด้วยกัน 2 แนวทาง นั่นคือ (1) การทำให้เป็นต้นแบบ และ (2) การเผยแพร่แนวทางเพื่อการศึกษา อย่างไรก็ตาม แนวทางดังกล่าวกลับไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ พรรณเพ็ญ ฝั้นจักรสาย (2551) ศึกษาการจัดการความขัดแย้งระหว่างกำนันผู้ใหญ่บ้านกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยเขาเห็นว่า สำหรับกระบวนการซึ่งทั้งสองฝ่ายนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาในการทำงานร่วมกันมีทั้งการแก้ไขปัญหในระยะสั้นและระยะยาว โดยการแก้ไขปัญหาระยะสั้นวิธีแรกคือการใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวและการประสานผ่านคนกลางในการเจรจาประนีประนอมและหาข้อยุติของปัญหาแต่ละเรื่อง วิธีที่สองคือการใช้บทบาทภาวะผู้นำของนายอำเภอและปลัดอำเภอในการประสานงานและบริหารจัดการความขัดแย้งในแต่ละพื้นที่ตามสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแตกต่างกันไป ส่วนการแก้ไขปัญหาระยะยาวซึ่งข้าราชการฝ่ายปกครองได้เสนอไว้วิธีแรกคือฝ่ายปกครองและฝ่ายท้องถิ่นควรมุ่งเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในบทบาทอำนาจหน้าที่ให้แก่กำนันผู้ใหญ่บ้านให้เห็นความแตกต่างระหว่างการเป็นผู้ปกครอง

ท้องถิ่นกับการเป็นนักการเมืองท้องถิ่น และวิธีที่สองคือควรมีการแก้ไขกฎหมายอันเกี่ยวกับบทบาทอำนาจหน้าที่ของแต่ละฝ่ายในส่วนที่ซ้ำซ้อนกันอยู่ให้มีการแบ่งภารกิจอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน

ข้อเสนอแนะในการนำผลงานวิจัยไปใช้

1) ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งนั้น หากมีปัญหความขัดแย้งเกิดขึ้นในพื้นที่แล้ว เป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนและทุกฝ่ายที่จะต้องร่วมกันในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ทั้งชาวบ้านในพื้นที่ที่จะต้องร่วมมือร่วมใจกัน ผู้นำในระดับตำบล คือ กำนัน จะต้องเป็นหลักในการเชื่อมประสานระหว่างผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านในแต่ละฝ่ายให้สามารถพูดคุยและสามารถทำงานร่วมกันได้ และสุดท้ายคือหน่วยงานของภาครัฐที่มีหน้าที่ในการสร้างความปรองดองและความสามัคคี เช่น หน่วยงานจากที่อำเภอ สถานีตำรวจในพื้นที่ หน่วยงานทหารในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้มีเจ้าหน้าที่ในระดับพื้นที่ ที่จะคอยเชื่อมความสัมพันธ์ของชาวบ้านในหมู่บ้านให้เกิดขึ้น

2) ควรเปิดโอกาสให้คนในหมู่บ้าน/ชุมชน จากกลุ่มต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นกับคนในหมู่บ้าน โดยบทบาทของกำนัน คณะกรรมการหมู่บ้าน และชาวบ้านในหมู่บ้าน เช่น คนในหมู่บ้านควรให้การยอมรับต่อตัวผู้ใหญ่บ้านเพราะเป็นบุคคลที่เสียงของชาวบ้านส่วนใหญ่ได้เลือกมา มีการส่งเสริมการทำงานร่วมกันของผู้ที่ได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านและผู้สมัครแต่ละคนโดยมีกำนัน และคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ประสานความร่วมมือ เป็นต้น

3) นำแนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้านที่ประสบความสำเร็จ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนและเป็นรูปธรรมในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่หลังการเลือกผู้ใหญ่บ้าน คือ การให้โอกาสกับผู้สมัครที่แพ้การเลือกผู้ใหญ่บ้านให้มีโอกาสมาทำงานร่วมกันเพื่อเป็นทีมงานเดียวกัน

อาจให้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือ ดำรงตำแหน่งอื่นๆ ที่มีบทบาทในหมู่บ้าน โดยแนวทางดังกล่าวเห็นได้ชัดเจนจากตัวอย่างที่ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7 ตำบลนิคม ได้ให้โอกาสกับผู้สมัครที่แพ้การเลือกผู้ใหญ่บ้านมีโอกาสมาทำงานร่วมกันกับตนเอง คือเป็นทีมงานเดียวกัน โดยให้ลูกสะใภ้ของผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านอีกฝ่ายมาทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านของตน ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ตำบลนิคม ในประเด็นการเคยพบเห็นสถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่ ทำให้ทราบว่าพื้นที่ตำบลนิคมไม่ปรากฏสภาพปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นหลังการเลือกผู้ใหญ่บ้าน

4) ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นหลังการเลือกผู้ใหญ่บ้าน อาจไม่ใช่ปัญหาระหว่างตัวผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านแต่ละฝ่ายเอง เพราะบางครั้งอาจมีสาเหตุมาจากญาติหรือกลุ่มของผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านที่ขัดแย้งกันเอง หรือบางครั้งเป็นความขัดแย้งระหว่างญาติหรือกลุ่มของผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านกับผู้สมัครผู้ใหญ่บ้าน ดังนั้น จะต้องมีการเชื่อมโยงและประสานการสร้างความปลอดภัยซึ่งกันและกันที่เกิดขึ้นกับคนเหล่านี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. (2561). **ระบบงานสถิติทะเบียนราษฎร**. สืบค้นจาก <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMenu/newStat/home.php>, เข้าถึงเมื่อ 19 ตุลาคม 2561.
- กรองแก้ว อยู่สุข. (2537). **พฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กัมปนาท มีสวน. (2545). **ความพึงพอใจของครูต่อวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม, วิทยานิพนธ์. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.**
- จิตต์อร่าม ศิรินิกร. (2540). **ความคิดเห็นของผู้บริหารและบุคลากรเกี่ยวกับสาเหตุของความขัดแย้งและวิธีการจัดการกับความขัดแย้งในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด เขตการศึกษา 11, วิทยานิพนธ์. มหาวิทยาลัยศิลปากร.**
- ธีรยุทธ พุ่มนวน. (2558). **ความขัดแย้งของกลุ่มชาติพันธุ์ในการเลือกผู้ใหญ่บ้านตำบลปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน, วิทยานิพนธ์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.**
- พรรณเพ็ญ ฝันจักรสาย. (2551). **การจัดการความขัดแย้งระหว่าง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่, เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.**
- ศูนย์ปรองดองสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูป กรมการปกครอง. (2559). **การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ในระดับพื้นที่**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อสาารักษาดินแดน.
- อุทัย หิรัญโต. (2523). **การปกครองท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

Translated Thai References

- Center for Reconciliation for Reform Department of Provincial Administration. (2016). **Building reconciliation at the local level**. Bangkok: Publishing House Volunteering to Save the Territory.
- Department of Provincial Administration. (2018). **Civil Registration Statistics System**. (Online), Retrieved on <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMenu/newStat/home.php> (Accessed when 19 October 2018)
- Fanchaksai, P. (2008). **Conflict management between village headman and local government organization In San Sai Chiang Mai Province** (Research report). Chiang Mai University.
- Hiranto, U. (1980). **Local government**. Bangkok: Odean Store.
- Meesuan, K. (2002). **Teachers' Satisfaction on Conflict Resolution Solution of School Administrators under Nakhon Pathom Provincial Primary Education Office**. (Thesis). Nakhon Pathom Rajabhat University.
- Poomnuan, T. (2015). **Conflict among ethnic groups in the selection of village headman Pang Mapha, Pang Mapha district. Mae Hong Son Province** (Thesis). Chiang Mai University.

Sirinikorn, J. (1997). **Opinions of executives and personnel on causes of conflicts and methods of dealing with conflicts in the Provincial Education Office, Education District 11** (Thesis). Silpakorn University.

Yusuk, K. (1994). **Organizational Behavior**. Bangkok: Chulalongkorn University.

บทความที่ : **16**
Article :



**การพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของเรือนจำ
อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี**

**The Development Towards A High Performance
Organization of Chaibadan District Prison,
Lopburi Province**

[Received: March 13, 2021; Revised: May 5, 2021; Accepted: May 5, 2021]

ธนกิจ ยงยุทธ* พนมพัทธ์ สมิตานนท์*

และนพพล อัครชาติ*

Thanakit Yongyut*, Phanompatt Smitananda*

and Noppon Akahat*

*หลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาบริหารรัฐกิจ สาขาวิชา
วิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช [Master of Public
Administration, School of Management Science, Sukhothai Thammathirat
Open University]; Corresponding author email: tanagi_atts@hotmail.com

บทคัดย่อ

ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ระดับการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี และ (2) ปัจจัยการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ กำหนดกลุ่มประชากรการวิจัยเป็นบุคลากรทั้งหมดของเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี จำนวน 52 คน เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ค่า t การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว และวิเคราะห์สหสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า (1) ระดับการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูง ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเมื่อเรียงลำดับองค์ประกอบของการพัฒนามุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการนำองค์กร ด้านการบริหาร ยุทธศาสตร์ ด้านการบริหารองค์การสมัยใหม่ ด้านมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล (2) ปัจจัยการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี พบว่า การศึกษาการเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อระดับการพัฒนาสู่องค์กรสมรรถนะสูง จำแนกตามด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งการทำงาน อายุราชการ มีผลต่อระดับการพัฒนาสู่องค์กรสมรรถนะสูงที่ไม่แตกต่างกัน และ การศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูง พบว่า ปัจจัยด้านการนำองค์กร ด้านการบริหารยุทธศาสตร์ ด้านการบริหารองค์การสมัยใหม่ และด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงทางบวก ซึ่งได้กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ : องค์กรสมรรถนะสูง; การพัฒนาองค์กร; เรือนจำอำเภอชัยบาดาล

Abstract

The objectives of this research are to study: (1) The level of development of Chaibadan District Prison in Lopburi Province that aims at being a high-performance organization; and (2) The development factors used for a high-performance organization of the Chaibadan District Prison in Lopburi Province. This research is a quantitative research method. The population of this research are all personnel from Chaibadan District Prison in Lopburi Province, which are 52 people. The research tool used in this research is a questionnaire that analyzed data by using statistics, frequency, percentage, mean, and standard deviation, one-way analysis of variance, and correlation analysis. The research results showed the following: (1) The level of the development aimed at being a high-performance organization is wholistically seen as at high level, their contents are categorized from high to low, which are organizational leadership, strategic management, modern organization management, and human resources management strategy, respectively; and (2) The development factors aimed at becoming a high-performance organization of Chaibadan District Prison in Lopburi province, are reflected from the study of personal factors that affect the level of development of high-performance organizations. It has been concluded that the categorized factors, e. g. , gender, age, level of education, job, years of employment, similarly affect the level of high-performance organization development. Moreover, the study between the factors and the high-performance organizational development has shown

that organizational leadership, strategic management, modern organization management, and human management strategy positively correlate to the development of becoming a high- performance organization. This research study has set the level of statistical significance at 0.05 level.

Keywords: High-Performance Organization; Organization Development; Chaibadan District Prison

สภาวการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบันพบว่า สังคมไทยได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งปัจจัยภายในและภายนอกอันเกิดจากการพัฒนาด้านเทคโนโลยีและนโยบายการพัฒนาประเทศ ตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ส่งผลให้องค์การหรือหน่วยงานต่าง ๆ ต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน รวมถึงการพัฒนาองค์การให้เกิดความยั่งยืนสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานในรูปแบบใหม่ มีการมอบความรับผิดชอบให้กับพนักงานแต่ละคนให้มีส่วนร่วมในแต่ละงานทั้งกระบวนการตั้งแต่ต้นจนกระทั่งสิ้นสุด

กระบวนการองค์กรสมรรถนะสูง (High Performance Organization) หรือเรียกกันย่อ ๆ ว่า HPO นักวิชาการบางท่านเรียกว่า องค์กรที่เป็นเลิศ (Excellence Organization) ในปัจจุบันมีหน่วยงานหลายแห่งทั้งภาคเอกชนและภาครัฐของไทยได้ให้ความสำคัญและนำเครื่องมือการบริหารต่าง ๆ มาพัฒนาหน่วยงานเพื่อก้าวไปสู่องค์กรสมรรถนะสูง สำหรับในภาครัฐที่สำคัญ เช่น กระทรวงพลังงาน และการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ได้ตั้งเป้าไว้อย่างชัดเจนในการที่จะผลักดันองค์กรให้กลายเป็น HPO ให้ได้ ซึ่งผู้บริหารของหน่วยงานได้ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้เป็นอย่างมากจากค่านิยมดังกล่าวจะเห็นได้ว่าในอดีตเรามองกันเพียงว่าองค์กรหรือหน่วยงานที่เก่งหรือมีสมรรถนะสูงนั้นคือองค์กรที่สามารถทำงานบรรลุเป้าหมายที่กำหนด ระบบภายในขององค์กรเป็นอย่างไรไม่สำคัญ ทำให้บางครั้งการบรรลุเป้าหมายเกิดจากปัจจัยอื่น ๆ ไม่ได้ เกิดจากองค์กรนั้นหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ ว่าหน่วยงานทำงานสำเร็จเพราะโชคช่วย ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะไม่ยั่งยืนเพราะไม่มีระบบที่ดี แนวคิดใหม่มองว่าเพียงบรรลุเป้าหมายที่กำหนดยังไม่พอแต่องค์กรนั้นจะต้องมีระบบการบริหารจัดการภายในที่ดีด้วยจึงจะเป็นองค์กรที่มีสมรรถนะสูงและเกิดความยั่งยืนในการทำงานในระยะยาว (วิเชียร คงเทพ, 2561)

เรือนจำกลาง อำเภอย้ายบาดาล จังหวัดลพบุรี เป็นหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค สังกัดกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรมภารกิจในการปฏิบัติงานตามกรอบแนวทางการดำเนินตามยุทธศาสตร์ของกรมราชทัณฑ์ซึ่งได้กำหนดวิสัยทัศน์องค์กรสมรรถนะสูงด้านการควบคุมและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง แบบมีอาชีพบูรณาการมาตรฐานและนวัตกรรม และพันธกิจไว้เป็นแนวทาง โดยจะใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการและผลักดันให้ดำเนินงานตามแผน/โครงการ ภายใต้ยุทธศาสตร์วิเคราะห์และกำหนดแนวทางให้บรรลุผลตามนโยบายที่ได้รับมอบหมายเพื่อให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ มีการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาเรือนจำอำเภอย้ายบาดาล พบปัญหาด้านการบริหารงานทำให้มีอุปสรรคต่อการบริหารการปกครองและการพัฒนา การประสานงานยากและใช้เวลานาน บุคลากรยังขาดความรู้ความเข้าใจในระบบการบริการสมัยใหม่ ที่มีเทคนิคและเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาเกี่ยวข้องขาดความคล่องตัวในการบริหารจัดการและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างองค์กรเอกชนภาคประชาชนและส่วนราชการมีน้อยและมีการทำงานในลักษณะที่ซ้ำซ้อนกัน ไม่มีความชัดเจนในบทบาท ภารกิจและหน้าที่อีกทั้งการบริหารงานขององค์การส่วนใหญ่มีเป้าหมายและทิศทางในการทำงานเพื่อตอบสนองนโยบายส่วนกลางแต่เรือนจำอำเภอย้ายบาดาลก็ปรารถนาที่จะก้าวไปสู่ การเป็นองค์การสมรรถนะสูง

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าเรือนจำอำเภอย้ายบาดาล จังหวัดลพบุรี ต้องพัฒนาไปสู่องค์กรที่มีสมรรถนะสูงเพื่อยกระดับคุณภาพเรือนจำ ให้เป็นองค์กรที่มีขีดสมรรถนะสูงประสบความสำเร็จตามวิสัยทัศน์และบรรลุเป้าหมายตามพันธกิจหลัก ให้ได้รับการยอมรับ ในระดับประเทศ ระดับโลก สอดคล้องกับเป้าหมายของกรมราชทัณฑ์และกระทรวงยุติธรรม ที่ต้องการยกระดับขีดความสามารถของส่วนราชการให้เป็นองค์การสมรรถนะสูง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพปัจจัยและกระบวนการพัฒนาที่ส่งผลต่อการเป็นองค์การสมรรถนะสูงของเรือนจำอำเภอย้าย

บาดาล ภายใต้แนวคิดและทฤษฎีปัจจัยกระบวนการ การพัฒนาองค์การสมรรถนะสูง ทั้งนี้เพื่อแสวงหาแนวทางในการสร้างขีดความสามารถและนำพาองค์กรที่สามารถแข่งขันได้และอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป ดังนั้น เรือนจำอำเภอย้ายบาดาล จังหวัดลพบุรี จึงมีความจำเป็นต้องการพัฒนาเรือนจำฯ ให้เป็นองค์การสมรรถนะสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวิชาการ ให้มีการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่ การเป็นเรือนจำชั้นนำของประเทศที่มีคุณภาพ และให้มีความสอดคล้องกับบริบทแวดล้อม ทั้งด้านนโยบายและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในยุคปัจจุบัน เพื่อตอบสนองนโยบายการบริหารประเทศ และความต้องการของสังคม ยกระดับคุณภาพการบริหารองค์การให้บรรลุเป้าหมายตามพันธกิจหลักได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลโดยตรงต่อสังคมต่อผู้ต้องขังและประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์การสมรรถนะสูงของเรือนจำอำเภอย้ายบาดาล จังหวัดลพบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์การสมรรถนะสูงของเรือนจำอำเภอย้ายบาดาล จังหวัดลพบุรี

การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์การสมรรถนะสูง

กรอบแนวคิดของปัจจัยการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์การสมรรถนะสูง นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีงานวิจัยต่าง ๆ ซึ่งพบว่าสิ่งที่น่า่องค์การให้มีการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์การสมรรถนะสูงนั้น มิได้เกิดจากปัจจัยหนึ่งปัจจัยเดียว แต่มีองค์ประกอบอีกหลายประการที่สิ่งน่า่องค์การไปสู่การเป็นองค์การสมรรถนะสูง โดยเฉพาะในหน่วยงานของกรมราชทัณฑ์ที่ใช้ใน

การศึกษาครั้งนี้อาจจะมีลักษณะแตกต่างจากองค์การภาคเอกชนที่ได้มีการวิจัยไว้แล้วจำนวนมาก เนื่องจากไม่สามารถประจักษ์ผลประโยชน์ประกอบกันได้ นอกจากนี้ยังต้องอาศัยความต่อเนื่องในทางการดำเนินงานเป็นระยะเวลานาน นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าในปัจจุบันทำให้องค์การต่าง ๆ ต้องปรับโครงสร้างและมีรูปที่หลากหลายขึ้น ทำให้ผลต่อการเปลี่ยนระบบและวิธีการทำงานซึ่งจะมีผลกระทบต่อบุคลากรที่ปฏิบัติงานทั้งในเชิงกายภาพและจิตใจ ทำให้ฝ่ายบริหารไม่เพียงต้องตัดสินใจเปลี่ยนโครงสร้างขององค์การ แต่จะต้องสามารถวางแผนและทำการพัฒนาองค์การประกอบกัน จากการที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเบื้องต้นนั้นทำให้ทราบถึงการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์การสมรรถนะสูงได้ดังนี้ 1) การนำองค์การ 2) การบริหารยุทธศาสตร์ 3) การบริหารองค์การสมัยใหม่ 4) การมีพันธมิตรเครือข่าย 5) การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล 6) ระบบธรรมาภิบาล 7) ค่านิยมและวัฒนธรรมองค์การ แล้วนำมาบูรณาการและสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดการวิจัย

ผลจากการสังเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยมีผลต่อการเป็นองค์การสมรรถนะสูง คณะผู้วิจัยพบว่า แนวคิดที่ส่งผลต่อการเป็นองค์การสมรรถนะสูงมีทั้งหมด 7 ปัจจัย แต่ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้หลักเกณฑ์พิจารณาจากความถี่ของกระบวนการที่สอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการที่มีความถี่ ตั้งแต่ 6 คนขึ้นไปมาศึกษาในครั้งนี้ ซึ่งทำให้ได้องค์ประกอบที่จะใช้ในการศึกษาจำนวน 4 ปัจจัย ได้แก่

1. การนำองค์การ หมายถึง วิธีการที่ผู้นำระดับสูงชี้แนะและทำให้หน่วยงานมีความยั่งยืน การกำหนดวิสัยทัศน์ ค่านิยม และความคาดหวังในผลการดำเนินการของสถาบัน โดยเน้นการสื่อสารระหว่างผู้นำระดับ สูงกับผู้ปฏิบัติงาน ยกระดับทักษะความเป็นผู้นำของแต่ละคน มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ระดับองค์กรและพัฒนาผู้นำในอนาคต หน่วยงาน การสร้างบรรยากาศเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้มีการประพฤติปฏิบัติตามจริยธรรม และมีผลการดำเนินการที่ดียิ่งขึ้น

2. การบริหารยุทธศาสตร์ หมายถึง การกำหนดทิศทางองค์การ การวางยุทธศาสตร์ การสื่อสารและ การถ่ายทอดยุทธศาสตร์ การเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ โครงการและงบประมาณ โครงสร้างและกระบวนการทำงาน สมรรถนะและความสามารถของบุคลากร วัฒนธรรมและค่านิยมในการทำงาน ความรู้และระบบข้อมูลสารสนเทศ ระบบการประเมินผลการปฏิบัติงาน ระบบการจูงใจและผลการตอบแทน ความสามารถที่จะขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ทักษะ ความสามารถของผู้บริหาร ความมุ่งมั่นของผู้บริหาร การทำงานร่วมกับผู้อื่นในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ การแบ่งปันความรู้ที่สำคัญภายในองค์กร นำผลจากการประเมินมาใช้ในการปรับปรุง

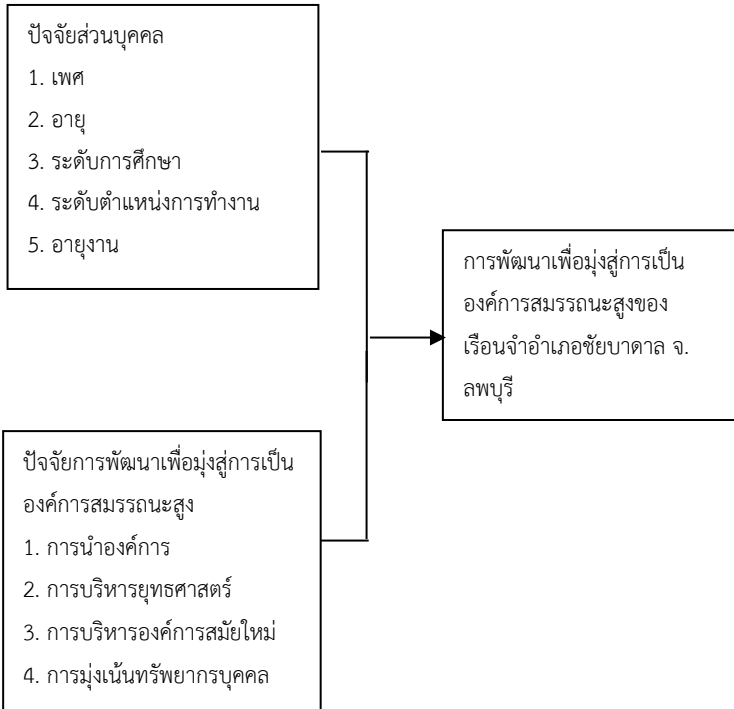
3. การบริหารองค์การสมัยใหม่ หมายถึง โครงสร้างองค์การมีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนไปตามภารกิจมีการนำเทคนิคและวิธีการทางการบริหารแบบสมัยใหม่มาปรับใช้ในองค์การและนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้าใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน มีการกระจายอำนาจในการทำงาน เน้นการทำงานแบบเป็นทีมเน้นผลงานการทำงานมากกว่ากฎระเบียบ การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้

4. การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล หมายถึง การมุ่งเน้นวิธีปฏิบัติต่าง ๆ ที่สำคัญนำไปสู่บรรยากาศการทำงานที่มีสมรรถนะสูงและใส่ใจกับผู้เรียนรู้ รวมทั้งผูกใจผู้ปฏิบัติงานให้ทำงานเพื่อสนับสนุนบรรยากาศและทำให้องค์กรสามารถปรับเปลี่ยนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอันนำไปสู่ความสำเร็จ

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อศึกษาการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของเรือนจำอำเภอย้ายบาดาล จังหวัดลพบุรี โดยมีวิธีการวิจัยดังนี้

กลุ่มประชากร คือ บุคลากรทั้งหมดของเรือนจำอำเภอย้ายบาดาล จังหวัดลพบุรี ทั้งหมดจำนวน 52 คนแบ่งเป็น 4 ระดับ ได้แก่ 1. ผู้บริหารระดับสูง 2. ผู้บริหารระดับกลาง 3. ผู้บริหารระดับต้น 4. เจ้าหน้าที่ของเรือนจำ ของเรือนจำอำเภอย้ายบาดาล จังหวัดลพบุรี

เครื่องมือสำหรับการทำวิจัย เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเอง โดยมีผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจสอบคำถามปลายเปิด (Closed-End Questionnaire) และคำถามแบบปลายปิด (Open-End Questionnaire) โดยใช้คำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert's Five Rating Scale) เพื่อให้กลุ่มประชากรเลือกตอบความหมาย ตรวจสอบคุณภาพค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (IOC)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยส่งแบบสอบถามให้กลุ่มประชากรจำนวน 52 คน เพื่อตอบแบบสอบถามตามข้อเท็จจริง โดยการแจกแบบสอบถามด้วยตนเองทั้งหมด และนำแบบสอบถามที่ได้รับคืน มาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ในการตอบแบบสอบถาม จากนั้นนำข้อมูลไปประมวลผลผ่านโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถามทุกฉบับตรวจสอบการให้คะแนนของแบบสอบถามทั้งหมด แล้วนำมาวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลโดยแบ่งออกดังนี้

1. วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีแจกแจงความถี่ (Frequency Distributions) หาค่าร้อยละ (Percentage) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2. วิเคราะห์ระดับการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ใช้วิธีหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยแปลความหมายคะแนนเฉลี่ย ระดับการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูง นำมาพิจารณาในระดับเกณฑ์เป็นรายเรื่องและรายข้อและนำค่าเฉลี่ยที่ได้ไปเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ในการแปลความหมายช่วงคะแนน โดยมีเกณฑ์การแบ่งความกว้างของระดับคะแนนในแต่ละระดับคำนวณ

3. วิเคราะห์ผลการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ใช้การวิเคราะห์ค่า t และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way analysis of variance)

4. วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ใช้การหาสถิติสหสัมพันธ์ (Correlation analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เพื่อต้องการศึกษาระดับการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล

จากการศึกษาบุคลากรของเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี พบว่าประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 90.4 มีอายุในช่วง 31-40 ปี และ 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 44.2 ส่วนใหญ่จบการการศึกษาในระดับปริญญาตรี คิด

เป็นร้อยละ 59.6 มีตำแหน่งระดับเจ้าหน้าที่ของเรือนจำ คิดเป็นร้อยละ 48.2 และมีอายุราชการน้อยกว่า 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 53.8

2. ผลการวิเคราะห์ระดับการพัฒนาเพื่อบ่มงู่การเป็นองค์การสมรรถนะสูง

ตารางที่ 2 สรุปผลการวิเคราะห์ระดับการพัฒนาเพื่อบ่มงู่การเป็นองค์การสมรรถนะสูง

ปัจจัยการพัฒนาเพื่อบ่มงู่การเป็นองค์การสมรรถนะสูง	ค่าเฉลี่ย	แปลผล	ลำดับที่
1. การนำองค์การ	3.79	มาก	1
2. การบริหารยุทธศาสตร์	3.73	มาก	2
3. การบริหารองค์การสมัยใหม่	3.57	มาก	3
4. การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล	3.37	ปานกลาง	4
รวมทุกด้าน	3.61	0.92	

จากตารางพบว่า ระดับการพัฒนาเพื่อบ่มงู่การเป็นองค์การสมรรถนะสูง ภาพรวมอยู่ในระดับมาก พบว่า ระดับการพัฒนาบ่มงู่การเป็นองค์การสมรรถนะสูงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการนำองค์การ ด้านการบริหารยุทธศาสตร์ ด้านการบริหารองค์การสมัยใหม่ ด้านมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล

3. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อระดับการพัฒนาสู่องค์การสมรรถนะสูง

ตารางที่ 3: สรุปผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อระดับการพัฒนาสู่องค์การสมรรถนะสูง

จำแนกตามด้าน	Sig	ผลการทดสอบสมมติฐาน
1. เพศ	0.852	ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน
2. อายุ	0.236	ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน
3. ระดับการศึกษา	0.275	ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน
4. ตำแหน่งการทำงาน	0.587	ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน
5. อายุราชการ	0.603	ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อระดับการพัฒนาสู่องค์การสมรรถนะสูง

สามารถสรุปตัวแปรส่วนบุคคลที่ใช้ทดสอบสมมติฐานได้ดังนี้

1. เพศ จากสมมติฐานที่กำหนดไว้ว่าปัจจัยด้านเพศของบุคลากรเรือนจำอำเภอชัยบาดาลที่แตกต่างกันมีผลต่อระดับการพัฒนาสู่องค์การสมรรถนะสูงที่ต่างกัน ซึ่งจากการทดสอบสมมติฐานพบว่าค่า sig ที่ได้มีค่าเท่ากับ 0.82 ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดไว้ที่ระดับ 0.05 แสดงว่า ปัจจัยด้านเพศที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อระดับการพัฒนาสู่องค์การสมรรถนะสูง

2. อายุ จากสมมติฐานที่กำหนดไว้ว่าปัจจัยด้านอายุของบุคลากรเรือนจำอำเภอชัยบาดาลที่แตกต่างกันมีผลต่อระดับการพัฒนาสู่องค์การสมรรถนะสูงที่ต่างกัน ซึ่งจากการทดสอบสมมติฐานพบว่าค่า sig ที่ได้มีค่าเท่ากับ 0.23 ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดไว้ที่ระดับ 0.05 แสดงว่า ปัจจัยด้านอายุที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อระดับการพัฒนาสู่องค์การสมรรถนะสูง

3. ระดับการศึกษา จากสมมติฐานที่กำหนดไว้ว่าปัจจัยด้านระดับการศึกษาของบุคลากรเรือนจำอำเภอชัยบาดาลที่แตกต่างกันมีผลต่อระดับการพัฒนาสู่องค์กรสมรรถนะสูงที่แตกต่างกัน ซึ่งจากการทดสอบสมมติฐานพบว่าค่า sig ที่ได้มีค่าเท่ากับ 0.27 ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดไว้ที่ระดับ 0.05 แสดงว่า ปัจจัยด้านระดับการศึกษาที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อระดับการพัฒนาสู่องค์กรสมรรถนะสูง

4. ตำแหน่งการทำงาน จากสมมติฐานที่กำหนดไว้ว่าปัจจัยด้านตำแหน่งการทำงานของบุคลากรเรือนจำอำเภอชัยบาดาลที่แตกต่างกันมีผลต่อระดับการพัฒนาสู่องค์กรสมรรถนะสูงที่แตกต่างกัน ซึ่งจากการทดสอบสมมติฐานพบว่าค่า sig ที่ได้มีค่าเท่ากับ 0.58 ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดไว้ที่ระดับ 0.05 แสดงว่า ปัจจัยด้านตำแหน่งการทำงานที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อระดับการพัฒนาสู่องค์กรสมรรถนะสูง

5. อายุราชการ จากสมมติฐานที่กำหนดไว้ว่าปัจจัยด้านอายุราชการของบุคลากรเรือนจำอำเภอชัยบาดาลที่แตกต่างกันมีผลต่อระดับการพัฒนาสู่องค์กรสมรรถนะสูงที่แตกต่างกัน ซึ่งจากการทดสอบสมมติฐานพบว่าค่า sig ที่ได้มีค่าเท่ากับ 0.60 ซึ่งมากกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดไว้ที่ระดับ 0.05 แสดงว่า ปัจจัยด้านอายุราชการที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อระดับการพัฒนาสู่องค์กรสมรรถนะสูง

4. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูง

ตารางที่ 4: สรุปผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูง

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูง			
		ปัจจัยการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่องค์กรสมรรถนะสูง	ระดับการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่องค์กรสมรรถนะสูงของเรือนจำอำเภอชัยบาดาล
1. ด้านการนำองค์กร	Pearson Correlation	1	.889*
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	52	52
2. ด้านการ บริหาร ยุทธศาสตร์	Pearson Correlation	1	.932*
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	52	52
3. ด้านการ บริหาร องค์กรสมัยใหม่	Pearson Correlation	1	.961*
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	52	52
4. ด้านการ มุ่งเน้น ทรัพยากรบุคคล	Pearson Correlation	1	.940*
	Sig. (2-tailed)		.000
	N	52	52

จากการศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัย ด้านการนำองค์กร ด้านการบริหาร ยุทธศาสตร์ ด้านการบริหารองค์กรสมัยใหม่ ด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล มีความสัมพันธ์เพิ่มขึ้นต่อระดับการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่องค์กรสมรรถนะสูงของเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาระดับการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่มีตัวแปรการนำองค์การที่มีค่าเฉลี่ยระดับสูงสุด ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ศิริศรีมี ประสานแก้ว (2556) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยเชิงสาเหตุทุกระดับในการพัฒนามหาวิทยาลัยสู่องค์กรสมรรถนะสูง แบบบูรณาการพหุมิติ ศึกษากรณีมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยทักษิณและมหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ ตัวแปรการนำองค์การที่มีค่าเฉลี่ยระดับสูงสุด และสอดคล้องกับ สุขพงษ์ สุขพิพัฒน์ และคณะ (2558) ได้ทำการศึกษาการบริหารมหาวิทยาลัยรังสิตให้เป็นองค์กรสมรรถนะสูง มีค่าเฉลี่ยปัจจัยด้านผู้นำหรือการนำองค์การสูงสุด ทั้งนี้เพราะเรือนจำอำเภอชัยบาดาลมีผู้บริหารหรือหัวหน้าส่วนต่าง ๆ มีการถ่ายทอดความรู้ วิสัยทัศน์และค่านิยมของหน่วยงานให้กับเจ้าหน้าที่เพื่อเป็นความเข้าใจตรงกันและสามารถนำไปปฏิบัติได้ จึงจะนำไปสู่การพัฒนาสู่องค์กรสมรรถนะสูง

จากผลการเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อระดับการพัฒนาสู่องค์กรสมรรถนะสูง เพศ อายุการศึกษา ตำแหน่งการทำงาน และอายุราชการส่วนใหญ่มีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกัน เป็นผลมาจากหน่วยงานให้ความสำคัญและยอมรับความสามารถของหน่วยงานอย่างเสมอภาคกัน ซึ่งขัดแย้งกับผลการศึกษาของ วิษณุ เทพสินธพ (2560) มีระดับความคิดเห็นต่อองค์กรสมรรถนะสูงของบริษัทอินบิสโก้ (ประเทศไทย) จำกัด จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งในการทำงานและประสบการณ์ทำงาน พบว่า พนักงานที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อองค์กรสมรรถนะสูง ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เรือนจำอำเภอชัยบาดาลมีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกันอาจเนื่องจากระดับการศึกษาเป็นบ่อเกิดทำให้มีความรู้ความ คิดเห็นและความเข้าใจที่ลึกซึ้งในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานทั้งในด้านภาวะผู้นำ สารสนเทศ กระบวนการบริหาร การให้ความสำคัญแก่บุคลากร และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและต่อความเป็นองค์กรสมรรถนะสูงที่แตกต่างกัน โดยกลุ่มตัวอย่างยังคงมี

ปัญหาอย่างมากโดยเฉพาะในด้านสารสนเทศ และการตอบโจทย์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนั้นองค์กรจึงยังต้องให้ความสำคัญกับการส่งผ่านข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการรับรู้และทราบถึงกระบวนการดำเนินงานด้านต่าง ๆ และรวมถึงการทราบผลลัพธ์การดำเนินงานขององค์กรอย่างทั่วถึง เพื่อที่บุคลากรจะมีโอกาสมีส่วนร่วมในการพัฒนาปัจจัยสมรรถนะสูง องค์กรให้สูงขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง และในส่วนของประเด็นเกี่ยวกับพนักงานที่มีตำแหน่งงานแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อองค์กรสมรรถนะสูงที่ต่างกันอาจเป็นผล เนื่องจากแต่ละตำแหน่งงานของระดับการบริหารที่ต่างระดับกันจะมีความยากง่ายและซับซ้อนของการปฏิบัติงานที่แตกต่างกันอันได้แก่ ความสามารถในการสื่อสารด้านภาษาอังกฤษ ความสามารถในการเขียนภาษาอังกฤษ ความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ในการปฏิบัติงาน เป็นต้น ส่งผลต่อการสั่งสม ความรู้และประสบการณ์แตกต่างกัน ดังนั้น พนักงานจึงมีตำแหน่งทำงานที่แตกต่างกัน จึงมีความคิดเห็นต่อความเป็นองค์กรของสมรรถนะสูงที่แตกต่างกันด้วย ในเรื่องนี้อองค์กรจะต้องเน้นการพัฒนา ฝึกอบรมให้ความรู้ทักษะและพบประสบการณ์ในการทำงานกับพนักงานในตำแหน่งงานต่าง ๆ เพื่อให้เกิด มีความรู้และประสบการณ์สูงขึ้นและจากผลการศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงด้วยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สัน พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูง มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับมากในทุกด้าน ทั้งนี้อาจเนื่องจากการที่องค์กรนั้นได้เป็นองค์กรที่มีสมรรถนะสูงย่อมเกิดจากความสามารถ ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในองค์กร เป็นการพัฒนาเจ้าหน้าที่เพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงใน ทุก ๆ ด้าน เนื่องจากการมีศักยภาพขององค์กรในการจำกัดสมรรถนะสูงเป็นรากฐานที่สำคัญที่จะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จที่ยาวนาน ดังนั้นปัจจัยขององค์กรสมรรถนะสูง มีความสัมพันธ์กับด้านการนำองค์กร ด้านการบริหารยุทธศาสตร์ ด้านการบริหารองค์กรสมัยใหม่ ด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล ซึ่งสอดคล้อง กับ ศิริศรีมี ประสานแก้ว (2556) ได้ทำการศึกษา

เรื่องปัจจัยเชิงสาเหตุทุกระดับในการพัฒนามหาวิทยาลัยสู่องค์กรสมรรถนะสูง แบบบูรณาการพหุมิติ ศึกษากรณีมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์มหาวิทยาลัยทักษิณและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตัวแปรการนำ องค์กรโดยผู้นำ ระดับสูงจะมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกซึ่งสอดคล้องกับ วิษณุ เทพสินธพ (2560) ได้ทำ การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงขององค์กรบริหารส่วนตำบลในเขตภาคเหนือตอนล่าง พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงในด้านการนำองค์กร ด้านการบริหารยุทธศาสตร์ ด้านการบริหารองค์การสมัยใหม่ ด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล มีอิทธิพลในเชิงบวก

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาครั้งนี้สามารถเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของเรือนจำชัยบาดาลได้ดังนี้

1. ในด้านการนำองค์กร ควรประสานงานขององค์กรกับเจ้าหน้าที่ยังขาดความรู้ให้ทั่วถึง โดยเพิ่มการถ่ายทอดความรู้ให้กับเจ้าหน้าที่หรือการสื่อสารที่เข้าถึงเจ้าหน้าที่ได้ง่าย เช่น การใช้แอปพลิเคชันในการแจ้งข้อมูลข่าวสาร ถ่ายทอดความรู้ในกลุ่มของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน องค์กรมีการถ่ายทอดให้หน่วยงานมีความรู้และเข้าใจวิสัยทัศน์และค่านิยมขององค์กรให้กับเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานเพื่อที่จะเข้าใจตรงกันและสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและชัดเจน นอกจากนั้นในประเด็นของการปฏิบัติงานต่าง ๆ ที่ควรนำไปพัฒนาต่อไป

2. ด้านการบริหารยุทธศาสตร์ ควรให้เจ้าหน้าที่ในองค์กรได้รับการฝึกอบรมในการแปลงยุทธศาสตร์เพื่อนำไปปฏิบัติงานให้ตรงกับความต้องการในการเป็นแนวปฏิบัติที่ดี ให้องค์กรประเมินสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกก่อนที่จะจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้กระบวนการต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบโครงการ จะมีส่วนเกี่ยวข้อง คือ การวางแผน กำหนด กระบวนการทำงาน ควบคุม ไปจนถึงการประเมินผล จึงทำให้

การบริหารยุทธศาสตร์มีผลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงได้ จึงสามารถนำไปพัฒนาต่อไป

3. ด้านการบริหารองค์การสมัยใหม่ ควรให้เจ้าหน้าที่เห็นความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมมากกว่าการทำงานแบบเฉพาะตัวบุคคล เพื่อให้เจ้าหน้าที่ทุกคนสามารถร่วมกันทำงานที่ได้รับมอบหมายเป็นอย่างดี โดยมีการประชุม วางแผน ระดมสมอง ร่วมกัน จะทำให้กลยุทธ์การบริหารสู่ความเป็นเลิศ ให้เจ้าหน้าที่ที่ได้รับการส่งเสริมการอบรม การพัฒนาความรู้ในด้านความรู้เรื่องกฎหมาย เรื่องการปฏิบัติต่อผู้คุมขัง เป็นต้น

4. ด้านการมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล ควรสร้างขวัญ กำลังใจให้กับเจ้าหน้าที่เพื่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานทำให้การพัฒนางานให้ดีขึ้น สามารถวางแผนการปฏิบัติงานเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิด ได้รับความไว้วางใจและเชื่อมั่นในความสามารถ มีความรู้สึกว่าได้รับส่วนหนึ่งของผลงานที่ประสบความสำเร็จ อาทิเช่น เพิ่มค่าตอบแทนเงินเดือนมากขึ้น ให้สวัสดิการกับเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ สร้างกิจกรรมในการทำงานให้มีบรรยากาศที่ผู้ร่วมงานแรงจูงใจในการทำงาน องค์กรควรนำข้อปฏิบัติไปพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

พะเยาว์ อินทอง. 2560. การพัฒนาหน่วยงานภาครัฐสู่องค์กรสมรรถนะสูง :

กรณีศึกษา กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงพลังงาน. การศึกษาค้นคว้า

อิสระหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ภาวนา กิตติวิมลชัย. 2557. **คุณลักษณะและแนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนา**

สถาบันอุดมศึกษาสู่การ เป็นองค์กรสมรรถนะสูง วิทยาลัยพยาบาลบรม

ราชชนนีพิยะยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวง

สาธารณสุข.

วิเชียร คงเทพ. 2561. องค์กรสมรรถนะสูง (High Performance Organization). ค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2564, จาก

https://www.gotoknow.org/posts/332542?fbclid=IwAR3ahTiQcU1AhUTCJhdx68.yRh-ERc0fL24qL_VYRX9MQB9eXuxmF6PGaw-CE.

วิชญ์ เทพสินธพ. 2560. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของ
องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตภาคเหนือตอนล่าง. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

ศศิรัศม์ ประสาทแก้ว. 2556. ปัจจัยเชิงสาเหตุทุกระดับในการพัฒนามหาวิทยาลัยสู่
องค์กรสมรรถนะสูงแบบบูรณาการพหุมิติศึกษาระบบมหาวิทยาลัยวลัย
ลักษณ์มหาวิทยาลัยทักษิณและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. ดุษฎีนิพนธ์
บัณฑิต, มหาวิทยาลัยทักษิณ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. 2559. การพัฒนาคุณภาพการบริหาร
จัดการภาครัฐ. ค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2564, จาก
<https://www.opdc.go.th/content/Nzc>.

สุขพงษ์ สุขพิพัฒน์. 2558. การบริหารมหาวิทยาลัยรังสิตให้เป็นองค์กรสมรรถนะ
สูง. ดุษฎีนิพนธ์บัณฑิต มหาวิทยาลัยรังสิต.

สุริยะ ทวีบุญญาวัด. 2559. รูปแบบองค์การสมรรถนะสูงของโรงเรียนมัธยมศึกษา
สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ปรัชญา
ดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อ้อยใจ สมณ. 2558. ความเป็นองค์กรสมรรถนะสูงของ บริษัท อินบัสโก้ (ประเทศ
ไทย) จำกัด. การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

Linder, J. C, and Books, J, D, 2004. “transforming the Public Sector”
Outlook Journal, 3, 26-35.

Miller,M.L. 2002. The high performance organization an assessment of virtues and values. Retrived November 28, 2016, from:
https://bahailibrary.com/.../m/miller_high_performance_organization.p..

Translated Thai References

- Inthong, P. (2017). **Development of Government Agencies towards High Performance Organization: A Case Study of Department of Skill Development**. Ministry of Energy. Independent Study, Master of Public Administration, Ramkhamhaeng University
- Kittiwimonchai, P.(2014). **Characteristics and good practice in developing higher education institutions towards the It is a high-performance organization**. Boromarajonani College of Nursing, Phayao Bangkok: Office of the Permanent Secretary, Ministry of Public Health.
- Kongthep, W. (2018). High Performance Organization. Retrieved 15 February 2021, from
https://www.gotoknow.org/posts/332542?fbclid=IwAR3ahTiQcU1AhUTCJhdx68.yRh ERc0fL24ql_VYRX9MQB9eXuxmF6PGaw-CE.
- Office of the Public Sector Development Commission. (2016). Development of quality in public administration. Retrieved 15 February 2021, from <https://www.opdc.go.th/content/Nzc>.

- Prasatkaew, S. (2013). **Multilevel causal factors in university development into a multidimensional high-performance organization, a case study of Walailak University, Thaksin University and Prince of Songkla University.** Doctor of Dissertation, Thaksin University.
- Samon, A. (2015). **A high performance organization of Inbisco (Thailand) Company Limited.** Independent Study, Master of Business Administration, Sukhothai Thammathirat Open University.
- Sukphiphat, S. (2015). **Administration of Rangsit University as a high-performance organization.** Bachelor of Dissertation Rangsit University.
- Thaweeboonyawat, S. (2016). **High Performance Organization Model of Secondary Schools Affiliation Office of the Basic Education Commission** Doctor of Philosophy Thesis, Silpakorn University.
- Thepsinthop, W. (2017). **Factors Influencing the High Performance Organization of Sub-District Administration Organization in the Lower Northern Region.** Master's Thesis, Nakhon Sawan Rajabhat University.

บทความที่ : 17
Article :



พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับ
การชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานคร

Evolution of the Use of Space for
Political Rallies in Bangkok

[Received: March 15, 2021; Revised: April 26, 2021; Accepted: April 26, 2021]

วรวัณณี ลาภอำนวยเจริญ* และ พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์*

Worrawanee Lapamnuayjaroen* and Pitch Pongsawat*

*จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย [Chulalongkorn University];

Corresponding author e-mail: worrawanee12@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองและสำรวจคุณลักษณะทางกายภาพที่มีผลต่อการเลือกใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจากพื้นที่สาธารณะเคยเกิดการใช้งานทางการเมืองในอดีตจนถึงปัจจุบันและพื้นที่สาธารณะทางการเมืองใหม่ ประกอบด้วย สนามหลวง ถนนราชดำเนิน แยกราชประสงค์ แยกปทุมวันและห้าแยกลาดพร้าว การเก็บข้อมูลประกอบไปด้วยการทบทวนวรรณกรรม การศึกษารูปแบบการชุมนุมทางการเมือง การสำรวจคุณลักษณะของพื้นที่สาธารณะ เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาปรับใช้กับการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ได้แก่ เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่สาธารณะเมื่อเกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองและผู้จัดการชุมนุมทางการเมือง เพื่อนำมาวิเคราะห์สรุปผลการศึกษา ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในอดีตมีมากกว่าและมีข้อจำกัดการใช้งานพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองน้อยกว่าในปัจจุบัน ส่วนคุณลักษณะทางกายภาพที่มีความสำคัญต่อการเลือกใช้พื้นที่ คือ ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ ตำแหน่งที่ตั้ง การสัญจรเข้าถึงง่าย ความปลอดภัย ขนาด รูปร่างและสิ่งอำนวยความสะดวก

คำสำคัญ: พื้นที่สาธารณะ; การชุมนุมทางการเมือง; คุณลักษณะทางกายภาพ

Abstract

The objective of this article is to analyze the evolution of the use of public space for political rallies and to explore the physical characteristics that are important to the selection of public spaces for political gatherings. Through this research, the researcher chooses a public space for political gatherings from public areas that had political usage in the past to the present, and a new political public area, consisting of Sanam Luang, Ratchadamnoen Road, Ratchaprasong Intersection. Pathumwan Intersection and Lad Phrao Five Intersection The data collection consists of a literature review. Study of forms of political assembly Public space feature survey The data obtained from the survey were adapted to the interviews from two sample groups: public officials at the time of political demonstrations and organizers of political rallies. To be analyzed summary of study results The results of the study showed that The use of public space for political gatherings in the past was greater and there was less restriction on the use of public space for political gatherings than today. The physical attribute that is important to the selection of a space is its symbolism. location Accessibility, security, size, shape and facilities

.Keywords: Public Space; Political Rallies; Physical Characteristics

บทนำ

พื้นที่สาธารณะเป็นองค์ประกอบสำคัญของเมืองในการออกแบบพื้นที่เพื่อชีวิตสาธารณะของมนุษย์ รองรับกิจกรรมหลากหลายของมนุษย์โดยทั่วไปพื้นที่สาธารณะมีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่งกว้างเพื่อดึงดูดให้เกิดกิจกรรมภายในพื้นที่จากผู้คนสร้างควมมีชีวิตชีวาให้กับเมือง เป็นศูนย์กลางของความสัมพันธ์ระหว่าง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง (Carr et al, 1995) และพื้นที่สาธารณะมีลักษณะสำคัญ คือ ความสามารถในการเข้าถึง ใช้งาน ได้ทุกคนอย่างเท่าเทียมเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคมผ่านการใช้พื้นที่สาธารณะแลกเปลี่ยนสินค้า ความรู้ ความคิดเห็นได้อย่างอิสระเสรี (Brill, 1989) จากลักษณะสำคัญนี้มีความสอดคล้องกับพื้นที่สาธารณะมิติทางการเมือง โดยเฉพาะการปกครองระบอบประชาธิปไตย พื้นที่สาธารณะมีบทบาทส่งเสริมการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยของพลเมืองให้ก้าวหน้ามากขึ้นผ่านการเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมทางการเมืองสามารถรวมตัวคนจำนวนมากมาชุมนุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสพการณ์ ปัญหาที่เกิดจากเศรษฐกิจและสังคม มาปรึกษาหารือหาทางออกร่วมกันในพื้นที่สาธารณะเพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกันได้ดียิ่งขึ้น (Arendt, 1958) สะท้อนให้เห็นได้ว่าพื้นที่สาธารณะเป็นมีความสำคัญในการสร้างชุมชนทางการเมืองเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์อีกด้วย อาจกล่าวได้ว่าพื้นที่สาธารณะทั้งมิติทางสถาปัตยกรรมผังเมืองและมิติทางการเมืองเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันในการใช้ชีวิตร่วมกันของมนุษย์ผ่านการออกแบบที่ตั้งจุดและกิจกรรมที่ผลต่อการดำเนินชีวิต จากการศึกษาพบว่า พื้นที่สาธารณะในประเทศไทยส่วนมากจะศึกษาทางด้านสถาปัตยกรรมผังเมืองและการออกแบบอย่าง แนวทางการพัฒนาพื้นที่สาธารณะของ อภิศักดิ์ ไพฑูริย์ (2542) การใช้งานพื้นที่สาธารณะ กาญจน์ นทีวุฒิกุล (2550) และ ศุภยาตา ประดิษฐ์ไวยยากร (2555) การออกแบบพื้นที่สาธารณะให้ตอบสนองต่อพฤติกรรมของมนุษย์ของคนรุ่นใหม่ ธนกร จูดาศรี (2558) เมื่อพิจารณาจากการศึกษาทางด้านสถาปัตยกรรมและการออกแบบที่ผ่านมาจะพบว่าในบางส่วน

ของงานวิจัยได้สะท้อนมิติทางการเมืองไว้ อย่างเช่น การกล่าวถึงพื้นที่สาธารณะในบทบาทการเป็นพื้นที่ทางสังคมเกี่ยวข้องกับการเมืองในการบริหารหรือใช้เป็นสภา การออกแบบเพื่อให้คนทุกวัยสามารถใช้งานได้อย่างเท่าเทียม เป็นต้น และพบช่องว่างของงานวิจัยทางด้านสถาปัตยกรรมผังเมืองและการเมืองศึกษาร่วมกันมีส่วนน้อย ส่วนมากจะเป็นการศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎี อย่างงานของ ศุภชัย ชัยจันทร์ และ ณรพณ ไส้ประกอบทรัพย์ (2559)

งานวิจัยชิ้นนี้จึงต้องการศึกษาพื้นที่สาธารณะเชิงกายภาพทางสถาปัตยกรรม การวางผังและออกแบบเมืองร่วมกับมิติทางการเมือง นั่นคือการศึกษา พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปีพ.ศ. 2500-2563 เป็นการศึกษาจุดเริ่มต้นของการชุมนุมทางการเมืองในพื้นที่สาธารณะมาจนถึงปัจจุบันว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เนื่องจากพื้นที่กรุงเทพมหานครเป็นเมืองศูนย์กลางทางด้านการเมืองที่มีการชุมนุมทางการเมืองเสมอตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ. 2475 และต้องการศึกษาคุณลักษณะของพื้นที่สาธารณะที่สำคัญต่อการเลือกใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองเพื่อเป็นแนวทางให้กับเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลเมื่อเกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองและผู้จัดการชุมนุมทางการเมืองในการใช้งานพื้นที่สาธารณะในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง
2. เพื่อสำรวจคุณลักษณะทางกายภาพที่มีความสำคัญต่อการเลือกใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

บททวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดพื้นที่สาธารณะ (Public Space)

พื้นที่สาธารณะมีความหมายหลากหลายและได้นำมาศึกษาในหลายศาสตร์ทั้งทางสถาปัตยกรรม สังคมศาสตร์ มีความหมายทั่วไปเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมหลากหลายและทุกคนสามารถเข้าใช้งานได้อย่างเท่าเทียมกันไม่จำกัดกลุ่มคน เชื้อชาติ อายุ หรือเพศ ในทางสถาปัตยกรรมผังเมืองพื้นที่สาธารณะถูกยกย่องให้เป็นองค์ประกอบสำคัญของการออกแบบชุมชนเมือง (กิริติ ภัทรานนท์, 2547) ผ่านการออกแบบให้รองรับกับความต้องการใช้งานพื้นที่สาธารณะของทุกคนในสังคมมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อส่งเสริมคุณภาพที่ดีของคนในสังคม การออกแบบพื้นที่สาธารณะพบว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองเสมอ เห็นได้จากการพัฒนาของพื้นที่สาธารณะในยุคแรกเกิดจากความต้องการของชนชั้นนำในการสร้างพื้นที่ให้กับประชาชนและจัดงานพิธีสำคัญของตนเอง การออกแบบจะเน้นไปในด้านความสวยงาม หรรษา ใหญ่โตเพื่อแสดงออกถึงอำนาจส่วนมากจะเป็นการสร้างพื้นที่ในรูปแบบลานโล่ง จัดรั้ว เป็นต้น (กาญจน์ นทีวุฒิกุล, 2550) แต่ภายหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม พื้นที่สาธารณะภายในเมืองเกิดความไร้ชีวิตชีวาจากการออกแบบเมืองให้ความสำคัญกับความสะดวกสบายในการเดินทาง นั่นคือการสร้างพื้นที่ถนนให้กว้างมากกว่าทางเท้าให้คนเดินส่งผลให้เมืองขาดความมีชีวิตชีวา ความปลอดภัยและมนุษย์ไร้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน (Jacobs, 1994) นำมาสู่การออกแบบพื้นที่สาธารณะในปัจจุบันได้เกิดการพัฒนานแนวคิดการออกแบบเมืองเดินได้เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ของผู้คนผ่านการใช้พื้นที่ทางเท้าเป็นพื้นที่ในการพบปะนัดเจอ และการออกแบบพื้นที่สาธารณะให้มีพื้นที่เพียงพอต่อจำนวนของคนในเมืองอย่างไม่จำกัดรูปแบบไม่ว่าจะเป็นรูปแบบลานกว้าง จัดรั้วหรือสวนสาธารณะ

นอกจากนี้ในมุมมองของสถาปัตยกรรมผังเมืองยังมองว่าพื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ที่เชื่อมต่อความสัมพันธ์ทางการเมืองด้วยคุณลักษณะสำคัญของพื้นที่ทางกายภาพเป็นพื้นที่ที่เปิดโล่งสามารถให้ทุกคนเข้ามาใช้งานเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Goodsell, 2003) ผ่านการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นอย่างอิสระ เป็นนัยยะสำคัญของการแสดงออกทางการเมืองและการพัฒนาของการปกครองระบอบประชาธิปไตย พื้นที่สาธารณะจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบอบนี้และไม่เพียงแต่เป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจของคนเมืองแต่ยังเป็นพื้นที่สร้างกิจกรรมทางการเมืองมีผลต่อการสร้างภาพจำให้กับพื้นที่สาธารณะนั้นเป็นพื้นที่สัญลักษณ์ทางการเมือง เช่น การจัดให้พื้นที่สาธารณะอย่างสนามหลวงเป็นพื้นที่ไฮด์ปาร์ก (Hyde park) ในเมืองไทยส่งผลให้พื้นที่สนามหลวงกลายเป็นพื้นที่สัญลักษณ์ของการชุมนุมทางการเมืองมักจะถูกเลือกใช้งานรวมตัวชุมนุมในอดีต

แนวคิดพื้นที่สาธารณะทางการเมือง (Political Public Space)

จากที่กล่าวมาในข้างต้นจะพบว่าสถาปัตยกรรมผังเมืองมีความสัมพันธ์กับการเมืองผ่านพื้นที่สาธารณะในการเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนและรัฐ เนื่องจากลักษณะสำคัญคือพื้นที่สาธารณะนั้นคือการเป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าใช้งานได้ทุกคนและเปิดรับการทำกิจกรรมหลากหลาย ความสัมพันธ์ของพื้นที่สาธารณะและการเมืองเกิดขึ้นตั้งแต่การออกแบบเมืองในยุครีกได้สร้างพื้นที่โล่งกว้างขนาดใหญ่ คือ อะกอร่า (Agora) เป็นพื้นที่รวมกิจกรรมของประชาชน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองภายในมีการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะทั้งเป็นที่แลกเปลี่ยนสินค้า (ตลาด) และเป็นพื้นที่สภานในการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นในเรื่องการปกครองเมืองนำไปสู่การรวมตัวเพื่อปรึกษาหารือ หรือ ตัดสินปัญหาทางการเมืองที่เกิดขึ้นร่วมกัน เป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดการปกครองระบอบประชาธิปไตยในการกระจายอำนาจสู่ประชาชนให้เป็น

ผู้มีส่วนร่วมในการปกครอง ยุคกรีกจึงเป็นยุคเริ่มแรกของการพัฒนาพื้นที่สาธารณะและระบบประชาธิปไตยซึ่งเป็นต้นแบบสำคัญของการพัฒนาพื้นที่สาธารณะทางการเมือง

พื้นที่สาธารณะทางการเมืองได้มีการนำมาศึกษาอย่างแพร่หลายมีนักคิดคนสำคัญกล่าวถึงนั่นคือ Habermas (1974) มองว่าพื้นที่สาธารณะต้องเป็นพื้นที่ที่มีขอบเขตสามารถเข้าใช้งานได้ทุกคนเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกันทางสังคมโดยพื้นที่สาธารณะมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาคุณค่าของระบอบประชาธิปไตยและคนชนชั้นกลาง ในการใช้พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ต่อสู้ทางการเมืองเพื่อแสดงออกถึงสิ่งที่ต้องการ การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองจะต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ไม่ควรนำเรื่องประโยชน์ส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความตระหนักในหน้าที่พลเมืองและความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นกับคนทุกชนชั้นในการใช้พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่กระจายข้อมูล ซึ่งเป็นแนวคิดที่ Fraser (2004) นักวิชาการด้านการเคลื่อนไหวทางสังคมแย้งว่าในทางปฏิบัติจุดเริ่มต้นของการรวมตัวกันแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือออกมารวมตัวในพื้นที่สาธารณะมักเกิดขึ้นมาจากการได้รับผลกระทบต่อประโยชน์ส่วนตัวของกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบคล้ายกันออกมาเรียกร้องในพื้นที่สาธารณะ แม้พื้นที่สาธารณะจะเป็นพื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนความคิดอย่างเท่าเทียมแต่ในความเป็นจริงการถกเถียงมักมีกลุ่มที่เสียเปรียบเสมอโดยเฉพะผู้เห็นต่าง ดังนั้นพื้นที่สาธารณะอาจไม่ก่อให้เกิดความเท่าเทียมกันของพลเมืองตามแนวคิดทางการเมืองในอุดมคติของฮาเบอร์มาส

นอกจากนี้ Parkinson (2012) ศึกษาพื้นที่สาธารณะด้านกายภาพและการแสดงออกทางการเมืองระบอบประชาธิปไตยพบว่าการแสดงออกทางการเมืองมี 4 ประเภทหลักคือ การบรรยายเหตุการณ์ การเรียกร้อง การพินิจพิเคราะห์ตรวจสอบ และการแสดงเครื่องหมายหรือการเป็นตัวแทน จำเป็นต้องใช้พื้นที่ทางกายภาพเป็นพื้นที่แสดงออกถึงการทำกิจกรรมเพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงผลกระทบโดยใช้จำนวน

คนเป็นตัวชี้วัด ในการแสดงออกทางการเมืองลักษณะทางกายภาพที่ส่งผลต่อการเลือกใช้พื้นที่มีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่งกว้างง่ายต่อการมองเห็น ขนาดของพื้นที่มักจะเลือกใช้พื้นที่ขนาดเล็ก แคบมากกว่าพื้นที่กว้างมีผลต่อมุมมองแสดงถึงการชุมนุมมีขนาดเยอะ ผู้คนเข้าร่วมจำนวนมาก การเข้าถึงง่ายของพื้นที่และความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Taha (2016) พื้นที่สาธารณะทางการเมืองจะต้องมีลักษณะเปิดกว้างต้อนรับคนทุกกลุ่มเข้ามารวมตัวในพื้นที่เดียวกันเพื่อสร้างคุณค่าทางประชาธิปไตยผ่านพื้นที่ ซึ่งพื้นที่ทางกายภาพมีผลต่อการแสดงออกของประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก โดยมีลักษณะทางกายภาพที่สำคัญเพิ่มเติมมาคือ ความหลากหลาย รูปร่างของพื้นที่ การมีส่วนร่วมของประชาชน สิ่งอำนวยความสะดวก การจัดการจราจรหรือการเข้าถึงพื้นที่ ความปลอดภัยและความสะดวกสบาย องค์ประกอบทางกายภาพดังกล่าวเป็นสิ่งที่ทำให้ประชาธิปไตยมีความมั่นคงในการปกครองและสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงพื้นที่ของคนในสังคม เพื่อนำไปสู่การดึงดูดให้เกิดการใช้งานพื้นที่สาธารณะในการแสดงออกทางการเมืองในการมีพื้นที่รวมตัวแสดงความคิดเห็นที่เข้าถึงได้ง่ายและเป็นอิสระ

แนวคิดการชุมนุมทางการเมือง

การชุมนุมทางการเมืองเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนมีมาติดตัวมาตั้งแต่แรกเกิดถูกระบุไว้ในมาตรา 21 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR) แต่ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขการชุมนุมเพื่อความมั่นคงประเทศชาติและต้องรักษาความปลอดภัยสาธารณะ (อรรถพล ใหญ่สว่าง, 2556) ปัจจุบันมาสู่การชุมนุมทางการเมืองมี 2 รูปแบบคือ การรวมตัวชุมนุมเพื่อสนับสนุนหรือการต่อต้านการทำงานของรัฐบาลและการปกครอง ส่วนมากมักจะเกิดจากการรวมตัวชุมนุมเพื่อต่อต้านการทำงานของรัฐบาลที่ส่งผลเสียต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นผลมาจากการบริหารทางด้าน

เศรษฐกิจ นอกจากนี้การชุมนุมทางการเมืองยังเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเท่าเทียมทางสังคมผ่านการแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในพื้นที่สาธารณะของหลากหลายกลุ่มคนเป็นองค์ประกอบสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ในประเทศที่มีการพัฒนาแนวคิดระบอบการปกครองประชาธิปไตยมาอย่างยาวนานมักจะให้ความสำคัญกับการชุมนุมทางการเมืองในฐานะเป็นเครื่องมือการสร้างอิสระทางความคิดเกี่ยวกับการเมืองของประชาชน ส่วนใหญ่เป็นประเทศในตะวันตก สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส มีการออกกฎหมายสำหรับใช้คุ้มครองการชุมนุมทางการเมืองภายใต้เงื่อนไขการชุมนุมโดยสงบปราศจากอาวุธ กฎหมายนี้ให้เสรีภาพกับผู้ชุมนุมในการใช้พื้นที่สาธารณะสามารถใช้ได้ทุกที่ไม่เว้นแต่ถนน ทางเท้า หรือตามสวนสาธารณะเพียงแต่ควรจะมีการแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบเพื่ออำนวยความสะดวกดูแลรักษาความปลอดภัยให้กับผู้เข้าร่วมชุมนุมและอำนวยความสะดวกทางด้านการจัดการจราจรเส้นทางอื่นให้กับผู้ไม่ได้เข้าร่วมการชุมนุมเพื่อให้การชุมนุมทางการเมืองสร้างผลกระทบต่อสิทธิของผู้อื่นน้อยที่สุด แม้แต่การไม่แจ้งการชุมนุมล่วงหน้าก็ไม่ถือว่ามีความผิดตามกฎหมาย ขัดแย้งกับการออกพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. 2558 ของประเทศไทยเป็นกฎหมายมีลักษณะคล้ายกับบังคับให้ขออนุญาตการชุมนุมทางการเมืองมากกว่าการแจ้งให้ทราบ หากไม่แจ้งก่อนจัดการชุมนุมนั้นมีความผิดอีกทั้งยังสร้างเงื่อนไขในการใช้พื้นที่สาธารณะในการจำกัดพื้นที่ห้ามใช้สำหรับการชุมนุมอย่างเช่น ห้ามชุมนุมในรัศมี 150 เมตรจากเขตพระบรมมหาราชวัง พระราชวังหรือพื้นที่ปิดขวางทางเข้าออกสถานที่ราชการ โรงพยาบาล เป็นต้น ทำให้กฎหมายนี้เป็นกฎหมายจำกัดสิทธิมากกว่าให้สิทธิในด้านการใช้งานพื้นที่

วิธีการวิจัย

ขอบเขตการศึกษา

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพมหานคร ปีพ.ศ.2500-2563 จากเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองที่เรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองเท่านั้น โดยเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเฉพาะเจาะจงจากพื้นที่สาธารณะที่เคยถูกใช้สำหรับการชุมนุมทางการเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2 พื้นที่ คือ สนามหลวง ถนนราชดำเนิน และพื้นที่สาธารณะที่ถูกใช้สำหรับการชุมนุมทางการเมืองใหม่ เริ่มจากปีพ.ศ. 2549 คือ แยกราชประสงค์ แยกปทุมวันและห้าแยกลาดพร้าว

งานวิจัยพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจะใช้วิธีเก็บข้อมูล 3 แบบดังต่อไปนี้

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานวิเคราะห์จากเอกสาร (Documentary Analysis)

เป็นการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง เหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะ กฎหมายพระราชบัญญัติชุมนุมสาธารณะ 2558 เป็นหลัก สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สาธารณะในการนำมาใช้สำหรับชุมนุมทางการเมืองในแต่ละยุค

การศึกษาแบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-Depth Interview) เป็นภาคการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง โดยได้ออกแบบโครงสร้างคำถามหลักเพื่อกำหนดขอบเขตการพูดคุยเอาไว้ การสัมภาษณ์จะใช้กลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจงที่จะทำการสัมภาษณ์นั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความสำคัญกับการชุมนุมทางการเมืองโดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ใช้งานพื้นที่สาธารณะสำหรับชุมนุมทางการเมือง จากตัวแทนช่วงยุค 14 ตุลา 2516 ตัวแทนเหตุการณ์เสื้อเหลืองแดงและตัวแทนกลุ่มจัดการชุมนุมทางการเมือง

ในปีพ.ศ. 2563 และเจ้าหน้าที่/ผู้รับผิดชอบพื้นที่สาธารณะในขณะเกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมือง ทั้งหมด 15 คนโดยประมาณเปลี่ยนแปลงไปตามข้อจำกัดของงานวิจัย

การศึกษาแบบสำรวจลักษณะทางกายภาพพื้นที่ (Survey Research)
เป็นส่วนของการเก็บข้อมูลหลักของการวิจัยนี้ เนื่องจากในการศึกษารั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะทำการศึกษาคุณลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สาธารณะ ประกอบไปด้วย ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ ตำแหน่งที่ตั้ง การสัญจรเข้าถึงง่าย ขนาด รูปร่าง ความปลอดภัย และสิ่งอำนวยความสะดวก

ผลการศึกษา

1. พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

จากการศึกษาและเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า พัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองในแต่ละช่วงยุคสมัยมีเงื่อนไขในการใช้พื้นที่สาธารณะแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

ช่วงที่ 1 การชุมนุมทางการเมืองของนักศึกษายุคแรกปีพ.ศ.2500-พ.ศ.2535 การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองเป็นผู้ดำเนินกิจกรรม คือ นักศึกษากลุ่มคนชนชั้นกลางและกลุ่มคนชนชั้นแรงงานเป็นผู้ขับเคลื่อนการชุมนุมทางการเมืองเพื่อเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบเผด็จการเป็นระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากในช่วงปีพ.ศ. 2500-พ.ศ.2535 เป็นช่วงแรกของการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยได้พบว่า มีการเกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะอย่างแท้จริงโดยเฉพาะพื้นที่สนามหลวง เป็นสัญลักษณ์ของประชาชนสามารถเข้าใช้งานภายในพื้นที่ได้ทุกคนอย่างเท่าเทียม แต่ในภายหลังได้เกิดการปฏิวัติสร้างความไม่พอใจให้กับประชาชนและเกิดกฎหมาย ประกาศปฏิวัติห้ามไม่ให้มีการมั่วสุมหรือชุมนุมเกิน 5 คน ในพื้นที่ใดๆก็ตาม ส่งผลให้เกิดแรงกระตุ้นการใช้งานพื้นที่สาธารณะที่บ่งบอกถึงความเป็นสัญลักษณ์ของประชาธิปไตยเป็นพื้นที่ขับเคลื่อนการ

ชุมนุมทางการเมือง ทั้งในพื้นที่สนามหลวง ถนนราชดำเนิน บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เป็นหลักในการรวมตัวชุมนุมทางการเมืองและมีการใช้พื้นที่อยู่เป็นหลักแหล่ง มีการเดินขบวนบนท้องถนนเป็นบางครั้ง (อดีตแกนนำยุคนักศึกษา 14 ตุลาคม 2516, 2564)

ช่วงที่ 2 การชุมนุมทางการเมืองยุคเสื้อเหลืองแดงปีพ.ศ.2549-2557 การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองมีผู้ดำเนินกิจกรรม คือ นักการเมืองและประชาชน 2 ฝ่ายมีความคิดเห็นแตกต่างกันจนนำมาสู่การชุมนุมทางการเมือง มีการใช้พื้นที่สาธารณะแตกต่างจากการชุมนุมของนักศึกษายุคแรก พบว่ามีการเลือกใช้พื้นที่สาธารณะบริเวณจุดสำคัญของระบบเศรษฐกิจเมืองโดยเฉพาะถนน อย่างพื้นที่แยกราชประสงค์ แยกปทุมวัน เพื่อใช้เป็นพื้นที่ปักหลักการชุมนุมทางการเมืองมีระยะเวลาเป็นเดือน เนื่องจากภายหลังจากการชุมนุมทางการเมืองที่เกิดขึ้นในพื้นที่สนามหลวง บ่อยครั้งและกิจกรรมหลากหลายในพื้นที่สนามหลวงส่งผลให้พื้นที่สาธารณะเสื่อมโทรม นำมาสู่การปรับปรุงทัศนียภาพและเกิดกฎหมายเป็นข้อจำกัดการใช้งานทางกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่สนามหลวง และการหยุดชะงักของระบบเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อบ้านเมือง รวมถึงจำนวนผู้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้การชุมนุมทางการเมืองในยุคนี้นี้เลือกใช้พื้นที่สาธารณะอย่างถนนเป็นหลักในการชุมนุมทางการเมือง เนื่องจากสามารถขยายพื้นที่ไปได้โดยไม่จำกัดและส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลทั่วไปเป็นการกดดันรัฐบาลให้เร่งแก้ไขปัญหาที่แต่ละกลุ่มได้รับผลกระทบ (ตัวแทนจากฝ่ายแนวร่วมประชาธิปไตยปีพ.ศ.2553, 2564)

ช่วงที่ 3 การชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มคนรุ่นใหม่ ปีพ.ศ.2560-พ.ศ.2563 การใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองมีผู้ดำเนินกิจกรรม คือ นักศึกษาและประชาชนทั่วไป มีการใช้พื้นที่สาธารณะคล้ายกับทั้ง 2 ช่วงที่กล่าวมา แต่มีเงื่อนไขการใช้พื้นที่สาธารณะเพิ่มขึ้นจากพระราชบัญญัติชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. 2558 เป็นตัวกำหนดในการจัดกิจกรรมชุมนุมทางการเมืองห้ามไม่ให้จัดการชุมนุมทางการเมืองในระยะรัศมี 150 เมตร จากพระบรมมหาราชวัง ส่งผลให้เกิดการหายไปของพื้นที่สาธารณะที่สำคัญต่อการชุมนุมทางการเมืองอย่างพื้นที่สนามหลวง แต่มีการใช้พื้นที่สาธารณะใหม่อย่างทางเชื่อมห้าง (Skywalk) และจุดสัญจรตามสถานีรถไฟฟ้า เป็นพื้นที่การชุมนุมรูปแบบใหม่เน้นความสะดวกสบายในการเดินทางของผู้ชุมนุมเป็นหลัก และสามารถสร้างผลกระทบได้พร้อมกันหลายพื้นที่ภายในหนึ่งวัน ซึ่งการชุมนุมในครั้งนี้นี้เรียกว่าเป็นแฟลชม็อบ (Flash mob) เป็นการจัดกิจกรรมที่มีระยะเวลาไม่ยาวนานมากตามที่กฎหมายได้ระบุ ไม่มีการปักหลักค้างคืนและยังคงใช้พื้นที่สัญลักษณ์ทางการเมืองอย่าง ถนนราชดำเนินบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยและถนนจุดสำคัญของระบบเศรษฐกิจเป็นพื้นที่ชุมนุมทางการเมืองเพื่อสร้างแรงกดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง (ผู้จัดการชุมนุมทางการเมืองปีพ.ศ.2560 และ ปีพ.ศ.2563, 2564)

2. คุณลักษณะทางกายภาพที่มีผลต่อการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง

จากการสำรวจลักษณะทางกายภาพในเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองปีพ.ศ. 2563 และเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลพื้นที่สาธารณะในขณะเกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองและผู้จัดการชุมนุมทางการเมืองพบว่าคุณลักษณะของพื้นที่สาธารณะที่สำคัญต่อการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองมีดังต่อไปนี้

1. ความเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ (Hatuka, 2018) สามารถสะท้อนออกมาได้
- 2 รูปแบบคือ สถานที่ หรือ ความรู้สึกที่มีต่อสถานที่ (Sense of space) ในการสร้าง

ประวัติศาสตร์หรือภาพจำทางการเมืองในพื้นที่นั้น และการสร้างสถาปัตยกรรมในพื้นที่สาธารณะเป็นสิ่งสะท้อนอุดมการณ์ทางการเมือง อย่าง ถนนราชดำเนิน เป็นพื้นที่แห่งการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยสำคัญในอดีตทำให้เกิดการจดจำว่าเป็นสถานที่สำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยและมีการก่อสร้างสัญลักษณ์ทางการเมือง นั่นคือ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย การใช้งานพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองจึงมักเลือกพื้นที่สะท้อนสัญลักษณ์สิ่งที่ต้องการเรียกร้องก่อนเสมอเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการชุมนุมทางการเมือง

2. ตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่สาธารณะ (Parkinson, 2012) จากการศึกษาพบว่าตำแหน่งที่ตั้งมีผลต่อการประสบความสำเร็จของการเรียกร้องทางการเมืองในการสร้างผลกระทบต่อประชาชนทั่วไปหรือระบบเศรษฐกิจ และมีผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมชุมนุมทางการเมืองโดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีการเดินทางเข้าถึงได้หลากหลายช่องทางทั้งถนน ระบบราง และรถโดยสารประจำทาง

3. การสัญจรเข้าถึงสะดวก ส่งผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองและจำนวนของผู้ชุมนุมทางการเมืองโดยเฉพาะในยุคปัจจุบันการเดินทางเข้าถึงพื้นที่สาธารณะสะดวกส่งผลให้มีผู้เข้าร่วมชุมนุมมีจำนวนมาก สามารถนัดชุมนุมทางการเมืองได้อย่างรวดเร็วและสามารถกระจายตัวพื้นที่ชุมนุมทางการเมืองจนสร้างผลกระทบต่อเมืองได้อย่างในวงกว้างหลายพื้นที่ให้การสัญจรของประชาชนทั่วไปและระบบเศรษฐกิจหยุดการดำเนินการได้

4. ขนาดของพื้นที่ ในการชุมนุมทางการเมืองหลายครั้งไม่สามารถระบุจำนวนผู้เข้าร่วมได้แน่นอน ในการเลือกพื้นที่ชุมนุมทางการเมืองจึงมักเกิดในพื้นที่ขนาดเล็กก่อนขยายหรือเคลื่อนตัวไปยังพื้นที่ขนาดใหญ่ อย่างการนัดรวมตัวผู้ชุมนุมทางการเมืองในบริเวณทางเท้าก่อนลงสู่พื้นที่ถนน ขนาดของทางเท้าจึงต้องมีความกว้างเพื่อรองรับการใช้งานของผู้คน ซึ่งในพื้นที่ศึกษาพบอุปสรรคการใช้งานทางเท้า มาจากสิ่งกีดขวางบนทางเท้าอย่าง เสาไฟฟ้า หาบแรมแผงลอย สะพานลอย เป็นต้น และ

ขนาดของพื้นที่นี้ยังมีผลต่อมุมมองจากบุคคลภายนอกสามารถสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองว่ามีจำนวนผู้เข้าร่วมมากหรือน้อย

5. รูปร่างของพื้นที่ มีความสัมพันธ์กับขนาดของพื้นที่และมีผลต่อมุมมองในการมองเห็นทั้งจากในสถานการณ์จริงและภาพถ่ายจากสื่อ (Taha, 2016) ในการสร้างผลกระทบและสะท้อนถึงพลังของมวลชนที่ออกมารวมตัวส่วนมากจะเลือกใช้พื้นที่ลักษณะแคบ ยาวอย่างถนนเป็นพื้นที่ชุมนุมทางการเมือง (ภาพ 6) หรือใช้พื้นที่สาธารณะเป็นลานโล่งกว้าง (ภาพ 7) ทั้ง 2 รูปร่างจะให้มุมมองที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีผลต่อด้านความปลอดภัยของพื้นที่ในการจัดตั้งจุดคัดกรองผู้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมือง หากรูปร่างของพื้นที่มีการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจน

6. ความปลอดภัยของพื้นที่ เป็นพื้นฐานของความปลอดภัยสาธารณะ (Public safety) ในการเลือกพื้นที่บริบทโดยรอบเป็นพื้นที่ที่มีชีวิตชีวา (Taha, 2016) มีผู้ใช้งานอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา การติดตั้งกล้องวงจรปิดหรือจุดตรวจเป็นระยะเพื่อลดการเกิดอาชญากรรม มีแสงสว่างที่เพียงพอ เป็นสิ่งจำเป็นต่อการจัดกิจกรรมการชุมนุมทางการเมือง และพื้นที่สาธารณะในลักษณะของพื้นที่ปิดล้อมหรือโอบล้อมด้วยอาคารไม่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมการชุมนุมทางการเมือง เนื่องจากสามารถเกิดเหตุอันตรายสูงของอาคารได้

7. สิ่งอำนวยความสะดวก ที่สำคัญต่อการชุมนุมทางการเมืองคือ แสงสว่าง เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความปลอดภัยให้กับพื้นที่สาธารณะ ผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง และผู้ใช้งานพื้นที่เป็นประจำ ส่วนร้านค้า แผงลอยพบว่าในพื้นที่การชุมนุมหลายครั้งมักเลือกพื้นที่มีตลาดหรือร้านค้าเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้ชุมนุมทางการเมือง นอกจากนี้ที่ยังขาดห้องน้ำสาธารณะส่งผลให้เกิดการไม่สะดวกในการใช้งานพื้นที่ทั้งกิจกรรมทั่วไปและกิจกรรมทางการเมือง

อภิปรายงานวิจัย

จากผลการศึกษาพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองพบว่าการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ไปตามวัตถุประสงค์ของแต่ละการชุมนุมทางการเมือง เห็นได้จากความแตกต่างของทั้ง 3 ยุคในการใช้พื้นที่โดยในยุคการชุมนุมนักศึกษายุคแรก การใช้พื้นที่สาธารณะส่วนมากเป็นกลุ่มนักศึกษาที่มีการรวมตัวกันเป็นผู้อุดมการณ์ทางการเมืองแน่วแน่ต้องการเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากระบอบเผด็จการ กลุ่มผู้เข้าร่วมสามารถคาดคะเนจำนวนได้จึงมักจะใช้พื้นที่สาธารณะในรูปแบบลานกว้าง อย่างสนามหลวง สนามฟุตบอลของมหาวิทยาลัยเป็นสถานที่ชุมนุมทางการเมืองและมีการใช้ถนนเป็นพื้นที่ในการเดินขบวนเพื่อแสดงออกทางสัญลักษณ์ทางการเมืองเป็นหลัก เมื่อเกิดการชุมนุมบ่อยครั้งในพื้นที่สนามหลวงได้เกิดการเปลี่ยนแปลง จากการออกระเบียบของทางหน่วยงานกรุงเทพมหานครต้องการปรับปรุงทัศนียภาพของสนามหลวงทำให้เกิดการจำกัดกิจกรรมการใช้งานพื้นที่สาธารณะ ซึ่งไม่เป็นตามหลักแนวคิดการเป็นพื้นที่สาธารณะของ Hillier ที่กล่าวไว้ว่าพื้นที่สาธารณะจะต้องมีลักษณะสำคัญคือศูนย์กลางของความหลากหลายทั้งกิจกรรม เวลา และสถานที่ ส่งผลให้พื้นที่สาธารณะทางการเมืองหายไป นำมาสู่เหตุการณ์ในยุคต่อมาคือ ยุคเสื้อเหลืองแดงต้องการชุมนุมทางการเมืองแต่ขาดพื้นที่สาธารณะรองรับกิจกรรมส่งผลให้เกิดการใช้พื้นที่ถนนแยกราชประสงค์และปทุมวัน เป็นพื้นที่ในการชุมนุมทางการเมือง เนื่องจากถนนและทางเท้าเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของความหลากหลายที่สามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา ทุกคนและทำได้ทุกกิจกรรม ถนนและทางเท้าจึงเป็นพื้นที่สาธารณะที่สำคัญตามหลักแนวคิดของ Jacob (1961) อย่างแท้จริง จนมาสู่ในยุคปัจจุบันการพัฒนาเมืองมีการขยายโครงสร้างระบบคมนาคมและมีพื้นที่ว่างสาธารณะเชื่อมต่อพื้นที่เข้าด้วยกัน การชุมนุมในยุคปัจจุบันจึงมีการใช้พื้นที่หลากหลายมากขึ้น อย่างเช่น บริเวณทางเชื่อมห้างแยกปทุมวัน (Skywalk) หรือ ถนนห้าแยกลาดพร้าวที่แม้จะเป็นพื้นที่ชานเมืองแต่ก็ยังเป็นพื้นที่สาธารณะที่สำคัญของการชุมนุมทางการเมือง

ในยุคปัจจุบัน เนื่องจากเป็นถนนที่มีความกว้างมากถึง 6 ช่องทางการเดินรถมีความกว้างประมาณ 18 เมตร สามารถรองรับจำนวนคนและจัดกิจกรรมได้หลากหลายมากขึ้น มีแสงไฟสว่างเพียงพอมาจากทางสรรพสินค้าและเสาไฟฟ้าบนเส้นทางการจราจร นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อการใช้รถของประชาชนทั่วไปและเส้นทางการเชื่อมต่อไปยังพื้นที่จังหวัดอื่นให้ได้รับผลกระทบและความเสียหายทางเศรษฐกิจได้อีกด้วย

จึงสรุปได้ว่าจากการศึกษาพัฒนาการของการใช้พื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมืองปีพ.ศ.2500-พ.ศ.2563 นั้นส่งผลให้เกิดการหายไปของพื้นที่สาธารณะของเมืองอย่างพื้นที่สนามหลวง ส่งผลกระทบให้ในยุคต่อมาช่วงปีพ.ศ.2553 เกิดการยึดใช้พื้นที่ถนนและทางเท้าแยกราชประสงค์และแยกปทุมวันบริเวณศูนย์กลางพื้นที่เศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของเมืองต้องหยุดทำการและได้พบว่าการใช้พื้นที่ถนนและทางเท้าเป็นพื้นที่เหมาะสมกับการชุมนุมทางการเมืองเมื่อพิจารณาจากคุณลักษณะทางกายภาพจากเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองในยุคปัจจุบัน เมื่อพิจารณาจากการสัมภาษณ์และการสังเกตพบว่าลานโล่ง ถนนและทางเท้า เป็นพื้นที่เหมาะสมกับการจัดการชุมนุมทางการเมืองด้วยคุณลักษณะทางกายภาพที่ครบทั้ง 7 องค์ประกอบที่ได้กล่าวไปในส่วนของผลการศึกษา ลานโล่งอย่างสนามหลวงยังคงเป็นพื้นที่สาธารณะที่สะดวกในการรวมตัวและรักษาความปลอดภัยจากเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลพื้นที่สาธารณะสำหรับการชุมนุมทางการเมือง อีกทั้งลักษณะที่กว้าง ยาวสามารถบรรจุจำนวนผู้ชุมนุมได้ค่อนข้างมาก แต่พบปัญหาว่าในกรุงเทพมหานครยังขาดพื้นที่ในลักษณะนี้ที่จะใช้งานในด้านทางการเมือง ส่วนถนนและทางเท้าเหมาะสมในด้านของความปลอดภัยของพื้นที่เป็นพื้นที่เปิดโล่งกว้างปราศจากการล้อมรั้วแม้จะมีการล้อมรอบด้วยอาคารบ้าง มีรูปทรง แคบ ยาว สามารถบรรจุคนได้จำนวนมากและยังส่งผลการมองเห็นได้อย่างดี จึงสร้างความปลอดภัยให้กับผู้เข้าร่วมการชุมนุมทางการเมือง แต่ปัญหาที่พบคือการชุมนุมบนพื้นที่ถนนและทางเท้าเป็นอุปสรรคในการรักษาความปลอดภัย จากลักษณะ

ของถนนมีการเชื่อมต่อไปยังหลายพื้นที่ทำให้การจัดตั้งจุดคัดกรองเป็นไปได้ค่อนข้างยากในการรักษาความปลอดภัยให้กับผู้ร่วมชุมนุม

ข้อเสนอแนะ

พื้นที่สาธารณะในกรุงเทพมหานครพบว่ายังไม่มีพื้นที่สาธารณะสำหรับการเมืองโดยเฉพาะการชุมนุมทางการเมืองที่พบว่าหลายครั้งต้องเกิดเหตุการณ์ลงถนนใช้ถนนเป็นพื้นที่สาธารณะแทนพื้นที่อื่น เนื่องจากการชุมนุมทางการเมืองเป็นกิจกรรมเมื่อเกิดขึ้นจะมีการยึดใช้พื้นที่สาธารณะชั่วคราวสร้างผลกระทบให้พื้นที่รอบข้างในบางครั้งหากมีผู้เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองเป็นจำนวนมากและพื้นที่สาธารณะไม่ว่าจะเป็นสวนสาธารณะ ลานโล่งอย่างสนามหลวง มักจะถูกล้อมรั้วไว้เพื่อรักษาความปลอดภัย สร้างความมั่นใจให้กับผู้อยู่ในพื้นที่ว่าจะไม่เกิดอันตราย (ไชศรี รักดีสุขเจริญ, 2561) แต่ในขณะเดียวกันการล้อมรั้วเป็นการจำกัดการใช้งานทั้งเวลา กิจกรรม และผู้คน ดังนั้นการสร้างพื้นที่สาธารณะให้เป็นพื้นที่สาธารณะอย่างแท้จริง ควรใช้งานได้ทุกกิจกรรมไม่เว้นแม้แต่กิจกรรมทางการเมืองและต้องไม่มีใครถูกกีดกันจากการใช้งานพื้นที่ อาจเปลี่ยนวิธีการรักษาความปลอดภัยจากการล้อมรั้วด้วยการออกแบบพื้นที่ให้เกิดการใช้งานตลอดเวลาในพื้นที่และจะตามมาด้วย สายตาเฝ้าระวัง (Jacob, 1961) จากผู้คนที่ใช้งานพื้นที่สาธารณะควบคู่ไปกับการติด กล้องวงจรปิด (CCTV) เพื่อรักษาความปลอดภัยเพียงเท่านั้นกรุงเทพมหานครก็จะเกิดพื้นที่สาธารณะอย่างแท้จริง เช่น สนามหลวงในอดีต

เอกสารอ้างอิง

- กิริติ ลัทธนานนท์. (2547). **การปรับปรุงพื้นที่สาธารณะและเส้นทางเชื่อมต่อบริเวณถนนทรงวาด เขตสัมพันธวงศ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไชศรี ภักดิ์สุขเจริญ. (2561). **กำแพงในซอยและรั้วในใจ การปรับแนวคิดในการฟื้นฟูเมือง**. [ระบบออนไลน์].
แหล่งที่มา <http://www.tuda.or.th/index.php/2018/08/02/000002/>
(22 April 2564)
- ชาตรี ประทีปนทการ. (2563). **ศิลปะ-สถาปัตยกรรม สัญลักษณ์ทางการเมืองเชิงอุดมการณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มติชน.
- ธนากร จูตาศรี. (2558). **แนวทางการออกแบบพื้นที่สาธารณะที่ตอบรับกับพฤติกรรมของคนรุ่นใหม่**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กาญจน์ นทีวุฒิกุล. (2550). **ตรรกะการใช้พื้นที่สาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ในเมืองเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประชาชาติ. (2563). **ทบทวนประวัติศาสตร์ อ่านข้อเรียกร้อง “มือบัณฑิตศึกษา” จากอดีตถึงปัจจุบัน**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา
<https://www.prachachat.net/d-life/news-528775> (22 เมษายน 2564)
- ประชาไท. (2553). **ประมวลภาพการชุมนุมคนเสื้อแดงที่แยกราชประสงค์ วันที่ 4 เม.ย. 2553**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา
<https://prachatai.com/journal/2010/04/28730> (22 เมษายน 2564)
University.

- ศุภชัย ชัยจันทร์ และ ณรงพน ไล่ประกอบทรัพย์. (2559). **แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะของพื้นที่สาธารณะในเมือง**. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่15 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559): 74-75
- ศุภยาดา ประดิษฐ์ไวยากร. (2555). **พื้นที่สาธารณะ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อภิศักดิ์ ไผ่ทองคำ. (2542). **แนวทางการพัฒนาพื้นที่สาธารณะสำหรับชุมชนกรณีศึกษาเมืองขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาการวางผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Arendt, H. (1998). **The Human Condition**. Chicago: The University of Chicago Press.
- Brill, M. (1989). **Transformation, Nostalgia, and Illusion in Public Life and Public Place**. New York and London Plenum Press.
- Carr, S., Francis, M., Rivitin, L.G. and Stone, A. (1992). **Public Space**. Cambridge University Press.
- Fraser, Nancy et al. **Transnationalizing the Public Sphere**. Cambridge: Polity Press.
- Goodsell, C.T. (2003). **The Concept of Public Space and Its Democratic Manifestations**. The American Review of Public Administration. 361-383.
- Habermas, Jurgen. (1992). **The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society**. Cambridge: Polity Press.

- Hatuka, Tali. (2018). **The design of protest Choreographing Political Demonstration in Public Space**. The University of Texas Press.
- Hou, J. and Knierbein, S. (2017). **CITY UNSILENCED Urban Resistance and Public Space in The Age of Shrinking Democracy**. Routledge.
- Jacobs, J. (1994). **The Death and Life of Great American Cities**. New York: Penguin Books.
- Parkinson, John.R. (2012). **Democracy and Public Space The Physical Sites of Democratic Performance**. Oxford University Press.
- Lawrence, J. (2008). **Architecture, Power and National Identity**. Routledge.
- Taha, Dalia.A. (2016). **Political Role of Urban Space Reflections on the Current and Future Scene in Cairo-Egypt**. Architecture Engineering Department Research.

Translated Thai References

- Chaijan, S and Laiprakobsup, N. (2016). Public concept of urban public space. **Academic Journal Faculty of Architecture Khon Kean University**. V.16 No.2 July-December. 74-75
- Chudasri, T. (2015). **The concept for appropriate public space to the behavior of the generation Y**. The Degree Master of Architecture Program in Urban Design Department of Urban Design and Planning Graduate School Silpakorn University.

- Fhaithakam, A. (1999). **The open space development guidelines for urban communiies : A case study of Khon Kean city.** The Degree of Master of Urban and Regional Planning In Urban Planning. Faculty of Architecture Chulalongkorn University
- Nathiwutthokun, K. (2007). **Th logic of mul-ti use pf public open space in Chiang Mai city.** The Degree of Doctor of Philosophy program in urban and regional planning Faculty of Architecture Chulalongkorn University.
- Paksukcharenn, K. (2561). **Walls in Alleys, The concept of Urban Renewal.** [online]
Form <http://www.tuda.or.th/index.php/2018/08/02/000002/> (22 เมษายน 2564)
- Prachachat. (2563). **Review history read claim “student mob” from the past to the present.** [online] From
<https://www.prachachat.net/d-life/news-528775>. (22 April 2564)
- Prachathai. (2553). **Photo collection of the red shirts rally at Ratchaprasong intersection on 4 April 2010.** From
<https://prachatai.com/journal/2010/04/28730> (22 April 2564)
- Praditvaitayakorn, S. (2012). **Public Space.** The Degree Master of Architecture Program in Urban Design Department of Urban Design and Planning Graduate School Silpakorn University.
- Prakitnonthakan, C. (2563). **Art-Architecture Ideological political symbol.** Vol 4. Bangkok Matichon Book.

Sattanon, K. (2004). **The revitalization of public space and linkages of Song Wat road, Samphanthawong district.** The Degree of Master of Architecture in Urban Design Faculty of Architecture Chulalongkorn University.

บทความที่ : 18
Article :



ผลกระทบของโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ (ไทยนิยม ยั่งยืน) ต่อกลไกการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
กรณีศึกษา: อำเภอเมืองขอนแก่น

The Impact of Life Improvement and Grassroots Economic Development Program (Thai Niyom Yung Yuen Program) on Local Government Service Delivery: The Case of Khon Kaen District

[Received: November 12, 2020; Revised: November 25; Accepted: November 25]

จุฬาวรรณ ลาจันท์ก* และ ศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม*
Juthawan Lajanthuk* and Sirisak Laochankham*

*วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น [College of Local Administration, Khon Kaen University]; Corresponding author e-mail: juthawan_la@kkumail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งตอบคำถามว่า โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ ตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน (หมู่บ้าน/ชุมชนละสองแสนบาท) มีผลกระทบต่อการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น อย่างไร งานวิจัยนี้ทำการศึกษาเฉพาะกรณีศึกษาในพื้นที่เทศบาลตำบล 4 แห่ง ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานระดับอำเภอ 1 คน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แห่งละ 1 คน ผู้ใหญ่บ้านและประชาชนในพื้นที่ของแต่ละเทศบาล รวมทั้งสิ้น 20 คน ผลการวิจัย พบว่า การจัดสรรงบประมาณให้แก่โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ ตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน (หมู่บ้าน/ชุมชนละสองแสนบาท) ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น มีความขัดแย้งกับโครงการปกติที่ทางเทศบาลแต่ละแห่งได้จัดทำอยู่แล้ว และในทางปฏิบัติจริงได้พึ่งพาบุคลากรของเทศบาลเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ วัสดุและครุภัณฑ์ที่เป็นทรัพย์สินของโครงการทางเทศบาลไม่สามารถให้การบำรุงรักษาได้เนื่องจากไม่ได้เป็นทรัพย์สินของเทศบาล การมีส่วนร่วมและการตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ต่อการดำเนินโครงการไม่มีความแตกต่างไปจากโครงการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ของเทศบาล ดังนั้นจึงไม่ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และความสำเร็จของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของเทศบาล จากข้อค้นพบดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ ตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน (หมู่บ้าน/ชุมชนละสองแสนบาท) ควรจะมีการบูรณาการหรือลดความซ้ำซ้อนกับการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

คำสำคัญ: การจัดทำบริการสาธารณะ; โครงการไทยนิยมยั่งยืน; การปกครองท้องถิ่น

Abstract

This research aims to explore how the Life Improvement and Grassroots Economic Development Program, which was operated by the Thai Niyom Yung Yuen Program with a funding of 200,000 baht per village/community, has impacted local government service delivery in Khon Kaen District. The interview data were collected from 20 key informants consisting of one district administrator, four local administrators, and fifteen local leaders and citizens in four sub-district municipalities in Muang District, Khon Kaen Province. The study found that the Life Improvement and Grassroots Economic Development Program duplicated some of the regular tasks normally conducted by municipalities. In addition, the program needed some technical supports from municipal staffs but buildings and infrastructures built by this program were not registered as the assets of municipalities. This created a problematic issue that the municipalities were not allowed to allocate budget for making maintenance. Citizen participation and responsiveness in this program were similar to the regular infrastructure programs operated by municipalities. Hence, the program did not affect image and credential of the municipalities. According to the findings, the central government should collaborate with local governments for program implementation in order to reduce tasks and budgets duplication.

Keywords: Public Service; Thai Niyom Yung Yuen Program; Local Government

บทนำ

ในยุคปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นหน่วยงานจัดทำบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานของประเทศไทยตามแนวทางการกระจายอำนาจ การจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เริ่มมีบทบาทหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2475 จนกระทั่งมีการปฏิรูปการเมืองและการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 รัฐบาลได้มีนโยบายการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น ส่งผลให้มีการตรากฎหมายลูกซึ่งก็คือพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 โดยมีสาระสำคัญในการถ่ายโอนอำนาจ หน้าที่ ด้านการบริหาร การเงิน การคลัง การจัดเก็บภาษีอากร การจัดระบบการบริการสาธารณะ เช่น การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น การบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำ และทางระบายน้ำ การสาธารณสุขโรคและการก่อสร้างอื่น ๆ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น และรัฐต้องจัดสรรงบประมาณให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของรายได้ของรัฐ เริ่มตั้งแต่ปี 2544 และไม่น้อยกว่าร้อยละ 35 ในปี 2549 แต่ต่อมาได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2549 โดยกำหนดให้รัฐจัดสรรรายได้ให้ท้องถิ่นในอัตราไม่น้อยกว่าร้อยละ 25 ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2550 และยังคงเป้าหมายให้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 35 แต่ให้เป็นไปตามความเหมาะสมกับภารกิจที่ถ่ายโอนและความสามารถในการบริการสาธารณะของท้องถิ่นโดยไม่กำหนดระยะเวลา (ไททัศน์ มาลา, 2560) เพื่อให้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินกิจการสาธารณะได้ด้วยตนเอง และเป็นไปตามภารกิจที่ได้รับถ่ายโอนจากภาครัฐ

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2557 รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้เข้ามาบริหารประเทศและ มีการขับเคลื่อนงานในหลายมิติ หนึ่งในนั้นคือการขับเคลื่อนงานโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 16 มกราคม 2561 ให้ดำเนินโครงการเพื่อขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ไปสู่การปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืน ตาม “โครงการไทยนิยม ยั่งยืน” 10 เรื่อง ซึ่งโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ ตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน (หมู่บ้าน/ชุมชนละสองแสนบาท) อยู่ในเรื่องที่ 3 ชุมชนอยู่ดีมีสุข โดยกระทรวงมหาดไทยได้มอบหมายให้กรมการปกครองเป็นหน่วยงานดำเนินการ มีการจัดทำคู่มือการดำเนินงานให้จังหวัด อำเภอ และคณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชนใช้เป็นแนวทางการดำเนินงาน โดยให้คณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชนจัดเวทีประชาคมเพื่อบำบัดปัญหาความต้องการของหมู่บ้านมาพิจารณาคัดเลือกตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขตามคู่มือการดำเนินงานโครงการที่จะได้รับการพิจารณาต้องเป็นโครงการที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือกิจกรรมสาธารณประโยชน์ อาทิเช่น โครงการส่งเสริมอาชีพ โครงการปรับปรุงซ่อมแซมถนนคอนกรีตเสริมเหล็กในหมู่บ้าน/ชุมชน โครงการวางท่อระบายน้ำ โครงการซ่อมแซมลานตากพืชผลการเกษตรประจำหมู่บ้าน/ชุมชน โครงการปลูกป่าชุมชน เป็นต้น ซึ่งมีทีมวิทยากรขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน ระดับตำบล ร่วมจัดเวทีประชาคม เมื่อที่ประชุมลงมติเลือกปัญหาความต้องการของหมู่บ้านแล้วคณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชนจะจัดทำรายละเอียดโครงการเสนอให้คณะกรรมการระดับอำเภอพิจารณา และเสนอ ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาแผนการใช้จ่ายงบประมาณเพื่อเสนอสำนักงบประมาณพิจารณาให้ความเห็นชอบ และโอนเงินที่ได้รับ

อนุมัติเข้าบัญชีของหมู่บ้าน/ชุมชน (สำนักบริหารการปกครองท้องที่ กรมการปกครอง, 2561)

โครงการที่ได้รับการอนุมัติงบประมาณส่วนใหญ่เป็นโครงการประเภทโครงสร้างพื้นฐานซึ่งคล้ายคลึงกับการจัดทำบริการสาธารณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำให้ประชาชนในพื้นที่ อีกทั้งการจัดทำรายละเอียดโครงการด้านโครงสร้างพื้นฐานคณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชนจะต้องพึงพาช่างท้องถิ่นในการออกแบบและคำนวณงบประมาณราคาก่อสร้าง หากวิเคราะห์แล้วขั้นตอนการดำเนินงานโครงการดังกล่าวค่อนข้างสวนทางกับแนวทางการกระจายอำนาจ กล่าวคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในการจัดทำบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนในพื้นที่ แทนที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายและรับผิดชอบในการดำเนินงานโครงการดังกล่าว แต่รัฐบาลกลับจัดสรรงบประมาณในการดำเนินโครงการผ่านหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคและอนุมัติเงินงบประมาณเข้าบัญชีคณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชนโดยตรง เสมือนเป็นการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางอีกครั้ง (Recentralization) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลพยายามลดความเป็นอิสระในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นลง โดยชะลอการอนุมัติงบประมาณหรือเปลี่ยนเส้นทางการนำงบประมาณลงไปสนับสนุนในพื้นที่ และเข้ามาแทรกแซงในกิจการต่าง ๆ ของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีการชูกระแสและภาพพจน์ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถูกกล่าวหาว่ามีการทุจริต เป็นองค์กรที่ไม่โปร่งใส ซึ่งนำไปสู่การสร้างความชอบธรรมในการลดบทบาทหน้าที่และดึงอำนาจกลับเข้าสู่ส่วนกลาง (Laochankham, 2018) ดังตัวอย่างของการดำเนินโครงการไทยนิยมยั่งยืน ที่ทำให้เกิดการตั้งคำถามว่า โครงการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดประโยชน์ คุ่มค่า และยั่งยืนจริงหรือไม่ การที่รัฐบาลทุ่มงบประมาณจำนวนมากเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ประชาชนได้มีโอกาสรับการดูแลจากรัฐ ได้รับประโยชน์จากโครงการอย่างแท้จริง

หรือเป็นเพียงโครงการประชานิยม ที่ทำแล้วไม่ได้รับการสานต่อ บางโครงการก็ซ้ำซ้อน ประชาชนไม่ได้รับประโยชน์ที่แท้จริง เป็นเพียงโครงการหาเสียงของรัฐบาลเท่านั้น (ไทยรัฐออนไลน์, 2561) จากปรากฏการณ์และประเด็นปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงต้องการที่จะอธิบายให้ทราบถึงผลกระทบอันเกิดจากโครงการดังกล่าวต่อกลไกการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดด้านการกระจายอำนาจ (Decentralization) และแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Governance) มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ สำหรับแนวคิดการกระจายอำนาจนั้น มีนักวิชาการทั้งในประเทศ ไทยและต่างประเทศได้ให้ความหมายที่หลากหลาย เช่น ธเนศวร์ เจริญเมือง (2544) ได้อธิบายว่า การกระจายอำนาจมีความหมายตรงกันข้ามกับการรวมศูนย์อำนาจ (Centralization) เป็นระบบการบริหารที่รัฐบาลกลางกระจายอำนาจบางส่วนให้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีอำนาจในการดำเนินกิจการภายใต้เขตของตนเองโดยปราศจากการแทรกแซง ในรูปของการโอนอำนาจให้หรือยกอำนาจให้ (Devolution) ซึ่งสอดคล้องกับ ปธาน สุวรรณมงคล (2554) ได้ให้ความหมายว่าของ การกระจายอำนาจว่าเป็นการจัดความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจรัฐกับภาคส่วนอื่นในสังคม ในทิศทางที่รัฐในภาคส่วนอื่นมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจรัฐและมีหน้าที่ให้บริการสาธารณะ หรือดำเนินการในกิจการอื่นใดตามที่รัฐเห็นสมควร ในเชิงโครงสร้างและภารกิจหน้าที่ Derick W. Brinkerhoff และ Omar Azfar (2006) ได้อธิบายว่า การกระจายอำนาจสัมพันธ์กับการแบ่งสรรอำนาจ เขตการปกครอง การตอบสนองทางการเมือง การคลัง และระบบการบริหารระหว่างส่วนกลาง (Center) และส่วนรอบนอก (Periphery) เป็นการถ่ายโอนเขตการปกครองและการตอบสนองขององค์กรและอำนาจจากส่วนกลาง ไปสู่ระดับท้องถิ่น โดยถ่ายโอนหน้าที่และบทบาทจากส่วนกลางสู่ระดับท้องถิ่น ทั้งอำนาจทางการเมือง การบริหาร การคลัง การดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์ต่อการ

พัฒนาท้องถิ่น จากนิยามความหมายของการกระจายอำนาจข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการกระจายอำนาจคือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกลางและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เหมาะสม มีการถ่ายโอนอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเมือง การคลัง และการบริหารจัดการ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Governance) ที่เป็นแนวคิดพื้นฐานของการบริหารจัดการภาครัฐที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบต่าง ๆ ของภาครัฐและยุทธศาสตร์การบริหารงานอย่างเป็นรูปธรรม มีการบริหารจัดการโดยยึดหลักธรรมาภิบาล มีแนวทางการให้บริการประชาชนอย่างมีคุณภาพ ลดการควบคุมจากส่วนกลางและเพิ่มอิสระในการบริหารให้แก่หน่วยงาน สร้างการมีส่วนร่วมให้แก่ประชาชนในพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการตอบสนองการให้บริการแก่ประชาชนเป็นหลัก (สถาบันพระปกเกล้า, 2559)

จากปรากฏการณ์และความสำคัญของปัญหาดังที่อธิบายข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้พัฒนารอบในการวิเคราะห์จากพื้นฐานของแนวคิดข้างต้นไว้ 5 มิติ ได้แก่ มิติด้านงบประมาณและบุคลากร มิติด้านการบำรุงรักษา มิติด้านการมีส่วนร่วม มิติด้านการตอบสนองความต้องการ มิติด้านภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือเพื่อนำมาเป็นกรอบในการศึกษาผลกระทบของการดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ ตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน (หมู่บ้าน/ชุมชนละสองแสนบาท) ต่อกลไกการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมุ่งศึกษาเฉพาะในพื้นที่เทศบาลตำบล ที่อยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งถือว่าเป็นจังหวัดต้นแบบในอันดับต้น ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือในเรื่องการพัฒนาเมืองสู่การเป็นเมืองอัจฉริยะ (Smart City) ผลการศึกษาที่ได้จะช่วยสะท้อนให้เห็นถึงนโยบายของภาครัฐที่มีผลต่อการกระจายอำนาจการให้บริการสาธารณะไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสัมฤทธิ์ผลของการดำเนินนโยบายสาธารณะของภาครัฐ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาผลกระทบของการดำเนินงานโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ไทยนิยม ยั่งยืน (หมู่บ้าน/ชุมชนละสองแสนบาท) ต่อกลไกการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอเมืองขอนแก่น

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้กำหนดขอบเขตการศึกษา ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาผลกระทบของการดำเนินงานโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ไทยนิยม ยั่งยืน (หมู่บ้าน/ชุมชนละสองแสนบาท) ต่อกลไกการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน 5 มิติ ได้แก่ มิติด้านงบประมาณและบุคลากร มิติด้านการบำรุงรักษา มิติด้านการมีส่วนร่วม มิติด้านการตอบสนองความต้องการ มิติด้านภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือ

ขอบเขตด้านพื้นที่ งานวิจัยนี้ดำเนินการศึกษาเฉพาะพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยมุ่งศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารงานแบบเทศบาลตำบล ประกอบด้วย 1) เทศบาลตำบลท่าพระ 2) เทศบาลตำบลสำราญ 3) เทศบาลตำบลพระลับ และ 4) เทศบาลตำบลสวะถี

ขอบเขตด้านประชากร ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้
1) เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานโครงการฯ ระดับอำเภอ จำนวน 1 คน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล เนื่องจากเป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการในพื้นที่ 2) ผู้บริหาร/เจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นละ 1 คน เนื่องจากเป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำบริการสาธารณะแก่ประชาชนในพื้นที่ 3) ผู้ใหญ่บ้าน

และประชาชนในพื้นที่ หมู่บ้าน 3 – 4 คน เนื่องจากเป็นผู้ร่วมดำเนินงานโครงการและได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการดำเนินงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยมีรูปแบบการวิจัย การออกแบบงานวิจัย การเลือกพื้นที่วิจัยและผู้ให้ข้อมูล รวมถึงวิธีการจัดเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

รูปแบบการวิจัย ผู้วิจัยมุ่งศึกษาผลกระทบของการดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ ตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน (หมู่บ้าน/ชุมชนละสองแสนบาท) ต่อกลไกการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานภาครัฐส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่และประชาชนในพื้นที่ ได้รู้ถึงผลกระทบจากการดำเนินงานโครงการดังกล่าวต่อกลไกการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงเลือกใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา (Case Study) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ ซึ่งการศึกษาแบบกรณีศึกษาจะสามารถวิเคราะห์ข้อมูลที่ชัดเจน สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย ให้สามารถตอบคำถามงานวิจัยได้ ซึ่งจะทำได้ข้อมูลที่ครอบคลุมรอบการวิเคราะห์ 5 มิติ

การออกแบบงานวิจัย (Research Design) การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิธีการดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง ศึกษาข้อมูลจากคู่มือการดำเนินงานโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ ตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน (หมู่บ้าน/ชุมชนละสองแสนบาท) และงบประมาณของการดำเนินโครงการทางเว็บไซต์กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เพื่อคัดเลือกพื้นที่ตัวอย่างในการเก็บข้อมูล

ขั้นตอนที่สอง กำหนดประเด็นคำถามสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายโดยยึดคำถามงานวิจัยเป็นหลัก และออกแบบคำถามสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมมิติที่ต้องการศึกษาทั้ง 5 มิติ โดยผู้วิจัยได้สร้างความเข้าใจและฝึกสัมภาษณ์กับอาสาสมัคร เพื่อประเมินความเหมาะสมของคำถามทั้งในด้านข้อความคำถามและระยะเวลาในการสัมภาษณ์ จากนั้นผู้วิจัยได้ทำหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์และบันทึกเสียง

ขั้นตอนที่สาม ดำเนินการส่งหนังสือเพื่อขอสัมภาษณ์เก็บข้อมูลไปยังกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานโครงการฯ ระดับอำเภอ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้านและประชาชนในพื้นที่ จำนวน 4 เทศบาลตำบล ในการสัมภาษณ์หาผู้ให้ข้อมูลมีความกังวลใจไม่สามารถให้สัมภาษณ์ได้จนจบ ผู้ให้ข้อมูลสามารถขอยุติให้สัมภาษณ์ได้ และเพื่อลดความกังวลใจของผู้ให้ข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลสามารถตรวจสอบคำให้สัมภาษณ์หลังจากที่ถอดเทปคำถามสัมภาษณ์ หากมีข้อมูลใดที่ผู้ให้ข้อมูลไม่ยอมให้ลงรายละเอียด ผู้วิจัยจะไม่ลงข้อมูลดังกล่าว และไม่เปิดเผย ชื่อ-สกุล ตำแหน่ง ของผู้ให้ข้อมูลเพื่อปกป้องความเป็นส่วนตัวและความเชื่อมั่นในการให้ข้อมูล

ขั้นตอนที่สี่ การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการถอดเทปบทสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ตามกรอบการวิเคราะห์ 5 มิติ เพื่อให้เห็นผลกระทบของการดำเนินงานโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ไทยนิยมยั่งยืน (หมู่บ้าน/ชุมชนละสองแสนบาท) ต่อกลไกการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอเมืองขอนแก่น

การเลือกพื้นที่วิจัยและผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่จากชุมชนที่มีการดำเนินงานโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ ตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน (หมู่บ้าน/ชุมชนละสองแสนบาท) ดังนี้ ได้แก่ 1 เทศบาลนคร 2 เทศบาลเมือง 10 เทศบาลตำบล และ 6 องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้วิจัยเลือกพื้นที่

วิจัยในเขตเทศบาลตำบล เนื่องจากเป็นสถานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีจำนวนมากที่สุดในพื้นที่อำเภอเมืองขอนแก่น โดยมีรายละเอียดข้อมูลดังนี้

ที่	ตำบล	จำนวนหมู่บ้านที่ ดำเนินโครงการ	งบประมาณรวม (บาท)
1	เทศบาลตำบลสาวะถี	24	4,800,000
2	เทศบาลตำบลบ้านเปิด	23	4,600,000
3	เทศบาลตำบลบ้านค้อ	20	4,000,000
4	เทศบาลตำบลพระลับ	18	3,600,000
5	เทศบาลตำบลเมืองเก่า	17	3,400,000
6	เทศบาลตำบลโนนท่อน	14	2,800,000
7	เทศบาลตำบลสำราญ	13	2,600,000
8	เทศบาลตำบลบึงเนียม	12	2,400,000
9	เทศบาลตำบลหนองตูม	11	2,200,000
10	เทศบาลตำบลท่าพระ	8	1,600,000

ที่มา : กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ผู้วิจัยได้คัดเลือกพื้นที่เป้าหมาย 4 เทศบาลตำบล โดยจัดกลุ่มเทศบาลตำบลตามงบประมาณในการดำเนินงาน ดังนี้ กลุ่มที่ 1 งบประมาณ ไม่เกิน 2 ล้านบาท ได้แก่ เทศบาลตำบลท่าพระ กลุ่มที่ 2 งบประมาณ 2 ล้านบาทถึง 2 ล้าน 9 แสนบาท ได้แก่ เทศบาลตำบลหนองตูม เทศบาลตำบลบึงเนียม เทศบาลตำบลสำราญ และเทศบาลตำบลโนนท่อน กลุ่มที่ 3 งบประมาณ 3 ล้านบาท ถึง 3 ล้าน 9 แสนบาท ได้แก่ เทศบาลตำบลเมืองเก่าและเทศบาลตำบลพระลับ และ กลุ่มที่ 4 งบประมาณ 4 ล้านบาท ไม่เกิน 4 ล้าน 9 แสนบาท ได้แก่ เทศบาลตำบลบ้านเปิดและเทศบาลตำบลสาวะถี โดยผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายในการให้ข้อมูลแบบวิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple

Random Sampling) ด้วยวิธีการจับสลาก และได้พื้นที่เป้าหมายในการเก็บข้อมูล จำนวน 4 เทศบาลตำบล ดังนี้ 1) เทศบาลตำบลท่าพระ 2) เทศบาลตำบลสำราญ 3) เทศบาลตำบลพระลับ และ 4) เทศบาลตำบลสาวะถี และเป้าหมายระดับท้องที่ จำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) หมู่ที่ 6 ตำบล ท่าพระ 2) หมู่ที่ 10 ตำบลสำราญ 3) หมู่ที่ 11 ตำบลพระลับ และ 4) หมู่ที่ 16 ตำบลสาวะถี

การเก็บข้อมูล ผู้วิจัยใช้ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานโครงการฯ ระดับอำเภอ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้านและประชาชนในเขตพื้นที่เป้าหมาย และเพื่อเป็นการปกป้องความเป็นส่วนตัวและการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งป้องกันข้อมูลที่อาจก่อให้เกิดการร้องเรียน ผู้วิจัยได้ใช้ความระมัดระวังในการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย โดยการสร้างความเข้าใจให้เห็นถึงความสำคัญในการทำงานวิจัยครั้งนี้ และสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้ให้ข้อมูลมั่นใจในการตอบคำถามและเขียนรายงานการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด แบ่งเป็นมิติที่ต้องการศึกษาทั้ง 5 มิติ และเชื่อมโยงให้เข้ากับประเด็นคำถาม ซึ่งการวิเคราะห์เน้นการตีความจากความหมายของผู้ให้สัมภาษณ์และค้นหาสาระสำคัญให้เชื่อมโยงกับกรอบการวิเคราะห์ทั้ง 5 มิติ เช่น ปัญหา ความต้องการ อุปสรรคในการดำเนินงานโครงการในพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์ถึงผลกระทบของการดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ฯ เปรียบเทียบกับทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยปราศจากอคติ หลังจากนั้นจะเรียบเรียงประเด็นสำคัญให้เกิดความกระชับและชัดเจนขึ้น

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักและเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาดำเนินการวิเคราะห์ใน 5 มิติ ดังกล่าวข้างต้น ทำให้ได้ข้อค้นพบดังนี้

1. มิติด้านงบประมาณและบุคลากร (Budget and Personnel)

โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน ที่ดำเนินการในพื้นที่เทศบาลตำบลในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น เมื่อวิเคราะห์ในด้านงบประมาณและบุคลากร พบว่า โครงการที่ดำเนินการส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายคลึงกับการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ทำเป็นปกติอยู่แล้ว จึงดูเหมือนเป็นการจัดสรรงบประมาณที่ซ้ำซ้อน ซึ่งรัฐบาลได้อนุมัติงบประมาณดังกล่าวผ่านราชการส่วนภูมิภาค แต่เมื่อนำนโยบายไปปฏิบัติแล้วพบว่า บุคลากรที่จะดำเนินงานไม่เพียงพอ จึงจำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากรบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะบุคลากรด้านงานช่าง ส่งผลให้เกิดการเพิ่มภาระงานให้แก่บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อมาช่วยออกแบบและคำนวณงบประมาณราคาก่อสร้างด้านโครงสร้างพื้นฐานให้แก่หมู่บ้าน/ชุมชนที่มีการดำเนินโครงการ จากการสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้านและผู้บริหารท้องถิ่นได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า

“...เป็นโครงการที่มีความคล้ายคลึงกัน แต่กิจกรรมที่ไม่ซ้ำซ้อนกับเทศบาลัญญัติที่เทศบาลได้จัดทำไว้...” (ผู้นำหมู่บ้าน, สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2562)

“...เป็นโครงการที่ซ้ำซ้อนกับการทำงานของเทศบาลในการดูแลประชาชนในพื้นที่ ควรอุดหนุนงบประมาณผ่านทางเทศบาล เพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงานให้แก่ท้องถิ่น ในการดูแลประชาชน และกลายเป็นการเพิ่มภาระงานให้ทางเทศบาลจากการที่อำเภอขอความร่วมมือให้ทางเทศบาลไปช่วยออกแบบด้านโครงสร้างพื้นฐาน...”

(ผู้บริหารท้องถิ่น, สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2562)

จากข้อค้นพบข้างต้น จะเห็นได้ว่า การดำเนินโครงการดังกล่าวกระทบต่อกลไกการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านงบประมาณและบุคลากร ถึงแม้โครงการดังกล่าวจะมีเป้าหมายเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากในระยะสั้น แต่ถ้าหากรัฐบาลสามารถจัดสรรงบประมาณผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้โดยตรง จะทำให้การดำเนินโครงการที่มีความคล่องตัวและเกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการมากขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นการดำเนินการตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ที่กำหนดบทบาท หน้าที่รับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไว้แล้ว

2. มิติด้านการบำรุงรักษา (Maintenance and Sustainability)

ภายหลังจากเสร็จสิ้นโครงการ ทรัพย์สินและวัสดุที่เกิดขึ้นจากโครงการจะต้องมีการขึ้นทะเบียนคุมทรัพย์สินและวัสดุให้เป็นทรัพย์สินของหมู่บ้านและชุมชน หากเกิดการชำรุด เสียหาย คณะกรรมการหมู่บ้านและชุมชนจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งถ้าเกิดความเสียหายเล็กน้อยก็อาจจะสามารถระดมทุนในหมู่บ้านและชุมชนเพื่อซ่อมแซมได้ แต่ถ้าเกิดความเสียหายขนาดใหญ่คงไม่พ้นความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เมื่อวิเคราะห์แล้วจะพบความย้อนแย้งในการดำเนินงาน กล่าวคือ ส่วนราชการส่วนภูมิภาคเป็นผู้ดำเนินโครงการ แต่สุดท้ายแล้วภาระการบำรุงรักษาจะตกเป็นหน้าที่รับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยปริยาย ทั้ง ๆ ที่รัฐบาลไม่ได้จัดสรรงบประมาณและมอบหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการตั้งแต่แรก นอกจากนี้ ทรัพย์สินที่เกิดขึ้นภายใต้โครงการก็ไม่ใช่วัตถุประสงค์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สิ่งที่ตามมาก็คือ การตั้งงบประมาณเพื่อการดูแลรักษาทรัพย์สินในเหล่านี้อาจจะอยู่ในสภาวะการณ์ที่ไม่ชัดเจนและอาจขัดกับระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารท้องถิ่นได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า

“...การบำรุงรักษาด้านโครงสร้างพื้นฐานหรือกิจกรรมใด ๆ ในพื้นที่หน่วยงาน ที่อนุมัติโครงการหรือเจ้าของสัญญาต้องเป็นผู้รับผิดชอบในการซ่อมแซม บำรุงรักษา หาก ต้องการให้เทศบาลดูแล ต้องทำเรื่องโอนทรัพย์สินให้เทศบาล ไม่เช่นนั้นจะไม่สามารถตั้งงบประมาณในการบำรุงรักษาได้ ซึ่งโครงการดังกล่าวเป็นการกระตุ้น เศรษฐกิจฐานรากระยะสั้น แต่จะมีผลเสียในระยะยาว เนื่องจากไม่มีงบประมาณในการ บำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง...” (ผู้บริหารท้องถิ่น, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2562)

จากข้อค้นพบข้างต้น จะเห็นได้ว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมิใช่เป็น หน่วยงานรับผิดชอบในการดำเนินโครงการตั้งแต่แรก แต่กลับเป็นหน่วยงานที่ต้องมา รับผิดชอบในการบำรุงรักษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองก็ มิได้ปฏิเสธที่จะเป็นหน่วยงานในการบำรุงรักษา เพียงแต่ไม่สามารถตั้งงบประมาณใน การบำรุงรักษาทรัพย์สินที่เกิดจากโครงการนี้ได้ นอกจากนั้น ทรัพย์สินที่เกิดจากการ ดำเนินโครงการก็ยังคงเป็นภาระของหมู่บ้านและชุมชนในการดูแลรักษา โดยที่หมู่บ้าน และชุมชนไม่ได้มีทรัพยากรในการบำรุงรักษา

3. มิติด้านการมีส่วนร่วม (Public Participation)

การมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินโครงการถือเป็น ส่วนสำคัญของการจัดทำนโยบายและน่านโยบายไปปฏิบัติ โดยโครงการมีกรอบคิด ในการดำเนินงานที่ว่า “เสนอโดยประชาชน ทำโดยประชาชน เพื่อประโยชน์ของ ประชาชน” โดยใช้กลไกการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนผ่านคณะกรรมการหมู่บ้าน และชุมชน เริ่มตั้งแต่การนำเสนอข้อมูลข่าวสาร นโยบายการดำเนินโครงการและการ จัดเวทีประชาคม โดยทีมวิทยากรขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน ระดับตำบล เพื่อให้ประชาชนได้เสนอปัญหา ความต้องการ และลงมติคัดเลือก โครงการที่จะดำเนินการในพื้นที่ รวมถึงให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ โครงการ โดยคัดเลือกคณะผู้รับผิดชอบโครงการ จำนวน 3 คณะ ได้แก่ คณะ

ผู้รับผิดชอบการจัดซื้อจัดจ้าง คณะผู้รับผิดชอบการตรวจรับพัสดุ และคณะผู้รับผิดชอบการเบิกจ่ายเงินและจัดทำบัญชี ซึ่งเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่จากการสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้านได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า “ชาวบ้านเข้าร่วมเวทีประชาคมเกิน 50 % มีการตั้งกรรมการ 3 ฝ่าย ทั้งคณะกรรมการจัดซื้อจัดจ้าง คณะกรรมการตรวจสอบ มีการเลือกผู้รับเหมาที่ยื่นใบเสนอราคาจากตัวอย่างผลงานที่เคยทำในหมู่บ้านอื่น เมื่อได้ผู้รับเหมามาทำโครงการให้ ก็มีการตรวจสอบของที่ซื้อมาว่าเป็นไปตามแปลนที่เทศบาลเขียนไว้หรือไม่” (ผู้นำหมู่บ้าน, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2562)

ถึงแม้กระบวนการดังกล่าวจะสร้างการมีส่วนร่วมให้แก่ประชาชนในพื้นที่ แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะที่เป็นหน่วยงานสนับสนุนการดำเนินงานในพื้นที่ตามนโยบายของภาครัฐและมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย กลับมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในโครงการนี้ค่อนข้างน้อย เท่าที่พบจากการเก็บข้อมูล จะมีเพียงตัวแทนข้าราชการท้องถิ่นบางแห่งที่ร่วมเป็นทีมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามโครงการ ไทยนิยมยั่งยืน ระดับตำบล และเจ้าหน้าที่จากกองช่างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ช่วยสนับสนุนเรื่องแบบการก่อสร้างและการประมาณการราคา แต่ยังไม่มีความภาคภูมิใจมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการดังกล่าวทั้งกระบวนการ ซึ่งผลที่ตามมาก็คือ ความยั่งยืนของการดำเนินโครงการตลอดจนการดูแลรักษาผลผลิตที่ได้จากโครงการให้นำไปสู่การใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งส่งผลให้การสนับสนุนการดำเนินงานนโยบายของภาครัฐผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ต่อเนื่อง จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารท้องถิ่นได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า “...อยากให้งบประมาณผ่านทางเทศบาลจะได้ไม่ต้องเป็นแค่ที่มหาวิทยาลัยมันค่อนข้างลุ่มเสี่ยง เนื่องจากกระบวนการดำเนินงานค่อนข้างลุ่มเสี่ยงต่อการถูกตรวจสอบ หากมีหน่วยงานเข้ามาตรวจสอบ เช่น ป.ป.ช.

กลัวว่าจะเกี่ยวข้องกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง...” (ผู้บริหารท้องถิ่น, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2562)

“ช่วงเวลาที่ประชาคมไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม เนื่องจากงบประมาณไม่ได้ผ่านทางเทศบาล แต่เมื่อได้โครงการมาแล้วก็กลับมาขอความร่วมมือจากทางเทศบาลให้ส่งช่างไปออกแบบประมาณการให้ ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระงาน แทนที่จะอุดหนุนให้เทศบาลดำเนินการจะได้เป็นการทำงานครั้งเดียว” (ผู้บริหารท้องถิ่น, สัมภาษณ์ 27 พฤศจิกายน 2562)

จากข้อค้นพบข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำนโยบายสาธารณะเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง นอกเหนือจากจะทำให้การดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพแล้ว ยังทำให้โครงการมีความต่อเนื่องและยั่งยืน แต่ถ้าหากให้หน่วยงานที่รับผิดชอบการดำเนินงานในพื้นที่อย่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่านี้ จะทำให้งานมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนในพื้นที่

4. มิติด้านการตอบสนองความต้องการ (Responsiveness)

เป้าหมายสำคัญอย่างหนึ่งในการดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ คือ การตอบสนองความต้องการของชุมชน ซึ่งนอกเหนือจากการอำนวยความสะดวกหรือจัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับชุมชนแล้ว ยังสามารถสร้างรายได้ให้กับประชาชนหรือสามารถกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากได้ อันเกิดจากการจ้างงานประชาชนในพื้นที่ให้ทำงานในโครงการผลิตที่ได้จากการดำเนินโครงการสามารถแก้ไขปัญหา และตอบสนองความต้องการของประชาชน ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ลักษณะการดำเนินโครงการมีความคล้ายคลึงกับโครงการหรือกิจกรรมที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นวางแผนที่จะดำเนินการอยู่แล้ว หากวิเคราะห์ในด้าน การตอบสนองความต้องการของประชาชนก็ถือว่าประชาชนได้รับ

ประโยชน์จากการดำเนินโครงการนี้ จากการสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้านและผู้บริหารระดับอำเภอได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า “...เป็นที่พอใจของชาวบ้าน เนื่องจากงบประมาณมายังชาวบ้านโดยตรง ทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนและรับผลประโยชน์โดยตรง โครงการที่จัดทำตรงตามความต้องการของชาวบ้าน อีกทั้งยังมีความรวดเร็ว เห็นผลเป็นรูปธรรม..” (ผู้นำหมู่บ้าน, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2562)

“...โครงการนี้ช่วยให้ประชาชนได้เรียนรู้การแก้ไขปัญหาและบริหารจัดการงบประมาณด้วยตนเอง ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารงบประมาณ การบริหารราชการของภาครัฐให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ เรียกว่าจ่ายยาถูกต้อง ได้ปริมาณงานเต็มวงเงิน” (ผู้บริหารระดับอำเภอ, สัมภาษณ์, 3 ธันวาคม 2562)

อย่างไรก็ตาม โครงการที่ดำเนินการส่วนใหญ่เป็นโครงการประเภทโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้จัดทำโครงการประเภทนี้เพื่อแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการให้แก่ประชาชนในพื้นที่อยู่แล้วอย่างต่อเนื่อง จึงกลายเป็นความซ้ำซ้อนเชิงโครงการ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารท้องถิ่นได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า “...โครงการนี้สามารถผ่านท้องถิ่นได้ตามหลักการกระจายอำนาจ ซึ่งท้องถิ่นสามารถทำได้ตามมาตรฐาน อีกทั้งยังต้องมาพึ่งพาช่างของเทศบาลเพื่อไปประมาณการด้านโครงสร้างพื้นฐาน เป็นการเพิ่มภาระงานให้แก่เทศบาล...” (ผู้บริหารท้องถิ่น, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2562)

จากข้อค้นพบข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า การดำเนินงานโครงการดังกล่าวสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการดำเนินงาน แต่ในเชิงระบบการปฏิบัติงานโครงการดังกล่าวมีความซ้ำซ้อนกับการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดทำขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่อยู่แล้ว

5. มิติด้านภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือ (Image and Trust)

โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ เป็นโครงการที่ภาครัฐมอบหมายให้ส่วนราชการระดับภูมิภาคเป็นผู้ดำเนินการร่วมกับชุมชน จากข้อค้นพบข้างต้น สะท้อนให้เห็นภาพการดำเนินงานที่มีความซ้ำซ้อนกับหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบในพื้นที่ รวมถึงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องเพียงบางส่วนในการดำเนินโครงการ จึงอาจทำให้ภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อสายตาของประชาชนลดลงและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจถูกมองว่าขาดศักยภาพในการดำเนินงาน ภาครัฐจึงมอบหมายให้ส่วนงานอื่นดำเนินงานแทน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากผู้สัมภาษณ์พบว่า ประชาชนยังมีความเชื่อมั่นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในการให้บริการสาธารณะ แต่อาจส่งผลต่อมาตรฐานในการให้บริการสาธารณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้ดีกว่า เพราะมีทรัพยากร บุคลากร และกระบวนการที่มีความพร้อมในการดำเนินงานด้านนี้อยู่แล้ว จากการสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้านและผู้บริหารท้องถิ่นได้ให้ข้อมูลในประเด็นนี้ว่า “...โครงการนี้ไม่กระทบต่อภาพลักษณ์ของเทศบาล เนื่องจากงบประมาณมาคนละช่องทาง โครงการนี้ผ่านปกครองถึงชาวบ้านเลย...” (ผู้นำหมู่บ้าน, สัมภาษณ์, 16 พฤศจิกายน 2562)

“โครงการดังกล่าวไม่กระทบต่อภาพลักษณ์การทำงานของเทศบาล เนื่องจากทำโครงการนอกเหนือจากโครงการที่บรรจุในเทศบัญญัติ แต่รู้สึกน้อยใจที่โครงการนี้สามารถผ่านทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักการกระจายอำนาจ ซึ่งท้องถิ่นสามารถทำได้ตามมาตรฐานที่กำหนด อีกทั้งยังต้องพึ่งพาช่างจากเทศบาลเพื่อให้ไปประมาณการออกแบบงานให้ ถือเป็นการเพิ่มภาระงาน” (ผู้บริหารท้องถิ่น, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2562)

จากข้อค้นพบข้างต้น จะเห็นได้ว่า ภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือจากมุมมองประชาชนเป็นสิ่งที่สร้างความชอบธรรมในการคงอยู่หรือมีอยู่ขององค์กรนั้น ในการดำเนินโครงการดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีความจำเป็นและสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น ถึงแม้จะมีการแทรกแซงการดำเนินงานหรือดำเนินโครงการโดยหน่วยงานภาครัฐที่อยู่เหนือกว่า ก็อาจทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชนลดน้อยลง แต่พบเพียงว่าการดำเนินงานโครงการดังกล่าวเกิดความซ้ำซ้อนในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐด้วยกันเอง

ซึ่งผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ทั้ง 5 มิติ เป็นเพียงการศึกษาริบทเบื้องต้นของผลกระทบการดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ ตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน (หมู่บ้าน/ชุมชนละสองแสนบาท) ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยศึกษากลุ่มตัวอย่างเพียง 20 คน ในอนาคตผู้วิจัยจะนำผลที่ได้จากการศึกษารั้งนี้ไปทำการวิจัยเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นและเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเพิ่มขึ้นเพื่อศึกษาริบทภาพรวมสำหรับพื้นที่ที่ได้จัดทำโครงการนี้ต่อไป

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน (หมู่บ้าน/ชุมชนละสองแสนบาท) ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 20 คน ได้ข้อสรุปว่า การดำเนินโครงการดังกล่าวกระทบต่อกลไกการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในมิติด้านงบประมาณและบุคลากร มิติด้านการบำรุงรักษา และมิติด้านการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่น เนื่องจากโครงการที่จัดทำขึ้นคล้ายคลึงกับการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดูแลประชาชนในพื้นที่ มีการพึ่งพาบุคลากรด้านงานช่างให้ออกแบบประมาณการราคาก่อสร้าง ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระงาน และเมื่อดำเนินโครงการเสร็จสิ้นแล้วการบำรุงรักษาในระยะยาวจะอาจเกิดปัญหาได้ เนื่องจากวัสดุและครุภัณฑ์ที่เกิดขึ้นไม่ใช่ทรัพย์สินของท้องถิ่น หากเกิดการชำรุดเสียหายท้องถิ่นจะไม่สามารถดูแลได้ แต่สุดท้ายคงไม่พ้นความรับผิดชอบของท้องถิ่น รวมถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินโครงการค่อนข้างน้อย จากการเก็บข้อมูลพบว่ามีเพียงตัวแทนข้าราชการท้องถิ่นบางแห่งที่ร่วมเป็นทีมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามโครงการ ไทยนิยม ยั่งยืน ระดับตำบล และเจ้าหน้าที่จากกองช่างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ช่วยสนับสนุนเรื่องการออกแบบประมาณการราคาก่อสร้าง

อย่างไรก็ตาม การดำเนินโครงการดังกล่าวไม่กระทบต่อกลไกการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในมิติด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ มิติด้านการตอบสนองความต้องการ และมิติด้านภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือ เนื่องจากรัฐอนุมัติงบประมาณเข้าสู่บัญชีคณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชน ทำให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการทุกขั้นตอน กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากโครงการจึงเป็นที่พอใจและตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ถึงแม้การดำเนินโครงการดังกล่าวจะมีความซับซ้อนด้านงบประมาณกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ประชาชนในพื้นที่ยังคงมีความเชื่อถือ เชื่อมั่น ในการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผลการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินงานตามนโยบายของหน่วยงานภาครัฐในส่วนภูมิภาคบางนโยบายส่งผลกระทบต่อกลไกการทำงานการให้บริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งคล้ายกับข้อค้นพบจากงานวิจัย

ของ กิรพัฒน์ เขียนทองกุล (2559) ที่พบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเสมือนกลไกและแขนขาของราชการส่วนกลางและราชการส่วนภูมิภาค ถึงแม้จะมีบทบาทนิติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ในเชิงปฏิบัติรัฐส่วนกลางกับไม่ได้ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่าที่ควร ส่งผลให้ประชาชนไม่มีความรู้สึกเชื่อมั่นหรือเห็นคุณค่าความสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ประเด็นข้อค้นพบที่แตกต่างออกไปจากงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า การดำเนินงานโครงการดังกล่าวไม่กระทบต่อภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของประชาชนต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากการดำเนินงานเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากในระยะสั้น ซึ่งโครงการนี้ไม่ใช่โครงการแรกที่รัฐบาลอนุมัติโดยไม่ผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชนในพื้นที่จึงไม่รู้สึกถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น อีกทั้งโครงการดังกล่าวยังพึ่งพาบุคลากรด้านงานช่างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ออกแบบประมาณการราคาด้านโครงสร้างพื้นฐานเพื่อจัดทำโครงการ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ 2 ส่วนกัน ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การดำเนินงานโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ ตามโครงการไทยนิยม ยั่งยืน (หมู่บ้าน/ชุมชนละสองแสนบาท) เป็นการดำเนินงานเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของรัฐบาลในระยะสั้น ซึ่งโครงการที่ดำเนินการคล้ายคลึงกับการจัดทำบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงควรมีแนวทางการอนุมัติงบประมาณผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานขององค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่น และแก้ไขกฎหมายเพื่อเอื้ออำนวยต่อการทำงานของท้องถิ่นให้สามารถดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่ในระยะเวลาอันเร่งด่วนได้

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ผู้วิจัยขอเสนอให้มีการศึกษารูปแบบของโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากในระยะสั้นที่สามารถจัดสรรงบประมาณผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มต้นจนจบกระบวนการก่อให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กิริพัฒน์ เขียนทองกุล. (2559). การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นไทย ช่วงหลังรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550-2559: การเมืองที่ไร้เสถียรภาพกับความไม่มั่นใจในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. **วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น** 1(2), 53 – 73
- ไพบูลย์ วัฒนา. (2560). 120 ปี การปกครองท้องถิ่นไทย (พ.ศ.2440 – 2560) พัฒนาการและเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ของประเทศไทย. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร** 5(1), 343 - 356
- ไทยรัฐออนไลน์. (2561, 5 พฤศจิกายน). สืบไทยนิยมยั่งยืน แคพีอาร์หาเสียงรัฐบาลลดแลกแจกแถมล่อใจ ปชช.ชี้บางโครงการไร้การสานต่อ เชื้อสุดท้ายหายไป. ค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2562, จาก <https://www.thairath.co.th/news/politic/>
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2544). 100 ปี การปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ. 2440-2540. กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

ปธาน สุวรรณมงคล. (2554). การกระจายอำนาจ:แนวคิดและประสบการณ์จาก

เอเชีย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักบริหารการปกครองท้องถิ่น กรมการปกครอง. (2561). คู่มือการดำเนินงาน

โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ ตาม

โครงการไทยนิยม ยั่งยืน (หมู่บ้าน/ชุมชนละสองแสนบาท) สืบเมื่อ 28

สิงหาคม 2562, จาก <https://www.multi.dopa.go.th>

สถาบันพระปกเกล้า. (2559). การบริหารงานภาครัฐแนวใหม่. ค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน

2562, จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php/title=การบริหารงานภาครัฐ>

แนวใหม่

Brinkerhoff, Derick W. and Azfar, Omar. (2006). Decentralization and

Community Empowerment Does community empowerment

deepen democracy and improve Service delivery. Paper

prepared for U.S. Agency for International Development Office of

Democracy and Governance.

Laochankham, S. (2018). The Antecedents of Local Government

Service Delivery Under Crisis Conditions: the Case of Khon

Kaen Province, Thailand. Portland State University PDXScholar.

(1-248)

การสัมภาษณ์

ผู้นำหมู่บ้าน. (2562, 10 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์

..... (2562, 16 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์

..... (2562, 17 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์

ผู้บริหารท้องถิ่น. (2562, 20 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์

.....(2562, 26 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์

.....(2562, 27 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์

ผู้บริหารระดับอำเภอ. (2562, 3 ธันวาคม). สัมภาษณ์

Translated Thai References

Charoenmuang, T. (2001). **100 years of Thai Local Government 1897 – 1997**. Bangkok:Torch publishing project.

King Prajadhipok’s Institute (2016). **The Government Complex Commemorating All Right Reserved. New Public Governance**. Retrieved November 5, 2019, from [http://wiki.kpi.ac.th/index.php/title= New Public Governance](http://wiki.kpi.ac.th/index.php/title=New+Public+Governance)

Khienthongkun, K. (2016). Thailand History of Decentraliization between Constitutional B.E. 2550 – 2559 ; Instability of Thai politics and People do Not Trust in Local Administrative Organizations (LAOs). **Political Scinces and Public Administration Journal Khon Kaen University** Vol. 1 No 2 (July – December 2016). page 53 – 73

Mala,T. (2017). 120 Years of thai Local Administration (2440 – 2560 B.E.) : Evolution and Historical Condition of Thai state. **Journal of MUC Peace Studies** Vol. 5 No 1 (January – April 2017). page 343–356

Office of Local Administration, **Department of Provincial. (2018).**

Operating manual Thai Niyom Yung Yuen Program (two hundred thousand baths per village/community) Retrieved August 28, 2019, from multi.dopa.go.th

Suwanmongkol, P. (2011). **Decentralization: Concept and Experience from Asia.** Bangkok: Publisher of Chulalongkorn University.

Thairath Online. (2019, 5 November). Politic News. Defeated Thai Niyom just did PR campaign to lure citizens, however some projects were not continued, believing that would be disappeared in the end. Retrieved October 5, 2019, from <https://www.thairath.co.th/news/politic/>

Interview

A local leaders. (2019, 10 November). Interview

_____. (2019, 16 November). Interview

_____. (2019, 17 November). Interview

A Local Administrative Organization Administrators. (2019, 20 November). Interview

_____. (2019, 26 November). Interview

_____. (2019, 27 November). Interview

A District Administrator. (2019, 3 December). Interview

บทความที่ : 19
Article :



ลักษณะอำนาจนิยมในกิจกรรมการรับน้องของสาขา
วิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสาน

The Dictatorial Authoritarianism in Getting Younger
Activities of Political Science Disciplines at a
University in the Isan Region

[Received: May 17, 2020; Revised: June 6; Accepted: June 8]

จิรพงศ์ มหาพจน์* และ อลงกรณ์ อรรคแสง*

Jirapong Mahaphot* and Alongkorn Akkasaeng*

*วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม [College of Politics
and Governance, Mahasarakham University];

Corresponding author e-mail: aleklovelove@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะอำนาจนิยมในกิจกรรมการรับน้องของสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสาน กล่าวคือ งานศึกษาชิ้นนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ ตัวแทนศิษย์เก่าสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสาน และตัวแทนนักศึกษาสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสาน ผลการศึกษาพบว่า การผลิตซ้ำของการเมืองแบบเผด็จการอำนาจนิยมในกิจกรรมการรับน้องของสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสาน ได้แก่ (1) การละเมิดเสรีภาพของปัจเจกบุคคล (2) ความไม่เท่าเทียม (3) การรวมศูนย์อำนาจ (4) การใช้อำนาจตามอำเภอใจที่ปราศจากเหตุผล (5) การมีพหุนิยมแบบจำกัด

คำสำคัญ : ลักษณะอำนาจนิยม; การรับน้อง; สาขาวิชารัฐศาสตร์

Abstract

This paper of This Research The Dictatorial Authoritarianism in Getting Younger Activities of Political Science Disciplines at a University in the Isan Region. That is, this Research was Qualitative Research Conducted Through In- Depth Interview, Non- Participation Observation, Focus Group and Documentary Analysis, Including Representative Alumni and Representative Student of Political Science Disciplines at a University in the Isan Region the Result Shows That, the Reproduction of Authoritarianism Politics in the Admissions Activities of Political Science Disciplines at a University in the Isan Region. They are: (1) Violates Individual Liberty (2) Inequality (3) Centralization (4) Arbitrary Rule (5) Limited Pluralism

Keywords: Authoritarianism; Getting Younger Activities; Department of Political Science

บทนำ

แรกเริ่มเดิมที แนวคิดอำนาจนิยม (Authoritarianism) สมัยใหม่เกิดขึ้นจากความกลัวที่มีต่อการปฏิวัติประชาชน โดยเฉพาะความหวาดกลัวที่มีต่อการปฏิวัติฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1789 (the French Revolution 1789) การปฏิวัติบอลเชวิคของรัสเซียในปี ค.ศ. 1917 (the Bolshevik Revolution 1917) เป็นอาทิ (Webb, 2011 : 252)

แนวคิดอำนาจนิยมปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนหลังทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา ที่โลกได้แบ่งระบอบการปกครองหลัก ๆ ออกเป็น 2 ฝ่ายใหญ่ ๆ คือ (1) ระบอบประชาธิปไตย และ (2) ระบอบที่ไม่เป็นประชาธิปไตย โดยระบอบอำนาจนิยมถูกตีความว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของระบอบที่ไม่เป็นประชาธิปไตย เพราะอำนาจนิยมคือเผด็จการชนิดหนึ่งที่ผู้ปกครองหรือผู้มีอำนาจสามารถใช้อำนาจเหนือกลุ่มคนหรือปัจเจกบุคคลเพื่อรักษาอำนาจของตนไว้ เผด็จการอำนาจนิยมมักจะไม่นับถึงสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล เช่น ปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นในเชิงวิพากษ์ต่อผู้ปกครองหรือผู้มีอำนาจ ควบคุมสื่อที่ให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน ผูกขาดการใช้อำนาจจำกัดการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจจากผู้อื่น เป็นอาทิ (สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์ และคณะ, 2557 : 54-57)

Juan J. Linz (2000 : 159-261) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ชาวอเมริกัน แห่ง Yale University ได้ชี้ให้เห็นว่า ระบอบอำนาจนิยม มีลักษณะสำคัญ ๆ อยู่ด้วยกัน 3 ลักษณะ คือ (1) มีความเป็นพหุนิยมแบบจำกัด (2) มีเป้าหมายเพื่อควบคุมจิตใจมากกว่าปลุกฝังอุดมการณ์ และ (3) ปราศจากซึ่งการระดมกำลังทางการเมืองเพื่อการสนับสนุนในระยะยาว กล่าวคือ ความเป็นพหุนิยมแบบจำกัดทำให้ระบอบอำนาจนิยมมีลักษณะแกว่งอยู่กึ่งกลางระหว่างเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จ (Totalitarianism) กับประชาธิปไตย (Democracy) โดยระบอบประชาธิปไตยจะเปิดโอกาสให้มีพหุนิยมแบบ

เต็มที่ ขณะที่ระบอบเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จจะไม่เปิดโอกาสให้มีพหุนิยมขึ้นในสังคมเลย แต่สำหรับระบอบอำนาจนิยมนั้นจะเปิดโอกาสให้มีความแตกต่างหลากหลายได้อยู่บ้าง แต่อย่างไรก็ตาม ผู้มีอำนาจก็มักจะควบคุมให้มิได้อย่างจำกัด กล่าวคือ ความแตกต่างหลากหลายจะมีอยู่ได้ก็ด้วยความยินยอมของผู้มีอำนาจ หรือมิได้ตามที่ผู้ใช้อำนาจกำหนดให้ อนึ่ง การที่ผู้ใช้อำนาจยอมให้มีความแตกต่างหลากหลายในสังคมได้นั้น ก็เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้มีอำนาจเอง ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้ระบอบอำนาจนิยมมักจะไม่มี การจัดระบบโครงสร้างอำนาจที่ชัดเจน ไม่มีอุดมการณ์ที่ใช้อ้างอิงอย่างชัดเจน นั่นก็เพราะระบอบอำนาจนิยมมุ่งควบคุมจิตใจมากกว่าปลูกฝังอุดมการณ์ ซึ่งส่งผลให้ระบอบอำนาจนิยมไม่สามารถระดมสรรพกำลังทางการเมืองเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนในระยะยาวอย่างต่อเนื่องได้ โดยเฉพาะการสนับสนุนจากคนหนุ่มสาว นักศึกษา และปัญญาชน

Lowell W. Barrington (2015 : 155-158) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ชาวอเมริกัน แห่ง Marquette University ได้ชี้ให้เห็นว่า ระบอบอำนาจนิยม มีลักษณะสำคัญ ๆ อยู่ด้วยกัน 4 ลักษณะ คือ (1) ลดทอนกำลังอำนาจของปัจเจกบุคคลทั่วไปผู้เป็นสมาชิกของสังคม (2) ขาดอุดมการณ์กลางที่จะคอยบังคับควบคุม (3) อ้างอิงความชอบธรรมบนฐานของความเป็นประสิทธิภาพ (4) ไม่มีขอบเขตที่ชัดเจนเกี่ยวกับการกระทำของผู้มีอำนาจ

นอกจากนี้ Barrington ยังชี้ให้เห็นว่า ในสังคมประชาธิปไตย ถ้าหากวัฒนธรรมแบบประชาธิปไตยอ่อนกำลังลง วัฒนธรรมอำนาจนิยมอาจเข้ามาผสมอยู่ด้วยได้เช่นกัน ซึ่งอาจอยู่ในรูปของระบอบกึ่งประชาธิปไตย (Semi-Democracy) ระบอบกึ่งอำนาจนิยม (Semi-Authoritarianism) ระบอบผสมระหว่างอำนาจนิยมกับประชาธิปไตย (a Hybrid Between Authoritarianism and Democracy) ระบอบอำนาจนิยมที่มีการแข่งขัน (Competitive Authoritarianism) ระบอบอำนาจนิยมที่ยัง

มีการเลือกตั้ง (Electoral Authoritarianism) ระบอบประชาธิปไตยที่มีจุดบกพร่อง (Defective Democracy) ระบอบอำนาจนิยมที่ยังให้คำปรึกษา (Consultative Authoritarianism) เป็นอาทิ

William A. Darity, Jr. (2008 : 213-214) นักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองและนโยบายสาธารณะชาวอเมริกัน แห่ง Duke University ชี้ให้เห็นว่า อำนาจนิยมมักจะเป็นอำนาจที่เกิดจากการใช้อำนาจของคน ๆ เดียวหรือกลุ่มคนเพียงจำนวนน้อยนิดต่อปัจเจกบุคคลคนอื่น ๆ ในสังคม ผู้มีอำนาจมักใช้อำนาจตัดสินใจดำเนินนโยบายต่าง ๆ ทั้งหมดตามที่ตนต้องการ ความต้องการของผู้มีอำนาจมักจะสำคัญกว่าความต้องการของคนทั่วไป เสรีภาพของปัจเจกบุคคลในสังคมดังกล่าวมักจะได้รับ การสนับสนุนก็แต่เพียงในขอบเขตที่เป็นประโยชน์ต่อผู้มีอำนาจเท่านั้น ปัจเจกบุคคลผู้เป็นสมาชิกของสังคมมักจะไม่ได้รับโอกาสให้รวมตัวกันเพื่อต่อรองหาทางจำกัดอำนาจของผู้มีอำนาจไว้ไม่ให้ใช้อำนาจตามอำเภอใจ อำนาจนิยมมักไม่มีอุดมการณ์ที่ชัดเจนและตายตัว เพราะการใช้อำนาจขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้มีอำนาจ ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา อำนาจนิยมมักเกิดขึ้นในสังคมที่ขาดความมั่นคงทางการเมือง ดังนั้นในช่วงแรกของวิกฤติการเมือง อำนาจนิยมอาจได้รับการสนับสนุนจากคนส่วนใหญ่ในสังคม อย่างไรก็ตาม ท้ายที่สุดอำนาจดังกล่าวมักจะกลับกลายเป็นอำนาจที่กลับมากดขี่หรือละเมิดเสรีภาพของปัจเจกบุคคลผู้เป็นสมาชิกของสังคม ดังกล่าว ผู้มีอำนาจในสังคมดังกล่าวมักเป็นผู้ควบคุมกลไกการห้ามปรามต่าง ๆ จำกัดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ควบคุมการเคลื่อนไหวทางกิจกรรมทุกด้าน และผู้มีอำนาจก็มักจะชอบสมาชิกที่เชื่อ ๆ และไม่แยแสต่อสิทธิเสรีภาพของตน ผู้มีอำนาจมักจะห้ามปรามการแสดงออกถึงความไม่เห็นด้วยต่าง ๆ ของสมาชิกในสังคม เพราะนั้นอาจทำให้อำนาจของพวกเขาอ่อนแอลง

นอกจากนี้ Darity Jr ยังชี้ให้เห็นว่าในมิติของการเมืองระดับประเทศ อำนาจนิยมมักเกิดขึ้นในสถาบันสำคัญ 3 สถาบัน ได้แก่ (1) ทหาร ตัวอย่างเช่น ชิลีในยุคของเผด็จการทหารอย่าง Augusto Pinochet ในช่วงปี ค.ศ. 1973-1988 เป็นอาทิ (2) พรรคการเมือง ตัวอย่างเช่น สหภาพโซเวียตในยุคของพรรคการเมืองพรรคเดียวที่ผู้นำอย่าง Joseph Stalin และเยอรมันนีในยุคของพรรคการเมืองพรรคเดียวที่ผู้นำอย่าง Adolf Hitler เป็นอาทิ และ (3) ระบบราชการ ตัวอย่างเช่น อาร์เจนตินาในช่วงกลางทศวรรษที่ 1960 ถึงกลางทศวรรษที่ 1970 เป็นอาทิ

Dirk Berg-Schlosser (2005 : 172-175) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ชาวเยอรมัน แห่ง University of Marburg ได้ชี้ให้เห็นว่า คำว่าอำนาจนิยมสามารถใช้ได้ในบริบทที่หลากหลาย เช่น อาจใช้อ้างถึงพฤติกรรมของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือสังคมก็ได้ หรือจะใช้อ้างถึงระบอบเมืองการปกครองก็ได้ โดยสำหรับในทางการเมืองการปกครอง ลักษณะสำคัญของระบอบอำนาจนิยม คือ การมีพหุนิยมแบบจำกัด มีกิจกรรมของกลุ่มผลประโยชน์หรือการเคลื่อนไหวทางสังคมในระดับต่ำ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะเป็นเพียงแค่เรื่องของผู้นำเท่านั้น เป็นอาทิ คำว่า อำนาจนิยม ถูกนำมาใช้นับแต่ศตวรรษที่ 19 เมื่อจำเป็นต้องแยกความแตกต่างระหว่างระบอบเผด็จการออกจากระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตย กล่าวคือ ระบอบเสรีนิยมประชาธิปไตยจะมีลักษณะสำคัญ คือ มีพหุนิยมที่เปิดกว้าง มีการแข่งขัน มีส่วนร่วม มีการแบ่งแยกอำนาจ มีนิติธรรม มีสิทธิมนุษยชน เป็นอาทิ

ดังนั้น จึงสามารถสรุปได้ว่า ลักษณะสำคัญของอำนาจนิยม ที่ไม่ว่าจะถูกนำไปใช้กับสังคมใด ระดับใด ใครเป็นผู้กระทำ หรือใครเป็นผู้ถูกกระทำก็ตาม ย่อมนำไปสู่ปัญหาที่สำคัญ ดังนี้ (1) การละเมิดเสรีภาพของปัจเจกบุคคล (Violates Individual Liberty) (2) ความไม่เท่าเทียม (Inequality) (3) การรวมศูนย์อำนาจ

(Centralization) (4) การใช้อำนาจตามอำเภอใจที่ปราศจากเหตุผล (Arbitrary Rule)

(5) การมีพหุนิยมแบบจำกัด (Limited Pluralism)

ทั้งนี้ วัฒนธรรมอำนาจนิยมได้แผ่ขยายออกเป็นวงกว้างอย่างรวดเร็ว ซึ่งได้เกิดขึ้นทั้งใน สังคมระดับประเทศ สังคมระดับท้องถิ่น สถาบันต่าง ๆ ของรัฐ สถาบันครอบครัว ตลอดจนสถาบันการศึกษา และมหาวิทยาลัยเป็นหนึ่งในสังคมที่ วัฒนธรรมอำนาจนิยมได้แผ่ขยายและถูกผลิตซ้ำอย่างน่ากังวลสนใจ โดยเฉพาะใน กิจกรรมการรับน้อง

วงการรัฐศาสตร์สมัยใหม่ ถือเป็นศาสตร์ที่พยายามแก้ไขปัญหาเรื่องอำนาจ นิยม และพยายามที่จะเรียกร้องสิ่งที่ตรงข้ามกับอำนาจนิยม โดยเฉพาะประชาธิปไตย ขณะที่สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสานนั้น ถือเป็นสถาบันในวง วิชาการด้านรัฐศาสตร์น้องใหม่ในประเทศไทย ดังนั้น บทความขึ้นนี้จึงพยายามที่จะ สะท้อนถึงปัญหาเรื่องอำนาจนิยมในกิจกรรมการรับน้องเป็นหลัก โดยเป็นการสะท้อน ผ่านกิจกรรมการรับน้องของสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสาน

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อวิเคราะห์ถึงลักษณะอำนาจนิยมในกิจกรรมการรับน้องของสาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสาน

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผ่านการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participation Observation) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ที่มี

ความรู้ความเข้าใจ และเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมการรับน้องของสาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสาน เท่านั้น ซึ่งได้แก่ ตัวแทนนักศึกษา ปัจจุบัน ตัวแทนศิษย์เก่า

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้ทำการสรุปประเด็นทั้งหมดด้วยการพรรณนาพร้อมทั้งยกเหตุผลที่จากการค้นคว้าประกอบ โดยอิงกับกรอบการวิเคราะห์ของการวิจัย เพื่อทราบถึงลักษณะอำนาจนิยมในกิจกรรมการรับน้องของสาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสาน พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการป้องกันมิให้ลักษณะอำนาจนิยมเกิดขึ้นในกิจกรรมการรับน้องของสาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสาน

ผลการศึกษา

จากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยพบว่า อำนาจนิยมในกิจกรรมการรับน้องของสาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสานมีลักษณะ ดังนี้

1. การละเมิดเสรีภาพของปัจเจกบุคคล (Violates Individual Liberty)

1.1 จากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม พบว่า มีกรณีการประชุมเชียร์ กล่าวคือ รุ่นพี่ที่กลัวว่ารุ่นน้องจะแสดงความคิดเห็นในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ต่อกิจกรรมที่ตนจัดขึ้นผ่านสื่อออนไลน์ เช่น ไลน์ เฟสบุ๊ก เป็นอาทิ รุ่นพี่จึงเก็บโทรศัพท์มือถืออันเป็นทรัพย์สินส่วนตัวของรุ่นน้องไว้จนกว่าจะเสร็จกิจกรรม ขณะที่ทางรุ่นพี่กลับแสดงความคิดเห็นในเชิงวิพากษ์วิจารณ์รุ่นน้องผ่านสื่อออนไลน์ได้ บ่อยครั้งที่รุ่นน้องแสดงความคิดเห็นในเชิงวิพากษ์วิจารณ์รุ่นพี่ผ่านสื่อออนไลน์ในภายหลัง เมื่อพวกเขาเห็นว่า

กิจกรรมที่รุ่นพี่จัดขึ้นนั้นละเมิดเสรีภาพของพวกเขา อย่างไรก็ตาม รุ่นน้องที่ออกมาวิพากษ์วิจารณ์รุ่นพี่รุ่นพี่ พวกเขามักจะถูกรุ่นพี่และเพื่อนบูลลี่หรือประณาม

กิจกรรมการรับน้องมักเป็นกิจกรรมที่รุ่นพี่พยายามยึดเหนี่ยวให้กับรุ่นน้อง เพราะมันไม่ได้เกิดจากความสมัครใจของรุ่นน้อง มันเกิดขึ้นโดยไม่ได้มีการสอบถามความต้องการจากรุ่นน้องแต่อย่างใด มีกรณีที่ทำให้รุ่นน้องเดินทำอนาจารโดยที่รุ่นน้องไม่ยอมทำ มีกรณีตะโกนใส่รุ่นน้อง มีกรณีที่ถูกรุ่นพี่เรียกรุ่นน้องไปคำทอด้วยวาจาและกิริยาท่าทางที่ไม่เหมาะสม ขณะที่อาจารย์ที่กำลังดูแลกิจกรรมก็ไม่ได้มีการทักท้วงในสิ่งที่รุ่นพี่กระทำต่อรุ่นน้องแต่อย่างใด หน้าที่อาจารย์บางท่านยังส่งเสริมให้รุ่นพี่ใช้อำนาจกับรุ่นน้องอย่างไร้เหตุผล มีกรณีที่รุ่นพี่ให้รุ่นน้องกินสิ่งที่ไม่ใช่คนปกติทั่วไปกิน เช่น น้ำแดงผสมเกลือ ขนมหึงยัดไส้พริกขี้หนูและกะปิ เป็นอาทิ มีกรณีที่นำสีมาทาหน้ารุ่นน้องโดยไม่คำนึงถึงว่ารุ่นน้องจะแพ้หรือไม่ มีกรณีที่ให้รุ่นน้องเกลี้ยกล่อมโคลนตม จนทำให้ผลกระทบที่มีต่อร่างกายและจิตใจของรุ่นน้อง เป็นอาทิ (การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม, 2562)

1.2 จากการสนทนากลุ่มย่อย พบว่า มีการปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ต่อกิจกรรมการรับน้อง รุ่นพี่จัดกิจกรรมรับน้องโดยไม่ถามความสมัครใจรุ่นน้อง มีการบังคับใส่ชุดนักศึกษาเพื่อมาร่วมกิจกรรม ตลอดจนบังคับการไว้ทรงผม บังคับการตัดเล็บ บังคับการใส่รองเท้า ห้ามย้อมสีผม มีการบังคับให้รุ่นน้องไหว้รุ่นพี่ทุกครั้งที่พบเจอกัน โดยไม่คำนึงถึงความสมัครใจของรุ่นน้องว่าพวกเขาอยากไหว้หรือไม่ เพราะการที่คนเราจะไหว้ใคร ควรเกิดจากความสมัครใจที่เราอยากจะแสดงออกอย่างจริงใจ และการไหว้ก็เป็นสิทธิส่วนบุคคล การบังคับให้คนอื่นมาไหว้ตัวเองจึงเท่ากับการละเมิดเสรีภาพของปัจเจกบุคคล รุ่นพี่บางคนอยากให้รุ่นน้องเคารพแต่ตนเองกลับปฏิบัติตัวไม่เป็นแบบอย่างที่ดีและไม่น่าเคารพ ภายใต้กิจกรรมการรับน้อง รุ่นน้องถูกควบคุมการแต่งกายตั้งแต่หัวจรดเท้า มีกรณีที่บังคับให้รุ่นน้องต้องห้อย

ป้ายที่คอทุกคน ห้ามร่นน้องใส่รองเท้าที่มีลวดลาย มีการบังคับให้ร่นน้องติดสัญลักษณ์ที่ร่นพี่แจกรุ่นน้องต้องทำตามรุ่นพี่เพราะว่าเกรงว่าจะมีผลกระทบต่อการเข้าร่วมกิจกรรมตลอดจนการเรียนการสอน กล่าวคือ รุ่นพี่มักอ้างเพณีสืบทอดกันมา หรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือหากใครไม่ปฏิบัติตามอาจจะไม่ผ่านกิจกรรม ด้วยความกลัวต่อเงื่อนไขต่าง ๆ ที่รุ่นพี่และอาจารย์บางท่านสร้างขึ้น รุ่นน้องย่อมมีอาจปฏิเสธต่อคำสั่งของรุ่นพี่ แม้จะไม่ได้เกิดจากความสมัครใจก็ตาม และหากรุ่นน้องไม่ปฏิบัติตามคำสั่งรุ่นพี่ นอกจากรุ่นน้องจะไม่ผ่านกิจกรรมของสาขาวิชา รุ่นพี่จะส่งรายชื่อรุ่นน้องที่ไม่ทำตามคำสั่งให้อาจารย์บางท่านว่ากล่าวตักเตือน บ่อยครั้งที่มีการนำคะแนนมาอ้างในการใช้บังคับรุ่นน้องให้เข้าร่วมกิจกรรม กล่าวคือ หากรุ่นน้องคนใดเข้าร่วมกิจกรรมตามคำสั่งรุ่นพี่ รุ่นน้องจะได้คะแนนพิเศษในรายวิชาที่อาจารย์บางท่านที่กำกับดูแลกิจกรรมของสาขาวิชา แต่ในทางกลับกัน หากรุ่นน้องคนใดไม่เข้าร่วมกิจกรรม พวกเขาอาจถูกตัดคะแนนในรายวิชาที่อาจารย์บางท่านที่กำกับดูแลกิจกรรมของสาขาวิชาสอนอยู่ จึงเป็นเหตุให้รุ่นน้องเกิดความหวาดกลัว ไม่กล้าตั้งคำถามต่อคำสั่งของรุ่นพี่ ไม่กล้าตั้งคำถามต่อกิจกรรมการรับน้องแม้ว่ากิจกรรมดังกล่าวจะไม่เหมาะสมหรือไม่สร้างสรรค์ขนาดไหนก็ตาม (สนทนากลุ่มย่อย, 2562 : สัมภาษณ์)

1.3 จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า มีกิจกรรมที่สะท้อนถึงการละเมิดเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ดังที่ นาย ข. ตัวแทนศิษย์เก่าสาขาวิชารัฐศาสตร์ ได้กล่าวไว้ว่า “รุ่นน้องถูกห้ามปรามไม่ให้แสดงความคิดเห็นต่อกิจกรรมการรับน้อง ทั้งจากรุ่นพี่และอาจารย์บางท่าน รุ่นน้องต้องทำตามคำสั่งของรุ่นพี่และอาจารย์บางท่านโดยไม่ได้สมัครใจแม้แต่น้อย เช่น ถูกบังคับให้กินขนมปังยัดไส้กะปิ น้ำส้มสายชู เป็นต้น รุ่นน้องที่มักถูกรุ่นพี่ตะโกนใส่เวลามาร่วมกิจกรรม รุ่นพี่มักแสดงสีหน้าและท่าทางที่ดูร้ายใส่รุ่นน้องที่เริ่มไม่เห็นด้วยกับคำสั่งของพวกเขา” (นาย ข, 2562 : สัมภาษณ์) และดังที่ นาย ค. ตัวแทนนักศึกษสาขาวิชารัฐศาสตร์ ได้กล่าวไว้ว่า “กิจกรรมการรับน้อง เป็นการ

บังคับให้น้องใหม่ทุกคนต้องเข้าร่วมกิจกรรม โดยคนที่ไม่เข้าร่วมจะต้องถูกลงโทษ ถูกบูลลี่ ถูกตัดคะแนนจากอาจารย์บางท่าน รุ่นน้องจึงปฏิเสธการเข้าร่วมกิจกรรมไม่ได้ อำนาจของอาจารย์และคะแนนจึงมีส่วนอย่างยิ่งในการใช้อำนาจที่ไม่ชอบธรรมนี้” (นาย ค, 2562 : สัมภาษณ์)

2. ความไม่เท่าเทียมกัน (Inequality)

2.1 จากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม พบว่า มีกรณียึดความอาวุโส มากกว่าความรู้ความสามารถ โดยรุ่นพี่จะยึดตนเองเป็นหลัก โดยเลือกปฏิบัติกับรุ่นน้อง รุ่นน้องคนไหนที่มีรูปร่างหน้าตาดีก็就会被ปฏิบัติอีกแบบ กล่าวคือ มักจะได้ความอำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรม เข้ารับกิจกรรมเป็นอย่างดี ส่วนรุ่นน้องที่รูปร่างหน้าตาไม่ดี กล่าวคือ มักจะถูกรุ่นน้องปฏิบัติด้วยความไม่เต็มใจ มีการชักสีหน้าใส่ มีการพูดเสียดสีใส่รุ่นน้องที่รูปร่างหรือลักษณะไม่ดี รวมไปถึงการคุกคามทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิง และเพศทางเลือก ในการทำกิจกรรม รุ่นพี่มักจะอัดคลิปวิดีโอการทำกิจกรรม เต้าเพลงสันทนการ ด้วยเนื้อหาของเพลงที่ล้อแหลมพร้อมกับทำเต้าลามกอนาจาร ในส่วนของรุ่นน้องเพศทางเลือก มักจะถูกกลั่นแกล้งอยู่บ่อยครั้ง โดยรุ่นพี่จะหาเรื่องราวหรือวิธีการเพื่อที่จะทำให้รุ่นน้องออกไปยืนด้านหน้าของวงกิจกรรม พร้อมกับสั่งให้รุ่นน้องทำตามคำสั่ง หากไม่ทำตามสามารถเข้ากลับไปนั่งที่เดิมได้ การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม, 2562)

2.2 จากการสนทนากลุ่มย่อย พบว่า มีกรณีการประหวัดเพรชชี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการรับน้อง มักมีการคัดเลือกนักศึกษาที่มีรูปร่างหน้าตาดีตามความนิยมของสังคมมาประหวัดกัน อย่างไรก็ตาม การแข่งขันไม่ได้คำนึงถึงความรู้ความสามารถเท่าใดนัก มีการใช้คำเรียกเพศทางเลือกที่นอกจากหญิงและชายว่า “ดาวเทียม” ซึ่งเป็นการลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์และความเท่าเทียมอย่างยิ่ง รุ่นพี่มักจะสามารถแสดงความคิดเห็นได้แต่ฝ่ายเดียว รุ่นน้องกลับไม่สามารถแสดงความคิดเห็นต่อกิจกรรม

ที่จัดขึ้นได้ รุ่นพี่สอนรุ่นน้องได้ แต่น้องแนะนำรุ่นพี่ไม่ได้เลย (สนทนากลุ่มย่อย, 2562 : สัมภาษณ์)

2.3 จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า มีกิจกรรมที่สะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมกัน ดังที่ นาย ข. ตัวแทนศิษย์เก่าสาขาวิชารัฐศาสตร์ ได้กล่าวไว้ว่า “มีกรณีที่อาจารย์บางท่านเลือกนักศึกษาบางคนบางกลุ่มมาช่วยงานและเวลามีกิจกรรมหรืองานอะไร นักศึกษากลุ่มนี้ก็จะได้สิทธิพิเศษกว่านักศึกษาคนอื่น ๆ เช่น ในการนัดประชุมสาขา เรื่องการรับน้อง นักศึกษากลุ่มนี้ไม่ต้องเข้าร่วมก็ได้ โดยอ้างว่าอาจารย์ให้ช่วยงาน หรือ แม้แต่การมาเข้าประชุมล่าช้า อาจารย์ก็ได้ดูดาเหมือนกับนักศึกษาคนอื่น ๆ” (นาย ข, 2562 : สัมภาษณ์) และดังที่ นาย ค. ตัวแทนนักศึกษาศาสาวิชารัฐศาสตร์ ได้กล่าวไว้ว่า “คนที่เป้นเพศที่สามมักจะถูกรุ่นพี่กลั่นแกล้งอยู่ตลอดเวลา เวลาที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม รุ่นพี่ชอบบังคับขืนใจพวกเขา ชอบพูดดูถูกเหยียดหยามพวกเขา ชอบสั่งให้พวกเขาออกไปเดินท่าอานาจาร การให้คำปรึกษาปัญหาต่าง ๆ ก็มีไว้ให้รุ่นน้องบางคน ไม่ใช่สำหรับทุกคน” (นาย ค, 2562 : สัมภาษณ์)

3. การรวมศูนย์อำนาจ (Centralization)

3.1 จากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม พบว่า มีระบบผู้นำที่มาจากการแต่งตั้ง ไม่ใช่การเลือกตั้ง ซึ่งอาจารย์บางท่านเป็นผู้คัดเลือกเอง เพื่อให้เข้ามาช่วยงาน ชอบช่วยงานที่ช่วยครอบคลุมไปจนถึงกิจกรรมการรับน้อง กลุ่มผู้นำแต่งตั้งดังกล่าวมีบทบาทครอบงำความคิดและระเบียบในการดำเนินกิจกรรม คนกลุ่มนี้มีอำนาจในการชี้ขาดในกิจกรรม (การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม, 2562)

3.2 จากการสนทนากลุ่มย่อย พบว่า ผู้ที่ทำหน้าที่ออกแบบกิจกรรมการรับน้องคือรุ่นพี่ โดยหลักๆ แล้วจะเป็นรุ่นพี่ ชั้นปีที่สอง และอาจารย์ผู้ควบคุมกิจกรรมการรับน้องเท่านั้น ไม่มีการกระจายอำนาจให้กลุ่มในรูปแบบอื่น ๆ หรือชั้นปีอื่นๆ เข้าร่วม

ประชุมหารือในการกำหนดแนวทางของกิจกรรมได้อย่างเต็มที่ (สนทนากลุ่มย่อย, 2562 : สัมภาษณ์)

3.3 จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า มีกิจกรรมที่สะท้อนถึงการรวมศูนย์อำนาจ ดังที่ นาย ข. ตัวแทนศิษย์เก่าสาขาวิชารัฐศาสตร์ ได้กล่าวไว้ว่า “รุ่นน้องบางคนที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมก็ผ่านกิจกรรมได้ เช่น คนที่เป็นเด็กของอาจารย์ผู้กำกับดูแลกิจกรรมการรับน้อง ซึ่งพวกเขามีการไปทำงานช่วยอาจารย์คนนั้นอยู่บ่อย ๆ เวลาว่างกิจกรรม นักศึกษากลุ่มนี้ก็จะได้สิทธิพิเศษอยู่เสมอ ในขณะที่เพื่อนทำกิจกรรมนักศึกษาที่เป็นเด็กของอาจารย์ก็ไม่ได้เข้าร่วมด้วย โดยอ้างว่าอาจารย์ให้ทำนั่นนี่ ซึ่งผู้เป็นอาจารย์ก็คอยให้ทำอยู่ตลอดเวลา” (นาย ข, 2562 : สัมภาษณ์) และดังที่ นาย ค. ตัวแทนนักศึกษาสาขาวิชารัฐศาสตร์ ได้กล่าวไว้ว่า “อาจารย์ที่กำกับดูแลกิจกรรมการรับน้อง เข้ามาควบคุมจนเกินไป ทำให้นักศึกษาขาดความคิดเป็นของตนเอง บ่อยครั้งที่นักศึกษามีหน้าที่รอทำตามคำสั่งของอาจารย์ผู้กำกับดูแลเพียงอย่างเดียว” (นาย ค, 2562 : สัมภาษณ์)

4. การใช้อำนาจตามอำเภอใจที่ปราศจากเหตุผล (Arbitrary rule)

4.1 จากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม พบว่า มีการนิการรุ่นน้องใช้โทรศัพท์มีระหว่างดำเนินกิจกรรมบางครั้งก็มีการเก็บโทรศัพท์มือถือไว้ที่รุ่นพี่ มีการเรียกประชุมรุ่นน้องโดยพลการ มีการเรียกประชุมรุ่นน้องอย่างกะทันหันโดยไม่แจ้งให้ทราบล่วงหน้า (การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม, 2562)

4.2 จากการสนทนากลุ่มย่อย พบว่า มีการนิการรุ่นพี่ที่ดำรงตำแหน่งหลายสมัยจากการที่ไม่มีการแข่งขันในการเลือกตั้งและการส่งต่อกิจกรรมที่ซ้ำซากจำเจมาจากรุ่นก่อนๆ ผู้นำเหล่านี้ไม่รับฟังความเห็นของคนอื่น ชอบด่ารุ่นน้องในที่สาธารณะเพียงเพราะรุ่นน้องไม่ได้ยกมือไหว้ ซึ่งการกระทำดังกล่าวของรุ่นพี่สร้างความอับอายแก่รุ่นน้อง (สนทนากลุ่มย่อย, 2562 : สัมภาษณ์)

4.3 จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า มีกิจกรรมที่สะท้อนถึงการใช้อำนาจตามอำเภอใจที่ปราศจากเหตุผล ดังที่ นาย ข. ตัวแทนศิษย์เก่าสาขาวิชารัฐศาสตร์ ได้กล่าวไว้ว่า “รุ่นพี่ชอบตำร่นน้องเมื่อร่นน้องไหว ไม่ยิ้ม ไม่ทักทาย ถ้าร่นน้องไม่ไหว รุ่นพี่ก็จะมีการเรียกรุ่นน้องมาประชุม แล้วตำร่นน้องว่า ทำไมร่นน้องเจอหน้ารุ่นพี่แล้วไม่ยกมือไหว้ ” (นาย ข, 2562 : สัมภาษณ์) และดังที่ นาย ค. ตัวแทนนักศึกษสาขาวิชา รัฐศาสตร์ ได้กล่าวไว้ว่า “รุ่นพี่ยึดเอาสิ่งที่ว่าตนเองโดยกระทำมาแบบไหน ก็จะเอาไปทำกับรุ่นน้องแบบนั้น เสมือนหนึ่งว่าเป็นการแก้แค้น เป็นการเอาคืน ซึ่งในฐานะที่เป็นรุ่นพี่และมีอำนาจที่จะทำกิจกรรมอะไรกับรุ่นน้องเพื่อความสะใจ รุ่นพี่ก็จะใช้อำนาจในส่วนนี้เป็นการเอาคืนหลังจากที่ตนเคยโดนกระทำมา โดยที่ไม่การคิดไตรตรอง ไม่มีการใช้เหตุผลในการจัดกิจกรรมการรับน้อง คิดแต่ว่าปีก่อนเราเคยโดนกระทำมาแบบใด รุ่นน้องต้องโดนเหมือนกัน ไม่ก็จะต้องโดนหนักกว่ารุ่นเรา” (นาย ค, 2562 : สัมภาษณ์)

5. มีพหุนิยมแบบจำกัด (Limited Pluralism)

5.1 จากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม พบว่า การยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรมยังมีน้อย ความคิดเห็นที่แตกต่างกันกลายเป็นเพียงสิ่งแปลกปลอม รุ่นน้องบางคนที่ย้ายมาเรียนที่ รุ่นพี่จะเข้าไปย้าว่า ไม่ว่าคุณเคยเรียนที่ไหนมา คุณเข้ามาเรียนสาขานี้ คุณต้องปฏิบัติตามคำสั่งรุ่นพี่ ต้องทำตามเพื่อน ห้ามเอาสิ่งที่เคยเคยทำมาใช้กับที่นี่(การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม, 2562)

5.2 จากการสนทนากลุ่มย่อย พบว่า สาขาวิชาห้ามแต่งตัวตามเพศสภาพของตนเอง ต้องแต่งตัวคล้ายคลึงกัน โทนสีเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นเสื้อ กางเกง แม้กระทั่งรองเท้า รุ่นน้องจะแต่งตัวตามใจชอบไม่ได้ ต้องทำตามคำสั่งรุ่นพี่เท่านั้น แม้กระทั่งการไม่เคารพความหลากหลายทางเพศ บ่อยครั้งที่รุ่นน้องเพศทางเลือกมักถูกทำให้อับอาย ทำให้รู้สึกขายหน้าขายตาต่อหน้ารุ่นพี่และเพื่อนรุ่นเดียวกัน เช่น การให้รุ่นน้องออกไป

เดินท่าลามกอนาจาร พร้อมกับน้ำเสียงหัวเราะชอบใจ บางคนตะโกนใส่รุ่นน้องด้วยน้ำเสียงกระซอกโฮกฮาาก (สนทนากลุ่มย่อย, 2562 : สัมภาษณ์)

5.3 จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า มีกิจกรรมที่สะท้อนถึงการมีพหุนิยมแบบจำกัด ดังที่ นาย ข. ตัวแทนศิษย์เก่าสาขาวิชารัฐศาสตร์ ได้กล่าวไว้ว่า “รุ่นน้องห้ามทำตามอำเภอใจ ใครเคยเรียนจากสถาบันไหน อย่าเอาสิ่งที่เคยทำมาใช้กับที่นี่ ที่นี่ทุกคนต้องทำเหมือนกันหมด ทำตามคำสั่งรุ่นพี่และอาจารย์เท่านั้น หากใครฝ่าฝืนจะส่งรายชื่อให้อาจารย์ที่รับผิดชอบกิจกรรม และคนนั้นก็จะไม่ผ่านกิจกรรมการรับข้อสาขารัฐศาสตร์” (นาย ข, 2562 : สัมภาษณ์) และดังที่ นาย ค. ตัวแทนนักศึกษาสาขาวิชารัฐศาสตร์ ได้กล่าวไว้ว่า “รุ่นพี่สั่งให้รุ่นน้องต้องใส่เสื้อเหมือนกันเวลามาร่วมกิจกรรม ในการร่วมกิจกรรมการรับรุ่นน้องทุกคนต้องแต่งกายให้เหมือน ๆ กันตามที่รุ่นพี่กำหนดเท่านั้น” (นาย ค, 2562 : สัมภาษณ์)

สรุปผลการวิจัย

ลักษณะอำนาจนิยมในกิจกรรมการรับน้องของสาขาวิชารัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสาน ได้แก่ (1) การละเมิดเสรีภาพของปัจเจกบุคคล (2) ความไม่เท่าเทียม (3) การรวมศูนย์อำนาจ (4) การใช้อำนาจตามอำเภอใจที่ปราศจากเหตุผล (5) การมีพหุนิยมแบบจำกัด

อภิปรายผลการวิจัย

Soek-Fang Sim (2005: 175-178) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ชาวสิงคโปร์ เชื่อสายจีน ได้ชี้ให้เห็นว่า ประเทศส่วนใหญ่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความเป็นเผด็จการอำนาจนิยม และประเทศไทยคือหนึ่งในนั้น แม้จะมีบางช่วงที่ไทยพยายามพัฒนาตนเองให้มีความเป็นประชาธิปไตยอยู่บ้าง แต่ก็ยังเป็นเวลาที่สั้นกว่า หากเทียบกับความเป็น

อำนาจนิยมของสังคมไทย ในสังคมไทยสถาบันการศึกษาถูกใช้เป็นเครื่องมือในการผลิตซ้ำอำนาจนิยมมาโดยตลอด แม้แต่มหาวิทยาลัยซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงสุดของประเทศก็ไม่เว้น

ผลการวิจัยในครั้งนี้ ได้ต้องย้ำให้เห็นว่า ปัญหาเรื่องการละเมิดเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ความไม่เท่าเทียม การรวมศูนย์อำนาจ การใช้อำนาจตามอำเภอใจที่ปราศจากเหตุผล และการมีพหุนิยมแบบจำกัด ยังคงถูกผลิตซ้ำกันอย่างแพร่หลายและมากขึ้นจวบจนปัจจุบันในมหาวิทยาลัย ขณะที่นักศึกษาปัญญาชนผู้กล้าหาญต่อต้านอำนาจนิยมก็มีอยู่เพียงจำนวนน้อยนิด และใกล้จะสูญพันธุ์ แต่ความน้อยนิดก็ไม่ได้หมายความว่าไม่มีเลย ดังที่นักศึกษาปัญญาชนผู้กล้าต่อต้านอำนาจนิยมอย่าง เนติวิทย์ โชติภัทร์ไพศาล, พริษฐ์ ชิวารักษ์, ปันสยา สิทธิจิรวัฒนกุล, จตุภัทร์ บุญภัทรรักษา เป็นอาทิ

และนับตั้งแต่มีงานเขียนคลาสสิกที่ชื่อ วากันอง: การสร้างและสืบทอดระบบเผด็จการในมหาวิทยาลัย ของ ธเนศวร์ เจริญเมือง ที่ได้ตีพิมพ์ออกมาครั้งแรกในปี ค.ศ. 2000 และได้ส่งผลให้เกิดการต่อต้านอำนาจนิยมในการรับน้องในมหาวิทยาลัยมากขึ้นแต่อย่างไรก็ตาม กิจกรรมอำนาจนิยมในการรับน้องในสังคมไทยก็ไม่ได้มีที่ท่าว่าจะลดลงแต่อย่างใด โดยเฉพาะในสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสานนี้ ดังนั้น ผลการวิจัยในครั้งนี้ หากถูกเผยแพร่ออกไปสู่สาธารณะ อาจจะทำหน้าที่ช่วยกระตุ้นเตือนถึงปัญหาดังกล่าวได้บ้าง ไม่มากก็น้อย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) มหาวิทยาลัยควร/ต้องมีมาตรการในการสร้างเสริม ปกป้อง และคุ้มครองเสรีภาพของนักศึกษา

2) มหาวิทยาลัยควร/ต้องมีมาตรการในการสร้างเสริม ปกป้อง และคุ้มครองความเท่าเทียมกันของนักศึกษา

3) มหาวิทยาลัยควร/ต้องมีมาตรการในการสร้างเสริมการกระจายอำนาจทางวิชาการแก่นักศึกษา

4) มหาวิทยาลัยควร/ต้องมีมาตรการในการป้องกันการใช้อำนาจตามอำเภอใจที่ปราศจากเหตุผลในทุกพื้นที่ของมหาวิทยาลัย

5) มหาวิทยาลัยควร/ต้องมีมาตรการในการเคารพ สร้างเสริม ปกป้อง และคุ้มครองพหุนิยมหรือความแตกต่างหลากหลายในทุกพื้นที่ของมหาวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์ และคณะ. (2557). **คำและแนวคิดในประชาธิปไตยสมัยใหม่**.

กรุงเทพฯ: มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ทแห่งประเทศไทย.

Barrington, L. W. (2015). **Authoritarianism**. In J. B. Holbrook (Ed.), *Ethics, Science, Technology, and Engineering: A Global Resource* (pp. 155-158). Farmington Hills, MI: Macmillan Reference USA.

Retrieved..from..<https://link.gale.com/apps/doc/CX3727600068/GVRL?u=thstou&sid=GVRL&xid=a21b6ab8>

Berg-Schlosser, Dirk. (2005). **Authoritarianism: Overview**. In Maryanne Cline Horowitz (Ed.), *New Dictionary of the History of Ideas*. Maryanne Cline Horowitz (pp. 172-175). Detroit, MI: Charles Scribner's Sons. Retrieved from <https://link.gale.com/apps/doc/CX3424300067/GVRL?u=thstou&sid=GVRL&xid=fb486dbd>

Darity, Jr., William A. (2008). **Authoritarianism**. In William A. Darity, Jr (Ed.), *International Encyclopedia of the Social Sciences*. (pp. 213-214) Detroit, MI: Macmillan Reference USA. Retrieved from <https://link.gale.com/apps/doc/CX3045300139/GVRL?u=thstou&sid=GVRL&xid=cf575594>

Linz, Juan J. (2000). **Totalitarian and authoritarian**. Boulder: Lynne Rienne.

Sim, Soek-Fang. (2005). **Authoritarianism: East Asia**. In Maryanne Cline Horowitz (Ed.), *New Dictionary of the History of Ideas*. (pp. 175-178). Detroit, MI: Charles Scribner's Sons. Retrieved from

<https://link.gale.com/apps/doc/CX3424300068/GVRL?u=thstou&sid=GVRL&xid=21f63479>

Webb, Edward. (2011). **Totalitarianism and Authoritarianism**. In John T. Ishiyama and Marijke Breuning (Eds.), 21st Century Political Science: A Reference Handbook. (pp. 249-257). Thousand Oaks, CA: SAGE Reference. Retrieved from <https://link.gale.com/apps/doc/CX1701100040/GVRL?u=thstou&sid=GVRL&xid=ab7ad2a3>

การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม. (2562). กิจกรรมการรับน้องของนักศึกษาสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสาน.
สนทนากลุ่มย่อย. (2562). ตัวแทนนักศึกษาสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสาน.

การสัมภาษณ์เชิงลึก

นาย ข. (2562). ตัวแทนศิษย์เก่าสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสาน. (15 พฤศจิกายน 2562). สัมภาษณ์.
นาย ค. (2562). ตัวแทนนักศึกษาสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในภาคอีสาน. (20 พฤศจิกายน 2562). สัมภาษณ์.

Translated Thai References

Siriphan Nok Suan Sawatdee et al. (2014) **Words and concepts in modern democracy**. Bangkok: Friedrich Foundation. Ebert of Thailand

บทความที่ : 20
Article :



บทบาทขององค์กรประชาสังคมต่อ
การพัฒนาพื้นที่ในจังหวัดตรัง

The Role of Civil Society Organizations in Area
Development for Trang Province

[Received: May 17, 2020; Revised: June 6; Accepted: June 8]

จิรนนท์ จันทรคง* พิมพ์ตะวัน งามเจริญกุล*

ภาณุพงศ์ อ่อนมาก* สาวิตรี ทองกอบ* ธนกฤต โจ้จาบ*

ฮาซันอักริม ดงนะเต็ง* และอุสมาน หวังสนิ*

Jeeranan Jankong* Pimtawan Ngamcharoenkul*

Panupong Onmark* Sawitree Thongkob* Tanakrit Jongjab*

Hasan Akrim Dongnadeng* and Usman Whangsani*

*มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ [Prince of Songkla University];

Corresponding author e-mail: arsun.do@psu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทขององค์กรประชาสังคมต่อการพัฒนาพื้นที่ในจังหวัดตรัง โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการค้นคว้าเอกสารและแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลที่คัดเลือกด้วยวิธีการเจาะจงผู้นำและผู้ปฏิบัติงานในองค์กรประชาสังคม จำนวน 11 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาในกรณีที่เป็นข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิและวิเคราะห์แก่นสาระในกรณีข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า องค์กรประชาสังคมมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาพื้นที่ในจังหวัดตรังครอบคลุม 4 ด้าน คือ 1) ด้านการสนับสนุนผู้ด้อยโอกาสในสังคม โดยการขับเคลื่อนให้ผู้ด้อยโอกาสได้รับสิทธิประโยชน์ สวัสดิการ ความช่วยเหลือและการปฏิบัติที่เหมาะสม 2) ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการสร้างองค์ความรู้ เชื่อมโยงภาคีการทำงาน อนุรักษ์ สืบสาน พัฒนาและยกระดับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) ด้านการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยส่งเสริมการดูแลป่าชายเลน ผืนป่าธรรมชาติ ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง การเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกิน จัดการปัญหาขยะ รวมถึงความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ และ 4) ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจ โดยพัฒนาการท่องเที่ยวและโรงแรม ทั้งในด้านรูปแบบกิจกรรม และคุณภาพของสินค้าบริการ งานวิจัยนี้มีข้อเสนอว่า ควรยกย่ององค์กรประชาสังคมที่มีผลงานโดดเด่น รวมทั้งควรส่งเสริมพัฒนาและสนับสนุนให้องค์กรประชาสังคมดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ องค์กรประชาสังคม; องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร; จังหวัดตรัง

Abstract

This study aimed to investigate the role of civil society organizations in area development for Trang Province. This research was advanced as qualitative research reviewing relevant documents and resources together with an in-depth interview method. A total number of 11 respondents was purposively selected among civil society leaders and practitioners. The content analysis was deployed to process the secondary data and the thematic analysis was employed to analyze the interview responses. As for the findings, this study reveals that civil society organizations in Trang Province play a key role in the area development expanding over four areas: 1) Supporting the underprivileged in society by ensuring their access to benefits, welfare, aids, and fair treatment, 2) Preserving cultural revival and local wisdom by creating knowledge, coordinating working partners for conservation, maintenance, development, and enhancement of local culture and wisdom, 3) Conserving environmental and natural resources by preserving mangrove forests, natural forests, and marine and coastal resources, while securing proper land claims, waste management, and ecological abundance, and 4) Promoting the economy by boosting the hospitality and tourism industry in terms of activities pattern and quality of products and services. This study suggests that outstanding civil society organizations should be recognized in addition to the assistance put forth for their organizational development and sustainability.

Keywords: Civil Society Organization; Non-Profit Organization; Trang

บทนำ

แนวคิดประชาสังคม (Civil Society) ได้ถูกกล่าวถึง เป็นที่รู้จักและสร้างความหมายใหม่มากขึ้นภายหลังการล่มสลายของค่ายสังคมนิยมในยุโรปตะวันออกและสหภาพโซเวียต รัสเซีย และการเปลี่ยนจากระบอบเผด็จการรูปแบบต่างๆ ไปสู่ระบอบการปกครองประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมมากขึ้น ซึ่งเป็นขบวนการทางสากลที่มีรากฐานและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานในฐานะที่เป็นพื้นที่ทางสังคมของประชาชนรัฐใดรัฐหนึ่งที่ไม่ได้ขึ้นตรงต่อรัฐแต่อาจร่วมมือคัดค้านรัฐที่ไม่ทำการบริหารบ้านเมืองให้เกิดผลดีต่อประชาชนที่มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สาธารณะหรือส่วนรวม (อนุสรณ์ ไชยพาน, 2560) โดยแนวคิดประชาสังคม ได้ก่อตัวขึ้นในสังคมไทยมาไม่น้อยกว่าสามทศวรรษที่ผ่านมาและได้ถึงจุดเปลี่ยนสำคัญ เมื่อ รัฐธรรมนูญฉบับ 2540 ที่มีการขยายสิทธิของประชาชนเพิ่มขึ้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคม (พลเดช ปิ่นประทีป, 2550) และการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงในภาคประชาชนนี้ได้ถูกวิเคราะห์ว่าเป็นประชาสังคมรูปแบบใหม่ที่พัฒนาขึ้น โดยสังคมชนชั้นกลางที่เกิดจากการรวมตัวกันของปัจเจกบุคคลเพื่อต้องการความมั่นคงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจนเกิดเป็นสังคมเมือง (บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา, 2550)

ประชาสังคม หมายถึง การที่ประชาชนมองเห็นวิกฤตการณ์ สภาพปัญหา และตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม มารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กรด้วยความสมัครใจ โดยมีวัตถุประสงค์ อุดมการณ์ หรือความเชื่อร่วมกัน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยเน้นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวมและการที่ประชาชนทั่วไปมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของตนภายใต้ระบบการจัดการอย่างเป็นกระบวนการและมีกิจกรรมที่หลากหลายด้วยความสมานฉันท์ เอื้ออาทร และเรียนรู้ร่วมกัน ประชาสังคมถือเป็นส่วนหนึ่งของสังคมซึ่งไม่ใช่ภาครัฐ และการเมือง ไม่ใช่ภาคธุรกิจ แต่รวมภาค

ธุรกิจที่เป็นการรวมกลุ่มเพื่อประโยชน์ส่วนรวมไม่นับรวมธุรกิจที่มุ่งสร้างกำไรให้ตัวเอง (ฮาซันอักริม ดงนะเต็ง, 2563) ทำให้สิ่งที่เรียกว่า ประชาสังคม กลายเป็นแนวคิดสำคัญที่สังคมศาสตร์เริ่มให้ความสนใจนอกเหนือจากรัฐและตลาดอันเป็นโครงสร้างทางสังคมซึ่งถูกแบ่งไว้ก่อนหน้านี้และครอบครองความสนใจมาอย่างยาวนาน (ธีรพัฒน์ อังศุชวาล, 2557)

ในประเทศไทยมีพัฒนาการการทำงานของประชาสังคมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่จังหวัดตรังพบว่ามีความเคลื่อนไหวของประชาสังคมมาอย่างต่อเนื่องยาวนานและมีผลงานปรากฏโดดเด่นเป็นที่ประจักษ์ ซึ่งจังหวัดตรังนับเป็นพื้นที่ทำงานขององค์กรภาคประชาสังคมที่แรกในภาคใต้

โดยพัฒนาการของประชาสังคมในจังหวัดตรังมีจุดเริ่มต้น ในปี 2528 ที่มีความเคลื่อนไหวงานพัฒนาในจังหวัดตรัง โดยคุณพิศิษฐ์ ชาญเสนาะ นักพัฒนาที่เคยร่วมงานกับมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ (บขท.) เข้ามาเปิดพื้นที่การพัฒนากับชุมชนประมงพื้นบ้านที่บ้านแหลมมะขาม อ่าวสิเกาและมีการขยายพื้นที่ในปี 2535 โดยขยายพื้นที่งานพัฒนาชุมชนไปยังชุมชนหาดเจ้าไหม เกาะลิบง ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่เริ่มมีการหารือเพื่ออนุรักษ์พะยูน ขณะเดียวกันก็มีชมรมเพื่อนร่วมพัฒนาภาคใต้ ที่เป็นข้าราชการในพื้นที่มารวมตัวกันพูดคุยเรื่องการพัฒนาเมืองตรัง โดยมีอาจารย์จากโรงเรียนวิเชียรมาตุ เช่น อาจารย์เปลื้อง คงแก้ว อาจารย์สมเจตนา มุณีโมไนย และคนอื่น ๆ พร้อมทั้งเริ่มมีการจัดค่ายเยาวชน มีการช่วยงาน 3 ประสาน ประกอบด้วยชาวบ้าน NGO และเพื่อนร่วมพัฒนาภาคใต้ มีวงพูดคุยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประเด็นการพัฒนาพื้นที่จังหวัดตรังในทุกมิติ หรือ กลุ่มเขาป่านาเล หลังจากเหตุการณ์ พฤษภาทมิฬ ปี 2535 กลุ่มคนในจังหวัดตรังเริ่มมีการเชิญชวนและรณรงค์ในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน 2540 โดยใช้วาทกรรมร่วมสมัย คือ มีเสียง มีสิทธิ์ มีส่วน พร้อมทั้งได้มีกลุ่มที่หลากหลายมาร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนใน

นาม สมัชชาต้ง โดยการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดต้ง แผนพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน วิสัยทัศน์และแผนยุทธศาสตร์การพัฒนารังยังยืน (แผน 20 ปี 2544 – 2564) มีเครือข่ายการพัฒนา เช่น กลุ่มผู้บริโภค นักวิจัยท้องถิ่น สมัชชาสุขภาพ สภาองค์กรชุมชน สถาปนิกรเมือง สมาพันธ์ประชาธิปไตย และชมรมประมงพื้นบ้าน เป็นต้น ประกอบกับในปี 2547 เกิดเหตุการณ์ คลื่นสึนามิ ในชายฝั่งอันดามัน มีผลกระทบทั่วทั้งชายฝั่งโดยเฉพาะชุมชนประมง ในการฟื้นฟูผลกระทบกับชุมชน เริ่มมีเครือข่ายสนับสนุน ช่วยเหลือและจัดการชุมชนอย่างยั่งยืน พร้อมทั้งมีการจัดตั้ง มูลนิธิอันดามัน เพื่อเป็นองค์กรกลางในการช่วยเหลือ ต่อมาหลังจากปี 2551 รัฐบาลมีนโยบายการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ชุมชน ผ่านกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund - SIF) ทำให้มีเครือข่ายที่ทำงานเพื่อสังคมมาร่วมคุยและช่วยงานอย่างต่อเนื่อง และมีการดำเนินการในลักษณะองค์กรประชาสังคมต่างๆมาถึงปัจจุบัน (อุสมาน หวังสนิ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 มกราคม 2564)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาองค์กรประชาสังคมมีบทบาทอย่างไรบ้างต่อการพัฒนาพื้นที่ในจังหวัดต้งผลจากการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมความเข้มแข็งเครือข่ายองค์กรภาคประชาสังคมต่อการพัฒนาพื้นที่และจะช่วยให้การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่กระจายกันอยู่ในจังหวัดต้ง มีส่วนกระตุ้นให้ภาคส่วนต่างๆเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาประชาชนและร่วมกันพัฒนาในพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทขององค์กรประชาสังคมต่อการพัฒนาพื้นที่ในจังหวัดต้ง

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอวิธีดำเนินการวิจัยประกอบด้วย รูปแบบการวิจัย การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล เครื่องมือวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นที่ศึกษา เหตุผลที่เลือกใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เนื่องจากข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นข้อมูลที่ต้องอาศัยการสังเกต สัมภาษณ์ การบันทึก โดยตรงจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ มีลักษณะเป็นความจริงที่เป็นอยู่โดยธรรมชาติ ไม่ได้เป็นเพียงข้อเท็จจริงเท่านั้นแต่ยังรวมถึงปรากฏการณ์ที่น่าสนใจโดยรอบสิ่งที่ศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นข้อมูลที่ได้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหรือสถานการณ์ในโลกแห่งความ (วรรณวิชนี ถนอมชาติ, อุทัย อันพิมพ์ และจำเนียร จวงตระกูล, 2563)

การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยใช้วิธีการแบบเจาะจงเพราะเป็นวิธีการที่จะได้ข้อมูลในเชิงลึกเป็นข้อมูลที่สำคัญและเป็นประโยชน์สำหรับนักวิจัย โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเจาะจงไปยังผู้ที่มีข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรประชาสังคมในจังหวัดตรัง ได้แก่ ผู้นำหรือผู้บริหารและปฏิบัติงานในองค์กรประชาสังคม โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในการตั้งต้น จำนวน 3 คน ซึ่งเป็นบุคคลที่ทำงานหรือมีความเกี่ยวข้องกับองค์กรประชาสังคมที่มีส่วนในการริเริ่มจัดตั้งองค์กรประชาสังคมในจังหวัดตรัง และยังเป็นองค์กรที่ยังคงดำเนินกิจกรรมอยู่ในปัจจุบัน หลังจากนั้นจึงใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลในขั้นต่อไปโดยใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบบอกต่อกัน (Snowball Sampling Technique) เพื่อให้ได้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรประชาสังคมในจังหวัดตรังต่อการพัฒนาพื้นที่ เป็นผู้ที่สามารถแลกเปลี่ยนกับนักวิจัยได้อย่างเข้มข้น รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 11 คน เนื่องจากถึง

จุดอิมตัวของข้อมูลแล้ว (วัชรินทร์ อินทรพรหม, 2562 อ้างถึงใน Legard, Keegan & Ward, 2003)

เครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 1 คน โดยแบบสัมภาษณ์ประกอบด้วย 2 ส่วน ในส่วนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ ตำแหน่ง องค์กร แผนก เพศ อายุ ศาสนา การศึกษาสูงสุด และช่องทางในการติดต่อสื่อสาร ส่วนที่ 2 เป็นข้อคำถามตามวัตถุประสงค์การวิจัย

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเป็นกระบวนการศึกษารวบรวมจากหนังสือ วารสาร บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ในขั้นตอนการสัมภาษณ์ นักวิจัยมีเก็บข้อมูลในระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ ถึง มีนาคม 2564 โดยทำหนังสือขออนุญาตให้สัมภาษณ์ และบันทึกภาพและเสียง รวมถึงขอให้ผู้ให้ข้อมูลลงนามในใบพิทักษ์สิทธิ์ก่อนเริ่มกระบวนการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล 2 รูปแบบ โดยข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากหนังสือ วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง จะนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะนำมาวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic analysis) และจัดหมวดหมู่ของเนื้อหาตามวัตถุประสงค์การศึกษา โดยนำเสนอผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลักและบทบาทขององค์กรประชาสังคมต่อการพัฒนาพื้นที่ในจังหวัดตรัง รายละเอียดดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กรประชาสังคมในจังหวัดตรัง โดยส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 35-70 ปี ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามและจบการศึกษาระดับอนุปริญญา และมีผู้ให้ข้อมูลบางส่วนจบการศึกษาระดับปริญญาโท

บทบาทขององค์กรประชาสังคมต่อการพัฒนาพื้นที่ในจังหวัดตรัง

ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปบทบาทขององค์กรประชาสังคมต่อการพัฒนาพื้นที่ในจังหวัดตรัง 4 บทบาทสำคัญ ได้แก่ 1) ด้านการสนับสนุนผู้ด้อยโอกาสในสังคม 2) ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) ด้านการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 4) ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านการสนับสนุนผู้ด้อยโอกาสในสังคม

ผลการศึกษาพบว่าองค์กรประชาสังคมในจังหวัดตรังมีบทบาทสำคัญในด้านการสนับสนุนผู้ด้อยโอกาสในสังคม โดยการขับเคลื่อนให้เกิดพลังการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นคนพิการ ให้ได้รับสิทธิประโยชน์ สวัสดิการ ความช่วยเหลือและการปฏิบัติที่เหมาะสม ทั้งนี้พบว่าเมืองครที่ไม่มีบทบาทโดดเด่นในด้านนี้ จำนวน 2 องค์กร คือ

1) สมัชชาสุขภาพจังหวัดตรัง เป็นองค์กรที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนงานนโยบายสาธารณะด้านสุขภาพ เกี่ยวกับสุขภาพของเด็ก ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับคนพิการ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลที่ว่า “เรามีแนวคิดในการทำงานที่เน้นว่าการทำงานขับเคลื่อนเรื่องคนพิการให้เท่าเทียมไปด้วยกันและไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง อันนั้นคือหลักสำคัญเลย”

โดยสมาชิกสภาสุขภาพจังหวัดตรังมีบทบาทในการสนับสนุนคนพิการให้สามารถมีจุดยืนที่มั่นคงได้รับการยอมรับจากสังคม ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลที่ว่า “จากการที่ได้ทำงานในเรื่องของคนพิการเรามีส่วนในการที่ให้คนพิการได้มีพื้นที่ภายใต้เครือข่ายองค์กรคนพิการเพื่อที่คนพิการเป็นที่ยอมรับได้มากขึ้น คนพิการแต่ละประเภทได้ยื่นด้วยลำแข้งของตัวเองภายใต้ความร่วมมือของภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้อง”

2) ชมรมผู้ปกครองบุคคลออทิสติกประจำจังหวัดตรัง เป็นองค์กรที่มีบทบาทในการให้บริการข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ สวัสดิการความช่วยเหลือของบุคคลออทิสติก รวมทั้งให้คำปรึกษาในการดำเนินการขอใช้สิทธิประโยชน์ การเรียกร้องให้บุคคลออทิสติกได้รับสิทธิประโยชน์ และการเรียกร้องให้จัดการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลออทิสติก นอกจากนี้ยังให้ความช่วยเหลือในการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน การฟื้นฟูสมรรถภาพ การฝึกอาชีพ สามารถออกสู่สังคมได้ โดยมีจุดเริ่มต้นขององค์กรเกิดจากจากมีบุคคลคนในครอบครัวเป็นผู้พิการ ดังคำกล่าวของประธานชมรมที่ว่า “ที่นี่เราดูแลตั้งแต่เด็กเล็ก เอาเขามาฝึกการช่วยเหลือตนเอง รวมถึงการเข้าสังคม เพราะว่าเด็กเล็กๆจะฝึกได้ง่ายกว่าเด็กโต สำหรับเด็กโตเราก็มีการฝึกอาชีพตามความถนัดของเขา เช่น ชงกาแฟ ทำขนม จนเขาสามารถออกสู่สังคมได้ โดยจุดเริ่มต้นของเรามาจากการที่เรามีลูกเป็นออทิสติก แล้วเจอกันที่โรงพยาบาล จึงรวมตัวกันเพื่อจัดกิจกรรมให้เด็ก เพื่อให้เขามีสังคมมีการพัฒนาการที่ดีขึ้น”

2. ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผลการวิจัยพบองค์กรประชาสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนประเด็นการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดตรัง โดยมีองค์กรที่มีบทบาทโดดเด่นในด้านนี้ จำนวน 5 องค์กรต่างมีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน โดยมีแนวทางการดำเนินงานแตกต่างกันไปแต่ละองค์กร ตามต้นทุนทางวัฒนธรรมและสังคมของชุมชน ทั้งการสร้างองค์ความรู้

เชื่อมโยงภาคีการทำงาน ส่งเสริมการอนุรักษ์ สืบสาน พัฒนาและยกระดับวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น รายละเอียดดังนี้

1) กลุ่มฟื้นฟูย่านเมืองเก่าจังหวัดตรัง เป็นองค์กรที่มีบทบาทในการสร้างองค์ความรู้และเชื่อมโยงภาคีการทำงาน การสร้างพื้นที่รูปธรรมและกลไกการทำงานร่วมกันของภาคส่วนต่าง ๆ ในการฟื้นฟูย่านชุมชนเก่าในจังหวัดตรัง โดยมีการดำเนินกิจกรรมเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนมีกระบวนการสำรวจจัดทำฐานข้อมูลต้นทุนคุณค่าทางวัฒนธรรมของย่านชุมชนเก่า และชุมชนร่วมกันคิดและจัดทำแผนพัฒนาชุมชนเก่าของตนเอง ปัจจุบันชุมชนเก่าที่ได้รับการอนุรักษ์ฟื้นฟูจนได้รับการรับรองจากจังหวัดตรังให้เป็นมรดกของจังหวัด 6 ชุมชน ได้แก่ย่านชุมชนเก่าตลาดหัวยอยอด ย่านชุมชนเก่าหยงสตาร์ ย่านชุมชนเก่าตลาดท่าข้าม ย่านชุมชนเก่าตลาดทุ่งยาว ย่านชุมชนเก่าตลาดกันตัง และย่านชุมชนเก่าย่านตาขาว โดยกลุ่มฟื้นฟูย่านเมืองเก่าจังหวัดตรังมีเป้าหมายใหญ่คือการจัดทำแผนพัฒนาร่วมกับจังหวัดและภาคส่วนอื่นที่เกี่ยวข้อง ดังคำกล่าวของผู้ประสานงานองค์กรที่ว่า *“ที่สุดของเราก็อยากจะขยับไปเป็นเรื่องของการจัดทำแผนพัฒนาร่วมกับจังหวัดแล้วก็ร่วมกับภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อความยั่งยืนของการพัฒนาย่านชุมชนเก่าโดยการมีส่วนร่วมจากตัวแทนของชุมชนอันนี้เป็นเป้าหมายใหญ่”*

2) กลุ่มโต๊ะเมืองบาติก เป็นองค์กรที่มีบทบาทในการอนุรักษ์ผ้าบาติก ส่งเสริมให้ผ้าบาติกของชุมชนให้เป็นที่ยุทธ์ของคนทั่วไป รวมถึงเป็นการสร้างอาชีพและรายได้ให้ชุมชน ซึ่งกลุ่มโต๊ะเมืองบาติกมีการดำเนินงานพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอน้ำผุด ทั้งผ้าขาวม้า ผ้าถุงชายหญิง ผ้าพันคอ ผ้าเช็ดหน้า ผ้ามัดเย็บ กระเป๋า หมวก และอื่น ๆ ซึ่งการพัฒนาสินค้าให้มีความหลากหลาย จะสามารถตอบโจทย์ความต้องการของผู้ซื้อเหมาะสำหรับคนทุกเพศทุกวัย

3) วิสาหกิจชุมชนผ้าทอนาหมื่นศรี มีบทบาทในการอนุรักษ์ พัฒนาและยกระดับคุณภาพผ้าทอนาหมื่นศรีให้เป็นที่ยอมรับ

4) องค์กรประชาสังคมวังเทพทาโร มีบทบาทในการสร้างแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับการนำไม้เทพทาโรมาแปรรูปเป็นยาสมุนไพร กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ที่สำคัญของจังหวัดตรัง

5) กลุ่มจักสานก้านจากบ้านนายอดทอง จังหวัดตรัง มีบทบาทในการอนุรักษ์ การจักสาน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชุมชน ทำให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองเพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนใช้เวลาให้เกิดประโยชน์

3. ด้านการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัยพบว่า องค์กรประชาสังคมในจังหวัดตรัง มีบทบาทสำคัญในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งป่าชายเลน ฝืนป่าธรรมชาติ ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง การเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกิน ปัญหาขยะ รวมถึงความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ โดยพบกลุ่มองค์กรที่มีบทบาทโดดเด่นจำนวน 9 องค์กร รายละเอียดดังนี้

1) สมาคมหยาดฝน เป็นองค์กรที่มีบทบาทในการส่งเสริมให้ชุมชนได้มีความรู้และความเข้าใจ มีเจตคติที่ดีในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน รวมทั้งการมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิของชุมชนในการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น มีบทบาทในการสนับสนุนให้มีการก่อตั้งองค์กรชุมชนท้องถิ่น ในการทำหน้าที่ดูแลผลประโยชน์และแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างเป็นธรรมและด้วยสันติวิธี และเกิดเครือข่ายและความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ โดยมีการดำเนินกิจกรรมในลักษณะการสนับสนุนคนในชุมชนให้มีสิทธิในการดูแลจัดการป่าชายเลน หยดยังไม่มีการประมงผิดกฎหมาย มีการชักชวนให้ชาวประมงหยุดอวนรุนอวนลาก จนกระทั่งหายไปจากอ่าวสิเกา ชาวบ้านช่วยกันรักษาป่าชายเลน แพร่กระจายความรู้ไปสู่หมู่บ้านข้างเคียง เพื่อให้ช่วยกันอนุรักษ์ป่าชายเลน โดยองค์กรมีบทบาทโดดเด่นในการหยุดยั้ง

ไม่ให้มีการประมงผิดกฎหมาย และมีความร่วมมือกับองค์กรทั้งในและต่างประเทศเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนประเด็นสิ่งแวดล้อม ดังคำกล่าวของประธานสมาคมหอยดอง ที่ว่า

“สิ่งที่เราาร่วมกันผลักดันและทำมาตลอดและเราก็ภูมิใจในสิ่งที่ชาวบ้านร่วมกันภูมิใจ คือเรื่องการสร้างป่าชายเลนโดยชุมชน ตอนนี้มี 23 ผืนป่าพื้นที่ 3 หมื่นไร่ เรื่องการหยุดประมงผิดกฎหมาย เมื่อชาวบ้านต่อสู้ไม่ให้มีอวนรุนอวนลาก หล้าทะเลก็มากขึ้น พะยูนก็มา มีพะยูนฝูงใหญ่ที่สุดในฝั่งอันดามันที่กันตัง ตอนนี้อยู่ตรงมีเกือบ 200 ตัว จาก 250 ตัว ในประเทศไทย ที่สำคัญที่อยากจะบอกว่าเราทำงานเรื่องการจัดการป่าชายเลนโดยชุมชนในประเทศไทย ในปักใต้ ในตรัง ทำให้เป็นที่รู้จักไปถึงองค์กรนานาชาติหลายแห่ง เขามีการเข้าสัมมนาที่ตรังเกี่ยวกับชายฝั่ง มีการตกลงกันว่าการจัดการป่าชายเลนโดยชุมชน น่าจะขยายไปทั่วภูมิภาคร่วมกันตั้งองค์กรขึ้น ชื่อโครงการปกป้องป่าชายเลนโลก (Mangrove Action Project) สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่ Seattle ประเทศสหรัฐอเมริกา เราก็มีสมาชิกหลายประเทศทั่วโลกที่มีป่าชายเลนตั้งขึ้นเพราะว่าได้รับแรงบันดาลใจจากป่าชายเลนจังหวัดตรัง”

2) กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนบ้านทุ่งตะเชะ เป็นองค์กรที่มีบทบาทสนับสนุนและส่งเสริมผลงานสร้างสรรค์ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เป็นที่สนใจและเกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง เพื่อก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์ ทั้งในด้านแนวความคิด ทักษะ และแนวทางปฏิบัตินำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีการดำเนินกิจกรรมในลักษณะของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนบ้านทุ่งตะเชะ และฟื้นฟูป่าชายเลนของชุมชนบ้านทุ่งตะเชะที่เคยเสื่อมโทรมให้กลับฟื้นคืนสภาพสมบูรณ์อีกครั้ง

3) เครือข่ายปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร (คปบ.) เป็นองค์กรที่มีบทบาทในการปกป้องผืนป่าจากการทำลายป่าโดยนโยบายของรัฐ ปกป้องผืนดินจากนโยบาย

พิสูจน์สิทธิที่ดินในเขตป่า เชื่อมองค์ภายนอก เรียนรู้ การเจรจากับรัฐส่วนกลาง ลดปัญหาการเสื่อมล้ำและความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจสังคม และสร้างสิทธิชุมชน ผลักดันนโยบายปฏิรูปที่ดิน โดยมีการดำเนินกิจกรรมในลักษณะการสร้างสิทธิและอำนาจในการ จัดการตนเอง ควบคู่กับการผลักดันให้มีการปรับเปลี่ยน กฎหมายและนโยบายให้รองรับสิทธิชุมชนตาม รัฐธรรมนูญ โดยองค์กรมีบทบาทที่โดดเด่นในการ ปกป้องพื้นดินจากนโยบายพิสูจน์สิทธิที่ดินในเขตป่าเพื่อเอกชนบรรทัด

4) กลุ่มคนหวงแผ่นดิน เป็นองค์กรที่มีบทบาทในการเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกิน ตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง ร่วมกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินที่ยังมีข้อขัดแย้งกันและแก้ไขให้ชาวบ้านได้เอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน การจัดการเรื่องทรัพยากรในท้องถิ่น มีการดำเนินกิจกรรมในการเลี้ยงปลาทาบิม เพื่อให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น

5) เครือข่ายองค์กรชุมชนรักษ์เพื่อเอกชนบรรทัด เป็นองค์กรที่มีบทบาทในการ สื่อสารกับหน่วยงานราชการ เรื่องปัญหาที่ชาวบ้านมีผลกระทบ โดยสะท้อนปัญหา ความเดือดร้อนของชาวบ้านให้กับส่วนราชการ เพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับส่วนราชการ รวมถึงให้การเรียนรู้ เรื่องที่ทุกคนจะต้องรู้โดยการประชุม มาอธิบายให้ทุกคนเข้าใจ โดยมีการดำเนินกิจกรรมในลักษณะเป็นการรวมกลุ่มกับชาวบ้านในการทำกิจกรรม ภายในหมู่บ้านเพื่อสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านพร้อมทั้งเป็นตัวกลางในการประสานงาน กับทางราชการ

6) กลุ่มประมงพื้นบ้านบ้านน้ำราบ เป็นองค์กรที่มีบทบาทในการอนุรักษ์ฟื้นฟู ท้องทะเล โดยองค์กรมีผลงานที่โดดเด่นในการดำเนินงานธนาคารปูม้าที่ตัวแทนกลุ่ม บ้านน้ำราบมีการเพาะพันธุ์แม่พันธุ์ปูม้าเพื่อเป็นการปรับระบบนิเวศในพื้นที่บ้านน้ำราบ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลให้มีความอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนบ้านน้ำราบ

7) ชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง เป็นองค์กรที่มีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลให้ยั่งยืน โดยมีการดำเนินกิจกรรมในลักษณะเป็นการฟื้นฟูให้ทรัพยากรทางทะเลและสัตว์ทะเลมีความอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยองค์กรมีผลงานที่โดดเด่น คือการฟื้นฟูให้ทรัพยากรทางทะเลเพื่อให้พะยูนสามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยการรณรงค์การปลูกหญ้าทะเลในพื้นที่ที่มีพะยูนอาศัยอยู่เพื่อสร้างแหล่งอาหารให้กับฝูงพะยูน

8) มูลนิธิอันดามันจังหวัดตรัง เป็นองค์กรที่มีบทบาทในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่องทรัพยากรชายฝั่ง โดยเน้นฝั่งอันดามัน เรื่องปัญหาขยะ โดยมีการทำกิจกรรมกับจังหวัดในส่วนของการราชการ ภายใต้โครงการการอนุรักษ์ยั่งยืนทำความดีด้วยหัวใจ ลดขยะพลาสติก เลิกโฟม เน้นเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรเป็นหลัก และเน้นให้ชุมชนจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง ส่งเสริมการอนุรักษ์ วัฒนธรรม วิถีภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงพลังงานทดแทน พลังงานทางเลือก

9) กลุ่มเกลอกรีน เป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับการรณรงค์ให้ลดละเลิกถุงพลาสติกและโฟม ฟื้นฟูป่าต้นน้ำ นาข้าวและทะเลชายฝั่ง เพื่อดูแลความสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ

4. ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจ

ผลการวิจัยพบว่า องค์กรประชาสังคมในจังหวัดตรังมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมเศรษฐกิจของจังหวัด โดยการพัฒนาการท่องเที่ยวและโรงแรม ทั้งในด้านรูปแบบกิจกรรม และคุณภาพของสินค้าบริการเพื่อเพิ่มรายได้ด้านการท่องเที่ยวให้จังหวัดตรัง มีองค์กรที่มีบทบาทโดดเด่น จำนวน 2 องค์กร คือ

1) สมาคมการท่องเที่ยวและโรงแรมจังหวัดตรัง เป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและโรงแรม โดยร่วมมือกับองค์กรภาครัฐและเอกชน โดยการทำงานขององค์กรจะเกี่ยวกับส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัด

ให้เป็นไปได้อย่างเรียบง่ายและมีประสิทธิภาพเพื่อส่งเสริมคุณภาพของสินค้า บริการ โดยองค์กรมีผลงานที่โดดเด่น คือ การจัดงานวิสาหกิจใต้สมุทร ที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดตรังโดยมีการเข้าพิธีแต่งงานและจดทะเบียนสมรสใต้ท้องทะเล ซึ่งเป็นความโดดเด่นในจังหวัดตรังและสามารถสร้างรายได้การท่องเที่ยวกับจังหวัดตรังเป็นจำนวนมาก

2) หอการค้าจังหวัดตรัง เป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการให้คำปรึกษา และประสานงานในด้านการค้า อุตสาหกรรม เกษตรกรรม การเงินและธุรกิจ พร้อมทั้ง คำปรึกษาและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจแก่ภาครัฐ ภาคเอกชน โดยองค์กรมีผลงานที่โดดเด่น ก็คือ การจัดเทศกาลหมูย่างเมืองตรัง เป็นการเปิดโอกาสให้ร้านอาหารต่างๆ ทั้งที่มีชื่อเสียงและร้านทั่วไปในจังหวัดตรังได้เข้ามามีส่วนร่วมในงาน เทศกาลนี้มาไว้ที่เดียวกันให้คนที่สนใจในเรื่องอาหารได้มาร่วมงาน ได้ชมและชิมอาหาร ที่หลากหลายได้ถือเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของจังหวัดตรังได้เป็นอย่างดี

สรุป

บทความวิจัยนี้ศึกษาบทบาทขององค์กรประชาสังคมต่อการพัฒนาพื้นที่ใน จังหวัดตรัง ผลการวิจัยพบบทบาทสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการสนับสนุนผู้ด้อยโอกาส ในสังคม โดยองค์กรประชาสังคมในจังหวัดตรังมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนให้ผู้ด้อยโอกาสได้รับสิทธิประโยชน์ สวัสดิการ ความช่วยเหลือและการปฏิบัติที่เหมาะสม ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์กรประชาสังคมในพื้นที่มีการสำรวจรวบรวมสร้างองค์ความรู้ เชื่อมโยงเครือข่ายในการทำงาน เพื่ออนุรักษ์ สืบสาน พัฒนาและยกระดับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น ด้านการดูแล ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นส่งเสริมการดูแลป่าชายเลน การดูแลผืน ป่าธรรมชาติ การอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง มีการเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำ

กิน ดำเนินการในการจัดการปัญหาขยะ รวมถึงการดูแลความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ และ ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจ โดยมีการพัฒนาการท่องเที่ยวและโรงแรม ครอบคลุมทั้งในด้านรูปแบบกิจกรรม และคุณภาพของสินค้าบริการเพื่อเพิ่มรายได้ด้านการท่องเที่ยวให้กับพื้นที่จังหวัดตรงผ่านการจัดกิจกรรมต่างๆเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

อภิปรายผล

ผลการวิจัยพบบทบาทขององค์กรประชาสังคมต่อการพัฒนาพื้นที่ในจังหวัดตรัง ครอบคลุม 4 ด้านสำคัญประกอบด้วย การสนับสนุนผู้ด้อยโอกาสในสังคม การอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมเศรษฐกิจ มีประเด็นที่น่าสนใจ นำมาอภิปรายในรายละเอียดดังต่อไปนี้

ด้านการสนับสนุนผู้ด้อยโอกาสในสังคม

ผลการวิจัยพบว่าองค์กรประชาสังคมในจังหวัดตรังมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนผู้ด้อยโอกาสในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้พิการ ให้ได้รับสิทธิประโยชน์สวัสดิการ ความช่วยเหลือและการปฏิบัติที่เหมาะสม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประธานชมรมผู้ปกครองบุคคลออทิสติก ทราบว่ากลุ่มองค์กรที่ดำเนินงานในด้านนี้มีจุดเริ่มต้นจากการที่บุคคลในครอบครัวเป็นผู้พิการและครอบครัวต้องการให้มีพัฒนาการที่ดีขึ้น จึงเกิดการรวมตัวขึ้นเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรม ซึ่งโดยสภาพทั่วไปในสังคมพบว่าคนพิการเป็นกลุ่มคนที่สังคมส่วนใหญ่มองข้ามไม่ให้ความสำคัญ ทั้งที่แท้จริงแล้วกลุ่มคนพิการควรได้รับการพิจารณาว่าเป็นมนุษย์ที่ต้องให้ความสำคัญ องค์กรประชาสังคมจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการที่เข้ามาช่วยเหลือกลุ่มคนพิการให้มีชีวิตที่ดีขึ้นได้ (Ziedan, 2018) ทั้งนี้การรวมตัวเป็นองค์กรประชาสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการลุกขึ้นมาทำอะไรบางอย่างโดยกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในการขับเคลื่อนเป็น

อย่างมาก โดย Ziedan (2018) แนะนำว่าองค์กรประชาสังคมที่ดำเนินงานในด้านการสนับสนุนผู้ด้อยโอกาสหรือคนพิการ ต้องสร้างความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งกับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนเพื่อร่วมบูรณาการขับเคลื่อนส่งเสริมกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม

ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผลการวิจัยพบบทบาทขององค์กรประชาสังคมในจังหวัดตรังในการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยแต่ละองค์กรมีวิธีการทำงานแตกต่างกันไปตามต้นทุนทางวัฒนธรรมและต้นทุนทางสังคมของชุมชน มีทั้งการสร้างองค์ความรู้ เชื่อมโยงเครือข่ายการทำงาน ส่งเสริมการอนุรักษ์ สืบสาน พัฒนาและยกระดับ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการวิจัยที่พบว่าองค์กรประชาสังคมมีบทบาทในการฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญา นี้พบได้ไม่บ่อยนักในเวทีการทำงานขององค์กรประชาสังคม อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน องค์กรประชาสังคมเริ่มให้ความสนใจต่อประเด็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมมากขึ้น (Beliakova, 2019) ทั้งนี้ผลการวิจัยพบว่าเมืององค์กรประชาสังคมในจังหวัดตรังที่มีบทบาทในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับเมืองเก่าในพื้นที่จังหวัดตรังโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสำรวจจัดทำข้อมูลเมืองเก่าอย่างเป็นระบบ นับเป็นบทบาทสำคัญขององค์กรประชาสังคมที่สามารถทำให้ภาคส่วนต่างๆ เริ่มให้ความสนใจและมองเห็นศักยภาพของชุมชนในการจัดการเมืองเก่าบนพื้นฐานของข้อมูลสนับสนุนที่ชัดเจน ดังที่ Beliakova (2019) กล่าวว่า บทบาทที่สำคัญขององค์กรประชาสังคมในงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมคือ การรวบรวมข้อมูลสำคัญ และนำเสนอต่อหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อขับเคลื่อนให้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม นอกจากนี้ Auwera (2011) ตอกย้ำความจำเป็นขององค์กรประชาสังคมในการแสดงบทบาทอนุรักษ์วัฒนธรรมว่า เนื่องจากองค์กรประชาสังคมสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างอิสระจากแรงกดดันของภาครัฐ รวมถึงปราศจากการ

แข่งขันทางการตลาด ช่วยให้สามารถส่งเสริมหลักการประชาธิปไตยผ่านเรื่องราวของวัฒนธรรม นอกจากนี้องค์ประชาสังคมยังช่วยสร้างความรู้สึกรู้สึกเป็นเจ้าของวัฒนธรรมของคนในชุมชน และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของกลุ่มกันต่างๆในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ด้านการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัยพบว่า องค์กรประชาสังคมในจังหวัดตรังมีบทบาทโดดเด่นในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยพบองค์กรที่ดำเนินการในประเด็นนี้มากถึง 9 องค์กร แสดงถึงการให้ความสำคัญขององค์กรประชาสังคมต่อประเด็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก ทั้งนี้มีองค์กรที่มีความร่วมมือกับองค์ประชาสังคมในระดับนานาชาติเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนวาระทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยเน้นเรื่องป่าชายเลน แสดงให้เห็นถึงบทบาทและศักยภาพขององค์กรประชาสังคมอย่างเด่นชัดไม่เพียงแต่ในพื้นที่จังหวัดตรัง แต่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ ประเด็นเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นที่ต้องอาศัยความร่วมมือกันทั้งทุกภาคส่วน และทุกระดับทั้งระดับชุมชน ระดับชาติและระดับนานาชาติ รัฐบาลประเทศใดประเทศหนึ่งไม่สามารถที่จะจัดการได้เบ็ดเสร็จเพียงฝ่ายเดียว ดังที่ Sawhney, Kobayashi, Takahashi, King, & Mori (2007) กล่าวว่าเวลาและประสบการณ์ที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลของแต่ละประเทศไม่สามารถแสดงบทบาทที่เข้มแข็งในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งชุมชน องค์กรประชาสังคม และภาคเอกชน ต้องมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยองค์กรประชาสังคมต้องมีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม การกระตุ้นเตือนให้ประชาชนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจ

ผลการวิจัยชี้ว่า องค์กรประชาสังคมในจังหวัดตรังมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมเศรษฐกิจของจังหวัด โดยพัฒนาการท่องเที่ยวและโรงแรม ทั้งในด้านรูปแบบการดำเนินกิจกรรม และคุณภาพของสินค้าบริการเพื่อเพิ่มรายได้ด้านการท่องเที่ยวให้จังหวัดตรัง ดังที่ผลงานวิจัยในต่างประเทศที่ดำเนินการโดย Egyptian Centre for Public Policy Studies (ECPPOS) พบว่าองค์กรประชาสังคมมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวช่วยเพิ่มเม็ดเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจ (El-din, 2017) นอกจากนี้งานวิจัยในประเทศมาเลเซียพบว่าองค์กรประชาสังคมที่เข้มแข็งเป็นกลไกสำคัญในการกระตุ้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ช่วยจัดความยากจนในพื้นที่ ช่วยสนับสนุนการปรับปรุงนโยบายด้านเศรษฐกิจของรัฐบาล ช่วยเสริมสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในการดำเนินการด้านเศรษฐกิจของภาครัฐ (Iqbal & Rasil, 2014) อย่างไรก็ตามงานวิจัยบางส่วนที่พบขัดแย้งกันโดยพบว่าองค์กรประชาสังคมยังมีบทบาทไม่มากพอในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของท้องถิ่น (Veltmeyer, 2008)

ข้อเสนอแนะเพื่อนาผลการวิจัยไปใช้

1. องค์กรประชาสังคมควรสร้างช่องทางการติดต่อสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์เพิ่มมากขึ้น เพื่อสร้างการรับรู้ต่อบทบาทการดำเนินงานขององค์กร
2. ควรเปิดโอกาสให้องค์กรประชาสังคมมีพื้นที่สื่อสารสาธารณะในการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมพัฒนาและสนับสนุนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง
3. หน่วยงานภาครัฐต้องบูรณาการความร่วมมือกับองค์กรประชาสังคมในการขับเคลื่อนกิจกรรมและแผนงานพัฒนาต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องตามความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

4. ควรมีการติดตามการดำเนินงานขององค์กรประชาสังคมอย่างต่อเนื่องและ
ควรยกย่ององค์กรประชาสังคมที่มีผลงานโดดเด่น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในรายวิชา 944-317 ระเบียบวิธี
วิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ (Research Methodology for Public Administration)
ภาคการศึกษาที่ 2/2563 หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คณะพาณิชยศาสตร์
และการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตตรัง

เอกสารอ้างอิง

กรรณภัทร ชิตวงศ์, ศาสตรา แก้วแพง และจิรนนท์ เศษสวาริ. (2557). “การบังคับใช้
กฎหมายเพื่อการ อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของลุ่มน้ำทะเลสาบ
สงขลา.” **วารสารปาริชาติ**, 27(3): 80-88.

ธีรพัฒน์ อังศุवाल. (2557). “ประชาสังคม (Civill Society) ในมุมมองใหม่ : บท
สำรวจหน้าตาและตำแหน่งแห่งที่ของประชาสังคมในมุมมอง Civill Society
Diamond.” **วารสารการเมืองการปกครอง**, 5(1): 1-29.

บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา. (2550). “ประชาสังคมในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมกับ
แนวทางการพัฒนาท้องถิ่น.” สืบคำจาก <http://llacad.vru.ac.th.>, 19
มีนาคม 2564

พิมณิชา พรหมมานต, หทัยรัตน์ ทับพร และกรรณิการ์ สัจกุล. (2562). “คนโปะ:
ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสืบทอดการทำประมงพื้นบ้านสมุทรสงคราม.”
วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, 39(2): 50-66.

- พลเดช ปิ่นประทีป. (2550). **วิถีประชาธิปไตยพลเมือง**. กรุงเทพฯ : กระทรวง
การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- วัชรินทร์ อินทพรหม. (2562). “ขนาดตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่างของการวิจัยเชิง
คุณภาพ.” **วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคม
ศาสตร์**, 14(1): 442-458
- วีรบูรณ์ วิสารทสกุล. (2549). พัฒนาการประชาสังคมและชุมชนท้องถิ่นไทย. ใน
ชุดวิชาสังคมและชุมชนท้องถิ่น. นนทบุรี. สาขาวิชารัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วรรณวิชนี ถนอมชาติ, อุทัย อันพิมพ์ และจำเนียร จวงตระกูล. (2563). “การนำเสนอ
ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ.” **วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ
นครราชสีมา**, 14(4): 1-13.
- สมใจ เกาต์วง,บุษบงค์ สุวรรณ, พิชามณัฐ เลิศวัฒนาพรชัย,และสุทิศา ไพบูลย์
วัฒนากิจ. (2556). **การพัฒนาเครือข่ายเพื่อความเข้มแข็งของเศรษฐกิจ
ชุมชนในเขตเทศบาลนครนครปฐม**. สืบค้นจาก
<https://publication.npru.ac.th/handle/123456789/625>, 19 มีนาคม
2564
- อนุสรณ์ ไชยพาน. (2560). **องค์กรภาคประชาสังคม : ปฏิบัติการสร้างพื้นที่หุ้นส่วน
การพัฒนาที่ยั่งยืน**. สืบค้นจาก
<http://thaicivilsociety.com/stock/reportcsotai.pdf>, 20 มีนาคม
2564
- ฮาซันอักกริม ดงนะเต็ง. (2563). **ประชาสังคมและการเมืองภาคประชาชน**. ตรัง:
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง.
- Auwer, S. V. (2011). “Civil society action in the field of cultural

- heritage.” **Heritage and Society**, 4(1), 59-82.
- Beliakova, A. O. (2019). “Role of civil society in preserving cultural heritage.” **Journal of Governance and Politics**, 14(2019),
- El-din, R. H. (2017). **Civil society plays a major role in economic development: ECPPS study**. Retrieved from <https://dailynewsegypt.com/2017/04/13/civil-society-plays-major-role-economic-development-ecpps-study/>, May 16, 2021.
- Iqbal, M. S., & Rasil, A. M. (2014). “Role of civil society in economic transformation in Malaysia.” **Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences** 8(1), 201-22.
- Sawhney, P., Kobayashi, M., Takahashi, M., King, P. N., & Mori, H. (2007). “Participation of civil society in management of natural resources.” **International Review for Environmental Strategies**, 7(1), 117-132.
- Veltmeyer, H. (2008). “Civil society and local development.” **Compo Grande**, 9(2), 229-243.
- Ziedan, S. K. (2018). “The role of civil society organizations in achieving social protection for the disabled” **Journal of Sociology and Social Work**, 6(1), 56-63

Translated Thai References

- Angsuchawal, T. (2014) “Civil Society in a new light: Survey of feature and positions of civil society in view of the civil society diamond.” **Journal of Political**, 5(1), 1-29.
- Chaiphan, A. (2017). **Civil society organizations: Operating build space, partnership, sustainable development**. Retrieved from <http://thaicivilsociety.com/stock/reportcsothai.pdf>, March 20, 2021.
- Chittawong, K., Keawphang, S., & Satsavaree, J. (2014) “Law enforcement for the conservation of biodiversity of Songkhla lake basin.” **Journal of Parichart**, 27(3), 80-88.
- Dongnadeng, H. A. (2020). **Civil society and civil movement**. Trang: Prince of Songkla University.
- Intaprom. W. (2019) “Sample size and sampling of qualitative research.” **Phranakhon Rajabhat research journal, Humanities and Social Sciences**, 14(1), 442-458.
- Panteawan, P. (2013) “Basic necessities and public health conditions of people in the area of Nongsarai sub-district, Pakchong district, Nakhon Ratchasima province.” **Journal of the Royal Thai Army Nurses**, 14(3), 196-202.
- Paoduang, S., Suwan, B., Lertwatthanapornchai, P., & Paiboonwattanakit, S.. (2013). **Network development for the strength of the community economy in Nakhon Pathom Municipality**.

Retrieved from

<https://publication.npru.ac.th/handle/123456789/625>, March 19, 2021.

Pinprateep, P. (2007). **Citizen democracy**. Bangkok: Ministry of Social Development and Human Security.

Prommanot, P., Tubporn, H., Sachakul, K. (2019) “Khonpoh: Local wisdom and inheritance of local fisheries in Samut Songkhram.” **Journal of Silpakorn University**, 39(2), 50-66.

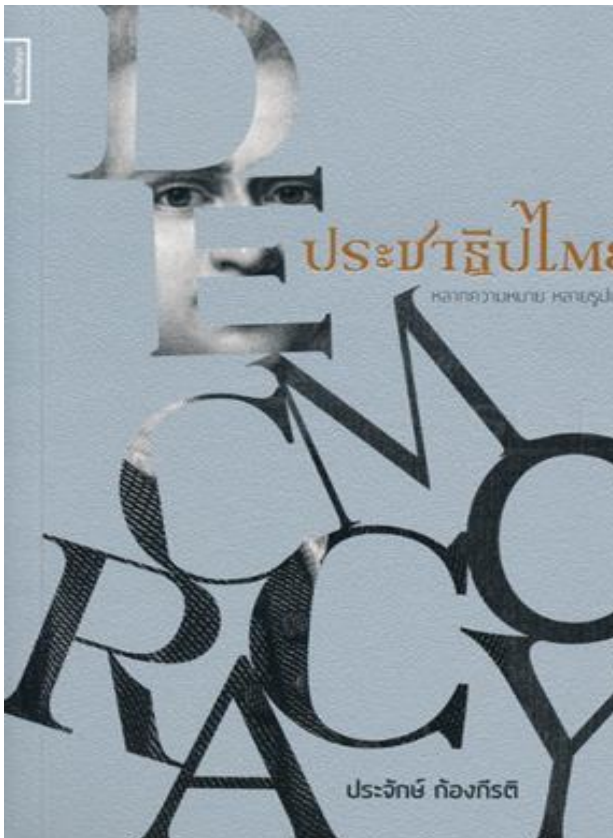
Sutat Na Ayutthaya, B. (2007). **Civil society in a social dimension and culture with local development guidelines**. Retrieved from <http://llacad.vru.ac.th>, March 19, 2021.

Tanomchart, W., Unphim, U., Joungtrakul, J. (2020) “Presentation of qualitative research results.” **Journal of Community Research, Nakhon Ratchasima Rajabhat University**, 14(4), 1-13.

Wisartsakul. W. (2006). Development of Civil Society and local Thai communities. In the textbook and educational guidelines, **the social and local community course**, Nonthaburi. Department of Political Science, Sukhothai Thammathirat Open University

บทความที่ : 21

Article :



บทความปริทรรศน์หนังสือ:

Book Review:

“ประชาธิปไตย: หลากความหมาย หลายรูปแบบ”

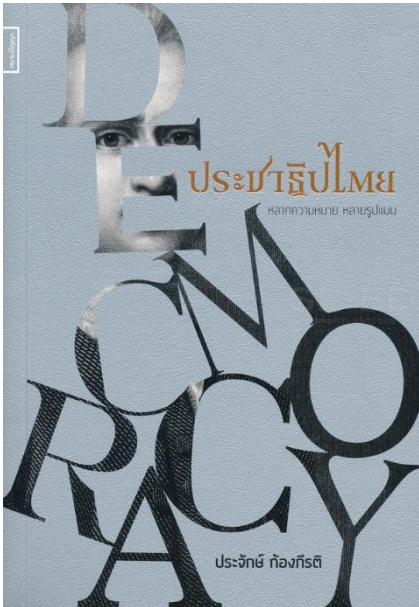
“Democracy: Meanings and Forms”

[Received: January 19, 2021; Revised: March 12, 2021; Accepted: March 22, 2021]

กิตติศักดิ์ เจิมสิทธิประเสริฐ*

Kittisak Jermsittiparsert*

*ศาสตราจารย์สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ โรงเรียนธุรกิจฮวงโห มหาวิทยาลัยเศรษฐกิจศาสตร์และนิติศาสตร์แห่งเหอหนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน [Professor of Public Administration, Huanghe Business School, Henan University of Economic and Law, People's Republic of China] และ ศาสตราจารย์วิจัยวุฒิคุณ คณะสังคมและรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมุฮัมมัดดิยาห์ ซินเจ ประเทศอินโดนีเซีย [Adjunct Research Professor, Faculty of Social and Political Sciences, Universitas Muhammadiyah Sinjai, Indonesia]; E-mail: k.jermsittiparsert@gmail.com



บทนำ

“ประชาธิปไตย: หลายความหมาย หลายรูปแบบ” เป็นหนังสือฉบับกระเป๋า ขนาด 200 หน้า เขียนขึ้นโดยรองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ ก้องกีรติ รองคณบดีฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านประชาธิปไตย และประวัติศาสตร์การเมืองไทย จัดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี 2561 และครั้งที่ 2 เมื่อปี 2562 โดย สำนักพิมพ์สยาม ในเครือ บริษัทสำนักพิมพ์สยามปริทัศน์ จำกัด ภายใต้เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ 978-616-486-016-2

“และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ: การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน 14 ตุลา” (ปรับปรุงจากวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ก่อนจะถึง 14 ตุลา: ความเคลื่อนไหวทางการเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนภายใต้ระบอบเผด็จ

การทหาร (พ.ศ.2506-2516)” หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และได้รับรางวัล TTF Award สาขาสังคมศาสตร์ จากมูลนิธิ โตโยต้าแห่งประเทศไทย ประจำปี 2548) “การเมืองวัฒนธรรมไทย: ว่าด้วยความทรงจำ/วาทกรรม/อำนาจ” (2558) และ “ประชาธิปไตยในยุคเปลี่ยนผ่าน” (2558) คือผลงานก่อนหน้านั้นของ ประจักษ์ ก้องกีรติ ที่ถูกตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เดียวกันชื่อ “ฟ้าเดียวกัน”

ว่าด้วย “ประชาธิปไตย: หลากความหมาย หลายรูปแบบ”

ผู้เขียนเริ่มต้น “คำนำผู้เขียน” ด้วยวิธีการที่พบเห็นได้บ่อยครั้ง ในหนังสือทางสังคมศาสตร์ซึ่งพยายามจะอธิบายเกี่ยวกับ “คำสำคัญ” นิยาม ประวัติความเป็นมา และองค์พหุต่างๆ ของมัน ว่า “แพร่หลาย... ถูกหยิบยกมาถกเถียงและนิยามอย่างหลากหลาย... ถูกเข้าใจ พลิกแพลง ดัดแปลง ต่อเติมเสริมความหมายจนแตกต่างกันไปสำหรับบุคคลและกลุ่มทางสังคม เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเนิ่นนานนับแต่สมัยอดีตและยังดำรงสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน ที่สำคัญ ไม่ได้เกิดขึ้นในสังคมไทยเท่านั้น หากเกิดขึ้นทั่วทุกมุมโลก โดยเฉพาะในปัจจุบันที่นักคิดนักวิชาการหลายท่าน เรียกขานกันว่าเป็นยุคสมัยแห่ง “วิกฤติ [ในกรณีนี้ คือ “ประชาธิปไตย”]”

เป็นเหตุให้ผู้เขียน “มุ่งหมายที่จะศึกษาเจาะลึกถึงความหลากหลายของความหมาย รวมทั้งรูปแบบของประชาธิปไตยที่ดำรงอยู่ในสังคมต่างๆ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน” เท่าแต่เขา “มิได้ต้องการให้หนังสือเล่มนี้มีลักษณะเป็นสารานุกรม... จึงไม่ได้รวบรวมนิยามประชาธิปไตยทุกคำมาบรรจุไว้ แต่คัดสรรคำสำคัญที่มีการใช้อย่างแพร่หลาย และมีอิทธิพลต่อความคิดของผู้คน ส่งผลกระทบต่อการกำหนดนโยบายและการออกแบบสถาบันทางการเมือง และถูกหยิบยกมาใช้ในการต่อสู้ทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ” เท่านั้น

องค์ประกอบของหนังสือฉบับกระเป๋านี้ หากพิจารณาจาก “สารบัญ” เมื่อตัด “คำนำสำนักพิมพ์”, “คำนำผู้เขียน” และ “กิตติกรรมประกาศ” ออกไปเสียแล้ว ก็คงจะเหลือเพียง 2-3 ส่วน เท่านั้น ได้แก่

1) “การเมืองและความหลากหลายของค่านิยมประชาธิปไตย” ซึ่งเป็นบทเกริ่นอย่างเป็นทางการของผู้เขียน เพื่อจะบอกว่า “ค่านิยมประชาธิปไตยไม่เคยมีหนึ่งเดียว หากมีเป็นร้อยเป็นพัน” ทั้งที่เป็น “เรื่องปรกติธรรมดาทางวิชาการ” และเป็น “กิจกรรมทางการเมืองชนิดหนึ่ง” ตามภาษาของผู้เขียน รวมถึง “[ความ] ผันแปรไปตามกาลเวลาและสถานที่” ตลอดจน “ถูกแปล [จากภาษาอังกฤษ] ไปสู่อารมณ์ และถูกทำให้มีความหมายที่เฉพาะเจาะจง ผันแปรไปตามบริบทของประเทศนั้น กระทั่งอาจมีความหมายที่ไม่ตรงกับในภาษาดั้งเดิม” ซึ่งตามความเห็นของผู้เขียน แน่นนอนว่าความคลาดเคลื่อนดังกล่าวก็เกิดขึ้นกับการแปล “Democracy” มาเป็น “ประชาธิปไตย” ในกรณีของไทยด้วย

ปัญหาอันเกิดจากการแปลประชาธิปไตย (Democracy in translation) หรือการทำให้ประชาธิปไตยเป็นท้องถิ่น (Localization of democracy) ที่ ประจักษ์ ก้องกีรติ ชี้ไว้ตั้งแต่ต้นนี้ จึงมีนัยยะที่ควรแก่การพิจารณา โดยเฉพาะ แก่ผู้เขียนหนังสือ/บทความเกี่ยวกับประชาธิปไตย ตลอดจนคำสำคัญอื่นๆ แม้แต่ผู้อ่านมันด้วยก็ตาม หลังจากนั้น ว่าในเงื่อนไขของการนำเข้ของค่านิยมจากต่างประเทศเสียเป็นส่วนใหญ่นี้ เราจักสามารถทำความเข้าใจสาระัตถะของคำสำคัญนั้นๆ ผ่านคำแปลภาษาไทยซึ่งเกิดขึ้นจากการผสมคำ (สมาส-สนธิ) ภาษาบาลีและสันสกฤต ได้อย่างถูกต้องจริงๆ หรือไม่

2) “ประชาธิปไตยที่มีคำคุณศัพท์” (Democracy with adjectives) บทเชื่อมเพื่อชี้ให้เห็นว่า “วิธีการวิเคราะห์ [ด้วยการสร้างคำขยายนำหน้าหรือต่อท้ายคำว่าประชาธิปไตย] เช่นนี้ เป็นวิธีหนึ่งที่เราเข้าใจปรากฏการณ์ความผันแปร และ

กลายพันธุ์ของประชาธิปไตย... แบบเฉพาะที่มีคุณลักษณะบางอย่างเป็นพิเศษของตัวเอง ซึ่งแตกต่างออกไปจากต้นแบบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม” ก่อนที่จะนำเสนอบรรดาประชาธิปไตยที่มีคำคุณศัพท์ ซึ่งประมวลและดัดแปลงกรอบการจัดแบ่งประเภท จากผลงานชิ้นสำคัญของ Steven Levitsky ศาสตราจารย์สาขารัฐศาสตร์ชาวอเมริกัน แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด John Keane ศาสตราจารย์สาขาการเมืองชาวออสเตรเลีย แห่งมหาวิทยาลัยซิดนีย์ และ Paul Brooker อดีตผู้ช่วยศาสตราจารย์สาขาการเมือง แห่งมหาวิทยาลัยวิกตอเรียแห่งเวลลิงตัน เรียงตามลำดับตัวอักษรของคำในภาษาอังกฤษ

49 คือจำนวนของประชาธิปไตยที่มีคำคุณศัพท์ ซึ่งผู้เขียนเลือกมา อรรถาธิบายด้วยความยาว 2-4 หน้า/คำ เริ่มจาก “ประชาธิปไตยในโลกอาหรับ (Arab democracy/Arab spring)” สูดท้ายที่ “ประชาธิปไตยในโลกเสมือนจริง (Virtual democracy)” ต้องยอมรับว่า ในระหว่างนั้น นอกจากผู้เขียนจะพยายามยกตัวอย่าง และอธิบายเกี่ยวกับความหลากหลายของการเป็นสากล-ท้องถิ่น อย่าง “ประชาธิปไตยสากล (Cosmopolitan democracy)”, “ประชาธิปไตยแบบกรีก/เอเธนส์ (Greek/Athenian democracy)”, “ประชาธิปไตยแบบบราซิล/เอเธนส์ (Greek/Athenian democracy)”, “ประชาธิปไตยที่ไม่ใช่แบบตะวันตก (Non-western democracy)”, “ประชาธิปไตยแบบเอเชีย (Asian-style democracy)” หรือแม้แต่ “ประชาธิปไตยแบบไทย (Thai-style democracy)” แล้ว เขายังเลือกหยิบ คำคุณศัพท์อื่นๆ ที่มาประกอบกับประชาธิปไตย เพื่อชี้ให้เห็นถึงความหมาย ความ เป็นมา และชี้แจงแสดงความเห็นไว้ตามสมควร ได้อย่างหลากหลายและน่าสนใจ

บทวิจารณ์

กล่าวอย่างตรงไปตรงมา หนังสือเล่มนี้มีลักษณะเป็นสารานุกรม สิ่งที่คุณเขียนกล่าวไว้แต่ต้นว่าไม่ได้ต้องการให้มันเป็น เท้าแต่เป็นสารานุกรมที่จัดทำขึ้นตามความต้องการของผู้เขียนเอง การเลือกสรรคำที่นำมากล่าวถึงจึงไม่ต้องให้ความสำคัญกับความครบถ้วนสมบูรณ์ แต่ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมตามความเห็นของเขาเอง

ทั้งนี้ ด้วยพื้นฐานทางการศึกษาและความเชี่ยวชาญ กล่าวคือประวัติศาสตร์การเมือง ทำให้ผู้เขียนสามารถสร้างความเข้าใจให้กับผู้อ่าน เกี่ยวกับนิยามและความเป็นมาของแต่ละคำได้เป็นอย่างดี ความไม่สมบูรณ์เล็กๆ น้อยๆ ที่พอจะพบได้ ก็เช่น “ประชาธิปไตยในโลกอาหรับ” ที่การลำดับความตั้งแต่คริสต์ทศวรรษที่ 1960 ถึงเหตุการณ์การเดินขบวนประท้วงต่อต้านรัฐบาล ปลายปี 2553 ที่เริ่มต้นในประเทศตูนิเซีย กระทั่งลุกลามไปทั่วทั้งภูมิภาค หลังจากนั้น อาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจความเป็นมาเงื่อนไข และความคลี่คลายของสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง แต่ไม่อาจแน่ใจได้มากนักว่าจะสามารถตอบคำถามแรกสุด คือ อะไร (What) ? ได้หรือไม่

ท้ายที่สุดนี้ ในฐานะนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ ที่คงไม่อาจละเลยไม่สนใจต่อคำใหญ่ที่สุดคำหนึ่งของสาขาวิชา อย่างยิ่งในศตวรรษที่ผ่านมาได้ กระผมเห็นว่าอาจมีความคลาดเคลื่อนเล็กน้อยที่สำคัญ ซึ่งเกิดขึ้นซ้ำๆ บ่อยครั้ง เช่นเดียวกัน ไม่ใช่แค่ในประเทศไทย ผลงานของ ประจักษ์ ก้องกีรติ ขึ้นนี้ มีตำหนิที่ควรได้รับการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง ในสายตาของข้าพเจ้าอย่างน้อย 1 แห่ง ในหน้าที่ 17 ซึ่งกล่าวว่า “ทุกคนคงเคยได้ยินคำนิยามยอดนิยมทั้งหลายเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่แพร่หลายอยู่ในสังคม อาทิ ของอดีตประธานาธิบดีสหรัฐฯ อับราฮัม ลินคอล์น ที่บอกว่า ประชาธิปไตยคือ “การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน”

ครั้งแรกของข้อความดังกล่าวนั้นถูกต้อง ที่ว่าทุกคนคงเคยได้ยินคำนิยามยอดนิยมนั้นดังกล่าว เท้าแต่เมื่อตรวจสอบต้นฉบับสุนทรพจน์ ในพิธีไว้อาลัยแด่ทหารที่เสียชีวิต

ระหว่างสงครามกลางเมือง ณ สุสานวีรชนแห่งชาติ ชายเมืองเกิททีสเบิร์ก เมื่อปี 2406 ความยาว 10 ประโยค ของ อับราฮัม ลินคอล์น (Urofsky, 1994: 163) อันเป็นที่มาของครึ่งหลังของข้อความข้างต้น กลับไม่ปรากฏว่าอดีตประธานาธิบดีสหรัฐฯ ท่านนี้ กล่าวคำว่า “Democracy” แม้เพียงครั้งเดียว

“การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน” อาจเป็นจุดเริ่มต้นที่เป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจคุณธรรมของระบอบการปกครองนี้ เช่น ที่ Andrew Heywood (2000: 125) นักเขียนชาวอังกฤษ กล่าวไว้ใน “Key Concepts in Politics” หนึ่งในหนังสือชุด “Palgrave Key Concepts” แต่ด้วยหลักฐานเท่าที่มี ยังไม่อาจนำไปสู่ข้อสรุปที่ชัดเจน และเหมาะสมที่จะนำมาเผยแพร่ให้ชนรุ่นหลังเข้าใจไปว่า “อับราฮัม ลินคอล์น กล่าวว่าประชาธิปไตย “คือ” 3 ส่วนหลักนี้”

เอกสารอ้างอิง

ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2562). **ประชาธิปไตย: หลากความหมาย หลายรูปแบบ**.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์.

Heywood, A. (2000). **Key Concepts in Politics**. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Urofsky, M. (ed.). (1994). **Basic Readings in U.S. Democracy**. Washington D.C.: United States Information Agency.

Translated Thai References

Kongkirati, P. (2019). **Democracy: Meanings and Forms**. 2nd ed. Bangkok: Siamparitut.

คำแนะนำการเตรียมต้นฉบับ

Guidelines for Preparing Manuscripts

How to prepare manuscripts:

1. General guideline

1.1 Manuscripts submitted should be academic ones either research article or review article. The manuscripts must be original and have not been published elsewhere nor is it currently under consideration for publication elsewhere.

1.2 All submitted manuscripts are screened by the editor for general scientific quality and information. Articles which meet general standards are sent to expert referees for peer review with double-blind. Special article is an exemption. Referee 's comments are reviewed by editor and after authors revise the manuscripts in response to referee 's comments, the scientific editor will either accept or reject the manuscripts.

2. Manuscript Preparation

All submitted manuscripts are screened by editorial board with the following requirement.

2.1 Font of manuscripts: The manuscript must be an original copy typed in Thai or in English. The use of either language must meet written publication standards. The manuscript should not be margined with the length not more than 15 pages A4 issuing page number on the right top of the page.

- TH SarabanPSK size 14 is used in both Thai and English manuscript. (See further in detail at item 4 Form typing)

2.2 Title : Name of article should be concise and relevant to content.

2.3 Author's name(s): It should put full name of author(s).

2.4 Author affiliation: it should be specified by work place, province and postcode for convenient contact.

2.5 Abstract: It should be made both Thai and English by summarize important content and not more than 250 words with 3 keywords.

2.6 Content: It should be presented in relevant to research process including the following items;

- Introduction: Explain research problem and importance objective(s) and scope of study and hypothesis (if any) or research question including review literature in the section of research problem and importance.

- Research Methodology: Specify method of data collection and method for analysis including period for data collection (year of research conducted)

- Research Result: Illustrate research results and data, which may be contained in form of tables or graphs, and should discuss the research result with conceptual framework gained from literature review.

- Conclusion, Comments and Suggestions : Conclude research result, discuss it with concept reviewed from literature review and provide suggestion based on the research result.

2.7 Image and table : Image and table should be available only in case, be chronologically and represent the content clearly when printed in black and white. Picture caption and table should be provided concisely.

2.8 References and bibliography : References and bibliography should be attached in every item and precisely, by referring only the ones relevant to the content. They should be done in the form determined. Details must be provided in order to follow the references and bibliography referred. (References and bibliography should be done in consistency using author-date system)

2.8.1 References and bibliography must be in chronology and alphabetical order without numbering. Thai references are firstly sought followed by foreign languages using the word “Reference”.

2.8.2 Thai references and bibliography, Author’s full name-last name must be translated in item of “Translated Thai References” by writing in the same style with items 2.8.3 and 2.8.4 (See example in item 5 translation from Thai to English)

2.8.3 For references in foreign languages, author’s last name must be firstly referenced by fully written followed by other names which summarized in the first capital letter. In the case of last name beginning with “Van de, der, von” they must be filled before last name.

2.8.4 Foreign language references must be provided in APA style (American Psychological Association) which author can choose APA Sixth Edition from Reference in Microsoft Word 2007 or higher.

2.9 Suggestion for language use

2.9.1 Correct, precise and understandable

2.9.2 Vocabulary chosen in according with the Royal Institute's dictionary and it's declaration

2.9.3 Academic terminology used in parallel with English vocabulary

2.9.4 Original language of specific name or translated foreign word, if necessary, should be typed in bracket when firstly mentioned for example กูย (Kuy), ขะแมร์ (Khamare)

2.9.5 Not use foreign vocabulary in case of Thai is widely used

2.9.6 Remain consistency in using vocabulary abbreviation throughout article

2.9.10 Changing in manuscript: Editorial review is all rights preserved. In case, the manuscript will be sent back to authors to make final decision for publication

2.9.11 Reviewing process: It is normally completed within 3 months (depending the author duration to revise in response to the referee's comments)

คำแนะนำการเตรียมต้นฉบับ

1. หลักเกณฑ์ทั่วไป

1.1 บทความวิชาการที่จะเสนอเพื่อตีพิมพ์ในวารสารการบริหารปกครอง ต้องเป็นบทความวิชาการหรือบทความวิจัย หรือผลงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับสาขารัฐประศาสนศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ สังคมศาสตร์หรือมนุษยศาสตร์ที่ไม่เคยตีพิมพ์ หรือเผยแพร่มาก่อน

1.2 บทความวิชาการที่จะได้รับการตีพิมพ์ เมื่อการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ (ยกเว้นบทความพิเศษ)

2. การเตรียมต้นฉบับ

กองบรรณาธิการจะรับพิจารณากลับกรองเฉพาะต้นฉบับที่เป็นไปตามข้อกำหนดดังต่อไปนี้

2.1 ต้นฉบับ เป็นต้นฉบับพิมพ์ใช้ภาษาไทยอย่างเดียว หรือภาษาอังกฤษอย่างเดียว ภาษาที่ใช้ควรถูกต้องหลักภาษา ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวของต้นฉบับไม่เกิน 15 หน้า A4 ระบุเลขหน้าให้ชัดเจนบริเวณด้านบนขวาของหน้ากระดาษ

-บทความภาษาไทยใช้อักษร TH SarabunPSK ขนาด 14

-บทความภาษาอังกฤษใช้อักษร TH SarabunPSK ขนาด 14

2.2 ชื่อเรื่อง ควรกระชับและตรงกับเนื้อหา

2.2 ชื่อผู้เขียน ใช้ชื่อเต็ม

2.3 สถานที่ทำงานของผู้เขียน ระบุสถานที่ทำงานของผู้เขียนที่สามารถติดต่อได้สะดวก

2.5 บทความย่อให้ทำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยสรุปสาระสำคัญของบทความอย่างครบถ้วนและมีความยาวไม่เกิน 200 คำ ระบุคำสำคัญ จำนวนไม่เกิน 3 คำ

2.6 เนื้อหา การนำเสนอเนื้อหางานวิจัย ควรสอดคล้องกับกระบวนการค้นคว้าวิจัยและครอบคลุมดังนี้

บทนำ อธิบายความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ ขอบเขตของการวิจัย สมมติฐาน (ถ้ามี)

การตรวจเอกสาร เป็นการสังเคราะห์สาระจากวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อแสดงแนวความคิด ทฤษฎี และข้อมูลที่มีส่วนสัมพันธ์กับเรื่องที่วิจัย และสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย ระบุประชากรและกลุ่มตัวอย่าง หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิธีการเก็บข้อมูล เครื่องมือที่ใช้วิจัย และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล รวมไปถึงระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ปี พ.ศ. ที่ทำการวิจัย

ผลของการวิจัย แสดงผลของการวิจัยและข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้นๆ อาจมีภาพตารางและแผนภูมิประกอบ ทั้งนี้อาจวิจารณ์ผลการวิจัยด้วยแนวคิดที่ได้จากการตรวจเอกสารได้

บทสรุป และข้อเสนอแนะ เป็นการสรุปที่ได้รับจากการวิจัยรวมถึงการอภิปรายผลด้วยแนวคิดที่ได้จากการตรวจเอกสาร และให้ข้อเสนอแนะบนพื้นฐานของผลงานวิจัย

2.7 ภาพประกอบและตาราง ควรมีเฉพาะที่จำเป็น และมีหมายเลขกำกับภาพตามลำดับ ภาพจะต้องชัดเจนแสดงเนื้อหาสำคัญของเรื่อง ควรเป็นภาพที่สื่อความหมายได้ เมื่อพิมพ์เป็นขาว – ดำ คำอธิบายภาพประกอบและตารางให้ใช้ข้อความกะทัดรัด ชัดเจน

2.8 การอ้างอิง การอ้างอิงในเนื้อหาและเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ วิธีการเขียนอ้างอิงจะต้องถูกต้องตามหลักเกณฑ์ในการเขียนอ้างอิงที่กำหนด จะต้องมียุทธศาสตร์สำคัญเกี่ยวกับเอกสารไว้ครบถ้วนเพื่อความสะดวกในการ

ติดตามเอกสารที่ผู้เขียนได้อ้างอิงไว้ โดยการอ้างอิงในเนื้อหาให้ใช้ระบบนาม ปี และเลขหน้า

2.8.1 การเรียงลำดับเอกสาร เรียงตามลำดับอักษรชื่อผู้เขียนโดยไม่มีต้องมีเลขกำกับ เริ่มด้วยรายการชื่อเอกสารภาษาไทย และต่อด้วยรายชื่อภาษาต่างประเทศ ใช้หัวข้อคำว่า เอกสารอ้างอิง

2.8.2 เอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาไทย ชื่อผู้เขียนใช้ชื่อเต็มและนามสกุล และให้แปลรายการอ้างอิงนั้นจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษเพิ่มเติมต่อท้ายในหัวข้อ Translated Thai References โดยเขียนแบบเดียวกับหัวข้อ 2.8.3 และ 2.8.4 ดูตัวอย่างในข้อที่ การแปลเอกสารอ้างอิงจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ

2.8.3 เอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาต่างประเทศ ชื่อผู้เขียนให้อ้างนามสกุลก่อน โดยเขียนเป็นคำเต็มและตามด้วยชื่ออื่นๆ ชื่อย่อเฉพาะตัวอักษรตัวแรกในกรณีชื่อที่มีคำขึ้นต้น ด้วยคำว่า Van de, der, von ให้เขียนเต็มนำหน้าชื่อสกุล

2.8.4 การเขียนเอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาต่างประเทศ ใช้รูปแบบ APA style (American Psychological Association) ซึ่งผู้เขียนสามารถเลือกใช้ APA Sixth Edition ได้จาก Reference ใน Microsoft Word 2007 หรือ สูงกว่า

2.9 ข้อเสนอแนะในการใช้ภาษา

2.9.1 ใช้ภาษาที่ถูกต้อง เข้าใจง่ายและกะทัดรัด

2.9.2 ใช้คำศัพท์ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานและประกาศของราชบัณฑิตยสถาน

2.9.3 การใช้ศัพท์บัญญัติทางวิชาการ ควรใช้ควบคู่กับศัพท์ทางภาษาอังกฤษ

2.9.4 การเขียนชื่อเฉพาะหรือคำแปลจากภาษาต่างประเทศที่ปรากฏเป็นครั้งแรกในบทความ หากจำเป็นก็ควรพิมพ์ภาษาเดิมของชื่อนั้นๆ กำกับไว้ในวงเล็บ เช่น ชาว (Java) เขมร (Khmer) เป็นต้น

2.9.5 ไม่ควรใช้ภาษาต่างประเทศในกรณีที่มีคำไทยใช้แพร่หลายอยู่แล้ว

2.9.6 รักษาความสม่ำเสมอในการใช้คำศัพท์ หรือการใช้ตัวย่อโดยตลอดทั้งบทความ

2.10 การตรวจสอบแก้ไขต้นฉบับ กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการตรวจแก้ไขต้นฉบับที่ส่งมาพิมพ์ทุกเรื่องตามแต่จะเป็นสมควร ในกรณีที่จำเป็นจะส่งต้นฉบับเดิมหรือฉบับแก้ไขแล้วกลับคืนมายังผู้เขียนเพื่อขอความเห็นชอบ

2.11 ระยะเวลาในการดำเนินการ กองบรรณาธิการจะดำเนินการตั้งแต่รับเรื่องจนถึงพร้อมตีพิมพ์ ใช้เวลาประมาณ 3 เดือน (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่ผู้เขียนใช้ในการแก้ไขตามข้อคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิด้วย)

3. เงื่อนไขการตีพิมพ์

3.1 ผลงาน หรือบทความวิชาการที่จะนำเสนอเพื่อตีพิมพ์ต้องเป็นผลงานที่ไม่เคยลงตีพิมพ์ หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน (ยกเว้นเป็นการรวบรวมผลงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ (Proceeding) ที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่เฉพาะบทความเท่านั้น ในการประชุมระดับชาติหรือระดับนานาชาติมาแล้ว)

3.2 เงินลงทะเบียนการส่งผลงานเพื่อตีพิมพ์บทความละ 3,500 บาท (สามพันห้าร้อยบาทถ้วน) สำหรับบุคคลทั่วไป และบทความละ 2,500 บาท (สองพันห้าร้อยบาท) สำหรับบุคลากรสังกัดมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ซึ่งชำระได้ทันทีเพื่อเป็นการประกันว่าผู้เสนอผลงานจะไม่ส่งผลงานที่ผ่านการตีพิมพ์ในแหล่งอื่นใดมาก่อน และจะไม่ส่งผลงานที่เสนอเพื่อตีพิมพ์นี้ในวารสารอื่นในระหว่างการศึกษา ซึ่งเมื่อชำระเสร็จแล้วให้ถือเป็นเงินรายได้ของมหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ ผู้ส่งบทความจะขอคืนไม่ได้

3.3 ผู้เสนอบทความต้องดำเนินการแก้ไข หรือปรับปรุงผลงานตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิและส่งคืนกองบรรณาธิการวารสารฯ ภายในเวลาที่กำหนด

4. รูปแบบการจัดพิมพ์ มีการกำหนดรูปแบบการพิมพ์

4.1 บทความภาษาไทย ให้ใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK

4.2 บทความภาษาอังกฤษ ให้ใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK

รายการ	ลักษณะตัวอักษร	รูปแบบการพิมพ์	ขนาด ตัวอักษร
ชื่อบทความ	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	20
ชื่อผู้แต่ง	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	16
บทคัดย่อ	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	14
หัวข้อแบ่งตอน	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	14
หัวข้อย่อย	เน้น	ชิดซ้าย	14
เนื้อหาข้อความ	ปกติ	-	14
การเน้นข้อความใน บทความ	เน้น		14
การแสดงข้อความ ที่เป็นคำสัมภาษณ์ หรือข้อความสำคัญ จากแหล่งอื่น	เอียง		14
ข้อความในตาราง	ปกติ		12
การอ้างอิงแทรกใน เนื้อหา	ปกติ		14
เอกสารอ้างอิง	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	14

4.3 การจัดพิมพ์ กำหนดระยะขอบกระดาษ ดังนี้

ด้านบน 1.5 นิ้ว

ด้านล่าง 1.5 นิ้ว

ด้านซ้าย 2.0 นิ้ว

ด้านขวา 1.0 นิ้ว

5. การส่งบทความเพื่อตีพิมพ์

5.1 ส่งต้นฉบับด้วยตนเองทางเว็บไซต์ (website) ในระบบ ThaiJo2.0 (Official launch of ThaiJo2.0) โดยการลงทะเบียนในระบบออนไลน์ผ่านช่องทางการส่งบทความเข้าสู่ระบบวารสาร (Submission) ที่ <https://www.tci-thaijo.org/>

5.2 บทความของท่านจะสำเร็จในระบบเมื่อได้รับการตอบกลับอัตโนมัติจากอีเมลล์ของกองบรรณาธิการไปยังอีเมลล์ส่วนตัวของท่านที่ใช้ลงทะเบียนยืนยันว่าการส่งต้นฉบับบทความของท่านเข้าสู่ระบบวารสารเรียบร้อยแล้ว หลังจากนั้นผู้ประสานงานกองบรรณาธิการจะส่งอีเมลล์กลับไปชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนการดำเนินการจัดพิมพ์ต้นฉบับของท่านอีกครั้งหนึ่ง ในระหว่างนี้ยังไม่ถือว่าบทความของท่านได้รับการยอมรับให้ตีพิมพ์ในวารสารแล้ว นอกจากนี้ได้หนังสือตอบรับทางการจากกองบรรณาธิการบริหารเท่านั้น

6.การติดต่อสื่อสาร

6.1 กองบรรณาธิการวารสารการบริหารปกครอง สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ (พื้นที่นามน) เลขที่ 13 หมู่ 14 ตำบลงเปือย อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ 46230

6.2 ติดต่อขอส่งเอกสารผ่านระบบโทรสาร ได้ที่หมายเลข 043-602056

6.3 ติดต่อขอส่งหลักฐานผ่านระบบ E-mail ที่ psl_journal@ksu.ac.th

การเขียนรายการอ้างอิง

Reference Writing

1. การอ้างอิงในเนื้อความ การอ้างอิงในเนื้อความเป็นการระบุแหล่งที่มาของข้อมูลในเนื้อความ ให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี (Author date in text citation) โดยระบุชื่อผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ และหน้าที่อ้างอิงเอกสารไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังข้อความที่ต้องการอ้างอิง เพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น ดังนี้

1.1 การอ้างอิงชื่อบุคคล คนไทยให้ลงชื่อตัวและนามสกุล ส่วนชาวต่างประเทศให้ลงเฉพาะชื่อสกุล

ตัวอย่างการอ้างอิง

ผู้แต่ง 1 คน (นพพล อักฮาด, 2556: 10)

ผู้แต่ง 2 คน (กตัญญู แก้วทานาม และนพพล อักฮาด, 2556: 66)

ผู้แต่ง 3-5 คนให้ใส่ชื่อทุกคน (สุจริต เพียรชอบ, สายใจ อินทร์มพรรย์ และสายใจ สุวรรณธาดา, 2548: 5)

ผู้แต่งมากกว่า 6 คน (สุวกิจ ศรีปัดถา และคณะ, 2550: 145)

1.2 ชื่อนิติบุคคล หน่วยงาน องค์กร ที่ทำเอกสารให้ระบุชื่อหน่วยงานตามที่ปรากฏ

ตัวอย่างการอ้างอิง (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2549)

2. เอกสารอ้างอิง (References) เป็นการอ้างอิงส่วนท้ายเล่ม โดยรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่ผู้นิพนธ์ได้ใช้อ้างอิงในเนื้อความ พร้อมจัดเรียงรายการเอกสารตามลำดับอักษรของผู้แต่ง และให้ใช้การอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association Citation Style) ดังนี้

หนังสือ (Book)

รูปแบบ ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). **ชื่อหนังสือ**. ครั้งที่พิมพ์ (ถ้าพิมพ์ตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป)

. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง วิลลภ รัฐฉัตรานนท์ และนพพล อัคราต. (2559). **นักรการเมืองถิ่นจังหวัด**

หนองบัวลำภู. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

Denhardt B. R. & Janet V. D. (2011), **The New Public Service :**

Serving Rather than Steering. (3rd). Armonk, NY :

M.E.Sharpe.

บทความจากหนังสือที่มีผู้วิจัยเฉพาะบท (Book Article or Chapter)

รูปแบบ ชื่อผู้วิจัยบทความ. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ/บท/ตอน. ใน

ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ). **ชื่อหนังสือ**. สถานที่พิมพ์:
สำนักพิมพ์, หน้า.

ตัวอย่าง นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2549). สิทธิมนุษยชนในบริบทของสังคมการ

เมืองไทยสมัยใหม่. ใน ธเนศ วงศ์ยานนาวา (บรรณาธิการ).

จักรวาลวิทยา. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม, -325 - 389.

Wamsley, G. L. and et al. (1990). Public Administration and

the Governance Process : Shifting the Political Dialogue.

in Wamsley, G. L. (Editor). **Refunding Public**

Administration. California : Sage Publication, pp. 31 –

51.

บทความจากวารสารหรือนิตยสาร (Journal or Magazine Article)

รูปแบบ ชื่อผู้วิจัยบทความ. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. **ชื่อวารสาร**, ปีที่ (ฉบับที่): หน้า.

ตัวอย่าง นพพล อัคราต. (2560). วิธีประชาธิปไตยในบริบทวัฒนธรรมชุมชนอีสาน.

วารสารการบริหารปกครอง, 6 (ฉบับพิเศษ เดือนกันยายน): 84 - 104.

Akahat, N. (2017). Democratic Way in the Community Cultural Context of Thai Northeastern. **Governance Journal**, 6 (Special Issue, September): 84 - 104.

บทความจากหนังสือพิมพ์ (Newspaper Article)

รูปแบบ ชื่อผู้วิจัยบทความ. ปีที่พิมพ์. “ชื่อบทความ.” **ชื่อหนังสือพิมพ์**, หน้าซึ่งปรากฏบทความ.

ตัวอย่าง ผาสุก อินทราวุธ. 2544. “สังคมชนชั้นสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย.” **กรุงเทพธุรกิจ**, หน้า 6-7.

บทความจากฐานข้อมูลอินเทอร์เน็ต (Article from an Internet Database)

รูปแบบ ชื่อผู้วิจัยบทความ. ปีที่เผยแพร่. “ชื่อบทความ.” **ชื่อวารสาร** ปีที่ (ฉบับที่). สืบค้นจากแหล่งข้อมูล/สารนิเทศ. วันที่ทำการ

ตัวอย่าง Mershon, D. 1998. “Startrek on the Brain: Alien Minds, Human Minds.” **American Scientist** 86 (585). Retrieved from Expanded Academic ASAP database, July 29, 2017.

ธรร บิตติล. (มปป.). **แนวคิดเรื่องชุมชนนิยมกับการสร้างเสริมเสถียรภาพ**. (Online) สืบค้นจาก <http://v-reform.org/wp-content/uploads/2014>, เข้าถึงเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2558.

บทความจากสารานุกรม (Encyclopedia Article)

รูปแบบ ชื่อผู้วิจัยบทความ. ปีที่พิมพ์. “ชื่อบทความ.” ใน **ชื่อสารานุกรม**. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์, หน้า.

ตัวอย่าง เจริญ อินทรเกษม. (2515). “ฐานันดร.” ใน สารานุกรมไทยฉบับ

ราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, หน้า
6912-6930.



ปรัชญา (Philosophy)

“ความรู้สร้างคุณค่า ภูมิปัญญาสร้างสังคม”

วิสัยทัศน์ (Vision)

“เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นบนฐานความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมอันดับ 1 ของประเทศภายในปี 2570”

พันธกิจ (Mission)

- 1) ผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ความสามารถทางวิชาการและทักษะในวิชาชีพ รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล มีคุณธรรม จริยธรรม และมีความใฝ่เรียนรู้
- 2) จัดการศึกษาทางด้านวิชาชีพทั้งระดับต่ำกว่าปริญญาและระดับปริญญา เพื่อตอบสนองความต้องการตลาดแรงงานและประเทศ
- 3) ส่งเสริมการวิจัย การบริการวิชาการและวิชาชีพ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาศักยภาพการผลิตและบริการชุมชน สังคม และประเทศ
- 4) ทะนุบำรุงศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมและสนับสนุนการกีฬาและนันทนาการ

เรียบเรียงและจัดเนื้อหาโดย : อ.ดร. นพพล อัครฮาดและรศ.ดร.กตัญญู แก้วหานาม

ออกแบบปกโดย : นายเทวฤทธิ์ ภูดี

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ถนนมิตรภาพ ตำบลในเมือง

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40002